

Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ - Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΣΤ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Δημοτικό
γενικό
ανάγνωσμα
για την
επαγγελματική
εκπαίδευση

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1955

Αριθ. 44255

ΝΕΟΒΑΛΗΝΙΚΑ
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ
ΣΤ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Αρ. εω. 45255

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΣΤ ΤΑΞΙΔΙΟΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ
ΣΤ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ Η.Ε.

NEOEVHNIKA
ΑΤΑΙΖΩΙΤΑΙΑ
ΥΟΙΖΑΙΜΥΤ ΤΖ

Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ — Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΣΤ' ΤΑΞΕΩΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1955

ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΑΤΑΜΩΝ ΙΔΑΙΑ
ΤΖΑΖΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΖΑΖΕΣ ΕΓΓΟΝΙΑ ΔΟΜΕΤΙΚΟ
ΕΠΙ ΣΙΑΚΗΣ ΑΝΝΑΣ

Η ΘΑΛΑΣΣΑ

A'

‘Ο πατέρας μου — μύρο τὸ κῦμα ποὺ τὸν τύλιξε — δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ μὲ κάμη ναυτικό.

— Μακριά, ἔλεγε, μακριά, παιδί μου, ὅπ' τ' ἄτιμο τὸ στοιχεῖο. Δὲν ἔχει πίστι, δὲν ἔχει ἔλεος. Λάτρεψέ την ὅσσο θές, δόξασέ την, ἐκείνη τὸ σκοπό της. Μήν κοιτᾶς ποὺ σοῦ χαμογελᾷ, ποὺ σοῦ τάζει θησαυρούς. Ἀργά-γρήγορα θὰ σοῦ σκάψῃ τὸ λάκκο ἢ θὰ σὲ ρίξῃ πετσοὶ καὶ κόκκαλο, ἀχρηστο στὸν κόσμο.

Καὶ τὰ ἔλεγε αὐτὰ ἀνθρωπος ποὺ ἔφαγε τὴ ζωὴ του στὸ καράβι, ποὺ δὲ πατέρας, δὲ πάππος, δὲ προπάππος, ὅλοι ὡς τὴ ρίζα τῆς γενιᾶς ξεψύχησαν στὸ παλαμάρι.

Μὰ δὲν τὰ ἔλεγε μόνον αὐτὸς ἀλλὰ κι ἀλλοι γέροντες τοῦ νησιοῦ, οἱ ἀπόμαχοι τῶν ἀρμένων, τώρα κι οἱ νεώτεροι ποὺ εἶχαν ἀκόμη τοὺς κάλους στὰ χέρια, ὅταν κάθιζαν στὸν καφενὲ νὰ ρουφήσουν τὸ ναργιλέ, κουνοῦσαν τὸ κεφάλι καὶ στενάζοντας ἔλεγαν :

‘Η θάλασσα δὲν ἔχει πιὰ ψωμί. “Ἄσ εἶχα ἔνα κλῆμα στὴ στεριά, μαύρη πέτρα νὰ ρίξω πίσω μου.

‘Η ἀλήθεια εἶναι, πώς πολλοὶ τους ὅχι κλῆμα ἀλλὰ καὶ νησὶ δλάκερο μποροῦσαν ν' ἀποχτήσουν μὲ τὰ χρήματά τους. Μὰ ὅλα τὰ ἔρριχναν στὴ θάλασσα. Παράβγαιναν ποιός θὰ χτίσῃ μεγαλύτερο καράβι, ποιός νὰ πρωτογίνη καπετάνιος. Καὶ ἐγώ, ποὺ ἄκουγα συχνὰ τὰ λόγια τους καὶ τὰ ἔβλεπτα τόσο ἀσύμφωνα μὲ τὰ ἔργα τους, δὲν μποροῦσα νὰ λύσω τὸ μυστήριο. Κάτι, ἔλεγα, θεϊκὸ ἐρχόταν κι ἐσερνε ὅλες ἐκεῖνες τὶς ψυχὲς καὶ τὶς γκρέμιζε ἄβουλες στὰ πέλαγα, ὅπως δὲ τρελλοβοριᾶς τὰ στειρολίθαρα.

Αλλά τὸ ἴδιο κάτω μ' ἔσπρωχνε καὶ μένα ἐκεῖ. Ἀπὸ μικρὸς τὴν ἀγαποῦσα τὴν θάλασσα. Τὰ πρῶτα βήματά μου, νὰ εἰπῆς, στὸ νερὸ τὰ ἔκαμα. Τὸ πρῶτό μου παιχνίδι ἦταν ἕνα κουτί ἀπὸ λουμίνια μ' ἕνα ξυλάκι ὁρθὸ στὴ μέση γιὰ κατάρτι, μὲ δυὸ κλωστὲς γιὰ παλαμάρια, ἕνα φύλλο χαρτὶ γιὰ πανάκι καὶ μὲ τὴν πύρινη φαντασία μου, ποὺ τὸ ἔκανε μπάρκο* τρικούβερτο, πῆγα καὶ τὸ ἔρριξα στὴ θάλασσα μὲ καρδιοχτύπι. "Αν θέλης, ἥμουν καὶ γὼ μέσα. Μόλις ὅμως τὸ ἀπίθωσα, καὶ βούλιαξε στὸν πάτο. Μὰ δὲν ἄργησα νὰ κάμω ἄλλο μεγαλύτερο ἀπὸ σανίδια. Τὸ ἔρριξα στὴ θάλασσα καὶ τὸ ἀκολούθησα κολυμπῶντας ὡς τὴν ἐμπατὴ τοῦ λιμανιοῦ, ποὺ τὸ πῆρε τὸ ρέμμα μακριά. Ἀργότερα ἔγινα πρῶτος στὸ κουπί, στὸ κολύμπι πρῶτος, τὰ λέπτα μοῦ ἔλειπαν.

— Μώρε, γειά σου καὶ σὺ θὰ μᾶς υπροπιάσῃς ὅλους! ἔλεγαν οἱ γεροναῦτες, ὅταν μ' ἔβλεπαν νὰ τσαλαβουστῶ σὰν δέλφινας.

Ἐγὼ καμάρωνα καὶ πίστευα νὰ δείξω προφητικὰ τὰ λόγια τους. Τὰ βιβλία — πήγαινα θυμοῦμαι στὸ σχολαρχεῖο — τὰ ἔκλεισα γιὰ πάντα. Τίποτε δὲν εὗρισκα μέσα τους νὰ συμφωνῇ μὲ τὸν πόθο μου. Ἐνῷ ἐκεῖνα ποὺ εἶχα γῦρό μου, ψυχωμένα καὶ ἄψυχα, μοῦ ἔλεγαν μύρια. Οἱ ναῦτες μὲ τὰ ἡλιοκαμμένα τους πρόσωπα καὶ τὰ φανταχτερὰ ροῦχα, οἱ γέροντες μὲ τὰ διηγήματά τους, τὰ ξύλα μὲ τὴ χτυπητὴ κορμοστασία.

Ναί, τὴν ἀγαποῦσα τὴν θάλασσα! Τὴν ἔβλεπα ν' ἀπλώνεται ἀπ' τὸ ἀκρωτήρι ὡς πέρα, πέρα μακριά, νὰ χάνεται στὰ οὐρανοθέμελα σὰ ζαφειρένια πλάκα στρωτή, βουβή, καὶ πάσχιζα νὰ μάθω τὸ μυστικό της. Τὴν ἔβλεπα ὡργισμένη, ἄλλοτε νὰ δέρνη μὲ ἀφρούς τ' ἀκρογιάλι, νὰ καβαλλικεύῃ τὰ χάλαρα, νὰ σκαλώνη στὶς σπηλιές, νὰ βροντᾶς καὶ νὰ ἡχάῃ, λές καὶ ζητοῦσε νὰ φτάσῃ στὴν καρδιὰ τῆς γῆς νὰ σβήσῃ τὶς φωτιές της. Κι ἔτρεχα μεθυσμένος νὰ παίξω μαζί της, νὰ τὴν θυμώσω, νὰ τὴν ἀναγκάσω νὰ μὲ κυνηγήσῃ, νὰ νοιώσω τὸν ἀφρό της ἀπάνω μου, δπως πειράζομε ἀλυσοδεμένα τ' ἀγρίμια. Καὶ ὅταν ἔβλεπτα καράβι νὰ σηκώνῃ τὴν ὄγκυρα, νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ ν' ἀρμενίζῃ στ' ἀνοιχτά, ὅταν ἄκουγα τὶς φωνὲς τῶν ναυτῶν ποὺ γύριζαν τὸν ἀργάτη* καὶ τὰ κατευοδώματα τῶν γυναικῶν, ἡ ψυχή μου πετοῦσε, θλιβερὸ πουλάκι, ἀπάνω του. Τὰ σταχτόμαυρα πανιά, τὰ ὀλιοφούσκωτα σχοινιά, τὰ κοντυλογραμμένα, τὰ πόμολα, ποὺ ἄφηναν φωτεινὴ γραμμὴ ψηλά, μ' ἔκραζαν νὰ πάω μαζί τους

μοῦ ἔταζαν ἄλλους τόπους, ἀνθρώπους ἄλλους, πλούτη, χαρές. Καὶ νυχτοήμερα ἡ ψυχή μου κατάντησε ἄλλον πόθο νὰ μὴν ἔχῃ παρὰ τὸ ταξίδι. Ἀκόμα καὶ τὴν ὥρα, ποὺ ἐρχόταν πικρὸ χαμπέρι στὸ νησὶ καὶ ὁ πνιγμὸς πλάκων τὶς ψυχὲς ὅλων καὶ χυνόταν βουβὴ ἡ θλῖψι ἀπὸ τὰ ζαρωμένα μέτωπα ὡς τ' ἄψυχα λιθάρια τῆς ἀκρογιαλιᾶς, ὅταν ἔβλεπτα τὰ ὄρφανόπαιδα στοὺς δρόμους καὶ τὶς γυναῖκες μαυροφορεμένες, ἀπαρηγόρητες τὶς ἀρραβωνιαστικές, ὅταν ἄκουγα νὰ διηγοῦνται οἱ ναυαγοὶ τὸ μαρτύριο τους, πεῖσμα μ' ἔπιανε, ποὺ δὲν ἔμουν καὶ γὼ μέσα, καὶ σύγκρυο μαζί.

Δὲν κρατήθηκα περισσότερο, ἔλειπε ὁ πατέρας μου μὲ τὴ σκούνα στὸ ταξίδι. Μίσευε κι ὁ καπετάν Καλλιγέρης, ὁ θείός μου, γιὰ τὴ Μαύρη Θάλασσα. Τοῦ ἔπεσα στὸ λαϊμό, τὸν παρακάλεσε καὶ ἡ μάννα μου ἀπὸ φόβο μὴν ἀρρωστήσω, μὲ πῆρε μαζί του.

— Θὰ σὲ πάρω, μοῦ λέει, μὰ θὰ δουλέψης τὸ καράβι θέλει δουλειά. Δὲν εἶναι ψαρότρατα νάχης φαῖ καὶ ὑπνο.

Τὸν φοβόμουν πάντα τὸ θεῖο. ⁷ Ήταν ἄγριος καὶ κακὸς σὲ μένα, ὅπως καὶ στοὺς ναῦτες του : — Κάλλιο σκλάβος στ' Ἀλιτζέρι* παρὰ μὲ τὸν Καλλιγέρη, ἔλεγαν, γιὰ νὰ δείξουν τὴν ἀπονιά του. "Ο, τι παστὸ παλιοκréατο, μουχλιασμένος μπακαλάσ, ἀλεύρι πικρό, σκουληκιασμένη γαλέττα, τυρὶ τεμπεσíρι στὴν ἀποθήκη τοῦ Καλλιγέρη βρισκόταν. Καὶ ὁ λόγος του πάντα προσταγή καὶ βρισίδι. Μόνο ἀπελπισμένοι πήγαιναν στὴ δούλεψί του. Μὰ ὁ μαγνήτης ποὺ ἔσερνε τὴν ψυχή μου, ἔκανε νὰ τὰ λησμονήσω ὅλα. Νὰ πατήσω μιὰ στὴν κουβέρτα, ἔλεγα, καὶ δουλειὰ ὅση θέσ.

⁸ Άληθινὰ ρίχτηκα μὲ τὰ μοῦτρα στὴ δουλειά. "Εκανα παιχνίδι τὶς ἀνεμόσκαλες. "Οσο ψηλότερα ἡ δουλειά, τόσο πρόθυμος ἔγω. Μπορεῖ ὁ θείός μου νὰ ἥθελε νὰ παιδευτῷ ἀπὸ τὴν ἀρχή, γιὰ νὰ μετανοιώσω. ⁹ Απὸ τὴν πλύσι τῆς κουβέρτας στὸ ξύσιμο, ἀπὸ τὸ ράψιμο τῶν πανιῶν στῶν σχοινιῶν τὸ πλέξιμο, ἀπὸ τὸ λύσιμο τῶν ἀρμένων στὸ δέσιμο. Τώρα στὴν τρόμπα, τώρα στὸν ἀργάτη, φόρτωμα, ξεφόρτωμα, καλαφάτισμα, χρωμάτισμα πρῶτος ἔγω. Πρῶτος ; τί μ' ἔμελλε ; Μοῦ ἔφτανε, πώς ἀνέβαινα ψηλὰ στὴ σταύρωσι κι ἔβλεπα κάτω τὴ θάλασσα νὰ σχίζεται καὶ νὰ πισωδρομῇ ὑποταχτική μου. Τὸν ἄλλο κόσμο, τοὺς στεριανούς, μὲ θλῖψι τοὺς ἔβλεπα.

— Ψέ !... ἔλεγα μὲ περιφρόνησι. Ζοῦνε καὶ ἔκείνοι !...

Β'

Τρεῖς βδομάδες ἀργότερα κατεβήκαμε στὴν Πόλι φορτωμένοι.
Ἐκεῖ ἔλαβα τὸ πρῶτο γράμμα τῆς μάννας μου. Πρῶτο γράμμα,
πρῶτο μαχαίρι στὴν καρδιά μου.

~~—~~ — Παιδί μου, Γιάννη μου! ἔλεγε ἡ γριά. "Οταν γυρίσης πάλι στὸ
νησὶ μὲ τὴ βοήθεια τ'*"Αι-Νικόλα* καὶ τὴν εὐκή μου, δὲν θὰ εἶσαι πιὰ
καπετάνιου παιδί. Πάει ὁ πατέρας σου, ἡ ὅμορφη σκούνα πάει, πᾶνε
οἱ δόξεις μας. Τὰ ρούφηξε ὅλα ἡ μαύρη θάλασσα. Τώρα δὲν ἔχεις τί-
ποτα παρὰ τὸ χαμόσπιτο, ἐμένα τὴν ἄφτουρη καὶ τὸ Θεό. Γειὰ στὰ
χέρια σου! Δούλεψε, παιδί μου, καὶ τίμα τὸ θεῖό σου." Αν σοῦ μείνῃ
κάποτε ξεδούλειο, στέλνετο ν' ἀνάβω τὸ καντήλι τοῦ "Αγιου γιὰ τὴν
ψυχὴ τοῦ πατέρα σου.

Σταύρωσα τὰ χέρια μου καὶ κοίταξα μὲ βουρκωμένα μάτια τὴν θά-
λασσα. Τὰ λόγια τῆς γραφῆς μοῦ φάνηκαν ἀπόφωνο στὰ λόγια τοῦ
πατέρα μου. Τόσα χρόνια καραβοκύρης, καὶ τώρα ἡ χήρα του πρόσ-
μενε τὸ δικό μου ξεδούλειο, γιὰ νὰ κάμη τὰ κόλλυβά του. Κι ἐκείνου
τὸ κορμί, τὰ σιδερένια μπράτσα ποιός ξέρει τάχα σὲ τί χάλαρα* δέρ-
νονται, ποιός γλάρος τὰ πετσοκόβει, ποιό κύμα τὰ λευκαίνει τὰ ψι-
λόλιγνα κόκκαλα.

—Ωὶμε! Ἡ θάλασσα στὸ πρῶτο μου ταξίδι πλήρωσε τὴν ἀγά-
πη μου.

"Εμεινα πιὰ ἀναγκαστικὸς δουλευτής τοῦ καπετάν Καλλιγέρη.
Δουλευτής γιὰ κομμάκι ψωμάκι.

Ψωμάκι τὸ δικό μου καὶ τῆς καπετάνισσας.

Ἄλλὰ μὲ ὅλη τὴ συμβουλή της οὔτε νὰ τιμήσω, οὔτε νὰ δου-
λέψω μπόρεσα περισσότερο τὸ θεῖό μου. "Αν εἴναι νὰ δουλέψω ναύ-
της, σκέφτηκα, δόξα σοι ὁ Θεός, βρίσκονται κι ἄλλα καράβια.

Ἄπὸ τὸ νὰ δέχωμαι τὶς βρισιές τοῦ συγγενῆ μου, καλύτερα ἐνὸς
ξένου. Ἀποφάσισα στὸ πρῶτο λιμάνι νὰ ξεμπαρκάρω μὲ τὸ καλό.

— Μὲ τὸ καλό; ἀσε καὶ νὰ ἴδης, λέει ὁ καπετάν Καλλιγέρης, ὅταν
μάντεψε τὸ σκοπό μου.

Πάω μιὰ μέρα νὰ τοῦ ζητήσω λάδι γιὰ τὸ φαγί.

— Δὲν ἔχει, μοῦ λέει, τὸ τρώει κείνος ποὺ κάθεται στὸ τιμόνι. Πάω
δεύτερη, τὸ ἴδιο. Πάω τρίτη, πάλι τὸ ἴδιο. Φυλάω κι ἐγὼ μιὰ μέρα
ποὺ ἥμουν στὸ τιμόνι, παίρνω τὸν "Αι-Νικόλα, τὸν δένω στὸ δοιάκι*

καὶ τὸν ἀφήνω μάρμαρο. Τὸ καράβι ἄρχισε νὰ γυρίζῃ σὰν ἄμυναλο στὴ θάλασσα.

— Μπρέ Γιάννη ! φωνάζει ὁ καπετάνιος. Ποιόν ἀφησες στὸ τιμόνι;

— Εκείνον ποὺ τρώει τὸ λάδι !

Οἱ ναῦτες σκᾶνε στὰ γέλια. Θυμώνει.

— Νὰ φύγης ! μοῦ λέει, γρήγορα τὰ ροῦχά σου κι ἔξω . .

— Νὰ φύγω τὸ λογαριασμό.

Μὲ παίρνει στὴν κάμαρα κι ἄρχιζει νὰ στρώνῃ τὸ λογαριασμὸ κατὰ τὴν συνήθειά του.

— Τὴν τάδε μέρα μπῆκες μέσα· τὴν ἄλλη ἔφερες τὰ ροῦχά σου· τὴν ἄλλη φύγαμε· τὴν ἄλλη ἔπιασες δουλειά. Δὲν εἶναι ἔτσι ;

Οὔτε πολλὲς οὔτε λίγες. Πέντε ἡμερῶν μισθὸ μοῦ ἔτρωγε. Πάλι καλά.

— "Ετσι, τοῦ ἀπήντησα.

Καὶ βγῆκα μὲ δυὸ σφάντσικες* στὴ Μεσσήνα.

"Αρχισε τώρα ἡ ζωὴ τοῦ ναύτη μὲ τὰ ὅλα της. Ζωὴ καὶ τάξι. Μερμήγκι σωστό. Μερμήγκι στὴ δουλειά, ποτὲ ὅμως καὶ στὸ σύναγμα. Τί νὰ εὔρης, τί νὰ συνάξῃς ! Μεροδούλι, μεροφά. "Ενα ζευγάρι ποδήματα, ἔνας μισθός. "Ενας μουσαμᾶς, ἄλλος μισθός. "Ενα γλέντι, ἄλλος. "Ενας μῆνας ἄδουλος, ἔξι χρέος. Σῦρε νὰ κάμης κομπόδεμα, γιὰ νὰ κυβερνήσῃς σπίτι !

Μὰ ὁ χάρος μοῦ τόκλεισε γρήγορα· στὸ χρόνο ἀπάνω πέθανε ἡ καπετάνισσα. Ἀπὸ καράβι σὲ καράβι, ἀπὸ καπετάνιο σὲ καπετάνιο, ἀπὸ ταξίδι σὲ ταξίδι, δέκα χρόνια τὰ ἔκλεισα στὴ θάλασσα. Τὰ λόγια τοῦ πατέρα μου νυχτοήμερα στ' αύτιά μου... Μὰ τί τ' ὅφελος ! "Αν εἶχα καὶ γώ ἔνα κλῆμα στὴ στεριά, πέτρα μαύρη θὰ ἔρριχνα. Μὰ ποῦ τὸ κλῆμα ; Ἀπόφασι τὸ πῆρα. "Η τὸ κῦμα θὰ μὲ φάῃ, η θὰ μὲ δώσῃ πετσὶ καὶ κόκκαλο στὸν κόσμο. Καλά λοιπόν, ζωὴ χαρισάμενη ! Δουλειὰ καὶ γλέντι. Μήν ἡμουν μοναχός ; "Ολος ὁ ναυτόκοσμος ἔτσι δέρνεται. Παντοῦ ἡ ἴδια ζωὴ τοῦ ναύτη. Βρισιές ἀπὸ τὸν καπετάνιο, ἀπὸ τὸν φορτωτὴ καταφρόνια, φοβέρες ἀπὸ τὴ θάλασσα, σπρωξίματα ἀπὸ τὴ στεριά, ὅπου καὶ νὰ γυρίσῃς στὰ κόντρα βρίσκεσαι.

Γ'

Μιὰ φορά ποὺ ἥρθα στὸν Πειραιᾶ μὲ ἐγγλέζικη φρεγάδα εἴπα νὰ πάω στὴν πατρίδα. Ἀπὸ τότε ποὺ ἔφυγα μὲ τὸν καπετάν Καλ-

λιγέρη δὲ γύρισα ποτέ. Ἡ τύχη μὲν ἄρπαξε στὰ φτερά της καὶ μὲν ἔφερε σβούρα στὴ γῆ. Πῆγα, ηὔρα τὸ σπίτι χάρβαλο, τὸν τάφο τῆς μάννας μου χορταριασμένο. Ἔκανα τρισάγιο τῆς μάννας μου, ἀναψα κερὶ στὴν ψυχὴ τοῦ πατέρα μου.

— Ποιός ξέρει, πικροσυλλογίστηκα, ποιός ξέρει, ἀν ἄκουα τοῦ πατέρα μου τὰ λόγια, τάχα δὲν θὰ ἥμουν σήμερα ὁ ἄντρας τῆς Μαριῶς;

‘Ο πατέρας της, ὁ καπετάν Πάραρης, ἦταν παλιὸς καραβούρης συνομίληκος τοῦ δικοῦ μου. Στάθηκε τυχερὸς στὴ θάλασσα, τὴν τρύγησε καλά, ηὔρε τὴν περίστασι, πούλησε τὸ μπάρκο, ἀγόρασε χωράφια καὶ τάκαμε περιβόλι.

Τὴν ἄλλη μέρα δὲν ἔφυγα, ὅπως εἶχα σκοπό, οὕτε τὴν ἄλλη οὕτε ἀποβδόμαδα. Δὲν ξέρω τί μὲν κράταγε κεῖ, δουλειὰ δὲν εἶχα. Μάκαθε στιγμὴ στὸ νοῦ μου ἐρχόταν λυχνοσβήστης ὁ λογισμός :

“Αν ἄκουα τοῦ πατέρα μου τὰ λόγια, τάχα δὲ θὰ ἥμουν σήμερα ὁ ἄντρας τῆς Μαριῶς ;

“Εβαλα προξενήτρα τὴ γριὰ Καλομοίρα.

Δὲ φεύγω, ἀν δὲν πάρω ἀπόκρισι, συλλογίστηκα.

‘Η προξενήτρα τὰ κατάφερε μιὰ χαρά. Ζάχαρη ἔβαλε στὰ λόγια της.

Νὰ σοῦ εἰπῶ μοῦ λέει ὁ καπετάν Πάραρης ἔνα βράδυ παράμερα. ‘Ο σκοπός σου καλὸς καὶ τίμιο τὸ φέρσιμό σου. Δὲ θέλω καὶ καλύτερον νὰ μπάσω στὸ σπίτι μου παρὰ τὸ γυιὸ τοῦ φίλου, τοῦ ἀδελφοῦ μου. Τὸ Μαριώ εἶναι δικό σου μὲ μιὰ συμφωνία : Θ’ ἀρνηθῆς τὴ θάλασσα. ‘Εκεῖνο πού ἔλεγε ὁ πατέρας σου τὸ λέω κι ἔγώ. Δὲν ἔχει ἔλεος· θὰ τὴν ἀφήστης λοιπὸν τὴ θάλασσα.

— Μὰ τί νὰ κάμω, τοῦ εἴπα, πῶς θὰ ζήσω ! Ξέρεις πῶς ἄλλη τέχνη δὲν ἔμαθα.

— Τὸ ξέρω μὰ τὸ Μαριώ ἔχει τὸ δικό του.

— Λοιπὸν θὰ πάρω γυναῖκα νὰ μὲ θρέφῃ ;

— “Οχι, δὲ θὰ σὲ θρέφῃ, μὴ θυμώνης ! Δὲ θέλω νὰ σὲ προσβάλω. Θὰ δουλέψης, θὰ δουλέψετε κι οἱ δυό. Εἶναι τὸ περιβόλι, εἶναι τ’ ἀμπέλι, τὸ χωράφι. Δουλευτάδες καρτεροῦν.

‘Η ἀλήθεια εἶναι πῶς δὲν ἥθελα καὶ τίποτε ἄλλο. Τὴ θάλασσα τὴν ἀρνιόμουν καὶ τὴν ἀπαρνιόμουν. Εἶχα κατανήσει σὰν τὸν “Αι-Λιᾶ, ποὺ πῆρε στὸν ὄμρο του τὸ κουπὶ καὶ ἀνέβη στὰ βουνὰ ζητῶντας κατοικία ἔκεī, ποὺ οἱ ἀνθρωποι δὲν ἥξεραν τ’ ὄνομά του. Παρόμοια:

καὶ ἔγω. Οὕτε τ' ὅνομά της οὕτε τὸ χρῶμά της. Τὰ κάλλη της δὲν εἶχαν γιὰ μένα μυστικά· τὰ μάγια λύθηκαν.

— Σύμφωνοι τοῦ εἰπα, ἔχεις τὸ λόγο μου.

Τρία χρόνια ἔκαμα μὲ τὸ Μαριώ πάνω στὸ χωριὸ τοῦ πεθεροῦ μου· τρία χρόνια ζωὴ ἀληθινή. "Εμαθα τὴν ἀξίνα καὶ δούλευα μαζὶ της τὸ περιβόλι, τὸ ἀμπέλι, τὸ χωράφι. Πῶς πέρναγε ὁ καιρός, δὲν τὸ κατάλαβα. "Εμαθα νὰ σκαλίζω τὶς κιτριές, νὰ κλαδεύω τ' ἀμπέλι, νὰ δργάνω τὸ χωράφι. Εἶχα πενήντα τάλαρα τὸ χρόνο ἀπὸ τὸ κίτρο, εἴκοσι ἀπὸ τὸ κρασί, ἀπὸ τὸ σιτάρι σαράντα, χωριστὰ ὁ σπόρος καὶ ἡ τροφὴ τοῦ σπιτιοῦ. Πρώτη φορὰ εἶδα ζωντανὴ στὰ χέρια μου πληρωμή. Τὸ ἄλαλο χῶμα ἔκανε χίλιους τρόπους, χρώματα, σχήματα, μυρουδιές, καρποὺς καὶ ἄνθη γιὰ νὰ λαλήσῃ, «εὔχαριστῶ» νὰ μοῦ εἰπῇ, ποὺ τὸ δούλευα.

"Ανοιγα τ' ὅργωμα καὶ τ' ὅργωμα ἔμενε στὴ θέσι του, δεχόταν τὸ σπόρο, τὸν ἔκρυψε ἀπὸ τὰ πετεινά, τὸν ζέσταινε καὶ τὸν νότιζε, ὥσπου τὸν ἔδειχνε πάλι στὰ μάτια μου ὀλόδροσο, χλωροπράσινο, χρυσαφένιο σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε :

— Κοίτα πῶς τὸν ἀνάστησα !

"Αλάφρωνα τὸ κλῆμα ἀπὸ τὸ βάρος του καὶ τὸ κλῆμα δακρύζοντας τιναζόταν χαρούμενο, τὰ μάτια του ἀνοιγαν σὰν πεταλούνδα καὶ ἀξαφνα πρόβαινε σταφυλοφορτωμένο. Καθάριζα τὴν κιτριά, κι ἐκείνη βεργολυγερή, πανώρια, ψήλωνε φουντωτή, καμαρωτή, ποὺ χάριζε ἵσκιο τὰ μεσημερινὰ κάμματα καὶ ὑπνο ἀρωματισμένο τὶς νύχτες, τὸ εἰναί μου ὅλο τὸ δρόσιζε μὲ τὸ χρυσόδανθο καρπό της ! "Α ! 'Ο Θεὸς εὐλόγησε τὴ γῆ, ποὺ τῆς ἔδωσε αἰσθημα ! "Οχι ἐκεῖνο τὸ ἀναίσθητο στοιχείο, ποὺ τὸ αύλακώνεις καὶ τρέχει νὰ σβήσῃ τ' ἀχνάρια σου, τὸ καλοπιάνεις, τὸ παινεύεις, τὸ τραγουδᾶς κι ἐκεῖνο σὲ σπρώχνει σὰ νὰ σοῦ λέγῃ «τί θές ἔδω !» καὶ βρυχιέται νὰ σοῦ ἀνοίξῃ τὸ λάκκο. 'Ο Κάης θαλασσινὸς ἔπρεπε νὰ γίνη ἔπειτα ἀπὸ τὸ κακούργημα.

Κάθε ἡλιοβασίλεμμα ἀνεβαίναμε στὸ χωριό.

"Εμπρὸς ἐκείνη μὲ τὰ κατσικάκια κουδουνοστόλιστα καὶ παιχνιδιάρικα, πίσω ἔγω μὲ τὴν ἀξίνα στὸν ὄμο καὶ τὴν μούλα φορτωμένη καυσόδυνλα. "Αναβε τὴ φωτιὰ τὸ Μαριώ νὰ ἔτοιμάσῃ τὸ δεῖπνο. "Αναβα καὶ ἔγω τὴν πίπα μου στὸ κατώφλι ξαπλωμένος ἀνάμεσα στὸ ξανθὸ ἀγιόκλημα ποὺ σκάλωνε στοὺς τοίχους, δίπλα στοὺς βα-

σιλικούς, τούς δυόσμους, τίς μαντζουράνες, πού δὲ ζητοῦσαν παρὰ λίγο σκάλισμα, κόμπο νεράκι, γιὰ νὰ μᾶς λούσουν μὲ μόσχους.

- Καλησπέρα.
- Καλή σου σπέρα.
- Καληνύχτα.
- Καλὸ ξημέρωμα.

*Αλλαζα καρδιοστάλαχτες εύχες μὲ τοὺς συντοπῖτές μου. Δὲν κοίταζα πιὰ τὸν οὐρανό. Δὲν ξέταζα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ θέσι, τὸ τρεμολάμπημα τῶν ἀστρων, τοῦ ἀνέμου τὸ φύσημα, τῆς πούλιας τὴν ἀνατολή.

Δ'

*Ἐτοι πέρασε δεύτερος χρόνος καὶ μπήκαμε στὸν τρίτο.

Μιὰ Κυριακὴ τοῦ Φλεβάρη κατέβηκα μὲ τὴ γυναῖκά μου στὸν "Αι—Νικόλα. 'Ο ξάδερφός της δὲ καπτετὰν Μαλάμος βάφτιζε τὸ μπρίκι * του καὶ μᾶς εἶχε καλεσμένους στὴ χαρά. "Ηταν ὥραία ἡμέρα, ἀρχὴ τοῦ πόθου μου. Τὸ ναυπηγεῖο γεμάτο μαδέρια, κατάρτια, σανίδια, πτελεούδια, ροκανίδια. Καὶ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τῆς ἀκρογιαλιᾶς βαρκοῦλες ὅμορφοβαμμένες, μπρίκια ἀνασκελωμένα, γολέττες ξαρμάτωτες, σκελετοὶ καϊκιῶν, σκούνας, τρεχαντηριοῦ. "Ολα τοῦ ναυτόκοσμου τὰ σύνεργα, οἱ ἀπλοὶ πόθοι καὶ οἱ μεγάλες ἐλπίδες ξυλόχτιστες ἔστεκαν στὴν ἀμμουδιά.

Οἱ καλεσμένοι, ὅλο τὸ νησί μας, γιορτοντυμένοι γύριζαν στὰ σκαριά, πηδοῦσαν μέσα τὰ παιδιά, τὰ ψηλαφοῦσαν οἱ ἄντρες, τὰ καμάρωναν, τοὺς μιλοῦσαν πολλὲς φορές, ἔλεγαν τὴν ἀξία τους, λογάριαζαν τὴ γρηγοράδα τους, συμβούλευαν τὸν πρωτομάστορα γιὰ τὸ κάθε τι.

Τὸ μπρίκι τοῦ καπτετὰν Μαλάμου ἀπάνω στὴ σκάρα του μὲ τὴν πλώρη σταθωτὴ, στεφανοζωσμένη τὴν πρύμνη, μὲ τὰ ποντίλια * του ἀπλωτὰ ζερβόδεξα, ἔμοιαζε σαρανταποδαρούσα κοιμάμενη στὴν ἀμμουδιά. 'Ολογάλαζη ἡ θάλασσα ἀστραφτε καὶ παιχνίδιζε κι ἔφτανε γλῶσσες γλωσσίτες στὰ πόδια του, τὸ ράντιζε μὲ τὸν ἀφρό της, τοῦ κελατηδοῦσε μυστικὰ καὶ μπιστεμένα :

*Ἐλα, ἔλα νὰ σὲ πλαγιάσω στοὺς κόρφους μου, νὰ σ' ἀναστήσω μ' ἔνα μου φίλημα. Τί κάθεσαι ἄψυχο ξύλο καὶ βάρυπνο; Δὲν βαρέθη-

κες τοῦ δάσους τῇ νάρκῃ καὶ τὴν ἄβουλή ζωή ; ντροπή σου ! "Εβγα νὰ παλέψης μὲ τὸ κῦμα. "Ορμησε στηθάτο νὰ κουρελιάσης τὸν ἄνεμο. "Ελα νὰ γίνης ζήλεια τῆς φάλαινας, σύντροφος στὸ δελφίνι, τοῦ γλάρου ὀνάπταψι, τραγούδι τῶν ναυτῶν, καύχημα τοῦ καπετάνιου σου. "Ελα χρυσό μου, ἔλα !

"Ο καπετάνιος Μαλάμος φρεσκοξυρισμένος, γελαστός, μὲ τὴν τοόχινη βράκα καὶ τὸ πλατύ ζωνάρι, δίπλα του ἡ καπετάνισσα ντυμένη στὰ μεταξωτά, ἀστραφταν κι οἱ δυό τους, σὰ νὰ ἔκαναν πάλι τὸ γάμο τους. Καὶ τὸ βιολί καὶ τὸ λαγοῦτο λάλαγαν τὴ χαρὰ στὰ τετραπέρατα.

"Εγώ τί νὰ σοῦ εἰπῶ ; δὲ χαιρόμουν καθόλου. Καθισμένος κατάμακρα ἔβλεπτα τὴ θάλασσα νὰ φτάνῃ στὰ πόδια μου καὶ κάποια θλῖψι μοῦ ἔσφιγγε τὴν καρδιά. "Επειτα ἀπὸ χρόνια ἔβλεπτα τὴν πρώτη μου ἀγάπη γαλαζοντυμένη, γελαστή, χαρούμενη. Πίστεψα πώς μὲ κοίταζε κατάματα, πώς μοῦ μιλοῦσε θλιμμένα, πώς μ' ἔβριζε παραπονιάρικα.

— "Απιστε, ἀπατεῶνα, δειλέ !
— Πίσω μου! . . εἴπα κάνοντας τὸ σταυρό μου.
Θέλησα νὰ φύγω, ἀλλὰ δὲ βάσταγαν τὰ πόδια μου. Μολύβι τὸ σῶμα κόλλησε στ' ὅρθολίθι καὶ τὰ μάτια μου, τ' αὐτιά μου, ἡ ψυχή μου δὴ παραδομένη στὸ κῦμα ἄκουε τὸ παράπονο :

— "Απιστε, ἀπατεῶνα, δειλέ !
Λίγο ἔλειψε ν' ἀρχίσω τὰ δάκρυα.
— "Ε, πουλί μου, τί συλλογιέσαι, ἀκούω δίπλα μου.
Καὶ βλέπω τὸ Μαριώ, πάντα γελαστή μὲ τὸ λεβέντικο ὀνάστημά της. Σάστισα.
— Τίποτα, εἶπα, τίποτα... Πιάσε με νὰ σηκωθῶ, γιατὶ ζάλιστηκα.

Καὶ γαντζώθηκα ἐπάνω της σὰ νὰ φοβόμουν μὴ μὲ συνεπάρη τὸ κῦμα.

"Ο παπᾶς ντυμένος στ' ἄμφια διάβαζε τὴν εύχὴ στὸ πλεούμενο. "Ο πρωτομάστορης ἀρχισε τὰ προστάγματα... καὶ μὲ τὸ σπρώξιμο τῶν καλεσμένων τὸ πλοϊο στέναξε καὶ γλίστρησε στὰ νερὰ σὰν πάπια μαζὶ μὲ τὸ ἀμούστακο πλήρωμά του.

— Καλοτάξιδο, καπετάν Μαλάμο, καλοτάξιδο καὶ τὸ καρφί του μάλαμα! φώναξε ὁ ναυτόκοσμος βρέχοντας τὸ ἀντρόγυνο μὲ θάλασσα.

Μὰ ἔκείνη τὴν ὥρα ἔνα παιδί χτύπησε κάπου καὶ ἔπεσε λιπόθυμο.

Δέ χάνω καιρό, πηδῶ μέσα μὲ τὰ ροῦχά μου. Δυὸς βουτιές κι ἔσυρα τὸ παιδὶ ἀπ' τὴν θάλασσα. Ἔσυρα ἐκεῖνο καὶ μπλέχτηκα ἐγὼ στὰ δίχτυα τῆς.

Ἄπὸ τότε ἔφυγε ὁ ὕπνος, ἡ χαρὰ ἀπὸ κοντά μου. Ἐκεῖνο τὸ θαλασσοβούτημα στὸ χλιὸν νερὸν ποὺ ἀγκάλιασε τὸ κορμί μου, ἔσυρε τὴν ψυχή μου σκλάβια κατόπι του. Τὸ θυμόμουν καὶ νόμιζα, πώς κάτι ζωντανὸν ἔσερνε στὴν ραχοκοκαλιά μου φιλήματα.

Δὲν ἔπιασα πιὰ δουλειά. Δοκίμασα νὰ πάω στὸ περιβόλι, στὸ χωράφι, στ' ἀμπέλι, ὅλα στενόχωρα.

Γύριζα δλήμερὶς στ' ἀκρογιάλι, βούταγα στὸ νερό, ρουφοῦσα τὴν ἄρμύρα, κυλιόμουν στὰ φύκια, κυνηγοῦσα ἀχινούς καὶ καβούρια. Συχνὰ κατέβαινα στὸ λιμάνι καὶ δειλὰ πλησίαζα τὶς συντροφιὲς τῶν ναυτικῶν ν' ἀκούσω κουβέντα γιὰ τὸ ἄρμενα, γιὰ ταξίδια, γιὰ τρικυμίες, γιὰ ναυάγια. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲν γύριζαν νὰ μὲ ἴδουν. Χωριάτης, βλέπεις, ἐγὼ, παλιογεωργός, ἐκεῖνοι ναυτικοί, ἀγριοδέλφινοι.

Κι ἔφευγα πάλι στὸ ἀκρογιάλι νὰ εἰπῶ τὴν θλῖψί μου στὰ κύματα. Τέλος ἔκανα καραβάκια περίτεχνα μὲ κατάρτια πριναρίσια, μὲ παλαμάρια καὶ πανιά καὶ μὲ τὴν πύρινη φαντασία μου, ποὺ τὰ ἔκανε μπάρκο τρικούβερτο.

‘Η Μαριώ μ' ἔβλεπε κι ἔκανε τὸ σταυρό της.

— Παναγιά μου, παλάβωσε ὁ ἀντρας μου ! ἔλεγε. Κι ἔταζε λαμπτάδες στὴν Τηνιακιά, πήγαινε ξυπόλυτη στὰ ξωκκλήσια, διάβαζε τὰ ροῦχά μου καὶ στηθοχτυπιόταν μερόνυχτα, γιὰ νὰ πείσῃ τοὺς ἀγίους νὰ μὲ φέρουν στὰ λογικά μου.

— Τί πᾶς, τί τὰ γυρεύεις, Μαριώ, τῆς λέω μιὰ μέρα. Οὔτε τάματα οὔτε ἄγιοι ὥφελοιν στὴν ἀρρώστεια μου. Ἔγὼ εἶμαι παιδὶ τῆς θάλασσας. Μὲ κράζει καὶ θὰ πάω. Θὲς τώρα, θὲς ἀργότερα, θὰ γυρίσω πάλι στὴν τέχνη μου.

Καθὼς τὸ ἄκουσε, ντύθηκε στὰ μαῦρα.

— Τὴν τέχνη σου ; λέει, ναύτης θὰ πῆς νὰ γένης ! Θὰ καταντήσης ναύτης πάλι !

— Ναι, ναύτης, δὲν μπορῶ μὲ κράζ' ἡ θάλασσα....

Μὰ ποὺ ἔκείνη ! Νὰ μὴν τὸ δῆ, νὰ μὴν τὸ ἀκούσῃ. Ἀρχισε τὰ δάκρυα, τὰ παρακάλια· ρίχνονταν ἀπάνω μου. Ἔβριζε τὴν θάλασσα, τὴν ψεγάδιζε, τὴν καταριόταν. Τοῦ κάκου ! Ολα μοῦ φαινόνταν ἄνοστα.

"Ενα ήλιοβασίλεμα πού καθόμουν στὸ ἀκρωτήρι βλέπω μιὰ φρεγάδα μὲ γιομᾶτα τὰ πανιά. Θεόρατη πέτρα ἔμοιαζε στὴ θάλασσα. "Ολα της τὰ ξάρτια ξεχώριζαν... "Η ψυχή μου μελαγχολικὸ πουλάκι κάθισε ἀπάνω της. "Ακουσα τὸν ἀέρα νὰ σχίζεται στὰ ξάρτια καὶ νὰ τραγουδῇ τοῦ ναύτη τὴ ζωῆ.

'Εκεῖ ἄκουσα ἔνα ναύτη νὰ μὲ δείξῃ στοὺς συντρόφους του καὶ νὰ εἰπῆ :

— Νά κι ἔνας, ποὺ ἀρνήθηκε τὰ καλὰ τῆς θάλασσας ἀπὸ φόβο.

Τινάχτηκα ἀπάνω ! "Οχι ἀπὸ φόβο, ποτέ. Τρέχω στὸ σπίτι.

'Η Μαριώ ἔλειπε στὸ ρέμα. Κόβω τὰ ροῦχα στὸν ώμο καὶ χάνομαι σὰν κλέφτης.

Σκοτεινὰ ἔφθασα στὸν "Αι—Νικόλα, λύνω μιὰ βάρκα καὶ φτάνω στὴ φρεγάδα.

'Απὸ τότε φάντασμα ἡ ζωή. Θὰ μοῦ εἰπῆς : δὲ μετάνοιωσα ; Καὶ ἔγὼ δὲν ξέρω. 'Αλλὰ καὶ νὰ γυρίσω τώρα στὸ νησί, δὲν θὰ ἥσυχάσω.

— Μὲ κράζει ἡ θάλασσα !

« Λόγια τῆς πλώρης »

'Ανδρέας Καρκαβίτσας

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΣΑΛΠΑΡΙΣΜΑ

‘Ο καπτα—Μανώλης ήταν ό πιο λεβεντόγερος θαλασσινὸς ἀνάμεσα στοὺς θαλασσινούς μας. Περπατοῦσε μὲ ἀνοιχτὰ τὰ πόδια, δίχως νὰ βιάζεται, μεγάλος, πελώριος. Καὶ τὸν ἔδειχνε πιὸ ψηλὸν ἡ φέσα του ἡ τσακιστὴ μὲ τὴ χοντρὴ γαλάζια φούντα. Μιὰ φέσα τουνεζλίδικη* κόκκινη σὰν παπαρούνα. Ἀπὸ τὶς παραφτίδες πετοῦσαν ἀσπρα μεταξωτὰ τσουλούφια καὶ τὴν Κυριακή, ητανε πιὰ νὰ στέκεσαι νὰ τὸν βλέπῃς, σὰν κατέβαινε τὸ σοκάκι τῆς Ἐκκλησίας μέσα στὶς τριζάτες μεταξωτὲς βράκες του. Τὶς φοροῦσε μακριές ὥς κάτω στοὺς ἀστραγάλους μὲ πολλὲς σοῦρες, καὶ κάνανε φάρτφρούτ οἱ σέλες του ἐπίσημα κι ἀρχοντικά. Τρίζανε καὶ τὰ παπούτσια του, ἐπιταυτοῦ καμωμένα τριζάτα, πάντα γυαλισμένα, τῆς ὥρας. ‘Η «Παναγιά» του ἔτριζε κι αὐτὴ μέσα στὸ λιμάνι ὅμορφη καὶ μεγαλόπρεπη σὰν τὸν ἀφέντη της. ‘Ἐνα τρικάταρτο σὰν νύφη. Γερὸ σκαρί, καλοθάλασσο καὶ χαριτωμένο.—

‘Ομως καὶ κεῖνος καὶ τὸ καράβι πήρανε τὴν κάτω βόλτα ἀπὸ τότες ποὺ ἦρθε μὲ τὸν κακὸ πονόματο ἀπὸ τὴ Μαύρη Θάλασσα. Γύρισε ἀπὸ τὸ ταξίδι μὲ πρησμένο μάτι. Οἱ γιατροὶ λέγανε τοῦτο καὶ κεῖνο, καὶ τοῦ δίνανε στάλες κι ὀλοιφές. Οἱ γυναῖκες λέγανε «μάτιασμα» καὶ τοῦ κάνανε ξόρκια. Ὁ παπᾶς ητανε σύμφωνος καὶ διάβαζε τὴν εὔκη «κατὰ τῆς βασκανίας» στὸ σπίτι τοῦ καπετάνιου καὶ πάνω στὸ καράβι του. Κεῖνος τῷξερε πῶς ηταν ἀπὸ Θεοῦ, γιατὶ φόρτωσε ἀνήμερα τῶν Φώτων, χρονιάρα μέρα. Δὲν τοῦ τὸ συμπάθησε ὁ Θεός καὶ τόνε χτύπησε στὸ φῶς του.

‘Ηταν ἀκόμα τότες ἐπὶ Τουρκίας. Σηκώθηκε καὶ πῆγε στὴ χώρα. Οἱ γιατροὶ τοῦπανε νὰ πάη στὴν Ἀθήνα νὰ τόνε δοῦνε οἱ προφεσόροι στὸ Πανεπιστήμιο. Αὔτοί, δὲν τοὺς ξεφεύγει τίποτα. Τὸ κακὸ στὴ ρίζα του. Ταξιδεύτηκε τὸ λοιπὸν καὶ στὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖ οἱ προφεσόροι τοῦ τὸ βγάλανε μιὰ χαρά. Γύρισε πίσω μ' ἔνα μάτι.

Νὰ τόνε δῆ σὲ τέτοιο χάλι ἡ θεια—Μυρσίνα, ἡ γριά του, πῆγε νὰ τρελλαθῇ ἀπ' τὸν καημό της. Ἀγκάλιασε τὰ πόδια του μὲ κλάμματα.

—“Ωχ, καλέμ”, καὶ τί σοῦ κάνανε, λέγω, οἱ ‘Οβραῖοι !

Οἱ ‘Οβραῖοι ηταν οἱ προφεσόροι τῆς Ἀθήνας.

‘Ο καπετάνιος ἀνασήκωσε μὲ τάναστραφο τοῦ χεριοῦ του τὶς

ᾶσπρες μουστάκες, ποὺ πέφτανε σὰ λυτὲς φτεροῦγες περιστεροῦ. Χαμογέλασε μὲ τὸ μάτι ποὺ τοῦμεινε.

Δὲν εἶναι δά, νὰ πῆς, καὶ μεγάλη ἀβαρία, μπρὲ γυναῖκα! 'Η ζημιὰ ἔγινε στὴ φιγούρα*, βλέπεις. Στάκροφίγουρο*. "Ομως τὸ σκαρὶ εἶναι γερὸ καὶ τὰ βρεχάμενα σιδερένια. "Εσπασε τόνα μας τὸ σκαντήλι*. Καὶ μ' αὐτό; 'Απὸ δῶ καὶ μπρὸς θ' ἀρμενίζουμε μὲ μονὸ σκαντήλι.

Μιλοῦσε πάντα ἔτσι μὲ τὴν γλῶσσα τοῦ καραβιοῦ, ἀκόμα κι ύστερα σὰ δέθηκε ὀλοχρονὶς στεριανός.

'Αλήθεια, ὁ καπετάνιος καὶ μὲ τὸ ἔνα του μάτι ἔβλεπε σὰ δυὸ γεροί. Μὲ κεῖνο τὸ μοναδικό του μάτι, τὸ γκρίζο, φωλιασμένο κάτω ἀπὸ ἔνα φρύδι ἄσπρο καὶ πυκνὸ σὰν μουστάκι, τρυποῦσε πάλι τὶς ἀντάρες, ξεδιάλυνε τὶς καταχνίες καὶ ξεψάχνιζε τὰ οὐρανοθέμελα ἀλάθεφτα. Μόνον, σὰν καθότανε στὴν πλάρη διπλοπόδι ἀνάμεσα στὸ τσοῦρμό του* κι ἔτρωγε τίποτα ἐλιές γιὰ κεράσια, ἔπρεπε κεῖνος ποὺ ἦτανε δίπλα του ἀπὸ τὴ βλαμμένη μεριά νᾶχη τὸ νοῦ του. 'Αλλιώτικα θὰ μάζευε ὅλα τὰ κουκκούτσια ποὺ πετοῦσε μὲ τὴ φούχτα πρὸς τὸ μέρος του ὁ καπετάνιος. Πρόφταξε ἔτσι κι ἔκανε τὰ στερνά του ταξίδια.

Τὴν ἄλλη χρονιὰ ἄναψε ὁ πόλεμος, ἔγινε ἡ ναυμαχία καὶ γενήκαμε ἑλληνικό.

'Ο καπτα—Μανώλης ἔμαθε πώς ἔρχουνται τὰ βασιλικὰ βαπτόρια, ἵσαρισε μιὰ μεγάλη ἑλληνικὰ σημαία καὶ τράβηξε ἀνοιχτὰ νὰ βρῆ τὸ στόλο. 'Ο Κουντουριώτης τόνε δέχτηκε στὸν «'Αβέρωφ». "Εβγαλε τὸ φέσι, ἔκανε τὸ σταυρό του κι ἔσκυψε καὶ φίλησε τὸ χέρι τοῦ ναυάρχου.

— Δικιά σου εἶναι ἡ «Παναγιά», δικός σου κι ἔγώ καὶ τὸ τσοῦρμό μου. Πρόσταξε καὶ θὰ δουλεύουμε γιὰ τὴν 'Ελλάδα στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο.

— Κλαῖς, τοῦ λέει συγκινημένος ὁ ναύαρχος, καὶ τοῦ χτυπᾶ χαϊδευτικὰ τὴν πλάτη.

— 'Αμ' πῶς νὰ μὴν κλάψω, κάνει ὁ γέρος καὶ σκουπίζει μὲ ἔνα τετράπλαστο κόκκινο μαντήλι τὸ μάτι του. Πεντακόσια χρόνια εἶναι ποὺ καρτερούσαμε, μαθέσ, νᾶρθης καὶ τώρα ποὺ ἥρθες εἶναι γιὰ νὰ μὴν κλάψω;

Δούλεψε στὸ στόλο, κουβάλησε αἰχμαλώτους ἔνα μῆνα, πεν-

τάρα δὲ δέχτηκε ἀπὸ τὸ κουβέρνο. Μόνον μιὰ φωτογραφία ἀπὸ τὸ ὄγιο χέρι τοῦ Κουντουριώτη. Τὴν ἀνεσπάστηκε σὰν κόνισμα καὶ τὴν ἔβαλε στὸ καράβι, πλάϊ στὸν "Αἱ—Νικόλα νὰ φωτίζουνται μὲ τὸ ἵδιο καντήλι οἱ δυὸ γέροι θαλασσινοί.

Τελειώνοντας ὁ πόλεμος μᾶς ἦρθε στὸ λιμάνι ἔνας ὑπάλληλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Σὰν ἀνέβαινε τὴν Κυριακὴν νὰ λειτουργηθῇ στὴν "Αγια Φωτεινὴ ἀστραφτε ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τὰ μεγαλεῖά του. Καπέλλα, σειρήτια, χρυσᾶ κουμπιά. Κι ἦτανε, νὰ πῆς, ἔνα ἀμούστακο παιδάριο. Ἡ πρώτη δουλειά του στάθηκε νὰ μηνύσῃ στὸν καππα-Μανώλη νὰ τοῦ πάῃ τὰ χαρτιά τῆς «Παναγιᾶς». Τὰ πῆρε, τὰ κοίταξε, κοίταξε καὶ τὸν καπετάνιο καὶ τὰ κλείδωσε μέσα στὸ συρτάρι του.

— Νὰ μὲ συμπαθᾶς, γέρο, τοῦ λέει, ὅμως ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς δὲν ἔχει πιὰ ταξίδι.

‘Ο καπετάνιος θαρροῦσε πώς τοῦ χοράτευαν καὶ γέλασε καλόκαρδα.

— "Ε, δά, γυιέ μου, τοῦ λέει, δὲ μὲ καταπήρανε, θαρρῶ, τὰ χρόνια !

‘Ο ύπαλληλος δὲ γελοῦσε. Λιμάριζε μὲ μεγάλη σοβαρότητα τὰ νύχια του χωρὶς νὰ προσέχῃ. Κατόπιν σήκωσε τὸ χέρι ἀντίκρυ στὸ πρόσωπό του καὶ κοίταξε τὰ δάχτυλα ἔνα ἔνα ίκανοποιημένος. Εἶπε μ' ἀδιοφορία.

— Δὲν εἶναι γιὰ τὰ χρόνια, γέρο μου. Εἶναι γιὰ τὸ μάτι ποὺ σοῦ λείπει. Αὐτὸ λέει ὁ νόμος.

‘Ο καπετάνιος ἄρχισε νὰ ψυλλιάζεται. Σηκώθηκε ἀπὸ τὴν καρέκλα του, ψηλὸς σὰν ἐλάτι, πισωπλάτισε δυὸ πατημασιές καὶ εἴπε ζωηρά :

— Γιατί, μαθές, ἀφοῦ καὶ τοῦτο δὰ τὸ ἔνα μοῦ κόβει καλύτερα ἀπὸ τὰ δυὸ τὰ δικά σου. Ἐλα ἔδωνά στὸ παραθύρι, παιδί μου, νὰ διαβάσουμε στὶς μάσκες* τῶν καϊκιῶν, νὰ δοῦμε ποιός θὰ τὰ βγάλῃ καλύτερα τὰ γράμματα. Ἐμπα στὴν «Παναγιά» ν' ἀνοιχτοῦμε στὸ πέλαγο, νὰ παραβγοῦμε ποιός θὰ σημαδέψῃ τὸν καιρὸ καὶ ποιός θὰ δώσῃ τὰ σωστὰ τὰ ὅρντινα.* Ἐβγα νὰ κομπασάρουμε, νὰ παραπιαστοῦμε στὴ σωστὴ ρότα,* νὰ ξακρίσουμε μιὰ μιὰ τὶς ξέρεις, νὰ διπλαρώσουμε τοὺς κάβους, νὰ μελετήσουμε τὰ ρέμματα στὰ μπουγάζια. Ἐβγα ὄξω, γυιέ μου, στὴ σκάλα, σ' ὅλες τὶς σκάλες τῆς "Ασπρης θάλασσας" ὡς τὸ Μισίρι* κι ὡς τὴν Μπαρμπαριά κι ὡς τὴν Μαρσίλια κι ὡς τὴ Μάλτα, ἔβγα, ρώτα γιὰ τὸν καππα-Μανώλη νὰ σοῦ ποῦνε

νὰ μάθης. Γιὰ τὸν καππα-Μανώλη καὶ γιὰ τὴν «Παναγιά» του. Νὰ σοῦ ποῦνε, τόσα χρόνια τώρα ποὺ ὄργώνουμε τὴ θάλασσα, ἃν μᾶς ξεμπούρισε μιὰ φορὰ τὸ πιὸ ἀσκημό καράντι* ἀπὸ τὴ ρότα μας...

*'Αδιαφόρετα ὅλα αὐτά. Καλὰ καὶ σωστὰ ὅλα, μὰς ἀδιαφόρετα. "Ετσι, βλέπεις, ἡταν ὁ νόμος στὸ ἐλληνικό. Νὰ μὴν παραδέχεται καπετάνιο μ' ἔνα μάτι. Κι ὁ νόμος ἔνα πρᾶμα ποὺ θὰ πῆ δὲν τὸ ξελέει. Μαύρη καρδιὰ ἔκανε ὁ γέρος." Εβαλε τὸ κεφάλι κάτω σκουντουφλιασμένος.

— Νὰ μοῦ δώσῃς, μπάρεμ*, τὰ χαρτιὰ νὰ πάω ὡς τὴ Χώρα νὰ δῶ τὸν ἀνώτερό σου ! λέει στὸ παιδάριο. "Εγὼ κοτζάμου Κουντουριώτης μὲ εἶδε καὶ μὲ θάμαξε, ποὺ δούλεψα κοντὰ στὸ στόλο, καὶ δὲ μοῦπε λόγο γιὰ τὸ μάτι, μαθέσ.

Τίποτα. Νὰ πάη καὶ στὸν ἀνώτερό του, νὰ πάη καὶ στὸ ναύαρχο καὶ στὸ βασιλιᾶ, μακάρι. "Ομως τὰ χαρτιὰ θὰ μείνουν ἑκεῖ. Στὸ συρτάρι κλειδωμένα. 'Ο νόμος εἶναι ἔδω. Πάνω ἀπὸ τὸ ναύαρχο, πάνω κι ἀπὸ τὸ βασιλιᾶ. "Ακου ἑκεῖ λόγια ἀστόχαστα.

Πῆγε καὶ στὴ χώρα καὶ παρουσιάστηκε στὸ λιμενάρχη. Πῆγε ἀπὸ στεργιᾶς, τί νὰ κάνη. Πρώτη φορὰ γινόταν ἔνα τέτοιο πρᾶμα στὴ ζωή του. Κι ὁ λιμενάρχης τὰ ἴδια τοῦ εἶπε. "Ακόμα καὶ τὸ ἐπιχείρημα ποὺ σοφίστηκε νὰ τοῦ πῆ ὁ καπετάνιος γιὰ τὸ κιάλι, κι αὐτὸ δὲν ἔπιασε. Τοῦ εἶπε :

— Τ' εἶναι, μαθέσ, ὁ καπετάνιος, κύριε λιμενάρχη μου ; "Ενα μάτι εἶναι. "Ενα καὶ μοναχό. Δὲν βλέπεις τὸ κιάλι ; Τὸ κανοκιάλι τὸ ναυτικό, λέω, πῶς τὸ λέτε σεῖς οἱ γραμματίζούμενοι.

— "Ε, τί κάνει τὸ κιάλι, καπετάνιο μου ;

— Δέξ το, λέει, τῷφερα μαζί μου τὸ κανοκιάλι τῆς «Παναγιᾶς», γιὰ νὰ τὸ δῆς καὶ νὰ τὸ καταλάβης.

Τῷβγαλε ἀπὸ τὴ θήκη καὶ τὸ ξεδίπλωσε.

— Μὲ τὸ συμπάθιο κιόλας, λέει στὸ λιμενάρχη. "Ομως κάνε μου τὴ χάρι νὰ τὸ πάρης κι ἐλόγου σου, νὰ δῆς ἀπὸ δῶ κεῖνο τὸ βαπτόρι, ποὺ φουντάρει τούτη δὰ τὴν ώρα ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι.

"Ο λιμενάρχης καλόκαρδος καὶ ὑπομονετικὸς ἄνθρωπος χαμογελᾶ, παίρνει τὸ κιάλι καὶ τὸ κανονίζει στὸ μάτι του.

— "Ε, ύστερα ; Τί θέλεις νὰ δῶ ;

— Ο καπετάνιος γελᾶ θριαμβευτικὰ σὰν παιδί. Τρίβει τὶς φαρδειές ἀπαλάμεις εύχαριστημένος γιὰ τὸ κόλπο του.

— Τί νὰ δῆς ; Νὰ δῆς αὐτὸ ποὺ εἶδα κι ἔγώ. Νὰ δῆς πώς γιὰ νὰ κοιτάξης, ἔκλεισες κι ἐλόγου σου τὸ ἔνα τὸ μάτι. Δὲ σοῦ χρειάστηκε, βλέπεις, γιὰ νὰ κιαλάρης*. "Ε, κι ἔγώ δὲν τὸ χρειάζουμε αὐτὸ ποὺ μοῦ λείπει. Εἶναι ὀλοφάνερο.

‘Ολοφάνερο ἥταν, ὅμως πάλι δὲν ἔγινε τίποτα. Ο λιμενάρχης τοῦ διάβασε τὸ νόμο καὶ τοῦδωσε νὰ καταλάβῃ πώς δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ σωτηρευτῇ ἡ δουλειά του, μακάρι καὶ στὸν Κουντουριώτη νὰ πήγαινε. Μόνο ποὺ θὰ τόνε στενοχωροῦσε τὸ ναύαρχο.

“Εβαλε τὸ κεφάλι κάτω ὁ γέρος.

— Αφοῦ εἶναι ἔτσι...

Χάδεψε μὲ τὶς φοῦχτες τὶς μουστάκες του καὶ κατέβηκε κι ἀπὸ κεῖνο τὸ γραφεῖο. Γύρισε πίσω στὸ χωριὸ σκυφτός. Κατέβηκε σκυφτός καὶ στὸ λιμάνι. Τὰ χαρτιά του ἀπόμειναν κλειδωμένα στὸ συρτάρι τοῦ τελωνειακοῦ. Ἐκεὶ μέσα ἔμεινε κλειδωμένη κι ἡ καρδιὰ τοῦ γέρου. Ἀπὸ κείνη τὴν μέρα ἄρχισε νὰ τὸν τρώῃ τὸ μεράκι. “Αχ καὶ ἄχ.

— Δὲν πειράζει, τοῦ λέγαν ὅλοι οἱ νοικοκυραῖοι. Βάλε ἔνα πλερωτὸ καπτετάνιο μέσα στὴν «Παναγιά» κι ἀποτραβήξου πιὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα, καπτα - Μανώλη. Φτάνει τόσες ἄρμες ποὺ σὲ πότισε ὡς τὰ τώρα. “Αῦντε νὰ ξεκουραστῆς κιόλας !

— Κάν’ το, καπτετάνιο μ’, παρακάλεσε ἡ γριά, ποὺ τὸν ἔβλεπε νὰ τρώγεται καὶ τρωγότανε. Φτάνει πιά, καλέ μ’, τόσα χρόνια παραδαρμὸς μὲς στὰ πέλαγα.

Σ’ ὅλους κουνοῦσε τὸ κεφάλι του καὶ δὲν ἔδινε λόγο.

Σὰν ἄκουσε καὶ τὴ γυναῖκά του νὰ λέη, δὲ βάσταξε καὶ τῆς τὸ παραπονέθηκε.

— Όλοι, ὅλοι ποὺ δὲν καταλαβαίνουν, μὰ νὰ τὸ λέσ καὶ σύ, μπρὲ Μερσινιώ ! Νὰ τὸ λέσ καὶ σύ !

— Κακό, μαθές, σοῦ λέω ἡ ἔρμη ;

‘Ο καπτετάνιος τὴν κοίταξε θλιμμένο μὲ τὸ γκρίζο μάτι του, τὴν κοίταξε κάμποσο, ὅπως κοιτᾶς ἔνα μωρὸ ποὺ δὲν ξέρει τί λέει.

“Ετσι ἡ «Παναγιά» φουντάρισε τὰ σίδερά της, ἔδεσε κι ἀπόμεινε γιὰ πάντα ἀραιγμένη στὸ λιμάνι. ‘Ο καπτα - Μανώλης οὔτε γιὰ νὰ τὴν ταξιδέψῃ, οὔτε γιὰ νὰ τὴν πουλήσῃ ἥθελε νάκούσῃ κουβέντα. Ἀπόλυτε τὸ τσοῦρμό του καὶ κράτησε μονάχα ἔνα μοῦτσο, βαφτιστικός του ἥτανε, νὰ συγυρίζῃ τὸ καράβι καὶ νὰ κοιμᾶται μέσα.

'Απόμεινε μέσα κι ή γάτα του ή Παμπούκα. "Ητανε ἄσπρη, κι εἶχε γεράσει μέσα στὸ καράβι.

—"Ασπρισες καὶ σὺ σὰν καὶ μένα, τῆς ἔλεγε ὁ καπετάνιος, χαϊδεύοντας μέσα στὴ μεγάλη φούχτα του τὸ κεφάλι της.

Γύρεψε νὰ τοῦ τὴν πᾶνε στὸ σπίτι. 'Εκεῖ τῆς κάμαν ὅ,τι μποροῦσαν γιὰ νὰ τὴν καλοπιάσουν νὰ μείνῃ. Αὔτή, ὁ νοῦς της στὸ καράβι καὶ ξαναπῆγε στὴ γωνιά της, μέσα στὸ καμπούνι.* Τὴν ξαναπήρανε, πάλι ἔφυγε. 'Αφῆστέ τη, εἴπε συγκινημένος ὁ καπετάνιος. Αὔτή δὲν εἶναι σὰν καὶ μᾶς. Δὲν ἀφήνει τὸ πόστο της. Τὴν ἀφῆκαν ἔκει νὰ τὴ φροντίζῃ ὁ μοῦτσος. "Εβγαίνε τὶς λιακάδες καὶ καθόταν δλομόναχη στὸ μπαστούνι,* καὶ κοίταζε μὲ μισόκλειστα μάτια τὸ μῶλο.

'Ανέβαινε κι ὁ καππα - Μανώλης καὶ γύριζε ὥρες στὴν κουβέρτα, πρύμη - πλώρη. 'Ωρμήνευε τὸ παιδί νὰ κάνῃ τοῦτο καὶ κεῖνο, κατέβαινε στ' ἀμπάρια, πήγαινε στὴν κουκέττα του κι ἄλλαζε ὁ ἴδιος τὸ λάδι καὶ τὸ λουμίνι στὸ καντήλι τάγιοῦ, ἔκανε τὸ σταυρό του κι ἀνέβαινε πάλι.

— Δόξα νᾶχη ὁ Μεγαλοδύναμος.

Καμμιὰ φορὰ σκάλωνε ὡς ἀπάνω στὸ κατάρτι νὰ σοφελιάσῃ* ἔνα μακαρᾶ, κι ἀποξεχνιούτανε κεῖ ψηλὰ νὰ βλέπῃ τὴ θάλασσα νὰ περπατᾷ τὰ κύματά της κατὰ τὴν Ἀνατολή, νὰ τὴν ἀκούῃ νὰ φωνάζῃ καὶ νὰ τραγουδᾶ μὲ τὶς πελαγίστες φωνές της τὶς γνώριμες. Πήγαινε ἀκόμα καὶ τὶς νύχτες, σὰν εἶχε φεγγάρι, καὶ κάθιζε σταυρόποδι ἔκει στὴν πλώρη, καὶ συλλογιότανε τὸ ριζικό του καὶ κάπνιζε. Τὸ καράβι ἔτριζε ρυθμικὰ καὶ τὸ κομπολόϊ του μετροῦσε τοὺς καημούς καὶ τὰ μεράκια του μέσα στὴ νύχτα.

— Αὔτοῦ εῖσ' ἀκόμα, καππα - Μανώλη ;

Ρωτοῦσε ἀπὸ κανένα ἄλλο καίκι ἔνας ναυτικὸς ποὺ τοιμαζότανε νὰ πλαγιάσῃ.

—'Εδῶ εῖμ' ἀκόμα, καππα - Νικολῆ !

"Ολοι κουνούσανε τὸ κεφάλι πίσ' ἀπὸ τὴν πλάτη τοῦ γέρου, κάθε φορὰ ποὺ τόνε βλέπανε ν' ἀνεβοκατεβαίνῃ ἔτσι ἀπραγος στὸ καράβι. Τὸ κρίνανε γιὰ ἀνακεφαλάδα ποὺ δὲν ξανακούστηκε νὰ βαστᾶ μὲ τέτοιο πεῖσμα ἀνεργο καὶ δεμένο ἔνα κοτζάμου πλεούμενο, περήφανο καὶ καλοτάξιδο, ὅσο κανένα μέσα στὸ λιμάνι μας.

"Ομως αὐτὸς δὲν ἔδινε λογαριασμὸ σὲ κανένα.

— Και τὸ καράβι, μαθέσ, καπτα - Μανώλη ;

— "Ε, τί τὸ καράβι. Τὸ καράβι εἶναι δικό μου.

— Καλά, δικό σου. Εἶναι ὅμως μιὰ σερμαγιὰ* ποὺ ἀδικιέται.

* Αμαρτία νὰ τὸ κρατᾶς ἔτσι δεμένο.

— "Ακου νὰ σοῦ πῶ, εἶπε μιὰ μέρα σ' ἔναν ποὺ ψιλορωτοῦσε ἔτσι.

Τὸ καράβι κι ἐγὼ εἴμαστε ἔνα, καταλάβετέ το μιὰ γιὰ πάντα. Αὔτὸ εἶναι τὸ κορμί, νὰ ποῦμε, καὶ γώ εἶμαι ἡ ψυχή του. Τὸ λοιπὸν σὰ δῆς καμμιὰ μέρα ἔνα κορμὶ νὰ περπατᾶ χωρὶς τὴν ψυχή του, ἔλα πές μου το, καὶ γώ τὴν ἴδια μέρα θὰ κάνω πανιά, νὰ ταξιδέψῃ μονάχη της ἡ «Παναγιά» μου. Μπῆκες ;

"Ετσι περνοῦσε ὁ καιρὸς καὶ συνήθιζε πιὰ ὁ κόσμος νὰ τὸν βλέπῃ νὰ κάθεται ὥρες ὀλάκερες σταυροπόδι πάνω στὴν ἀπλωμένη μαίστρα,* ὁκουμπίσμενος στὸ πλώριο κατάρτι, νὰ μερεμετίζῃ τὸ πανί, νὰ ματίζῃ τὰ σκοινιά, ἡ νὰ γυρίζῃ μὲ τὸ πινέλο καὶ μὲ τὸν υπενεκὲ τῆς λαδομπογιᾶς στὸ χέρι, γιὰ νὰ περνᾶ κάθε σκάσιμο καὶ κάθε ξύσμα. Ὁ μοῦτσος ἔτριβε ὀλημερὶς τὸ κατάστρωμα μὲ τὸ παπάζι,* γυάλιζε τοὺς μπρούντζους, ὅλα ν' ἀστράφτουν καὶ φεγγιοβολοῦν ἀπὸ τὴν πάστρα, σὰ νᾶναι γιὰ νὰ σαλπάρῃ ἡ «Παναγιά» μόλις κάνει νὰ πάρῃ τ' ἀπόβραδο ἀγεράκι. Κι ὁ γέρος ψηλὸς κι ὀλόρθος βρισκόταν πάντα στὴν πρύμνη νὰ καλωσορίσῃ καὶ νὰ χαιρετιστῇ μὲ κάθε καπτετάνιο, ποὺ ἔμπταινε στὸ πόρτο, φρεσκολουσμένος ἀπὸ τὶς λέφτερες θάλασσες καὶ τοὺς ἀδέσμευτους ἀγέρηδες τῶν ταξιδιῶν. Ἀπὸ πολὺ μακριὰ κιαλάριζε τὸ σκαρὶ καὶ μὲ μᾶς τὸ γνώριζε κι ἔλεγε τ' ὅνομά του καὶ τὸν καπτετάνιο του.

Αὔτες τὶς ὥρες τὸ πρόσωπο τοῦ καπτα - Μανώλη ζωντάνεύε, καὶ τὸ γκρίζο μάτι του ἀστραφτε ἀπὸ τὴν χαρά, ἀπὸ τὴν ξένη χαρά. "Ετσι τοῦ φαινόταν σὰ νὰ γύριζε ὁ ἴδιος τώρα δὰ ἀπὸ τὰ ταξιδιά του, σὰ νᾶταν δικό του τὸ σίδερο, ποὺ πόντιζε τώρα δὰ τὸ ξένο καράβι καὶ τραγουδοῦσε ἡ καδένα μέσα στὰ ὄκια*. Βοηθοῦσε τὸ νιοφερμένο σκάφος νὰ βολευτῇ, καλουμάριζε* τὴν πρυμάτσα* τῆς «Παναγιᾶς» νὰ περάσῃ ἀπὸ πάνου ὁ ἄλλος. "Εδινε ὅρμίνιες ὅλος ἐγνοια καὶ κρέμαζε τὴ στρωματόσαδα νὰ μὴν τρακάρουνε τὰ δυὸ καράβια στὸ πλάγιασμα. Τὸ ἴδιο γινόταν καὶ σὰν κινοῦσε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ λιμάνι κανένα καίκι. "Εδινε πάντα ἔνα σωστὸ λόγο γιὰ τὶς μανοῦβρες, ἔστελνε χαιρετίσματα σ' ἔνα σωρὸ ναυτικούς κι ἐμπόρους, Ρωμιούς,

Τούρκους, Ἀρμένηδες, Φράγκους, ἀπ' ὅλες τις φυλές πού τριγύριζαν τὴ Μεσόγειο.

'Η φωνή του ἀκουγόταν δυνατή καὶ καλοπροσάρετη.

— "Αὕτε, ὡρα σας καλὴ καὶ καλὸς κατευόδιο! Τὸ νοῦ σας; βγαίνοντας τὸ πόρτο ζερβιὰ μπάντα, νὰ μὴν καθίσετε στὴ ρηχάδα! Χαιρέτα μου καὶ τὸν καππαν - Ἰμπραήμ τὸ Λάζο σὰν τὸν δῆτε στὴ Σμύρνη." Αὕτε στὸ καλὸς καὶ πάλι καλές ἀντάμωσες στὴ στέρνα μας!

Σὰν ἔβγαινε πιὰ στ' ἀνοιχτὰ τὸ ξένο καράβι, ὁ καππα - Μανώλης στεκόταν ἀκόμα στὸ μᾶλο ὄρθιος μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους θαλασσινούς. Τοὺς ἔκανε μιὰ σοφὴ καὶ σύντομη κριτικὴ γιὰ τοὺς χειρισμούς τῆς ἀρματωσιᾶς, ποὺ μανουθράρησε τὸ φευγάτο σκάφος ὥσπου ν' ἀνοιχτῇ στὸ πέλαγο. Τοῦτο τῷπραξε σωστά, τ' ἄλλο ἔτσι θᾶπρεπε νὰ γίνῃ γιὰ νᾶναι στὴν ὡρα του. Οἱ ἄλλοι τὸν ἀκούγανε μὲ σέβασι καὶ προσοχή, γιατὶ ὅλες οἱ κουβέντες του ἦταν σωστὲς καὶ γεμάτες ἀπὸ πεῖρα τοῦ καραβιοῦ καὶ τοῦ πελάγου. Μιὰ παρηγόρια τοῦ ἦταν κι αὐτό. "Ἐρμη παρηγόρια.

Κατόπι, σὰ σκόρπιζαν οἱ ἄλλοι στοὺς καφενέδες τῆς ἀκρογιαλιᾶς, αὔτὸς ἀπόμενε μονάχος πάνω στὸ μᾶλο, ἀκουμποῦσε σὲ μιὰν ἀρχαία κολώνα ποὺ εἶχαν ἐκεῖ γιὰ νὰ δένουνε κάβο τὰ καράβια, καὶ ξεχνιότανε νὰ βλέπῃ μακριὰ τὸ ξένο καράβι νὰ φεύγῃ πάνω στὴ μαβειὰ θάλασσα. "Ως ποὺ καβατζάριζε* τὴ μύτη τοῦ Καβοκόρακα καὶ χανόταν ἀπὸ τὸ μάτι του. Κι αὔτός ἀκόμα ἀπόμενε νὰ βλέπῃ κατὰ κεῖ, κι ἀκολουθοῦσε νοερὰ τὴν αὐλακιὰ τῆς φευγάλας, κι ἀκουγε στ' ἀφτιά του νὰ σουσουρίζουν γοητευτικὰ τ' ἀπόνερα τῆς πρύμης τοῦ ξένου πλοίου, ποὺ εἶχε φύγει πιά. "Ομως αὔτὸς τῷβλεπε νὰ ταξιδεύῃ, ἀκουγε τὴ θάλασσα νὰ σπᾷ κάτ' ἀπὸ τὸ μπαστούνι,* ν' ἀνοίγῃ στὰ δυὸ καὶ νὰ χασχαρίζῃ μπροστὰ στὸ θαλασσομάχο ποὺ βουτᾶ καὶ σηκώνεται, σὰν βαρβάτο φαρί* ποὺ φρουμάζει ἀφροὺς ἀπὸ τὸ ρουθούνι.

"Υστερα, χωρὶς ν' ἀναστενάξῃ, γύριζε ἀργὰ ἀργὰ μὲ τὰ χέρια στὴ ράχη πρὸς τὴν ἀλυσοδεμένη «Παναγιά». Στεκότανε κεῖ κάτω ἀπὸ τὸ μπαστούνι της, ποὺ πρόβελνε πάνω ἀπὸ τὸ μᾶλο δυὸ μπόγια. Ἀκουμποῦσε στὰ συρματένια σκοινιά του κι ἔβλεπε πολλὴν ὡρα τὴ φιγούρα.

"Ητανε μιὰ χοντροκαμωμένη γοργόνα δουλεμμένη σὲ καρδόξυλο. "Ητανε σκούρα σὰν Μπεντουΐνα, καὶ κοίταζε ἀπόκοτα* μπρόστα

της μὲ δυὸς μάτια πολὺ ἀνοιχτά, πούχανε γιὰ μαυράδια δυὸς χοντρὲς γαλάζιες χάντρες. Τὰ χείλη της ἥταν βαμμένα μὲ κόκκινη λαδομπογιὰ κι ὅλο χαμογελοῦσε μὲ ἔναν τρόπο κουτὸς καὶ μυστηριώδη. Τὰ μαλλιά της ἀπλωναν πράσινα σὰν τὰ χλωρὰ φύκια.

‘Η Παμπούκα καθισμένη σὰν ἔνας βῶλος μπαμπάκι στήν πλώρη τὸν κοίταζε μαχμούρικα, καὶ τούκανε τεμπέλικα «νιάου» πολὺ σιγά. Χάδια τοῦ γύρευε ἡ γριὰ γάτα. Κι αὐτὸς κουνοῦσε τ’ ἄσπρο κεφάλι καὶ τῆς ἔλεγε φεύγοντας :

—“Αὕτε, μωρὴ Παμπούκα, ἐμεῖς οἱ δυὸς μονάχα θάμαστε γιὰ νᾶμαστε ὡς τὸ τέλος μὲ τοῦτο τὸ μαγκούφικο τὸ ξύλο...

“Ετοι περνοῦσε ὁ καιρός, γερνοῦσε πιὸ πολὺ ὁ καπτεάνιος καὶ σιγοσάπιζε μέσα στὸ λιμάνι τὸ καράβι.

Κάθε Χριστούγεννα, ποὺ γιόρταζε τόνομά του ὁ γέρος, ἡ «Παναγιά» ἵσαριζε ὅλα της τὰ πανιά. Μαΐστρες καὶ φλόκους καὶ κόντρα φλόκους. Ἀνέβαζε καὶ τὶς παντιέρες καὶ τὶς φιλάστρες καὶ τὰ παρδαλὰ στήματά της, κι ἥτανε πιὰ σὰν τὴν Ἀνάστασι. ‘Ο καπτα-Μανώλης ἀπ’ ἔξω τὴν καμάρωνε καὶ κερνοῦσε ὅλο τὸν καφενὲ νὰ πιοῦνε στήν ύγειά του. Τὸ καράβι ἀνεβοκατέβαινε λαφριὰ μὲ τὸ ρυθμὸ τοῦ κυμάτου ποὺ ξεψυχοῦσε στὸ πόρτο. Σάλευε ἀπάνω, κάτω, μαζὶ μὲ τάλλα καίκια, κι ἥτανε σὰ νὰ ἀνάσταιναν ζωντανά. Μένο ποὺ ἡ «Παναγιά», τὸ πιὸ ὅμορφο, τὸ πιὸ μεγάλο, τὸ πιὸ στολισμένο ἀνάμεσα στ’ ἄλλα ἥταν ἔνα καράβι ἀδειανό, ἔνα καράβι δίχως ψυχή, ἔνα πεθαμένο καράβι, σὰ μιὰ νεκροστολισμένη νύφη μὲ τὰ καλά της.

“Ομως μιὰ μέρα ὁ καπτεάνιος ἔπεσε στὸ στρῶμα. ”Ετοι χωρὶς ἀρρώστεια, ὅπως ἔνα πλατάνι ποὺ σωριάζεται μὲ μιᾶς ἀπὸ τὴν ἀνεμική*. Κακιὰ ὥρα τὸν βρῆκε, κακὸς ἀγέρας τὸν πῆρε ξώφαρσα* καὶ τοῦ παράλυσε ὅλη τὴ δεξιὰ μεριά. Τὸ χέρι, τὸ πόδι, τὸ μισὸ πρόσωπο. Τὸν εἶδε ὁ γιατρὸς τοῦ χωριοῦ, εἴπε πώς δὲ γίνεται τίποτα, μόνο νὰ μήν τοῦ ξανάρθῃ ἄλλο ἔνα τέτοιο τοῦ γέρου. Φέρανε καὶ τὴν κυρὰ Μανιὼ τὴν Σαραντακλησιώτισσα, τὴν ξορκίστρα. Τόνε ξόρκισε, τόνε θύμιασε μὲ λουλούδι τοῦ Ἐπιταφίου, καὶ ἔβαλε μοσκοκάρφι πάνω στὸ κάρβουνο τοῦ θυμιατοῦ. Τὸ μοσκοκάρφι πήδηξε, ὁ καπτνὸς πήγαινε πρὸς τὰ ζερβά. Φῶς φανερό. ‘Ο καπτεάνιος ἥτανε ἀγεροχτυπημένος. Κακιὰ ὥρα τούλαχε κεῖ ποὺ γύριζε τὴ νύχτα ἀπὸ τὸ καράβι. Οἱ Καλές* ὑφαδιάζανε τὶς κλωνιές τους στὸ τρίστρατο, κι ὁ καπτεάνιος πέρασε καὶ μπερδεύτηκε μέσα στὰ νεραϊδογνέματα. «Ξορ-

κισμένο νάναι ἀπὸ βοριᾶ, ξορκισμένο νάναι ἀπὸ νοτιᾶ, ξορκισμένο νάναι ἀπὸ τις τέσσερις ἄκρεις καὶ τὰ ἔφτα ἄστρα. Ἀγέρας ἥτανε κι ἀγέρας νὰ φύγῃ, λαφρὺ κι ἀνάλαφρο σὰν τοῦ Ταξιάρχη τὸ φτερό. 'Αμήν».

'Ο καπτετάνιος ἥταν θυμωμένος καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ξεθυμάνη. Τὰ λόγια του βγαίνανε δύσκολα κι ἡ γλῶσσά του χόντραινε μέσα στὸ στόμα του καὶ ψεύδιζε. Μιλοῦσε μὲ κόπτο.

— Τώρα τάχουμε καλά, ἔκανε. Τώρα δὰ φουντάραμε γιὰ καλά. 'Εγὼ στὸ στρῶμα κι αὐτή στὸ λιμάνι. Τώρα τὰ πᾶμε πρύμα. 'Ε, δόξα νᾶχη ὁ Μεγαλοδύναμος!

Πρόφερνε : «δόκθα» νᾶχη ὁ Μεγαλοδύναμος!

'Ο καημός του αὔγατίζε στὸ στρῶμα καὶ τὸν ἔτρωγε. "Ολο γιὰ τὸ καράβι νὰ παιδεύεται, δλο γι' αὐτὸ νὰ παραμιλᾷ, δλο τὸ μοῦτσο νᾶχη κοντά του, νὰ τὸν δασκαλεύῃ, νὰ τοῦ δίνη παραγγελίες γιὰ τοῦτο, γιὰ κεῖνο. Καὶ σὰ νύχτωνε καὶ κοιμώνταν ὅλοι μέσα στὸ σπίτι κι ὁ ὑπνος ἐρχότανε βαρύς καὶ δύσκολος, δ καπτα - Μανώλης παιδευότανε μὲ τὰ ταξίδια καὶ μὲ τὶς φουρτούνες. 'Ο νοῦς του ξεκινοῦσε ἀπὸ τὸ σακατεμμένο σκαρί, ἔμπαινε στὴν «Παναγιά», σήκωνε τὸ σίδερο καὶ τάβαζε πρύμα γιὰ τὰ μεγάλα ἀρμενίσματα. Τί μπουρίνια καὶ τί ἀσκοθάλασσες καὶ τί μπουνάτσες! Τὸ πρωΐ πολεμοῦσε νὰ τὰ ξεστορίσῃ στοὺς δικούς του, κι ἡ κουβέντα του ἥτανε δύσκολη καὶ μπερδεύόταν ἡ γλῶσσά του κι ἔλεγε ἄλλα τῶν ἄλλω. "Ομως πάλι τὴ νύχτα, σὰ σώπαιναν οἱ κουβέντες καὶ οἱ θόρυβοι τῆς μέρας καὶ μόνο τάγιοκάντηλο εἶχε τὸ ματάκι του ἀνοιχτὸ μπροστὰ στὸ κονοστάσι, οἱ ἀνέμοι κατεβαίνουν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ σφυρίζανε δυνατὰ τραγούδια στὰ σκοινιὰ τῆς «Παναγιᾶς». Καὶ τὰ μεγάλα πανιά της φουσκώνανε τσιτωμένα* ἀπὸ τὸν πελαγίσιο ἀγέρα, γιὰ λαλαδίζανε* χαρούμενα καὶ ζωντανὰ καὶ χτυπιούντανε πάνω στὰ ξάρτια, σὰ φτερούγες ἀνυπόμονες γιὰ τὰ πλατειὰ πετάγματα. Τότες ἡ «Παναγιά» πηγαλαοῦσε πάνω στὰ κύματα καὶ τὰ καβαλλίκευε, δ θαλασσομάχος της βουτοῦσε καὶ σηκωνότανε πάλι στὸ στέρνο τῆς θάλασσας, κι ἡ καρυδένια γοργόνα γελοῦσε κατάμουτρα στὶς κακοκαιρίες καὶ τὶς ἔφτυνε. "Εσκυβε ἀφοβῇ ώς τὸ χάσος τοῦ ἀπατου νεροῦ μὲ τὶς μαρειὲς χάντρες τῶν ματιῶν της καὶ πάλι σηκωνόταν ὀλάκερη ἔξω ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ κοίταζε τὰ σύννεφα καὶ πάντα γελοῦσε κουτὰ καὶ μυστηριώδικα.

Κι ό καπτα—Μανώλης πάνω στὸν ὑπνο του ἀναταραζότανε καὶ πάλευε μὲ τὰ στοιχειά, καὶ δὲν ἄφηνε ἀπὸ τὰ χέρια του τὶς καβίλιες* τοῦ τιμονιοῦ, κι ἔδινε τὰ ὅρντινα μὲ τὴ μπερδεμένη του γλῶσσα.

— Μάϊνα φλόκο ! Μάϊνα παπαφίγκο !—

Μιὰ νύχτα σηκώθηκε τὸ κακὸ κι ἔξω ἀπὸ τὶς ὁνειροφαντασίες τοῦ γέρου. Μιὰ ἀγριονοτιὰ ἦταν, ὀργὴ Θεοῦ. Ξερρίζωνε ἀράδα τὶς λεῦκες καὶ γιόμιζε τοὺς δρόμους ἀπὸ κεραμίδια καὶ ἐπαρταλωμένα παραθυρόφυλλα. Οἱ ναυτικοὶ σηκώθηκαν μαῦρα μεσάνυχτα ἀπὸ τὸ στρῶμά τους, καὶ τρέχαν ἀλαφιασμένοι νὰ σιγουράρουν τὰ καίκια τους. Τὸ λιμάνι γιόμισε φωνὲς καὶ τσιριξίες, καὶ τὰ λαδοφάναρα πλῆθος πήγαιναν κι ἐρχόντανε μέσα στὸ πυκνὸ σκοτάδι, καὶ κανένας δὲν ἔβλεπε τὸν ἄλλο, καὶ κανένας δὲν ἥξερε τί γινότατε μέσα σ' αὐτὸ τὸ παράξενο καὶ ἄγριο πανηγύρι. Τὰ καίκια χτυπιούντανε τόνα πάνω στ' ἄλλο, τρακάρανε πάνω στὶς πέτρες τοῦ μουράγιου, κι ἄκουγες μέσα στὸ χαλασμὸ κεῖνο νὰ τσακίζουνται καὶ νὰ βογγοῦν τὰ πλεούμενα, σὰ ζωντανὰ ποὺ τὰ χτύπησε θεομηνία. Οἱ γυναῖκες γονάτισαν καὶ μαδιούντανε καὶ παρακαλοῦσαν μὲ δυνατές φωνὲς τὸν "Αἰ—Νικόλα. Τὸ πιάνει τὸ λιμάνι μας ἡ ἀτιμὴ νοτιά. Χύμηξε μέσα ἔτσι ξαφνικὰ σὰ δρόλαπας, καὶ τάκαμε ξύλα μαδέρια ὅλα. Ἡ «Παναγιά» ἦταν ἀπὸ τὰ πρῶτα ποὺ τσακίστηκαν, δαρμένα στὸ μᾶλο. Τὸ πρωὶ σὰ φώτισε, ἡ θάλασσα ἦταν κάλμα, νὰ κεντήσης ἀπάνω μὲ μετάξια. Ἀνάμα τὰ νερά, ποὺ ὅλη τὴ νύχτα κακούργεψαν κι ἔκαψαν καρδιὲς καὶ φαρμάκωσαν φτωχὰ σπίτια. Τὸ λιμάνι ἔπηξε, γεμάτο τσακισμένα καραβόξυλα.

— Ο μοῦτσος ἥρθε στὸν καπτεάνιο μὲ τὸ χέρι κρεμασμένο στὴ φασκιά, μὲ τὰ μοῦτρα πιὸ κρεμασμένα.

Ο καπτα—Μανώλης πάλι δὲ βλαστήμησε. Χλώμιασε μονάχα πολὺ σὰν τὸν εἶδε, ἔγινε πιὸ κίτρινος ἀπὸ τὴ νιτσεράδα* του. Εἶπε μὲ δυσκολία.

— Τί μποροῦσες καὶ σὺ καὶ γὼ κι ὁ κόσμος οῦλος... "Ητανε τὰ συντέλεια... Δόξα νάχῃ ὁ Μεγαλοδύναμος.

"Υστερα ἀπὸ λίγο σήκωσε τὸ φρύδι καὶ ρώτησε.

— Πάει ὅλο, ἔ ; Σκόρπισε σύξυλο...

Τὸ παιδὶ χαμήλωσε τὰ μάτια βουρκωμένα.

"Ο γέρος ξαναρώτησε.

— Η Παμπούκα ;

— 'Ο μοῦτσος σήκωσε τὸ κεφάλι.

— "Επεσε τὸ μπομπρέσο* καὶ τὴν ἔλειωσε...

'Ο καππτα-Μανώλης κουνοῦσε γρήγορα τὸ κεφάλι ἀπάνω-κάτω, μόλις ἄρχισε νὰ μιλήσῃ τὸ παιδί. Τόξερε πώς ἐπρεπε ἔτσι νὰ γίνη μὲ τὴ γριά Παμπούκα, τὴ μοναδικὴ ψυχὴ ποὺ δὲν πρόδωσε τὸ καράβι.

Λογιάριασε τὸ Μοῦτσο, ἔσυρε τὸ πουγγί του ποῦχε κρεμασμένο στὸ λαιμὸ καὶ τὸν ἐπλήρωσε. Τοῦδωσε κι ἔνα καλὸ ρεγάλο* τὴν ὥρα ποὺ τὸ παιδί ἔσκυψε νὰ φιλήσῃ τὸ χέρι του.

— "Αὕτε στὴν εὔκὴ τοῦ Θεοῦ.

'Ο μικρὸς κινήθηκε νὰ φύγῃ, κατόπι σταμάτησε δίβουλος. Γύρισε τὸ κεφάλι.

— Τὰ μαδέρια καὶ τὰ σανίδια ; ρώτησε.

'Ο καπετάνιος ἀπάντησε χωρὶς δισταγμό.

— Δικά σου. Χαλάλι σου. Μονάχα τὴ γοργόνα μὴν ξεχάσης νὰ μοῦ τὴ φέρης.

Τοῦ φέρανε τὸ χοντροκάμωτο εἴδωλο. "Εβαλε καὶ τὸ στῆσαν ἀντίκρυ στὸ γιατάκι του νὰ τὸ βλέπῃ. 'Η μαύρη φιγούρα τὸν κοίταζε μὲ τὶς γαλάζιες χάντρες τῶν στυλωμένων ματιῶν της καὶ τοῦ χαμογελοῦσε μὲ τὸ αἰνιγματικό της χαμόγελο καὶ τῆς χαμογελοῦσε κι αὐτός. Τόπε καὶ τὸ ξανάπτε ἐπίμονα. Σὰν πεθάνῃ, νὰ βάλουνε τὴ γοργόνα πάνω στὴν κάσσα του· τ' ἄκουσαν ;

Τρεῖς μέρες ὕστερα ἀπὸ τὸ χαλασμὸν ἦρθε ἡ δεύτερη προσβθολὴ νὰ τὸν ἀποτελειώσῃ. Πρόφτασε καὶ μετάλαβε. Σὰν ἦρθε ὁ παπᾶς γιὰ τὸ μυστήριο, τὸν ἀνεσήκωσαν ἀπὸ τὶς μασκάλες ν' ἀκουμπήσῃ τὸ ἀντιμήνσι στὸ σαγόνι του νὰ καταπιῇ τὴ μετάδοσι. Εἶδε ἀντίκρυ του τὴ γοργόνα. Τὸν κοίταζε πάντα μὲ τὰ μαβιὰ ψηφία τῶν ματιῶν της καὶ τοῦ χαμογελοῦσε. Τὴν κοίταζε κι αὐτὸς μὲ τὸ μοναδικό του μάτι. Συνεννοήθηκαν. Τὴν ἔδειξε μὲ τὸ φρύδι στοὺς τριγυρνούς, καὶ ξανάπτεσε.

— Μὴν τάστοχήσετε, εἶπε.

Ξεψύχησε κατὰ τὴν αύγη, καὶ τὸ παραμιλητὸ ποὺ ἀπόμεινε στὸ στραβωμένο στόμα του ἤταν ἔνα ὅρντινο.

"Ηταν ἡ στερνή του παραγγελιὰ γιὰ σαλπάρισμα. Τάχα νὰ ξεπλευρίσῃ τὸ καράβι ἀπὸ τὸ μουράγιο.

— Ἄβάρα-ἄβάρα-ἄβάρα-ἄβάρα.

Τό ξόδι του τ' ἀκολούθησαν ὅλοι οἱ ναυτικοί, ὅλοι οἱ δικοί, ὅλο τὸ χωριό. Καὶ πάνω στὴν κάσσα του εἶχανε ξαπλωμένη τὴ φιγούρα τῆς «Παναγιᾶς».

Ἡ γοργόνα χαμογελοῦσε καὶ σήκωνε πάντα ἀπόκοτα τὰ ξυλένια βυζιά της πρὸς τὸν οὐρανό, καὶ τὰ μαβιὰ μάτια της ἤτανε στυλωμένα πάλι, ἵσια μπρός, πρὸς τὰ γαλάζια ἐπουράνια. Ἀφοβαὶ καὶ ἀνοιχτά.

“Ολα αὐτὰ μοιάζανε πάλι σαλπάρισμα γιὰ ἔνα μεγάλο ταξίδι σὲ μιὰ θάλασσα ἀλλιώτικη, ὅμως κι αὐτὴ γαλάζια, κι αὐτὴ ἄπατη. Πάντα μπροστὰ ἡ γοργόνα τῆς πλώρης. Κι ὁ καππτα—Μανώλης ἔκει. Στὸ πόστο του.

— Δόξα νᾶχη ὁ Μεγαλοδύναμος.

«Τὸ Γαλάζιο Βιβλίο»

Στράτης Μνοιβήλης

ΣΚΛΑΒΟΣ ΚΑΙ ΖΩΓΡΑΦΟΣ

[Ἄπὸ τὰ ὠραιότερα καὶ δυνατώτερα διηγήματα τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας εἰναι καὶ δὲ «Ἀπελλῆς» τοῦ Κ. Θεοτόκη. Εἴναι ὅμως τόσο μαχό καὶ τόσο τραγικό, ποὺ δύσκολα θὰ μποροῦσε νὰ περιληφθῇ σὲ N.E.'Αναγνώσματα. Ἐν τούτοις παραθέτομεν ἀπὸ τὸ πρῶτο μέρος ἔνα τον ἀπόσπασμα, ποὺ εἰναι αὐτοτελές κομμάτι, στὸ δόποιο καταφαίνεται ἡ μεγάλῃ δημιουργικῇ δύναμι τοῦ συγγραφέα. Στὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ λάμποντν ἡ μεγάλῃ πατριωτικῇ καρδιά τοῦ σκλάβου Διονυσόδωρου, ἡ τρυφερὴ στοργὴ τῆς ἀδελφῆς του καὶ ἡ ἀκατενίκητη ἀφοσίωσι καὶ ἀγάπη στὴν τέχνη τοῦ μεγαλύτερον ζωγράφον τῆς ἀρχαιότητος Ἀπελλῆ. Δὲν θὰ νοιώσωμε ὅμως τὸ Διονυσόδωρο, ἀν δὲν θυμηθούμε

πότε μήσος ἄγριο χώριζε στὴν ἀρχαία ἐποχὴ τὴν μιὰ ἐλληνικὴ πόλι τὴν ἄλλη καὶ πόσο στενὴ τοπικιστικὴ συνείδησι εἶχαν οἱ ἀρχαῖοι "Ἐλληνες, ποὺ ζημίωσε πολλάκις ἀνεπανθρώπωτα τὸν ἐλληνισμό.

"Υπόθεσι τοῦ διηγήματος : "Οταν δὲ Μ. 'Αλέξανδρος ὑπόταξε τὴν Θήβα καὶ τὴν κατάστρεψε, πῆρε αἰχμαλώτους μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν ἀρχοντα Διονυσόδωρο καὶ τὴν ἀδελφή τον Καμπάσπη ή Παγκάσπη. 'Ο ζωγράφος 'Απελλῆς * ποὺ παρακολούθησε τὸν 'Αλέξανδρο ἔλαβε ἀπ' αὐτὸν ὡς δῶρο πολύτιμο τὴν Καμπάσπη ποὺ τὴν νυμφεύτηκε, δύος ἀναφέρεται, ἐνῷ δὲ Διονυσόδωρος ἔμενε σκλάβος τοῦ Περδίκκα, στρατηγοῦ τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου. 'Η Καμπάσπη παρακάλεσε τὸν ζωγράφο νὰ μεσολαβήσῃ ν' ἀφήσουν ἐλεύθερο τὸν ἀδελφό της. 'Ο 'Απελλῆς ἔπεισε τὸν 'Αλέξανδρο νὰ τοῦ χαρίσῃ τὸ σκλάβο, γιὰ νὰ τὸν χαρίσῃ καὶ αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του στὴν Καμπάσπη. "Ετοι ἔφθασε δὲ Διονυσόδωρος στὴν Ἐφεσο, δύον εἶχε στήσει τὸ ἐργαστήριο του δὲ 'Απελλῆς. 'Η δμοφριὰ δμως τοῦ Διονυσόδωρου ἦταν τόση, ὥστε δὲ ζωγράφος τὸν κράτησε νὰ τοῦ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπο στὸ μεγάλο ἔργο του «Προμηθεὺς δεσμώτης», ἀδιαφορῶντας γιὰ τὴν τρυφερὴν ἀδελφικὴν στοιχηγή τῆς Καμπάσπης.

"Αλλὰ γιὰ νὰ είναι τὸ ἔργο του ἀθάνατο ἔργο τέχνης, χρειαζόταν δὲ 'Απελλῆς ὅχι μόνο τὸ τέλειο σωματικὸ κάλλος τοῦ Διονυσόδωρου, ἀλλὰ καὶ δόλο τὸ ψυχικὸ ἀλγος «ὅλο τὸ μεγαλεῖο στὸν ἀνώτατο πόνο τοῦ αἰώνιον ψυχομαχῆτος, ποὺ δὲν ἐλπίζει οὕτε θάνατο», τοῦ Προμηθέως. Γέρ αὐτό, μὲ λόπη του βέβαια, ὑπέβαλε τὸν ἄτυχο σκλάβο σὲ δμοια μὲ ἐκεῖνον βασανιστήρια, ὥστε νὰ ἔχῃ ζωντανὴ εἰκόνα τοῦ βασανιζομένου στὸν Καύκασο ημιθέου. Τὰ βασανιστήρια ἔξακολούθησαν καὶ στοὺς βράχους τοῦ βουνοῦ Τμώλουν, δύον δὲ ζωγράφος ἔδωσε τὴν τελειωτικὴ μορφὴ στὴν εἰκόνα του, μὰ τούτη τὴν στιγμὴν ἔσφύχησε δὲ Διονυσόδωρος καὶ ἔπεισε κάτω στὸν γκρεμὸ παρασύροντας καὶ τὴν ἀδελφὴν του, ποὺ τὸν ἀγκάλιαζε στὸ ψυχομάχημά του.]

Τὴν ἄλλη αὔγη δύο στρατιῶτες Μακεδόνες ἔφεραν στὸ μετόχι τοῦ ζωγράφου τὸ Θηβαϊκό σκλάβο καὶ τὸν παράδιναν τοῦ πορτάρη. "Ο Διονυσόδωρος εἶχε πέδει στὰ πόδια καὶ σίδερα στὰ χέρια κι ἦταν ντυμένος μὲ καινούργια κι ἀξιαζούμενη πορφύρα, καθὼς εἶχε διατάξει δὲ 'Αλέξανδρος, μὰ ξεσκισμένη σ' ὅλα τὰ μέρη.

— Τί τὸν θέλει αὐτὸν τὸν ἀκαμάτη ; ρώτησε ἔνας ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τὸ δοῦλο τοῦ 'Απελλῆ· κοίτα πῶς κατάσκισε τὸ φόρεμά του στὸ δρόμο.

— Ἔγώ, εἶπε δὲ ἄλλος στρατιώτης, δὲ θᾶδινα οὕτε ἔνα δίδραχμο γιὰ νὰ τὸν ὀγοράσω· καὶ ἀν ἔδινα κάτι, θὰ τὸν ἔπαιρνα μόνο γιὰ νὰ τὸν τυμπανίσω τὴν δεύτερη μέρα· τὸν Περδίκκα τὸν τυράννησε δὲ ἀνυπόταχτος.

— Βάρβαρε, εἶπε ὁ Διονυσόδωρος θυμωμένος κοιτάζοντας τὸν στρατιώτη λοξά.

Ἐτοῦτος πρόστεσε :

— Οὔτε τὸ μαστίγιο δὲν τὸν ἔστρωσε. Κακὸ σκοτωμό, Διονυσόδωρε, στ' ἀργαστήρι τοῦ ζωγράφου. Κι ἐγέλασε.

Οἱ δυὸ στρατιῶτες ἔφυγαν σὲ λίγο, καὶ ὁ πορτάρης ἔμπασε τὸ Θηβαῖο στὸ ἀργαστήρι τοῦ Ἀπελλῆ, ποὺ δούλευε κατὰ τὸ συνήθειό του τὴν εἰκόνα τοῦ Μεγάβυζου*.

‘Ο Διονυσόδωρος κοίταζε μὲ περιέργεια γῦρό του καὶ ὁ ζωγράφος σήκωσε τὰ μάτια καὶ τὸν εἶδε. ‘Η φωνή του φανέρωσε ξάφνω μιὰ βαθειὰ συγκίνησι· ἀνανοήθηκε πῶς ὁ Διονυσόδωρος ἔμοιαζε τῆς ἀδελφῆς του, μὰ πῶς ἀκόμα ἀνώτερη ἦταν ἡ ἀντρίκεια ὁμορφιά του.

Τὸν ξέταξε τώρα ξετιμῶντας μὲ γνῶσι τοῦ κορμιοῦ τὰ πιθέματα : ἦταν ἄντρας τριανταύριο χρόνων, σημειωμένος ἀπὸ τὴν ἀτυχία. Τ' ἀχτένιγα μαλλιά, μακριὰ καὶ σγουρά, κατέβαιναν μαῦρα, σὰν κοράκου φτερά, πάνου στὸν ὕμρο του καὶ σκορπίζονταν στὸ μέτωπο, ποὺ μαρτυροῦσε βαθειές καὶ κατάκαρδες ἔγνοιες. Τὰ μαῦρα του μάτια ἀνήσυχα, στρογγυλὰ εἴχαν τῆς νύχτας τὸ μυστήριο, τῶν ἀστρων τὴν ἀναλαμπή, κι ἦταν σκοταδερὰ καὶ λυπημένα· τ' ὅμορφο πρόσωπό του τὸ στόλιξε μαῦρο γένι πυκνὸ καὶ σγουρὸ καὶ τὰ χείλια του ἦταν ἀχνοκόκκινα, παχιὰ καὶ μαῦρα, γιομᾶτα πιθυμίες, ἀγέλαστα. Κι εἶχε τὸ τραγικὸ παράστημα τοῦ ἥρωα· ἡ πολύτιμη χλαμύδα κρεμόνταν κουρελιασμένη ἀπὸ τοὺς πλατιοὺς ὕμους, κι ἀφῆνε νὰ φαίνεται ὀλάκερο τὸ τριχωτὸ ἀγαλματένιο κορμί, τὰ στήθια ποὺ φούσκωναν, καθὼς ἔπαιρνε πνοή, τὴν κοιλιὰ ποὺ ἔμπαινε μέσα, τὰ στρογγυλὰ μουσκουλωμένα μεριά του ποὺ ἔδειχναν ἀσυνήθιστη δύναμι, τὶς σκληρὲς ἀντζες * καὶ τὰ πόδια, ποὺ ἦταν καλοκάμωτα καὶ ποὺ ἐκινιόνταν μ' εὐγενικὰ περπατησιὰ σημαδεμμένα ἀπὸ τὶς πέρεις.

‘Ο Ἀπελλῆς κοίταζε ἀχόρταγος τὸν περήφανο Θηβαῖο καὶ τοῦτο :

Μὴν ἦσουν βασιλέας ;

— “Οχι, ἀποκρίθηκε μὲ τραχύτητα· ἦμουν ἐλεύθερος “Ελληνας, ἦμουν Θηβαῖος· καὶ τώρα σκλάβος σου, ὡς λένε. Γιατὶ μ' ἀγόρασες ;” Άλλα προτιμῶ ἐσένα παρὰ τοὺς Μακεδόνες ποὺ μ' ἔξουσίαζαν· θάμαι γλυκώτερος μαζί σου.

'Ο Ἀπελλῆς συνήρθε τότε ἀπὸ τὴ συνέπαρσί του καὶ θυμήθηκε τὴν Καμπάσπη καὶ τὴν φώναξε.

— Πῶς, εἶπε ὁ Διονυσόδωρος μὲ βραχνὴ φωνὴ καὶ μὲ σκοτεινὸ βλέφαρο· ἔδω εἶναι ἡ ἀδερφή μου; Ὡ θεοὶ προστάτες τῆς Θήβας, ὃ ἄδικες μοῖρες τῆς Ἑλλάδας!

Καὶ τώρα ἀπὸ μιὰ πόρτα ποὺ ἔδινε στὸ γυναικωνίτη φανίστηκε ἡ Καμπάσπη ντυμένη μὲ σκουτιά ἐλεύτερης γυναικός, τρέμοντας ἀπὸ τὴ συγκίνησι καὶ μὲ χαμόγελο εύτυχίας στὰ χείλια. "Ηθελε νὰ ριχτῇ στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἀδερφοῦ της. Μὰ σταμάτησε παγωμένη· τὰ μάτια της πλημμύρισαν δάκρυα, καθὼς ξάνοιγε τὴν ἀχνισμένη ὅψι τοῦ ἀδερφοῦ της, στὸ σκοτεινὸ καὶ βαθὺ ἀνάβλεμμά του. Μ' ἀδιγητη γλυκάδα στὴ φωνὴ πρόφερε ταπεινά :

— Διονυσόδωρε, δύστυχε γυιὲ τῆς μάννας.

'Ο Θηβαῖος συγκινήθηκε.

— Ποιός τολεγε, εἶπε σηκώνοντας μ' ἔμφασι τὸ χέρι ἀδιάφορος γιὰ τοὺς ἄλλους ποὺ ἄκουαν, ποιός τολεγε πώς ἡ γενιὰ τοῦ Κάδμου, τὸ στόλισμα τῆς Ἑλλάδας, θὰ ὑπόφερνε τέτοιο κατατρεγμό;

Καὶ ἀκούοντας ὁ Ἱδιος τὰ βροντερά του λόγια ἄναφτε· καὶ μὲ βραχνότερη φωνὴ καὶ μὲ σοβαρώτατο πρόσωπο ξακολούθησε:

— 'Ως καὶ γὼ σκλάβος εἶμαι· καὶ τὰ κρέατά μου εἶναι σημαδεμμένα· ἀπὸ τὰ σκοινιὰ καὶ ἀπὸ τὰ μαστίγια, καὶ ἡ ψυχὴ μου εἶναι ἐλεύτερη καὶ ἀνυπόταχτη· τ' ὅνειρό μου εἶναι ἡ ἐκδίκησι καὶ ἡ ἀποστασία. Γιὰ τοῦτο ζῶ. Κι ἔνα δαιμόνιο μιλεῖ μέσα μου καὶ μοῦ λέει πώς εἶναι τρανὴ ἡ τύχη μου καὶ μεγάλη, πώς οἱ σύγχρονοί μου εἶναι ἀδύναμοι μοναχοί τους, πώς θάμαι τὸ βοήθειο καὶ ὁ ἐκδικητής τους· γιὰ τοῦτο ἔλπιζω. Οἱ μηχανές μου θὰ δουλέψουν μιὰ μέρα καὶ οἱ μυριάδες Μακεδόνες ποὺ πάτησαν τὴν πατρίδα μου θ' ἀφανιστοῦν ἀπὸ τὸ χέρι μου. Μὰ ἡ Ἱδια ποῦ βρίσκεις τὴ δύναμι;

'Η Καμπάσπη ἔκλαιγε τρομαγμένη καὶ κοίταζε τὸν Ἀπελλῆ παρακαλῶντας μὲ τὰ λευκότατα χέρια της. Διψοῦσε νὰ ὅρμήσῃ στὸν τράχηλο τοῦ ἀδερφοῦ της, μὰ ἡ μεγαλόπτερη μιλιά του, ἡ τραγική του στάσι, ἡ γιορτάσιμη ἔμφασι τὴν ἐμπόδιζε. Μιὰ στιγμὴ ἔμεινε ἀμίλητη παραμονεύοντας τὰ χείλια τοῦ ζωγράφου, ποὺ σαστισμένος κοίταζε τὴν καινούργια τιτανικὴ ὁμορφιὰ τοῦ Θηβαίου, τὸ κάλλος τῆς ἥρωϊκῆς του ψυχῆς, τὶς φωτεινὲς σπίθεις τῶν ματιῶν του,

καὶ στὸ τέλος εἶπε μὲ τρυφερότητα : Γιὰ νὰ σ' ἐλευτερώσῃ σ' ἀγόρασε δ' Ἀπελλῆς, δ' κύριος μου ὁ γλυκύς.

Μ' ἀδιήγητη πίκρα δ' Διονυσόδωρος ἔφερε τριγῦρο τὸ βλέμμα, κοίταξε τὴν ἀδερφή του κι ἔπειτα τὸ ζωγράφο ρωτῶντας· κι ἀφοῦ τοῦτος δὲν τοῦ ἀπολογιόταν ἀμέσως, εἶπε κάνοντας μορφασμὸν περιφρόνησης :

— Μὲ θέλεις γιὰ πρότυπο. Δὲ θὰ σταθῶ· ἡ ψυχὴ μου εἶναι ἐλεύτερη· σκότωσέ με καλύτερα.

— Ἐλευτέρωσέ του, εἶπε ἡ Καμπάσπη πέφτοντας στοῦ ζωγράφου τὰ πόδια, βρέχοντας τὴ γῆ μὲ δάκρυα πολλά.

Καὶ σώπασαν ὅλοι. Κι οἱ χρωματοτρίψτες ἄφηκαν τὸ ἔργο τους καὶ κοίταζαν σαστισμένοι. Καὶ στὴν ἡσυχία, ποὺ δλομεμιᾶς βασίλεψε, δὲν ἀκουόταν παρὰ δ βροντερὸς ἀναστασμὸς τοῦ θυμωμένου σκλάβου, ποὺ δλόρθος κι ἀκίνητος, παρόμοιος μὲ ἄγαλμα, κοίταζε ψηλὰ ρίχνοντας κεραυνοὺς ἀπὸ τὸ βλέμμα του, καὶ τὸ λυγγιὸν τοῦ παραπόνου τῆς Καμπάσπης, ἐνῷ ὁ ζωγράφος μὲ καινούργια συγκίνησι στὶς φλέβες τήραζε τὸν ὑπέρκαλλο σκλάβο, θαύμαζε, πιθοῦσε καινούργια τέρατα τῆς τέχνης του· φανταζόταν μίαν ἀπόγκρεμη τραγικὴ ὥραιότητα, ποὺ οὐδὲ δὲν ιδιος δὲν μποροῦσε νὰ συλλάβῃ, ποὺ τὴν ὑπωψίαζε ὅμως ἀφανέρωτη μπροστά του καὶ ποὺ ἥθελε νὰ τὴν ἐπιδείξῃ στὴν ἀνθρωπότητα, ἔξηγῶντας ἔτοι τὰ τρίσβαθα μυστήρια τῆς ζωῆς καὶ τῆς δημιουργίας. Καὶ γευόταν μὲ αὔξανόμενη συγκίνησι τὴν τραγικὴ ἀπόλαυψι καὶ ἀνακατώνονταν μέσα στὸ εἶναι του ἰδέες μεγάλες, ἀσύστατες ἀκόμα, ὅνειρα γιὰ πλάσματα καινούργια καὶ ἀφύσικα, γιὰ τόνους καινούργιους κι ἀνεφάνταστους, γιὰ δλυμπιακὲς ἀρμονίες, ποὺ ποτὲ δὲν εἶχαν πάρασταθῆ· δ κάμπος τῆς εἰκόνας ἦταν ἡ πλάσι, ἡ καλλονή της μουσική, ὁμορφιά της ἡ τραγικὴ ἀρμονία. Στὸ τέλος φώναξε :

— Εἶμαι στὸν "Ολυμπο ! Εἶσαι Θεός, Διονυσόδωρε· μήν ἀφανίσῃς τὴν τέχνη μου μὲ τὴν δργή σου. "Ω, πόσο μεγάλος ἥρωας εἶναι δ' Ἀλέξανδρος καὶ στὴν "Ἐφεσο ἀλαλάζοντας θυμίασαν τὴν εἰκόνα μου, καὶ τ' ἄλογα χλιμίντρισαν* χαιρετῶντας τὸ περήφανο ἄτι τοῦ καταχτητῆ· στὸ ζωγραφισμένο μέτωπο δέ κόσμος μάντεψε τοὺς ὑπεράνθρωπους σκοπούς, τοὺς ἀπατους πόθους τοῦ ἥρωα, τὴν ἀχορταγιὰ γιὰ δόξα, τὴν ἀμέτρητη εύτυχία τοῦ ἀνθρώπου, πούχει μέσα του τὴ φλόγα τοῦ θείου. Μὰ τί εἶναι ἡ εἰκόνα μου μπροστὰ σ' ὅ,τι ἀπὸ

μένα ζητάει τώρα ή τέχνη μου ; "Αχ ! Διονυσόδωρε, ό,τι βλέπει σ' ἐσένα ή ψυχή μου είναι τὸ ἄπειρο· ἐσὺ σαρκώνεις τὸν πόθο τῆς ἀνθρωπότητας, ποῦναι σκλαβωμένη ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, ποὺ ποθεῖ τὸ ἀνεύρετο ἔλεος, ποὺ χτυπιέται μέσα στ' ὅγνωστο, στὸ μελλάμενο, φοβισμένη δίνοντας ἀκρόασι σὲ πλάνες ἐλπίδες. Διονυσόδωρε, εἴδα τὸν πόνο σου.

— Ελευτέρωσέ τον δεήθηκε σπλαχνιστικά ή Καμπάσπη· ή ἀπελπισία μοῦ ραγίζει τὴν καρδιά.

‘Ο Ἀπελλῆς τῆς χαμογέλασε δίνοντας μ' ἐνα νόημα ὑπόσχεσι καὶ ή Καμπάσπη σηκώθηκε καὶ φίλησε τὸ χέρι τοῦ ζωγράφου. Μὰ ό Διονυσόδωρος βλέποντας ἐγίνη κατακόκκινος, χτύπησε μὲ τὸ πόδι τὴ γῆ, καὶ ἀφρὸς βγῆκε ἀπὸ τὰ μισάνοιχτα χείλη του. ‘Ως τόσο τὰ μάτια τοῦ ζωγράφου κοίταζαν τὸ ἀνάγλυφο τοῦ Λύσιππου,* τὸν τυραγνισμένο Προμηθέα· κι εἶπε

— Είναι ὅμοιός του· νά την ή μεγάλη τραγῳδία ποὺ ή ψυχή του ὑπωψίασε. Αὔτὸς ὑπόφερν γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα τὴν πατημένη, τὴν πονεμένη, τὴν ἀνησύχαστη, καὶ σὺ γιὰ τὴ σκλάβια σου πατρίδα, τὴ ρειπιασμένη Θήβα· νά την ή τραγῳδία στὸ πρόσωπό σου.

Καὶ σηκώθηκε μεγάλος, περήφανος, πανώριος, κι ἀπλώνοντας τὸ χέρι εἶπε διατάζοντας.

— Θὰ σὲ ζωγραφήσω καὶ χωρὶς νὰ θέλης. Σοῦ χαρίζω τὴν ἀθάνατη ζωὴ τῆς τέχνης.

‘Ο Διονυσόδωρος ὅμως ἀγρίεψε· οἱ φλέβες τοῦ λαιμοῦ του καὶ τοῦ προσώπου γιόμισαν αἷμα κι εἶπε θυμωμένος πιολύ :

— Γιατί, Καμπάσπη, παρακαλεῖς τὸν ἀνάξιο αὐτὸν ἀνθρωπο, τὸν πουλημένο τοῦ τύραννου τῆς πατρίδας σου ; Πῶς μπορεῖ νὰ μ' ἔλευτερώσῃ, ἐμένα τὸ μεγαλύτερο ἔχτρο, τὸ μισητὴ τῆς δόξας ἔκείνου ποὺ σκλάβωσε τὴν πατρίδα ; Σκοτώσου ἐσύ, κι ἄφησέ με στὴν τύχη μου.

‘Η Καμπάσπη τὸν κοίταξε τρέμοντας:

— Διονυσόδωρε, τοῦπε, μοῦ λείπει ή ἀντρίκεια ψυχή σου. Μ' ἀρέσει ή ζωή.

— Καταφρονεμένη, τῆς ἀποκρίθηκε καὶ σώπασε.

Οἱ ἄλλοι σκλάβοι ἔτρεμαν· γνώριζαν τὸν Ἀπελλῆ ήμερο, μεγαλόψυχο, γενναϊό, μὰ κι εὐκολοθύμωτο· πῶς θὰ βαστοῦσε τὶς σοβαρὲς βρισιές τοῦ Διονυσόδωρου ; Καὶ ή Καμπάσπη ή ἵδια ἔτρεμε

γιὰ τὸν ἀδερφό της. Ὁ ζωγράφος ὅμως δὲν ταράχτηκε· δὲν κατέβηκε ἀπὸ τὸ λαμπρὸ του ὄνειρο καὶ χαμογελῶντας εἶπε :

— Πάρτε τὸν στὸ σπίτι μου, καὶ κανεὶς ἂς μὴν τὸν πειράξῃ, ἀλλὰ προσέχετε μὴ μοῦ χαλάσῃ τὶς ζωγραφίες.

‘Ο Διονυσόδωρος τούρριξ ἔνα βλέμμα μέμψης, βγῆκε ἀκολουθῶντας τοὺς ἄλλους σκλάβους καὶ μὴν ἀφήνοντας κανένα νὰ τὸν ἀγγίξῃ, μὲ τὸ μέτωπο ψηλά, παρόμοιος μὲ σκλαβωμένο Τιτᾶνα.

‘Ο Ἀπελλῆς τότε κοίταξε τὴν Καμπάσπη καὶ τῆς εἶπε :

— Πολὺ δὲ θάναι ἡ σκλαβιά του, θὰ τὸν ἐλευτερώσω, ἀφοῦ τὸν ζωγραφίσω.

Καὶ ἡ Καμπάσπη εὐχαριστημένη κατάκαρδα ἀπάντησε κοιτάζοντας τὸ ζωγράφο κατάματα.

— Μὲ τὴν ἄσειά σου πηγαίνω στὴν “Εφεσσο νὰ προσφέρω εὐχαριστήρια στὴν ἐλευθερώτρα ”Αρτεμι καὶ ν’ ἀγοράσω φορέματα γιὰ τὸ Διονυσόδωρο.

— Ναί, τῆς ἀποκρίθηκε ὁ Ἀπελλῆς χαμογελῶντας.

‘Απόσπασμα ἀπ’ τὸ διήγημα «ὁ Ἀπελλῆς» Κ. Θεοτόκης

ΠΑΣΧΑ ΡΑΓΙΑΔΩΝ

Ἐκείνη τὴ χρονιὰ ἡ χριστιανοσύνη δὲν τὸ χάρηκε τὸ Πάσχα. «Τὰ πάθη τοῦ Κυρίου, τὰ πάθη τοῦ λαοῦ Του» λέει μιὰ παροιμία.

Οἱ γιανίτσαροι, ξαγριεμένοι ποὺ τοὺς χτύπησε ὁ βεζύρτης ὁ Χαλήλ, σηκώσανε ἔξαφνα ἀκόμα πιὸ πολὺ τὸ κεφάλι, δὲ λογαριάζουνε κανέναν. Ρίξανε μιὰ φορὰ τὸ σουλτάνο, διώξανε δυὸ μεγάλους βεζύρηδες, διωρίσανε δικούς τους.

Τὸ «καζάνι κυβερνάει» λέει μιὰ ἄλλη παροιμία, που θέλει νὰ πη̄ στὶ οἱ γιανίτσαροι διευθύνουν ὅλα τὰ πάντα. Φόβος καὶ τρόμος γινήκανε γιὰ τοὺς βεζύρηδες καὶ γιὰ τοὺς Τούρκους μεγιστᾶνες. Θάνατος καὶ χαλασμὸς γιὰ τοὺς ραγιᾶδες.

Καὶ πῶς νὰ κοτήσῃ* πιὰ κανένας χριστιανὸς νὰ πάῃ στὰ φανερὰ νὰ λειτουργῇ γιὰ τὸ Πάσχα; Καὶ ποιά γυναῖκα θὰ λαμπροφορεθῆ καὶ θὰ βγῆ στὸ φῶς τοῦ ἥλιου;

Κρυφὰ καὶ γρήγορα, αὐγὴν-αὐγή, ὅρθρου βαθέος ἢ ἀργά, ἀργὰ σὰ νυχτώση, οἱ ραγιᾶδες, τὸ δουλωμένο γένος τῶν γραικῶν ξεμυτίζει προσεχτικά, φοβισμένα καὶ τρέχει βιαστικὰ μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς τέσσερις-πέντε ἑκκλησίες ποὺ ἀπομείνανε μὲς στὴν τρανὴ τὴν Πόλι, ποῦχε «τὰ χίλια μοναστήρια» τὸν παλιὸ καιρό.

Κι ἔλαχε ἐκείνη τὴν χρονιά, κοντὰ στὰ ἄλλα, νὰ πέσῃ τὸ ραμαζάνι* ἀπάνω στὴ σαρακοστή, καὶ μεγαλοβδομάδα νᾶναι τὸ μπατιράμι*.

Νηστεία ἔχουνε οἱ χριστιανοί, ἔχουνε καὶ οἱ Τούρκοι τὸ οὐλούτζι (νηστεία τοῦ ραμαζανιοῦ). Μὰ ἀν νηστεύουνε τὸ κρέας καὶ τὸ λάδι οἱ χριστιανοί, οἱ Τούρκοι δὲ βάζουνε οὐδὲ μπουκιά στὸ στόμα, γουλιά στὰ χείλη, ἀπ' τὴν αὐγὴ ὡς τὸ βράδυ. Μὲ τὸ κανόνι στὸ σύθαμπτο τελεύει ἡ νηστεία. Καὶ τότες οἱ πιστοὶ τοῦ Μωάμεθ χάβουνε μιὰν ἐλιὰ καὶ στρώνουνται στὸ ἑφτάρι (τὸ γεῦμα τοῦ ραμαζανιοῦ).

"Ολη νύχτα βαστάει τὸ φαγοπότι. Κι οἱ χριστιανοὶ τρέμουνε ὅλη νύχτα. Γιατὶ ὅταν χορεύουνε οἱ Τούρκοι, τότες τοὺς ἀνοίγει ἡ ὅρεξι γιὰ αἷμα. Μὰ κι ὅταν εἶναι νηστικοί, πάλι ξαγριεμμένοι τριγυρνᾶνε. Πάντα ἡ χριστιανοσύνη φταίει, ἡ δόλια ἡ χριστιανοσύνη.

Στὸ τέλος, Μεγάλη Τετάρτη ἀνήμερα, ἥρθε καὶ τὸ μπατιράμι, τὸ σεκέρ - μπατιράμ, ποὺ λένε. Φαγοπότι ὀλημερὶς κι ὀλονυχτίς, κρέατα καὶ τραγούδια. Μεγάλη Τετάρτη, Μεγάλη Πέμπτη, Μεγάλη Παρασκευή.

Κλαϊνε οἱ χριστιανοὶ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, τὰ πάθη τὰ δικά τους. Μόνο ποὺ κλαϊνε στὰ κρυφά, κρυφὰ σταυροκοπιοῦνται, κρυφὰ πᾶνε στὴν ἑκκλησιά, μὴν τύχη καὶ τοὺς ἀκούσουνε οἱ ἄπιστοι πάνω στὸ γλέντι καὶ φανατιστοῦνε.

"Ετσι εἶναι, ὅχι μονάχα στοὺς μαχαλᾶδες ὅπου ζοῦνε ἀνάκατα γραικοὶ καὶ Τούρκοι, δίπλα ὁ ἔνας στὸν ἄλλο, μὰ καὶ στὶς συνοι-

κίες όποιναι μόνο γραιικοί, μονάχα ρούμιδες, στὸ Μπαλουκλῆ στὸ Φανάρι.

Τέσσερις-πέντε εἶναι ὅλες ὅλες τώρα οἱ ἐκκλησιὲς στὴν Πόλι. Πρώτη ὅμως ὁ "Αι-Γιώργης τῶν Πατριαρχείων. Ἐκεῖ χτυπάει ἡ καρδιὰ τῆς χριστιανοσύνης φτωχὴ καὶ τυραγνισμένη.

Τὴν Πέμπτην ἡρθαν οἱ ραγιᾶδες ν' ἀκούσουνε τὰ Δώδεκα Εὐαγγέλια, Παρασκευὴ συρμήκανε κάτω ἀπὸ τὸν ἀνθισμένον ἐπιτάφιο, Σάββατο εἴπανε τὸ πρῶτο Χριστὸς ἀνέστη καὶ φιληθήκανε. Καὶ σήμερα, Κυριακὴ τοῦ Πάσχα, τ' ἀπομεσήμερο, Λαμπρὴ καὶ Κυριακὴ καὶ τοῦ Θεοῦ ἡμέρα, θὰ γίνη σὰν καὶ κάθε χρόνο ἡ λειτουργία τῆς Ἀγάπης. Ἐτσι γιορτάζουνε στὰ Πατριαρχεῖα τὸ Πάσχα τῶν ραγιᾶδων.

"Ἐρχονται ἀπ' ὅλους τοὺς μαχαλᾶδες κι ἀπ' ὅλες τὶς γειτονιές, ἀμίλητοι, φοβισμένοι, χαρούμενοι, νὰ ψάλλουνε τὴν ἀνάστασι τοῦ Κυρίου. Συνάζονται καὶ σπρώχνονται μέσα στὸν ἄγιο ναό, γιατὶ θὰ λειτουργήσῃ ὁ ἴδιος ὁ Πατριάρχης.

Δὲ σήμαναν καμπάνες. Ποιός θὲ νὰ τὸ ἔλεγε περαστικὸς μπρὸς στὰ Πατριαρχεῖα, πῶς ἔκει μέσα γιορτάζει σήμερα τὴν πιὸ μεγάλη της γιορτὴ ἡ χριστιανοσύνη; Μόλις κι ἀν ξεχωρίζης ἔνα ἀσυνήθιστο πηγαινέλα στὰ περιγυρνὰ σοκάκια, αὐτὸς εἶναι ὅλο. Φυλάγονται οἱ γραιικοί.

"Ομως μέσα στὸ προαύλιο καὶ στὴν αὐλὴ καὶ στὸ ναὸ μέσα στριμώχνονται οἱ πιστοὶ γιὰ μιὰ θεσούλα. Λάμπει ὁ ναὸς μ' ὅλους τοὺς πολυέλαιους, μ' ὅλα τὰ κεριὰ καὶ τὰ πολυκέρια καὶ τὶς λαμπάδες μ' ὅλες τους τὶς καντῆλες καὶ τὰ πολυκάντηλα ἀναμμένα. Λαμποκόπαει κι ἀστράφτει τὸ χρυσαφὶ φῶς.

Καὶ μπρὸς στὸ Ἱερὸ βῆμα, στὸ τέμπλο τὸ ξυλόγλυπτο καὶ γῦρο ἀπ' τὶς κολῶνες ἀεροσέρνονται σὰν ἀνάλαφρο σύννεφο τὸ θυμιατὸ κι εἶναι γεμάτη εὐώδιες ἡ ἐκκλησιά, ὅλο καὶ πιὸ θερμές, ὅλο καὶ πιὸ βαρειές.

Λειώνουνε καὶ δακρύζουνε οἱ λαμπάδες καὶ τὰ κεριά, λειώνει καὶ δακρύζει ἡ χριστιανοσύνη.

« Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν... »

— Νεκροὶ καὶ μεῖς, καὶ τάχα θ' ἀναστηθοῦμε καμμιὰ μέρα ; συλλογιῶνται.

Λαμπροκοπάει κι ἀστράφτει ὁ ναός, βαριὰ στολισμένος μὲ

τις μαλαμοκαπνισμένες είκόνες καὶ μὲ τ' ἀσημιὰ τ' ἀναθήματα, βαριὰ φορτωμένος μὲ τοὺς δώδεκα πολύτιμους λίθους, τὸ σάρδιον, τὸ τοπάζιον, τὸν σμάραγδον, τὸν ἄνθρακα, τὸν σάπφειρον, τὸν ἵασπιν, τὸν ύάκινθον, τὸν ἀχάτην, τὸν χρυσόλιθον, τὸ βηρύλλιον καὶ τὸν δύνυχίτην.

Κι εἶναι γεμάτος τώρα ἀπὸ δεσποτάδες κι ἀρχιμανδρῖτες καὶ διακόνους μὲ τὰ χρυσοκέντητα ἄμφια. Στὸ θρόνο του ὁ Πατριάρχης μὲ τὴ διαμαντοκόλλητη χρυσῆ μίτρα καὶ τὸν πολύσταυρο σάκκο ἀπὸ βαθυγάλαζη στόφα ἀργυροχρυσοκεντημένη.

*Ἀριστερά του κάθονται, στὴν ἐπίσημη σειρὰ τοῦ θρόνου του, ὁ καθένας, οἱ συνοδικοὶ οἱ συγχορόστατοῦντες, πρῶτος ὁ Καισαρείας. Πολυσταύρια φελόνια ἀπάνω σὲ λευκὰ στιχάρια, ὡμοφόρια μὲ τρεῖς πώλους, χρυσοπλούμιστα πετραχήλια ἐπιμάνικα, ψηλὲς σκαλιστὲς πατερίτσες καὶ μίτρες μαλαμοκαπνισμένες καὶ κεντημένες μὲ πετράδια πολύχρωμα.

*Ἀντίκρυ στοῦ Πατριάρχη τὸ θρόνο στέκουν ὄρθοι στὰ στασίδια τους οἱ μεγάλοι λαϊκοὶ ἄρχοντες. Πρῶτος, περαστικὸς ἀπὸ τὴν Πόλι, ὁ ὁσποδάρος *τῆς Μολδαβίας Μύρων Μπαρνόβσκι, καὶ δίπλα του ὁ μέγας βόρνικος* τῆς Μολδαβίας Βασίλη Λούπτου. Τοῦτος ἔδω ἔχει σκληρὸ σουβλερὸ πρόσωπο σὰν τοῦ λύκου. Φοράει βαρυστολισμένο κεντητὸ καφτάνι* μὲ γούνα πολύτιμη γῦρο στὸ λαιμὸ καὶ στὸν ποδόγυρο. Γούνινο καὶ τὸ βαρὺ σκουφί του, μὰ τώρα τὸ κρατάει στὸ χέρι κι ἔχει τὸ πρόσωπο σκυφτό.

Πίσω ἀπὸ αὐτοὺς στέκουν οἱ ναζίρηδες (οἱ λαϊκοὶ ἄρχοντες τῶν πατριαρχείων) ὁ Μέγας Λογοθέτης, ὁ Μέγας Σκευοφύλαξ, ὁ Μέγας Χαρτοφύλαξ, οἱ ἄλλοι ὅλοι οἱ «ἐντιμότατοι κληρικοί», καθὼς τοὺς λένε, κι ἀς μήν εἰναι Ἱερωμένοι. Φορᾶνε βαρείες ἐπίσημες στολές, ποὺ πέφτουν ἀπὸ τοὺς ὡμούς σὰ μανδύες πλουμισμένοι μὲ σειρήτια καὶ μὲ γουναρικά.

Κι ὑστερα εἴναι ὀλόκληρο τὸ πλήθιος τῶν πιστῶν, τὸ πλήρωμα τοῦ ναοῦ τὸ «χριστεπώνυμον», οἱ ἄντρες δεξιά, οἱ γυναῖκες ἀριστερά.

«Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν,
θανάτῳ θάνατον πατήσας...»

Οἱ ραγιᾶδες δακρύζουν. Συνήθισαν πιὰ στὰ βάσανα. . . μά, συνθίζονται τὰ βάσανα ποτέ; Μιὰ φορὰ τὸ χρόνο, ἐτούτη τὴν ἡμέρα,

τή Λαμπρή, ἀντικρύζουνε τὰ μάτια τους ἐνα ἐπίσημο μεγαλεῖο, ποὺ μόνο στ' ὄνειρο καὶ στὰ παραμύθια τὸ χοῦν ἰδωμένο. Θεέ μου, ἔτσι ἡμασταν, μὰ πιὸ λαμπρὰ καὶ πιὸ ἐπίσημα καὶ πιὸ μεγαλόπρεπα ἀκόμα, χίλιες φορὲς ὅταν ἡ Πόλι ἥτανε βασιλεύουσα τῆς χριστιανοσύνης κι ὁ Πατριάρχης λειτουργοῦσε μέσα στὴν Ἀγια-Σοφιά !

Τώρα μὲ τοῦτο τὸ πρόσκαιρο, τὸ κομματιασμένο ξαναζωντάνεμμα τῶν περασμένων μεγαλείων τοῦ Γένους, ἀναταράζεται γιὰ μιὰ στιγμὴ ἡ ψυχή, λαχταράει ὁ λαός καὶ δακρύζει.

Ἄριστερά οἱ γυναῖκες, δεξιὰ οἱ ἄντρες. Στὴν παραζεσταμμένη ἐκκλησιά, τὴν κορεσμένη ἀπὸ τὸ λιβανωτὸ καὶ τὶς ψαλμῳδίες, μέσα στὸ ἔστραμμα τῶν πολυελαίων καὶ τῶν ἀμφίων ἀναθαρρέψανε γιὰ μιὰ στιγμούλα οἱ χριστιανοί, τάχα πώς κάτι τοὺς ἀπόμεινε ἀκόμα. Κι αὐτοὶ ποὺ συνηθίσανε πιὰ ἀπὸ γενιὲς γενιῶν νὰ ζοῦνε ὡσὰν ἀποθαμμένοι μὲ μιὰ φωνὴ τώρα, ἄντρες καὶ γυναῖκες, ὑμνοῦνε τὸν Κύριο ποὺ ἀναστήθηκε «τοῖς ἐν μνήμασι ζωὴν χαρισάμενος»...

Δὲν πολυμιλᾶνε. Κανένας δὲν πολυμιλάει ἔδω στὴν αὐλή, γιατὶ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία σπάσανε τώρα ξαφνικὰ τὰ μάγια, ἔσβησε ἡ ὄνειροφαντασία μὲ τὸ ἀπόσωμα τῆς λειτουργίας κι ὁ λαός, ἔδω στὸν ἥλιο, στὸ φῶς τῆς ἡμέρας ξαναβρῆκε κοντὰ στὴ μεγάλη χαρὰ τῆς Ἀνάστασης τὸ φόβο ποὺ κρυφοφυλάκει. Μπορεῖ νὰ τοὺς δοῦνε, ἔτσι συναγμένους ὅλους, καὶ νὰ ξαγριευτοῦνε οἱ Τοῦρκοι. Τέτοιες ὥρες ἵσα ἵσα παραμονεύουνε οἱ ἀπιστοί. "Ἐπειτα στὸν ἥλιο, ἔδω στὸ φῶς τῆς μέρας, κι ἀς εἶναι διάφανη, κι ἀς εἶναι ἀνοιξιάτικη, οἱ χριστιανοὶ βρήκανε ξανὰ μέσα τους τὸν παλιό, τὸν παραδαρμένο ραγιᾶ, βλέπουν ξανὰ μπροστά τους τὸ φτωχικὸ χαμόσπιτο μὲ τὴ διπλομανταλωμένη πόρτα, νοιώθουνε ξανὰ καὶ πάντα τὸ χτεσινὸ καὶ τὸ αὐριανὸ χτυποκάρδι, τὸ τρομαγμένο ξαγρύπνισμα καὶ τὸ λαχανιασμένο ἀφούγκρασμα στοὺς ἀπόμακρους βρόντους....

"Ηλιος χύνεται παντοῦ, λαμπράδα τῆς Λαμπρῆς. Γιορτὴ εἶναι σήμερα τρισμεγάλη. "Ας ξεχαστοῦμε γιὰ λίγο ! 'Εμπρός !

"Ο λαὸς κινήθηκε καὶ σπρώχτηκε κατὰ τὴ θύρα τοῦ Οἴκου. Ἐκεῖ στὸ φτωχὸ κι ἀπεριποίητο ἀνεβαίνουνε τὴ σκάλα γραμμὴ δλόκληρη λιτανεία οἱ πιστοὶ καὶ μπαίνουνε καρδιοχτυπῶντας στὸ Μεγάλο Συνοδικό.

Νὰ δ Πατριάρχης. Κάθεται στὸ θρόνο του. Δίπλα, ζερβόδεξα, στέκουνε δεσποτάδες καὶ παπᾶδες καὶ διάκοι μὲ τὰ χρυσοκέντητα,

τὰ βαρυστολισμένα τὰ ἄμφια. Πάλι γιὰ μιὰ στιγμὴ ξαναφαντάζει τὸ παλιὸ μεγαλεῖο, πάλι ξεγιελιέται ὁ λαός. Σκύβει καὶ φιλάει τὸ μακροδάχτυλο τὸ χέρι τοῦ Πατριάρχη, κι ὁ Πατριάρχης μοιράζει στὸν καθένα ἀπὸ ἔνα κόκκινο αὔγο.

Πρῶτα περνάει τὸ ἀρχοντολόϊ, οἱ «μεγαλόσχημοι». Παίρνουνε δῶρο τρία αὐγὰ δεμένα σὲ μεταξωτὸ μαντήλι. Ἐπειτα ἔρχονται οἱ ἄλλοι ὅλοι, ὁ λαός, περνᾶνε, σκύβουνε, φιλᾶνε τὸ χέρι, παίρνουν ὁ καθένας ἔνα κόκκινο αὔγο. Ἡ καρδιὰ χτυπάει, ἡ γλῶσσα στέγνωσε, εἴναι ἄφωνοι ὅλοι. Μόνο ὁ Πατριάρχης κάτι ψιθυρίζει, κάπτοι μυστικό, ὡς δίνει τὴν εὐχὴν του σ' ἔναν ἔνα.

Πῆρε τέλος καὶ τούτη ἡ τελετή, σκόρπισε ὁ λαός στὰ γύρο τὰ σοκάκια. Τὸ κανόνι χτύπησε μεσημέρι ἀπὸ ὥρα πολλή, οἱ Τούρκοι εἴναι μαζευμένοι στὰ σοκάκια τους καὶ τρῶνε.

Σκορπίσαμε γοργὰ οἱ χριστιανοὶ καὶ χάθηκαν, ἔτσι ὡς φεύγουν ἔνας ἔνας, δυὸ δυό, ἀφοῦ χειροφιλήσουν. Ξεχυθήκανε οἱ ραγιᾶδες, ἄλλοι πᾶνε στὶς Βλαχέρνες, ἄλλοι στὸ Μπουλουκλῆ, ἄλλοι πιὸ πέρα ἀκόμα ὡς τὸ Ἐπταπύργιο, μὰ πιὸ πολλοὶ χωνευτήκανε κατάμεστα στὴ Σταμπούλ, στοὺς τουρκομαχαλᾶδες. Κάμποσοι δρασκελίσανε τὸν Κεράτιο καὶ βγήκανε στὸ Γαλατᾶ κι ἀνηφορίσανε στὸ Πέρα.

Απόσπασμα ἀπὸ τὸ μνηστόρημα «Μανδόλικοι»

Θ. Πετσάλης

MAXAI ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ

Ἡ Πίνδος εἴναι συγκρότημα τραχέων, ἀποκρήμνων καὶ πανυψήλων ὁρέων. Τὸ αὐτὸ δρεινὸν συγκρότημα, ὅπου ἐγράφη τὸ ἀθάνατον ἔπος τῶν Ἑλλήνων πολεμιστῶν καὶ συνετρίβησαν τὸ πρῶτον τὰ ἐκλεκτότερα στρατεύματα τοῦ ὑπερφιάλου ψευδοκαίσαρος τῆς Ρώμης, ἐμφανίζεται σχεδὸν ἀδιάβατον λόγω τῶν ὑψηλῶν καὶ ἀπροσί-

των κορυφογραμμῶν Σμόλικα, Γράμμου καὶ Ἀρέννας (Σμόλικας ὑψόμετρον 2.635 μέτρα. Γράμμος 2.520 μέτρα. Ἀρέννα 2420 μέτρα).

Ἐπὶ πλέον οἱ βαθεῖες καὶ ἀπόκρημνες δασώδεις χαραδρώσεις τοῦ συγκροτήματος διασχίζονται ἀπὸ πολὺ λίγα δύσβατα μονοπάτια (γιδόστρατες) χωρὶς καμμίαν ἀπολύτως συνοχὴν μεταξύ των, ποὺ δῦνηγοῦν εἰς τὰ ἀπρόσιτα καὶ χαίνοντα κάτω εἰς ἀβύσσους χείλη τῶν κρημνῶν, ὅπου ἔχουν στήσει τὰς φωλεάς των μεγάλοπρεπεῖς καὶ ὑπερήφανοι οἱ ἀετοὶ τῆς Πίνδου. Ἀπὸ τοὺς κρημνούς αὐτούς καὶ τὰ ἀγριοκάτσικα ἀκόμη τῆς Πίνδου, ποὺ ζοῦν σὲ μεγάλα κοπάδια στὰ πυκνὰ ἀπὸ δύνες καὶ ἔλατα δάση της, ὅταν συχνὰ λαθέψουν στὶς ἀκροβατικές τους ἀναρριχήσεις καὶ σκοντάψουν, κρημνίζονται καὶ συντρίβονται στὰ βάθη τῶν ἀποκρήμνων χαραδρῶν, ἀμετρήτου βάθους.

Στὰ δύσβατα καὶ ἀπόκρημνα αὐτὰ φαράγγια, στὰ ἀπάτητα καὶ παρθένα δάση μὲ τὰ ἐλάφια, τὰ ἄφθονα ζαρκάδια, τὰ ἀγριογούρουνα καὶ τὰ ἀναρίθμητα κοπάδια λύκων, τσακαλιῶν καὶ ἄρκτων ἀκόμη ἥτο ἀδύνατος ἡ χρησιμοποίησις ἵππων. Ἀλλὰ καὶ οἱ πεζοὶ μετὰ μεγάλων κινδύνων ἥδυναντο νὰ περάσουν.

Ο ἔχθρος, προελαύνων διὰ τῶν διαβάσεων τοῦ Σμόλικα καὶ ἀπὸ Κονίτσης-Κερασόβου εἰς Σαμαρίναν καὶ διαρκῶς κατερχόμενος εἰς Βωβιῶσαν μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ φθάσῃ τὸ ταχύτερον εἰς τὸ Μέτσοβον, προσεπάθει νὰ ὀλοκληρώσῃ τοὺς ἐπιδιωκομένους σκοπούς τοῦ σχεδίου τοῦ στρατηγείου του. Ὁλας αὐτὰς τὰς ὁρεινὰς καὶ δασώδεις ἔκτασεις δὲν τὰς εύρηκεν ἀσφαλῶς ὁ εἰσβολεὺς στρωμένας μὲ τριαντάφυλλα. Στρατιωτικαὶ δυνάμεις τοῦ ἀποστάσματος Δαβάκη ἥσαν σκορπισμέναι σὲ διάφορες τοποθεσίες τοῦ τομέως τῆς Πίνδου καὶ μολονότι ἀσήμαντοι παρηγώχλησαν σπουδαίως τὸ ἔργον τῆς προελάσεως τοῦ ἔχθροῦ, χωρὶς βέβαια νὰ κατορθώσουν οἱ ὀλίγοι αὐτοὶ γενναῖοι τελικῶς νὰ ἐμποδίσουν τὰ σχέδιά του. Ἐν τούτοις εἶναι ἐπιβεβλημένον καθῆκον νὰ ἔξαρθῇ, πρὶν εἰσέλθωμεν εἰς τὸ κύριον θέμα τῆς ἔξιστορήσεως τῶν μαχῶν τῆς Πίνδου, ὁ ἀπαράμιλλος ἥρω-ἴσμὸς καὶ ἡ αὐτοθυσία, τὴν ὅποιαν ἐπέδειξαν οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ στρατιῶται οἱ ταχθέντες νὰ φράξουν μὲ τὰ γενναῖά των στήθη τὸν δρόμον τοῦ εἰσβολέως.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς Ἰταλικῆς εἰσβολῆς, εἰς τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς τοῦ Γράμμου καὶ τοῦ Σμόλικα, εἰς τὸ δριμύτατον ψῦχος ποὺ

ἐπεκράτει, προσετέθη καὶ ἡ πτῶσις ἀφθονωτάτης χιόνος. Οἱ Ἰταλοὶ ἐνθάρρυνθέντες ἀπὸ τὰς πρώτας ἐπιτυχίας τῶν καταβάλλουν πείσμονας προσπαθείας νὰ ἔκδιώξουν τοὺς ὑπερασπιστὰς τοῦ ὑψώματος τῆς Κιάφας, δὲλλὰ χωρὶς κανένα ἀποτέλεσμα. Ἡ παραμονὴ ὅμως τῶν στρατιωτῶν μᾶς ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τῆς Κιάφας καθίσταται προβληματική. Οἱ περισσότεροι ἄνδρες τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ Καφαντάρη εἶχαν καταστῇ πλέον ἄχρηστοι, μὴ δυνάμενοι νὰ κινηθοῦν καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ ὅπλα των, διότι ἐπαθον ἀπὸ κρυοπαγήματα. Οἱ ὑπόλοιποι στρατιῶται ἡγωνίζοντο μὲ πεῖσμα καὶ ἀφάνταστον ἥρωϊσμόν, περιφρονοῦντες τὸν θάνατον καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὰ ὅποια ἦσαν περισσότερον ἀμείλικτα καὶ ἀπὸ αὐτὰς ἀκόμη τὰς σφαίρας. Ὁ διοικητής τοῦ ἀποσπάσματος Πίνδου ἀνέθεσε τὴν διοίκησιν τῶν δυνάμεων τοῦ στηρίγματος Καζάνι - Μπούκας - Πάτωμα Σιουμολάζαρη εἰς τὸν ταγματάρχην Θωμᾶν Νικήταν, ὁ ὅποιος παραλαβὼν καὶ ἄλλους τρεῖς ἀξιωματικούς ἀνεχώρησε πρὸς Λυκορράχην, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τοποθεσίαν Μπούκα ὑπὸ καταρρακτώδη βροχὴν. Μίαν ὕραν μετὰ τὴν ἀφιξίν των οἱ Ἰταλοὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς τοποθεσίας Καζάνι - Μπούκα μὲ ἔξαιρετικήν σφοδρότητα. Παρὰ τὸ δύσβατον καὶ λίαν ἀνώμαλον ἔδαφος ὁ ταγματάρχης μὲ τοὺς συνοδεύοντας αὐτὸν ἀξιωματικούς κατώρθωσε νὰ φθάσῃ ἐπὶ τῶν κορυφογραμμῶν, ὅπου ἐμαίνοντο τὰ ἔχθρικὰ πυρά. Ἡ ἔχθρικὴ πίεσις διαρκῶς ηὔξανε χρησιμοποιουμένων πυρῶν πυροβολικοῦ καὶ ἀφθόνων ὅλμων. Τὰ εύρισκόμενα ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς τμήματά μας ἤρχισαν νὰ κάμπτωνται καὶ νὰ παρουσιάζουν σημεῖα ὑποχωρήσεως. Ὁ ταγματάρχης Νικήτας, ἀντιληφθεὶς τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον τῆς ἀτάκτου ὑποχωρήσεως ἐκ τῶν θέσεών μας καὶ διαβλέπων τὸν κίνδυνον τῆς διασπάσεως τῶν ἀμυντικῶν μας γραμμῶν, ὁπότε ὁ ἔχθρος θὰ ἔφθανεν ἀνενόχλητος εἰς Ἐπταχώριον, ἐσκέφθη νὰ ἀντεπιτεθῇ καὶ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν ἔχθρον. Περιφρονῶ τὰ ἀφθονα πολεμικὰ μέσα πυρὸς τοῦ ἔχθροῦ, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν του καὶ μὲ κραυγὰς πατριωτικάς τοὺς προσκαλοῦσε νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Ἡ ἥρωϊκὴ καὶ ἀπεγνωσμένη αὐτὴ προσπάθεια τοῦ ταγματάρχου Νικήτα εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνακατάληψιν τοῦ ὑψώματος τῆς Μπούκας. Ὁ ἥρωϊκὸς ταγματάρχης, προσπαθῶν ὅρθιος καὶ ἀκάλυπτος νὰ τοποθετήσῃ ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς δύο πολυβόλα, ἐδέχθη σοβαρὸν τραῦμα διαμπερὲς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρός,

χωρὶς αὐτὸν νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν μάχην, ἀποφασισμένος νὰ πέσῃ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς. 'Ο γενναῖος στρατιώτης ἀπέκρυψε τὸ τραῦμά του, διὰ νὰ μὴν τὸ ἀντιληφθοῦν οἱ στρατιῶται του καὶ συνέχισε τὸν ἄγωνα.

'Αντιληφθεὶς ὅτι οἱ Ἰταλοὶ προσπαθοῦσαν νὰ ὑπερφαλαγγίσουν τὸ ὑψωμα, ὁ τραυματίας ταγματάρχης ἐνίσχυσεν ἐπειγόντως τὸν βραχῶδη αὐχένα Καζάνι διὰ μιᾶς διμοιρίας πολυβόλων.

Οἱ ἄνδρες τῆς διμοιρίας ταύτης ὑπὸ βροχὴν ἔχθρικῶν πυρῶν κατώρθωσαν, ἀψηφοῦντες ὅλους τοὺς κινδύνους, νὰ ἐγκαταστήσουν τὰ πολυβόλα των καὶ νὰ σταθεροποιήσουν τὰς θέσεις των παρ' ὅλην τὴν ἔχθρικὴν πίεσιν.

'Η μάχη διεξήγετο ὑπὸ ραγδαίαν βροχὴν καὶ παρῆλθον πέντε ὥραι ἀπὸ τοῦ τραυματισμοῦ τοῦ ταγματάρχου, χωρὶς οὔτος νὰ ἐνδιαφερθῇ διὰ τὴν στοιχειώδη περιποίησιν τοῦ τραύματός του. Μόνον ἀφοῦ κατέπαυσε πλέον ἡ μάχη, εἰδοποίησε τὸν διοικητήν του ὅτι ἐτραυματίσθη εἰς τὴν κορυφογραμμὴν τῆς Μπούκας κατὰ τὴν διάρκειαν ἀντεπιθέσεως, ἐπληροφόρησε δὲ αὐτὸν ὅτι αἱ θέσεις μας προσωρινῶς ἐσταθεροποιήθησαν καὶ ἐζήτησε νὰ ἀποσταλοῦν ἐνισχύσεις. 'Ο ταγματάρχης Νικήτας ἦτο ὁ πρῶτος τραυματίας ἀξιωματικὸς τῆς Ἰταλικῆς εἰσβολῆς. 'Ο ἡρωϊκὸς ταγματάρχης ἐκάλεσε ἔναν ὑπολοχαγὸν καὶ τοῦ ἀνέθεσε προσωρινῶς τὴν διοίκησιν τοῦ τάγματος καὶ ἀνεχώρησεν ὑπὸ ραγδαίαν βροχὴν πρὸς Λυκορράχην.

Αἱ σωματικαί του δυνάμεις ἤρχισαν καθ' ὅδὸν νὰ τὸν ἐγκαταλείπουν, ἀπὸ τριῶν δὲ ἡμερῶν ἦτο νηστικὸς καὶ τελείως ἀύπνος. 'Εκτὸς τῶν ταλαιπωριῶν τῆς βροχῆς, τοῦ ψύχους καὶ τῶν φοβερῶν πόνων τοῦ τραύματος ὑφίστατο τώρα καὶ τὴν ἀκατάσχετον αἷμορραγίαν, ἥ ὅποια τοῦ παρέλυε τὰς δυνάμεις.

Μόλις συρόμενος ἔφθασεν εἰς Λυκορράχην, ὅπου ἐπεδέθη τὸ τραῦμά του. 'Απὸ τὴν Λυκορράχην ὁ ταγματάρχης Νικήτας ἔφθασεν εἰς 'Επταχώριον καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ νοσοκομεῖον Κοζάνης.

Μετὰ δύο περίου μῆνας ἔθεραπεύθη καὶ ἐζήτησε ἐπιμόνως νὰ ἐπιτανέλθῃ εἰς τὰ ὁχυρὰ τῆς Μακεδονίας καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸ φρούριον Ροῦπελ. 'Εκεῖ κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τῶν Γερμανῶν ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος μὲ τὸ περίστροφον στὰ χέρια ὁ ἔνδοξος καὶ ἀξιος τῆς Ἐλληνικῆς Πατρίδος στρατιώτης.

« Σελίδες Δόξης »

Χρῆστος Κολιάτσος

ΔΙΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Β.

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν,

‘Ο Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως σᾶς ἀνήγγειλε πρὸ ὄλίγου ὑπὸ ποίους ὅρους ἡναγκάσθμεν νὰ κατέλθωμεν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας, ἐπιθουλεύεσθης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν στιγμὴν εῖμαι βέβαιος, ὅτι κάθε Ἑλλῆν καὶ κάθε Ἑλληνὶς θὰ ἔκτελέσωσι τὸ καθῆκόν των μέχρι τέλους καὶ θὰ φανῶσιν ἀντάξιοι τῆς ἐνδόξου ἡμῶν ἱστορίας.

Μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς, τὸ Ἑθνος σύσσωμον καὶ πειθαρχοῦν ὡς εἰς ἄνθρωπος θὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν μέχρι τελικῆς νίκης.

Ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τῶν Ἀθηνῶν τῇ 28 Ὁκτωβρίου 1940
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β.

ΠΡΩΤΟΝ ΠΟΛΕΜΙΚΟΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΕΙΟΥ
28 Ὁκτωβρίου 1940

Αἱ ἵταλικαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις προσβάλλουν ἀπὸ τῆς 6.30' σήμερον τὰ ἡμέτερα τμήματα προκαλύψεως τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς μεθορίου. Αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις ἀμύνονται τοῦ πατρίου ἐδάφους.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

(Εὔγενῶς παραχωρηθέντα ὑπὸ τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου τοῦ Β. Ναυτικοῦ)

ΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΝΤΙΤΟΡΠΙΛΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΥΠΟΒΡΥΧΙΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟ·ΙΤΑΛΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ 1940 — 41

Εἶναι καθῆκόν μου ὡς πρώτου λόρδου τοῦ Ναυαρχείου νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τὸ ἔργον τοῦ Ἑλληνικοῦ Β. Ναυτικοῦ, τὸ ὅπιον διακρίνει ἀφοσίωσις πρὸς τὸ καθῆκον.

Τὰ Ἑλληνικὰ ὑποβρύχια ἐβύθισαν ὑπὲρ τοὺς 50.000 τόννους ἵταλικῶν σκαφῶν μεταφερόντων ἔφόδια διὰ τὸν ἵταλικὸν στρατόν. Δύο ἵταλικὰ ὑποβρύχια ἐβυθίσθησαν, τὸ πρῶτον ὑπὸ ἀντιτορπιλλικοῦ «Ψαρά» καὶ τὸ δεύτερον ὑπὸ ὑποβρυχίου «Τρίτων». Ὁ στό-

λος τῆς Μεσογείου εἶναι ὑπερήφανος διὰ τοὺς κατὰ θάλασσαν "Ελληνας συμμάχους του καὶ τὸ συμβούλιον τοῦ Ναυαρχείου εἶναι εὐγνῶμον διὰ τὴν σημαντικήν των βοήθειαν εἰς τὸν ἀγῶνα.

Σῆμα τοῦ Α' Λόρδου τοῦ Βρεταννικοῦ Ναναρχείου

ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΝΤΙΤΟΡΠΙΛΛΙΚΩΝ ΕΙΣ ΣΤΕΝΟΝ ΟΤΡΑΝΤΟ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟ-ΙΤΑΛΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ 1940-41

"Η ύψηλὴ στάθμη ἀφοσιώσεως πρὸς τὸ καθῆκον ἔδωκεν τὴν εὐ-
καιρίαν τῆς ἐπιτυχίας, διότι μία δρᾶσις εἰς χῶρον στενόν, ὡς ἡ
Ἀδριατική, καὶ μὲ τοὺς Ἰταλούς κατέχοντας τὰς δύο ἀκτὰς ἐφαίνετο
ἐκ τῶν προτέρων καταδικασμένη.

Δηλώσεις Α' Λόρδου τοῦ Βρεταννικοῦ Ναναρχείου

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Τὸ θάρρος, ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὸ καθῆκον, ἡ ἀτρόμητος ἀντι-
μετώπισις τῶν κινδύνων ἔσωσε πολλὰ πλοιά μας ἀπὸ τὴν καταστρο-
φὴν καὶ ὀπετέλεσε μεγίστην συμβολὴν εἰς τὴν νίκην τῆς Μεσογείου.

Τηλεγράφημα Βρεταννικοῦ Ναναρχείου

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

«'Υπέροχον τὸ ἔργον σας ὑπὸ δυσχερεστάτας συνθήκας».

Σῆμα τοῦ Ἀγγλον Νανάρχου Ἀρχηγοῦ Μεσογείου

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ Ν. ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΑΓΓΛΙΚΩΝ ΕΝ ΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Πρὸς Ὑπουργεῖον Ναυτικῶν

Εἶναι τιμὴ δι' ἡμᾶς τὸ νὰ συνεργασθοῦν μαζί μας δυνάμεις τοῦ
"Ελληνικοῦ" Εθνους, ἵδιαιτέρως δὲ δυνάμεις αἱ ὅποιαι κατέφθασαν ἐδῶ
ἀμέσως μετὰ ἀπὸ ἓνα ἀγῶνα, πιὸ ἔκαμε νὰ ἀντηχήσῃ τὸ ὄνομα τῆς
"Ελλάδος" ἀνὰ τὸν κόσμον ὅλον.

1158/1-4-42

Σῆμα Ἀγγλον Νανάρχου Ἀρχηγοῦ Μεσογείου

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΒΟΡΕΙΟΑΦΡΙΚΑΝΙΚΑ ΠΑΡΑΛΙΑ

Πρόδης «Βασίλισσαν *Ολγαν»

Σᾶς ἀποστέλλω τὰ θερμά μου συγχαρητήρια διὰ τὴν ἔξοχως ἐπιτυχῆ δρᾶσιν τῆς 2ος Ιουνίου, εἰς ἣν ἐλάβατε μέρος. Προσθέσατε μίαν ἀξιομημόνευτον ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Β. Ναυτικοῦ.

022337/2-6-43

Σῆμα 'Αγγλου Νανάρχου 'Αρχηγοῦ Μεσογείου

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΥΝΗΣΙΑΣ

Ἡ δλόψυχος καὶ ἀδιάκοπος προσπάθεια τῶν δυνάμεών σας συνεπλήρωσε τὴν ἀφρικανικήν ἐπιτυχίαν καὶ ἀπεδείχθη ἀσφαλής. βάσις διὰ τὴν NIKHN.

Τηλεγράφημα Βρεταννικῆς Κυβερνήσεως

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΥΝΗΣΙΑΣ

Εἴμεθα εύτυχεῖς, ὅτι αἱ μεθ' ἡμῶν ναυτικαί σας μονάδες ἐβοήθησαν εἰς τὴν δλοκλήρωσιν τῆς νίκης εἰς τὴν Τύνιδα.

17-5-43

Τηλεγράφημα Στρατηγοῦ 'Αιγενάρχου

ΔΡΑΣΙΣ ΥΠΟΒΡΥΧΙΟΥ «ΚΑΤΣΩΝΗΣ» ΕΙΣ ΛΙΜΕΝΑ ΓΥΘΕΙΟΥ

Συγχαίρω τὸ ἑλληνικὸν ύποβρύχιον «Κατσώνης» διὰ τὴν ἴδιαιτέρως γενναίαν καὶ ἐπιτυχῆ δρᾶσιν του εἰς τὴν μόλις περασθεῖσαν περιπολίαν του.

16-4-43

*Σῆμα Νανάρχου 'Αρχηγοῦ 'Υποβρυχίων**παρὰ τῷ Βρεταννικῷ Ναναρχείῳ*ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΙΣ ΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ ΑΝΩΤΥΠΟΒΡΥΧΙΟΥ
«Β. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΙ» ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Ἄντιπροσωπεύω μιὰ χώρα 200 ἑτῶν καὶ ἄντιπροσωπεύετε μιὰ χώρα 3.000 ἑτῶν. Υποκλίνομαι μὲ σεβασμὸν ἐνώπιόν σας, καὶ γνωρίζων τὰς ναυτικάς σας ἵκανότητας καὶ παραδόσεις, σᾶς λέγω : Σᾶς παραδίδομεν ἐν ἀνθυποβρύχιον ἀξίζετε ὅμως ἐνα θωρηκτόν.

Προσφώνησις Προέδρου Ρούσβελτ

4

ΕΠΙ ΤΗ ΑΠΩΛΕΙΑ ΤΗΣ «Β. ΟΛΓΑΣ»

‘Η ἀπώλεια τοῦ λαμπροῦ τούτου πλοίου, τὸ ὅποιον εἶχε καταστῆ περίφημον καθ’ ὅλην τὴν Μεσόγειον, θὰ γίνη βαθύτατα αἰσθητή εἰς ὅλους ὅσοι συνυπηρέτησαν μαζί του.

291220—9—43

Σῆμα "Αγγλον Αρχηγοῦ Μεσογείου

ΕΠΙ ΤΗ ΑΠΩΛΕΙΑ ΤΟΥ «ΚΑΤΣΩΝΗ»

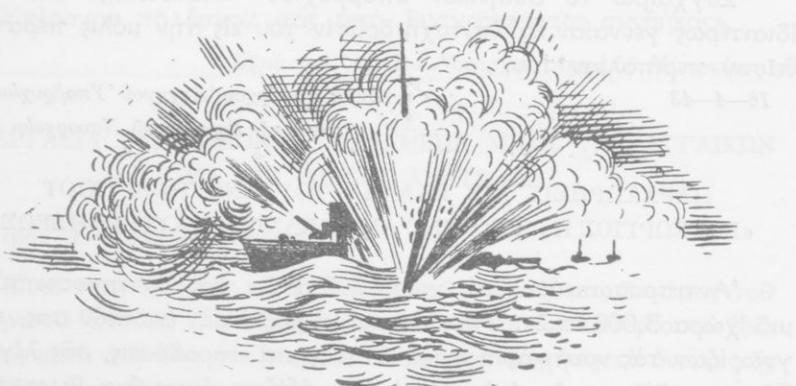
‘Ο κυβερνήτης καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ «Κατσώνη» μᾶς ἐνέπνευσαν τὸ παράδειγμα ἀφοσιώσεως πρὸς τὸ καθῆκον καὶ αὐτοθυσίας.

261205—9—43

Σῆμα τοῦ "Αγγλον Αρχηγοῦ τοῦ Ιον Στολίσκου
Υποβρυχίων Μεσογείου

ΕΠΙ ΤΗ ΑΠΩΛΕΙΑ ΤΟΥ «ΤΡΙΤΩΝΟΣ»

Διέταξα ἐπίθεσιν διὰ βιομβῶν βάθους. Τότε — καὶ δὲν μπορῶ ἀκόμη νὰ τὸ πιστέψω — ἐνῷ σκεπάζαμε τὸ ὑποβρύχιον μὲ βόμβες τὸ πλήρωμά του μᾶς ἔξηκόντιζε τορπίλλας. ‘Ο «Τρίτων» ἐπολέμησε μέχρι τῆς ύστάτης στιγμῆς.

Δήλωσις τοῦ κυβερνήτου τοῦ γερμανικοῦ ἀνθυποβρυχίου
τοῦ καταβυθίσαντος τὸν «ΤΡΙΤΩΝΑ»

ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ

Είς αύτήν τὴν μεγάλην μάχην ποὺ ἄρχισε, μάχην ἡ ὅποια μᾶς ἐπεβλήθη, ἔχει σπουδαίαν ἀποστολὴν ἡ γυναικα, ἡ Ἐλληνίς. Ἔνδι πολεμοῦν οἱ ἄνδρες ἐπάνω στὰ βουνὰ—ὅσοι ἄνδρες ἔχουν τὴν τύχην νὰ φέρουν ὅπλα—καὶ στέλλουν ἐδῶ ἀνδραγαθήματα καὶ προελάσεις καὶ νίκας, αἱ γυναικες μποροῦν ἀπ' ἐδῶ μὲ τὴν ψυχραιμίαν, τὸ θάρρος καὶ τὴν πνοήν των νὰ κρατοῦν τὸν ἀγῶνα. Χθὲς ἀκόμη αἱ γυναικες τῆς Πίνδου ἔδωσαν κάτι περισσότερον ἀπὸ τὸ θάρρος καὶ τὴν πνοήν. «Ἐδωσαν τὴν ζωὴν καὶ τὰ χέρια των.» Οταν ἡ 8η Μεραρχία διετάχθη νὰ προελάσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ ὡρισμένες διαβάσεις, «ἔστω καὶ χωρὶς ἐφοδιοπομπάς», μαζὶ μὲ τοὺς γέροντες καὶ τὰ παιδιὰ ἔβγηκαν ἀπὸ τὰ σπίτια των αἱ γυναικες καὶ ἔφεραν εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὁρέων τὰ πυροβόλα, τὰ πυρομαχικά, τὰς ὁβίδας. Ἔνωρα μάχης. Γυναικες τῆς Πίνδου πρέπει νὰ γίνουν τώρα ὄλαι αἱ Ἐλληνίδες. Δὲν θὰ χρειαστῇ νὰ μεταφέρουν κανόνια καὶ δὲν θὰ κληθοῦν νὰ ἀνεβοῦν εἰς τὰ βουνά. Εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωριά καὶ τὰ σπίτια των ἀκόμη αἱ Ἐλληνίδες διαχειρίζονται τόσον μέγα μέρος τῆς μάχης, ὥστε αὐταὶ μόναι ἡμποροῦν νὰ μᾶς δώσουν τὴν νίκην. Διότι μὲ τὸ θάρρος των ἀγωνίζεται καὶ δύσυζυγος καὶ τὸ παιδί. Μὲ τὸ θάρρος των κρατιέται τὸ σπίτι. Μὲ τὸ θάρρος των στέκει ἡ κοινωνία. Κληρονόμοι μεγάλων παραδόσεων καὶ μεγάλων παραδειγμάτων, αἱ Ἐλληνίδες καλοῦνται τὴν στιγμὴν αὐτήν, τὴν σημαντικωτέραν τῆς Ἐλληνικῆς ἱστορίας, νὰ γράψουν μαζὶ μὲ τὰ ὄνόματα τῶν ἡρώων μας τὰ δικά των. Καλοῦνται νὰ ἐνθυμηθοῦν τὴν Ἐλλάδα καὶ τόσες γυναικες, ποὺ ἐγαλούχησαν τὴν αἰωνίαν τῆς δόξαν. Τὶς γυναικες τῶν Σπαρτιατῶν ποὺ ἔδιδαν μὲ τὸ «τὰν ἡ ἐπὶ τᾶς»—αὐτὴν ἡ ἐπ' αὐτῆς—τὴν ἀσπίδα εἰς τὰ παιδιά των. Τὴν Τελέσιλλαν,

ποὺ ἐφόρεσεν εἰς τὸ "Ἀργος τὸ κράνος καὶ ἐπολέμησεν ὡς ἄνδρας. Τὰς Ἑλληνίδας τῶν Συρακουσῶν, ποὺ προσέφεραν εἰς τὴν κινδυνεύουσαν πατρίδα των ὅλα των τὰ κοσμήματα καὶ ὅλα των τὰ κειμήλια διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων πολέμου. Νὰ ἐνθυμηθοῦν ἔπειτα τὶς ἡρωῖδες τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἀνεξαρτησίας: Τὴν Μαρούλαν τῆς Λήμουν, ἥ ὁποία, ἂμα εἶδε νεκρὸν τὸν πατέρα της, ἐπῆρε τὸ σπαθί του καὶ ὠδήγησε τοὺς "Ἐλληνας εἰς τὴν νίκην. Τὴν Μαρίαν τὴν Συγκλητικὴν ἀπὸ τὴν Κύπρον, ἥ ὁποία, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Λευκωσίας ὀδηγουμένη μὲ ἄλλας παρθένους εἰς τὴν δουλείαν, ἔβαλεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην φωτιὰ καὶ ἐτίναξεν εἰς τὸν ἀέρα τὸ πλοῖον. Τὶς Σουλιώτισσες, ποὺ ἐτραγούνδησαν εἰς τοὺς βράχους τοῦ Ζαλόγγου τὸ κύκνειον ἄσμά των καὶ ἔπεσαν μαζὶ μὲ τὰ παιδιά των εἰς τοὺς κρημνούς. Τὴν Μόσχω Τζαβέλλα, ἥ ὁποία, ὅταν ὁ Ἀλῆ πασᾶς τὴν ἡπείλησε πώς, ἀν δὲν ἀλλαξοπιστήσῃ, θὰ ψήσῃ τὸ παιδί της, τὸν Φῶτον, τοῦ ἀπήντησεν: «Νὰ μοῦ στείλης κι ἐμένα ἔνα κομμάτι νὰ φάω. Ἐγώ εἴμαι νέα καὶ θὰ κάνω κι ἄλλα παιδιά». Γυναῖκες τῆς ἀρχαιότητος, τῆς Σπάρτης, τῶν Συρακουσῶν καὶ τοῦ "Ἀργους, γυναῖκες τῆς νέας Ἐλλάδος, τοῦ Σουλίου, τῆς Πάργας καὶ τοῦ Ζαλόγγου, γυναῖκες σημεριναί, αἱ γυναῖκες τῆς Πίνδου, ὅλες μαζὶ πνοὴ καὶ χάρις καὶ δύναμις καὶ ψυχὴ τῆς αἰωνίας Ἐλλάδος, ὃς παρασύρουν τώρα εἰς μίαν πελωρίαν διαδήλωσιν διὰ τὴν πατρίδα ὅλες τὶς Ἐλληνίδες. "Ἄσ ἐννοήσουν ὅλαι ὅτι ἐκλήθησαν ὑπὸ τὰς σημαίας, ὅτι εἶναι ἐπιστρατευμένη ἥ ψυχὴ των, ἥ καρτερία των, τὰ χέρια των, τὸ μειδίαμά των. "Οτι καὶ αὐτὸ ἀκόμη ἀποτελεῖ πυρομαχικόν. "Οτι καὶ αὐτὸ κρατεῖ ἔνα σπίτι! Εἶναι τὸ παιδί εἰς τὸ μέτωπον; Θὰ γυρίσῃ μὲ τὸ καλό. Περνοῦν οἱ δολοφόνοι ἀπὸ ψηλά; "Η Παναγία θὰ μᾶς φυλάξῃ. Καὶ θάρρος καὶ ὑψηλὰ τὰ μέτωπτα καὶ ἵσια κορμιά. Καὶ δουλειά. Νοσοκομεῖα, πρῶται βοήθειαι, συσσίτια, πλέξιμο, οὔτε μιὰ ὥρα χαμένη, οὔτε μιὰ στιγμὴ οὔτε μία σκέψις ποὺ νὰ μήν εἶναι Ἐλληνική. "Ετοι, ὅταν οἱ ἄνδρες νικοῦν εἰς τὰ σύνορα, καὶ ἐντεῦθεν τῶν συνόρων νικοῦν οἱ γυναῖκες, ἥ Ἐλλὰς θὰ νικήσῃ.

«Ἀρθρα τοῦ πολέμου 1940 – 41»

Γ. Α. Βλάχος

— οὐ — εἴστι τοῦ ἥ νότα σε τῷ νοτιοδυτικῷ νότῳ γενενε
— οὐ — εἴστι τοῦ τοῦ νότου σε τῷ νοτιοδυτικῷ νότῳ γενενε

Η ΤΕΛΕΤΗ

Ἐφέτος δὲν θὰ παραταχθῇ ἀπὸ τῶν Ἀνακτόρων μέχρι τῆς Μητροπόλεως ὁ στρατός· δὲν θὰ ἔχῃ τὸ γενικὸν πρόσταγμα λάμπων εἰς χρυσὸν καὶ παράσημα ὁ ἔφιππος στρατηγὸς. Δὲν θὰ ἐκχυθῇ ὁ λαός εἰς τοὺς δρόμους, δὲν θὰ ἀκουσθοῦν ἑρταστικοὶ οἱ κώδωνες τοῦ ναοῦ, δὲν θὰ ἀντηχήσουν τὰ πυροβόλα. Ἐφέτος θὰ γίνη στὰ χιόνια ἡ τελετή. Ἔκει εἰς τὰς κορυφάς, τὰ ὑψώματα, εἰς τοὺς παγωμένους κρημνούς ἔχει ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα παραταχθῇ ὁ στρατός. Ἔκει ὁ στρατηγὸς ἔχει σταθῇ, ἕκει ἔχει στηθῇ βαρύ, σκυθρωπὸν τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν τὸ χαρμόσυνον πυροβόλον. Ἔκει θὰ κατεβοῦν ἀπὸ τοὺς θόλους τοῦ οὐρανοῦ μὲ τῶν ἀγίων τὰ ὄσαννά καὶ τῶν ἀγγέλων τὰ φτερουγίσματα αἱ εὐχαὶ τοῦ Υψίστου. Ἔκει ἔχει ἐκχυθῇ ὁ λαός. Ὅπου κορυφή, ὅπου δρόμος, ὅπου στενωπός, ὅπου πλαγιὰ στέκει ὅρθια μιὰ σύζυγος, μία ἀδελφή, μία μητέρα. Σκιαὶ κρατοῦν γῦρο τὰ ἔξαιπτέρυγα, ὅπτασίαι καίουν λιθανωτὸν, τὰ ἄστρα ἔχουν κατεβῆ χαμηλὰ διὰ νὰ γίνουν κανδῆλαι, καὶ πλήθος λάμπουν μέσα εἰς τὶς πέτρες, στοὺς βράχους, στὰ παγωμένα κλαδιὰ τῶν ἐλάτων τὰ δλόχρυσα εἰκονίσματα. Ψάλται τῶν βουνῶν ὁ ἀντίλαλος, χορὸς ἡ χιονοθύελλα, τῆς Παρθένου τὰ δάκρυα σταλακτῖται. Ἔκει θὰ γίνη ἡ τελετή. Μία ἥλη ἵππικοῦ, ὅπως εἰς τὴν ἄσφαλτον ἄλλοτε, θὰ καλπάσῃ τώρα διὰ μέσου τῶν χαραδρῶν, διὰ νὰ φέρῃ εἰς τὸν ναὸν τοὺς νεκρούς τῶν πιολέμων. Θὰ κατέβουν ἀπὸ τ' ἄλογά των οἱ ἀρχαῖοι ἵππεις, μὲ τὰς ἀσπίδας καὶ μὲ τὰ δόρατα οἱ Μακεδόνες, σταυροφόροι οἱ Βυζαντινοὶ μὲ τὰ λάβαρά των, μὲ τὶς μπάλες, τὰ καριοφίλια καὶ τοὺς δαυλούς οἱ ἀγωνισταί, μὲ αἵματωμένα ἀκόμη τὰ στήθη των οἱ χθεσινοί μας νεκροί. Καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων θερμή, εὐλαβής, τρομακτική, μυριόστομος θὰ ὑψωθῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἡ εὐχή :

— Θεέ, Σύ, ὁ ὄποιος ἐδημιούργησες τὸν κόσμον αὐτόν, ὁ ὄποιος ἔχαραξες τῶν ἥλιων τοὺς κύκλους καὶ τῶν ἄστρων τὰς τροχιάς, καὶ κρατεῖς εἰς τὴν παλάμην σου χρυσῆν κόνιν τὸν Γαλαξίαν, εἰς τοῦ ὄποιού τὸ πρόσταγμα αἱ ὑφέλιοι ὑπακούουν, τοῦ ὄποιού τὸ μειδίαμα εἶναι γαλήνη τῶν θαλασσῶν, πλοῦτος τῆς γῆς καὶ σεισμὸς τὴ δργή, Θεέ, Σύ, τὸν ὄποιον διὰ νὰ συλλάβουν ἐν νῷ διεμοίρασαν εἰς χιλίους θεοὺς οἱ ἀρχαῖοι, πρὸ τοῦ θρόνου τοῦ ὄποιού ἐγονυπετήσαμεν ἡμεῖς πρῶτοι καὶ ὑψώσαμεν εἰς τὴν δόξαν Σου τοὺς πρώτους

ναούς, Σύ, δ' ὅποιος ὅριζεις τὸν βίον τῶν πλανητῶν καὶ τὴν ζωὴν τῶν ἐντόμων, δ' ὅποιος δημιουργεῖς τοὺς χειμῶνας καὶ τὰς ἀνοίξεις, τὰς ἥλιολούστους ἡμέρας καὶ τοὺς βαρεῖς κεραυνούς, δ' ὅποιος μεταβάλλεις τὰ ὅρη εἰς ἄκμας, εἰς πεδιάδας τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν, καὶ ἀνοίγεις μὲ τὴν πνοήν Σου τῶν ἀνθέων τὰ πέταλα καὶ ἔξυπνᾶς τὰ πτηνά καὶ ἀποκοιμίζεις τὰ βρέφη, Σύ, δ' ἔξω περάτων καὶ χρόνου καὶ λογισμοῦ, στρέψει πρὸς ἡμᾶς τὴν θέλησίν Σου προστάτιδα, εὐλόγησον τοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ Δικαίου, χαλύβδωσον τὰς ψυχὰς καὶ τὰς λόγχας των, ὁδήγησον τοὺς στρατούς των διὰ μέσου πετρῶν καὶ κρημῶν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς δάφνης.

Γωνία γῆς, δράξ ἀνθρώπων, δανεισθέντες ἐνα σπινθῆρα τοῦ θείου φωτός Σου, διὰ νὰ διαλύσωμεν τὰς νύκτας τοῦ σκότους καὶ νὰ φωτίσωμεν τοὺς ἀνθρώπους, μεταδόσαντες εἰς τὸν κόσμον ὃ, τι ἐκ Σοῦ ἐκπορεύεται, λάμψιν, γράμματα, τέχνας, σοφίαν καὶ τοῦ Ἐσταυρωμένου τὰς ἐντολάς, ἔζωμεν ἐδῶ, μηδένα ὑποβλέποντες, κατ' οὐδενὸς στρατευόμενοι, οὐδένα ὄχλουσύντες. Καὶ μᾶς ἔξυπνησαν οἱ σταυρωταὶ τοῦ Υἱοῦ Σου, οἱ προχθὲς σπιλώσαντες δι' αἵματων τὴν φάτνην Του, οἱ ύβρισται τῆς Παρθένου, μὲ τὸ δολοφόνον ἐγχειρίδιον εἰς τὰ χέρια, λησταὶ τῆς Πατρίδος μας, κλέπται τῆς τιμῆς μας, ύβρισται τῶν δσίων μας, καὶ μᾶς ἔφεραν ὑπερασπιστὰς τοῦ μόνου πλούτου μας, τῶν Ἱδεῶν, ἐδῶ εἰς τὰ χιόνια. Κάμε λοιπόν, Θεέ, νὰ νικήσωμεν. Δῶσε ἐντολὴν εἰς τὴν αὔριον, τὴν δόποίαν Σὺ θὰ ἀνατείλῃς, νὰ νικήσῃ ἡ Ἑλλὰς καὶ νὰ κατατροπώσῃ τοὺς στρατούς τῶν κακούργων καὶ νὰ στήσῃ μεταξὺ τῶν θαλασσῶν καὶ αὐτῆς, τὴν θέλησίν Σου, τεῖχος ἀσάλευτον...

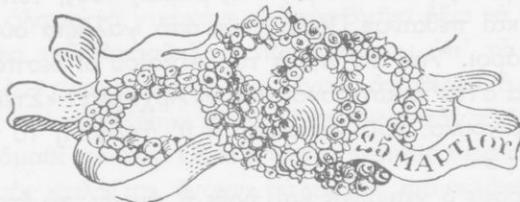
Τότε μητέρες, σύζυγοι, ἀδελφαί, ὄπτασίαι, σκιαί, ἵππεῖς, ἀρχαῖοι, Μακεδόνες, Βυζαντινοί, ἀγωνισταί, λάβαρα καὶ ἀσπίδες, αἵματωμένα σπαθιά καὶ ξεσχισμέναι σημαῖαι θὰ γονυπετήσουν εὐλαβεῖς καὶ θὰ κλίνουν ἐπάνω στὸ χιόνι. Καὶ ὅπισσα ἀπὸ κάποιο ὕψωμα θ' ἀνατείλῃ ὡχρὰ ἡ αὐγὴ καί, τὴν ὥραν ἐκείνην ἐνῷ ἡ τελετὴ θὰ διαλύεται καὶ θὰ γίνωνται τὰ ὅπλα ἀτμοὶ καὶ οἱ ἀνθρώποι ὅνειρα, θ' ἀκουσθῆ διὰ ν' ἀντηλαλήσῃ ἀπὸ βουνὸν σὲ βουνὸν καὶ νὰ παραδώσῃ τὴν ἥχιώ της εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα ἡ πρώτη φωνὴ τοῦ Ἐλληνος στρατιώτου τοῦ 1941.

— Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν τιμὴν τῆς Πατρίδος, πρὸς τὴν δόξαν, Ἐμπρός !

Καὶ χιλιάδων ναῶν οἱ κώδωνες κρυμμένοι ὅπισω ἀπὸ τὰ σύννεφα θ' ἀπαντήσουν.

«"Ἄρθρα τοῦ πολέμου 1940—41»

Γ. Α. Βλάχος

ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ 1942

Εἶχε πέσει κεῖνα τὰ χρόνια συφορὰ μεγάλη στὴ χώρα τῶν Ελλήνων. Ζοῦσαν ἥσυχοι καὶ μὲ εἰρήνη οἱ ἀνθρωποι τὴ δύσκολη ζωὴ τῶν βουνῶν καὶ τῶν θαλασσῶν τους, τίποτα δὲ γυρεύανε ἀπ' ἄλλους, ὅταν ὁ κακὸς γείτονας τοὺς κήρυξε τὸν πόλεμο κι ἔστειλε τὰ φουσᾶτά του νὰ ρημάξουν τὴ χώρα. Τότες ὁ λαὸς ποὺ εἶδε τὸ ἄδικο ξεσκηθῆκε, παλληκάρια, γυναικεῖς καὶ γερόντοι ἀφησαν τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα καὶ τράβηξαν στὰ βουνά νὰ ἐμποδίσουν τὸ κούρσεμα τῆς πατρίδας : Πολεμούσανε μῆνες καὶ μῆνες. Ἡταν βαρυχειμωνιά, καὶ στὰ φαράγγια τῆς Πίνδος οἱ ἀνέμοι βουτίζανε, τὸ χιόνι στοιβαζόταν, καὶ οἱ ἀνθρωποι ξεπαγιάζανε. Ἀπὸ τὸ πολὺ κρύο πληγιάσανε τὰ κορμιὰ τῶν παλληκαριῶν, ὅλλων τοὺς κόψανε τὸ χέρι, ὅλλων τοὺς κόψανε τὸ ποδάρι. "Ομως νὰ τὸ βάλουνε κάτου δὲ λέγανε. "Ετοι ντροπιάστηκε τότες ἀπ' τὸ λαὸς τῶν Ελλήνων ὁ κακὸς γείτονας, καὶ θὰ τὸν ρίχνανε οἱ "Ελλήνες στὴ θάλασσα, ἂν ἄλλος ὄχτρὸς πιὸ ἀντίχριστος δὲν ριχνότανε ἄναντρα πάνου στοὺς φουκαρᾶδες ποὺ πολεμούσανε γιὰ πατρίδα καὶ λευτεριά. Καὶ οἱ "Ελλήνες πιὰ δὲ βάσταξαν καὶ λύγισαν. Τὰ φουσᾶτα τῶν ὄχτρῶν μπήκαν στὴ χώρα, ὑποτάχτηκε ὁ λαὸς τῶν Ελλήνων, καὶ στὸν Ιερὸ Βράχο τῶν προγόνων του σηκώθηκε σαντάρδο* μισητό.

Τότες ἦρθε ἡ μεγάλη πεῖνα. Οἱ ὄχτροι πήρανε ὅ,τι ἔδινε καὶ δὲν

ἔδινε ἡ γῆ, ρημάξανε τὸν τόπο, γυμνοὶ καὶ σκέλετωμένοι οἱ Ἑλληνες, τὰ παιδιά καὶ οἱ γερόντοι καὶ οἱ γυναῖκες γυρίζουν γυρεύοντας νὰ βροῦνε σκουπίδια τοῦ δρόμου νὰ τὰ φᾶνε. Μαλώνανε πτοίσ νὰ πρωταρπάξῃ τὴν ἄθλια τούτη θροφή, πέφτανε τσακισμένοι μὲς τὸ δρόμο καὶ πεθαίνανε. Τόπο δὲν εἶχαν νὰ τοὺς θάψουνε, γιατὶ τὰ κοιμητήρια γεμίσανε, τοὺς θάβανε πολλοὺς μαζὶ σὲ μεγάλους λάκκους. Στὰ λιμάνια οἱ ψαράδες μπαίνανε μὲς στὶς βάρκες τους, τυλίγονταν στὶς κάπαπες τους καὶ πέθαιναν. Πάνω τους, στὸ γαλάζιο ούρανό, πλέανε οἱ ἄστροι γλάροι. Ἀπ' τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου οἱ δεσποτάδες στέλνανε μηνύματα στὴν πρωτεύουσα στὸν Ἀρχιερέα : «Στεῖλτέ μας ψωμὶ καὶ νεκροσέντουκα, τοῦ γράφανε, τί θ' ἀπογίνη τὸ ποίμνιό μας, Πρωθιεράρχη ; »

Ἐτοι πέρασε ὁ χειμῶνας καὶ ἥρθε ἡ ἄνοιξι, τὸ ἔτος 1942. Τὴν ἄνοιξι, ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, οἱ Ἑλληνες τιμοῦνε τὴν Ἐλευθερία. Στὰ καλὰ χρόνια σιέρνανε* τὶς σημαῖες στὰ σπίτια τους, βάζανε τὰ καλὰ τους ροῦχα, οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν παίζανε, καὶ στὴ Μητρόπολι ἔκανε δοξολογία ὁ Ἀρχιεπίσκοπος φορῶντας τὰ χρυσᾶ του ἄμφια καὶ τριγυρισμένος ἀπὸ δεσποτάδες καὶ προεστούς.

Σὰν ξημέρωσε ἡ 25 Μαρτίου 1942, οἱ ὁχτροὶ ποὺ δυνάστευαν καὶ ξεκλήριζαν τὴν χώρα τῶν Ἑλλήνων καὶ εἴπαν μὲ τὸ νοῦ τους πώς ἔτσι πεινασμένος λαὸς θὰ καθήσῃ ἥσυχα, ἐπειδὴ θάχη ξεχάσει σίγουρα, εἴπαν, τὴν πατρίδα καὶ λευτεριά.

Ομως δὲν ξέρανε καλὰ τοὺς σκλάβους τους, γιατὶ δὲν ξέρανε ἀπὸ πόσο παλιὰ χρόνια ζῆ μέσα τους τὸ πάθος γιὰ τὴν ξερή τους γῆ, γιὰ τὰ γυμνὰ νησιά τους, γιὰ τὴ δόξα τῶν πατεράδων τους καὶ τῶν παππούδων τους.

Ἐτοι ἔγινε στὶς 25 Μαρτίου τοῦ 1942 : ‘Ο πεινασμένος λαὸς τῶν σκλάβων βγῆκε στοὺς δρόμους τῆς πρωτεύουσας καὶ τράβηξε σιωπηλὰ στὴ Μητρόπολι. Στὰ πρόσωπα δὲν ἔλαμπε, ὅπως στοὺς καλοὺς χρόνους, ἡ χαρά· λύπη καὶ πίκρα καὶ συντριβὴ εἶχαν τὰ πρόσωπα. “Ομως στὰ μάτια ἄστραφτε ἡ πίστι, ἡ ἀδάμαστη θέλησι, ἡ λατρεία τῆς λευτεριᾶς. Ήταν γυναῖκες ντυμένες στὰ μαύρα, μητέρες τοῦ πένθους καὶ ὄφρανά, ἥταν γερόντοι. Ήταν ἀτέλειωτη θεωρία καὶ οἱ λαβωμένοι πολεμιστές.

Ἄλλοι ἔχοντας κομμένα ποδάρια περπατοῦσαν στὰ δεκανίκια, ἄλλους τοὺς σέρνανε μὲς στὰ καρροτσάκια ‘Ελληνίδες, κορίτσια μὲ

άστρες μπλούζες και κόκκινο σταυρὸ στὸ κεφάλι. "Ολο τοῦτο τὸ πλῆθος μπῆκε στὴν ἐκκλησία, δόξασε τὸ Θεὸ καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ σκύψῃ νὰ δῇ τὰ βάσανα ποὺ πέσανε στὴ χώρα τῶν Ἑλλήνων, νὰ τοὺς λυπτηθῇ και νὰ γίνη ἵλεως. "Υστερα ψάλανε τροπάρια τοῦ πένθους, κάμανε μνημόσυνο γιὰ τὶς ψυχὲς τῶν ἀποθαμμένων, τῶν παλληκαριῶν ποὺ σκοτώθηκαν στὰ χιονισμένα βουνὰ τῆς Πίνδος και τῶν ἄλλων ποὺ τοὺς πῆρε ἡ πεῖνα τὸ χειμῶνα τοῦ 1941.

Καταστάσεις Κι ἀφοῦ ὅλα αὐτὰ γινήκανε, ὁ λαὸς βγῆκε ὅξω νὰ πάη λουλούδια στὸν Τάφο τοῦ Νεκροῦ Στρατιώτη. Κάτου ἀπ' τὸ παλιὸ Βασιλικὸ Παλάτι, ἐκεῖ εἶναι ὁ Τάφος.³ Εκεῖ ἔχουν ἀποθέσει τὰ κόκκαλα ἐνὸς παλληκαριοῦ ποὺ σκοτώθηκε στὸν πόλεμο, και ποὺ τ' ὅνομά του χάθηκε και δὲν τῷμαθε κανένας. Εἶναι ὁ τόπος περισσὰ ώραιος, ἀπὸ πάνου εἶναι ὁ οὐρανὸς γαλάζιος, ἔχουν βάλει και μιὰ πλάκα στὸν Τάφο σκαλισμένη μὲ παραστάσεις ἄρχαιες.

Πρόστιμο 'Ο λαὸς ἄρχισε νὰ πορεύεται πρὸς τὸν Τάφο. Πήγαιναν πρῶτα οἱ λαβωμένοι πολεμιστὲς πάνου στὰ καρροτσάκια τους, ύστερα οἱ μαυροφορεμένες γυναῖκες, ύστερα τὸ ἄλλο πλῆθος. Οἱ καταχτητὲς αὐτὰ βλέποντας φοβήθηκαν και εἶπαν: τοῦτοι θὰ κάνουνε κίνημα. Και πρόσταξαν νὰ σκορπίστη τὸ πλῆθος. Στήσανε κανόνια και καβαλλαρέους και πεζούρα πολλή, και εἶπαν: Μὴν κάνετε πώς περνᾶτε γιατὶ θὰ χτυπήσουμε!

Επίσημη παρέλαση Μιὰ στιγμὴ ἔγινε μὲς στὸ λαὸ ἐνα σούσουρο μὰ μονομιᾶς πέρασε δὸ φόβος. Σ' ὅλα τὰ μάτια ἡ ἀπόφασι ἄστραψε: "Οχι! Εἶναι ὁ Τάφος τοῦ σκοτωμένου μας παλληκαριοῦ, εἶναι ὁ Τάφος τῶν παιδιῶν μας! Θὰ πᾶμε στὸν Τάφο, γιὰ νὰ τιμήσουμε τὰ παλληκάρια μας ποὺ σκοτώθηκαν γιὰ τὴν Ἑλλάδα!"

Επίσημη παρέλαση Κι ἄρχισαν νὰ βαδίζουν.

Επίσημη παρέλαση Οἱ ἀρματωμένοι ὁχτροὶ φωνάξανε τότες: Μὴν κάνετε ἄλλο. Θὰ ρίξουμε!

Επίσημη παρέλαση Μὰ δὸ λαὸς δλοένα πορευόταν. 'Αργά. 'Αργά. Οἱ ὁχτροὶ χαζίρέψαν τ' ἄρματα. Τὰ στῆσαν καταπάνου στὸ λαό. 'Ο λαὸς δλοένα πορευόταν. "Ωσπου φτάσανε κοντὰ ὁ ἐνας μὲ τὸν ἄλλο. "Ηταν πιὰ φανερὸ πώς ἡ ωρα ἥρθε:

Επίσημη παρέλαση Τότες ἔγινε σιωπὴ θανάτου. Φύλλο νάπεφτε θὰ ἀκουγόταν. "Οταν, ἀκούστηκε ἡ πρώτη μπαταριά. Οἱ στρατιῶτες ρίχνανε στὸ πλῆθος.

"Εγινε κακό μεγάλο. Οι γυναῖκες καὶ οἱ γερόντοι ἄρχισαν νὰ φωνάζουν ἀπελπισμένα:

— "Ωχου, ποὺ μᾶς σκοτώνουν ἀνυπεράσπιστους! "Ωχου, ποὺ μᾶς σκοτώνουνε, γυναῖκες ἀνήμπτορες κι ἔρημες!

Οἱ στρατιῶτες δλοένα ρίχνανε, καὶ ἡ σαστισμάρα ποὺ ἔπεσε στὸ λαὸ ἦταν μεγάλη. "Ομως τότες, στὴ δύσκολη ὥρα, πετιέται μιὰ 'Ελληνίδα μὲ μαῦρα μαλλιὰ καὶ μὲ μαῦρα μάτια. "Ηταν κόρη τῆς 'Αττικῆς.

— 'Αδέρφια, μὴ δειλιάζετε! φωνάζει. 'Ελάτε μαζί μου, ἀδέρφια!

"Ολοι τότες εἶδαν: 'Η κόρη ἄρχισε νὰ βαδίζῃ. Πλάῃ της ἦταν ἔνας σακατεμμένος πολεμιστής ποὺ πορευόταν.

'Η κόρη τὸν ἔσερνε ἀπ' τὸ χέρι, κι αὐτὸς τὴν ἀκολουθοῦσε κοιτάζοντας πάντα ψηλά στὸν οὐρανό. "Ηταν ἔνα χλωμὸ παλληκάρι, προχωρούσανε κι οἱ δυό τους ἵσια, περήφανα, κι ἦταν σὰ νὰ περπατοῦσε ἡ μοῖρα τῆς 'Ελλάδος.

"Ἄξαφνα ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ παλληκαριοῦ. Μιλοῦσε στοὺς ὄχτρους καὶ τοὺς ἔλεγε:

— Εἶμαι τυφλός! Εἶμαι τυφλός!

Κι δλοένα πήγαινε μπροστὰ δ τυφλὸς τραυματίας, ἀπὸ πάνω του τὸ γαλάζιο χρῶμα τ' ούρανοῦ τῆς 'Ελλάδος τὸν τύλιγε, τύλιγε καὶ τὰ μαῦρα μαλλιὰ τῆς κόρης τῆς 'Αττικῆς.

"Εγινε τότε τὸ θάμμα :

Μπροστὰ στὸ τυφλὸ παλληκάρι ποὺ πήγαινε πρὸς τὸ θάνατο, μπροστὰ στὸ νέο κορίτσι ποὺ τὸ ὀδηγοῦσε, μπροστὰ στὴ μοῖρα τοῦ περήφανου τόπου τὸ ἀφρισμένο θεριὸ ποὺ ξερνοῦσε φωτιὰ καὶ σίδερο δείλιασε. Οἱ πρῶτοι στρατιῶτες ἀποτραβήχτηκαν σὰ νὰ βλέπανε φάντασμα, οἱ ἄλλοι οἱ στρατιῶτες ὅλοι τρέμοντας κάνανε πίσω. Κι ἀπ' τὸ δρόμο ποὺ ἀνοιξαν, δ λαὸς χύθηκε σηκώνοντας στοὺς ὄμους τοὺς σκοτωμένους, κραυγάζοντας, δλοιλύζοντας. "Ετοι φτάσανε ἵσαμε τὴ μεγάλη πλατέα ποῦναι κάτου ἀπ' τὸ παλιὸ Βασιλικὸ Παλάτι, ἐκεὶ ποὺ ὁ τόπος εἶναι περισσά ὠραίος. Μπροστὰ στὸν Τάφο τοῦ Νεκροῦ Στρατιώτη δ λαὸς ἀπόθεσε τοὺς νέους νεκροὺς κι ὑστερα γονάτισε. "Ετοι γονατιστοί, γερόντοι, γυναῖκες, νέοι καὶ παιδιὰ τραγουδήσανε τὸν "Υμνο στὴν 'Ελευθερία. Εἶναι ἔνα παλιὸ τραγούδι ποὺ λέει πώς ὅλα γῦρο ἦταν σιωπηλά, γιατὶ «τᾶσκιαζε ἡ φοβέρα καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά». "Εκλαψε δ λαός, θυμήθηκε τοὺς προγόνους του, ἔβαλε λουλούδια πάνου στὸ μαρμαρένιο Τάφο, κι

Ύστερα στηκώνοντας στὸν ὕμο τοὺς σκοτωμένους πῆγε νὰ τοὺς θάψῃ.

"Ομως πολὺ αἷμα εἶχε τρέξει ἀπ' τὶς λαβωματίες τους, ἔσταξε πάνου στὶς πέτρες τῆς πλατέος, καὶ γιὰ πολὺν καιρὸ δὲν ἔβγαινε.

«"Ωρα πολέμου»

'Ηλίας Βενέτης

ΥΠΟ ΤΗΝ ΒΑΣΙΛΙΚΗΝ ΔΡΥΝ

"Οταν παιδίον διηρχόμην ἐκεῖ πλησίον ἐπὶ ὄναρίου ὁχούμενος, διὰ νὰ ὑπάγω νὰ ἀπολαύσω τὰς ἀγροτικάς μας πανηγύρεις τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, τοῦ Ἀγίου Γεωργίου καὶ τῆς Πρωτομαγιᾶς, ἔρρεμβαζον γλυκὰ μὴ χορταίνων νὰ θαυμάζω περικαλλές δένδρον μεμονωμένον, πελώριον, μίαν βασιλικήν δρῦν. 'Οποῖον μεγαλεῖον εἶχεν! Οἱ κλάδοι της χλωρόφαιοι, κατάμεστοι, κραταιοί, οἱ κλῶνοί της γαμψοὶ ὡς ἡ κατατομὴ τοῦ ἀετοῦ, οὐλοὶ ὡς ἡ χαίτη τοῦ λέοντος προείχον ἀναδεδεμένοι εἰς βασιλικά στέμματα. Καὶ ἦτο ἐκείνη ἄνασσα τοῦ δρυμοῦ, δέσποινα ἀγρίας καλλονῆς, βασίλισσα τῆς δρόσου..."

'Απὸ τὰ φύλλα της ἐστάλαζε καὶ ἔρρεεν ὄλόγυρά της «μάννα ζωῆς, δρόσος γλυκασμοῦ, μέλι τὸ ἐκ πέτρας». "Εθαλπον οἱ ζωηφόροι ὅποι της ἔρωτα θείας ἀκμῆς καὶ ἔπινεν ἡ θεσπεσία φυλλάς της ἴμερον* τρυφῆς ἀκηράτου*. Καὶ ἡ κορυφή της ἡ βαθύκομος ἥγείρετο ὡς στέμμα παρθενικόν, διάδημα θεῖον.

'Ησθανόμην ἄφατον συγκίνησιν νὰ θεωρῷ τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐκεῖνο δένδρον. 'Εφάνταζεν εἰς τὸ ὅμμα, ἔμελπεν εἰς τὸ οὖς, ἐψιθύριζεν εἰς τὴν ψυχὴν φθόγγους ἀρρήτου γοητείας. Οἱ κλῶνοι, οἱ ράμνοι*, τὸ φύλλωμά της εἰς τοῦ ἀνέμου τὴν σείσιν ἐφαίνοντο ὡς νὰ ψάλλωσι μέλος ψαλμικόν, τὸ «'Ως ἐμεγαλύνθην». Μ' ἔθελγε, μ' ἐκάλει ἔγγυς της. 'Επόθουν νὰ πηδήσω ἀπὸ τοῦ ὑποζυγίου, νὰ τρέξω

πλησίον της, νὰ τὴν ἀπολαύσω, νὰ περιπτυχθῶ τὸν κορμόν της, ὅστις θὰ ἥτο ἀγκάλιασμα γιὰ πέντε παιδιά ὡς ἔμε, καὶ νὰ τὸν φιλήσω. Νὰ προσπαθήσω ν' ἀναρριχηθῶ εἰς τὸ πελώριον στέλεχος, τὸ ὄρδρὸν καὶ ἀμαυρόν, ν' ἀνεβῶ εἰς τὸ σταύρωμα τῶν κλάδων της, ν' ἀνέλθω εἰς τοὺς κλώνους, νὰ ὑψωθῶ εἰς τοὺς ἀκρέμονας.* Καὶ ἂν δὲν μ' ἐδέχετο καὶ ἂν μ' ἀπέβαλλεν ἀπὸ τὸ σῶμά της καὶ μ' ἔρριπτε κάτω, ἀς ἔπιπτον νὰ κυλισθῶ εἰς τὴν χλόην της, νὰ στεγασθῶ ὑπὸ τὴν σκιάν της, ὑπὸ τὰ ἀετώματα τῶν κλώνων της, τὰ ὅμοια μὲ στέμματα Δαβὶδ θεολήπτου.

*Ἐπόθουν, ἀλλ' ἡ συνοδεία τῶν οἰκείων μου, μεθ' ᾧ ἐτέλουν τὰς ἐκδρομὰς ταύτας ἀνὰ τὰ ὅρη, δὲν θὰ ἥθελε νὰ μοὶ τὸ ἔπιτρέψῃ. Καὶ μίαν χρονιάν, ἥτο κατὰ τὰς ἕορτὰς τοῦ σωτηρίου ἔτους 18.., καθὼς εἴχομεν διέλθει πλησίον τοῦ δένδρου, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Μέγα Μανδρί· ἥτο δὲ τὸ Μέγα Μανδρί μικρὸς συνοικισμός, θερινὸν σκήνωμα τῶν βισκῶν τοῦ τόπου. Ἐκατοίκουν ἔκει ἐπτὰ ἡ ὁκτὼ οἰκογένειαι ἀγροτῶν. Δύο ἐκ τῶν οἰκογενειῶν τούτων συνεδέοντο πρὸς τοὺς γονεῖς μου διὰ δεσμῶν βαπτίσματος, κολληγοσύνης κλπ. καὶ ὅλοι ἦσαν φίλοι καὶ συμπατριῶται μας.

Κατηρχόμεθα ἔκει συνήθως τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα, εἴτα πάλιν τοῦ 'Αγ. Γεωργίου ἡ τὴν Πρωτομαγιάν, ἀλλοτε δὲ τοῦ 'Αγ. Κωνσταντίνου ἡ τῆς 'Αναλήψεως. Ἐπὶ τερπνοῦ λόφου ὑπῆρχε τὸ παρεκκλήσιον τοῦ 'Αγ. Ιωάννου τοῦ Θεολόγου, ὅπου ἐλειτουργούμεθα.

"Ηγούντο ἔκει χοροί καὶ πανηγύρεις· δρόσος καὶ ἀναψυχὴ καὶ χάρμα ἐβασίλευεν. Ἐθύοντο ἀρνία καὶ ἐρίφια, καὶ σπονδαὶ ἐγίνοντο πυροξάνθου ἀνθοσμίου*. Ἐτελοῦντο ἀγῶνες ἀμίλλης, δισκοβολίαι καὶ ἄλματα. Ἐπληττε τὰς πραείας ἥχοντος ὁ φθόγγος τοῦ αὐλοῦ καὶ τῆς λύρας, συνοδεύων τὸ ἔρρυθμον βῆμα τῶν παρθένων πρὸς κύκλιον χορόν. Καὶ ξανθαὶ ἐρυθρόπεπλοι βοσκοποῦλαι ἐπήδων, ἐπέτων, ἐκελάδουν.

Καθὼς εἴχομεν φθάσει ἔκει, τὴν χρονιάν ἔκείνην, μὲ εἶχε κυριεύσει ζωηρότερον ἡ ἐντύπωσις ἡ μαγικὴ τῆς δρυός. Διηρχόμεθα ἔκάστοτε οὐχὶ μακρὰν τοῦ δένδρου, ἀπέχοντος ἡμισείας ὥρας ὄδὸν ἀπὸ τὸ Μέγα Μανδρί. Ὁ δρόμος μας ἥτο ἐπὶ τῆς κλιτύος, ὀλίγον ὑψηλότερον τῆς θέσεως ὅπου ἴστατο τὸ δένδρον, ἔτεμνε δὲ πλαγίως τὸ βουνόν, καὶ ἡ δρῦς ἡ μαγική, καθὼς ἔξηκολούθουν νὰ τὴν βλέπω ἐπὶ ίκανήν

ῶραν, μὲ ἐγοήτευε καὶ μὲ ἐκάλει, ώς νὰ ἥτο πλάσμα ἔμψυχον, κόρη παρθενική τοῦ βουνοῦ.

Κατὰ τὰς ποικίλας κυμάνσεις τῆς ὁδοῦ, σύμφωνα μὲ τὰ κοιλώματα ἢ τὰς προεξοχὰς τοῦ ἑδάφους καὶ κατὰ τὰς κινήσεις τοῦ ὀναρίου τὰς ἴδιοτρόπους καὶ πείσμονας, — καθὼς ἔξανοιγα τὸ πρῶτον τὴν δρῦν, καθόσον ἐπλησίαζα ἢ ἀπεμακρυνόμην ἀπ' αὐτῆς — τόσας θέας, ἀπόψεις καὶ φάσεις ἐλάμβανε τὸ δένδρον. Ἐκ πλαγίου καὶ μακρόθεν εἶχεν δψιν λιγυρᾶς χάριτος, ἐγγύθεν καὶ κατὰ μέτωπον προέκυπτεν ὅλη μεστή καὶ ἀμφιλαφής*, βαθύχλωρος, ἐπιβάλλουσα ὡς νύμφη.

"Ολην τὴν νύκτα κοιμώμενος καὶ ἀγρυπνῶν ὠνειρευόμην τὴν δρῦν, τὴν θεσπεσίαν καὶ ὑψηλήν... Τὴν πρωΐαν ἐκείνην τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, καθὼς εἶχεν εὔωδιάσει ὁ νοῖσκος ἀπὸ δάφνας καὶ λιβανωτίδας καὶ εἶχε κρουσθῆ τρελλὰ ἀπὸ παιδικὰς χεῖρας ὁ μικρὸς κώδων ὁ ὑπεράνω τοῦ γείσου τῆς στέγης τῆς πλακοσκεποῦς χαιρετίζων τὸ «'Ανάστα ὁ Θεός», τὸ ὅποιον ἔψαλλεν ὁ παπᾶς ραίνων τοὺς πιστοὺς μὲ πέταλα ρόδων καὶ ἵων... εἴτα, πρὶν ἀπολύσῃ ἢ λειτουργία, ἐγώ ἔγινα ἄφαντος.

Διὰ πλαγίου κρυφοῦ δρομίσκου, τὸν ὅποιον εἶχον ἀνακαλύψει τὴν προτεραίαν, ἥρχισα νὰ ἀνέρχωμαι τὴν ράχιν τοῦ βουνοῦ διευθυνόμενος πρὸς τὸ μέρος, ὃπου εύρισκετο ἢ βασιλικὴ δρῦς. Ἐπίστευα ὅτι ἔγνωριζον καλὰ τὸν δρόμον.

"Ητο ὅλη ἢ ὁδὸς ἀνωφερής κι ἐγώ ἔτρεχον, ἔτρεχον, γιὰ νὰ φθάσω ταχέως ν' ἀσπασθῶ τὴν ἀγαπημένην μου καὶ ταχέως πάλιν νὰ ἐπιστρέψω, φανταζόμενος ὅτι ἢ ἀπουσία μου τότε δὲν θὰ παρετηρεῖτο καὶ δὲν θὰ εἶχον ν' ἀκούσω ἐπιπλήξεις ἀπὸ τοὺς οἰκείους.

Πρὸ ἐμοῦ εἶχον ἀναχωρήσει ἀπὸ τὸ ποιμενικὸν σκήνωμα ὀλίγοι ἐκ τῆς τάξεως τῶν βοσκῶν ἀπερχόμενοι εἰς τὴν πολίχνην, διὰ νὰ κομίσωσιν ὀρνία καὶ τυρίον εἰς τοὺς κολλήγας, ἀποφέρωσι δὲ ἄλλα ὀψώνια ἐκ τῆς πόλεως. Οὗτοι θὰ ἐπέστρεφον πρὸς ἐσπέραν καὶ δὲν ἥτο πιθανὸν νὰ συναντήσω τινὰς καθ' ὁδόν. Πλὴν παρ' ἐλπίδα εἶδον μακρόθεν ἄλλους ἔρχομένους πρὸς τὰ ἔδω, συνοδείᾳ γυναικῶν καὶ παιδίων καὶ ὑποζυγίων· οὗτοι ἥρχοντο ἐκ τῆς πόλεως, διὰ νὰ συνεορτάσωσιν ἐν τῇ ἔξοχῇ πλησίον τῶν συγγενῶν των, τῶν βοσκῶν.

Πάραυτα ἔξετράπην τῆς ὁδοῦ καὶ ἐσπευσα νὰ κρυβῶ ὅπισθεν πυκνῶν θάμνων. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἀν μὲ συνήντων μεμονωμένοι

μακράν τῶν γονέων μου, πτοευόμενον ἄγνωστον ποῦ, θὰ ἐπαραχεινεύοντο καί, ἂν δὲν μ' ἔπειθον νὰ κατέλθω μετ' αὐτῶν εὐθὺς ὅπισω, ἐξ ἀπαντος θὰ μὲν κατήγγειλον κάτω εἰς τὸ Μέγα Μανδρί. "Ημην ἐνδεκα ἑτῶν παιδί.

"Ἐκεῖνοι ταχέως ἀντιπαρῆλθον κι ἐγὼ ἀνέλαβα τὸν δρόμον μου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸν ἔχασα. Εἰς ἓν σταυροδρόμιον, ὃπου ἔφθασα, ἐπῆρα τὸν δρόμον ἀριστερά, τὸν ὑψηλότερον καὶ ἀσθμαίνων ἔφθασα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ. Πλήν ἡ μεγάλη δρῦς ὑπῆρξεν εὔεργέτης μου καὶ κηδεμών μου. Αὕτη μ' ἔξήγαγεν ἐκ τῆς ἀπάτης, ἐφαίνετο δὲ ὡς νὰ μοῦ ἔνευε μακρόθεν καὶ μὲν ὠδήγει νὰ ἔλθω πλησίον της.

Καθώς τὴν εἶδα χαμηλότερα, δεξιόθεν, ἀρκετὰ μακράν, ἀφησα τὸν δρομίσκον εἰς τὸν ὅποιον ἔτρεχα καὶ στραφεὶς πρὸς δυσμάς ἥρχισα νὰ κατέρχωμαι μέσω τῶν ἀγρῶν, ὑπερπηδῶν αἵμασιάς, * χάνδακας, φραγμούς θάμνων καὶ βάτων, σχίζων τὰς σάρκας μου, αἷμάσσων χεῖρας καὶ πόδας... Τέλος ἔφθασα πλησίον τῆς ποθητῆς νύμφης τῶν δασῶν.

"Ημην κατάκοπος, κάθιδρος καὶ πνευστιῶν. "Αμα ἔφθασα ἐρίφθην ἐπὶ τῆς χλόης, ἐκυλίσθην ἐπάνω εἰς παπαρούνας καὶ χαμολούλουνδα. "Αλλ' ὅμως ἡσθανόμην κρυφὴν εύτυχίαν, ὁνειρώδη ἀπόλαυσιν. Ἐρρέμβαζον ἀναβλέπων εἰς τοὺς κλώνους της τοὺς κραταιοὺς καὶ ἀνοιγόκλειον ἡδυπαθῶς τὰ χείλη εἰς τὴν πνοὴν τῆς αὔρας της, εἰς τὸν θροῦν τῶν φύλλων της. Ἐκατοντάδες πουλιῶν ἀνεπταύοντο εἰς τοὺς κλώνους της, ἔμελπον τρελλὰ τραγούδια... Δρόσος, ἄρωμα καὶ χαρμονὴ ἐθώπευον τὴν ψυχήν μου.

"Ημουν ἀποσταμένος καὶ δὲν εἶχον κοιμηθῆ καλὰ τὴν νύκτα. "Ο ὑπνος μοῦ ἔλειπεν εἰς τὴν σκιὰν τοῦ πελωρίου δένδρου, ἐν μέσῳ τῶν μηκώνων του τῶν κατακοκκίνων, ὁ Μορφεύς * ἦλθε καὶ μ' ἐβασικάλισε καὶ μοὶ ἔδειξε εἰκόνας ὡς εἰς περίεργον παιδίον.

Μοῦ ἐφάνη ὅτι τὸ δένδρον — ἔσωζον καθ' ὑπνον τὴν ἔννοιαν τοῦ δένδρου — μικρὸν κατὰ μικρὸν μετέβαλλεν ὄψιν, εἶδος καὶ μορφήν. Εἰς μίαν στιγμὴν ἡ ρίζα του μοῦ ἐφάνη ὡς δύο ὥραῖαι κυνῆμαι κολλημέναι ἡ μία ἐπάνω εἰς τὴν ἄλλην, εἴτα μετ' ὀλίγον ἐξεκόλλησαν καὶ ἐχωρίσθησαν εἰς δύο, ὁ κορμός του ἐφάνη ὅτι διεπλάσσετο καὶ ἔμορφοῦτο εἰς ὄσφυν, εἰς κοιλίαν καὶ στέρνον, οἱ δύο παρμέγιστοι κλάδοι μοῦ ἐφάνησαν ὡς δύο βραχίονες, χεῖρες ὀρεγόμεναι τὸ ἄπει-

ρον, είτα κατερχόμεναι συγκαταβατικῶς πρὸς τὴν γῆν, ἐφ' ἡς ἔγω
ἐκείμην, καὶ τὸ βαθύφαιον, ἀειθαλὲς φύλλωμα μοῦ ἐφάνη ὡς κόμη
πλουσία κόρης, ἀναδεδεμένη πρὸς τ' ἄνω, εἴτα λυομένη, κυματί-
ζουσα χαλαρουμένη πρὸς τὰ κάτω.

Τὸ πόρισμά μου τὸ ἐν ὄνείρῳ ἔξαχθὲν καὶ εἰς λῆρον* ἐν εἴδει
συλλογισμοῦ διατυπωθέν, ὑπῆρχε τοῦτο. «Ἄ! δὲν είναι δένδρον,
είναι κόρη καὶ τὰ δένδρα, ὅσα βλέπομεν, είναι γυναῖκες!»

“Οταν μετ’ ὀλίγον ἔξύπνησα, ὡς συνέχειαν τοῦ ὄνείρου ἔσχον
ἐν νῷ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἱστορίας τοῦ τυφλοῦ, τὸν ὅποιον ὁ Χρι-
στὸς ἐθεράπευσε, καθὼς εἶχον ἀκούσει τὸν διδάσκαλόν μας εἰς τὴν
Ἱερὰν Ἰστορίαν: «Κατ’ ἀρχὰς μὲν εἶδε τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα,
δεύτερον δὲ τοὺς εἶδε καθαρά...»

Πλὴν δὲν ἔξύπνησα ἀκόμη, πρὶν ἀκούσω τί ἔλεγε τὸ φάντασμα.
‘Η κόρη — ἡ δρῦς — εἶχε λάβει φωνὴν καὶ μοὶ ἔλεγε:

— Εἶπε νὰ μοῦ φεισθοῦν, νὰ μὴ μὲ κόψουν, διὰ νὰ μὴ κάμω ἀκου-
σίως κακόν. Δὲν εἴμ’ ἔγω νύμφη ἀθάνατος· θὰ ζήσω ὅσον αὐτὸ τὸ
δένδρον...

‘Ἐξύπνησα ἔντρομος κι ἔφυγον... Ἡτο ἥδη μεσημβρία καὶ ὁ
ἥλιος ἐμεσουράνει.’ Εκαίεν ύψηλά, ὑπεράνω τῆς κορυφῆς τῆς δρυός,
ἥτις ἥτο σκιὰ ἀδιαπέραστος... Ἀπὸ τὸν ἀντικρινὸν λόφον ἤκουσα
φωνὴν νὰ μὲ καλῇ ἔξ ὄνόματος.

‘Ἡτο εἰς μικρὸς βοσκὸς μὲ τὴν κάππα του, μὲ τὴν στραβολέκαν*
του καὶ μὲ δέκα αἴγας τὰς ὅποιας ὠδήγει. Μοῦ ἐφώναξεν, ὅτι ὁ πα-
τήρ μου μὲ ἀνεζήτει ἀνήσυχος καὶ νὰ τρέξω νὰ φθάσω ταχέως ἔκει
κάτω...’

Δὲν ἐνόησα τίποτε ἀπὸ τὸ μαντικὸν ὄνειρον. Ἀργότερα ἐδι-
δάχθην ἀπὸ ἐγχειρίδιον Μυθολογίας, ὅτι ἡ ‘Ἀμαδρυάς* συναπο-
θνήσκει μὲ τὴν δρῦν, ἐν ἥ εύρισκεται ἐνσαρκωμένη.

Μετὰ πολλὰ ἔτη, ὅταν ξενιτευόμενος ἀπὸ μακροῦ ἐπέστρεψα
εἰς τὸ χωρίον μου καὶ ἐπεσκέφθην τὰ χωρία ἐκεῖνα, τὰ προσκυνητά-
ρια τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων, δὲν εὗρον πλέον οὐδὲ τὸν τόπον,
ἔνθα ἥτο ποτὲ ἡ δρῦς ἡ βασιλική, τὸ πάγκαλον καὶ μεγαλοπρε-
πὲς δένδρον, ἡ νύμφη ἡ ἀνάσσουσα τῶν δρυμώνων.

Μία γραϊα μὲ τὴν ρόκαν της, μὲ δύο προβατίνας τὰς ὅποιας
ἔβοσκεν ἐντὸς ἀγροῦ πλησίον, εύρισκετο ἔκει, καθημένη ἔξωθεν τῆς
μικρᾶς καλύβης της.

“Οταν τήν ἡρώτησα τί είχε γίνει τὸ «Μεγάλο Δένδρο», τὸ δόποιον ἦτο ἔναν καιρὸ ἐκεῖ, μοῦ ἀπήντησεν :

—Ο σχωρεμένος ὁ Βαργέντης τὸ ἔκοψε... μὰ κι ἐκεῖνος δὲν εἶχε κάμει νισάφι μὲ τὸ τσεκούρι του, ὅλα θεόρατα δένδρα, τόσα σημαδιακὰ πράματα. Σὰν τὸκοψε, κι ὑστερα δὲν εἶδε προκοπή. Ἀρρώστησε καὶ σὲ λίγες μέρες πέθανε... Τὸ «Μεγάλο Δένδρο» ἦταν στοιχειωμένο.

Περιοδικὸν «Παναθήναια» 1901

Αλέξ. Παπαδιαμάντης

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΟ ΠΡΩΙΝΟ ΣΤΑ ΤΕΜΠΗ

[«Ο Ζητιάνος» τοῦ Καρχαβίτσα θεωρεῖται τὸ καλύτερο ἔργο του. Συντόνων διαρραφέν τοῦ συγγραφέν μᾶς δίνει σὲ ἔργα καὶ αἰσθήματα ὅλοζώντανα ἀνάγλυφο, ὅχι μόνο τὸν ἥρωά μας, τὸ ζητιάνο, μὰ καὶ δλο τὸ γῆρα κόσμο τῶν χωρικῶν μέσα στὸν δόποιο τοῦτος κινεῖται. Μᾶς δίνει δημος ἀκόμη καὶ τόσο ζωντανές καὶ ὠραῖες περιγραφές τῆς φύσεως, ποὺ νομίζει κανεὶς πώς βρίσκεται ἀνάμεσά τους καὶ τὶς ἀπολαμβάνει μὲ δλες τὶς αἰσθήσεις του, ποὺ οὕτε ἔνας κινηματογράφος δὲ θὰ μποροῦσε νὰ δώσῃ. Μιὰ τέτοια είναι καὶ ἡ παρακάτω, ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν περίφημο «Ζητιάνο», ποὺ ἀπορεῖ κανεὶς, τι νὰ πρωτοθανατήσῃ· τὴν ζωντανὴ καὶ διαμαντένια φύσι τὴ διαμαντένια καὶ χιλιόπλονυμη μορφὴ τοῦ λόγου].

Ο ἥλιος μόλις τίναζε στὰ ἀκροβιούνια τοῦ Ὁλύμπου τὰ χιονισμένα χρυσορρόδινες ὄχτινες, διαμάντι ἀκριβὸ ἐπάνω στὸ βασιλικὸ στέμμα του. Γαλάζια ὁμίχλη ἀνέβαινε ἀπὸ τὴν ποταμιὰ καὶ λίγο γλιστροῦσε ἀνάλαφρο πρὸς τὰ χωριά τὸ φῶς ἔως τὶς ρίζες τοῦ Κισσάβου, νὰ τυλίξῃ ὅλα θέλοντας μέσα σὲ πάναγνη ἀγκαλιά. Ο Πηνειός κατέβαινε ἀπὸ τὰ Τέμπη, ἀνάμεσα στὶς καταπράσινες καὶ ἴσκιωμένες ὄχθες του, θολὸς καὶ φουσκωμένος. Τοῦ Ἀπριλομάρτη τὸ ἥλιοπύρι τίναξε ἀρκετὰ ἐπίβουλα τὰ φιλήματά του στὰ

βαρυστοιβαγμένα χιόνια τῶν βουνῶν καὶ καταρράχτες αὐτοσχέδιοι κρημίζονταν ἀπὸ τὰ Χάσια καὶ τὸν Πίνδο, ἀπὸ τὴν Γκούρα καὶ τὸν "Ολυμπό καὶ χύνονταν πολυώνυμα παρακλάδια στὴν πολυδαιδαλή κοίτη του. Δένδρα συγκλαδοκορμόρριζα, ροζωτές βαλανίδιες καὶ φουντωτὰ πεῦκα καὶ πλατάνια χιλιόχρονα, δξὺες θεόρατες κι ἐλάτια σταυρωτὰ ροβιοῦσαν ἔνα μὲ τὸ ἄλλο, μισοπεθαμμένοι γίγαντες, μ' ἕκφρασι θλίψεως, γιατὶ ἄσπλαχνα χωρίστηκαν ἀπὸ τὴν ψηλὴ καιτίδα τους.

Τὰ ὅρνια τῶν βουνῶν, οἱ ἀετοὶ καὶ τὰ ξεφτέρια, οἱ πετρῖτες καὶ τὰ γεράκια, κουρασμένα πολλὲς φορὲς ἀπὸ τὸ ἀέρινο ταξίδι τους, κατέβαιναν στοὺς σκληροὺς κορμοὺς καὶ ποταμοδρομοῦσαν ἀγέρωχα μὲ τὴ συνείδησι τῆς δυνάμεως τους δλοφάνερη στὸ σῶμα, δεσπότες τύραννοι τῶν ἀδυνάτων καὶ τῶν δειλῶν.

Τὰ ἡμερα πουλιὰ τῆς πεδιάδας, οἱ πελαργοὶ καὶ οἱ νυχτοκόρακες, οἱ κουροῦνες καὶ οἱ φασιανοὶ καὶ οἱ ἀγριόχηνες, θεονήστικα ἀπὸ τὶς πλημμύρες κάθιζαν ἐπάνω στὰ κλαδιά καὶ ζητοῦσαν σπόρους θρεφτικούς καὶ παράσιτα στὶς σχισμάδες τους. Καὶ τὰ πουλιὰ τὰ ταξιδιάρικα, τὰ χελιδόνια καὶ τὰ σπουργίτια, τὰ τρυγόνια καὶ τὰ περιστέρια, ὅλα τὰ ἀφρόντιστα πλάσματα, κούρνιαζαν ἐμπιστευτικά στὰ φυλλώματα μαζὶ μὲ τὸ βλεδυρὸ φίδι ποὺ ἔχωνευε στὴν κουφάλα, καὶ τὸν ποντικὸ ποὺ ἀργομασοῦσε φιλόσοφος τ' ἀκρόρριζά τους...

Κιβωτοὶ θεόσταλτοι καὶ ρουπάκια* ἔφερναν τοὺς φτερωτοὺς ταξιδιῶτες ἀνάμεσα ἀπὸ θεόρατα βουνὰ καὶ ἄγρια φαράγγια, ἀπὸ σκοτεινοὺς δρυμοὺς καὶ ἀρρωστημένους βάλτους, δίπλα σὲ πολιτείες πολυάνθρωπες καὶ χωριὰ μοναχικά, κάτω ἀπὸ ἐρμοκκλήσια θλιμμένα καὶ μοναστήρια καὶ μετόχια, ἀπὸ πεδιάδες δλοφώτιστες καὶ ἀδιάβατα δάση μὲ τὸ βρόγγημα τοῦ νεροῦ καὶ τῶν ἀνέμων τὸν τάραχο στὰ γνώριμα ποθητὰ μέρη τους. Κι ἄξαφνα μὲ τὸν πρῶτο κλονισμὸ τοῦ φορείου οἱ ἐλεύθερες ψυχὲς τινάζονταν ζευγαρωτές εἴτε χωρισμένες μὲ κλαγγὴ φτερῶν καὶ ἀλλαλαγμὸν ἀγριο στὸν γαλανὸ αἰθέρα ψηλὰ ν' ἀρχίσουν νέο κυνήγι καὶ ἀλληλοσπάραγμα, νὰ γεμίσουν τὰ ἄγρια δάση μὲ κελαδήματα καὶ τὰ σπίτια μὲ ὄλόχαρες φωνές.

Τὰ φορεῖα ὅμως ἀδιάφορα γιὰ τοὺς ταξιδιῶτες, ὑπάκουα στὴν ἀλύγιστη δύναμι τῆς τύχης καὶ τοῦ ποταμοῦ τὰ κλωθογυρίσματα κατέβαιναν τὸ δρόμο τους μὲ μεγαλοπρέπεια Σολομῶντα

όρθιοκαθισμένου στὸ διαμαντοκόλλητο θρόνο του. Κάποτε, ἀπὸ προβολὴ τῆς ὅχθης ἢ τῆς κοίτης ρήχωμα εἴτε καὶ νησοπούλας ἀνθοφορτωμένης ἔξαφνικὸ φανέρωμα, σταματοῦσαν τὰ χλωρὰ πλεούμενα τὸ δρόμο, ταλαντεύονταν σὰν ἐτοιμοθάνατα κήτη καὶ κάθιζαν τέλος ἀκίνητα καὶ βαριά.

‘Αλλ’ ἔξαφνα τοῦ ποταμοῦ ἢ λαμπάδα πολυδύναμη εὗρισκε τ’ ἀδύνατο πλευρό, τὸ χτυποῦσε πεισματικά, στριφογύριζε τὸν κορμὸ καὶ τὰ δέντρα κατέβαιναν πάλι γοργὰ καὶ πρόβαλαν σὰ γιγάντιες νεροφίδες ἔξω ἀπὸ τοὺς δρυμοὺς καὶ τὶς πεδιάδες στὴν ἀνήσυχη θάλασσαν νὰ καταντήσουν ἵσως καλοτάξιδα πλεούμενα, ποὺ φέρνουν σὲ ποθητοὺς λιμένες ἀκριβοθώρητα πρόσωπα, ἃν δὲν καταντήσαν πρὶν ἀπὸ χωριάτικα χέρια ἔγια τὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ εἴτε κτηνῶν ποτισιῶνες εἴτε γεφύρια πρόχειρα, ζεύγματα τοῦ ἴδιου ποταμοῦ, ποὺ τὰ παραπλάνησε τόσο!

Περίγυρα, στὸ ἀμφιθεατρικὸ ψήλωμα τῶν βουνῶν καὶ κάτω στὴν ἀπλωτὴ πεδιάδα, στοὺς κυματισμοὺς τῶν λόφων καὶ τῶν κοιλάδων τὶς γραμμές, ἡ βλάστησι ἀπλωνόταν μὲ ὅλο τὸ θρασὺ μεγαλειό της καὶ μὲ ὅλη τὴν ἀβρότητα τῶν χρωμάτων. ‘Υγρασία τσουχτερὴ στάλαζε ἀπὸ τὰ αἰθέρια ψηλώματα καὶ μαλάκωνε τὰ χώματα καὶ πλούτιζε τῶν βλαστῶν τὸ χυμὸ καὶ τὴν ἄκμὴ τῶν φύλλων κι ἔδινε ράθυμη διάθεσι στοῦ πρωϊνοῦ πουλιοῦ τὸ πέταγμα καὶ τοῦ ζωϋφιοῦ τὸ ὄκνὸ βῆμα.

‘Αρωμα βαρύν, συμπυκνωμένο ἀπὸ τῶν ἀνθῶν τ’ ἀνάσασμα καὶ τῶν κορμῶν τοὺς μελωμένους χυμούς, τῶν παράσιτων φυτῶν τὴ μούχλα καὶ τοῦ νοτισμένου χώματος τὸν ἀχνό, ἥδυπαθο καὶ σχεδὸν χεροπιαστὸ ἀνέβαινε ἀπὸ τὴ γῆ. Τρεμούλιαστοὶ ἀτμοί, χωρισμένοι σὲ ἀργύρου ψήγματα λεπτότατα, σημάδευψαν τοῦ ποταμοῦ τὸ δρόμο περιπλεγμένο στὰ δασιὰ φυλλώματα· διμίχλης μακρύστενα κομμάτια, ξεσκλισμένα σὲ δαντελωτὲς γλωσσίτσες, ξεφτισμένα σὲ ἀπιαστα κρόσσια, κυματιστὰ σέρνονταν ἐδῶ κι ἐκεῖ στὶς πλαγιές, νεράϊδας νύφης ἀερούφαντα μαγνάδια*.

‘Ο κορυδαλλὸς πρῶτος ἀπὸ τὰ πουλιὰ μὲ τὸ κεφαμίδι χρῶμά του, μὲ τὸν πυραμιδωτὸ θύσανο στὸ κεφάλι, μὲ τὰ φτερὰ σταυρωτὰ καὶ τὴ σπαθωτὴ οὐρίτσα του ἀργοπετοῦσε πασίχαρος στ’ ἀκροκλώναρα κίτρινων σπάρτων καὶ χαμηλογέρνοντας τὸ κεφάλι νευρικὸς τόνιζε τραγούδι ἔγερτήριο στὴν κοιμισμένη φύσι. Κυματιστοὺς

καὶ ὀλλεπάλληλους ἔχουν ἀπὸ τὸ βελουδένιο λαρύγγι τόνους μεταλλικούς, ὀλότρεμους, ἀντιλαλῶντας τὰ πράσινα πλευρώματα τὴν χαρὰ καὶ τὴν ἄρμονία.

Καὶ πρῶτοι τῶν βροτῶν οἱ Θεσσαλοὶ χωριάτες, συφάμελα κατεβασμένοι στὰ χωράφια μὲ τὰ καματερὰ καὶ τὰ σύνεργά τους, μὲ τοῦ ὑπνου τὴν κούρασι καὶ τῆς συνειδήσεως τὴν ταλαιπωρία ζωντανὴ ἀπάνω τους, ὥργωναν καὶ σβάρνιζαν* τὴ γῆ, ἀνοιγαν τ' αὐλάκια κι ἔθαφταν τὸ χρυσόκλωνο ἀραποσίτι τρυφερὰ μιλῶντας στοὺς ἀλόγους συντρόφους:

—Ἐλα, τρυγωνό... τράβα δρόμο καὶ μὴ μοῦ χολοσκᾶς. Στάσου ἔδω δὰ νὰ ξανασάνης λίγο. Λυπᾶμαι τὰ καπούλια σου ποὺ πλήγωσαν, λυπᾶμαι τὰ χείλια σου ποὺ μάτωσαν λαχταρῶ σὰν βλέπω φαγωμένη τὴν πλεξίδα σου ἀπὸ τὸ βαρύ ζυγὸ καὶ τὰ λαιμοτράχηλά σου ἀπὸ τὴν ἄγρια ζεύλα. Μὰ σώπα κι ἐγὼ θὰ σὲ διπλοταγίσω τὸ βράδυ καὶ δίπλα σου θὰ βάλω τὴν ξύλινη ποτισιώνα νὰ δροσολογιέσαι ὅλη τὴ νύχτα... τράβα τώρα καὶ μὴ μοῦ χολοσκᾶς...

Καὶ στὸ βαθὺ μούγκρισμα τοῦ βοδιοῦ, στὸ κυματιστὸ χλιμίντρισμα τ' ἀλόγου, στοῦ βουβαλιοῦ τὸν ἀργὸ μυκηθμὸ καὶ στοῦ γαιδάρου ἀκόμη τὸ τραχὺ γκάρισμα, πιστεύοντας πώς βρίσκει εὔγνωμοσύνης ἀπάντησι μὲ τρυφερότητα καὶ στοργή, σκύφτει καὶ φιλεῖ τὸ χτῆνός του ὁ Θεσσαλός.

Στὴ δύσι, ἀνάμεσα σὲ μιὰ διχαλωτὴ κορφὴ ἐπάνω ἀπὸ τὴ θεοσκότεινη σχισματιὰ τῶν Τεμπῶν, ὁ αὐγερινὸς ἀχτινολουσμένος τρέμει ἐμπρὸς στὴν παρουσία τοῦ ἥλιου, ὅπως τρέμει μετάλλου φύλλο ἐμπρὸς στὴν ἀνίκητη δύναμι τοῦ μαγνήτη. Καὶ στὴν ἀνατολή, πίσω ἀπὸ τὰ μολυβένια νερά καὶ τὶς πολύκαρπες γλῶσσες τῆς Χαλκιδικῆς καὶ πίσω ἀπὸ τὴν πυραμιδωτὴ ἀγριόπετρα τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ἀναλαμπή αἵματένια σημαδεύει τὴν πρωτοπορία τοῦ Φαέθονα* καὶ γελᾷ ἡ Αὔγη κροκόπεπλη*, ἐνῷ τῶν πύρινων ἀλόγων τὰ νύχια τρίβουν τὴ στουρναρόπετρα καὶ ἀνεβαίνουν μέσα σὲ ποταμούς μεθυστικοῦ σέλαος*...

«Ο Ζητιῶνος»

Άρδεας Καρκαβίτσας

ΤΑ ΡΟΔΙΝΑ ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΑ

[Τὰ «Ρόδινα Ἀκρογιάλια» θεωροῦνται ἀπὸ τὰ ὠραιότερα τοῦ Παπαδιαμάντη διηγήματα. Ἀποτέλεσαν τὰ πλέον μεθυστικὰ ἀρώματα τῆς Ἑλληνικῆς ἀκρογιαλιᾶς. Τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα εἶναι ὠραῖα καὶ θαυμαστὴ εἰκὼν.]

‘Ακόμη δὲν ἦνοιξαν αἱ πύλαι τῆς Ἀνατολῆς νὰ εἰσέλθῃ παμβασίλευς ὁ ἥλιος, κι ὁ γερο - Γατζῖνος ἐσηκώθη, ἦνοιξε τὸ καφενεδάκι καὶ ὑπηρετεῖ τοὺς πρωϊνοὺς πελάτας. Πῶς νὰ χορτάσῃ τις τὸν ὑπνον ἐκεὶ, εἰς τὰ ὠραῖα λυκαυγῆ, εἰς τὰς γλυκείας ἡσίους* τοῦ φινοπτώρου;...’ Εξύπνησα τρεῖς ὥρας πρίν φέρῃ· ἔξηλθα, καὶ κάμψας ἔνα δρομίσκον ἔφθασσα εἰς τὸν αἰγιαλόν.

‘Ο αὐγερινὸς τώρα εἶχεν ἀνατείλει. Ἀνήρχετο ὑψηλὰ ὑψηλὰ ἀκολουθούμενος ἀπὸ ἐν ἀστεράκι, τὸ δόποιον ἔτρεχεν ὡς μαγευμένον κοντά του. Ἐπάνω εἰς τὴν ράχιν ἀντικρύ, ἀνωθεν τοῦ σκοτεινοῦ ἄλσους, ἔχόρευον δύο ἄλλα ἄστρα· φλοισθος καὶ ἥχος ἔπληττε τὴν ἀκτήν· πρὸς τὰ βορειοανατολικὰ ἐστρώνετο ρηχὸν τὸ κῦμα, καὶ οἱ βράχοι ἀριστερὰ μὲ τὰς λευκὰς οἰκίας, ὡς φωλεάς βράχων χυτὰς κτισμένας ἐπάνω των, ἔδεχοντο εἰς τοὺς πόδας τὸ προσκύνημα τῶν θωπευτικῶν κυμάτων.

‘Ο γερο - Γατζῖνος μοῦ ἔκαμε καφὲν χωρὶς νὰ τοῦ παραγγείλω. Δὲν ἦτο ἡ ὥρα τώρα δι’ διμιλίαν.

Εἰς τὰς ὥρας τοῦ ροδίνου λυκαυγοῦς κανὲν τοιοῦτον δὲν ἔχει τὸν τόπον του.

‘Ω αὔγη, γλυκεῖα αὔγη, ποὺ ἀνθεῖς καὶ ροδίζεις ἐκεῖ εἰς τὸ ὑψος, ἄλλα καὶ τόσον χαμηλὰ ἐπάνω ἀπὸ ἐκείνην τὴν ράχιν τὴν ἀντικρινὴν τῆς ἀκτῆς ποὺ κλείει τὸν λιμένα! Εύτυχῃ τ’ ἀρνάκια τὰ βόσκοντα ἐκεῖ εἰς τὰ πλάγια τοῦ βουνοῦ, ποὺ φθάνουν ἔως τὴν κορυφὴν τῆς ράχης, καὶ πηδοῦν καὶ χορεύουν καὶ σὲ ἀπολαύουν ἔγγύθεν καὶ μεθύουν, ὡς αὔγη, ἀπὸ τ’ ἀρώματά σου! Πλέον εύτυχῃ τὰ πουλάκια, ποὺ πετοῦν ἀπὸ κλῶνα εἰς κλῶνα, καὶ σκιρτοῦν καὶ ἀναγαλλιάζουν εἰς τὴν θείαν ἐπαφήν σου. Εύτυχής κι ὁ βοσκός, ποὺ τὸν ἔξυπνησες τώρα ναρκωμένον ἀπὸ τὴν δροσιάν σου καὶ τρέχει νὰ σαλαγήσῃ τὰ πρόβατα, νὰ ἐνεργήσῃ τὸν πρωϊνὸν ἀμολγὸν* σφυρίζων καὶ ἄφροντις καὶ τόσον πολὺ εύτυχής, ὥστε οὔτε τὸ ὑποπτεύει...

Εἰς βράχος μισοφαγωμένος ἀπὸ τὸ κῦμα καὶ ἀπὸ τὰ πατήματα

τῶν πρὸ αἰώνων λεμβούχων καὶ ναυτῶν καὶ δύο δοκίδες ἀπὸ σκληρὸν ξύλον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐσάπισεν ἀκόμη ὕστερον ἀπὸ γενεάς καὶ γενεάς, ἐπέχουν θέσιν προκυμαίας. Δὲν ἔνόησα πῶς εὐρέθην μέσα εἰς τὴν βάρκαν. Ἔκκινδ. "Ολος ὁ γιαλὸς ροδίζει γῦρο. Τὰ κύματα φρικιοῦν ἡρέμα, καὶ τὸ φωσφόρισμά των ἀνταυγίζει ἀποχρώσεις ἐρυθροῦ γαρυφάλλου.

Ίδιον τώρα εὐρέθην μόνος, κάτοχος μικρᾶς λέμβου. Ναύτης καὶ ἐπιβάτης ἐν ταύτῳ· κυβερνήτης καὶ ναύκληρος καὶ πιλότος καὶ μούτσος τῆς ἐλαφρᾶς βάρκας. Μόνος εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ κύματος.

Πλέω καὶ φθάνω πρὸς τὰ ρηχά, εἰς τὴν ἀμμουδιάν πέραν.

Τὸ λυκαυγές ἀραιὸν αἰθριοῦται. Τὰ ρόδα τὰ ἐρυθρὰ γίνονται βαθμηδὸν λευκά. Ἡ μεγάλη Μορμὼ* φεύγει, ὑπάγει νὰ βυθισθῇ προσκαίρως εἰς τ' ἀνήλια ἄντρα της. Ἡ γλυκεῖα Μορφὼ* ἐπιφαίνεται κι ἀπλώνει τὴν πλουμιστήν δύθόνην της, τὸν πέπλον τὸν διαφανῆ, πέρα πέρα εἰς δλην τὴν πλάσιν.

Μεγαλυτέρων εύτυχιάν δὲν εἶχα γευθῆ...

Εἴπα ὅς κάμω ἐν λουτρόν, ἄν καὶ προέβη ἥδη τὸ φθινόπωρον καὶ πρέπει νὰ εἶναι κρύα ἡ θάλασσα. Ἐγυμνώθην καὶ ἐπήδησα εἰς τὰ κύματα. Ἀφοῦ ἐπ' ὀλίγον ἐκολύμβησα, ἥσθανθην τόσην νάρκην, ώστε δὲν εἶχα πλέον τὴν δύναμιν ν' ἀνέλθω εἰς τὴν βάρκαν, νὰ ἐνδυθῶ καὶ νὰ σωφρονήσω. Εἴπα ὅς κάμω τ' ἀνάσκελα κι ἔκαμα, ὅπως ὅταν εἴμεθα παιδιά, ὅπότε, δραπετεύοντες ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ἐκολυμβούσαμεν διαρκῶς ὅκτὼ ἥ δέκα φοράς τὴν ἡμέραν...

Καθώς ἥμην πλαγιασμένος, ἐλαφρὸς εἰς τὸ κῦμα, τί ἔπαθα ; ἀπεκοιμήθην τάχα ; Ἐξαπλωμένος εἰς τὰ μαλακά, εἰς τὰ πούπουλα ἥσθανόμην ἀπόλαυσιν καὶ τρυφήν Συβαρίτου.* Ρόδον διπλωμένον δὲν ὑπῆρχεν ὑπὸ τὴν ράχιν, κι αἱ εὐώδιαι ὄλων τῶν ρόδων τῆς ἀκρογιαλιᾶς, τῶν κήπων, τῆς ἀμφιλύκης* καὶ τῆς αὔγης, ἥρχοντο εἰς τὰς αἰσθήσεις μου καὶ μ' ἐμέθυσκον. "Ολη ἡ αἴσθησις, ἡ συνείδησις κι ἡ ὑπαρξίς μου εἶχον μεταβληθῆ εἰς μίαν ἀπόλαυσιν ἀπείρου εὐώδιας...

«Τὰ Ρόδινα Ἀκρογιάλια»

"Αλέξ. Παπαδιαμάντης

ΕΛΙΕΣ ΣΤΟ ΠΗΛΙΟ

Μιὰ δυνατὴ μακρόσυρτη σφυριγματιὰ σὰ μιὰ κραυγὴ θριάμβου, καὶ τὸ τραῖνο ρίχτηκε δρμητικὰ στὸ χρυσὸ μονοπάτι ποὺ ἀνέβαινε στὸ βουνό.

”Αξαφνα στὰ μάτια ὅλων μας σπιθοβόλησε τὸ βλέμμα. Στὸ πρόσωπό μας ἔλαμψε ἡ ζωηράδα κάποιου ξύπνου. Νοιώσαμε τὰ στήθη μας νὰ φουσκώνουν ἀπὸ μιὰν ἀμόλυντη πνοή. Στὸ μέτωπό μας νοιώσαμε δλοκάθαρη τὴ σκέψι. Κάποιο εὐεργετικὸ πνεῦμα ὑγείας καὶ καλωσύνης πλημμύριζε τὴν ὕπαρξί μας. Γενήκαμε σὰν παιδιά. Σὰν παιδιὰ μὲ τὴν ἀπλῆ ψυχὴ δίχως τὴ θλῖψι τοῦ παρελθόντος, δίχως τὴν ἀμφιβολία τοῦ μέλλοντος, μονάχα μὲ τὸν ἄκακο πόθο ν' ἀπολαύσουμε στὸ παρὸν τὴ φυσικῶτερη χαρὰ τῆς ζωῆς. Πεταχτήκαμε ὀλόρθοι. Μιὰ δροσιὰ εἶχε πλημμυρίσει τὸ βαγόνι μας. Δὲν ἦταν ἡ χαμόσυρτη δροσιὰ τοῦ κάμπου, οὔτε ἡ βαρειὰ δροσιὰ τῆς θάλασσας ποὺ συντρίβει τὰ μέλη καὶ ναρκώνει τὴ θέλησι. Ἡτανε κάτι ἀσυνήθιστο γιὰ μᾶς. Κάποια ἀνώτερη πραγματικότητα τόσο δυνατὴ μὰ καὶ τόσο ἀπλῆ, ὥστε νοιώσαμε μέσα μας νὰ ὑποχωρῇ σιγὰ σιγά, νὰ σβήνῃ κατόπι δλότελα ἡ πολύμορφη, πολύτροπη, καὶ γι' αὐτὸ ἀνισόρροπη καὶ γι' αὐτὸ κουραστικὴ τοῦ καθενός μας ἀτομικότητα. Ἡταν ἡ παγερὴ δροσιὰ τοῦ βουνοῦ. ‘Ο λαγαρισμένος ἀέρας, ὁ ἐμψυχωμένος ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῶν περήφανων πλασμάτων ποὺ ζοῦνε μόνο στὶς ψυλές κορφές, εὐώδιασμένος ἀπὸ τὴ γαλήνια προσευχὴ τῆς ἀγάπης της, ἐμπινευσμένος ἀπὸ τὴν ἀπέραντη ἐλευθερία τῶν οὐρανῶν. Καὶ νοιώσαμε τότε ν' ὀρμονίζεται ἡ ύλικὴ μὲ τὴν ἡθικὴ μας ὑπόστασι σὲ μιὰν ἀγγελικὴ ὀγαλλίασι κι εὐφροσύνη. ‘Ο ψεύτικος κοινωνικός μας ἀνθρωπισμὸς ἔπαιρνε μέσα μας κάποιο ἀσυνήθιστο παλμό. Μέσα μας κυριαρχοῦσε τώρα ὅχι ὁ ταπεινὸς καὶ ἀθλιος ἀτομισμὸς ποὺ τὸν διαμορφώνει ἡ καθημερινὴ ζωή, παρὰ ὁ ἀτομισμὸς ὁ ἀνώτερος, ἔτοιμος ν' ἀναπτυχθῆ στὶς ἀψηλότερες πνευματικὲς σφαῖρες.

Μαζωμένοι στὸν ἔξωστη κοιτάζαμε μ' ἔκστασι τριγῦρό μας. Ἀνεβαίναμε, ἀνεβαίναμε δλοένα. Τὸ χρυσὸ μονοπάτι ποὺ ἀκολουθούσαμε σκαρφάλωνε τάντα στὸ βουνό, σερνότανε στὸ φρύδι τῆς χαράδρας, ἀγκάλιαζε τοὺς πελώριους βράχους, ἀπόφευγε τοὺς ἀπότομους γκρεμούς, παραμέριζε σκιαγμένο ἀπὸ τὰ βάραθρα, ἀλαρ-

γάριζε ἀπὸ τὶς ὄρθοκομένες καμπὲς σὰ νὰ φοβότανε μήπως παραμόνευε κανεὶς ἀπὸ πίσω, λυγοῦσε τὸ κομρί του, τιναζότανε πέρ' ἀπὸ τὰ γεφύρια, χανότανε πίσω ἀπὸ τὶς ράχες, ξαναφαινότανε μακριὰ νὰ ξετυλίγῃ τοὺς ἑλιγμούς του. Καὶ πάνω στὴν ραβδωτὴ φιδίσια ράχη του κυλοῦσε τὸ τραῖνο μὲ δῆλη του τὴν ταχύτητα, βροντερό, ἀχόρταγο, μὲ τὸ λαχάνιασμα τῆς γιγαντωμένης κι ἐπίμονης προσπάθειας καὶ πότε πότε μὲ μιὰ μεγάλη καὶ μακρόσυρτη κραυγὴ θριάμβου.

— Ταξιδεύουμε σὲ τετρακόσια μέτρα ὕψος, εἶπε ὁ φίλος μου.

'Αριστερά μας οἱ βουνοπλαγιὲς δρομίζανε ὀλόρθες πρὸς τὸν οὐρανό, δεξιά μας ροβιολούσανε σκυμμένες πρὸς τὴν θάλασσα. 'Η θάλασσα! 'Απλωνότανε τώρα κεῖ κάτω, μακριά, πολὺ μακριά, σὰν ἀπέραντη γαλάζια λάμψι, κι ἔμοιαζε τόσο ἀτάραχη μέσα στὴ θεία της λαμπρότητα, ὡστε τὰ κύματα καὶ τ' ἀκρογιάλια φαινόνταν ὅχι σὰν ἀνάγλυφα παρὰ σὰ ζωγραφισμένα μὲ ἀπλὲς φωτεινότατες γραμμές. Καὶ ἀπὸ τὴν πιὸ ψηλὴν βουνογραμμή, ὅπου μποροῦσε ν' ἀνεβῆ τὸ βλέμμα μας ἵσια μὲ τὴν θάλασσα κάτω, χιλιάδες ἥλιες, ἀτέλειωτες χιλιάδες μὲ τὸ γκριζογάλανο φύλλωμά τους, κατεβαίναμε τρεχάτοι. "Ενα τρέξιμο γοργό, πότε καταποδιαστό, πότε τρελλὸ καὶ παραζαλισμένο, τὸ πλήθος πυκνὸ κι' ἀπροσδιόριστο κι ἀπέραντες οἱ ἀποστάσεις οἵ γεμᾶτες ἀπὸ τὸ ὄραμα." Εφτανε νὰ μακραίνῃ λιγάκι τὸ βλέμμα μας καὶ τὰ δέντρα φαινόντανε τότε σὰν κρουστοὶ χαμόσυρτοι θάμνοι ποὺ ἀρμονίζανε σ' ἓνα γραφικὸ σύνολο τὴν ἀκανόνιστη γῆ. Θᾶλεγε κανεὶς πώς ἓνας πελώριος μυριόρριζος καὶ μυριόκλωνος κισσός εἴχε σκεπάσει τὸ βουνό, πώς ἓνα πλατύ ἀνεμοφύσημα τάραζε παντοῦ τὸ φύλλωμά του γεμίζοντας τὴν ἀτμόσφαιρα μὲ πράσινες, μὲ γκρίζες καὶ μὲ γαλάζιες ἀνταύγειες. Κι ὅλ' αὐτὰ βουβά μέσα στὸ χρυσὸ σπιθιθόβλημα τοῦ ἥλιου, σὲ μιὰν δλόφωτη ἥρεμία καὶ γαλήνη ποὺ κατέβαινε ἀπάνω τους σὰν εύλογία τοῦ Θεοῦ.

Κάθε σημεῖο κοντινὸν ἦ μακρινό, σὲ κάθε μεριὰ τῆς πολύπτυχης γῆς, κι ἓνα ἴδιαίτερο φέγγος, μιὰ θαυμάσια παραλλαγὴ τῆς ἴδιας ὄμορφιᾶς. 'Εκεῖ στὴν κορυφὴ μὲ τὰ τρεμάμενα φύλλα τους ποὺ τὰ βλέπταμε, καθὼς περνούσαμε χαμηλότερα, κι ἀπὸ τὴν ἀσημένια τους μεριά, μὲ ρόδινους κορμούς ἀπὸ τὸ χτύπημα τοῦ ἥλιου, ποὺ κατέβαινε τώρα δλοπόρφυρος στὴ δύσι, δλόρθες οἱ ἥλιες, γραμμένες

πάνω στὸ βαθυγάλανο φόντο τ' οὐρανοῦ. Καὶ μυρμηγκιάζανε πιὸ κάτω στὶς πλαγιὲς γκριζοπράσινες τώρα, καὶ κατρακυλούσανε πιὸ κάτω γεμίζοντας τὶς χαράδρες ἀκόμα πιὸ μουντόχρωμες χιλιάδες οἱ ἐλιές, ἀμέτρητες χιλιάδες κατέβαιναν δλοένα πρὸς τὴν θάλασσα, ποὺ στεκόταν ἐκστατικὴ σὰ θαμπωμένη ἀπὸ τὶς ἀπειράριθμες κόρες τοῦ βουνοῦ, ποὺ τρέχανε μὲν ὅλόγυμνα τὰ κάλλη τους στὸ δροσερό τῆς συναπάντημα.

— Κι ἔκεινα τὰ σπιτάκια, θαμμένα θᾶλεγε κανεὶς μέσα στὶς πράσινες φυλλωσιές... Μὰ γιατί τὰ σκεπάζουνε μὲν πλάκες κι ὅχι μὲν κεραμίδια;

— Γιατὶ μόνο οἱ βαρειὲς αὐτὲς πλάκες ἀπὸ σκιοτόλιθο μποροῦνε ν' ἀντέχουνε τὸ χειμῶνα στὴν μανία τῶν ἀνέμων ποὺ λυσσομανοῦνε στὸ βουνό. Τὰ κεραμίδια θὰ σκορπιζόντανε σὰ φύλλα στὸ πρῶτο δυνατὸ φύσημα τοῦ βοριᾶ.

”Ελεγε σωστὰ ὁ φίλος μου. Πόσο θᾶθελα νὰ βρεθῶ σὲ μιὰ τέτοια κοσμοχαλασίᾳ! καὶ φαντάστηκα τὸ μεγαλόπρεπο θέαμα. ”Ακουσα τοὺς ἀνέμους νὰ σφυρίζουν δεινὰ πάνω στὶς κορφές, νὰ πέφτουνε κατόπι κραυγάζοντας σὰ σιδερόφραχτοι κουρσάροι πάνω στὶς σκοτεινὲς κι ἐρημικὲς ράχες, τοὺς ἄκουσα νὰ βογγοῦνε στριμωγμένοι στὶς χαράδρες. Κι εἰδα τὰ δέντρα φοιτισμένα κι ἀναμαλλιάρικα νὰ δέρνουνται ἀπελπιστικὰ καὶ νὰ σκούζουνε, νὰ σκούζουνε τὸ θρῆνό τους σπαρακτικὰ κι ἀπαίσια κάτω ἀπὸ τὸ μολυβένιο οὐρανό. Εἶδα ν' ἀνακατώνουν τὰ δυό τους χρώματα σ' ἓνα τρομαχτικὸ φωσφορισμό, κι ἄκουσα τὴν θάλασσα νὰ λυσσομανᾷ στὶς ρίζες τοῦ βουνοῦ, φρενιασμένη ἀπὸ τὶς γκριζες μεταλλικὲς ἀστραπὲς ποὺ ξεσέρνουνται μέσα στὰ φύλλώματα, σὰν ἀπειρα τεράστια μαχαίρια ποὺ σκοτώνουνε τὴν πλάσι.

”Ενοιωσα τὴν ψυχή μου κουρασμένη κι ἔστρεψα τὴν φαντασία μου. ”Ω! καλύτερα νὰ χαρῶ τ' ὄραμα τὸ εἰρηνικὸ ποὺ εἶχα μπροστά μου. ”Ηταν οἱ ἐλιές φορτωμένες ἀπὸ τὸν καρπό τους. Γιορτάζανε τὰ θεσμοφόρια. Καὶ κατεβαίνανε γυρμένες μὰ χαρούμενες οἱ ἀειπάρθενες κόρες κουβαλῶντας πάνω στὸ κεφάλι τους, μέσα σὲ καταπράσινα κάνιστρα, τὰ πλούσια δῶρα τῆς γῆς ποὺ τὶς ἀνάθρεψε, γιὰς νὰ τὰ παραδώσουνε στὴ φιλάνθρωπη φροντίδα τοῦ ταξιδιάρη πόντου. Τί σύμβολο ἡ ἐλιά, ἡ Ἑλληνική μας ἐλιά! Τί σύμβολο πλούτου, δηλα-

δὴ εὐδαιμονίας καὶ εἰρήνης. Τὸ σύμβολο τῆς πιὸ ἀκατάλυτης θρησκείας, τῆς θρησκείας τῆς ἀγάπης καὶ τῆς χαρᾶς.

— Στὸ ἔξης, εἶπα μέσα μου, θ' ἀνάφτω κάθε βράδυ ἔνα καντήλι στὴν προστάτιδα Θεά, πές την Πολιάδα Ἀθηνᾶ ή Παναγία Παρθένα. Βέβαια, ἡ λυχνία μου δὲ θάναι χρυσῆ οὕτ' ἔργο τοῦ γλύπτη Καλλιμάχου, οὕτε ἡ καρδιά μου θὰ μπορέσῃ ν' ἀνεβῆ γιὰ νὰ πλαγιάσῃ στὰ γόνατα τῆς παγκόσμιας Παρηγορήτρας. Εἴμαι φτωχὸς καὶ παραστρατημένος ἀπὸ τὶς ἀλήθειες τῆς ζωῆς. Μὰ τί μ' αὐτό; Εἰδα τὴν ἐλιὰ κι ἔνοιωσα τὸν ἑαυτό μου πιὸ ἐλληνικὸ καὶ θὰ παρακαλῶ, ἃς εἴμαι κι ἀνάξιος, γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν εύτυχία τῆς πατρίδας μου, γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν εύτυχία τοῦ σύμπαντος κόσμου.

«Στὴ χαρὰ τοῦ βουνοῦ»

"Ομηρος Μπεκές

ΤΑ ΚΑΤΑ ΝΕΣΤΟΝ ΚΑΙ ΡΟΔΟΠΗΝ

A'

Δανείζομαι τὸ ὄφος τοῦ τίτλου μου ἀπὸ τὰ ρωμαντικὰ μεσαιωνικὰ μυθιστορήματα. Γιατὶ μ' ἔνα τέτοιο, σχεδὸν ἀπίθανο καὶ ἀπεριόριστα γοητευτικὸ μυθιστόρημα, μπαίνει κανεὶς στὸ νόημα καὶ στὴν ἔκφρασι τῆς Θράκης. Δὲν πρόκειται φυσικά, παρὰ μονάχα γιὰ τὴ Δυτικὴ Θράκη, αὐτὴ τὴ χώρα ποὺ δρίζουν καὶ χαρακώνουν δυὸ μεγάλα πτοτάμια, δὲ Νέστος καὶ δὲ Ἔβρος.

Ο τόπος ἀσκεῖ ἔνα εἶδος συγκινητικῆς ὑποβολῆς στὴν ὑπαρξὶ τοῦ ταξιδιώτη, ποὺ πορεύεται ἀνάμεσα στοὺς κάμπους καὶ στὰ φαράγγια του φορτωμένος βιβλία, δράματα καὶ ἀκούσματα. Καὶ μονάχα ἡ αἰσθησι, πώς ἀφήνει τὴ χώρα τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, γιὰ νὰ εἰσδύσῃ στὴ χώρα τῶν ὁρφικῶν μυστηρίων καὶ

τῶν θυρσοφόρων* μαινάδων εἶναι ἀρκετή ἀφετηρία καὶ πηγὴ ὑποβολῆς.

Εἶναι τόσο ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τεράστιος ὁ ρόλος τῆς Θράκης στὴ διαδρομὴ τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας, τῆς Θράκης δόλοκληρης, αὐτῆς ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Νέστο, γιὰ νὰ τεχνουργήσῃ τ' ἀκραῖα τῆς κατορθώματα στὶς ἀκρογιαλίες τῆς Μαύρης Θάλασσας καὶ τῶν Βοσπόρων τοῦ πανάρχαιου θρύλου καὶ τῆς λυρικῆς φαντασίας, ὥστε δὲ λασδιόλου ἀσυναίσθητα ὁ περαστικὸς ἔχει τὴν ἐντύπωσι, πῶς μὲ κάθε βῆμα καὶ μὲ κάθε στροφὴ τῶν τροχῶν ἀνεβαίνει δόλοένα καὶ περισσότερο στὰ ὑψη θαυμασίων μεταρσιώσεων*. Κι εἶναι σὰ νᾶρχωνται νὰ τὸν ἀπαντήσουν, νὰ τὸν καλωσορίσουν στὸ ἔμπασμά του τὸ ποτάμι καὶ τὸ βουνό, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ποτάμια καὶ βουνὰ τῆς ἐλληνικῆς γῆς.

Διατηρῶ μέσα μου τὴ γοητεία αὐτοῦ τοῦ περάσματος καὶ κάθε στιγμὴ μὲ βασανίζει ἡ ὑποψία, πῶς δὲ θὰ μπορέσω νὰ δώσω τίποτε ἀπὸ τὸ ἀριστοτέχνημα τοῦ Νέστου καὶ τῆς Ροδόπης. Ή πρώτη γνωριμία μὲ τὸ ποτάμι γίνεται κοντὰ σ' ἓνα χωριό δροσερὸ καὶ χαρούμενο, τὸ Παρανέστιο. Κι ἡ συντροφιὰ τελειώνει σ' ἓνα ἄλλο δροσερὸ καὶ χαρούμενο χωριό, τοὺς Τοξότες. Πολυάριθμα χιλιόμετρα, κάπου σαράντα, χωρίζουν τὰ δύο αὐτὰ χωριά μεταξύ τους. Μὰ τὴ στιγμὴ ποὺ μὲ τὴ φτάση στὸ τέλος ὁ ταξιδιώτης καὶ θ' ἀρχίσῃ νὰ κατεβαίνῃ στὸν ὀλόγυμνο κάμπο τῆς Ξάνθης, δὲ μένει μέσα του παρὰ ἡ γοητεία καὶ τὸ παράπονο. Τέτοια ὁράματα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διαρκοῦν τόσο λίγο !

‘Ο Νέστος πηγάζει ἀπὸ τοὺς βράχους καὶ τὰ στέρνα τοῦ βουλγαρικοῦ Ρίλου, τοῦ ἀρχαίου Σκομμίου. Εἶναι ποτάμι πλατύ, πλουσιώτατο σὲ νερό, δρμητικὸ τὸ χειμῶνα, πρᾶο καὶ ὑπάκουο τὸ καλοκαίρι. Σκεπτάζει διάστημα διακοσίων σαράντα τριῶν χιλιομέτρων, γλιστράει ἀνάμεσα στὶς πλαγιές τοῦ ’Ορβήλου, ἀγκαλιάζει τὰ κατάφυτα πόδια τῆς Ροδόπης καὶ χύνεται στὴ θάλασσα τοῦ Αἰγαίου, ἀντίκρυ στὴ Θάσο.

‘Η Ροδόπη ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ προεκτείνει τὸν Αἴμο στὴ γῆ τῆς Θράκης, τεντώνοντας τὸ μεστὸ κορμί της ἀπὸ τὸ βοριᾶ καὶ τὴ δύσι πρὸς τὸ νότο καὶ τὴν ἀνατολή, καὶ χωρίζει τὴν κοιλάδα τοῦ Νέστου ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ “Ἐβρου. Εἶναι τὸ βουνὸ ποὺ χαρακτη-

ρίζει περισσότερο άπό κάθε άλλο τή γεωλογική κατασκευή τῆς Θράκης, τὸ βουνὸ τὸ ἀγαπημένο άπό τὴν παράδοσι, τὸ βουνὸ πού ἄκουσε στὴν ἀρχαιότητα καὶ ἀνάδωσε σὲ μαγευτικοὺς ἀντίλαλους τὰ τραγούδια τῆς λαστρείας τοῦ Διονύσου, θεοῦ παμπαλαίου καὶ λατρευτοῦ στὶς πλαγιές καὶ τὶς κορφές του, τὸ βουνὸ ποὺ γέμισε στοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ἀπό ἐκκλησάκια καὶ μοναστήρια· τὸ εἴπαν κι ὅλας Δεσποτοβούνι καὶ τ' ὅνομα χαρακτηρίζει θαυμάσια τὸ θρησκευτικὸ χαρακτῆρα, τὴ μυστηριακὴ καὶ ὑποβλητικὴ ἔκφρασι τῆς συστοιχίας τῶν γραφικῶν λόφων ποὺ συγκροτοῦν τὴν Ροδόπη.

'Ο οΒίδιος μυθολογεῖ στὶς «Μεταμορφώσεις» του, πῶς ἡ Ροδόπη πραγματοποιεῖ τὴν τραγῳδία τῆς ἀπολιθώσεως, ἀνάλογη μὲ τὴν ἀπολίθωσι τῆς δυστυχισμένης Νιόβης*. Τὴ γέννησε δὲ Πόντος ἡ δὲ Στρυμῶν κι ἥταν γυναῖκα ἡ ἀδερφὴ τοῦ Αἴμου. Μὰ ἡ φιλοδοξία της ξεπερνοῦσε τὴ δύναμί της καὶ τὴν εὐγένεια τῆς καταγωγῆς της. Κι ὁ πόθος νὰ λέγεται κόρη τοῦ μεγάλου Διὸς ὑπῆρξεν ἀφορμὴ τῆς καταστροφῆς της. Οἱ θεοὶ δὲ μοιράζουν ἀσυλλόγιστα στοὺς ἀνθρώπους τὴν παντοδυναμία τους. Κι ὁ εὐερέθιστος Ὁλύμπιος τὴν πέτρωσε τὴν ἄμοιρη τὴν Ροδόπη καὶ τὴν ἄφησε ἔαπλωμένη, ἔτοι δὰ μὲ τὴ ράχι στὸ χῶμα, ἀνάμεσα σὲ δυὸ πολυσήμαντες χῶρες, τὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη.

Τὸ κυνήγι τὸ ἀδιάκοπο τοῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ βουνοῦ εἶναι μιὰ θαυμαστὴ περιπέτεια, ποὺ τὴν παρακολουθεῖ κανεὶς ἀπὸ τὸ παραθυράκι τοῦ τραίνου του βῆμα πρὸς βῆμα καὶ στιγμὴ πρὸς στιγμή. Ἡ πρώτη συνάντησι μὲ τὸ ποτάμι, ποὺ κυλιέται θολὸ καὶ ράθυμο κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο γεφύρι του, δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀπλῆ εἰσαγωγὴ στὸ τεράστιο αὔτὸ δρᾶμα, ὅπου δύο στοιχεῖα μεγαλοδύναμα, τὸ νερὸ καὶ ἡ πέτρα, παλεύουν...

Εἶναι ἀφάσταστα τὰ τεχνάσματα τοῦ βουνοῦ, ποὺ μιὰ πλησίαζει καὶ μιὰ ἀπομακρύνεται. Ἐδῶ ἡ πλαγιὰ πέφτει μαλακά, γεμάτη δροσερὴ βλάστησι, ἐκεῖ δὲ βράχος στυλώνεται ὀρθόστητος, φαλακρὸς καὶ ἀπλησίαστος, ἀνάερος, ὑπερύψηλος, τυλιγμένος στὴν ἄχνη μελαγχολικῶν συννέφων. 'Υπάρχουν ἀνοίγματα, ὅπου ἡ ἀκροποταμιὰ ἀπλώνεται σὲ ὀλόστρωτη ἀμμούδιά· ἀνθρωποι κολυμποῦν στὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ καὶ τὰ ζῶα εύφραίνονται· κι ὑπάρχουν κλεισούρες, ὅπου ἀπορεῖ καὶ ξαφνιάζεται κανεὶς σὰ βλέπῃ τὸ ποτάμι νὰ συμ-

μαζεύεται, νὰ συμμαζεύεται καὶ μὲ πεισματικὰ τινάγματα νὰ τὶς ξεπερνᾶ, γιὰ νὰ ξανάβρη λίγο παρακάτω τὴ ράθυμη κοίτη του.

‘Η μοναξιὰ γίνεται δόλοένα περισσότερο ἐπιβλητική. Μονάχα τὸ τζιτζίκι τραγουδεῖ καὶ ἡ αὔρα στενάζει σιγαλὰ ἀνάμεσα στὰ καταπράσινα φύλλα. Σὲ τεράστια διαστήματα δὲν ὑπάρχει ψυχὴ ζωντανή. Κι εἶναι μιὰ ἀλλαγὴ ρυθμοῦ αὐτὸς ὁ δαίμονας τὸ κατσίκι, ποὺ ἀνεβαίνει στὴν κορφὴ τοῦ βράχου καὶ κοιτάζει μὲ τὰ ἐπίμονα μάτια του ὄλόγυρα, ὕπαρξι πλασμένη ἀπὸ τὴ σκιὰ τοῦ δέντρου, τὴ μαύρη ἀπόχρωσι τοῦ βράχου καὶ τὴ γυαλάδα τοῦ ἡλιόφωτος, ποὺ ἀπλώνεται σὲ ἥρεμες δέσμες στὶς πλαγιές, κυλῶντας σὰ χρυσὸ ρυάκι ἀνάμεσα στὶς σκισμάδες τῆς ἄγονης πέτρας.

B'

Τὸ μυθιστόρημα τοῦ Νέστου καὶ τῆς Ροδόπης συμπληρώνει ἡ τραγῳδία τοῦ σιδηροδρόμου. Εἴναι τὸ ἀνθρώπινο ἔργο ποὺ προσπαθεῖ νὰ νικήσῃ τὴ φυσικὴ ἀντίστασι, νὰ ὑποτάξῃ τὸ ποτάμι καὶ τὸ βουνὸ στὴ θέλησί του, νὰ πειθαρχήσῃ τὴν ἀγριότητα τοῦ τοπίου καὶ νὰ προσθέσῃ στὴν ὅμορφιὰ τοῦ περιβάλλοντος τὸν παλμὸ τῆς πολυτάραχης ζωῆς, ποὺ ἔρχεται ἀπὸ μακριὰ καὶ πηγαίνει μακρύτερα.

Τὸ τραϊνὸ ξετυλίγεται σὰν εὐκίνητο μαῦρο φίδι στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ. “Οπου ὁ τόπος εἶναι ἀνοιχτός, γλιστράει ἄνετα στὴ γραμμή του. Μὰ ὁ τόπος συχνὰ στενεύει καὶ τὸ τραϊνὸ ἀναγκάζεται νὰ κατέβῃ σύρριζα στὴν ἀκροποταμιά, νὰ περάσῃ δίπλα στὰ πυκνὰ καὶ πανάρχαια δέντρα, ποὺ ρίχνουν τοὺς βαριοὺς ἀπὸ σκιὰ καὶ μοναξιὰ κλάδους των στὰ νερά, νὰ γεφυρώσῃ φαράγγια καὶ νὰ κυλήσῃ κάτω ἀπὸ τεράστιους βράχους, ποὺ λές καὶ καρτεροῦν τὴν ὥρα, γιὰ νὰ πέσουν στὸ διάστημα καὶ νὰ γίνουν ἀπειράριθμα κομματάκια, σκόνη, ἄμμος καὶ βότσαλο τῆς ἀκροποταμιᾶς.

Μὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ φτάσῃ στὸ ἀδιέξοδο. Τὸ ποτάμι βρίσκει τὸν τρόπο του νὰ γλιστρήσῃ. Τὸ τραϊνὸ τρυπάει σὰ βέλος τὸ βουνὸ καὶ γεμίζει τὶς σήραγγές του θόρυβο καὶ καπνό. Ξαναβγαίνει σὲ εἰδυλλιακὰ πλατώματα γεμάτα δροσάτη φωταύγεια. Τὸ ποτάμι εἶναι ἀθέατο. Τὸ κατάπιε ἡ γῆς; Τὸ νίκησε τὸ βουνὸ καὶ τὸ στράγγισε στ' ἀπύθμενα στέρνα του; Δὲ δυσκολεύεται νὰ τὸ πιστέψῃ κανείς.

Μὰ δὲ χρειάζεται παρὰ ἐλάχιστη ὑπομονὴ καὶ νά ποὺ τὸ ποτάμι φανερώνεται πάλι ἀτάραχο καὶ θολό, ἔτοιμο γιὰ μιὰ καινούργια μάχη, τὴ σκληρὴ μάχη μὲ τὴ σκληρὴ πέτρα. Κι ἡ τραγωδία αὐτὴ τοῦ σιδηροδρόμου ἔξακολουθεῖ χωρὶς ἀνάπτασι, χωρὶς ἀλλαγὴ σκηνικοῦ. Καὶ κάθε στιγμὴ τὸ τραγικὸ ἀδιέξοδο παρουσιάζεται μπροστά του. Καὶ κάθε στιγμὴ ἡ ἀνθρώπινη ἐπίνοια δημιουργεῖ τὰ μικρά της κατορθώματα καὶ λυτρώνεται στὸ αἴθριο φῶς τοῦ καλοκαιρινοῦ οὐρανοῦ.

"Ηταν φλογισμένη ὥρα τοῦ Αὔγουστου, σὰν ξεκινήσαμε ἀπὸ τὴ Δράμα. Μὰ στὴ στενὴ κοιλάδα, ἀνάμεσα στὰ πράσινα βουνά, περάσαμε μονάχα θαυμάσιες ὁρες ἀγροτικοῦ φθινοπώρου. Οἱ κορυφὲς τῶν ἀλεπόπληληλων λόφων σκεπασμένες μὲ πυκνὰ σύννεφα γέμιζαν τὴν ὑπαρξίη μᾶς μὲ ὑγρὴ σκιά. "Ἐβλεπες τὴν ἀγριοσυκιὰ νὰ σκαρφαλώνῃ στὸ βράχο της, τὸ πλατάνι νὰ καθρεφτίζεται στὸ νερό, τὴν ἴτιὰ νὰ τινάζῃ συλλογισμένη τὰ λυπημένα πλοκάμια της, σὰ νὰ θρηνῇ καὶ σήμερ' ἀκόμα τὸν ἄδικο θάνατο τοῦ ἀδέξιου ἄρματοδρόμου τῶν οὐρανίων ἐκτάσεων, τὴν καρυδιά νὰ σωριάζῃ ἀπάνω στὴ χλόῃ τὶς στοῖβες τοῦ ἵσκιου της, τὴ λυγαριά ν' ἀναδίνῃ τὸ μεθυστικὸ ἀναστασμό της, κι αἰσθανόσουν πώς βρίσκεσαι μακριά, πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια, κλεισμένος σὲ φιλόξενα πέτρινα τείχη, ἀνάμεσα σ' ἔναν κόσμο θαυμάτων καὶ θαυμασίων.

Δὲν ξέρω, ἃν οἱ τόποι τοῦτοι ἀναδίνουν τὴ γοητεία τῶν Τεμπῶν. Δὲν ξέρω, ἃν ξεπερνοῦν σὲ ἄγριο θέλγητρο τὸ φαράγγι τῆς Ζαχλωροῦς, αὐτὸ τὸ φυσικὸ κατόρθωμα, ποὺ ἀνεβαίνει κοντονασαίνοντας δι σιδηρόδρομος ποὺ πηγαίνει ἀπὸ τὸ Διακοφτὸ στὰ Καλάβρυτα. Δὲν τοὺς συγκρίνω μὲ κανένα ἀπὸ τὰ φημισμένα τοπία τῆς ἀπαράμιλλης αὐτῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Θέλω νὰ τοὺς χαίρωμαι ὀλομόναχους, εξω ἀπὸ κάθε παραλληλισμό, ἀπὸ κάθε σύγκρισι.

Στοὺς Τοξότες ἀποχαιρετοῦμε τὸ Νέστο. Τὸν χωριζόμαστε μὲ ἀνέκφραστη λύπη στὴν καρδιά, πλημμυρισμένοι ἀπὸ εύγνωμοσύνη γιὰ δι, τι κατώρθωσε νὰ προσφέρῃ στὴ διψασμένη ὄρασί μας. 'Ο ἐγκάρδιος αὐτὸς φίλος πηγαίνει νὰ βρῆ τὴ θάλασσα, ποὺ εἶναι δι αἰώνιος προορισμός του... .

Τὸ βουνὸ ἀπομακρύνεται μὲ ἄλλη τόση διάκρισι... Καὶ σὰν ἀν-

τίθεσι σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν καταπράσινη καὶ κάθυγρη φαντασμαγορία ξαπλώνεται μπροστά μας γυμνός, ἀκαλλιέργητος, ἄγονος καὶ τραχὺς στὰ πρῶτα τοῦτα φανερώματά του ὁ κάμπος ὁ ἀνοιχτός, ὁ ἀπέραντος, ὁ δλόστρωτος τῆς Ξάνθης, ὁ πρῶτος κάμπος τῆς Θράκης, κοιμισμένος στὴ σιγαλιὰ τοῦ εἰρηνοφόρου λυκόφωτος...

'Εφημερὶς «Πρωτα» 1937

I. M. Παναγιωτόπουλος

Τ' ΑΗΔΟΝΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟΦΑΝΤΟ

"Ηρθες, καλὲ ξενιτευτή; Σ' ἀποζητοῦσε ὁ κῆπος σου. 'Ο κῆπος, ποὺ εἶναι καὶ δικός μου. "Ἐλεγα πώς γιὰ σένα ἦταν τὸ πένθος του, σὰν τὸν θωροῦσα τὸ χειμῶνα. Καὶ τώρα φόρεσε τὰ γιορτινά του, φόρεμα μυριάκριβο, πρὶν ἀκόμα φτάστης. Νοιάστηκε τὸν ἐρχομό σου μὲς στὴ θλῖψι του. Κι ἀπλωσε γιὰ σένα τὰ χαμόγελά του.

"Ολος μιὰ γίνηκε φωλιὰ γιὰ σένα, ἀπὸ φωλιές χιλιάδες στολισμένη. Κάθε δεντράκι σούστρωσε λημέρια μὲ νφαντὰ στρωσίδια ἵσκιόφωτα γιὰ τὰ μεθύσια σου τὰ μεσημεριανά: κι ἀφῆσε καὶ κάποια ξέσκεπτα μπαλκόνια γιὰ τὰ ξεφαντώματά σου τὰ νυχτερινά.

"Ετοιμο τὸ παλάτι ἀνοίγεται γιὰ τὴν ἀγάπη σου. "Ομως τὸ στόλισα κι ἔγὼ μὲ κάποιες σιγοτρέμουλες λαχτάρες σὰν τὰ κρίνα τὰ χλωμά, καὶ τὸ γιόμισα μ' ἐλπίδες ἀνυπόμονες σὰν τὰ τριαντάφυλλα τὰ κόκκινα. Καὶ νά! σὲ καρτερᾶν τὰ κρίνα ὀλάνοιχτα καὶ λιγωμένα, καὶ σὲ λαχταροῦν τὰ τριαντάφυλλα μυριοφλογισμένα.

"Ηρθες, ξενιτεμένε φίλε, μὰ ἥρθες ἄγουρα. Τοῦ κήπου τ' ὄνειρο θὰ σ' ἔσπρωξε στὸ δρόμο σου. Καὶ σὲ ξεγέλασε, ἄδολο. Γελάστηκε κι αὐτὸ κι ἀπλώθηκε. Καὶ τώρα ἀνθοβολεῖ μαζὶ καὶ χαροπολεμάει. Γιατ' εἰν' ὁ Μάρτης δίβουλος, ὁ μῆνας ποὺ γελάει καὶ ποὺ θυμώνει.. Καὶ φθονερὸς τὸν κῆπο τρόμαξε! Καὶ λάγγεψε* κάθε ἀνθισμά του καὶ τ' ἀπόκοψε. Κάθε χυμὸ τὸν πισωγύρισε μὲς στὸ ταξίδι του. Σὲ λού-

φαξε και σένα ἀθώρητο μὲς στὴν τρομάρα σου, πουλάκι ξένο. Και σὲ φοβερίζει μὲ τὸ θάνατό σου.

Και νά, τώρα ἄφησες τὰ φτερουγίσματά σου ἀπὸ κλαδὶ γυμνὸ σὲ τούφα φουντωτὴ καὶ πάλι. Κι ἔκρυψες τὸ κορμάκι σου λιοφίλητο καὶ σκέπασές το. Γύρεψες κάποια ἀνήλια ζεστασιὰ νὰ σ' ἀγκαλιάσῃ. Κι ἔπινξες τὸ τραγούδι σου στὸ μάντεμα του ἀκόμα.

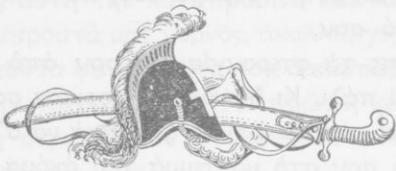
Σήμερα πρωΐ στὴν παγωνιά, ποὺ μοιάζει μὲ κατάρα ποὺ ἄργησε, θυμήθηκα βαθύτερα τὸν κῆπό μου κι ἐσένα τὸ μονάχο ἀπ' τὸ ζεστό μου τὸ κρεβάτι. Λυπτήθηκα τὰ δέντρα μου τὰ σκουντουφλὰ μὲς στὰ νυφιάτικά τους. Και σ' ἀποζήτησα ἀπὸ τὸ παράθυρό μου, ἀνάμεσα στὶς φυλλωσίες καὶ στὶς κλεισοῦρες τῶν ἀνθῶν κι ἐσένα. Τοῦ κάκου, δὲ σ' ἀπάντησα. Τὸ κλάμμα μου πικρὸ θὰ τόχυνα. Κι ἀς τοπνιγε ὁ θυμὸς μὲς στὴν ψυχή μου, θυμὸς γιὰ τὸν κακὸ τὸ Μάρτη. Ἄλλὰ δὲν ἥθελα τὸ θάνατό σου νὰ σύλλογιστῶ, μὴ σὲ βασκάνω. Και δὲ σὲ βάσκανα, φτωχὸ πουλάκι ! "Επρεπε τὸ μοιρολόγι μου νὰ στήσω, ἀλήθεια.

"Ηταν κοντὰ τὸ μεσημέρι, ὅταν ἔνα παράθυρο ἀνοιξε στὸν οὐρανὸ καὶ βγῆκε ὁ ἥλιος ν' ἀγναντέψῃ ἀνάμεσα στὰ σύννεφα. "Ηταν ἥλιος ἄκαρδος, ποὺ τόσο ἀργά σ' ἀποθυμήθηκε. Καὶ πάλι τὸ παράθυρο ἔκλεισε σὰ μιὰ ματιά. Πρόφτασα ὅμως ν' ἀγροικήσω ἐγώ τὸ «ἔχε γειά σου» στὸν οὐράνιο σου σύντροφο."Ηταν ἔνα ξαφνικὸ κι ἀνάκουστο κελάδισμα, ποὺ τὸ βιούβαναν κι αὐτὸ τὰ σύννεφα τὰ μαῦρα. "Ηταν τὸ πρῶτό σου, τραγουδιστὴ φτωχέ μου. Κι ἥταν καὶ τὸ στερνό σου. Γιατὶ τ' ἀλλο πρωΐ, ποὺ ὁ ἥλιος ἔλαμπε πλατύς κι ὁ Μάρτης εἶχε φύγει, σ' ηὔρα νεκρὸ στὰ φύλλα ἀνάμεσα τὰ μαραμένα σὰ φύλλο φθινοπωρινό. Κι ἥσουν σὰν τὸ στερνὸ πουλί, ποὺ ὁ ἄγριος χειμῶνας τόχει φτάσει.

«*Λόγοι καὶ Ἀντίλογοι* » 1925

Γιάννης Βλαχογιάννης

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΖΑ·Ι·ΜΗ ΚΑΙ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

‘Ο Ζαΐμης, ίσχύοντος πατρὸς υἱὸς ισχυρότερος, ὑπερεῖχεν ὅλων τῶν προεστώτων τῆς Πελοποννήσου· διεκρίθη ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν μετριοπάθειαν πρὸς τοὺς ἔχθρούς, τὴν εἰλικρίνειαν πρὸς τοὺς φίλους καὶ τὴν πρὸς τοὺς δεομένους ἐπιείκειαν· ἐμεγαλοφρόνει ὡς οὐδεὶς τῶν προϊσταμένων τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ φύσει ἀτολμος δὲν ἐμεγαλοπραγμόνει*. Πανθομολόγητος ἦτον ἡ σύνεσίς του καὶ ἀκραιφνής ὁ πατριωτισμός του, ἀλλ’ ἐπεσκίαζε τὰς ἀρετὰς ταύτας φιλόδοξος ἀλαζονεία, ὀθήσασα αὐτὸν καὶ εἰς τὴν ἀνταρσίαν.

‘Ηγεμονικὸν ἦτο τὸ βλέμμα του, τὸ ἥθος του ἀσιανόν, ἀξιοπρέπες τὸ σχῆμά του καὶ τὸ βάδισμά του σεσοβημένον*. «Τί Ζαΐμης τί Ιθραίμης» ἔλεγον οἱ βλέποντες αὐτὸν διερχόμενον· ὀλίγητο ἦτο ἡ μάθησίς του, ἀλλὰ πολλὴν τὴν ἐδείκνυεν ὁ εὔρὺς νοῦς του· ἔθιγε τοὺς ἀκροατὰς του διὰ τῆς φυσικῆς του εὐγλωττίας καὶ ἐθέρμαινε τὰς καρδίας των διὰ τῶν φλογερῶν προτροπῶν του· ὁ πατριωτισμός του δὲν εἶχεν ὅρια τὸν Ἰσθμόν, ὡς τινῶν ἀλλων συμπολιτῶν του, πατρίς του ἦτο ὅλη ἡ Ἑλλάς, καὶ εἰς ἀπολύτρωσιν ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἤγωνίζετο τὸν καλὸν ἀγῶνα· ἡ ἀγενής διάκρισις αὐτόχθονος καὶ ἐτερόχθονος δὲν εἰσεχώρησεν εἰς τὴν καρδίαν του. “Ἐλληνας ἔξι ἵσου ἐθεώρει πάντας τοὺς ὑπὸ τὸν ζένον ζυγὸν πιστεύοντας εἰς Χριστὸν διμογενεῖς του· πρόθυμος ἔτρεχεν εἰς τοὺς κινδύνους πρὸς ἐμψύχωσιν τοῦ λαοῦ, ἀν καὶ μὴ φιλοπόλεμος· τόσον δὲ ἀπεῖχε τοῦ ἐπιδιώκειν στρατιωτικὴν δόξαν, ὥστε ἔχλεύαζεν αὐτὸς ἔαυτὸν διὰ τὴν ἐν πολέμοις δειλίαν του.

Κινδυνευούσης τῆς πατρίδος ἐλησμόνησε τὴν πρὸς τὸν Καραϊσκάκην δικαίαν ἔχθραν του, πρόεδρος ἀναγορευθεὶς τῆς κυβερνήσεως, καὶ χάριν τῆς κοινῆς σωτηρίας τῷ ἔδωκεν ὅσην ἔξουσίαν δίδει· της μόνον τοῖς πιστοῖς φίλοις του· «ἡ πατρίς, εἶπε, θέλω νὰ σωθῇ,

καὶ ἂς μεγαλυνθῆ ὁ ἔχθρός μου· μετὰ τὴν ἀκάθεκτον πρόοδον τῶν Αἰγυπτίων ἐπάτησε τὴν Πελοπόννησον, ἃν καὶ προγεγραμμένος, εἰπὼν πρὸς τοὺς συμπολίτας του ἴδοντας αὐτὸν ἀπροσδοκήτως: «ῆλθα ν' ἀποθάνω μεθ' ὑμῶν»· ἐπληγώθη ἡ φιλοτιμία του, διότι τὸ ἐν Ζακύνθῳ συνταχθὲν περὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας ἔγγραφον ἔθεώρει τὸν Κολοκοτρώνην Πελοποννησιάρχην· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τοῖς δεινοῖς ἔκείνοις καιροῖς ἐνομίζετο σωτήριον, τὸ ὑπέγραψεν εἰπὼν τῷ Κολοκοτρώνῃ ἐνώπιον πολλῶν: «δὲν θὰ σοὶ παρεχώρουν τὰ πρωτεῖα, ἃν δὲν ἔβλεπα κινδυνεύουσαν τὴν πατρίδα»· διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καθυπέβαλεν αὐθόρμητος ἑαυτὸν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀντιζήλου του τούτου καθ' ὅλας τὰς ἐπὶ τοῦ Ἰβραΐμη ἐκστρατείας· εἶχε τι ἴδιαίτερον χαρακτηριστικὸν ὁ ἀνὴρ οὗτος· ἐν τῇ ὑπερηφανείᾳ του ἥτον ἀξιαγάπητος· συμπολιτεύομενοι καὶ ἀντιπολιτεύομενοι τὸν ἐτίμων διὰ τὸν χαρακτῆρά του καὶ τὰς κοινωνικάς του ἀρετάς· «πολλάκις ἀντεπολιτεύθη τὸν Ζαΐμην», ἔλεγεν ὁ Κολοκοτρώνης, «ἀλλὰ ποτὲ δὲν τὸν ἐμίσθησα».

"Οσον διέπρεπεν ὁ Ζαΐμης μεταξὺ τῶν πολιτικῶν, τόσον ὁ Κολοκοτρώνης, γόνος καὶ ἀπόγονος τουρκομάχων καὶ μαχίμων ἀνδρῶν, διέπρεπε μεταξὺ τῶν πολεμικῶν· νέος δὲν ἔμαθε τὰ κοινὰ γράμματα καί, εἰς ἔνδειξιν τῆς διοθέσεώς του πρὸς οὓς καὶ περὶ δῶν ἔγραφε κατὰ τὰς ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκστρατείας του, συνήθιζε διαφοροτρόπως νὰ υπογράφῃ τὸ ἀρκτικὸν στοιχεῖον τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματός του, τὸ Θ, μέγα μὲν ἀγανακτῶν ἢ ὁργιζόμενος, μικρὸν δὲ ἰλαρῶς ἢ φιλικῶς διακείμενος.

'Αγρίαν εἶχε τὴν ὄψιν ἀλλ' ἥμερον τὴν καρδίαν· εὐφυῶς ἔξηγεῖτο διὰ παραβολῶν καὶ μύθων· πολλὴ ἡ πρὸς αὐτὸν ὑπόληψις τοῦ λαοῦ τῆς Πελοποννήσου, καὶ πατρικὴ ὑπέρ τοῦ λαοῦ τούτου φροντίς του· εἴτε ὡς κλέφτης εἴτε ὡς ἀρματωλὸς περιπλανώμενος ἐν Πελοποννήσῳ ἢ ὑπὸ τὴν ξένην ἐν τῇ Ἐπτανήσῳ ὑπηρετῶν σημαίαν κατὰ νοῦν εἶχε τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος καὶ ἀπεποιεῖτο* νὰ στρατεύῃ εἰς τόπους, ὅθεν δὲν ἤδυνατο νὰ βλέπῃ τὰ βουνά του· οὔτε ἐν ταῖς ἐπιτυχίαις του ὑψηλοφρόνει, οὔτε ἐν ταῖς ἀποτυχίαις του ἐταπεινοῦτο· κατηγορεῖτο ὡς μηδέποτε ἐκστρατεύσας πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀλλὰ πολλοὺς πολλάκις ἀπέστειλεν εἰς ἀντίληψιν τῶν ἔκει ἀγωνιζομένων. "Ερρεπεν εἰς ταραχάς καὶ ἥγαπτα ὡς οὐδεὶς τῶν πολεμικῶν ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὰ πολιτικά, ἐν οἷς οὐδέποτε ηγούμησεν ἀγόμενος διὰ τὴν ἄγνοιάν

του, ἀν καὶ νουνεχῆς, ὑπὸ ἴδιοτελῶν καὶ δοκησισόφων· μικρὰν ἐπὶ τῷ θανάτῳ του ἀφήσας περιουσίαν, ἀν καὶ ὀλιγοδάπανος, ἔψευσε τὴν κοινὴν δόξαν, ὅτι ἀγνᾶς ἄρπαγης δὲν εἶχε χεῖρας. Δύο ήσαν, ἔλεγε, τὰ κατορθώματά του ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος· συνήθισε τοὺς χωρικούς τῆς Πελοποννήσου νὰ μὴ φεύγωσι βλέποντες Τούρκους καὶ νικώμενοι νὰ μὴ προσκυνῶσι.

Περιοδικόν «Εστία»

Σπ. Τοιχούπης

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΥΝΡΟΥΓΡΙΩΤΗ

‘Ο Λάζαρος Κουντουριώτης, μόλις ὡν τριακονταετής ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως, εἶχεν ἀρετὰς ἔξαιρέτους. Ἡτο τῷ ὅντι μεγαλόψυχος ὡς ἰδιώτης τε καὶ ὡς δημόσιος ἀνθρωπος· οὐ μόνον ἐσυγχώρησε τὸν φονέα τοῦ πατρός του, ἀλλὰ καὶ εὔποιητικὸς πρὸς αὐτὸν ἀνεδείχθη, μίαν μόνην ἐπιβαλὼν αὐτῷ τιμωρίαν, τοῦ νὰ μὴ ἐμφανισθῇ ποτὲ ἐνώπιον του· δι’ ἀπταντος δὲ τοῦ ἀγῶνος, ἐν τοῖς κρισιμωτάτοις τῶν καιρῶν, οὐδέποτε ἀπέβαλε τὸ μέγα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ παράστημα. Δι’ ἀνεξαντλήτου εύροις λόγου, συνδυασμένης μετὰ τῆς ἀφοσιώσεως, ἦν ἐνέπνευεν ἡ δεδοκιμασμένη αὐτοῦ σύνεσις, πλειστάκις ἔχαλιναγώγησε τ’ ἀφηνιασμένα πλήθη· κάποτε, φοβερᾶς ἐκραγείστης συμπλοκῆς μεταξὺ ‘Υδραίων καὶ τῆς ἐκ Πελοποννήσων καὶ Ρουμελιωτῶν συγκειμένης φρουρᾶς τῆς νήσου, παρελθὼν ἀτρόμητος εἰς τὸ μέσον καὶ λαλήσας πρὸς μὲν τοὺς ναύτας ἀλβανιστί, πρὸς δὲ τοὺς πεζοὺς ἐλληνιστί, περιήγαγεν αὐτούς, αἱμοφύρτους ἔτι ὅντας, νὰ ἀσπασθῶσιν ἀλλήλους.

Καίπερ ἐτερόφθαλμος ὁν, εἶχε θαυμαστὴν ὁξυδέρκειαν περὶ τὴν διάγνωσιν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων. Εἰς αὐτὸν ὄφείλει ἡ ‘Ἐλλὰς τὴν εἰς ναύαρχον προχείρισιν καὶ τὴν ἐπὶ ἔξ ολα ἔτη ἀδιάσειστον ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ διατήρησιν τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη. Εἶχε τὴν συνείδησιν τοῦ τί ἡδύνατο καὶ τί δύναται νὰ πράξῃ, προτέρημα σπανιώτατον παρ’ ἡμῖν, οἵτινες νομίζομεν πάντες ὅτι πρὸς πάντα πεφύκαμεν*.

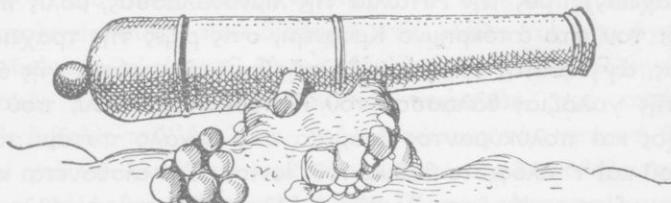
Εἶχε τὴν συνείδησιν ὅτι, ἀν ἥτο ὁ ἄριστος τῶν ναυτικῶν πραγμάτων κυβερνήτης, δὲν εἴπετο ἐκ τούτου, ὅτι ἡδύνατο ἔξ ίσου ἐπιτηδείως νὰ ἀναλάβῃ καὶ τῆς ὄλης ‘Ἐλλάδος τὴν κυβέρνησιν. Πολλάκις

δὲ παρακληθεὶς ἐπὶ τούτῳ ἀείποτε ἀπεποιήθη, καὶ μόλις ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Γεώργιον ν' ἀναμειχθῆ εἰς τὰς ἡπειρωτικὰς τῆς Ἑλλάδος ύποθέσεις, αὐτὸς ἐπιμόνως ὀποφυγὼν τοὺς σκοπέλους καθ' ὃν ἔκεινος συνετρίβη. Μηδ' ὀνομάσῃ τις ἀρνητικὴν τὴν ἀρετὴν ταύτην, διότι δὶ’ αὐτῆς δὲν ἔσωσε μόνον τὴν ίδιαν ὑπόληψιν· ἔσωσε καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν, διατηρήσας μέχρι τέλους τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ναυτικοῦ ἀγῶνος, ἐξ ἥσις ἔξηρτάτο πρὸ πάντων ἡ τῆς πατρίδος τύχη καὶ ἦν ἡθελεν διακινδυνεύσει, ἐὰν ἀναμιγνύσμενος εἴς ἀλλότρια* ἀπέβαλλε τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ.

'Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἀπέβη συμφυὴς αὐτῷ ἡ ἐν τῇ τάξει ἐγκαρτέρησις, ὥστε οὐδέποτε ἐπείσθη νὰ ἀποδημήσῃ ἐξ "Υδρας" οὔτε ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος οὔτε μετά. Κυβερνῆται καὶ βασιλεῖς τῆς Ἑλλάδος ἐπεσκέφθησαν αὐτὸν καὶ ἔτυχον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τῆς προστηκούστης εὐλαβοῦς δεξιῶσεως, ὅλλα' αὐτὸς οὐδέποτε ἀπέδωκεν αὐτοῖς τὴν ἐπίσκεψιν. 'Ἐνόμιζες ὅτι ἦτο εἰς τῶν βράχων τῆς "Υδρας", ὅστις καίτοι ἐμψυχωθεὶς ὑπὸ τοῦ Δευκαλίωνος* δὲν ἤδυνατο νὰ μετακινηθῆ χωρὶς νὰ ἐπαγάγῃ δεινὴν αὐτῆς ἀλλοίωσιν.

Περιοδικὸν «Ἐστία»

K. Παπαδημόπουλος

«ΙΕΡΑ ΠΟΛΙΣ»

A'

Δύο μεγάλες δυνάμεις δημιουργοῦν καὶ διατηροῦν τὴν ὁμορφιά τοῦ Μεσολογγιοῦ: 'Η φύσι καὶ ἡ ἱστορία. 'Η πρώτη δὲν ἔκαμε καμμιὰ ἡρωϊκὴ προσπάθεια, γιὰ νὰ πλάσῃ τὸν τόπο· ἔτσι δὲν παρου-

σίασε κατόρθωμα ἀπὸ κεῖνα, ποὺ βγαίνουν στὸ φῶς ἀπὸ τὰ τεράστια δημιουργικά ξεσπάσματά της· ἀφέθηκε στὴν τυχαία φθορὰ τῆς ὀκνηρίας της· κι εἶναι ἔργο ὀκνηρίας πραγματικὰ τὸ χῶμα, τὸ βουνό, ἡ θάλασσα, ὁ γεωγραφικὸς διαιμελισμός, ὁ ἀέρας καὶ ἡ διάθεσι τοῦ Μεσολογγιοῦ. Μὲ τούτη τὴν πρόσθετη παρατήρησι: Πώς ἀκριβῶς ὅλο αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δημιουργικῆς ἀμεριμνησίας σχημάτισε τὴν ἴδιοτυπία τῆς πολιτείας καὶ τὴν ἀπαράμιλλη ὄμορφιά της.

Ἡ ἄλλη, ἡ ἰστορία, ἔργο ἀνθρώπων, γέμισε τὸ φυσικὸ ἀριστοτέχνημα τῆς τύχης ἀπὸ νόημα, ποὺ δὲν ἀφήνει ἀσυγκίνητη καμμιὰ καρδιά. Γιατὶ μένει πάντα καὶ καταπληκτικὸ καὶ παράδοξο, πῶς αὐτὸ τὸ «λιμνοχώρι», καθὼς ἐτυμολογεῖται τὸ Μεσολόγγι—Messo-loghi— τὸ ἄγνωστο στὴν ἀρχαιότητα, τὸ ἀνύπαρκτο στοὺς χρόνους τῶν βυζαντινῶν κατορθωμάτων, τὸ ἀσήμαντο καὶ ταπεινὸ στοὺς πρώτους καιροὺς τῆς σκλαβιᾶς, μπόρεσε νὰ κλείσῃ μέσα στὰ ταπεινά του ὄχυρώματα ὅλη τὴν ὑπαρξι, ὅλη τὴν φλογισμένη ψυχὴ τοῦ Ἐθνους καὶ νὰ γίνῃ σύμβολο καὶ ὄρόσημο, τόπος τῆς ἔθνικῆς μνήμης καὶ τῆς κατανυκτικῆς προσευχῆς.

Ἡ ρηχὴ θάλασσα καὶ ὁ πράσινος βάλτος εἶναι τὰ στοιχεῖα ποὺ κυριαρχοῦν στὴ φυσική του κατασκευή. Καὶ τὸν αἰσθάνεται ὁ ταξιδιώτης τὸν ἀέρα τοῦ βάλτου, μόλις ξεκαμπίσῃ ἀπὸ τὴν δροσάτη κλεισούρα τοῦ Ἀρακύνθου, κατεβαίνοντας ἀπὸ τὴν Αἴτωλία τῆς λίμνης (Λυσιμαχείας) πρὸς τὴν Αἴτωλία τῆς λιμνοθάλασσας, μόλις πατήσῃ τὸ πόδι του στὸ ἀπόκρημνο Κρυονέρι, στὶς ρίζες τῆς τραχειᾶς Βαράσοβας, ἀγγίζοντας τὰ κράσπεδα τῆς θρυλικῆς τούτης γῆς ἀπὸ τὸ μέρος τῆς γαλάζιας θάλασσας τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου, ποὺ στέκει ἀνήσυχος καὶ πολυκύμαντος ἀνάμεσα στὸ μεγάλο ποτάμι τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ τ' ὅλόφωτο θάμμα τοῦ Ἰονίου. Τὸν αἰσθάνεται καὶ τὸν παίρνει μαζί του. Κι ὅταν βρεθῇ σὲ ἄλλους τόπους, σὲ ἄλλες πολιτείες, δὲν παύει νὰ συλλογιέται τὸ Μεσολόγγι.

Γιατὶ εἶναι θαυμάσιο καὶ σχεδὸν ἀκατανόητο, πώς ὅλα ἡρεμοῦν καὶ γαληνεύουν ξαφνικὰ σ' αὐτὸ τὸ σχεδὸν ἀπίθανο λιμνοχώρι: νὰ ζῆ μονάχα μὲ τὸν ἵσκιο του καὶ νὰ μὴν ἀνήκῃ οὕτε στὸν παρὸν οὕτε στὸ παρελθὸν οὕτε στὸ μέλλον, ἀλλὰ σὲ μιὰ στιγμὴ τοῦ χρόνου ἀπροσδιόριστη γεμάτη καὶ νοσταλγία καὶ προσδοκία. Ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ ἐνάργεια, τὸ πάθος καὶ ἡ δραστηριότης, ἡ ἀνησυχία καὶ τὸ ξέσπασμά της παίρνουν τὸν τόνο ἐνὸς ἀρχαίου καμάτου ἀντίκρου

σ' αυτή τή θάλασσα, πού τή σημαδεύουν οι άνάλαφρες γαίτες* και πού τή διαστίζουν οι ψαροκαλύβες οι θαλασσοχισμένες, ἐπιβιώσεις τῶν προϊστορικῶν ἔκεινων πασσαλοκτίστων λιμναίων συνοικισμῶν, πού νομίζει κανεὶς πώς ξεσηκώθηκαν ἀπὸ κάποια σελίδα τῆς ὀρχαιολογίας, γιὰ νὰ σχηματίσουν τὴν πιὸ ἀπίθανη πραγματικότητα.

Δὲν ξέρω ἂν γελιέμαι, ἂν βλέπω τὰ πάντα, καὶ τὴν πολιτείαν καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ περιβάλλον της, μὲ τὴν ὄρασι φορτωμένη ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὴν παράδοσιν μὰ τὸ Μεσολόγγι μοῦ δίνει πάντα τὴν ἐντύπωσι ἐνὸς ἀβέβαιου κόσμου, πού ἀγωνίζεται νὰ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ νὰ συνταιριάσῃ τὸ κουρασμένο του βῆμα μὲ τὴ ζωντανὴ καὶ ζεστὴ πραγματικότητα. Κι ἵσως ἀπὸ τοῦτο νὰ προέρχεται ἡ ἴδιαίτερη γοητεία τοῦ τόπου, ἡ γοητεία πού κάνει τὸ Μεσολογγίτη νὰ εἴναι περήφανος γιὰ τὸν τόπο του καὶ τὸν ξένο νὰ μὴ μπορῇ νὰ σταθῇ ἀδιάφορος καὶ ἀσυγκίνητος στὸ θέαμά του.

Γιὰ νὰ πᾶς στὸ Μεσολόγγι καὶ νὰ αἰσθανθῆς καὶ τὸ ὑφος του καὶ τὸ νόημά του, δὲν εἴναι ἀνάγκη νὰ ξέρετς τὴν ἱστορία του. Εἴναι πρόθυμο νὰ σους τὴ μάθη τὸ ἴδιο. Θὰ τὴ βρῆς μπροστά σου, σὲ κάθε βῆμά σου, καὶ δὲ θ' ἀργήσῃς νὰ καταλάβῃς πώς βρίσκεται σ' ἐν' ἀπέραντο μουσεῖο, ὅπου ἡ ἱστορία καὶ ἡ δόξα μένουν πάντα ὀλοζώντανες, γιατὶ δὲν πῆραν τὴν ἀκαμψία καὶ τὴν ἐντάφια σκόνη τῶν νεκρῶν ἀριστοτεχνημάτων.

Καὶ θὰ αἰσθανθῆς πολλὴ ἔκπληξι, ἂν τύχῃ νὰ πληροφορηθῆς πώς ἡ πολιτεία αὐτή, πού διατηρεῖ στὶς φλέβες της τὴν ἀγνότερη καὶ ἡρωϊκώτερη οὐσία τοῦ ἔθνους, δὲν ὑπῆρχε κτίσμα ἐλληνικό, μὰ συνοικισμὸς Δαλματῶν ψαράδων καὶ πειρατῶν ποὺ κατέβηκαν ἵσαμε τὶς ἐκβολὲς τοῦ Ἀχελώου, γιὰ νὰ σώσουν τὴν ταπεινὴ ὑπαρξία τους καὶ γιὰ νὰ πλουτίσουν μὲ τὸ χρυσάφι τῆς λιμνοθάλασσας, τὰ πολύτιμα καὶ ἀφθονώτατα ψάρια της. Πέρασε κάμποσος καιρὸς καὶ χρειάστηκε ἡ συρροὴ κι ἄλλων κατοίκων, ντόπιων ἀπὸ τοὺς γῦρο κάμπους, γιὰ ν' ἀποκτήσῃ ὁ τόπος τὴν ἐλληνική του συνείδησι.

Ἡ πρώτη φορὰ πού βρίσκεται γραμμένο στὴν ἱστορία τ' ὄνομα τοῦ Μεσολογγιοῦ δὲν ἀναφέρεται σὲ πολὺ μακρινούς καιρούς. Μόλις στὰ 1571, στὴν ἔξιστόρησι τῆς φημισμένης ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου. Μὰ δὲν περνοῦν ἀγεφύρωτα διαστήματα χρόνου καὶ δείχνει ὀλοζώντανη καὶ τὴν παλληκαριά του καὶ τὴν ἀκούμητη φιλοπατρία του. Τὰ Ὁρλώφεια (1770) τὸ βρίσκουν ἐπαναστατημένο

κι ἔτοιμο νὰ προσφέρῃ τὸ ὄλοκαύτωμά του στὴ μεγάλη ὑπόθεσι τοῦ "Ἐθνους".

Μένει ἀλησμόνητη πάντα ἡ θυσία τοῦ Γρίβα καὶ τοῦ Γουλιμῆ, ποὺ σκοτώθηκαν μαζὶ μὲ τοὺς τριακοσίους συντρόφους τῶν στὸ Ἀγγελόκαστρο* πολεμῶντας ἐνάντια σ' ἔξι χιλιάδες Τούρκους. Οἱ Θερμοπύλες τοῦ Ἀγγελόκαστρου! Τὸν ᾖδιο καιρὸ καὶ μάλιστα στὶς 10 Ἀπριλίου, ποὺ εἶναι ἡ μοιραία ἡμέρα τοῦ Μεσολογγιοῦ, χάθηκε ἡ ναυτικὴ δύναμι τῆς πολιτείας, συντριμμένη ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν ἔχθρῶν.

Ἄπὸ τὰ Ὁρλώφεια ἴσαμε τὴν ἐπανάστασι τοῦ 21 τὸ Μεσολόγγι ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη καρδιὰ Ἑλληνική, ἔνας τόπος ποὺ δούλευε μὲ καρτερία κι ἔτοιμαζε τοὺς πολέμαρχους καὶ τοὺς πολεμιστές, τὰ ὑλικὰ καὶ τὰ πνευματικά, καὶ θεμέλια καὶ ἐφόδια τῆς ἀνταρσίας. Ἄπὸ τὴ σχολὴ του, τὴ σχολὴ τοῦ Παλαμᾶ, βγῆκαν οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴ φωτισμένη καὶ γυμνασμένη φιλοπατρία καὶ ὑπῆρξε ἀξιοσημείωτο τὸ γεγονός, πώς οἱ περισσότεροι πρόκριτοι καὶ πολέμαρχοι τοῦ Μεσολογγιοῦ, ἀντίθετα πρὸς τοὺς ἄλλους τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ήσαν ἄνθρωποι γραμματισμένοι, ίκανοι νὰ γεμίσουν μὲ ὑπέρτερο πνευματικὸ περιεχόμενο τὴν πρωθόρμητη ἡρωϊκή τους ἀπόφασι.

Πῶς νὰ ξεχάσῃ ὁ περαστικὸς καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ περιστατικὰ τὰ θαυμάσια, τὴ στιγμὴ ποὺ ἀνασαίνει τὸν ἀέρα τῆς πολιτείας; Καὶ πῶς νὰ μὴν τὰ μάθη καὶ νὰ μὴν τὰ αἰσθανθῆ, τὴν ὥρα ποὺ ἡ κάθε πέτρα, τὸ ταμπούρι καὶ τὸ κανόνι, τὸ σπίτι καὶ τὸ πλάτωμα, ἡ στεριά καὶ ἡ θάλασσα διατηροῦν τόσο ἀκέραια καὶ τόσο ἀνόθευτη τὴ μνήμη τοῦ μεγαλείου των; Ὁ ρυθμὸς τῆς σύγχρονης ζωῆς καὶ οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι σβήνονται μπροστά του. Κι ἔρχονται νὰ ἔξουσιάσουν τὴν φαντασία του, λυτρωμένη μὲ καθάριο φῶς, τὰ μεγάλα ὀνόματα καὶ τὰ μεγάλα ὄράματα τοῦ παρελθόντος. Αὔτὸ τὸ παρελθόν, τὸ πρόσφατο καὶ πάντα ζωντανό, εἶναι τὸ Μεσολόγγι. "Ἡ παράδοσι, ποὺ προχωρεῖ ἀμάμεσα στους καιρούς καὶ στὸ πεῖσμα κάθ' ἐναντιότητος ντυμένη τὴν ἀμόλυντη πορφύρα τῆς ἡρωικῆς ὁμορφιᾶς της.

"Ως τόσο πρέπει νὰ τὴ δοῦμε καλύτερα αὐτὴ τὴν παράδοσι. Γιατὶ ἡ θυσία ὑπῆρξε καταπληκτικὴ καὶ ἡ ἀντίστασι καταπληκτικώτερη, μὰ δὲν εἶχε τὸ χαρακτῆρα ἐνὸς σκληροῦ καὶ βάναυσου ἀγώ-

να. Τὸ κυριώτερο συστατικό της ἡταν ἡ καρτερία. Δὲν ἀποτελοῦσε
ξέσπασμα. Ἡταν πάθος.

Οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἔπλασαν τὴ δόξα καὶ τὴν ἀθανασία τοῦ
Μεσολογγιοῦ, ἔχω ἀπὸ τοὺς πολέμαρχους καὶ τοὺς ὁδηγούς, ὑπῆρ-
χαν ἄνθρωποι ταπεινοὶ καὶ ἀσήμαντοι, βοσκοὶ καὶ ψαρᾶδες, μικρονοι-
κοκύρηδες, ἡ φτωχολογιά, ὁ ἔνας κι ὁ ἄλλος. Κι οἱ περισσότεροι
ἀπ' αὐτοὺς δὲν εἶπαν: Θὰ πολεμήσουμε. Εἶπαν: Θ' ἀντισταθοῦμε.
Δὲν εἶχαν οὔτε φυσικὰ στηρίγματα οὔτε βαρείες ἀρματωσιές τέχνης
καὶ πείρας, γιὰ νὰ χτυπήσουν κατακέφαλα τὸ ὡργανωμένο καὶ πο-
λύβουλο ἔχθρο. Εἶχαν μονάχα τὴν ἀπόφασί τους καὶ τὸ κορμί τους.
Κρατήθηκαν ὅσο μπόρεσαν καὶ παράδωσαν τὸ κορμί τους στὴν κατα-
στροφὴ καὶ τὴν ψυχὴ τους στὴν ἀθανασία, ὅταν πιὰ δὲν μποροῦσαν.
Ἐκαναν μιὰ πρᾶξι ποιήσεως κι ὅχι μιὰ πρᾶξι ζωῆς: κι εἰναι ἡ ποιήσι
ἡ πνευματικότερη καὶ ἡ ὑψηλότερη μορφὴ τῆς ζωῆς. Αὐτὸ εἰναι τὸ
δίδαγμα, ποὺ ἀναδίνει καὶ σήμερα ἀκόμα τὸ Μεσολόγγι.

Κάθε φορὰ ποὺ βρίσκομαι στοὺς δρόμους του, στὰ πλατώμα-
τά του, στὴ φημισμένη του ἀκροθαλασσιά, στὸν κῆπο, ὅπου ἀνα-
παύονται τὰ μακάρια ὀστᾶ τῶν ἡρώων, αἰσθάνομαι νὰ μὲ συνεπαίρ-
νη αὐτὸς ὁ θαυμάσιος ἀέρας τοῦ τραγουδιοῦ, ἡ πιὸ στοχαστικὴ
καὶ πιὸ καθαροφτέρουγη ποίησι, ὅλη ἡ ποίησι.

Κι εἰναι ὁ κῆπος τῶν ἡρώων τὸ καλύτερο καὶ τὸ πνευματικώ-
τερο Μεσολόγγι, ποὺ προσφέρεται ἀτόφιο καὶ πρόθυμο στὴ συγ-
κίνησι τοῦ περαστικοῦ. Οἱ "Ἐλληνες κι οἱ Φιλέλληνες, οἱ φημισμένοι
κι οἱ ταπεινοί, οἱ ξεχωριστὲς προσωπικότητες κι ὁ ἀνώνυμος ὄχλος,
τὰ λαμπρὰ μνημεῖα καὶ τὰ κομμάτια τοῦ σίδερου ποὺ ἔφαγε τὴν τόλ-
μη καὶ τὴν ἀντοχὴ τῆς πολιτείας, οἱ μεγάλοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι
ἔνας Μπάύρον,—καὶ τ' ἀγράμματα παλληκάρια—ἔνας Μπότσαρης,—
οἱ σεβάσμιοι προεστοί—ἔνας Καψάλης,—καὶ τὰ μεγαλοδύναμα κι ἀπο-
φασισμένα νιᾶτα—ἔνας "Αστιγξ,—ὅλοι ξυπνοῦν τὴ μνήμη τους γε-
μάτη παλμούς καὶ διδάγματα ἀνάμεσα στὰ ψηλόκορμα κυπαρίστια
καὶ πολύχρωμα λουλούδια, ποὺ εἶναι πάντα εύωδιασμένα καὶ πάντα
ἀνοιξιάτικα. Πῶς νὰ ξεφύγῃ κανεὶς τὴν ἀργὴ καὶ ὑποβλητικὴ γοητεία
αὐτοῦ τοῦ κήπου, τὴ γοητεία τῆς ρηχῆς θάλασσας καὶ τοῦ χαμηλοῦ
βάλτου, ποὺ ἀνασαίνουν ὅλα μὲ τὸν ἀνασασμὸ τῆς λαμπρότερης αἰ-
ωνιότητος;

"Ολες οἱ Μοῦσες μπορεῖ νὰ πεθάνουν. Μὰ ἡ Μοῦσα τοῦ Μεσολογ-

γιοῦ δὲ θὰ πεθάνη ποτέ. Χέρσος κι ἀνώνυμος τόπος δὲ θὰ γίνουν ποτὲ οἱ τάφοι τῶν ἡρώων· γιατὶ πάντα θὰ βρεθῇ ἔνα χέρι πονετικὸν καὶ τοὺς φροντίζῃ, καὶ μιὰ καρδιὰ ἵκανὴ νὰ αἰσθάνεται τὸ ὑπέρτερο νόημά τους. Καὶ θὰ ὑπάρχουν πάντα νιᾶτα διψασμένα γι' ἀναφτερώματα καὶ λυτρωμούς, πού θᾶρχωνται ἐδῶ νὰ μαθαίνουν τὴν ἀξία τῆς μεγάλης θυσίας καὶ τὴν περιφρόνησι τῆς ὑλικῆς ὑπάρχεως...

Ἐφημερίς «Πρωτα» 1937

I. M. Παναγιωτόπουλος

ΦΑΝΤΑΡΑΚΙΑ

[Γραμμένο γιὰ τοὺς στρατιῶτές μας στὴν Αλβανία (1940—1941)]

“Οταν τὸ δῆς μπροστά σου ἀδύνατο, ζαρωμένο, ἀξύριστο, συφοριασμένο, ζαλωμένο τὸ σάκκο νὰ πηγαίνῃ μονόπαντα καὶ κουτσαίνοντας, δὲ δίνεις οὕτε μιὰ δεκάρα:

— Αὔτὸς εἶναι ὁ ἡρωας;

— Ε, λοιπόν, ναι... αὔτὸς εἶναι!

“Ολοι οἱ ξένοι ἔχουν τὴν αὐτὴν ἔκπληξιν στὴν πρώτη ἐπαφή: «Ἐμένα κύριο Φράγκο—σὰ νὰ τοὺς λέηται ἄφωνο τὸ στρατιωτάκι—δὲν μπορεῖς νὰ μ' ἔξηγήστης εὔκολα... Εἶμαι μεγάλο θέμα μελέτης». Εἶναι ἔνας ἡρωας, ποὺ δὲν ξέρει τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του· ποὺ δὲ νοιώθει τὸν ἡρωϊσμό του, ποὺ κινεῖται στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἐποποίιας, σὰ νὰ ἥταν ἡ πιὸ καθημερινή του πραγματικότης. Περπάτησα πλαΐ του ὁρες μὲ τὴν αἰώνια ἀγωνία: Ποῦ βρίσκεται τὸ μυστικό του μεγαλείου του; ”Ερχονται στιγμές, ποὺ στὰ μάτια του καίνε καὶ φέγγουν ὅλοι οἱ ἥλιοι τῆς Μεσογείου. Βλέπω καθαρὰ κάτι: “Οτι τὸ φῶς αὐτὸν κυριαρχεῖ πάνω στὴ φλόγα· ἡ ἔξυπνάδα ἔξουσιάζει τὴν ζέστη τοῦ αἰσθήματος. Αὔτὸν τὸ στοιχεῖο τῆς εύφυΐας νομίζω πώς πρέπει νὰ τὸ ἀπομακρύνω ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπόπειρα ψυχολογίας. ‘Η ἔξυπνάδα στὸν πόλεμο δὲν χρειάζεται παρὰ γιὰ τὸ τεχνικὸν μέρος. ’Αλλὰ δὲν ἀποτελεῖ ποτὲ τὸν ἡρωα. ’Ο ‘Ελλην μάχεται πολὺ ἐπιδέξια—ἴσως ἀπὸ οἰονδήποτε ἄλλο στρατιώτη. ”Ερχονται ὁρες ποὺ καὶ τὸ τελευταῖο φανταράκι γίνεται στρατηγός:

— Ἐδῶ σ' αὐτὴν τὴν γράνα* νὰ πέσουμε, συνάδελφε—ἄκουσα στρατιωτάκι νὰ λέηται μάχη στὸ σύντροφό του—νὰ τοὺς βγοῦμε στὸ πλευρό!

* Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— 'Ο λοχαγὸς τραβῆ ἀπὸ κεῖ !

— Μωρὲ, ἄστ' τὸ λοχαγὸ τῶρα, θὰ τὸν ἀπαντήσουμε ψηλότερα.

'Αλλὰ μὲ τὴν ἔξυπνάδα δὲν πάει κανεὶς στὴ θυσία. Καὶ τὸ φανταράκι ἀξίζει, ὅταν βάζῃ τὸν ἑαυτό του κάτω· ὅταν ἔρχεται ἡ θεία στιγμὴ ποὺ σπάζει ὅλες τὶς χορδὲς τῆς ζωῆς: «'Εδῶ Βαγγέλη, σώθηκαν τὰ ψέματα· ἔδω θὰ πεθάνης!»—'Αλλά καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὴ τὴ στιγμὴ: "Οταν δίνη τὸν ἑαυτό του σ' ὅλες τὶς δεινοπάθειες, σ' ὅλους τοὺς ἀφάνταστους μόχθους καὶ τὶς τεράστιες δυσκολίες μὲ μιὰ φοβερὴ γαλήνη, μιὰν ἀπλότητα καταπληκτική. Γι' αὐτὸ τὸ περιέργο πλάσμα, ποὺ θὰ κάμη τὴ σκούφια πολλῶν ιστορικῶν νὰ γυρίσῃ ἀνάποδα, τίποτε δὲν εἶναι ἀδύνατο.

'Αντιμετωπίζει τὰ πιὸ τεράστια προβλήματα σὰ νὰ τὰ ἤξερε, νὰ τὰ εἶχε ὑπ' ὄψιν του ἀπὸ πρίν. 'Αναπτύσσει ἀμέσως ἀπόλυτη οἰκειότητα μὲ τὶς μεγαλύτερες δυσκολίες. Ποῦ κρύβουν τ' ἀνεξάντλητα ἀποθέματα δυνάμεως οἱ ἀσκητικὲς αὐτὲς ὑπάρχεις, ποὺ νομίζετε ὅτι κατέθεσαν ἥδη ὅ,τι κι ἀν εἶχαν; Θέλησι—μιὰ θέλησι χωρὶς στόμφο, χωρὶς ρητορική, χωρὶς θορυβώδεις χειρονομίες.

Γιὰ νὰ νοιώσωμε τὸ φανταράκι, πρέπει νὰ βγάλωμε ἀπὸ τὴ μέση κάθε τύπο ἔξωτερικό. Πρέπει νὰ σβήσωμε καὶ διατάγματα ἐπιστρατεύσεως καὶ προσκλήσεις ἡλικιῶν καὶ κάθε ἴδεα ἔξωτερικῆς ἀνάγκης. Μπορεῖ νὰ τοὺς ἀπολύσετε, ἀν θέλετε. Δὲ θὰ φύγη κανεὶς! Θὰ μείνουν ὅλοι στὰ βουνὰ τῆς Ἀλβανίας ἐθελονταί, ὃς ποὺ νὰ ρίξουν τοὺς 'Ιταλούς στὴ θάλασσα.

Αὐτὸ τὸ φανταράκι ποὺ δὲ δίνετε δεκάρα, ὅταν τὸ πρωταντικρύζετε, ἔχει τὸ ἔνστικτο τῆς ιστορίας. Δὲν ξέρει παρὰ ἄκρες μέσες.'Αλλὰ τὴν αἰσθάνεται, τὴ νοιώθει. 'Έχει βάλει μέσα του κατάβαθμα, ἀκλόνητα, ὅτι αὐτὴ τὴ στιγμὴ παίζεται ἡ τύχη τῆς 'Ελλάδος, ἡ ἐλευθερία της, ἡ τιμὴ της, ἡ ἐθνική της ὑπαρξί. Αὐτὸ τὸ ξέρει καὶ τὸ πιὸ ἀγράμματο στρατιωτάκι, ποὺ ἴδρωνει νὰ σκαρώσῃ μὲ μαγγοῦρες τὴν ὑπογραφή του.

— Δὲν εἶναι σὰν τὶς ἄλλες φορές! θ' ἀκούσετε νὰ σᾶς λένε ὅλοι. Αὔτοὶ πᾶνε νὰ σβήσουν τὴν 'Ελλάδα! Μὰ δὲ θὰ τὸ φᾶνε.

'Η ἀδάμαστη θέλησι τῆς νίκης, αὐτὴ ἡ ἥσυχη κι ὀλύγιοστη ἀπόφασι νὰ μὴ γυρίσῃ πίσω κανείς, ἀν δὲ ρίξουν τὸν ἔχθρὸ στὴ θάλασσα, εἴναι τὸ μυστικὸ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τους, τῆς ἐπιμονῆς, τῆς ἀντοχῆς, τῶν ἀφάνταστων θυσιῶν, ποὺ προσφέρονται μὲ τὴν με-

γαλύτερη αύταπάρνησι. Τὸ κάθε φανταράκι ἔχει κάμει τὴν ἑθνικὴν ὑπόθεσιν προσωπικὸν ζήτημα:

— Μωρέ, ἀκοῦσις ἔκει νὰ τοὺς περάσῃ ἀπὸ τὸ μυαλὸν νὰ μᾶς ὑποδουλώσουν!

Φρενιάζει, θηρίο ἀνήμερο γίνεται καὶ τὸ πιὸ ἥσυχο φανταράκι, ὅταν τοῦ τὸ θυμίσουν. "Ἔχει πληγωθῆ βαθύτατα τὸ φιλότιμό του: Γιὰ ποιούς μᾶς περάσανε; Εἴμαστε" "Ἐλληνες! Ξέρεις τί θὰ πη; "Ἐλληνες; ..." Άν δὲν τὸ ξέρης, θὰ σου τὸ μάθω τώρα στὴ στιγμή! "Ετσι μπαίνει τὸ στρατιωτάκι στὴ μάχη: Νὰ τοὺς δείξῃ ποιός εἰναι.

Αὐτὸς μπορεῖ νὰ συγχύζῃ τὸν Περικλῆ μὲ τὸ Θεμιστοκλῆ· δὲν ἔχει διόλου νὰ κάμη. Τὴν Ἐλλάδα καὶ τὴν ἱστορία της δὲν τὴν ἔχει μέσα του σὰν κρύες γνώσεις. Τὴν ἔχει σὰν ἔννοια, σὰν ούσια, σὰ ζωντανὴ πραγματικότητα: Εἶναι αὐτὸς ὁ Ἰδιος ἢ Ἐλλὰς αὐτή, γεμάτος ἀπὸ τὰ κλέη καὶ τοὺς θρύλους τριῶν χιλιάδων ἐτῶν, ἀπὸ τὸ καθάριο καταστάλαγμά τους, ὑπερήφανος γιὰ τὴν τύχη του νὰ είναι φορεὺς τέτοιας ἀξίας. Κι ἂς μὴν μπορῇ νὰ μετρήσῃ τὸ θησαυρός σ' ὅλη τὴν ἔκτασί του.

Μ' ἀνατρίχιασμα κρυφὸν ἄκουσα μιὰ μέρα αὐτὴ τὴν κουβέντα, δυὸ λεπτὰ πρὶν μπῆ ἔνα τάγμα στὴ μάχη:

— Καὶ γιατί ἄλλο ἥρθαμε, ρὲ συνάδελφε, δῶ πέρα; "Ηρθαμε νὰ νικήσωμε ἢ νὰ πεθάνωμε σὰν "Ἐλληνες!"

— Καὶ πῶς πεθαίνουν οἱ "Ἐλληνες, δὲ μοῦ λές; ...

— Οἱ "Ἐλληνες πεθαίνουν σὰν "Ἐλληνες! Κι ἂν δὲν τὸ ξέρης, νὰ πάξ νὰ τὸ μάθης. Πεθαίνουν παλληκαρίσια... γιὰ τὴν ἰδέα!..."

Πιὸ ξάστερο ὄρισμὸ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τοῦ ἡρωϊσμοῦ δὲν ἀπάντησα πουθενά. Τὴν ἔδωσε μονάχο του τὸ φανταράκι.

"Ἐφημερίς" "Ἐστία"

Σπῦρος Μελᾶς

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ 28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

Εἶναι μέσα στὴ ζωὴ τῶν ἀτόμων, ὅπως καὶ μέσα στὴ ζωὴ τῶν λαῶν, μερικὲς ἡμερομηνίες, ποὺ στέκονται σὰν ὅρόσημα καὶ ὑψώνονται σὰν βίγλες*. Ἐκεῖ λοιπὸν ποὺ περπατάμε τὴν καθημερινή μας χαμοζωὴ σκυφτοὶ κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς βιοπάλης, σκυθρω-

ποί ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὰ ἴδιωτικὰ συμφέροντα, βλοσυροὶ ἀπὸ τὸν ἀνελέητον ὅγωνα γιὰ τὴν ὑπαρξὶ ἀκοῦμε τὶς Ἱερὲς καμπάνες νὰ σημάνουν τὸν ὄρθρο τῆς ψυχῆς καὶ ξαφνιαζόμαστε.

Σταματᾶμε μεσοστρατὶς καὶ βλέπομε μπροστά μας τὴν ψηλὴ κορφή. Ἡ καρδιὰ γεμίζει ἀναγάλλια, τὰ μάτια βουρκώνουν. "Ω, τὴν ξέρομε τούτη τὴν ὑψηλότατη σκοπιά, στὴν κορφή της ἀνεμίζει χαιρετιστικὰ ἡ σημαία, ποὺ ὑψώσαμε μὲ τὰ ματωμένα μας χέρια. Μὲ τοῦτα τὰ δικά μας χέρια, μὲ τῶν πατεράδων μας, μὲ τῶν προγόνων μας τὰ χέρια.

Αὔτὸ μᾶς κάνει νὰ σηκώνουμε τὸ μέτωπο, αὐτὸ μᾶς κάνει νὰ ξεφορτωθοῦμε μιὰ στιγμὴ τὸ φορτίο τῶν μεριμῶν, ποὺ χαμηλώνουν τὰ μάτια καὶ τὸ πρόσωπο πρὸς τὴ γῆ.

Τότε μιὰ λαχτάρα ξεπιδάει ἀπὸ τὴν καρδιά μας. Ν' ἀνεβοῦμε τὴν ψηλὴ κορυφή, νὰ σταθοῦμε ὄρθοι στὴν ἀκρότατην ἄκρην, ἐκεὶ ποὺ ὁ οὐρανὸς εἶναι ἀνοιχτὸς καὶ οἱ ὅριζοντες ἀποτραβιοῦνται στ' ἀπόμακρα. Νὰ βάλωμε ἀντήλιο τὸ χέρι κι ἀπὸ κεῖ ψηλὰ ν' ἀγνατέψωμε τὰ περασμένα, νὰ μαντέψωμε καὶ τὰ μελλούμενα. Ἀπὸ ποὺ ἥρθαμε. Ποιές στράτες περάσαμε. Σὲ ποιά ριζικὰ τραβᾶμε.

Τὰ περασμένα τὰ προσφέρνει στὴ ματιά μας ἡ Ἰστορία. Ἡ μνήμη βαδίζει πάνω στοὺς περπατημένους δρόμους, ἀγγίζει πρόσωπα, τοπία, δύναματα καὶ περιστατικά, ποὺ διάβηκαν καὶ πᾶνε. Ψάχνει τὶς εἰκόνες, φυλλομετρᾷ τὰ βιβλία, χαϊδεύει τ' ἄρματα τὰ παλιά.

'Αμή τὰ μελλούμενα; Αὔτὰ εἶναι σκεπτασμένα ἀπὸ τὴν ὁμίχλη τῶν ἀγέννητων καιρῶν. Ἡ μοῖρα ἔχει ἀπλωμένη ἀνάμεσά μας κι ἀνάμεσά τους τὴ σκοτεινὴ αὐλαία της. Τὸ δράμα τῆς ζωῆς ξετυλίγεται ώρα μὲ τὴν ώρα καὶ κανένας δὲν ξέρει τὴν ὑπόθεσι μηδὲ τὴ λύσι ποὺ προετοιμάζεται.

"Ομως ὑπάρχουν τὰ προηγούμενα. Τὸ δράμα τῆς Ἰστορίας ἔχει ἀρχίσει πρὶν ἀπὸ πολλὰ πολλὰ χρόνια, ξεκινῶντας ἀπὸ τὸ παραμύθιδραμα γιὰ νὰ φτάσῃ στὴ συγκαιρινὴ τραγωδία. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ξεδιακρίνωμε ἄκρες μέσες τὶς θολεὶς γραμμὲς καὶ τὰ ἀβέβαια σχήματα, ποὺ διαγράφονται πίσω ἀπὸ τὸ κλειστὸ καταπέτασμα καὶ τὸ κολπώνουν. Μποροῦμε νὰ καθορίσωμε λίγο πολὺ τὴν κατεύθυνσι γιὰ τὰ βήματα ποὺ ἀκοῦμε νὰ πλησιάζουν σέρνοντας πίσω τους τὴ μοῖρά μας. Σ' αὐτὸ μᾶς βοηθάει ἡ ἀναγκαιότητα,

ποὺ είναι κλεισμένη μέσα σ' όλες τις μορφές τῆς ζωῆς καὶ κλώθει τὸ πεπρωμένο τους σὰν ἔνα νῆμα καὶ δὲν ξέρομε τὴν πρώτην ἄκρη του, ὅμως ξέρομε πῶς ξετυλίγεται πάνω σὲ σταθερούς νόμους. Ξέρομε ἀκόμα, πῶς μέσα στὴ ζωὴ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν καμμιά πτῶσι, κανένα ἀνέβασμα καὶ κανένα σταμάτημα δὲν είναι, ποὺ νὰ μὴν ὑπάρχῃ σὰν σπέρμα μέσα στὴν προηγούμενη, τὴν προγονικὴ ζωὴ τους.

Σήμερα ἀνεβαίνουμε τὴν πιὸ ψηλὴ βίγλα τῆς νεώτατης ἴστορίας μας. "Ἐνας λαός, ὁχτὸν ἐκατομμύρια ψυχές, βαδίζει στὸ προσκύνημά του μὲ τάξι, μὲ σιωπή, μὲ περισυλλογή. "Ἄς παραμερίουν οἱ δημοκόποι, ἃς κρυφοῦν οἱ ἔνοχοι καὶ οἱ δειλοί.

«Καὶ μονάχα ἃς ἀκολουθᾶνε ὅσοι ἐπράξανε λαμπρά» εἶπε ὁ ποιητὴς (Σολωμός).

'Απὸ τὴν κορυφογραμὴ τῆς 28ης τοῦ 'Οχτώβρη μποροῦμε ν' ἀγναντέψωμε τὴν πορεία τῆς φυλῆς μας μέσα στὰ περασμένα. Μποροῦμε νὰ τὸ κάνωμε μὲ θάρρος, νὰ σταθοῦμε χωρὶς ντροπὴ μπροστὰ στὶς ἄλλες κορυφές τῆς 'Ελληνικῆς ζωῆς, ποὺ θ' ἀντικρύσωμε ἀπὸ δῶ ψηλά...

Κάθε μιὰ τους είναι ἔνας σταθμὸς μέσα στὸ αἰώνιο περπάτημα τῆς φυλῆς. Καὶ κάθε σταθμὸς είναι τρόπαιο τιμῆς καὶ πολιτισμοῦ. "Ομως ὅλα τὰ κοιτᾶμε σιωπηλοὶ ἀπὸ τὸ ὑψόμετρό μας, ἀπὸ τὴν κορφὴ τῆς 28ης τοῦ 'Οχτώβρη, τὰ κοιτᾶμε κατάματα γιατὶ ἀπὸ κανένα τους δὲν σταθήκαμε πιὸ κάτου. Αὐτὸ μᾶς δίνει νέα δύναμι καὶ νέα πίστι. Καὶ πόσο μᾶς χρειάζονται σήμερα οἱ δυὸ αὐτὲς ἀρετές, σήμερα ποὺ γυρίζουμε σκεφτικοὶ ἀνάμεσα στὰ ματωμένα χαλάσματα τῆς χώρας μας καὶ τῆς ψυχῆς μας.

Εἰκοστὴ ὁγδόη τοῦ 'Οχτώβρη.

Είναι τρανὴ τούτη ἡ ἡμέρα καὶ δὲν είναι γιὰ νὰ σβήσῃ ποτὲ τὸ μεγάλο ἄστρο τῆς πάνω ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα.

Σηκώθηκε ὀλάκαιρη μιὰ φυλὴ καὶ τὴν ἔγραψε μὲ φωτιὰ καὶ μὲ αἷμα.

Γεννήθηκε μέσα στὴν κραυγὴ τῶν σειρήνων καὶ τῶν σαλπίγγων καὶ ἀπάντησαν στὸ τρομερὸ κάλεσμά της οἱ Πανέλληνες μ' ἔνα δόμψυχο «παρών».

Είναι μέσα στὴ ζωὴ τῶν ἔθνῶν ἡμερομηνίες ποὺ τὰ δικάζουν, τὰ δοκιμάζουν καὶ ἐλέγχουν τὰ χαρτιὰ τῆς ἱστορικῆς τους ταύ-

τότητος. Τέτοια είναι ή μέρα τής Σαλαμίνας, ή μέρα τοῦ Μαραθώνα, ή μέρα ποὺ ἔπεσε ή Πόλι καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ή μέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοῦ 21, ή μέρα τοῦ Κιλκίς καὶ τοῦ Ἀβέρωφ* ή μέρα. "Ας τὸ μάθουν λοιπὸν ἔχθροι καὶ φίλοι μιὰ γιὰ πάντα. Είναι ή ἵδια μέρα, ποὺ ξανάρχεται μὲ ἄλλο ὄνομα κάθε φορὰ μέσα στὴ ζωὴ καὶ τὴν ιστορία μας.

"Η 28η είναι ἀκόμα ἔνα φανέρωμα τοῦ πνεύματος τῆς φυλῆς. Αὔτὴ τὴ μέρα δώσαμε ἔξετάσεις μπροστὰ στὸ θεὸν καὶ στοὺς ἀνθρώπους, δείξαμε τὴν ταυτότητά μας τὴν ἔθνική καὶ βρέθηκε ἐν τάξει.

Δοκιμάσθηκε ὁ λαός μας «ἐν πυρὶ ὡς χρυσὸς ἐν χωνευτηρίῳ». Καὶ βρέθηκε γνήσιος. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ συνειδητοποιήσωμε τὶς φυλετικὲς ὅξιες ποὺ κυρώθηκαν αὐτὴ τὴ μέρα, τὴ φοβερὴ καὶ ὡραία.

"Ας καθαρίσωμε λοιπὸν τὴ σκέψι ἀπὸ κάθε μικρόψυχη ἐπιφύλαξι, γιὰ νὰ πλησιάσωμε στὸ βωμὸ τῆς θυσίας. "Ας σπρώξωμε μακριά μας κάθε ἐγωϊσμό. "Ας ξεχάσωμε σήμερα τοὺς ἔνοχους, τοὺς στιγματισμένους ἔξωμότες, τοὺς ἀποξενωμένους ἀπὸ τὴν καρδιὰ τοὺς Ἐθνους Ἑλληνοφώνους.

Κείνη τὴ μέρα, ποὺ κραύγασαν οἱ καμπάνες καὶ ἀπαντήσαμε μὲ τὸν "Υμνο τοῦ Σολωμοῦ, δὲν ὑπῆρχαν ἀνάξιοι καὶ ἄτιμοι "Ἐλληνες. Κείνη τὴ μέρα κανένας ἔχτρὸς δὲν ὑπῆρχε ἀνάμεσά μας. Καὶ σήμερα γιορτάζουμε τὴ χαρὰ τῆς ἐνωμένης, τῆς ὁμόψυχης, τῆς δμοούσιας 'Ἐλλάδας.

"Ενας λαός ποὺ μεγαλούργησε μὲ τέτοιον τρόπο, χωρὶς οὕτε μιὰ στιγμὴ νὰ πάρῃ ὑφος θεατρίου, ἔχει δικαίωμα νὰ κρατήσῃ τὴ σεμνότητά του σὰν τὸ μοναδικὸ στολίδι τῆς θυσίας. "Ενας λαός ποὺ ἀνέβηκε τὶς πιὸ ψηλὲς κορφὲς τῆς ζωῆς του μοναχὸς ἔχει δικαίωμα νὰ κρατήσῃ σὰν ἀκριβὸ τίτλο τιμῆς τὴν μοναξιά του.

Σήμερα ἀνεβαίνομε στὸ προσκύνημα τῶν νεκρῶν ποὺ σιωποῦν. Τὰ μάτια μας δακρύζουν γιὰ κεῖνα τὰ μάτια ποὺ ἔσβησαν, γιὰ νὰ μποροῦμε ἐμεῖς νὰ βλέπωμε μὲ ἀχαμήλωτο βλέμμα πρὸς τὶς κορυφές.

"Ο ἀστασμός μας πηγαίνει πρὸς τὰ χέρια ποὺ τσακίστηκαν, τὸ προσκύνημά μας πηγαίνει πρὸς τὰ πόδια ποὺ πελεκίστηκαν, γιὰ νᾶχη ἡ 'Ἐλλάδα χέρια γιὰ νὰ κρατήσῃ τὸ σπαθὶ τῆς τιμῆς της

καὶ πόδια νὰ σταθῇ ὅρθια μέσα στὴν καταιγίδα τῆς φωτιᾶς καὶ τοῦ ἀτσαλιοῦ.

Εἴμαστε "Ελληνες. Εἴμαστε "Ελληνες τοῦ 40—41. Πάνω ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς χώρας μας. Πάνω ἀπὸ τοὺς ἀμέτρητους τάφους μας. Πάνω ἀπὸ τὰ χωριά μας τὰ ἀνασκαμμένα. Πάνω ἀπὸ τὰ ἀγαθά μας τὰ κουρσεμμένα, ἀπὸ τὰ σπιτικά μας τὰ ρημαγμένα. Πάνω ἀπὸ τὴ φτώχεια μας καὶ τὴ γύμνια μας. Πάνω ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὰ μίση μας, ἔνας ὄρκος πρέπει νὰ μᾶς ἔνωσῃ σήμερα τοὺς Πανέλληνες. "Ἐνας ὄρκος, ποὺ νὰ περάσῃ σὰν μυστικὸ σύνθημα μέσ" ἀπ' ὅλες τὶς καρδιὲς ποὺ χτυποῦν μὲ ρυθμὸν ἑλληνικό :

«Ορκιζόμαστε νὰ μείνωμε πάντα οἱ "Ελληνες τῆς 28ης Ὁχτώβρη οἱ "Ελληνες τοῦ 40—41».

Ἡ τιμὴ τῆς φυλετικῆς μας εὐγένειας εἶναι ἔνα χρέος ποὺ βαραίνει πάνω στὴ ζωή μας σὰν ἔνας νόμος ἀρετῆς. Τὸ ξέρουμε αὐτό. Γι' αὐτὸ δεχόμαστε τὴν 'Ελληνικὴν Ἰδέα σὰ μιὰν εὐθύνη ὡραία καὶ τραγική, ὅπως ἀρμόζει σὲ μιὰ φυλὴ ἀρσενική, ἀπόκοτη καὶ περήφανη. Αὐτὸ κιόλας εἶναι τὸ γνώρισμα τῆς ἀρσενικῆς ψυχῆς :

Νὰ δέχεται μὲ χαρὰ τὴν εὐθύνη καὶ νὰ ἐκτελῇ μὲ χάρι τὴν ἀποστολή της μέσα στὸ σύνολον ποὺ τὴν πλαισιώνει.

Ἡ 'Ελλάδα πραγματοποίησε τοῦτον τὸν ἀθλὸ ὅλες τὶς φορές, καὶ ἡ καμπάνα τῆς μοίρας σήμανε μέσα στοὺς αἰῶνες τὴν κρίσιμην ὥρα της. Εἶπε «ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΝΑΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΟΧΙ» τοῦ ποιητῆ χωρὶς δισταγμό. Καμμιὰ ἀμφιβολία, καμμιὰ μικροψυχία, κανένας ὑπολογισμός, κανένα παζάρεμμα τῆς προσφορᾶς της. Ρίχτηκε καταπάνω στὴ βαρβαρότητα μὲ πόδι χορευτικὸ κι ἀνάλαφρο.

Ρίχτηκε πάντα μ' ἔνα ἄνθισμα καρδιᾶς τόσο ἀνοιξιάτικο, τόσο νεανικό. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ μυστικό της.

Ρίχτε μιὰ ματιὰ στὸ μεγάλο κοιμητήριο τῆς Ἰστορίας. "Ἐνα πλῆθος" Ἐθνη μεγάλα κινήθηκαν παράλληλα στὸ φανέρωμα τῆς 'Ελλάδας. Σηκώθηκαν σὰν μετέωρα, ἀναψαν, σπιθιοβόλησαν. Κατόπιν ἔσβησαν καὶ στάχτωσαν, θαμμένα γιὰ πάντα κάτω ἀπὸ τὴ σκόνη τῶν πολιτισμῶν τους. Κάπου κάπου μία πλάκα, ἔνα ἀνάγλυφο φθαρμένο ἀπὸ τὴ σκουριὰ τοῦ χρόνου, ἔνα μνημεῖο σημαδεύουν αὐτοὺς τοὺς πελώριους νεκρούς. Ἡ ὑπαρξί τους δὲν ἀπόμεινε παρὰ

σὰν ὅρος ἀρχαιολογικός, περιέργεια τῆς σκαπάνης τοῦ σοφοῦ, παραμύθι χωρὶς ἀρχὴ καὶ τέλος μέσα στὴ μνήμη τῶν ἀνθρώπων.

‘Η ‘Ελλάδα — μόνη αὐτὴ — συνεχίζει τὸ δρόμο της τὸν ἐφηβικό. Κρατῷ ἀναμμένον τὸν πυρσό της καὶ τραβάει τὴν πορεία της μὲ τὸ ἴδιο ἀνάλαφρο περπάτημα. ‘Η φωτιά της φέγγει πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν σκλάβων καὶ τ’ ὄνομά της εἶναι παντιέρα* τῆς λευτεριᾶς γιὰ τοὺς λαοὺς ποὺ γονατίζουν. Μεθυσμένη ἀπὸ τὰ ἀδάμαστα νιᾶτά της, προχωρεῖ μέσα στοὺς αἰῶνες μὲ τὸ τραγούδι τῆς ζωῆς στὸ στόμα. Τραγουδᾶ τὴ ζωὴ ἀκόμα καὶ σὰν σέρνη τὸ χορὸ τοῦ Ζαλόγγου, τὸ χορὸ τοῦ θανάτου. Γιατὶ γνώρισε κατὰ βάθος τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, γι’ αὐτὸ καὶ τὴν ἀξιολογεῖ κάθε στιγμὴ πάνω στὴ ζυγαριὰ τοῦ θανάτου. Ἀκόμα καὶ τὴν ὥρα τοῦ διονυσιασμοῦ* της δὲν χάνει αὐτὸ τὸ μέτρο. Τὸ παλληκάρι χορεύει, χτυπᾷ τὸ τσαρούχι στὸ χῶμα καὶ τραγουδᾶ τὴν ύψηλὴ βιοθεωρία τῆς φυλῆς.

Τούτη ἡ γῆς, ποὺ τὴν πατοῦμε, ὅλοι μέσα θὲ νὰ μποῦμε. Τούτη ἡ γῆς μὲ τὰ λουλούδια τρώει νιοὺς καὶ κοπελούδια.

Εἶναι ἔνας χορὸς ποὺ γίνεται προκλητικὰ μέσα στ’ ἀλώνια τοῦ θανάτου. Μόνο ἔνας ἐφηβικὸς λαὸς εἶναι ἀξιος γιὰ τέτοιες καταξιώσεις.

‘Η ‘Ελλάδα εἶναι αὐτὸς ὁ λαός. Αὐτὴ εἶναι ποὺ ἀνακάλυψε μέσα στὰ ἀρχαιότατα παραμύθια της τὸ «ἀθάνατο νερό» ποὺ δίνει τὰ αἰῶνια νιᾶτα.

Δὲν τ’ ἀνακάλυψε μονάχα, ἔσκυψε τὸ πρόσωπο πάνω στὰ νάμαστα καὶ ἦπιε ἀδιάκοπα φλογισμένη ἀπὸ τὴν δίψα τῆς ζωῆς, ἀδιάκοπα διψασμένη ἀπὸ τὴν ἀψειὰ γεῦσι τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὶς βεβαιώσεις τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὸν ἥλιο τῆς ζωῆς.

Οἱ ‘Ελληνες καπεταναῖοι, ποὺ περιφέρουν τὴ γαλάζια σημαία τους σ’ ὅλες τὶς θάλασσες καὶ τοὺς ὠκεανοὺς τῆς γῆς, βλέπουν νὰ ξεπροβάλλῃ μέσα ἀπὸ τὰ κύματα ἡ ἀρχαία Γοργόνα*. Πιάνεται ἀπὸ τὸ τσιμπούκι* τῆς πλώρης καὶ ρωτᾷ:

— Ζῆ ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξανδρος;

Καὶ οἱ ναυτικοί μας ἀπαντοῦν χωρὶς δισταγμό:

— Ζῆ καὶ βασιλεύει καὶ τὸν κόσμο κυριεύει.

Τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλλάδας εἶναι καὶ πάλι ποὺ κρύβεται μέσα στὸ σύμβολο τοῦ Μέγ' Ἀλέξαντρου. Καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλλάδας ζῆ καὶ βασιλεύει μέσα στὶς στεριὲς καὶ στὶς θάλασσες τοῦ κόσμου. Καὶ σὲ τοῦτον τὸν πόλεμο οἱ ξένοι ναύαρχοι ποὺ κυβερνοῦν τὰ κύματα ἀκουσαν τὴ φωνὴ τῆς Γοργόνας καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ ἀπαντήσουν μὲ τὰ ἀνακοινωθέντα καὶ μὲ τὰ ραδιόφωνα καὶ μὲ τὶς ἐφημερίδες ὅλων τῶν Ἡπείρων καὶ τῶν Πολιτειῶν.

— Ζῆ καὶ βασιλεύει καὶ τὸν κόσμο κυριεύει.

Πέρασαν πολλοὶ αἰῶνες ποὺ ἀκούστηκε ἔνας παράξενος λόγος γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ φυλή. «Ο λόγος ἔλεγε: «Ἐλληνες ἀεὶ παῖδες». Τὸ «παῖδι» εἶναι ἡ λέξι ποὺ ἔχει τὴ ρίζα της στὸ ρῆμα «παῖζω». Εἴμαστε ὁ λαὸς ποὺ παίζει μὲ τὴ ζωή. Καὶ μὲ τὸ θάνατο, ὅταν ἔρχεται σὰν δρμητικὴ ἐπικύρωσι τῆς ζωῆς. Ποιός εἶναι ἄξιος γιὰ μιὰν τέτοιαν ἐπικύρωσι;

Μόνο τὰ νιᾶτα τῷχουν αὐτὸ τὸ προνόμιο. Γιατὶ μόνον σὰν ξεχειλίσουν οἱ κρουνοὶ τῆς ζωῆς μέσα σ' ἔναν δργανισμό, μπορεῖ νὰ γίνῃ τούτη ἡ ἔκρηξι τῆς θείας τρέλλας. Τὰ Μηδικὰ ἥταν τὸ πρῶτό της φανέρωμα. Τὸ 21 ἔγινε ἐνάντια στὴ θέλησι τῆς πανευρωπαϊκῆς διπλωματίας, ἐνάντια στὴν Ἱερὴ Συμμαχία. Στὸν προηγούμενο πανευρωμαϊκὸ πόλεμο ἡ Ἑλλάδα βγῆκε στὸ πλευρὸ τῆς Γαλλίας, τὴ στιγμὴ ποὺ οἱ γερμανικὲς βόμβες ἔπεφταν μέσα στὸ Παρίσι. Σὲ τοῦτον τὸν πόλεμο ἡ Ἑλλάδα στάθηκε στὸ πλευρὸ τῆς Ἀγγλίας, ὅταν ὅλη ἡ Εὐρώπη ἔγλειφε τὴ μπότα τῆς Γερμανίας, ὅταν ἡ Ἀμερικὴ μετροῦσε τὰ 8 ἑκατομμύρια λόγχες τῆς Ρώμης, ὅταν ἡ Ἀγγλία μονομαχοῦσε τὴν πιὸ ἀγωνιώδη μονομαχία τῆς μεγαλόπρεπης ἱστορίας της.

«Ἄσ διαφυλάξωμε λοιπὸν τὴν 28 τοῦ Ὁχτώβρη μέσα στὰ ἄδυτα τῆς Ἐθνικῆς ψυχῆς, γιατὶ εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς ποὺ μίλησε μὲ τὶς σάλπιγγές της. »Ἄσ τὴν κάνωμε συνείδησι. «Ἄσ τὴν κάνωμε πανοπλία. »Ἄσ τὴν κάνωμε κανόνα ζωῆς.

«Οσο ζῆ ἡ φυλὴ αὐτή, ἡ 28 τοῦ Ὁχτώβρη θὰ καίγη μέσα της ἄσβηστη φλόγα. Καὶ σὰν ξανάρθουν τὰ δίσεχτα χρόνια καὶ ὁ ἀνθρωπος κινδυνέψῃ ἀκόμα μιὰ φορὰ νὰ χάσῃ τὴν ἀξιοπρέπειά του, ἡ Ἑλληνικὴ φωτιά, ποὺ δὲν σβήνει κάτω ἀπὸ τὴ στάχτη τοῦ χρόνου, θὰ περιμένῃ πάλι τὴν ὥρα της γιὰ νὰ φωτίσῃ τὴν ἔντρομη

πανανθρώπινη ψυχή στὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς λευτερίᾶς, στὸ δρόμο τῆς περηφάνειας, στῆς τιμῆς στὸ δρόμο.

'Η 'Ελλάδα τῶν Μηδικῶν, ἡ 'Ελλάδα τῆς Πόλης, ἡ 'Ελλάδα τοῦ 21, ἡ 'Ελλάδα τοῦ 17 είναι μέσα στὴν 'Ελλάδα τοῦ 40. Σὰν φυλὴ σταθήκαμε ἄξιοι τῆς ιστορίας μας. Τώρα είναι τὸ χρέος μας :

Σὰν ἄτομα νὰ σταθοῦμε ἄξιοι τῆς φυλῆς μας.

Ψηλὰ τὶς καρδιὲς οἱ Πανέλληνες.

Καὶ ψηλὰ τὶς σημαῖες !

«Ἐργατικὴ 'Εστία »

Στράτης Μυριβήλης

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Οὓς νῦν ὑμῖν ζηλώσαντες καὶ τὸ εὖδαιμον τὸ ἐλεύθερον, τὸ δ' ἐλεύθερον τὸ εὔψυχον κοίναντες, μὴ περιορᾶσθε τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους.

Θουκνδ. II 43

"Υπάρχει τάχα κανένας λόγος γιὰ νὰ μιλήσῃ κανεὶς σήμερα γιὰ τὸ νόημα τῆς ἐλευθερίας σὲ στιγμὲς ποὺ αὐτὴ πιὰ δὲν είναι μιὰ λαχτάρα καὶ μιὰ νοσταλγίᾳ στὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας, σὲ στιγμὲς ποὺ ἡ παρουσία της είναι ὀλοφάνερη ἀνάμεσά μας; Σὲ κάθε βῆμα τώρα συναντοῦμε τὴν ἐλευθερία, περπατεῖ ἐπάνω στὴν ἀφανισμένη μας γῆ, ἔρχεται πρὸς ἐμᾶς ὀλοζώντανη, χειροπιαστή. Μποροῦμε νὰ βάλωμε τὸ δάχτυλό μας στὸν τύπο τῶν ἥλων τοῦ φριχτοῦ μαρτυρίου της, τὰ μάτια μας τὰ θαμπώνει ἡ ὀλόφεγγη ὅψι της. Τὴν ἀκοή μας τὴν καταπλημμυρίζει ἡ κλαγγὴ τῶν ὅπλων ποὺ κρατοῦν τὰ ὄσα αὐτὴ ἐμψυχώνει ἀντρειωμένα χέρια.

"Ο, τι ἔζούσαμε ώς ὄραμα μακρινὸ μέσα ἀπὸ τοὺς καπνοὺς τῶν σπιτιῶν ποὺ ἐπυρπολοῦσε μέσα στὶς πολιτεῖες ὁ τύραννος, μέσα ἀπὸ τὶς τριζοβιλοῦσες πύρινες γλῶσσες ποὺ ἀναδίνονταν ἀπὸ τὴ λεηλατημένη μας ὕπαιθρο, ἔξεπρόβαλε πιὰ σὲ ὀλοζώντανη θεοφάνεια ἐμπρός μας. Μποροῦμε τώρα μαζὶ μὲ τὸν ποιητὴ νὰ τὴ γνωρίσωμε καὶ νὰ τὴν ἀναγνωρίσωμε ἀπὸ τὴν κόψι τοῦ σπαθιοῦ καὶ τὸ βιαστικό της περπάτημα. Δὲν τὴν ἀντικρύζομε πιὰ ὡσὰν εἰκόνα, ὡσὰν σύλληψι τοῦ νοῦ, ἀλλὰ αὐτοπρόσωπη, βγαλμένη μέσα ἀπὸ τὸ μαρτύριο τῶν παιδιῶν της στολισμένη μὲ αἵματό-βρεχτη πορφύρα. 'Αμέτρητοι θάνατοι, ἀλλοι λαμπροπερίχυτοι ἀπὸ τὴ φεγγοβολὴ τῆς δόξας καὶ τῆς νίκης, ἀλλοι ἀργοὶ μακρόσυρτοι μέσα στὸν παιδεμό τοῦ φριχτοῦ βασανισμοῦ τῆς φυλακῆς, τῆς πείνας, τῆς ἀρρώστειας καὶ τῆς ἐγκατάλειψης, πνιγμένοι μέσα στὴ στιγνὴ σιωπὴ τῆς ἥττας καὶ τοῦ ἔξιλοθρεμμοῦ, τὴν ξανάστησαν ἀθάνατη καὶ ἀκατάλυτη ἐπάνω στὰ χώματα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς.

Εἶναι ἡ ἴδια αὐτὴ ποὺ ἔχαιρετισαν οἱ ἀλαλαγμοὶ τῆς νίκης στὴ Σαλαμίνα, στὶς Πλαταιές, στὸ Μεσολόγγι καὶ στὴν Πίνδο, οἱ Ἱαχές τῶν ἀγνωστῶν μαχητῶν στὰ βουνὰ καὶ στὰ πέλαγα καὶ στοὺς αἰθέρες, εἶναι ἡ ἴδια αὐτὴ ποὺ ὡραματίστηκαν ὅσοι ὑποχρεώθηκαν ν' ἀντιμετωπίσουν τὸ θάνατο στήμένοι ἐμπρὸς στοὺς γυμνοὺς τοίχους ἀβοήθητοι, ἀνυπεράσπιστοι, χωρὶς ἐλπίδα λυτρωμοῦ, χωρὶς τὴ δυνατότητα γιὰ ἀντίστασι.

Καὶ ὅμως σήμερα εἶναι ὁ ἀρμόδιος καιρὸς γιὰ νὰ συγκεντρώσωμε τὸ πνεῦμά μας στὴ θέσι της, προσπαθῶντας νὰ κερδίσωμε μιὰ γνήσια ἐνατένιστή της. Λίγες μέσα στὴν ἱστορία τῶν αἰώνων εἶναι οἱ μεγάλες στιγμές, λίγες φορὲς ἔρχεται ἡ Ἐλευθερία σὲ αὐτοπρόσωπη ἐμφάνισι, πολὺ σπάνια γίνεται ἀληθινὸ βίωμα.

"Υπάρχουν ἐποχές ποὺ δὲν είχαν τὴν εὔτυχία νὰ τὴν ἰδοῦν κατὰ πρόσωπο, ἄλλες τὴ βλέπουν ἐλλειπτικά, ἄλλες μέσα ἀπὸ τὸ θαμπώμενο κρύσταλλο τοῦ νοῦ, ἄλλες τὴν ξαναφέρνουν στὴν ἐνόρασι μὲ τὴν ἱστορικὴ μνήμη κι ἄλλες χρησιμοποιοῦν τὸ δελεασμὸ τῆς φαντασίας καὶ τὴ μαγεία τῆς τέχνης, γιὰ νὰ μᾶς δώσουν κάποιαν ἔξεικονιστική της ἀναπαράστασι. Οὔτε ἡ ἐπάνω στὴν καλλιτεχνικὴ μαγγανεία στηριγμένη ἐνόρασι, οὔτε ἡ κίνησι τοῦ ἀφαιρετικοῦ στοχασμοῦ μπορεῖ νὰ μᾶς κάμη προσιτὴ τὴν ἐλευθερία.

"Αλήθεια εἶναι πῶς οἱ φιλόσοφοι ἔβαλαν τὸ νοῦ τους σὲ μεγάλο

κόπο και πολλά είπαν και ἔγραψαν σχετικά μὲ τὸ νόημα τῆς ἐλευθερίας. Τὸ ἐκπληκτικὸ ὅμως εἶναι πώς πολλὲς φορὲς προσπαθῶντας νὰ ἀποδείξουν τὴν ὑπαρξίη της ἐκατάφερναν νὰ ἀποδείξουν τὸ ἀντίθετο. Αὐτὸ μᾶς κάνει νὰ σκεφτοῦμε πώς ἡ ἐλευθερία εἶναι μιὰ πραγματικότητα ποὺ ἦ τὴν ζοῦμε ἢ δὲν τὴν ζοῦμε. Δὲν πρέπει νὰ τὴν λογαριάζωμε ώσὰν κάτι ποὺ τὸ εύρισκει ὁ ἄνθρωπος ἔξω ἀπὸ τὸν ἔαυτό του, ὅπως κάθε ἄλλο ἀντικείμενο. Πρέπει νὰ τὴν πάρωμε ώσὰν κάτι ποὺ πραγματώνεται μέσα στὸ βαθύτατο τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς στρῶμα. Εἶναι κάτι ποὺ φυτρώνει μέσα στὴ ρίζα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, κάτι ποὺ μπορεῖ και πρέπει νὰ ταυτιστῇ μὲ τὴν εὔψυχία μας.

'Η ἐλευθερία δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηριστῇ ώσὰν κτῆμα ποὺ θὰ τὸ συναντήσωμε ἔξω ἀπὸ τὸν ἔαυτό μας· αὐτὴ ἔρχεται ἦ δὲν ἔρχεται σὲ μᾶς ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα μας, γιατὶ εἶναι τρόπος ζωῆς και ἀγώνισμα. Δὲν ἔχει κανένα νόημα νὰ ζητήσωμε ἀπὸ ἔναν ἄλλο ἄνθρωπο νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἐλευθερία μας, ὅπως θὰ τοῦ ἥταν εὔκολο νὰ μᾶς δωρήσῃ ἔνα ἀπὸ τὰ στὴν κατοχή του ὑλικὰ ἀγαθά.

'Επάνω στὴ γῆ ἔζησαν ἀπειράριθμοι σκλάβοι ποὺ πολλὲς φορὲς ἔζητησαν ἀπὸ τοὺς ἀφέντες τους τὴν ἐλευθερία. Κι ἐπάνω στὴ γῆ ἔζησαν πολλοὶ ἀφέντες ποὺ στάθηκαν πρόθυμοι νὰ τοὺς κάνουν αὐτὴ τὴ δωρεά. Παρ' ὅλο τοῦτο ὅμως ἡ δουλεία δὲν κατελύθηκε, γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐπῆραν τὴν ἐλευθερία τὴν ἐπῆραν ώσὰν δωρημένο κτῆμα και ὅχι σὰν ἀγώνισμα. Κι αὐτὸ ἔγινε γιατί, σχετικὰ μὲ τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο, ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι κάτι τὸ εἰσερχόμενο ἀλλὰ κάτι τὸ ἔξερχόμενο. 'Εξαρτᾶται ἀπόλυτα ἀπὸ τὴ μορφολογία τοῦ ψυχικοῦ μας εἶναι. Αὐτὸ ἥθελε νὰ εἰπῇ ὁ Θουκιδίδης χαρακτηρίζοντας τὸν ἐλεύθερον ώς εὔψυχον, ἔξαρτημένο δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἐσώτατη μορφολογικὴ ὑφὴ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς.

"Ας μὴ λησμονᾶμε ὅτι ἡ ψυχὴ γιὰ τοὺς "Ελληνες δὲν σημαίνει ἔνα κάποιο ἐπένθετο στοιχεῖο ποὺ ἔρχεται νὰ ἐμψυχώσῃ τὸ σῶμα, ἀλλὰ ἀποτελεῖ τὴν ἐντελέχεια ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρώπου θεωρημένου στὴν συνολικότητά του. Γιὰ τοὺς παλαιοὺς "Ελληνες ἡ διατήρησι τῆς ἐλευθερίας ἐθεωρήθηκε συνδυασμένη μὲ τὴν προθυμία γιὰ διακινδύνευσι και ἀνάληψι πολεμικῆς εὐθύνης και ἡ πιὸ ταιριαστὴ παρακέλευσι γιὰ κείνους ποὺ ἥθελαν νὰ μείνουν ἐλεύθεροι ἥταν «μὴ περιορᾶσθε τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους».

‘Αληθινὰ ποτὲ δὲν θὰ ἔιμαστε δικαιολογημένοι νὰ εἰποῦμε ὅτι αὐτὸς ἡ ἐκεῖνος δὲνθρωπός, τοῦτο ἡ ἐκεῖνο τὸ περιστατικό ἐστάθηκε ἡ αἵτια γιὰ νὰ πέσωμε στὴ σκλαβιά. Γινόμαστε δοῦλοι ἡ ἐλεύθεροι μόνο ἐξ αἵτιας μας καὶ ἀν πρέπη νὰ ζητηθῇ κάποιος ύπευθυνος γιὰ τὴ δούλωσί μας, αὐτὸς εἶναι δὲν ἔσαυτός μας.

‘Εσυνηθίσαμε νὰ παραδεχώμαστε ὡσὰν αὐτονόητο ἀξίωμα τὴν ἀπόφανσι ποὺ λέει ὅτι ὁ ἀνθρωπός γεννιέται ἐλεύθερος. ‘Αν καλοεξετάσωμε δῆμος τὰ πράγματα θὰ εύροῦμε ὅτι ἡ δοξασία αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀναδρομική πρὸς τὰ πίσω τοποθέτησι ἐνὸς ὑστερογέννητου γεγονότος. ‘Ο ἀνθρωπός δὲν γεννιέται ἀλλὰ γίνεται ὑστερα ἀπὸ ἀδιάκοπο σκληρὸ ὄγῶνα ἐλεύθερος. Συμφωνότερο μὲ τὰ πράγματα θὰ ἥτανε, ἀν ἐλέγαμε ὅτι οἱ ἀνθρωποι ἐρχόμενοι στὸν κόσμο μοιάζουν μὲ δεσμῶτες ἀλυσοδεμένους μέσα σὲ σκοτεινὸ σπήλαιο. ‘Ο καθένας μας χρωστεῖ σπάζοντας τὰ δεσμά του νὰ γίνη ἐλεύθερος, καὶ μόνο ἀν συνεχίζῃ κάθε στιγμὴ αὐτὴ του τὴν προσπάθεια θὰ κατορθώσῃ νὰ κρατηθῇ στὴν περιοχὴ τῆς ἐλευθερίας. Σὲ κάθε στιγμὴ τῆς ζωῆς του εἶναι δὲν ἀνθρωπός ύποκείμενος στὴ δούλωσι. Τὸ νὰ γίνη κανεὶς δοῦλος δὲν σημαίνει μόνο νὰ χάσῃ τὴν πολιτικὴ του ἐλευθερία καὶ δὲν πιστοποιεῖται ἡ δούλωσι ἀπὸ τὴν τυπικὴ πρᾶξι τῆς κατάλυσης ἐνὸς ἔθνους ἡ ἐνὸς πολιτικοῦ καθεστῶτος. Σημαίνει πώς ἐστέρεψαν οἱ πηγὲς τοῦ θάρρους καὶ τῆς ἀγωνιστικότητας, πώς ἡ ψυχὴ ἔχασε τὴν ἐγρήγορσί της.

‘Ο ὄγῶνας εἶναι διαρκῆς, γιατὶ σὲ κάθε της βῆμα παραμονεύει τὸ πολύμορφο τέρας τῆς σκλαβιᾶς γιὰ νὰ μᾶς ξαναδουλώσῃ. Καὶ τὶς περισσότερες φορὲς δὲν ἀντέχει στὸν πειρασμό, χαλαρώνει τὴν ἀγωνιστικότητά του καὶ ζῆ μέσα στὴ φαντασίασι μιᾶς ψευδοελευθερίας.

Τὸν περισσότερο καιρὸ δὲν ἀνθρωπός ύποκύπτοντας ἀσυνείδητα σὲ κάθε λογῆς δουλεία χάνει τὸ ἀληθινὸ βίωμα τῆς ἐλευθερίας. Γι’ αὐτὸς μόνο σὲ ἀγωνιστικὲς ἐποχές, ὅπως ἡ τωρινή, γίνεται βολετὸ νὰ ύψωθοιν τὰ ἀνθρώπινα μάτια στὴν ἐνατένισι τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας, ὅπως τὴν εἶδε καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ 21 καὶ τὴν ἐτραγούδησε μὲ τὸ μεγαλόστομο ύμνο τοῦ Σολωμοῦ. “Ολες οἱ γενεές, ὅσες ἥρθαν ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴ γενεὰ τοῦ 21, κάθε φορὰ ποὺ αἰσθάνονταν νὰ ἀδυνατίζῃ τὸ βίωμα τῆς ἐλευθερίας μέσα τους, ἔξαναγύριζαν στὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Καὶ θὰ ἔρθουν ἔπειτα ἀπὸ ἐμᾶς πολ-

λέσι γεννεές ποὺ θὰ ξαναγυρίσουν, γιὰ νὰ θερμάνουν τὴν ψυχή τους μὲ ὅ, τι ἐμεῖς ζοῦμε στὶς ἡμέρες αὐτές.

Τὸ νὰ κρατηθῇ κανεὶς στὴν περιοχὴ τῆς ἐλευθερίας εἶναι ἐπίμονο ἀγώνισμα. Ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἐλευθερία μας, ἡ ζωὴ μας εἶναι πάντοτε πεσμένη σὲ φανερὴ ἢ σὲ λανθάνουσα κρίσι καὶ μέσα στὰ βάθη τοῦ εἶναι μας παραμονεύει παίρνοντας χίλιες δυὸς μορφὲς ἢ σκλαβιὰ ἔτοιμη νὰ μᾶς τραβήξῃ στὸ σκοτεινό της βασίλειο." Οταν μᾶς λείψῃ τὸ θάρρος καὶ ἡ θεληματικότητα, χάνομε τὸ ἀληθινό της βίωμα καὶ ζοῦμε μὲ τὴ φαντασίωσί της πέφτοντας πραγματικὰ στὴν ἀνελευθερία. Μπορεῖ τότε νὰ κραυγάζωμε καὶ νὰ χειρονομοῦμε γιὰ τὴν ἐλευθερία χωρὶς ὅμως νὰ ζοῦμε τὸ νόημά της. Τότε πιὰ εἶναι ποὺ ἀπὸ ζωντανὸ βίωμα ξεπέφτει σὲ κραυγή, σὲ μορφασμὸ καὶ γίνεται χωρὶς νόημα γλωσσικὴ ἄρθρωσι καὶ ἀδειανὸ φώνημα. Δὲν εἶναι καθόλου περίεργο σὲ μιὰ τέτοια παρακμὴ οἱ πιὸ ἀνελεύθεροι νὰ ξεπροβάλλουν διαλαλητὲς καὶ ἀπολογητές της. Αὐτὸς ὅμως δὲ θὰ μᾶς ξαφνιάσῃ καθόλου ἃν σκεφτοῦμε πώς πίσω ἀπὸ τὸ φῶς ἀκολουθεῖ πάντα ἡ σκιά.

'Η πραγματικότητα, ὅπως τὴν ἐζήσαμε τὶς τελευταῖες δεκαετηρίδες, μᾶς ἔδειξε πώς ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ τρέφουν μέσα στὴν ψυχή τους ἀκατασίγαστη νοοταλγία, ὅχι γιὰ ἐλευθερία ἀλλὰ γιὰ σκλαβιά. 'Η πιὸ ἐντονη μέριμνά τους εἶναι νὰ εὔρουν κάπιο εἰδωλο γιὰ νὰ τὸ προσκυνήσουν, ἔναν ἀφέντη γιὰ νὰ τὸν στήσουν ἐπάνω στὸ κεφάλι τους. Διαλέγουν πάντοτε τὸν πιὸ ἀνελεύθερο μεταξύ τους, ἔναν ἄνθρωπο ποὺ ἡ ψυχή του εἶναι γεμάτη ἀπὸ φόβους, ἀπὸ σφαδασμούς καὶ ἀπὸ ὁδύνες καὶ αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του περνᾷ ἀπὸ τὸν τράχηλό τους τὰ δεσμὰ τῆς πιὸ φριχτῆς καὶ σκοτεινῆς σκλαβιᾶς. "Άλλοι πάλι ἄνθρωποι δὲν ἔχουν καμμιὰς δυσκολίας νὰ θεωρήσουν ἀντάλλαγμα ισάξιο μὲ τὴν ἐλευθερία τους τὴν ὑλική τους εὐδαιμονία.

Μιὰ τέτοια νοοτροπία ἀντιμετωπίζοντας ὁ ἴστορικὸς τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν διεκήρυξε πώς γιὰ ἀληθινὴ εὐδαιμονία ἀξίζει νὰ λογαριαστῇ μόνο ἡ ἐλευθερία. Προϋπόθεσι γιὰ τὴν ἐλευθερία δὲν εἶναι ὁ ὑλικὸς εὐδαιμονισμὸς, ἀλλὰ στὴν ἀληθινὴ εὐδαιμονία μονάχο ἡ ἐλευθερία μπορεῖ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ. Αὐτὴ φτερουγίζει πιὸ ἐπάνω ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ ὑλικοῦ χορτασμοῦ καὶ ἡ οὐσία της στέκει στὸ ὅτι οὕτε δεσμεύεται οὕτε κιβδηλεύεται. Μένει ἐλευθερία

καθαρή χωρὶς νὰ ἐπιδέχεται κανέναν ἄλλον προσδιορισμό, χωρὶς νὰ ὑποτάσσεται στὴν ἔξυπηρέτησι καμμιᾶς ἄλλης σκοπιμότητας. Οὔτε στὴ γνῶσι οὔτε στὴν ἐπιστήμη ἐμπρὸς χάνει τὸ κυριαρχικό της ἀξίωμα.

Τὰ τελευταῖα χρόνια παρουσίασαν τὴν τεχνικοποιημένη γνῶσι καὶ ἐπιστήμη ὡςὰν ὄργανα ποὺ ἔρχονται νὰ ἔξυπηρετήσουν τὶς πιὸ βάρβαρες καὶ ἀντιανθρώπινες ἐπιδιώξεις. Ἡ δουλεία στὸν παλαιὸ κόσμο ἦταν σὲ θέσι νὰ σκοτώνῃ μόνο τὸ σῶμα, ἥ μὲν ἐπιστημονικὸ ἔξοπλισμὸ ἀρματωμένη ἀνελευθερία τῆς πρόσφατης ἐποχῆς εἶχε προχωρήσει τόσο πολύ, ὥστε ἐστάθηκε ίκανὴ νὰ διαφθείρῃ τὶς ψυχές καὶ νὰ σκοτώνῃ τὸ πνεῦμα. Αὐτὴ ἦταν ποὺ ἔκαμε νὰ ξεπέσῃ ὁ ἀνθρωπὸς σὲ αὐτόματη μηχανὴ χωρὶς πρωτοβουλία, χωρὶς ἀτομικὴ σκέψη ἐπαναλαμβάνοντας τὰ ὅσα ἔλεγαν οἱ ἔξουσιαστές του σὰν πλάκα γραμμοφώνου.

Κάτω ἀπὸ τὸν ἐπηρεασμὸ της ἥ ἀνθρώπινη πολιτεία, ποὺ ὁ λόγος τῆς ὑπαρξῆς της εἶναι ἥ διασφάλισι τῆς ἐλευθερίας τῶν μελῶν της, μεταμορφώθηκε σὲ σατανικὴ μηχανὴ καταδούλωσης.

Ἐνάντια στὸ ἀκαταμέτρητο ἔκεινο κῦμα τῆς ἀνελευθερίας, ποὺ εἶχε διαμάσσει ἕκατομμύρια ἀνθρώπινες ψυχές, ὡρθώθηκε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ἔδωκε τὴν μάχη του. "Οταν ἐπῆρε τὴν ἀπόφασι νὰ μπῆ στὸν ἀγῶνα δὲν εἶχε πίσω του οὔτε τοὺς ἀτέρμονες ὡκεανοὺς ἐνὸς δλόκλητους γήινους ἡμισφαίριους, ὅπως οἱ Ἀγγλοσάξωνες, οὔτε τὴν ἀνθρωποπλημμύρα καὶ τὴν ἀπεραντοσύνη τῆς Ρωσικῆς γῆς, οὔτε τὴν τεχνοκρατικὴ δργάνωσι τῶν ἀντιπάλων του.

Σύμφωνα μὲ τὴν παρακέλευσι τῶν προγόνων του εἰδε τὴν εὐδαιμονία του στὴν ἐλευθερία του καὶ αὐτὴν πάλι τὴν ἐστήριξε στὴν εύψυχία του. Ἀνέλαβε τὸν πολεμικὸ κίνδυνο ἀπὸ δική του πρωτοβουλία, ἀντιστάθηκε ἐπάνω στὴ στενὴ λωρίδα τῆς πατρικῆς γῆς, ἀγωνίστηκε μὲ ἀπέραντη καρτερία καὶ ἀναδείχτηκε πρῶτος αὐτὸς νικητής, δείχνοντας καὶ στοὺς ἄλλους σύμμαχους λαοὺς ὅτι τὰ πόδια τοῦ σιδερόφραχτου γιγάντιου ἀντιπάλου ἦταν φτειασμένα ἀπὸ ἄργιλο. Γι' αὐτὸ ἀξίζει στὸ λαὸ τῶν Ἑλλήνων ὁ πρῶτος νικητήριος στέφανος.

« Νέα Ἔστια »

K. Δ. Γεωργούλης

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

πολιτισμός μας είναι το πνευματικό της στοιχείο.

Ποιον είναι τὸ περιεχόμενο τῆς ἐννοίας πνευματική ζωή; Κατὰ τὴν γνώμην μου, πνευματική ζωή είναι τὸ ἵδιον ἀκριβῶς πρᾶγμα, διότι ὁνομάζομεν πολιτισμόν, ἐφ' ὅσον οὗτος θεωρεῖται ὅχι καθ' ἑαυτὸν καὶ ἀντικειμενικῶς, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀποψιν τοῦ ὑποκειμένου, τὸ ὅποιον είναι φορεὺς καὶ ἔργατης τοῦ πολιτισμοῦ. Κατὰ ταῦτα, ἀν πολιτισμὸς είναι τὸ σύνολον τῶν δημιουργημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἰς τὰ ὅποια πραγματοποιοῦνται καὶ λαμβάνουν μορφὴν διάφοροι ἀξίαι, ἀξίαι ἡθικαὶ π.χ. θρησκευτικαί, αἰσθητικαί, γνωστικαί, οἰκονομικαί, δυναστικαί, κτλ., πνευματική ζωή είναι αὐτή ἡ δημιουργία καὶ πραγματοποίησις τῶν ἀξιῶν ἐντὸς τοῦ ὑποκειμένου καὶ διὰ μέσου τοῦ ὑποκειμένου.

Πολιτισμὸς είναι τὸ προϊὸν τῆς ζωῆς, πνευματική ζωή είναι τὸ σύνολον τῶν ψυχικῶν φαινομένων, ἀπὸ τὰ ὅποια γεννᾶται καὶ ἀποκρυσταλλοῦται ὁ πολιτισμός.

Ο πολιτισμὸς δύναται νὰ νοηθῇ ὡς ἔνα συγκρότημα ἀντικειμενικόν, ἀνεξάρτητον τοῦ ἀτόμου, ἀποτετελεσμένον εἰς ὠρισμένην στιγμὴν ὅχι τόσον ὡς περιεχόμενον (ἀφ' οὗ τὸ περιεχόμενόν του μεταβάλλεται διαρκῶς), ἀλλ' ὡς μορφὴ καὶ ὡς ἰδέα, είναι ἀλλως τε προϊὸν λογικῆς ἀφαιρέσεως ἀπὸ τὴν ἄμεσον πραγματικότητα. Τούναντίον ἡ πνευματική ζωή δὲν νοεῖται χωρὶς τὸ ὑποκειμένον ποὺ τὴν ζῇ, είναι κάτι ποὺ εύρισκεται εἰς διαρκῆ κίνησιν, ροήν, μεταβολήν, ἔξελιξιν, είναι αὐτή ἡ πραγματικότης, ὅπως μᾶς πα-

ρουσιάζεται εἰς τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς αὐτοπαρατηρησίας.

Σαφέστερος γίνομαι, ἀν, ἀντὶ τῆς καθολικῆς ἐννοίας πολιτισμός, φέρω ὡς παράδειγμα ἔνα ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους αὐτοῦ στοιχείων. Εἰς τὴν θρησκείαν π.χ. ἔχομεν ἔνα σύνολον πεποιθήσεων, γνώσεων, παραδόσεων, τύπων, ἡθικῶν κανόνων, ἔξωτερικῶν συμβόλων κ.τ.τ. Θρησκευτικὴ ζωὴ ὅμως εἶναι ὅλος ὁ κόσμος τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀτόμου, ποὺ ἀναδημιουργεῖ μέσα του τὰς πεποιθήσεις καὶ τοὺς κανόνας καὶ τὰ σύμβολα καὶ συλλαμβάνει ἔσωτερικῶς τὸ νόημά των. Τὴν αὐτὴν διαφορὰν δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν μεταξὺ πολιτείας καὶ πολιτικῆς ζωῆς, τέχνης καὶ ζωῆς καλλιτεχνικῆς κ.ο.κ.

‘Ως ἄμεσος πραγματικότης ἡ πνευματικὴ ζωὴ νοεῖται, κυρίως εἰπεῖν, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ ἀτόμου καὶ τῶν χρονικῶν δρίων τῆς ὑπάρχεως αὐτοῦ, τοῦ παρόντος. ‘Η ζωὴ, εἴτε φυσιολογικὴ εἴτε πνευματικὴ εἶναι, ὑπάρχει πάντοτε εἰς ἔνα συγκεκριμένον δργανισμόν, ὁ διποίος ζῆται, ἐφ’ ὅσον χρόνον αὐτὸς ζῆται.

‘Αφ’ ἐτέρου ὅμως ὡς ζωὴ τοῦ πνεύματος, ὡς ζωὴ δῆλα δὴ ἀξιῶν, ἔχει χαρακτήρα ἔξοχως κοινωνικὸν καὶ ὑπερπτηδῶντα τὰ ὄρια τοῦ παρόντος. Διότι τὸ ἄτομον, καθ’ ἑαυτὸν λχμβανόμενον, δὲν ἔχει μέσα του ἐξ ἀρχῆς ἀξίας πνευματικάς, ἀλλὰ τάσεις καὶ ροπὰς πρὸς ἀξίας, δὲν ἔχει π.χ. θρησκευτικάς ἀξίας, ἀλλὰ θρησκευτικὸν αἰσθητικά, δὲν ἔχει αἰσθητικὰς ἀξίας, ἀλλὰ καὶ αἰσθητικάς της σίαν κ.τ.τ. Τὸ ἄτομον ὡς φορεύς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι μιὰ σύνθεσις ἀπὸ δύο διαφορετικῆς προελεύσεως στοιχείων: ἀπὸ τὸ περιβάλλον μὲ τὸ πλῆθος τῶν περιεχομένων καὶ ἀξιῶν τῆς κοινωνίας, ἀξιῶν π.χ. θεωρητικῶν, πρακτικῶν, αἰσθητικῶν, θρησκευτικῶν κ.τ.τ., καὶ ἀπὸ τὴν ἴδιοφυΐαν του τὴν ψυχικήν,—τὸ πνευματικόν του ἐγὼ—σύνθεσις ὅχι σταθερὰ καὶ μόνιμος ἀλλὰ διαρκῶς ἀλλοιουμένη καὶ ἀνανεούμενη εἰς τὰ ἐπὶ μέρους, ὅπως καὶ εἰς τὰς γενικὰς της κατεύθυνσεις καὶ τὸν ρυθμὸν τῆς πραγματοποιήσεως της. Καὶ ἀκριβῶς ἡ ἐπαφὴ αὐτὴ καὶ σύνθεσις τῆς ἴδιας πνευματικῆς δυνάμεως καὶ τῶν ἀτομικῶν ροπῶν καὶ τάσεων πρὸς τὰς ἀξίας τῆς κοινωνίας ἀπαρτίζει τὴν πνευματικὴν ζωήν.

‘Η ἐπαφὴ αὐτὴ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι διαφορωτάτης φύσεως, νὰ εἶναι παθητικὴ ἀφομοίωσις τῶν κοινωνικῶν ἀξιῶν ἢ συνδυαστι-

κή διαφόρων τάσεων ένέργεια ή ἐκλεκτική μεταξύ τῶν ποικιλιῶν αὐτῶν, δυνατὸν ὅμως καὶ νὰ εἶναι ἔχθρική, νὰ καταλήξῃ εἰς πάλην, κατὰ τὴν δποίαν τὸ ἄτομον, ἀποδεχόμενον πολλάς ἢ δλίγας ἀπὸ τὰς ἀξίας τῆς κοινωνίας, τὰς τροποποιεῖ ἢ δημιουργεῖ τελείως νέας, τὰς δποίας κατορθώνει βαθμηδὸν νὰ ἐπιβάλῃ καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς ἔξαιρετικάς προσωπικότητας τῆς ιστορίας καὶ τοῦ πνεύματος. Οίαδήποτε ὅμως καὶ ἂν εἶναι ἡ ἐπαφή αὗτη διὰ τὸ μον., θὰ ὀδηγήσῃ πάντοτε εἰς νέαν δημιουργίαν ἀξιῶν, νέαν ἀκόμη καὶ εἰς περίπτωσιν παθητικῆς ἀποδοχῆς τῶν παραδεδομένων. Διότι καὶ τότε γίνεται ὀνάπλασις τῶν ἀξιῶν τῆς κοινωνίας καὶ προσαρμογὴ τούτων πρὸς τὰς πνευματικάς ἀνάγκας καὶ ίκανότητας τοῦ ἀτόμου, μόνον κατόπιν τῆς ἐπεξεργασίας αὐτῆς γίνονται αὕται κτῆμα τοῦ ἀτόμου καὶ μέρος τῆς ζωῆς του.

"Ἄσ ἀναφέρω καὶ ἔδω συγκεκριμένον παράδειγμα: 'Ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου ἀρχίζει ἀπὸ τὴν στιγμὴν, ποὺ τὸ ἔμφυτον θρησκευτικὸν αἴσθημα ἀποκτᾷ συνείδησιν ἑαυτοῦ ἐρχόμενον εἰς ἐπαφὴν πρὸς ὥρισμένας θρησκευτικάς ἀξίας τοῦ περιβάλλοντός του, π.χ. πρὸς τὰ θρησκευτικά πεποιθήσεις καὶ συνηθείας τῶν γονέων του. 'Αναλόγως τῶν ἀτομικῶν του ροπῶν, ἀναγκῶν καὶ ίκανοτήτων θὰ ἀφομοιώσῃ ἔξι αὐτῶν περισσότερα ἢ δλιγάτερα, ταῦτα ἢ ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, θὰ προσθέσῃ ἢ θὰ ἀφαιρέσῃ ἄλλα, θὰ ἐπιφέρῃ μεταβολάς, θὰ ἐπιβάλῃ εἰς ἄλλα τὸν χαρακτῆρα ποὺ ἔχουν αἱ ἀτομικαὶ θρησκευτικαὶ ἀνάγκαι (πανθεϊστικὸν π.χ. ἡ μυστικοπαθῆ ἢ αἰσθητικὸν ἢ ἡθικὸν ἢ τελετόφιλον καὶ φιλακόλουθον κ.λ.π.), ὥστε ν' ἀποτελέσῃ τὴν προσωπική του θρησκευτικὴν ζωὴν, ἡ δποία θὰ εἶναι προσωπικοῦ αὐτηρᾶς χαρακτῆρος, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν περιέχει κανένα πρωτότυπον, κυρίως εἰπεῖν, στοιχεῖον. Μεταξύ τῶν ἑκατομμυρίων χριστιανῶν δλίγοι εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν νὰ παρουσιάσουν πρωτοτύπους ἀντιλήψεις περὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἢ αἰσθήματα, ἄλλα, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀτομικῆς πνευματικῆς ζωῆς, εἰς κάθε χριστιανὸν ἀντιστοιχεῖ καὶ μία ἰδιαιτέρα μορφὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Οίαδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὰ προϊόντα τῆς συνθέσεως αὐτῆς εἰς κάθε ἀτομον, δι' ἡμᾶς εἶναι ἀρκετὴ ἢ διαπίστωσις, ὅτι ἡ πνευματικὴ ζωὴ σήμερον προϋποθέτει ἀπαραιτήτως ἀξίας ἔξω τοῦ ἀτόμου κειμένας, ἀξίας ποὺ εἰσδέχεται τὸ ἀτομον ἀπὸ τὸ κοινωνικόν

του περιβάλλον. Αἱ ἀξίαι δ' αὗται δὲν προσφέρουν μόνον τὰ κατὰ μέγα μέρος καὶ εἰς τὸ μέγιστον πλῆθος τῶν ἀτόμων τὸ περιεχόμενον τῆς ἀτομικῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἵκανοποίησιν τῶν πνευματικῶν των ροπῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν φύσιν τῶν πόθων αὔτῶν καὶ τὴν κατεύθυνσιν ἐπηρεάζουν—καὶ τὸ σπουδαιότερον, μόνον διὰ τῆς ἐπαφῆς πρὸς τὰς ἔξω τοῦ ἀτόμου πρεψατικὰς ἀξίας λαμβάνει τὸ ἄτομον ἐπίγνωσιν καὶ συνείδησιν τῆς ὑπάρχεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν πνευματικῶν του ἀναγκῶν. Τὸ θρησκευτικὸν αἰσθήμα π.χ. εἴναι ἔμφυτον εἰς τὸ ἄτομον, κατὰ τὴν πεποίθησίν μου, ἀλλὰ ζήτημα εἴναι, ἃν χωρὶς τὴν ἐπαφὴν πρὸς ὥρισμένας ἀντικειμενικὰς (ἀντικειμενικὰς μὲ τὴν ἔννοιαν ἔξω τοῦ ἀτόμου κειμένας) θρησκευτικὰς ἀξίας, θὰ ἐλάμβανε τὸ ἄτομον συνείδησιν τῆς ὑπάρχεως καὶ τῆς φύσεως τοῦ θρησκευτικοῦ του αἰσθήματος.

Ἐντεῦθεν ἔξηγεῖται, ὅτι δύμιλοῦμεν περὶ πνευματικῆς ζωῆς ὅχι μόνον ἐνὸς ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ ἐνὸς ἔθνους, μιᾶς κοινωνικῆς τάξεως, μιᾶς ἐποχῆς κλπ.—καὶ ἀκριβῶς καὶ τὸ ἄτομον προσπαθοῦμεν νὰ συλλάβωμεν ἐντὸς τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς φυλῆς καὶ τῶν χρόνων του. Γίνεται δὲ τοῦτο, διότι μεταξὺ τῶν ἀτόμων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κοινωνικῆς ἐνότητος, ἐνότητος φυλετικῆς ἢ ταξικῆς ἢ χρονικῆς, παρατηροῦνται ἀναλογίαι καταπληκτικαὶ καὶ κοινὰ χαρακτηριστικὰ εἰς τὴν πνευματικὴν των ζωήν, ὁφειλόμενα εἰς τὸ ὅτι κοινὰ εἴναι καὶ τὰ πολιτιστικὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια ἔνα ἔκαστον ἄτομον ἤντλησεν ἀπὸ τὸ περιβάλλον του διὰ τὴν πνευματικὴν του ζωήν, ὅμοιαι δὲ καὶ αἱ συνθῆκαι τῆς ὑπάρχεως, ποὺ ἐπηρεάζουν τὰς πνευματικὰς τῶν ἀτόμων ροπάς. Πνευματικὴ δὲ ζωὴ μιᾶς ἐποχῆς δὲ σημαίνει τὸ ἀθροισμα τῶν πνευματικῶν ζωῶν τῶν ἀτόμων ὅλων ποὺ ζοῦν εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτήν, εἴναι τὰ κοινὰ χαρακτηριστικά, τὰ κοινὰ περιεχόμενα, αἱ κοιναὶ κατευθύνσεις, ὁ κοινὸς ρυθμὸς, ποὺ παρατηροῦνται εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς μεγίστης πλειονότητος τῶν ἀτόμων τῆς ἐποχῆς ταύτης.

Ἄλλὰ δὲν ἔχει μόνον κοινωνικὰς προϋποθέσεις ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου. "Αν καὶ κατ' οὓσιαν εἴναι φαινόμενον σύγχρονον, ἔχει χαρακτῆρα ἴστορικόν, διότι αἱ ἀξίαι, πρὸς τὰς ὅποιας ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν τὸ ἄτομον διὰ νὰ ζήσῃ τὴν πνευματικὴν του ζωήν, εἴναι καρπὸς τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἄλλων ἀτόμων ἢ δύμάδων προϋπαρξάντων ἢ συγχρόνων μέν, ἀλλὰ καρπὸς προγενέ-

στερος. Αἱ ἀξίαι ἄλλως τε τοῦ πολιτισμοῦ μας παρουσιάζονται εἰς τὴν πραγματικότητα πάντοτε ὡς περιεχόμενα ὥρισμένου ἱστορικοῦ περιβλήματος, συνυφασμέναι δῆλα δὴ μὲ ὥρισμένας τοπικὰς καὶ χρονικὰς συνθήκας τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, ποὺ τὰς ἐδημιούργησαν. Καθ' ἑαυτὰς οὐδέποτε τὰς συναντῶμεν, πλὴν μόνον εἰς τὴν λογικὴν ἀφαίρεσιν. Κατὰ ταῦτα πνευματικὴ ζωὴ δὲν εἶναι νοητή, παρὰ μόνον ὡς ἐπαφὴ πρὸς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ παρελθόντος — τοῦ μακρινοῦ ἢ τοῦ ἀμέσου παρελθόντος, ἀδιάφορον, πάντως τοῦ παρελθόντος — καὶ ἔχει βαθεῖαν ἔννοιαν τὸ ἀπόφθεγμα, ὅτι πολιτισμὸς σημαίνει συναναστροφὴν μὲ τοὺς νεκρούς.

'Η ἐπαφὴ αὗτη πρὸς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ παρελθόντος, ἡ ὅποια, ὡς ἐκ τῆς φύσεως της ὡς ζωῆς ἔχει πάντοτε τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀτομικοῦ καὶ ἐπικαίρου, εἶναι δυνατή, μόνον ἐφ' ὅσον αἱ ἀξίαι, τὰς ὅποιας πραγματοποιοῦν δι' ἑαυτοὺς τὸ ἀτομον ἢ ἡ κοινωνία τοῦ παρελθόντος, ἔξωτερικεύονται εἰς ὥρισμένα ὑλικὰ ἀντικείμενα ἢ αἰσθητὰ φαινόμενα, ἐφ' ὅσον λαμβάνουν ὥρισμένην ἀντικειμενικῶς αἰσθητὴν μορφήν.

Αἱ μορφαὶ ἀποτελοῦν τὸ ὑλικόν, οὕτως εἰπεῖν, ἐπὶ τοῦ ὅποιου διενεργεῖται καὶ δρᾶ ἢ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου. 'Η γνῶσις τούτων προκαλεῖ καὶ εἰς τὸ ἀτομον, ποὺ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῶν παρωχημένων γενεῶν, τὰ αὐτὰ ψυχικὰ φαινόμενα (ἢ περίπου τὰ αὐτὰ) ποὺ ἐπροκάλεσαν τότε τὴν γένεσιν καὶ δημιουργίαν τῶν μορφῶν. "Ενας καλλιεργημένος ἀγρός π.χ. ἢ ἔνα ἄγαλμα εἶναι ἀντικείμενα ὑλικά, ἀλλ' ἢ αἰσθησις τούτων ἐπιτρέπει εἰς τὴν ψυχήν μου ν' ἀναπλάσῃ τὰς αὐτὰς ψυχικὰς λειτουργίας, ποὺ ὠδήγησαν τὴν γεωργὸν εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἀγροῦ ἢ τὸν καλλιτέχνην εἰς τὴν πλάσιν τοῦ ἀγάλματος, καὶ νὰ ζήσῃ ἐκ νέου τὰς ἀξίας τῆς ὡφελιμότητος ἢ ὠραιότητος ποὺ ἔξεφράσθησαν διὰ τοῦ λίθου ἢ τῆς γῆς. 'Απὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς καὶ ὁ καλλιεργημένος ἀγρός καὶ τὸ ἄγαλμα ἀποτελοῦν μορφάς.

I. Συκοντροῆς

Φυτοτεχνοτέχνης ονομάζεται σημαντικότερη τεχνοτροπία της σύγχρονης αρχιτεκτονικής, η οποία συγχέει την πολιτική με την πολιτιστική, την πολιτική με την πολιτική της γεωργίας, την πολιτική της βιομηχανίας, την πολιτική της ανάπτυξης καὶ την πολιτική της ανάπτυξης της γεωργίας.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ

"Οταν ταξιδεύης στήν 'Ελλάδα, χαίρεσαι τὸ χαρακτῆρα τοῦ Ἔλληνος. Βλέπεις χίλιων λογιῶν τύπους. Τὸν καμπουριασμένο καὶ πρόωρα γερασμένο γεωργό. Τὶς πρόσχαρες γυναῖκες στὸν τρύγο. Τὸν πλούσιο ἐπαρχιώτη—κοντοφάρδουλο—μὲ διπλῇ χρυσῇ καδένα στὸ γιλέκο, πλατὺ δαχτύλιδι στὸ μικρό του δάχτυλο καὶ κομπολόγι ἀπὸ κεχριμπάρι ἢ γιούσουρι*. Τὸν ἄξιο ἀγωγιάτη. Τὸν τίμιο καὶ λιγόλογο θαλασσινό. "Ολοὶ ἔχουν τὴν ἀτομικὴ ἰστορία τους. 'Αλλὰ τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς φυλῆς μας προδίδονται στὸ φέρσιμο τοῦ καθενός. Οἱ ἔξαίρετες ἀρετές μας.

Μιλοῦμε λ.χ. κι ἐμεῖς κι οἱ ξένοι γιὰ τὴ φιλοξενία μας. Τὴν πανάρχαια ἑλληνικὴ ἀρετή. Μὲ τὴ λέξι ὅμως αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τὴν ἀπλῇ προσφορὰ καταλύματος σὲ πολίχνες ἢ σὲ χωριά, ὅπου ξενοδοχεῖα δὲν ὑπάρχουν. Τοῦτο δὲ θὰ ἥταν ἀρετή, ἀλλὰ στοιχειώδης ἀνθρωπισμός. 'Ο "Ελληνας ὅμως εἶναι φιλόξενος κυριολεκτικά. 'Αγαπᾶ τὸν ξένο. Χαίρεται τὸν ἐρχομό του. Τὸν ὑπηρετεῖ μὲ προθυμία. Τσακίζεται νὰ τοῦ φανῆ χρήσιμος. "Εχει τὸν τρόπο τὸν καλὸ μαζί του, τὸ ἐγκάρδιο φέρσιμο.

Δὲ θὰ ξεχάσω ποτὲ πόσο γλυκομίλητοι εἶναι οἱ Καλαματιανοί. Πόσο εὐγενικοί οἱ Λάκωνες. Πίνω τὸν καφέ μου σ' ἕνα σπαρτιατικὸ καφενεῖο καὶ ρωτῶ ποῦ πουλοῦνε κάρτες ταχυδρομικές. "Οξω βρέχει μὲ τὸ κανάτι. Κι ὅμως τὸ γκαρσόνι προσφέρεται νὰ μ' ὀδηγήσῃ

τὸ ἕδιο. Ἀφήνει τὸ καφενεῖο καὶ μὲ πάει πέντε λεπτὰ τῆς ὥρας δρόμο. Καὶ καθὼς βλέπει πώς δὲν ἔχω ὅμπρέλλα, μοῦ δανείζει αὐτοπροσάρετα τὴ δική του. Μοῦ τὴν παραχωρεῖ γιὰ δσες μέρες πρόκειται νὰ μείνω στὴν πόλι.

'Ο "Ελληνας σὲ πονεῖ, ἄμα σὲ βλέπει δίχως συντροφιά. "Ερχεται καὶ κάθεται κοντά σου. Γιατὶ ἔχει παμπάλαιο πολιτισμὸ καὶ νοιώθει τὴν ἀξία τῆς κοινότητος τῶν συναισθημάτων. Τὸ βρίσκει κακὸ νὰ σ' ἀφήσῃ ἔρημο, στὴ γωνιά σου, ἀμίλητο. "Ας μὴν ξεχνοῦμε πώς γιὰ τὸν "Ελληνα ἔνα ἀπὸ τὰ βαρύτερα δεινὰ εἶναι ἡ «ὅρφανια». Σπάνια βρίσκεται στὶς ἄλλες γλῶσσες λέξι ποὺ νὰ κρύβη τόσον πόνο σὰν κι αὐτή. Κι ἡ μοναξιά, ἡ ἔρημια εἶναι κάτι σὰν ὁρφάνια πρόσκαιρη.

Βέβαια τοῦ 'Αθηναίου δὲν τοῦ ἀρέσουν καὶ πολὺ οἱ εὔκολες γνωριμίες. 'Η πρωτεύουσα μὲ τὸν ὄχλο της τὸν ἔκανε καχύποπτο, τὸν ἀνάγκασε νὰ ἀποτραβιέται στὸν ἑαυτό του. Πάει ταξιδάκι, γιὰ νὰ ξεκουραστῇ, καὶ θάθελε νὰ μὴ βλέπῃ ζωντανὴ ψυχὴ μπροστά του. Γιὰ τοῦτο ἔχει διάθεσι νὰ δώσῃ στραβὲς ἐρμηνεῖες στὴν προθυμία τῶν ξεναγῶν του. Τοὺς βρίσκει φιλοπερίεργους ἵσως, ἀργόσχολους, ξεπεσμένους, φλύαρους. Κι ὅμως ἔχει ἀδικο. Γιατὶ ὁ ξενοδόχος αἴφνης, ποὺ θὰ καθίσῃ στὸ τραπέζι σου νὰ σοῦ κάμη συντροφιά, ἄμα τρῶς μονάχος, τί σοῦ λέει; Σοῦ συσταίνει εὐγενικὰ πῶς νὰ περάσῃς τὴν ὥρα σου καλύτερα. Ποιόν περίπατο νὰ κάμης. Τί νὰ ζητήσῃς νὰ σοῦ δείξουν οἱ καλόγεροι τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ἢ ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσῃς νὰ περιδιαβάζῃς στὶς ἀρχαιότητες τῆς 'Ολυμπίας. Σὲ ρωτᾷ τί φαὶ σ' ἀρέσει, γιὰ νὰ σοῦ τὸ ἑτοιμάσῃ στὸ δεῖπνο. Καὶ πεισματώνει μαζί σου γιὰ τὴν κακοκαιρία.

Δὲν ἔχει περιέργεια. Ποιός εἶσαι καὶ τί δουλειά κάνεις δὲν τὸ ἔξετάζει. 'Απὸ εὐγένεια. "Αν τύχῃ καὶ δὲν ἔχῃ τέτοια περιέργεια οὔτε ἡ τοπικὴ ἀστυνομία, μπορεῖς νὰ περάσῃς ἀπὸ ἔνα ξενοδοχεῖο χωρὶς νὰ μάθῃ κανεὶς ποιός εἶσαι. Μούτυχε αὐτό. Μὰ ἂν τὸ φέρη ἡ κουβέντα νὰ πῆς στὸν ξεναγό σου τίποτα δικά σου, μὲ περισσὴ προθυμία σοῦ φανερώνει αὐτὸς ὅλη τὴ ζωή του. Καὶ τότε εἶναι σὰ νὰ σοῦ λέψῃ: «Βλέπεις; Κι ἔσν κι ἔγω βασανισμένοι ἄνθρωποι εἴμαστε. "Ετσι εἶναι ό κόσμος. Μὰ θὰ μᾶς τὰ φέρη ό Θεός δεξιά!».

('Εκλογὴ ἀπὸ τὸ ἔργο του, τόμ. B')

Φῶτος Πολίτης

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΟΡΔΟΝ ΝΟΕΛ ΜΠΑ·Υ·ΡΟΝ

19

'Εκφωνηθείς ἐν Μεσολογγίῳ τὴν 10 Ἀπριλίου 1824

Τί ἀνέλπιστον συμβεβηκός! τί ἀξιοθήνητον δυστύχημα! Ολίγος καιρὸς εἶναι ἀφ' οὗ δὲ λαὸς τῆς πολύπαθης Ἑλλάδος, ὅλος χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις, ἐδέχθηκεν εἰς τοὺς κόλπους του τὸν ἐπίσημον τοῦτον ἄνδρα, καὶ σήμερον ὅλος θλίψις καὶ κατήφεια καταβρέχει τὸ νεκρικόν του κρεβάτι μὲ πικρότατα δάκρυα καὶ ὀδύρεται ἀπαρηγόρητα.

Ο γλυκύτατος χαιρετισμὸς Χριστὸς Ἄνεστη ἔγινεν ἄχαρις τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα εἰς τὰ χείλη τοῦ κάθε Ἑλληνος χριστιανοῦ, καὶ ἀπαντῶντας δὲ ἔνας τὸν ἄλλον, πρὶν τοῦ εὐχηθῆ τες καλεῖς ἑορτές, ἐρωτοῦσε: «Πῶς εἶναι ὁ Μυλόρδος;» Χιλιάδες ἄνθρωποι, συναγέμνοι νὰ δώσουν μεταξύ τους τὸ θεῖον φίλημα τῆς ἀγάπης εἰς τὴν εὐρύχωρον πεδιάδα ἔξω ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως μας, ἐφαίνονταν ὅτι ἐσυνάχθησαν μόνον καὶ μόνον νὰ παρακαλέσουν τὸν ἐλευθερωτὴν τοῦ παντὸς διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ συναγωνιστοῦ τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους μας.

Καὶ πῶς ἦτον δυνατὸν νὰ μὴ συντριβῇ ἡ καρδία ὅλων; νὰ μὴ καταπικρανθοῦν ὅλων τὰ χείλη; εὑρέθηκεν ἄλλην φορὰν τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἑλλάδος εἰς περισσότερον χρείαν καὶ ἀνάγκην παρὰ εἰς τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν ὅποιαν δὲ πολυθρήνητος Μυλόρδ Μπάύρον ἐπέρασε μὲ κίνδυνον καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς του εἰς τὸ Μεσολόγγι; καὶ τότε, καὶ εἰς ὅσον καιρὸν συνέζησε μαζί μας, δὲν ἐθεράπευσε τὸ

πλουσιοπάροχόν του χέρι τές δεινότατες χρείες μας, χρείες όπου ή πτωχεία μας ἄφηνεν ἀδιόρθωτες; πόσα ἄλλα καλά, πολὺ ἀκόμη μεγαλύτερα, ἐλπίζαμεν ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄνδρα; καὶ σήμερον, ἀλλοί-μονον! σήμερον δὲ πικρὸς τάφος καταπίνει καὶ αὐτὸν καὶ τές ἐλπί-δες μας!

'Ἄλλα δὲν ἡμποροῦσε τάχα καθήμενος καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα, ἀναπταύμενος καὶ χαιρόμενος τὰ καλὰ τῆς Εὐρώπης, νὰ τρέξῃ μὲ μόνην τὴν μεγαλοδωρίαν τῆς καρδίας του εἰς βοήθειάν μας; Τοῦτο ἀρκοῦσε διὰ ἡμᾶς, ἐπειδὴ ἡ δοκιμασμένη φρόνησις καὶ βαθεῖα ἐμπειρία τοῦ Προέδρου τῆς βουλῆς καὶ διοικητοῦ μας θὰ ἔξοι-κονομοῦσε μὲ μόνα τὰ μέσα αὐτὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν μερῶν τού-των. 'Αλλὰ ἂν ἀρκοῦσε τοῦτο δι' ἡμᾶς, δὲν ἀρκοῦσε, ὅχι, δι' αὐτόν· πλασμένος ἀπὸ τὴν φύσιν διὰ νὰ ὑπερασπίζεται πάντοτε τὰ δι-καιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου καὶ ἂν τὰ ἔβλεπε καταπατημένα, γεννημένος εἰς ἐλεύθερον καὶ πάνσοφον ἔθνος, θρεμμένος ἀπὸ μικρὸς μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀθανάτων προγόνων μας, τὰ ὅποια διδάσκουν ὅσους ἥξενται νὰ διαβάσουν, ὅχι μόνον τί εἶναι, ἀλλὰ καὶ τί πρέπει νὰ εἶναι καὶ τί ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ὁ ἀν-θρωπος, εἶδε τὸν ἔξαχρειωμένον, τὸν ἀλυσοδεμένον ἀνθρωπόν τῆς 'Ελλάδος νὰ ἀποφασίσῃ καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ συντρίψῃ τές φρι-κτὲς ἀλυσές του καὶ τὰ συντρίματα τῶν ἀλύσων του νὰ κάμη κο-φτερὰ σπαθιὰ διὰ νὰ ξαναποχτήσῃ μὲ τὴν βίαν ὅ,τι τοῦ ἀρπαξεν ἡ βία· εἶδε καὶ ἄφησεν ὅλες τές πνευματικές καὶ σωματικές ἀπόλαυ-σεις τῆς Εὐρώπης καὶ ἥλθε νὰ κακοπαθήσῃ καὶ νὰ ταλαιπωρηθῇ μαζί μας, συναγωνιζόμενος ὅχι μόνον μὲ τὸν πλοῦτόν του, τὸν ὅποιον δὲν ἐλυπήθηκεν, ὅχι μόνον μὲ τὴν γνῶσίν του, τῆς ὅποιας μᾶς ἔδωκε τόσα σωτηριώδη σημεῖα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ σπαθί του ἀκονι-σμένον ἐναντίον τῆς τυραννίας καὶ τῆς βαρβαρότητος· ἥλθεν εἰς ἔνα λόγον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν οἰκιακῶν του, μὲ ἀπόφασιν νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὴν 'Ελλάδα διὰ τὴν 'Ελλάδα· Πῶς λοιπόν νὰ μὴ συντριβῇ ὅλων μας ἡ καρδία διὰ τὴν στέρησιν ἐνὸς τοιούτου ἀν-δρός; πῶς νὰ μὴ κλαύσωμεν τὴν στέρησιν του ὡς γενικήν στέρη-σιν ὅλου τοῦ 'Ελληνικοῦ γένους;

'Αλλὰ ἔως αὐτοῦ, ἀδελφοί, εἴδατε τὸν φιλελεύθερον, τὸν πλού-σιον, τὸν ἀνδρείον ἀνθρωπόν, τὸν ἀληθινὸν φιλέλληνα, εἴδατε τὸν εὔεργέτην· τοῦτο φθάνει βέβαια διὰ νὰ μᾶς κινήσῃ τὰ δάκρυα, δὲν

φθάνει ὅμως, δὲν φθάνει διὰ τὴν ὑπόληψίν του καὶ διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἐνδόξου ἐπιχειρήματός του. Αὐτός, τοῦ ὅποιου κλαίομεν τὸν θάνατον ἀπαρηγόρητοι, εἶναι ἀνθρωπος ὁ ὅποιος εἰς τὸ εἶδός του ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὸν αἰῶνά μας. Ἡ εὐρυχωρία τοῦ πνεύματός του καὶ τὸ ὑψος τῆς φαντασίας του δὲν τὸν ἀφησαν νὰ πατήσῃ τὰ λαμπτρὰ πλὴν κοινὰ ἵχνη τῆς φιλολογικῆς τῶν παλαιῶν δόξας: ἔπιασε νέον δρόμον, δρόμον, τὸν ὅποιον ἡ γεροντικὴ πρόληψις ἐπροσπάθησε καὶ προσπαθεῖ ἀκόμη νὰ κλείσῃ εἰς τὴν σοφὴν Εὔρώπην· ἀλλ’ ὅσῳ ζοῦν τὰ συγγράμματά του, καὶ θὰ ζοῦν ὅσῳ ζῆ ὁ κόσμος, θὰ μείνῃ πάντοτε ὁ δρόμος αὐτὸς ἀνοιχτός, ἔπειδὴ καὶ αὐτὸς καθὼς καὶ ὁ ἄλλος εἶναι δρόμος ἀληθινῆς δόξας. Ἔδω παρατρέχω ὅσα μὲ βιάζει νὰ σᾶς κοινοποιήσω τὸ βαθὺ σέβας καὶ ὁ μεγάλος ἐνθουσιασμὸς ὃπου πάντοτε ἔμπνευσεν εἰς τὴν καρδίαν μου ἡ ἀνάγνωσις τῶν συγγραμμάτων του καὶ τὸν ὅποιον αἰσθάνομαι τώρα σφοδρότερον ἀπό ἄλλην φοράν. Ἔγκωμίασε καὶ ἔγκωμιάζει τὸν ποιητὴν τοῦ αἰῶνός μας ὅλη ἡ σοφὴ Εύρώπη, καὶ θὰ τὸν ἔγκωμιάσουν ὅλοι οἱ αἰῶνες, ἔπειδὴ ἐγεννήθη δι’ ὅλην τὴν Εύρώπην καὶ δι’ ὅλους τοὺς αἰῶνας.

Ἐνας ἄλλος συλλογισμὸς μοῦ ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν, συλλογισμὸς τόσον ὄρθος καὶ ἀληθινός, ὃσον προσαρμοσμένος εἰς τὴν περίστασιν τῆς πατρίδος μας· ἀκούσατε, "Ἐλλήνες, μὲ προσοχὴν αὐτὸν τὸν συλλογισμόν, ἔπειδὴ θέλω νὰ γενῇ καὶ συλλογισμὸς ἔδικός σας καὶ συλλογισμὸς παντοτινός.

Πολλὰ ἔστάθησαν τὰ λαμπτρὰ ἔθνη εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ’ ὅλιγάτατες αἱ ἐποχὲς τῆς ἀληθινῆς των λαμπρότητος· ἔνα ὅμως φαινόμενον, στοχάζομαι, λείπει ἀπὸ τὰ χρονικὰ ὅλου τοῦ λαμπροῦ κόσμου, φαινόμενον τὸ ὅποιον ἔδίσταζεν, ἀν ποτὲ ἡμπορῷ νὰ φανῇ, καὶ αὐτὸς ὁ παρατηρητικὸς νοῦς τῆς φιλοσοφίας. "Ολα σχεδὸν τὰ ἔθνη τῆς γῆς ἔπεσαν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἐνὸς εἰς τὰ χέρια ἄλλου αὐθέντου. Κάποτε ἐκαλυτέρευσαν, κάποτε ἔχειροτέρευσαν· πουθενὰ ὅμως τὸ μάτι τοῦ ἱστορικοῦ δὲν εἶδε κανένα ἔθνος κατασκλαβωμένον ἀπὸ βαρβάρους καὶ μάλιστα βαρβάρους ριζωμένους ἀπὸ αἰῶνες εἰς αὐτὸ τὸ ἔθνος, δὲν τὸ εἶδε, λέγω, νὰ ξεσκλαβωθῇ ἀφ' ἐαυτοῦ του· ἵδιον τὸ φαινόμενον· τοῦτο σήμερον παρουσιάζεται διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν κόσμον καὶ φαίνεται εἰς μοναχὴν τὴν 'Ἐλλάδα' ναί, εἰς μοναχὴν τὴν 'Ἐλλάδα φαίνεται! Τὸ βλέπει μακρόθεν ὁ φιλόσοφος.

καὶ χάνει τὸν δισταγμόν του, τὸ βλέπει ὁ ἴστορικὸς καὶ ἔτοιμάζεται νὰ τὸ διηγηθῇ ὡς νέαν ἀνακάλυψιν τῆς τύχης τῶν ἔθνῶν, τὸ βλέπει ὁ πολιτικὸς καὶ γίνεται σκεπτικώτερος καὶ προφυλακτικώτερος· τόσον παράδοξος εἶναι ὁ καιρὸς εἰς τὸν δόποιον ζοῦμεν, ἀγαπητοί μους "Ἐλληνες!" ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι ἐποχὴ τοῦ ἔθνους μας μόνον, εἶναι ἐποχὴ ὅλων τῶν ἔθνῶν, ὅλων τῶν αἰώνων, ἐπειδή, καθὼς σᾶς εἶπα, εἶναι φαινόμενον μοναδικὸν εἰς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῶν ἔθνῶν.

Αὐτὸ τὸ μοναδικὸν φαινόμενον ἐπαρατήρησεν ὁ μεγάλος νοῦς τοῦ μεγαλόφρονος, τοῦ πολυθρηνήτου Μπάύρον, καὶ ἡθέλησε νὰ ἐνώσῃ τὴν ἀθανατήν του δόξαν μὲ τὴν δόξαν σας καὶ νὰ ἐμβάσῃ τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ἴστορίαν τῶν λαμπρῶν σας κατορθωμάτων.

Δὲν ἔγιναν καὶ ἄλλες ἐπαναστάσεις ἐν ταῖς ἡμέραις του; καμμίαν ὅμως δὲν ἡκολούθησε, καμμίαν δὲν ὑπερασπίσθη, ἐπειδὴ ἦτον πολλὰ διαφορετικὸς ὁ χαρακτὴρ καὶ πολλὰ διαφορετικὴ ἡ φύσις τους. "Ἡ μοναχὴ δόξα τῆς Ἑλλάδος ἦταν ἀξία δόξα δι'" ἐκεῖνον τὸν δόποιον δοξολογοῦν ὅλα τὰ σοφὰ στόματα. Βλέπετε, "Ἐλληνες, βλέπετε εἰς τί καιρὸν ζῆτε, εἰς τί ἀγῶνα ἐμβήκατε; βλέπετε ὅτι μὲ τὴν δόξαν σας δὲν ἡμπορεῖ νὰ συγκριθῇ καμμία δόξα περασμένη; Οἱ φιλελεύθεροι, οἱ φιλάνθρωποι, οἱ φιλόσοφοι ὅλων τῶν ἔθνῶν, καὶ μάλιστα τῆς μεγαλόδωρης Ἀγγλίας, σᾶς χαιρετοῦν, ὅλοι μακρόθεν σᾶς συγχαίρονται, ὅλοι σᾶς ἐμψυχώνουν, καὶ ὁ ποιητὴς τῶν καιρῶν μας, ἀγκαλὰ καὶ στεφανωμένος ἀθανασίαν, ἐζήλευσε τὴν δόξαν σας καὶ ἥλθε προσωπικῶς νὰ ξεπλύνῃ μαζί σας μὲ τὸ αἷμά του τὰ μολυσμένα ἀπὸ τὴν τυραννίαν χώματά μας.

Γεννημένος εἰς τὴν λαμπροτάτην μητρόπολιν τῆς Λόνδρας, εὐγενέστατος καὶ ἀπὸ πατέρα καὶ μητέρα, πόσην χαρὰν αἰσθάνθηκεν ἡ φιλεληνική του καρδία, ὅταν ἡ πτωχὴ μας πόλις εἰς σημεῖον εὐγνωμοσύνης τὸν ἐπολιτόγραφεν;

Εἰς αὐτὸν τὸν ἀγῶνα τοῦ θανάτου του, ἥγουν εἰς τὴν στιγμήν, ὅταν κρυμμένη ἡ αἰώνιότης δείχνεται εἰς τὸν ἄνθρωπον εύρισκόμενον εἰς τὰ ὅρια τῆς θυητῆς καὶ τῆς ἀθανατῆς ζωῆς, ὅταν, λέγω, ὅλος ὁ ὀρατὸς κόσμος φαίνεται ἔνα μόνον σημεῖον ὡς πρὸς τὰ λαμπτρὰ ἔργα τῆς θείας παντοδυναμίας, εἰς ἐκείνην τὴν φοβερήν στιγμήν ὁ πολυένδοξος τοῦτος νεκρὸς ἀφήνοντας τὸν κόσμον ὅλον ἐβάσταξεν εἰς τὸ στόμα του μονάχα δύο ὀνόματα, τῆς μονάκριβης καὶ πο-

λυαγαπημένης του κόρης και τῆς Ἑλλάδος. Αύτὰ τὰ δύο ὄνόματα, βαθιά ριζωμένα εἰς τὰ σπλάχνα του, μήτε ἡ στιγμὴ τοῦ θανάτου δὲν ἡμπόρεσε νὰ τὰ ἔξαλειψῃ. Κόρη μου, εἶπεν, Ἑλλάς, εἶπε, καὶ ἡ φωνὴ του ἔλειψε! ποιά Ἑλληνικὴ καρδία νὰ μὴ συντρίβεται ὅσες φορὲς ἐνθυμεῖται αὐτὴν τὴν περίστασιν;

Δεκτὰ βέβαια, ἀγαπητοί μου Ἑλληνες, πολὺ δεκτὰ εἶναι εἰς τὴν σκιάν του τά δάκρυά μας, ἐπειδὴ εἴναι δάκρυα εἰλικρινῆ, δάκρυα τῶν κληρονόμων τῆς ἀγάπης του, ἀλλὰ πολὺ δεκτότερα δι’ αὐτὸν θὰ εἴναι τὰ ἔργα μας διὰ τὴν πατρίδα, τὰ ὅποια καὶ χωρισμένος ἀπὸ μᾶς θὰ παρατηρῇ ἐπάνωθεν ἀπὸ τοὺς οὐρανούς, τοὺς ὅποιους τοῦ ἀνοικεῖν ἡ ἀρετή του. Αὔτὴν τὴν μοναχὴν τὴν εὐγνωμοσύνην γυρεύει ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τέσ εὐεργεσίες του, αὐτὴν τὴν ἀνταμοιβὴν εἰς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην του, αὐτὴν τὴν ἐλάφρωσιν εἰς τέσ ταλαιπωρίες του, αὐτὴν τὴν πληρωμὴν διὰ τὸν χαμὸν τῆς πολύτιμης ζωῆς του.

“Οταν, ἀγαπητοί μου Ἑλληνες, ἡ δύναμις σας κατορθώσῃ νὰ ἀποσυντρίψῃ τὰ χέρια ὅπου μᾶς ἀλυσόδεσαν, τὰ χέρια ὅπου μᾶς ἄπταξαν ἀπὸ τέσ ἀγκάλες μας τοὺς ἀδερφούς, τὰ τέκνα, τὴν κατάστασιν μας, τότε θὰ χαρῇ ἡ σκιά του, τότε θὰ ἀγαλλιασθῇ ἡ κόνις του, ναι! εἰς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ὥραν τοῦ εύτυχισμένου τέλους τῶν ἀγώνων σας ὁ ἀρχιερεὺς θ’ ἀπλώνῃ τὴν ἱεράν του καὶ ἔλεύθερην δεξιὰν καὶ θὰ εὐλογῇ καὶ ἀγιάζῃ τὸν πολυένδοξον τάφον του· τὸ παλληκάρι ζωσμένον τὸ σπαθί του ἀπὸ τὰ τυραννικὰ αἷματα βαμμένον θὰ τὸν στολίζῃ μὲ δάφνες, δ πολιτικὸς μὲ ἔγκωμια, δ ποιητὴς γυρμένος εἰς τὴν ἀρμονικωτάτην ταφόπετράν του θὰ γίνεται ποιητικώτερος· τότε ἀνθοστεφανωμένες αἱ παρθένοι τῆς Ἑλλάδος, τὴν μαγευτικὴν ὡραιότητα τῶν ὅποιων ἔψαλεν δ πολυένδοξος συμπολίτης μας Μπάύρον εἰς πολλὰ του ποιήματα, τότε τὰ ὡραιά μας τέκνα, χωρὶς πλέον νὰ φοβοῦνται νὰ μολυνθοῦν ἀπὸ τὰ ἀρπακτικὰ χέρια τῶν τυράννων μας, θὰ σταίνουν χορούς τριγύρο τοῦ τάφου του, τραγουδοῦντες τὰ κάλλη τῆς γῆς μας, τὰ ὅποια μὲ τόσην χάριν καὶ ὀλήθειαν δ ποιητὴς τοῦ αἰῶνός μας ἔψαλεν.

‘Αλλὰ ποία ίδεα λυπτηρὴ μοῦ ἔρχεται τώρα εἰς τὸν νοῦν; μὲ ἐπλάνεσεν ἡ φαντασία μου· ἐνόμισα ὅτι βλέπω ὅσα ἡ καρδιά μου ἐπιθυμεῖ· ὑπόθεσα εὐλογίες ἀρχιερέων, δαφνοστεφανώματα, ὕμνους, χορούς, τριγύρο τοῦ τάφου τοῦ εὐεργέτου τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ δ

τάφος αὐτὸς δὲν θὰ ἔχῃ μέσα του τὰ πολύτιμα λείψανα αὐτοῦ τοῦ εὔεργέτου! ἄδειος θὰ μένῃ ὁ τάφος! τὸ σῶμά του ὀλίγες ἡμέρες ἀκόμη μένει εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς μας, τῆς νέας πατρίδος του, δὲν παραδίδεται ἐν ταῖς ἀγκάλαις της, μεταφέρεται εἰς τὴν γῆν, τὴν ὅποιαν ἔτιμησεν ἡ γέννησίς του.

Αἱ ἐδικές σου ἀγκάλες, ἀκριβή του καὶ πολυαγαπημένη του κόρη, αἱ ἐδικές σου θὰ τὸ δεχθοῦν, τὰ δάκρυα τὰ ἐδικά σου θὰ παρηγορήσουν τὸν σωματοφόρον τάφον του, καὶ τὰ δάκρυα τῶν ὄρφανῶν Ἐλλήνων θὰ χύνωνται εἰς τὴν πολύτιμην θήκην τοῦ πνεύμονός του καὶ εἰς ὅλην τὴν γῆν τῆς Ἐλλάδος, ἐπειδὴ ὅλη ἡ γῆ τῆς Ἐλλάδος εἶναι τάφος του. Καθὼς εἰς αὐτές τές ὑστερνές στιγμές τῆς ζωῆς του ἔσει καὶ τὴν Ἐλλάδα εἶχεν εἰς τὴν καρδίαν του καὶ εἰς τὰ χείλη του, δίκαιον ἦτον καὶ ὑστερα ἀπὸ τὸ θάνατόν του νὰ λάβῃ καὶ αὐτὴ μερίδιον ἀπὸ τὰ μεγαλότιμα λείψανά του. Ἡ πατρίς του, τὸ Μεσολόγγι, σφυκταγκαλιάζει, ὡς σύμβολον τῆς ἀγάπης του, τὸν πνεύμονά του· δέξαι καὶ σύ, γλυκύτατε καρπὲ τῆς καρδίας τοῦ ἀποθανόντος, δέξαι τὸ σῶμά του, τὴν καρδίαν του, τὰ ἐντόσθιά του· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ ἡ Ἐλλάς ὅλη ἡ μαυροφορεμένη, ὅλη ἀπαρηγόρητη· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ μὲ ὅλην τὴν ἐκκλησιαστικήν, τὴν πολιλιτικήν καὶ στρατιωτικήν τιμὴν καὶ παράταξιν καὶ μὲ ὅλον τὸ πλῆθος τῶν συμπολιτῶν του Μεσολογγιτῶν καὶ ὁμογενῶν τοῦ Ἐλλήνων· σοῦ τὰ ξεπροβοδεῖ στεφανωμένα μὲ τὴν εὐγνωμοσύνην της, παρηγορημένα μὲ τὰ δάκρυά της, συνωδευμένα μὲ τές θεόδεκτες εὐχὲς καὶ εὐλογίες τοῦ πανιερωτάτου μας Ἀρχιεπισκόπου, τοῦ ἀληθινοῦ ζηλωτοῦ τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους, κυρίου Πορφυρίου, τοῦ φιλοπάτριδος ἀγίου Ἐπισκόπου, κυρίου Ἰωσήφ, κι ὅλου τοῦ κλήρου. Μάθε, εὐγενεστάτη κόρη, μάθε ὅτι στρατηγοὶ τὰ ἔβασταξιν εἰς τοὺς ὕμους τους καὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, χιλιάδες "Ἐλληνες στρατιῶται ἐσκέπαζαν τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μέρη τοῦ δρόμου, ὅθεν ἐδιάβαιναν, καὶ τὰ στόματα τῶν τουφεκιῶν, ὅπου ἐκατάφαγαν τόσους καὶ τόσους τυράννους, ἥσαν ὅλα γυρμένα κατὰ τὴν γῆν, ὡσάν νὰ ἥθελον νὰ πολεμήσουν τὴν γῆν, ὅπού τοὺς ἀρπαξε τὸν εἰλικρινῆ φίλον τους. "Ολα αὐτὰ τὰ πλήθη τῶν στρατιωτῶν μὲ τὸ σπαθὶ αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἰς τὴν μέσην, μὲ τὸ τουφέκι εἰς τὸν ὕμον, καὶ ἔτοιμοι νὰ ἐκστρατεύσουν ἐναντίον τοῦ ἀσπόνδου ἔχθροῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου περικυκλώνουν τὸ νε-

κρικόν του κρεβάτι καὶ δρκίζονται νὰ μὴ λησμονήσουν ποτὲ τές θυσίες τοῦ πατρός σου, καὶ ποτὲ νὰ μὴν ἀφήσουν νὰ πατηθῇ ἀπὸ βάρβαρον καὶ τυραννικὸν ποδάρι ὁ τόπος, ὅπου εὑρίσκονται ἀπομεινάρια του. Χιλιάδες στόματα χριστιανικὰ ἀνοίγονται αὐτὴν τὴν στιγμὴν καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ὑψίστου ἀντιβοᾶ ὅλος ὕμνους, ὅλος ἰκεσίες διὰ νὰ κατευδωθοῦν τὰ σεβάσμια λείψανά του εἰς τὴν πατρικήν του γῆν, καὶ νὰ ἀναπαιθῇ ἡ ψυχή του, ὅπου οἱ δίκαιοι ἀναπαιύονται.

«Λόγοι» («Ἐξδοσις Παρισίων»)

Σπ. Τρικούπης

ΛΟΓΟΣ

*Ἐκφωνηθεὶς ἐν Αἰγίῳ τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου 1911 κατὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόδων Παιδῶν

‘Η ρηξικέλευθος* πόλις τοῦ Αἰγίου ἔπιτελεῖ σήμερον ἐν ἀκόμη βῆμα προόδου· ἐστήθη ἀκόμη ἔνας βωμὸς τῆς φιλανθρωπίας· διηνύθη ἔνας σταθμὸς πολιτισμοῦ.

Τιμὴ εἰς τοὺς ἀποφασιστικοὺς καὶ δραστηρίους ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἀνέλαβον τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου, τιμὴ εἰς ὑμᾶς, Αἰγιεῖς, οἱ ὅποιοι ἔδωκατε τὰ μέσα πρὸς πραγμάτωσιν αὐτοῦ· τιμὴ πρὸ πάντων εἰς τὰ βασανισμένα ἔκεινα τέκνα τῆς πόλεώς σας, τὰ ὅποια, παλαίοντα μακράν τῆς πατρίδος τὴν βαρεῖαν

πάλην τῆς ζωῆς, ἔσπευσαν νὰ στείλωσιν, ὑπεράνω τῶν ὠκεανῶν, τὸν ὁβιολόν των, ὑστέρημα ἵσως ἀπὸ τὸν ἄρτον των, προϊὸν πάντοτε τοῦ ἴδρωτος καὶ τῆς ἀγωνίας των...

‘Ο εἵλεος, κύριοι, τοῦ ἴσχυροῦ πρὸς τὸν ἀδύνατον, τοῦ πλουσίου πρὸς τὸν πτωχὸν, τοῦ πνευματικῶς προηγμένου πρὸς τὸν πνευματικῶς ὑπολειπόμενον ἐξεδηλώθη ἐκάστοτε διὰ μέσων παντοδαπῶν. Τὰ νοσοκομεῖα καὶ τόσα ἄλλα ἀσύλα τῶν ἀποκλήρων τῆς τύχης εἶναι τόσαι πηγαὶ τοῦ ἐλέου αὐτοῦ, τόσοι κρίκοι, διὰ τῶν ὅποιών ἡ φιλανθρωπία συνδέει τὰς κοινωνικὰς τάξεις, ἵνα ἀποτελέσῃ σύνοιλον ἀνθρωπότητος ἔξισουμένης, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ἐν τινι εὐημερίᾳ κοινῆ καὶ μετρίᾳ ἐπὶ τῆς ὅποιας ἔχει δικαίωμα πᾶσα ἀνθρωπίνη ὑπαρξις τρεφομένη ἀπὸ τὴν γῆν, τὴν κοινὴν μητέρα, θερμαϊνομένη ἀπὸ τὸν ἥλιον, τὸν ἀνατέλλοντα ἐπὶ δικαίους καὶ ἐπὶ ἀδίκους.

‘Ἀλλ’ ὅστι εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τοῦ πνεύματος ὑπὲρ τὴν ὕλην, τόσον ὑπερέχει ὅλων τῶν φιλανθρωπικῶν ἴδρυμάτων μία σχολὴ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀπόρων παίδων. Πᾶσα ἄλλη φιλανθρωπικὴ ἐκδήλωσις καταβιβάζει τὴν δύναμιν πρὸς τὴν ἀδυναμίαν, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν κοινωνικὴν ἰσορροπίαν· ἡ σχολὴ τοῦ λαοῦ προσπαθεῖ νὰ ἀναβιβάσῃ τὴν ἀδυναμίαν πρὸς τὴν δύναμιν· δὲν χαμηλώνει τὴν κορυφήν, ἀνυψώνει τὸν πυθμένα τῆς κοινωνίας, ἵνα ἡ συνάντησις γίνηται ἐπὶ σημείου ὑψηλοτέρου, εἰς ζωὴν φωτεινοτέραν, ὑγιεστέραν, περισσότερον τιμητικὴν διὰ τὴν καθ’ ὅλου ἀνθρωπότητα.

Καὶ δὲν γνωρίζω, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀσφαλεστέραν κατάκτησιν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, σταθερωτέραν ἐγγύησιν διὰ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπὸ μίαν σχολὴν τοῦ λαοῦ, ἡ ὅποια σκοπὸν ἔχει νὰ φωτίσῃ καὶ τὰ ἔξυγιάνη τὰ θεμέλια τῆς κοινωνίας. Διότι αἱ κατώτεραι αὐταὶ τάξεις, ὡς συνηθίσαμεν νὰ τὰς ὀνομάζωμεν, δὲν εἶναι μόνον τὸ ὅργανον πάσης δυνάμεως ἐθνικῆς, οἰκονομικῆς, πολιτικῆς, ἀλλ’ ἔχουσι προορισμὸν νὰ ἀντικαθιστῶσιν ἀνεπαισθήτως, ἡρέμα καὶ βαθμηδὸν ἀνυψούμεναι, τὰς ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῆς χρήσεως τῶν ἀγαθῶν ἐκάστοτε ἐρειπουμένας ἀνωτέρας κοινωνικάς βαθμίδας.

«Πάντα πέφυκε καὶ ἐλασσοῦσθαι», εἶπε βαθὺς παρατηρητής τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων...

“Οταν λοιπὸν σημάνη ἡ πεπρωμένη ὥρα, καθ’ ἦν αἱ ἄρχουσαι

τάξεις ἐκφυλιζόμεναι θέλουσι κρημνισθῆ εἰς τὰ βάθη, ἀλλοίμονον εἰς τὴν κοινωνίαν, τῆς ὅποιας αἱ κατώτεραι τάξεις δὲν εἶναι δεόντως παρεσκευασμέναι νὰ διαδεχθῶσι τὰς καταπιπτούσας· τότε τὸ κοινωνικὸν οἰκοδόμημα κατακρημίζεται σύσσωμον, ὡς κατεκρημνίσθησαν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνυπαρξίαν τὸ περίλαμπρον οἰκοδόμημα τῆς φωτεινῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς πανδαμάτορος Ρώμης.

Διότι καὶ ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς κόσμος, ὁ τηλαυγής εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὰ γράμματα, καὶ ὁ Ρωμαϊκὸς κόσμος, ὁ σκιάσας διὰ τῶν ἀετῶν του τὴν Οἰκουμένην, ἐμαστίζοντο ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πληγήν· ὁ αὐτὸς σάραξ κατέτρωγε τὰ σπλάγχνα των καὶ ἐπέφερε τὴν φθίσιν αὐτῶν καὶ τὸν θάνατον, τὴν τελικὴν κατάπτωσιν εἰς τὴν βαρβαρότητα καὶ τὸ σκότος.

Καὶ ἦτο ἡ πληγὴ αὐτή, ὁ σιδηροῦς, ὁ ἔμπεδος, ὁ ἐνδελεχής* καὶ ἀδιάλειπτος χωρισμὸς τῶν κοινωνικῶν τάξεων.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, τὴν ἐστίαν τῶν φώτων καὶ τῆς ἡμερότητος, εἰς τὴν κοσμοκράτειραν καὶ μακραίωνα Ρώμην ὁ ἐλεύθερος ἥτον πάντοτε ἐλεύθερος καὶ ὁ δοῦλος ἥτο πάντοτε δοῦλος.

Εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀνῆκεν ἀποκλειστικῶς ἡ μόρφωσις καὶ ἡ πνευματικὴ ὑπεροχή· ὁ δοῦλος ἥτο καταδικασμένος ἐξ ἀεὶ εἰς κατάστασιν ζωώδη, ἐξ ἣς δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἀνακύψῃ.

Κατὰ ἔκατοντάδας ἥλθον καὶ παρῆλθον τὰ μεγάλα πνεύματα καὶ αἱ εὐγενεῖς καρδίαι. Ἀλλ’ οὐδεμίᾳ ἀπὸ τὰς μεγάλας προσωπικότητας κατεδέχθη νὰ κύψη καὶ νὰ ἀτενίσῃ τὸν κοινωνικὸν πυθμένα· εἰς οὐδένα ἐπῆλθεν ἡ σκέψις, ὅτι καὶ οἱ ἀπόκληροι ἐκεῖνοι, οἱ μυρμηκιῶντες εἰς τὰ κοινωνικὰ βάθη, ἥσαν ἀνθρωποι, τοὺς ὅποιους ἡ μόρφωσις τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἥθους ἤδυνατο καὶ ὠφειλε νὰ ὑψώσῃ μέχρι τοῦ ἀνθρωπίνου ἐπιπέδου.

‘Ανέτειλε τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ κατήργησε τὴν ἀπασίαν διάκρισιν, καὶ μία φωνὴ μεγάλη καὶ ἐπιβάλλουσα, ἡ φωνὴ τοῦ θείου Παύλου, ἐκήρυξεν εἰς τὸν κόσμον ὅτι «οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐκ ἔνι ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι Ἑλλην, οὐκ ἔνι βάρβαρος».

‘Αλλὰ παρῆλθον αἰῶνες καὶ αἰῶνες, καὶ πνευματικὴ ἐξίσωσις τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἔμενε κατὰ τὸ πλεῖστον θεωρία κενή· ἵνα ἀποβῆ πραγματικότης, ἐπρεπεν ἄπλετον φῶς γνώσεως καὶ

ἡθικῆς μορφώσεως νὰ χυθῇ εἰς τὸν κοινωνικὸν πυθμένα, ἔχρειάζετο διδασκαλία τοῦ λαοῦ.

‘Η ‘Ελλάς, ή εύρεϊα, ή πορφυρογέννητος* ‘Ελλάς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔχει καὶ τὴν τιμὴν αὐτήν, ὅτι πρώτη ἐσκέφθη καὶ πρώτη ἐπεχειρήσε νὰ μορφώσῃ τὸν λαόν. Οἱ ναοὶ ἔχρησίμευσαν τότε ὡς σχολαὶ τοῦ λαοῦ, καὶ δὲ ἐκκλησιαστικὸς ἄμβων ἔχρησιμοποιήθη ὡς βῆμα διδασκαλίας· καὶ οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ ὑπῆρξαν οἱ μεγάλοι ρήτορες καὶ οἱ μεγάλοι πατριάρχαι τῆς ‘Ελληνικῆς ἐκκλησίας, οἱ Συνέσιοι, οἱ Ἰγνάτιοι καὶ οἱ Φώτιοι....

Αλλὰ μεταξὺ πάντων ἀκτινοβολοῦσαν οἱ τρεῖς μεγάλοι καὶ μεγαλοφυεῖς, σοφοὶ καὶ ἀγιοι, θεῖοι καὶ ἀνθρώπινοι συγχρόνως ἀνδρες, τῶν ὅποιων ἡ Ἱερὰ μνήμη συμπίπτει, κατὰ σύμπτωσιν εὐτυχῆ καὶ εὐέλπιδα, μὲ τὰ ἔγκαίνια τῆς ὑμετέρας σχολῆς.

Οἱ Βασίλειοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Χρυσόστομοι ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἄμβωνος ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν λαόν, καὶ ἀφειδῶς διαχύσαντες τὰ χρυσᾶ νάματα* τῆς θεοπεσίας αὐτῶν γλώσσης ἐπότισαν τὰ κοινωνικὰ βάθη, ἐφώτισαν τὰ σκότη τῆς λαϊκῆς ἀμαθείας, ἀνύψωσαν τοὺς ταπεινούς, καὶ ἔδωκαν ζωὴν ἔμπεδον, ζωὴν μακραίωνα καὶ σφριγγὴν εἰς κράτος τοῦ ὅποιου ὁ θάνατος ἀνέμενετο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν, καὶ τὸ ὅποιον ἔζησεν ἐν τούτοις, πρὸς κατάπληξιν τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων, ἐπὶ χίλια ὁλόκληρα ἔτη, τὸ ‘Ελληνικὸν Κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Διατί; διότι ὁ λαὸς ἐφωτίσθη, διότι αἱ κατώτεραι κοινωνικαὶ τάξεις κατέστησαν ίκαναί, ἵνα ἐκάστοτε ἀνυψούμεναι διαδέχωνται τὰς παρακμαζούσας ἀνωτέρας τάξεις.

Καὶ ἔδωσαν τότε αἱ λαϊκαὶ τάξεις σοφοὺς καὶ ἰσχυρούς: καὶ στρατιῶται γενόμενοι βασιλεῖς ἐνίσχυσαν καὶ ἐστόλισαν τὸν θρόνον τῆς βασιλίσσης τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς σκεπτομένης ἀνθρωπότητος.

Καὶ τότε μόνον ἔπεσεν ἡ θαυμαστὴ Αύτοκρατορία, ὅταν ἔξελιπεν ἡ ὑγιὴς διδασκαλία τοῦ λαοῦ καὶ ἐβυθίσθη οὗτος εἰς τὸ σκότος τῆς δεισιδαιμονίας καὶ ἐλησμόνησε τὰ καθήκοντά του πρὸς ἔαυτὸν καὶ πρὸς τὸ κράτος· διότι δὲν εύρισκοντο πλέον Χρυσόστομοι νὰ τὰ διδάξωσιν εἰς αὐτόν...

Τόση, κύριοι, εἶναι ἡ σημασία τῆς τοῦ λαοῦ διδασκαλίας,

τόσα τὰ ζωτικώτατα συμφέροντα τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, τὰ ἔξαρτώμενα ἀπὸ τὴν μόρφωσιν τῶν κατωτέρων τάξεων.

Τὴν ὑψηλὴν αὐτὴν σημασίαν δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι τὴν κατανοεῖτε πάντες βαθέως· καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ἀκόμη ὅτι πάντες μετὰ προθυμίας θὰ σπεύσετε ὁμοθύμως νὰ συντελέσητε τὸ ἐφ' ὑμῖν εἰς τὴν πρόδον μιᾶς σχολῆς τοῦ λαοῦ. Ὁχι δὲν ἐπικαλοῦμαι αὐτὸ τὸ βαθύτατον καὶ γενικώτατον συναίσθημα, τὸν ὑπέρτατον νόμον πάντων τῶν ἐνοργάνων ὄντων, τὸ συναίσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως.

Οἱ πλούσιοι ἢ οἱ εὔποροι σκέφθητε ὅτι τὰ παιδιὰ αὐτὰ τὰ πτωχὰ καὶ καταφρονεμένα, τὰ ρυπαρὰ καὶ ρακένδυτα, τὰ ὅποια θὰ ζητήσωσι τὸ φῶς ὑπὸ τὴν σεμνὴν αὐτὴν στέγην, θὰ ἀποτελέσωσι μίαν ἡμέραν τὴν κοινωνίαν τῶν τέκνων σας· θὰ εἴναι οἱ ἐκλογεῖς των, ἀν πολιτεύωνται, οἱ πελάται των, ἀν εἴναι ἐπιστήμονες, οἱ ἐργάται των, ἀν εἴναι ἐργοδόται.

"Αν θέλετε λοιπόν τὰ τέκνα σας νὰ μὴ μεμψιμοιρῶσιν, ὅπως σήμερον μεμψιμοιροῦμεν ἡμεῖς, διὰ τὴν ἀκρισίαν καὶ τὴν σκαιότητα, διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τὴν ἀδικίαν τοῦ λαοῦ, συντρέξατε τὸ ἴδρυμα τοῦτο, τὸ ὅποιον ὡς σκοπὸν ἔχει νὰ πολεμήσῃ τὴν ἀκρισίαν καὶ τὴν σκαιότητα, τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἀγνωμοσύνην.

Καὶ ἔστε βέβαιοι, ὅτι, ὅτι ἀν πραξῆτε ὑπὲρ ἐνὸς τούτων τῶν ἐλαχίστων, τὸ πράττετε ὑπὲρ τῶν τέκνων ὑμῶν, τούτεστιν ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν. Οἱ λόγιοι καὶ οἱ ἐπιστήμονες σκεφθῆτε ὅτι τὰ γράμματά σας καὶ αἱ ἐπιστῆμαί σας ἀνήκουσιν εἰς τὸ σύνολον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὅχι εἰς σᾶς ἀποκλειστικῶς, καὶ μεταδώσατε ἀφειδῶς τὰ φῶτά σας εἰς τὸν λαόν, ποτίσατε τὸ ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὅποιου πατεῖτε, τὸ διψαλέον μαθήσεως, ἵνα ἰδητε τοῦτο μίαν ἡμέραν πράσινον καὶ σκιερόν, καὶ ἵνα τὰ τέκνα σας στεγασθῶσι ποτὲ ὑπὸ τὸ ἀμφιλαφές* δένδρον κοινωνίας χρηστῆς καὶ φωτισμένης.

Σεῖς δὲ τούς ὅποίους ἢ Θεία Πρόνοια, διὰ λόγους ἀνεξιχνιάστους εἰς τὸ ἀσθενὲς λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ηύδόκησε νὰ καταστήσῃ οὔτε πλουσίους οὔτε σοφούς, ζωογονήσατε μὲ τὸ ἐνδιαφέρον ὑμῶν τὴν φωτεινὴν αὐτὴν ἔστίαν, καὶ μὴ ἀποθαρρύνεσθε εἰς τῆς ζωῆς τὸν ἀγῶνα. Ἱσως ὁ Θεὸς διὰ τοῦτο ἐπέτρεψε τὴν ὑπαρξιν τῶν ταπεινῶν, διὰ νὰ δημιουργήσῃ καθήκοντα εἰς τοὺς πνευματικῶς ὑπερέχοντας.

Καὶ τὰ καθήκοντα ταῦτα τὰ γνωρίζομεν καὶ θὰ τὰ ἐκπληρώσωμεν.

Παιδιά καλά καὶ τίμια καὶ ἔργαστικά, τὸ βλέπετε. Οἱ γονεῖς σας ἡσαν πτωχοί καὶ ἡναγκάσθησαν ἀπὸ τὴν πτώχεια των νὰ σᾶς ρίψωσι πρόωρα εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Μὲ πόσα τάχα δάκρυα οἱ μαννοῦλές σας, μὲ πόσην ἐντροπὴν καὶ μὲ πόσους κρυφοὺς ἀναστεναγμούς οἱ πατέρες σας σᾶς ἀπεχωρίσθησαν καὶ σᾶς ἔσπρωξαν εἰς τὸν κόσμον μὲ μίαν παρηγορίαν: «πηγαίνετε καὶ ὁ Θεός δὲν θὰ σᾶς ἔγκαταλείψῃ!»

Καὶ ὁ Θεός δὲν σᾶς ἔγκατέλειψεν. Ἰδού ἐπιστήμονες, Ἰδού γραμματισμένοι, Ἰδού πλούσιοι, οἱ ὅποιοι θυσιάζουν τὸν καιρὸν των καὶ τὰς δυνάμεις των, διὰ νὰ ἀναπληρώσουν τοὺς γονεῖς σας, διὰ νὰ δώσουν καὶ εἰς σᾶς μέρος ἀπὸ τὴν μάθησίν των, μέρος ἀπὸ τὴν εὐημερίαν των.

«Ωφεληθῆτε ἀπὸ τὰς θυσίας αὐτὰς καὶ ὁ Θεός καὶ οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι, οἱ ὅποιοι εὐλογοῦν σήμερον τὸ ἔργον μας, θὰ εὐλογήσουν καὶ τοὺς ἴδιούς σας κόπους. Καὶ θὰ σᾶς κάμουν καὶ σᾶς μίαν ἡμέραν μορφωμένους καὶ δυνατούς, πλοουσίους ἵσως καὶ εὔτυχεῖς.

Καὶ ἵσως μίαν ἡμέραν — ὥ! γίνονται κάποτε ὠραία πράγματα εἰς τὸν ἀσχημόν τοῦτον κόσμον! — ἵσως σεῖς οἱ ἴδιοι νὰ συντηρῆτε τὴν σχολὴν καὶ νὰ διδάσκετε εἰς αὐτὴν καὶ νὰ ὅμιλητε ἀπὸ τὸ βῆμα τοῦτο, γιὰ τὸ καλὸν τῶν νεωτέρων σας, διὰ τὸ καλὸν τῶν οἰκογενειῶν σας, διὰ τὸ καλὸν τῆς πτωχῆς καὶ βασανισμένης, ὅλλα διὰ τοῦτο καὶ περισσότερον ἀγαπημένης Ἑλλάδος μας.

«Τρεῖς λόγοι»

*Art. Τρανλαντώνης

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1829 Φλεβαρίου 26, "Αργος. Είμαι διωρισμένος ἀπὸ τὴν κυ-
βέρνησι τοῦ κυβερνήτη Καποδίστρια, Γενικὸς Ἀρχηγὸς τῆς Ἐκ-
τελεστικῆς δύναμης τῆς Πελοπόννησος καὶ Σπάρτης. 'Ο σταθμός
μου είναι ἐδῶ εἰς τὸ "Αργος. Κάθομαι καὶ ἀγροικῶμαι μὲ τὴν κυ-
βέρνησι καὶ παντοῦ εἰς τὶς ἐπαρχίες μ' ἀρχὲς κι ἀξιωματικούς καὶ
ὅποτε κάνει χρεία, φέρνω καὶ γύρα σὲ ὅλα τὰ μέρη αὐτὰ διὰ τὴν
γενικὴ ἡσυχία καὶ ξακολουθῶ τὰ χρέη μου καθήμενος τὸν περισσό-

τέρο καιρὸς ἐδῶ. Καὶ γιὰ νὰ μὴν τρέχω εἰς τοὺς καφενέδες καὶ σὲ ἄλλα τοιοῦτα καὶ δὲν τὰ συνηθῶ — (ἥξερα ὀλίγον γράψιμον, ὅτι δὲν εἶχα πάγει σὲ δάσκαλο ἀπὸ τὰ αἴτια ὅπου θὰ ξηγηθῶ, μὴν ἔχοντας τοὺς τρόπους*) — περικαλοῦσα τὸν ἔνα φίλον καὶ τὸν ἄλλον καὶ μ' ἔμαθαν κάτι περισσότερον ἐδῶ εἰς Ἀργος, ὅπου κάθομαι ἀνεργος. Ἀφοῦ λοιπὸν καταγίνηκα ἔνα δύο μῆνες νὰ μάθω ἐτοῦτα τὰ γράμματα ὅπου βλέπετε, ἐφαντάστηκα νὰ γράψω τὸν βίον μου, ὅσα ἔπραξα εἰς τὴν μικρή μου ἡλικία καὶ ὅσα εἰς τὴν κοινωνία, ὅταν ἥρθα σὲ ἡλικία, καὶ ὅσα διὰ τὴν πατρίδα μου, ὅπου μπῆκα εἰς τῆς Ἐταιρείας τὸ μυστήριον διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς λευτεριᾶς μας καὶ ὅσα εἶδα καὶ ξέρω ὅποιγιναν στὸν ἀγῶνα, καὶ ὅσα σὲ κατὰ δύναμι συμμέθεξα κι ἐγώ κι ἔκαμα τὸ χρέος μου, ἐκεῖνο ὅπου μποροῦσα. Δὲν ἔπρεπε νὰ ἔμπω εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον ἔνας ἀγράμματος, νὰ βαρύνω τοὺς τίμιους ἀναγνῶστες καὶ μεγάλους ἄντρες καὶ σοφούς τῆς κοινωνίας καὶ νὰ τοὺς βάλω σὲ βάρος, νὰ τοὺς κινῶ τὴν περιέργειά τους καὶ νὰ χάνουν τὶς πολύτιμες στιγμὲς εἰς αὐτά. Ἀφοῦ ὅμως ἔλαβα καὶ ἐγώ ὡς ἀνθρωπος αὐτήν τὴν ἀδυναμίαν, σᾶς ζητῶ συγγνώμη εἰς τὸ βάρος ὅπου θὰ σᾶς δώσω. "Αν είμαι τίμιος ἀνθρωπος, θέλω γράψει τὴν ἀλήθεια, καθὼς ἔγιναν τὰ γραφόμενα ὅπου θὰ σημειώσω. "Ολοι οἱ ἀναγνῶστες ἔχετε χρέος πρῶτα νὰ ἐρευνήσετε διὰ τὴν διαγωγή μου, πῶς φέρθηκα εἰς τὴν κοινωνία καὶ ἀγῶνα καὶ ἂν τιμίως φέρθηκα, βάλετε βάσιν καὶ εἰς τὰ γραφόμενά μου, ἂν ἀτίμως φέρθηκα, μὴν πιστεύετε τίποτας. Καὶ ἀφοῦ μάθετε ὅτι φέρθηκα τιμίως καὶ ἴδητε σημειωμένα ἔγγραφα καὶ ἀπόδειξες, ἀρχὴ καὶ τέλος, ἀπὸ διαφόρους, ἀπὸ κυβέρνησες καὶ ἀπὸ ἀρχὲς καὶ ἀπὸ ἄλλους πολλούς, ὅθεν χρημάτισα ἐγώ μὲ τοὺς ἀδελφούς μου συναγωνιστάς ὅπου μ' ἀξίωσε ὁ Θεός νὰ ἔχω εἰς τὴν ὁδηγίαν μου, ὅλο καλύτερούς μου εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ εἰς ὑπηρεσίες, ὅθεν διατάχτηκα. Μὲ δεκαοχτώ ἀνθρώπους πρωτοκινήθηκα εἰς τὸν ἀγῶνα, ὡς τοὺς χίλιους τετρακόσιους μ' ἀξίωσε ὁ Θεός νᾶχω εἰς τὴν ὁδηγίαν μου. Ποτὲ δὲν μολύθηκαν τ' ἀρχεῖα τῆς πατρίδος μου, οὔτε εἰς τὴν κυβέρνησιν οὔτε εἰς ἐπαρχίες οὔτε εἰς ἄτομα, ὅπου ἀγωνιστήκαμεν εἰς Ρούμελη, Πελοπόννησον καὶ νησιά καὶ Σπάρτη, δὲν εἴναι πουθενὸς κατηγορία παραμικρὴ διὰ ἐμᾶς. Εύχαριστήρια θὰ ἴδητε ἀπ' οὕλα τὰ μέρη πλῆθος ἐδῶ μέσα σημειωμένα, καὶ παντοῦ εἰς τὸ κράτος καὶ εἰς τ' ἀρχεῖα τῆς κυβέρνησης φαίνονται αὐτά.

Καὶ ὅσους ἀνθρώπους μ' ἀξίωσε ὁ Θεός καὶ διοίκησα, διάφορες ἀκαταστασίες καὶ ἀρπαγές ηὔραν τὴν πατρίδα ἀρχὴν καὶ τέλος, δοξασμένο νὰ εἶναι τὸ πανάγαθον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἐμᾶς δὲν μᾶς ἀφησε νὰ μολυθοῦμεν. Καὶ αὐτὲς τὶς χάριτες πρέπει νὰ τὶς χρωστάγῃ ἡ πατρὶς εἰς τοὺς ἀξιότιμους καὶ ἀγαθοὺς καὶ γενναῖους πατριῶτες καὶ συναγωνιστάς μου, ὅποιχα εἰς τὴν ὁδηγίαν μου εἰς τὸν ἀγῶνα, ὅποιν συνεισφέραμεν καὶ ἔμεις κατὰ δύναμιν εἰς τὶς ἀνάγκες τῆς πατρίδος. Εἶναι ἡ ἀρετὴ καὶ ὁ πατριωτισμός, ὅποιν ἔδειξαν, αὐτήνων τῶν καλῶν πατριωτῶν, ὅχι ἐμένα. "Οτι ἔγώ δὲν εἶχα αὐτήνη τὴν ἀρετὴν, οὔτε τὴν ἔχω ἀκόμα, καθὼς εἰς τοὺς πολέμους, καὶ τώρα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν εἶναι αὐτῆνοι οἱ καλύτεροί μου. Εἶναι καὶ τώρα εἰς τὴν πτηρεσία, εἰς τὴν ὁδηγίαν μου, οἱ γενναῖοι καὶ ἀγαθοὶ ἀξιωματικοὶ Μισολογγιοῦ μὲ τὸν ἀγαθὸν καὶ γενναῖον ἀρχηγό τους Μῆτρο Ντεληγιώργη φρούραρχο εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ Μισολογγιοῦ. Εἶναι πολλοὶ γενναῖοι καὶ ἀξιότιμοι νησιῶτες καὶ Πελοποννήσιοι, ἀγαθοὶ ἀγωνισταί, εἶναι Ρουμελιῶτες. Εἶναι οἱ ἀγαθοὶ καὶ φιλόπατροι νοικοκυραῖοι καὶ ἀξιωματικοὶ Ἀθηνῶν, ὅποιν ἀγωνιζόμαστε εἰς τὸ κάστρο τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀλλοῦ εἰς τοὺς ἀγῶνες τῆς πατρίδος. Καὶ ἡ ἀρετὴ αὐτήνων ὅλων τῶν καλῶν πατριωτῶν — ἡ ἀγαθότη πρῶτα τοῦ Θεοῦ — μᾶς γλύτωσε ἀπ' ὅσα βλάβουν τὴν πατρίδα. Ἡ ἀφεντιά σας, ἀγαθοὶ ἀναγνῶστες, σᾶς περικαλῶ, ἀν καὶ θέλετε νὰ μάθετε τὴν ἀλήθεια ἐρευνήσετε ὅλα αὐτὰ ὅποιν θὰ ἴδητε, ἀν εἶναι ἀλήθεια ἡ ψέμματα. "Ενα σᾶς περικαλῶ, ὅλους τοὺς ἀξιότιμους ἀναγνῶστες: δὲν ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ φέρετε καμμίαν κρίσι οὔτε ὑπὲρ οὔτε κατά, ἀν δὲν τὸ διαβάσετε ὅλο — καὶ τότε εἴστε νοικοκυραῖοι καὶ κάμετε ὅ, τι κρίσι θέλετε ἡ ύπερ εἴτε κατά. "Οταν τὸ διαβάσετε ὅλο ἀρχὴν καὶ τέλος, τότε νὰ κάμετε τὴν κρίσι γιὰ ὅσους φέραν δυστυχήματα εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἐμφύλιους πολέμους διὰ τὰ ἀτομικά τους νιτερέσια* καὶ τὴν ἰδιοτέλειά τους καὶ ἀπὸ αὐτούς ἔπαθε καὶ παθαίνει ὡς σήμερα ἡ δυστυχισμένη πατρίδα καὶ οἱ τίμιοι ἀγωνισταί. Θὰ σημειώσω γυμνὴ τὴν ἀλήθεια καὶ χωρὶς πάθος. Ἄλλα ἡ ἀλήθεια εἶναι πικρὴ καὶ ὅσοι κάμαμεν τὸ κακὸν μᾶς κακοφαίνεται, ὅτι καὶ τὸ καλὸν τὸ θέλομε καὶ τὸ νιτερέσιον νὰ τὸ κάνωμεν καὶ καλοὺς πατριῶτες θέλομε νὰ μᾶς λένε. Καὶ αὐτὸδὲν γίνεται, οὔτε θὰ τὸ κρύψω ἔγώ καὶ νὰ μείνη κρυμμένο, ὅτι ἡ πατρὶς ζημιώθη, διατιμήθη καὶ ὅλο σ' αὐτὸδ κατανταίνει, ὅτι μᾶς.

ηὗρε ὅλους θεριά. Καὶ τὰ αἴτια τοῦ κακοῦ θὰ τὰ εἶποῦνε κι ἴστορίες καὶ φημερίδες καθημερινῶς τὰ λένε. Καὶ δὲν σημαίνουν τὰ δικά μου, καὶ πρέπει νὰ γράφουνε προκομμένοι κι ὅχι ἀπλοῖ ἀγράμματοι, καὶ νὰ τὰ γλέπουν καὶ οἱ νεώτεροι, καὶ οἱ μεταγενέστεροι νῦχουν περισσότερη ἀρετὴ καὶ πατριωτισμόν. Ἡ πατρίδα τοῦ κάθε ἀνθρώπου καὶ ἡ θρησκεία εἶναι τὸ πᾶν καὶ πρέπει νὰ θυσιάζῃ καὶ πατριωτισμὸν καὶ νὰ ζῇ αὐτὸς καὶ οἱ συγγενεῖς του ὡς τίμιοι ἀνθρωποι εἰς τὴν κοινωνίαν. Καὶ τότε λέγονται ἔθνη, ὅταν εἶναι στολισμένα μὲ πατριωτικὰ αἰστήματα, τὸ ἀναντίον λέγονται παλιοψάθες τῶν ἔθνῶν καὶ βάρος τῆς γῆς. Καὶ διὰ τοῦτο ὡς πατρίδα γενικὴ τοῦ κάθε ἑνοῦ καὶ ἔργο τῶν ἀγώνων τοῦ μικροτέρου καὶ ἀδύνατου πολίτη, ἔχει κι αὐτὸς τὰ συμφέροντά του εἰς αὐτήν τὴν πατρίδα, εἰς αὐτήν τὴν θρησκεία. Δὲν πρέπει ὁ ἀνθρωπός νὰ βαρύνεται καὶ νὰ ἀμελῇ αὐτά, καὶ ὁ προκομμένος πρέπει νὰ φωνάζῃ ὡς προκομμένος τὴν ἀλήθεια, τὸ ἴδιον καὶ ὁ ἀπλός. "Οτι κρικέλλα δὲν ἔχει ἡ γῆς νὰ τὴν πάρη κανεὶς εἰς τὴν πλάτην του, οὔτε ὁ δυνατός οὔτε ὁ ἀδύνατος, καὶ ὅταν εἶναι ὁ καθεὶς ἀδύνατος εἰς ἔνα πρᾶμα καὶ μόνος του δὲν μπορεῖ νὰ πάρη τὸ βάρος καὶ παίρνει καὶ τοὺς ἄλλους καὶ βοηθοῦν, τότε νὰ μὴ φαντάζεται νὰ λέγῃ ὁ αἰτιος ἐγώ, νὰ λέη ἐμεῖς. "Οτι βάναμε ὅλοι τὶς πλάτες, ὅχι ἔνας.

"Όλα αὐτὰ μοῦ δῶσαν ἀφορμὴ νὰ μάθω γράμματα εἰς τὰ γεράμματα νὰ τὰ σημειώσω ὅλα. "Ενας ἀπὸ αὐτούς ἥμουν καὶ ἔγώ. "Ἄσ μοῦ γράψῃ ἄλλος γιὰ μένα ὃ, τι γνωρίζει. "Εγὼ τὴν ἀλήθεια θὰ τὴν εἰπῶ γυμνή. "Οτι ἔχω τὸ μερίδιό μου, σ' αὐτήν τὴν πατρίδα θὰ ζήσω ἐγώ καὶ τὰ παιδιά μου! "Οτ' ἥμουν νέος καὶ στραβογέρασα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δεινὰ τῆς πατρίδας, πέντε πληγὲς πῆρα εἰς τὸ σῶμά μου εἰς διάφορους ἀγῶνες τῆς πατρίδος καὶ ἀποκαταστάθηκα μισός ἀνθρωπος καὶ τὸν περισσότερο καιρὸ εἶμαι εἰς τὰ ροῦχα ἀστενής ἀπὸ αὐτά. Δοξάζω τὸν Θεό ὅπου δὲν μοῦ σήκωσε τὴν ζωή μου καὶ εὐχαριστῶ καὶ τὴν πατρίδα μου ποὺ μὲ τίμησε βαθμολογῶντας κατὰ τὴν τάξι, κατὰ τὶς περίστασες, ὡς τὸν βαθμὸ τοῦ στρατηγοῦ, καὶ ζῶ ὡς ἀνθρωπος μ' ἔκεινο ὅπου εὐλόγησε ὁ Θεὸς χωρὶς νὰ μὲ τύπτῃ ἡ συνείδησί μου, χωρὶς νὰ γυμνώσω κανέναν οὔτε μιὰν πιθαμὴ γῆς.

ΜΥΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΙΛΙΚΗΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑΝ

"Εκατζα εις τὴν Ἀρτα ώς δέκα χρόνια, ἔκαμα πολλοὺς φίλους. Ἐκεῖ εἶχα φίλον καὶ ἔναν σακελλάριον, ὅστερα ἔγινε οἰκονόμος. Τὸν εἶχα στενὸν φίλον, ὅτι ἡ συντροφιά μου ἦταν μὲ τοὺς καλύτερούς μου. Αὐτὸς δὲ οἰκονόμος μ' εἶχε καλύτερα ἀπὸ τὰ παιδιά του, καὶ νῦχτα καὶ ἡμέρα ἀπὸ τὸ σπίτι του δὲν ἐλείπα. Πολὺ προκομένος οἰκονόμος, δὲν ἦταν ἄλλος εἰς τὴν Ἀρτα τοιοῦτος, καὶ εἶχε καὶ τέσσερα παιδιά ἀρσενικά. Τὸ ἔνα ἀπὸ αὐτὰ ἦταν εἰς τὴν Εύρωπη ὅπου σπούδαζε, καὶ ἦταν φίλος ἀγαπημένος τοῦ Καποδίστρια. Τὸ παιδί ἔσωσε τὰ ἔξοδά του καὶ ζήτησε τοῦ Καποδίστρια νὰ πάγη νὰ σπουδάξῃ τὴν γιατρική. Τοῦ λέγει ὁ Καποδίστριας ὅτι κάτι καταγινόμαστε νὰ λευτερώσωμεν τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἂν τελειώσῃ αὐτό, δὲν σοῦ χρειάζεται ἡ γιατρική, καὶ ἂν μείνῃ, σοῦ στέλνω ἀπὸ τὴν Ρωσίαν τὰ μέσα νὰ πᾶς καὶ σπουδάζεις. Καὶ ἂν γίνῃ αὐτό, σοῦ γράφω καὶ ἀνταμωνόμαστε. Τὸ παιδί ἦρθε εἰς Ἀρτα, τὸ εἶπε τοῦ πατέρα του αὐτὸς καὶ ἔφυγε πίσω διὰ Κορφούς. Πέρασε κάμποσος καιρός, τοῦ γράφει ὁ Καποδίστριας καὶ πῆγε κι ἀνταμώθηκαν, καὶ τὸν κατήχησε διὰ τὴν πατρίδα τὸ μυστικόν.

"Ηρθε τὸ παιδί εἰς Ἀρτα κατηχημένο, ὅρκίζει τὸν πατέρα του καὶ φεύγει ὅπίσω. Ὁ πατέρας του θέλει νὰ βάλῃ κι ἐμένα εἰς τὸ μυστήριον. Παίρνει νὰ μ' ὁρκίσῃ καὶ πάλι μετανογοῦσε καὶ αὐτὸς μοῦ τὸ 'καμε πολλὲς φορές. Τότε καὶ ἔγὼ πείσμωσα ἀναντίον του καὶ τοῦ λέγω: «Σοῦ πέρασε ὑποψία ὅτ' είμαι ἀτίμος τοῦ σπιτιοῦ σου καὶ ντρέπεσαι νὰ μοῦ τὸ εἰπῆς; Καὶ ὅντως είμαι ἀτίμος ἂν ματαπατήσω εἰς τὴν πόρτα σου!» Καὶ σηκώθηκα καὶ ἔφυγα. Φωνάζει δὲ παπᾶς, ἔγὼ δὲν ματαγύρισα ὅπίσω. Πέρασαν δυὸς τρεῖς ἡμέρες, ἦρθε, ξαναῆρθε, δὲν ματαζύγωσα.

"Αφοῦ ἦρθε πολλὲς φορές, μὲ δάκρυα εἰς τὰ μάτια μου τ' ἀποκρίθηκα: «Διὰ μένα νὰ σοῦ περάσῃ κακὴ ἰδέα, τὸ παιδί σου;» "Εκλαψε καὶ αὐτὸς καὶ μὲ περικάλεσε νὰ πᾶμε μαζί καὶ ὅστερα νὰ μὴ ματαπάγω, σὰν μοῦ ξηηθῇ. Πῆγα, καταβάζει τὶς εἰκόνες ὅλες καὶ μ' ὁρκίζει καὶ ἀρχινάγει νὰ μὲ βάλῃ εἰς τὸ μυστήριον. Ἀφοῦ προχώρεσε, τότε τ' ὥρκίστηκα ὅτι δὲν θὰ τὸ μαρτυρήσω κανενοῦ, ὅμως νὰ μοῦ δώσῃ καιρὸν ὄχτω ἡμέρες νὰ συλλογιστῶ ἂν είμαι ἀξιος δι' αὐτὸς τὸ μυστήριον, καὶ ἂν μπορῶ νὰ ὠφελήσω, νὰ τὸ λάβω, ἢ νὰ

κάτιζω, είναι σά νά μήν τό ξέρω δύλότελα. Πήγα στοχάστηκα και τάβαλα σλα δύμπρός, και σκοτωμὸν και κιντύνους και ἀγῶνες θά τά πάθω διά τὴν λευτεριὰν τῆς πατρίδος μου και τῆς θρησκείας μου. Πήγα καὶ τοῦ εἶπα: «εἴμαι ἄξιος». Τοῦ φίλησα τὸ χέρι, ὥρκίστηκα. Τὸν περικάλεσσα νά μή μοῦ μαρτυρήσῃ τὰ σημεῖα τῆς κατήχησης, ὅτ' εἴμαι νέος και νά μήν ἀντέσω και λυπηθῶ τὴ ζωὴ μου και προδώσω τὸ μυστήριον και κιντυνέψῃ ἡ πατρίς. Συμφωνήσαμεν και εἰς αὐτὸν και μοῦ εἶπε ὅτι ὅθεν δουλέψω, χρήματα...¹ και κατάχρησε δὲν μπορῶ νά κάμω, ὅμως νά παίρνω ἀπό τὸν ἀποδειχτικόν, αὐτὰ τὰ πλούτη νά κάνω. Και ἡ εὐκή τοῦ παπᾶ τοῦ εὐλογημένου και τῆς πατρίδος μου και θρησκείας μου, ὡς τὴν σήμερον δὲν μ' ἄφησε δό Θεός νά ντροπιαστῶ. Τράβηξα δεινά, πληγές και κιντύνους. "Ομως είμαι καλά, σάν θέλῃ δό Θεός.

«'Απομνημονεύματα »

I. Μακρυγιάννης

1) Δύο λέξεις ἐφθαρμέναι εἰς τὸ χειρόγραφον τοῦ ἀγωνιστοῦ.

ΑΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΝΑΥΠΛΙΟΥ

Εύρισκόμενος εἰς τὴν Τριπολίτσα, ἔμαθα ὅτι ἐπέρασαν 200 φορτώματα ἀπὸ τὰ Δερβενάκια καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ Ναύπλιον. "Ημουν ἄρρωστος καὶ ἐστενοχωρούμην. "Ἐπειτα ἀπὸ πέντε ἔξι ήμέρας ἐκίνησαν μιὰ δεκαριά χιλιάδες μὲ 400 φορτώματα καὶ ἐπιασαν τὴν θέσιν τοῦ Ἀγίου Σώστη, καὶ τὰ ἔστειλαν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἐπρόσμεναν νὰ ἐπιστρέψουν πίσω. Εἰς τὰ Δερβενάκια εἶχα ἀφημένον τὸν Νικήτα, Πᾶνο, τὸν Κεφάλα, τὸν Γενναῖον, τὸν Μῆτρον Ἀναστασόπουλον, τοὺς Φαναρίτας. Τότε σὰν ἤκουσα δυὸ φοραῖς νὰ βάζουν ζωτροφίας, ἐκίνησα καὶ ἐπῆγα εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς, καὶ ἔγραψα ἔνα γράμμα τῶν πασάδων καὶ τῶν μπέηδων εἰς τὸ Ἀνάπλι, ὅτι: «"Ἄν θελήσουν ν' ἀδειάσουν τ' Ἀνάπλι, καὶ τοὺς βαρκάρω, νὰ πάγουν ὅπου θέλουν τώρα ὅποιù ἔχουν ζαερέ*", εἴτε μὴ καὶ σταθοῦν εἰς τὸ πεῖσμα ἀκόμη, θέλει πάρουν τὰ παιδιά τους καὶ ταῖς φαμιλιαῖς τους εἰς τὸν λαιμό τους, διότι πλέον ἔγώ τραπτάτα * δὲν κάμνω, καὶ μήν καρτερεῖτε πλέον ζαερέδες ἀπὸ τὴν Κόρινθον,

διατί πηγαίνων ἀτός μου εἰς τὰ Δερβενάκια καὶ δὲν θ' ἀφήσω νὰ σᾶς περάσουν ζωοτροφίας καὶ ἀν δὲν ἀκούσετε, ἂς ἔχετε τὸ κρῆμα εἰς τὸν λαιμόν σας».

'Απὸ τοὺς Μύλους πῆγα εἰς τὰ Δερβενάκια. Εἶχα ὄρδι* καὶ εἰς τὴν Κλένια καὶ ὄρδι εἶχα εἰς τὸ Στεφάνι, μιὰ ὥρα ἀλάργα ἀπὸ τὸν "Άγιο Σώστη". Εἰς τὸ Στεφάνι ἦταν ὁ Χατζῆ Χρῖστος καὶ εἰς τὴν Κλένια ὁ Ζαφειρόπουλος καὶ εἰς τὸν "Άγιο Γεώργιο ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γιατράκου μὲ 300 Μιστριώταις καὶ ὁ Νικήτας μὲ τοὺς Κρανιδιώταις εἰς τὸν "Άγιο Σώστη—εἰς τοὺς Τριπολιτώταις Ἀλέξης Κολιός ἀρχηγός. Εἰς τὸν "Άγιο Σώστη εἶχα φέρει μαστόρους καὶ ἔφτειαναν ἔνα πύργο καὶ ταμπούρια διὰ νὰ μὴ μεταπεράσουν ζαερέ. 'Ο Γενναῖος, ὁ Πᾶνος μὲ τὰ Καρυτινὰ στρατεύματα ἀποπάνω ἀπὸ τὸ Δερβενάκι, καὶ ἔγώ ἦμουνα εἰς ταῖς πλάταις των.

"Οταν ἐμβῆκαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ 'Ανάπλι καὶ τοὺς ἔφεραν ζαερέ καὶ ἐπέστρεψαν, ἐπῆραν μαζί τους καὶ 'Αναπλιώταις καὶ τοὺς ἐπῆγαν εἰς τὴν Κόρινθον μὲ σκοπτὸν νὰ τοὺς στείλουν πίσω μὲ ζαερέδες. Οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι ἤξεραν τὸν τόπον καὶ ἐκίνησαν 10000 διὰ νὰ περάσουν ἀπὸ τὸν "Άγιο Σώστη καὶ στέλνουν 500 διὰ νὰ πᾶνε ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸν Νικήτα καὶ τὰ φορτώματα ἤρχοντο ἀπάνω ἀπὸ τὸν "Άγιο Σώστη καὶ ἄρχισε ὁ πόλεμος, καὶ ἐκεῖνοι ὅπου ἦτον ἀπὸ ταῖς πλάταις τοὺς ἔπεσαν ἀπὸ πίσω καὶ ἔτσι τὰ στρατεύματα ἐτσάκισαν τὰ ἐδικά μας καὶ ἐσκοτώθη ὁ παπᾶ 'Αρσένιος. 'Ο Νικήτας ἐκλείσθη μέσα εἰς τὸν πύργο. 'Ο Χατζῆ Χρῖστος προφτάνει βοήθεια καὶ τοὺς βαρεῖ ἀπὸ ταῖς πλάταις..

Τότε ἐτσάκισαν οἱ Τοῦρκοι, ὁ Νικήτας βγαίνει ἀπὸ τὸ πύργο, (ό πύργος τοὺς ἐγλύτωσε). Ἐπλάκωσαν καὶ τὰ ἐδικά μας στρατεύματα καὶ ἔτσι τοὺς ἐπῆγαν κυνηγῶντας ἔως δυὸς ὥρας. Ἐσκοτώθηκαν μιὰ σαρανταριά καὶ ἐμποδίσθηκαν νὰ πάγουν ζωοτροφίας, καὶ ἀπὸ τότε δὲν ἐμπόρεσαν πλέον νὰ ὑπάγουν οἱ Τοῦρκοι βοήθεια εἰς τὸ Ναύπλιον, διότι εἴχαμε ὅλα τὰ πόστα πιασμένα, καὶ ὁ Γιαννάκης καὶ ὁ 'Αποστόλης Κολοκοτρώνης ὅπου ἤσαν εἰς τὰ Βασιλικὰ ἐπήγαιναν καὶ τοὺς ἔπαιρναν εἰς ἔνα μῆνα διάστημα περισσότερο ἀπὸ 3000 ἄλογα. Οἱ Τοῦρκοι τοῦ Ναυπλίου ἐστενοχωρήθηκαν. Ἡλθεν ὁ φθινόπωρος. Εἰς τὰς 26 Νοεμβρίου ἀπέθανε ὁ Δράμαλης, ἔμειναν οἱ ἄλλοι πασᾶδες καὶ ὅλο ἀδυνάτιζαν.

'Ο θάνατος καὶ ὁ σκοτωμὸς τοὺς ἐπερικύκλωσε, καὶ ἔμειναν

πολλά δλίγοι Τοῦρκοι. Ἀπέθαναν ἀπὸ τὴν πεῖνα ὅλον τὸν Νοέμβριον ἔως τὰς 27.

Εἰς τὸ Ναύπλιον εἶχα ἀφῆσει τὸν Νικόλα, ἀνεψιόν μου, ἀρχηγὸν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ κάστρου. Μία ἡμέρα ἐβγῆκαν οἱ Τοῦρκοι, ἐπολέμησαν καὶ ἐσκοτώθη ὁ Νικόλας καὶ ἔμεινε ὁ Στάϊκος ἀρχηγός. Πρὶν μερικὸν καιρό, ἦλθε καὶ ἡ ἀρμάδα ἡ τουρκική, ἦλθε ἔως τὸ Ἀστρο, τὰ ἐδίκα μας ἐφοβέρισαν μὲ τὰ μπουρλότα καὶ τὴν ἐβγαλαν ἔξω ἀπὸ ταῖς Σπέτσαις κυνηγῶντας. Εἰς τὰς 27 τοῦ Νοεμβρίου ἐβγῆκαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐμίλησαν τοῦ Στάϊκου νὰ στείλῃ στὸν Κολοκοτρώνη νὰ κάμουν τραττάτα, καὶ ὁ Στάϊκος μοῦ ἔστειλε αὐτὴν τὴν εἰδησιν μὲ τὸν ἀδελφό μου. Τοὺς ἔγραψα ἐγὼ ἔνα γράμμα, ὅτι «Σεῖς ζητεῖτε τραττάτο, καὶ θέλησίς μου εἶναι νὰ παραδώσετε δλα τὰ φρούρια καὶ νὰ ἀφήσετε καὶ τὸ βιός σας καὶ νὰ σᾶς μπαρικάρω εἰς τὰ ἑλληνικὰ καράβια καὶ νὰ σᾶς στείλω ὅπου θέλετε, ἀφοῦ μᾶς δώσετε τὰ ἐνέχυρα.» Οταν σᾶς ἔγραψα ἀπὸ τοὺς Μύλους, σᾶς ἔλεγα ὅτι νὰ φύγετε καὶ νὰ πάρετε τὸ πρᾶγμά σας, τώρα ὅμως ὅποιύ ἐπεινάσατε καὶ στενοχωρηθήκατε, νὰ φύγετε ἔτσι. Τέτοια εἶναι ἡ θέλησίς μου καὶ ἀν δὲν ἀκούσετε καὶ τώρα, οἱ Τοῦρκοι τῆς Κορίνθου ἔλειωσαν δλοι καὶ εἰς δέκα ημέρας τὰ στρατεύματα θὰ γυρίσουν καὶ θὰ ἔλθουν νὰ σᾶς πάρουν μὲ ρεσάλτο* καὶ θὰ σᾶς περάσουν δλους ἀπὸ τὸ σπαθί».

Ἐπειδὴ καὶ εἶχαν ἀδυνατίσει οἱ Τοῦρκοι εἰς τ' Ἀνάπλι, εἶχα ἀφήκει πολλὰ δλίγους ἔκει μὲ τὸ Στάϊκο, καὶ ἐβάσταγα τὰ Δερβενάκια διὰ νὰ μὴν ἔρθουν βοήθεια ἀπὸ τὴν Κόρινθο. Τὸ γράμμα τὸ ἐπῆγαν τοῦ Στάϊκου, ὁ Στάϊκος ἔκραξε τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἔδωσε τὸ γράμμα εἰς τὰς 29 τὸ ἐσπέρας. Τὸ γράμμα ἀφοῦ τὸ ἔλαβαν, ἔκαμαν συνέλευσιν εἰς τὴν χώραν καὶ ἔκραξαν τὸν Τεζτάραγα καὶ ἄλλους σημαντικοὺς νὰ κατεβοῦν ἀπὸ τὸ Παλαμήδι διὰ νὰ δώσουν τὴν ἀπόκρισιν καὶ ἀφηκαν ἐννιὰ ἀνθρώπους εἰς Μπεζεϊράν τάπια* καὶ δυὸ τρεῖς Ἀρβανίταις εἰς τὴν Γιουρτάπια. Ἀφηκαν τόσους δλίγους εἰς τὸ Παλαμήδι, διατὶ δὲν εἶχαν φόβο ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ὅπου ἦτον ἀπέξω, διατὶ ήσαν δλίγοι. Δύο Ἀρβανίταις κρεμοῦνται ἀπὸ τὴν τάπια καὶ πᾶνε εἰς τὸν Στάϊκο καὶ τοῦ λένε ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔκατέβηκαν εἰς τὴν χώρα καὶ πᾶμε νὰ πάρωμε τὸ κάστρο καὶ ἀν δὲν σᾶς λέμε ἀλήθεια, βαστᾶτε τὸν ἔνα ἔδω καὶ σκοτῶστε μας ἄν ἐβγῃ ψεῦμα. «Ο Στάϊκος ἐπῆρε τοὺς στρατιώτας καὶ ἐπήδησε μέσα. Οἱ Τοῦρκοι

όποιον ήσαν ἐς ταῖς ἄλλαις τάπιας ἐκατέβηκαν εἰς τὴν χώρα.

'Εμβῆκαν τὰ μεσάνυκτα ξημερώνοντας τοῦ 'Αγίου 'Αντρέως. "Ερριξε κανόνια καὶ ἐκατάλαβα ὅτι ἐπῆραν τὸ Παλαμήδι. 'Εκαβάλλικα εύθύς, ἐπήγαινα στὸ δρόμο, ἀπάντησα τὸν πεζοδρόμο, ὅποιον ἔστελνε ὁ Στάϊκος διὰ νὰ μὲ δώσῃ τὴν εἰδησι. Εἰς τὸ ὄρδι εἶχα ἀφήκει τὸν Πᾶνο, τὸν Γενναῖο κλπ. Τὸν πεζοδρόμο τὸν ἔστειλα εἰς τὸ στράτευμα διὰ νὰ δώσῃ τὴν εἰδησιν καὶ τῶν ἄλλων. "Οσο νὰ πάω στὸ Παλαμήδι, ὁ Στάϊκος εἶχε τὸ παστρέψει ἀπὸ τοὺς Τούρκους. 'Ανέβηκα εἰς τὸ Παλαμήδι ρίχνοντας οἱ ἑδικοί μας πενήντα κανόνια. "Αμα ἐπῆγα, ἐπρόσταξα καὶ ἐγύρισαν τὰ κανόνια κατὰ τὴν χώραν καὶ εἴπαν τῶν Τούρκων ἀρχηγῶν νὰ ἔλθουν νὰ δミλήσωμε. "Ηλθαν εἰς τὸ Παλαμήδι οἱ μπέηδες καὶ ἔνας 'Αρβανίτης, ἀρχηγὸς τῶν 'Αρβανιτῶν. Τοὺς εἶπα : «Τί κάμνετε τώρα ; Νὰ μοῦ παραδώσετε ὅλα τὰ κάστρα καὶ τὰ ἄρματά σας καὶ νὰ σᾶς γλυτώσω τὴν ζωὴν καὶ τὰ παιδιά σας, νὰ πάρετε δυὸ μόνον ἀλλαξιᾶς καὶ νὰ σᾶς βαρκάρω εἰς καράβια Ἑλληνικὰ καὶ νὰ πᾶτε ὅπου θέλετε. "Οταν μοῦ δώσετε τὰ κλειδιά ὅλων τῶν κάστρων καὶ βάλω ἀνθρώπους μου, τότε σᾶς δίδω στρατιώταις καὶ σᾶς συντροφεύουν καὶ σᾶς βαρκάρουν ἀπὸ τὰ Πέντε 'Αδέλφια.

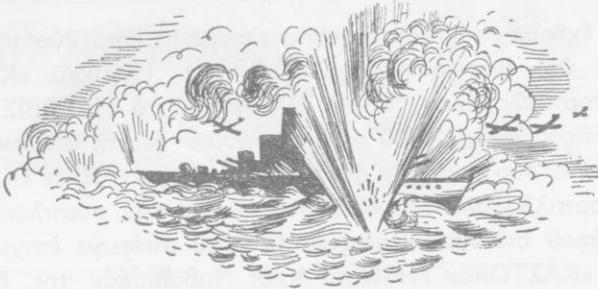
'Ο 'Αρβανίτης λέγει : «Τὰ ἄρματά μας δὲν τὰ δίδομε καὶ θὰ πολεμήσωμε, θὰ κάψωμε τὴν χώρα καὶ νὰ μὴν ἀφήσωμε πέτρα εἰς τὴν ἄλλη πέτρα». Τοῦ ἀποκρίθηκα : «Βρέ 'Αρβανίτη, τίνος τὰ λέσ αὐτά ; "Ἄς πολεμήσωμε καὶ μιὰ φορὰ καβάλλα καὶ τότε βλέπετε. Τὴν χώρα ἀν τὴν κάψετε, οἱ προγονοί μας τὴν ἔφειασαν καὶ πάλι τὴν φκειάνουμε, ἐμεῖς ὅμως θὰ σᾶς περάσωμε ὅλους ἀπὸ σπαθί». Οἱ μπέηδες μὲ εἴπαν «Μήν τὸν ἀκοῦσ αὐτόν, διότι εἶναι ἐργένης, ἀς ἐρωτήσῃ καὶ ἡμᾶς ὅποιον εἴμεθα φαμελίταις. 'Εμεῖς πᾶμε κάτω, κάμνομε τὸ τραττάτο, τὸ ὑπογράφουμε καὶ σᾶς τὸ στέλνουμε μὲ τὰ κλειδιά, καὶ νὰ μᾶς δώκης τὸ ἵδιο ἀπὸ τὸ μέρος σας καὶ τὸν ὄρκο σου». "Ετσι ἐκατέβηκαν κάτω, ἔκαμαν συνέλευσι, ὑπόγραψαν τὴν συνθήκη καὶ τὴν ἔστειλαν μὲ τὰ κλειδιά. 'Ο 'Αλῆ πασᾶς καὶ ἄλλος ἔνας πασᾶς δὲν ὑπόγραψαν, γιατὶ ἐφοβοῦντο ἀπὸ τὸν Σουλτάνο, καὶ ἐκείνους μὲ σαραντάπέντε ψυχὰς τοὺς ἐβάσταξα αἰχμαλώτους τοῦ πολέμου.

Μετὰ τοῦ 'Αγίου 'Αντρέως τρεῖς τέσσερες ημέραις ἔστειλα στρατεύματα, ἔπιασα τὸ "Ιτσ Καλέ, τὰ Πέντε 'Αδέλφια, τοῦ γιαλοῦ, τῆς ξηρᾶς τὴν τάπια καὶ ἔστειλα ἀνθρώπους κι ἐμάζωναν τὰ πράγματα

τὰ τούρκικα εἰς τὰ τζαμιά. "Εγραψα νὰ ἔρθουν ἀπὸ τὴν "Υδρα καὶ Σπέτσαις καὶ ἔστειλαν καράβια. Τὸ κάστρο τὸ εἶχαν κλεισμένο διὰ νὰ μὴ γενοῦν καταχρήσεις. Εἰς τὰ φρούρια ἔστειλα ἀπὸ ὅλα τὰ σώματα. Τοὺς ἐμβαρκάρησα τοὺς Τούρκους διὰ τὴν Σμύρνην καὶ ἔστειλε καὶ ἡ Γερουσία διὰ νὰ παραβρεθοῦν εἰς τὴν πτῶσιν καὶ εἰς τὰ λάφυρα. Τὰ καράβια τὰ ἔκαμα παζάρι 110000 γρόσια. "Οσο πρᾶγμα ἔμεινε, τὸ ἔβαλαν εἰς τὰ τζαμιά, τὸ λοιπὸν τὸ ἄρπαξαν οἱ "Ελληνες. Χρήματα μετρητὰ δὲν εὑρέθησαν, διότι τὰ εἶχον ἔξοδευμένα διὰ ζωτροφίας εἰς τὴν πολιορκίαν. Ἀστημικὰ ἦσαν πολλά, τοὺς ἔδωσαν ἀστημικὰ καὶ σκουτικὰ* διὰ τὸν ναῦλόν τους τῶν καραβιῶν. Εἰς τρεῖς ἡμέρας ἐκατέβηκα ἀπὸ τὸ Παλαμήδι εἰς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τὰ σπίτια. Τὰ λάφυρα τὰ ἔβαλαν εἰς δημοπρασία, καὶ κάθε ἐπαρχία καὶ τὰ νησιὰ ἐπῆραν τὸ ἀνάλογόν τους. "Ετσι γλύτωσα καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἔγνοιαν τοῦ Ἀναπλιού.

*'Απομνημονεύματα τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη
(Γραφέντα καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ ἰδίου πρόσ τὸν Τερτσέτην)*

ΑΝΤΙΤΟΡΠΙΛΙΚΟΝ «ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΟΛΓΑ»

Την 15/12/42 τὸ ἀντιτορπιλικὸν «Β. ΟΛΓΑ» δόμοπλέον μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ἀντιτορπιλικοῦ «PETAPNT» πλησίον τῆς Μάλτας προσεβλήθη διὰ δύο τορπιλῶν ὑπὸ ἔχθρικοῦ Y/B, τὰς ὅποιας τὸ πλοῖον ἀπέφυγε διὰ λίαν καταλλήλου ἐλιγμοῦ. Ἡ «Β. ΟΛΓΑ» ἐπιτυχοῦσα καθαρὰν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Y/B ἔξετέλεσεν ἐπίθεσιν διὰ 6 βομβῶν βάθους, αἵτινες ἔξερράγησαν σχεδὸν ἐπὶ τοῦ Y/B, ώς κατέθεσεν ἀργότερον ὁ διασωθεὶς ὑπαρχος τοῦ Y/B. Αἱ βόμβαι προεκάλεσαν διαρροὴν εἰς τὸ Y/B, ὅπερ ἡναγκάσθη νὰ ἀναδυθῇ καὶ νὰ παραδοθῇ.

Τὴν 9/12, 13/12, 18/12 τὸ «Β. ΟΛΓΑ» προσεβλήθη ὑπὸ ἔχθρικῶν βομβαρδιστικῶν, ἀτινα ἔβαλον ἐναντίον του δέσμας βομβῶν, τὰς ὅποιας τὸ πλοῖον κατώρθωσε νὰ ἀποφύγῃ.

Κατὰ τὴν περίοδον 4-11/9/43 τὸ ἀντ/κὸν «Β. ΟΛΓΑ» συνέδευσε τὸν παραδοθέντα Ἰταλικὸν στόλον εἰς τὴν Μάλταν, μεταξὺ 14-15/9/43 ἐκ Μάλτας εἰς Ἀλεξάνδρειαν.

Τὴν 18-19/1/43 κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Τύνιδος προσέβαλε τὸ μεγάλο Ἰταλικὸν ἔξωπλισμένον «ΣΤΡΟΜΠΟΛΙ» μὲ φορτίον πετρελαίου τὸ ὅποιον καὶ ἐβύθισεν.

Κατὰ τὸν πλοῦν 16-17/5/43 ἔξετέλεσε περιπολίαν ἀποκλεισμοῦ τῶν ἀξονικῶν στρατευμάτων εἰς Τύνιδα καὶ ἀποβάσεις εἰς τὰς νήσους Ζέβρα καὶ Ζεβρέττα παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Βόν.

Κατὰ τὸν πλοῦν 1/6/43 ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ «ΤΣΕΡΒΙΣ» ἔξετέλεσε πολεμικὴν περιπολίαν ἀνὰ τὰς ἀκτὰς Σικελίας καὶ Ν. Ἰταλίας. Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 2/6/43 ἐγένετο συνάντησις

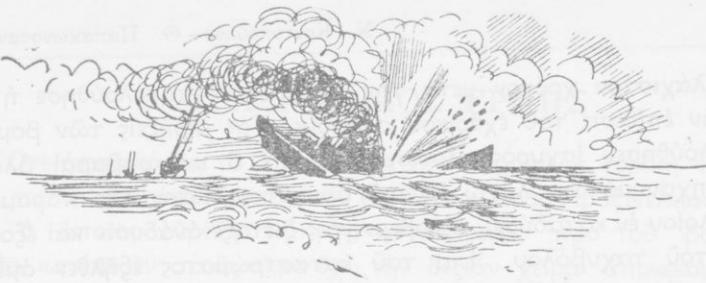
μετά τής ἔχθρικῆς νηοπομπῆς ἀποτελουμένης ἀπὸ δύο πλοῖα συνοδευόμενα ὑφ' ἐνὸς ἀντιτορπιλλικοῦ τοῦ Ἰταλικοῦ «ΚΑΣΤΟΡΕ» καὶ ἐνὸς τορπιλλοβόλου. Ἡ «Β. ΟΛΓΑ» καὶ τὸ «ΤΣΕΡΒΙΣ» ἦνοιξαν πῦρ ἐξ ἀποστάσεως 4000 μ. ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐμπλοκῆς ὑπῆρξεν ὅτι τὰ μὲν δύο φορτηγὰ ἀφέθησαν φλεγόμενα, τὸ δὲ «ΚΑΣΤΟΡΕ» καὶ τὸ τορπιλλοβόλον ἐβυθίσθησαν. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἡ «Β. ΟΛΓΑ», ἀφοῦ διὰ λίαν ἐπιδεξίου ἐλιγμοῦ ἀπέφυγε ἐπιχειρηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ «ΚΑΣΤΟΡΕ» ἐπίθεσιν πρὸς ἐμβολισμόν της, ἔβαλε διὰ τῶν πυροβόλων της ἐξ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως κατὰ τούτου καὶ ἐσάρωσε κυριολεκτικῶς διὰ τοῦ πυρός της τὴν γέφυράν του. Κατόπιν τούτου τὸ «ΚΑΣΤΟΡΕ» ἐξώκειλε φλεγόμενον.

Κατὰ τὴν 11/6/43 μετέσχε τῶν ἐπιχειρήσεων καταλήψεως τῶν Ἰταλικῶν νήσων Παντελαρία καὶ Λαμπτεδούσα, ὑποστάν κατὰ ταύτας ἰσχυροτάτους ἀεροπορικούς βομβαρδισμούς ἄνευ ἀποτελέσματος. Κατὰ τὴν 17-18/9/43 ἐπετέθη εἰς τὸ στενὸν Καρπάθου ὅμοιοῦ μετὰ δύο ἀγγλικῶν ἀντιτορπιλλικῶν κατὰ γερμανικῆς νηοπομπῆς ἐκ τριῶν πλοίων ἀτινα καὶ ἐβυθίσθησαν.

Ἄφοῦ ἔλαβεν ἐνεργότατον μέρος εἰς τὴν ὄλην ἐπιχείρησιν τῶν Δωδεκανήσων, ἥγκυροβόλησε τὴν 26/9/43 εἰς τὸν λιμένα Πόρτο-Λακί τῆς Λέρου. Ἐνῷ τὸ πλοϊον εύρισκετο ἥγκυροβολημένον, ὑπέστη ἐπίθεσιν ἀπὸ μέγα σμῆνος ἀεροσκαφῶν ZY καὶ βληθὲν καιρίως ἀπεκόπη εἰς δύο καὶ ἐβυθίσθη τὴν 10ώ. 14λ. τῆς 26/9/43. Κατὰ τὸν βομβαρδισμὸν ἐφονεύθη ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ πλοίου ὁ κυβερνήτης πλωτάρχης Γ. ΜΠΑΕΣΑΣ. Τὰ θύματα ἀνήλθον εἰς ἐξ ἀξιωματικούς, περιλαμβανομένων τοῦ κυβερνήτου καὶ ὑπάρχου, ἐνδεκαύπαξιωματικούς καὶ 54 ναύτας.

(Χρονικὸν τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου τοῦ Β. Ναυτικοῦ)

Υ/Β «Λ. ΚΑΤΣΩΝΗΣ»

Τήν 2/4/43. 'Εβύθισε έντος τοῦ λιμένος Γυθείου έξωπλισμένον περιπολιακόν σκάφος 1500 τ. χρησιμοποιούμενον ύπό τῶν Γερμανῶν ως ναρκοθέτις. 'Επίστης ιταλικὸν ίστιοφόρον 400 τ.

Τήν 5/4/43. 'Εβύθισε διὰ τορπιλῶν καὶ βολῶν πυροβόλου ισπανικὸν λαθρεμπορικὸν 1500 τ. πλησίον Μέριχα Κύθνου.

Τήν 21/5—9/6/43. 'Εξετέλεσε πολεμικὴν περιπολίαν καθ' ἥν ἔφερεν εἰς πέρας λίαν ἐπιτυχῶς δύο εἰδικὰς ἀποστολὰς καὶ ἐτοπίζλισεν ἐν ισπανικὸν α/π 1000 τ, οὕτινος συνέλαβε τὸν κυβερνήτην καὶ 4 ναύτας.

Τήν 1/6/43. "Εξωθι Καρλόβασι Σάμου ἔβαλε διὰ τοῦ πυροβόλου του ἐναντίον έξωπλισμένου ιταλικοῦ 7000 τ. παραβεβλημένου παρὰ τὴν ἐσωτερικὴν προβλῆτα τοῦ λιμένος.

Τήν 12/9/43. 'Επεράτωσεν ἐπιτυχῶς ἐπιχείρησιν εἰδικῆς ἀποστολῆς μεθ' ὅ ἐσυνέχισε τὴν πολεμικὴν του περιπολίαν παρὰ τὴν Σκιάθον.

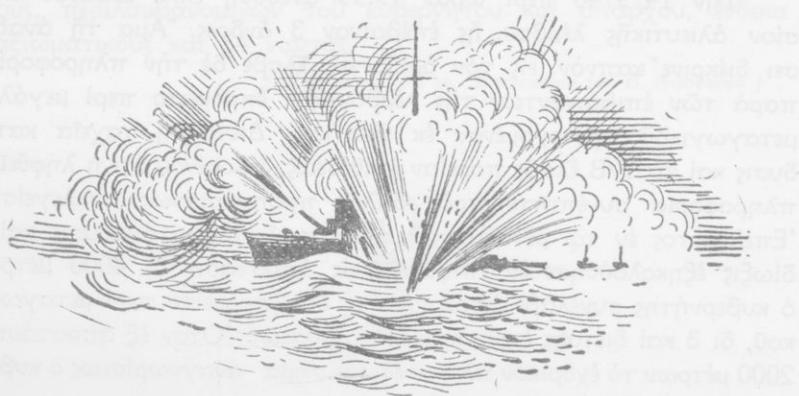
Τήν 14/9/43 περὶ ὡραν 19.30 ἀνεδύθη Β.Α. Σκιάθου πλησίον ἀλιευτικῆς λέμβου, ἢς ἐπέβαινον 3 ἄνδρες. "Αμα τῇ ἀναδύσει διέκρινε καπνὸν εἰς τὸν ὁρίζοντα, ἔλαβε δὲ τὴν πληροφορίαν παρὰ τῶν ἐπιβαινόντων τῆς λέμβου ὅτι ἐπρόκειτο περὶ μεγάλου μεταγωγικοῦ προερχομένου ἐκ Θεσ/κης. Διετάχθη ταχεῖα κατάδυσις καὶ τὸ Υ/Β ἔλαβε πορείαν ἐπιθέσεως, δεδομένου ὅτι ἡ ληφθεῖσα πληροφορία συνέπιπτε πρὸς ἄλλας προηγουμένως συλλεγείσας. "Επελθόντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ σκότους διετάχθη ἀνάδυσις καὶ ἡ δίωξις ἐξηκολούθησε ἐν ἐπιφανείᾳ, εἰς ἀπόστασιν δὲ 4000 μέτρων ὁ κυβερνήτης συνέλαβε ὑπονοίας ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ μεταγωγικοῦ, δι ὃ καὶ διέταξε ἐτοιμασίαν καταδύσεως. "Οταν ἐξ ἀποστάσεως 2000 μέτρων τὸ ἔχθρικὸν πλοίον ἔδωσε σῆμα ἀναγνωρίσεως ὁ κυβερνήτης διέταξε ταχεῖαν κατάδυσιν.

Ἐλάχιστον χρόνον μετά τὴν κατάδυσιν ἐπηκολούθησε ἡ διὰ βομβῶν ἐπίθεσις τοῦ ἔχθρικοῦ σκάφους. Τὰς ἐκρήξεις τῶν βομβῶν ἐπηκολούθησεν ἰσχυρὸς κλονισμὸς τοῦ Y/B καὶ σοβαραὶ βλάβαι τῶν μηχανημάτων, λόγω δὲ τοῦ ἀδυνάτου πλέον τῆς παραμονῆς τοῦ πλοίου ἐν καταδύσει ὁ κυβερνήτης διέταξε ἀνάδυσιν καὶ ἔξοπλισμὸν τοῦ ταχυβόλου. Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐξῆλθεν ἀμέσως ὁ κυβερνήτης μετὰ δύο ἀξιωματικῶν καὶ ἥρχισεν ἡ βολὴ κατὰ τοῦ ἔχθρικοῦ σκάφους, ὅπερ ἀνεγνωρίσθη ὡς γερμανικὸν καταδιωκτικὸν καὶ τὸ ὅποιον ἀπήντησε μόνον κατὰ τὴν τετάρτην βολὴν τοῦ «ΚΑΤΣΩΝΗ». Μετὰ τὰς πρώτας βολὰς τοῦ «ΚΑΤΣΩΝΗ» τὸ ἐν πυροβόλον τοῦ καταδιωκτικοῦ ἐσίγησεν.

Τὸ ἔχθρικὸν σκάφος ἔχειρισε πρὸς ἐμβολισμὸν τοῦ «ΚΑΤΣΩΝΗ» ἐνῷ ἀκόμη ἡ μάχη ἐξηκολούθει. Τὸ πυροβόλον καὶ τὸ πολυβόλον τοῦ «ΚΑΤΣΩΝΗ» ἔβαλον μέχρις ὅτου ἐφονεύθησαν ὅλοι οἱ ἄνδρες τῶν ὁμοχειριῶν*. Ἡ τελευταία βολὴ τοῦ «ΚΑΤΣΩΝΗ» ἦξ ἀποστάσεως 100–150 μέτρων ἔπληξε τὸ ἔχθρικὸν σκάφος εἰς τὴν γέφυραν. Ἐπῆλθεν ἀκολούθως ὁ ἐμβολισμὸς τοῦ Y/B, τὸ ὅποιον ἥρχισε νὰ βυθίζεται καὶ τότε διετάχθη ἔγκατάλειψις τοῦ πλοίου. Ἡ βολὴ τοῦ ἔχθρικοῦ σκάφους ἐξηκολούθει, πολλοὶ δὲ ἄνδρες εὑρισκόμενοι ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐφονεύθησαν.

Ο κυβερνήτης ἀντιπλοίαρχος ΛΑΣΚΟΣ ἔπεσε νεκρὸς παρὰ τὸ ταχυβόλον τοῦ πλοίου του.

(*Χρονικὸν τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου τοῦ B. Ναυτικοῦ*)

Ο ΠΡΑΞΙΤΕΛΕΙΟΣ ΕΡΜΗΣ

"Οτε ἀπεκαθάρθη τὸ Ἡραῖον* ἐκ τῆς ἐπιχώσεως, εύρεθη τὸ βάθρον πολυτίμου ἀναθήματος, τοῦ ἐκ Παρίου λίθου Πραξιτελείου Ἐρμοῦ, δὸς διποῖος εὐρέθη πρηγής, κατακείμενος πρὸ τοῦ βάθρου, διπόθεν κατέπεσεν· τὸ ἄγαλμα ἔχει τὴν δεξιὰν χεῖρα ἀποκεκομμένην καὶ τοὺς πόδας βεβλαμμένους ἀπὸ τῶν γονάτων καὶ κάτω, διατηρεῖ δὲ σχεδὸν παντελῶς ἀλύμαντα* τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα. . .

"Ο θεὸς ἀπεικονίζεται εἰς φυσικὸν μέγεθος, ὡς ἀνθηρὸς ἔφηβος, κάλλιστος τὸ εἶδος, πλήρης ζωῆς καὶ δυνάμεως, γυμνός, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς ὑποδεδεμένου διὰ σανδάλου. Τὸ βάρος ὅμως τοῦ σώματος δὲν πίπτει ὅλον ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ποδός, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κορμοῦ δένδρου, ἐπὶ τοῦ ὅποιου στηρίζει τὴν ἀριστερὰν χεῖρα δὸς θεός, ἀποθέτων ἐπ' αὐτοῦ τὴν χλαμύδα, γραφικωτάτας σχηματίζουσαν πτυχάς* καὶ καλύπτουσαν κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ στήριγμα. Οὕτως ἡ στάσις τοῦ Ἐρμοῦ παρίσταται ἀνετος, ἥρεμος, ἀβίαστος, ὅπως ἀρμόζει εἰς τοὺς ἀπόνως καὶ ἀφροντίστως ζῶντας θεοὺς τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

"Ἐπικάμπτων τὸ γόνυ δὸς θεὸς εἶχεν ἐλεύθερον τὸ ἀριστερὸν πόδα, ἔγγιζοντα τὸ ἔδαφος διὰ τῶν ἄκρων δακτύλων. "Ενεκα τούτου τὸ περιγραμμα τοῦ σώματος, μάλιστα τῆς ὁσφύος καὶ τῶν μηρῶν σχηματίζεται ἀβρότατον καὶ χαριέστατον. "Οπως δὲ μὴ μειώσῃ τὸ κάλλος τοῦ τοιούτου περιγράμματος, δὲν ἐδίστασεν δὲ τεχνίτης πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀναγκαίας στερεότητος νὰ συνδέσῃ ὅπισθεν τὴν ὁσφύν μετὰ τοῦ δένδρου δὶ' ὑπερείσματος. . .

"Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τοῦ Ἐρμοῦ κάθηται δὸς μικρὸς Διόνυσος, τὸν διποῖον δὸς θεὸς ὑποτίθεται φέρων πρὸς τὰς Νύμφας πρὸς ἀνατροφήν. Τὸ βρέφος τοῦ Διὸς καὶ τῆς Σεμέλης ἔχον περιβεβλημένα τὰ κάτω τοῦ σώματος δὶ' ιματίου, στηρίζει τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ ὄμου τοῦ Ἐρμοῦ, τὴν δὲ λείπουσαν ἀριστερὰν φαίνεται ὅτι προέτεινε ζητοῦν τι μετὰ πολλῆς προθυμίας· τοῦτο ἐκφράζει καὶ ἡ πρὸς τὰ ἔμπροσθεν φορὰ τοῦ σώματός του.

Πολλοὶ εἰκάζουσιν ὅτι διὰ τῆς ἀριστερᾶς δὸς Ἐρμῆς ἐμετεώριζε βότρυν*, καὶ τὸν ἀγαπητὸν εἰς αὐτὸν καρπὸν ἐζήτει νὰ λάβῃ δὸς Διόνυσος, καταλληλότατον ἄλλως γνώρισμα πρὸς δήλωσιν τοῦ μικροῦ θεοῦ. "Ἀλλοι ὅμως παρατηροῦσιν ὅτι δὸς Ἐρμῆς δὲν ἔχει ἐστραμμένα

τὰ βλέμματα πρὸς τὸν παῖδα, καὶ κλίνει μὲν πως πρὸς τοῦτον καὶ τὴν κεφαλὴν κύπτει μικρὸν πρὸς τὰ κάτω, ἀλλὰ τὸ βλέμμα αὐτοῦ καὶ ἡ στάσις καθόλου ἀμφοτέρων δεικνύουσιν ὅτι δὲν ἔχουσι προσηλωμένην τὴν ὄρασιν εἰς ὧρισμένον τι, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν ἀκοήν ἐντείνουσιν ἀκούοντες ἥχόν τινα. Καὶ λέγουσιν ὅτι ὁ Ἔρμης ἐκροτάλιζε κρόταλα ἢ ἔσειε βαλάντιον περιέχον χρήματα, ἵνα θέλει διὰ τοῦ κρότου τὸν Διόνυσον. "Ἄλλοι πάλιν ὅτι, κρατῶν ρυτόν*, ἔχουνεν οἶνον εἰς τὸ ἀγγεῖον, τὸ ὄποιον εἶχεν εἰς τὴν ἀριστερὰν ὁ παῖς. "Οπως καὶ ἂν εἶχε, εἶναι λίαν εὐάρεστος ἡ ἀντίθεσις τῆς ἡρεμίας τοῦ Ἐρμοῦ καὶ τοῦ ὑπὸ σφοδρᾶς ἐπιθυμίας ταρασσομένου σώματος τοῦ Διόνυσου.

Ἡ ἡρεμία αὗτη τοῦ θεοῦ ἀποτυποῦται θαυμασίως κατ' ἔξοχὴν εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἡ δόποια ὅμα ἐκφράζει καὶ ἄρρητόν τινα εὐμένειαν καὶ ἀγαθότητα. Παρέχει δὲ ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀγάλματος ἀπαράμιλλον τύπον νεανικοῦ κάλλους. Πρόσωπον ὡοειδές, μικρὸν πρὸς τὰ κάτω ἀποστενούμενον, ὀφθαλμοὶ γοργοὶ καὶ ἀξιαγάπητοι σκιάζονται ἄνωθεν ὑπὸ ὀφρύων, οἱ δόποιοι ἡρέμα καμπυλοῦνται πρὸς τὰ ἄκρα, ρὶς εὐθυτενής, χείλη ἐπίμεστα,* μέτωπον καθαρόν, τοῦ

ὅποιού τὸ σαρκῶδες δέρμα κολπούμενον δις σχηματίζει κατὰ τὸ μέσον ρυτίδα. Κόμη βραχεῖα καὶ οὐλὴ περιστέφει τὸ κρανίον, τὴν ὄποιαν ὁ τεχνίτης ἀφῆκεν ἐπίτηδες τραχεῖαν, ἔξαίρων οὕτω τὴν ἀντίθεσιν αὐτῆς πρὸς τὴν λείαν καὶ ἀπαλὴν σάρκα.

Ἡ ἐπεξεργασία τοῦ σώματος καὶ τῆς ἐσθῆτος καταδεικνύει ὅτι εὐλόγως ἔξεθείαζον οἱ ἀρχαῖοι τὸν Πραξιτέλη ὡς ἀριστοτέχνην εἰς τὴν μαρμαρογλυφίαν.

Ἡ ἀνθηρὰ σάρξ καταφαίνεται ὅτι ὄντως εἶναι θεοῦ δι' ἀμβροσίας καὶ νέκταρος τραφέντος, οὐδέποτε αἰσθανθέντος πόνον. ᩴ λεία καὶ στίλβουσα ἐπιδερμὶς δὲν ἀποκρύπτει τὸ σφρῆγος ἀκμαίου σώμα-

τος, τούναντίον δὲ ὁ λίθος προσλαμβάνει μορφὴν ζωῆς καὶ αἰσθήσεως. Ἡ ἐσθὴς εἶναι οὕτως ἔξειργασμένη μετ' ἄκρας ἐπιμελείας καὶ ἀληθείας ἡμᾶς, ὡστε σαφῶς διακρίνεται ἡ ἀδρομερής—χονδροκόμματος — χλαμὺς τοῦ Ἐρμοῦ τοῦ λεπτοῦ χιτῶνος τοῦ Διονύσου.

Τῆς παραστάσεως τὴν ἀλήθειαν ἔβοήθει καὶ ὁ χρωματισμὸς τοῦ ἀγάλματος. Διότι χρωματισμένα δὲν ἥσαν μόνον τὰ μετάλλια προσαρτήματα, ὡς οἱ ἴμαντες τῶν σανδάλων καὶ τὸ κηρύκειον, τὸ ὅπιον ἔφερεν εἰς τὴν ἀριστερὰν ὁ θεός, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐσθὴς καὶ ἡ κόμη καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα, ὡς γίνεται φανερὸν ἐκ τινῶν σφραζομένων ἵχνῶν τοῦ χρωματισμοῦ. Καὶ γνωστὸν εἶναι ἐκ μαρτυριῶν συγγραφέων ὅτι ὁ Πραξιτέλης ἔχρωμάτιζε τὰ ἔργα του.

Βλέποντες τὸν Ἐρμῆν ἀναγνωρίζομεν ὅτι ἐποιήθη ὅντως ὑπὸ τοῦ Πραξιτέλους, τοῦ «καταμίξαντος ἄκρως τοῖς λιθίνοις ἔργοις τὰ τῆς ψυχῆς πάθη». Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἐνέχει ἀπαράμιλλον χάριν καὶ εἶναι τελειότατος τύπος τοῦ ἰδεώδους καλοῦ, χωρὶς κατ' ἐλάχιστον ν' ἀπομακρύνεται τῆς ἀληθείας.

«Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς»

Nik. Πολίτης

«Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ»

"Ἐνα ἀπὸ τὰ ἔξαιρετικὰ εύρήματα τῆς καλλιτεχνικῆς φαντασίας τῶν Βυζαντινῶν εἶναι ἡ «Θεία Λειτουργία», ἡ εἰκόνα ποὺ παριστάνει τοὺς ἀγγέλους νὰ ἱερουργοῦν στὸν οὐρανό. Εἶναι ἀρχαιοτάτη στὴ βυζαντινὴ τέχνη. Ἐμφανίζεται ἀπὸ τὸν δον αἰῶνα σὲ χειρόγραφα εὐαγγέλια. Μόνο δύμας ἀπὸ τὸν 14ον αἰῶνα μπαίνει στὸ ἀγιο-

γραφικό σύνολο τῆς ἐκκλησίας και ἀπὸ τὸ 16ο και ὑστερα βρίσκει τὴν ἀνάπτυξί της. Μὲ τὴν ἀναμφισβήτητη πρωτοτυπία του ὁ κύκλος αὐτός, ποὺ βλέπομε ζωγραφισμένον στὸ Ἱερὸ τῆς ἐκκλησίας είναι τὸ κατακάθαρο ἔργο τῆς βυζαντινῆς φαντασίας, ποὺ δὲ θυμίζει τίποτε ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ ἀρχαιότητα ἢ ἀπὸ ἄλλη τέχνη.

Δὲν ξέρω καμμιὰν ἄλλη παράστασι μὲ θέμα τόσο ἄϋλο. "Ολες οἱ ἄλλες ποὺ ἔχουν θέμα τὸ Χριστό, μὲ ὅλο τὸν ὑψηλὸ χαρακτῆρα ποὺ μπορεῖ νὰ πάρουν, είναι ἀναγκασμένες ν' ἀναμιχθοῦν μὲ ρεαλιστικὰ* καὶ ἰστορικὰ στοιχεῖα καὶ ἀποτελοῦν μᾶλλον μιὰ ζωγραφικὴ τῆς ἰστορίας, ἃν συγκριθοῦν μὲ τὴ «Θεία Λειτουργία», ζωγραφικὴ τοῦ ὑπεραισθητοῦ. Βέβαια καὶ ἡ παράστασι αὐτὴ δὲν είναι ξένη ἀπὸ ρεαλιστικὰ καὶ ἰστορικὰ στοιχεῖα. "Εγινεν ἀπάνω στὸ πρωτόκολλο τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς. Τὰ πρόσωπά της είναι καθωρισμένα καὶ φοροῦν τὸ βυζαντινὸ ἔνδυμα. Τίποτα ὅμως ἀπ' αὐτὰ δὲ ζημιώνει τὴν ἀϋλότητα τῆς σκηνῆς. 'Η ἀμωμὴ προσοχή, μὲ τὴν ὁποίαν ζωγραφίστηκε στοὺς ναοὺς τοῦ "Ορους, δείχνει πόσο τὸ θέμα τοῦτο ἦταν καταληπτὸ ἀπὸ τὸ βυζαντινὸ μυστικισμό, ὥστε νὰ τὸ συλλάβουν οἱ ἀγιογράφοι σὲ θαυμάσια καθαρότητα, καὶ πόσο ἐπιβάλλεται περισσότερο ἀπ' ὅλη τὴν ἄλλη ἀγιογραφία. 'Εδῶ πρέπει κυρίως νὰ φανταστοῦμε πώς ὁ ζωγράφος κατὰ τὴ συμβουλὴ τῆς «Ἐρμηνείας»,* πρὶν πάρη τὸ πινέλλο στὸ χέρι, προσεύχεται.

'Η παράστασι αὐτὴ συνοδεύεται στὸ Ἱερὸ ἀπὸ μιὰν ἄλλη, ὅπου φαίνεται ὁ Κύριος δυὸ φορὲς δεξιά καὶ ἀριστερὰ στὴν ἵδια τράπεζα νὰ προσφέρῃ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα στοὺς Ἀποστόλους. Τὴν ἴδεα τὴν πῆρε ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἀπὸ τὴ Γραφὴ ποὺ μιλεῖ γιὰ τὸ Χριστὸ ὡς αἰώνιον ἀρχιερέα, ἀξίωμα ποὺ ἔλαβε «προσαγορευθεῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ», ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, ποὺ διεξοδικὰ μέσα στὴν ἐπιστολὴ πρὸς Ἐβραίους ἀναπτύσσει τὸ νόημα τῆς ἀρχιερωσύνης τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπὸ τὰ σχετικὰ κείμενα τοῦ Χρυσοστόμου. 'Ο ὑπέρτατος ἀρχιερεὺς «ὅς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τῶν ἀγίων λειτουργός», παριστάνεται νὰ προσφέρῃ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα του στοὺς Ἀποστόλους, μοιρασμένους σὲ δυὸ συμπλέγματα. Στὴ σκηνὴ παραστέκουν οἱ μεγάλοι φωστῆρες τῆς ἐκκλησίας, διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐκπρόσωποι τοῦ Χριστοῦ, καὶ διακονοῦν οἱ μάρτυρες καὶ οἱ ἄγιοι.

Στή «Θεία Λειτουργία» βρήκε τήν πλαστική του διαστύπωσι δό κόσμος τῶν χριστιανικῶν ἰδεῶν. Καμμιά ἄλλη δὲν ἔμφανίζει τόσο τὴ ρυθμικότητα, τὸ ἔξαιρετικὸ γνώρισμα τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἡ φειδωλὴ καὶ μετρημένη διανομὴ τῆς ἐνέργειας στὰ πρόσωπα, τὸ ἥσυχο φτέρωμα, τὸ λιτανικὸ βάδισμα, τὸ καμπύλωμα τῶν σωμάτων, τὸ γραφικὸ αἰώρημα τῶν θυμιατῶν, ἡ σιγανὴ κίνησι, ποὺ ἀποφεύγει κάθε ἀνωμαλία καὶ κρατεῖ τὴ σκηνὴ στὸ ἄχραντο καὶ στὸ ὑπερκόσμιο, εἶναι χαρακτηριστικά τῆς. Οἱ ἄλλες συλλήψεις τῆς βυζαντινῆς τέχνης, οἵ περισσότερες, μποροῦν νὰ σχετισθοῦν μὲ ἀρχαῖα πρότυπα, ὁ Χριστός της μὲ Ἑλληνικὰ ἀνάγλυφα ἢ ζωγραφήματα, οἵ ἄγιοι της μὲ ἀδριάντες φιλοσόφων καὶ ρητόρων, οἱ ἄγγελοι μὲ Ἐφήβους καὶ Νίκες. Μὰ στή «Θεία Λειτουργία», γνήσια χριστιανικὴ δημιουργία, εἶναι διατυπωμένο ὅ, τι ἀποτελεῖ τὴν αὐθυπαρξία τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὸ χαρακτῆρα τοῦ Βυζαντίου.

Δὲν εἶναι μόνο οἱ τοιχογραφίες τοῦ Ὁρους στὰ μοναστήρια καὶ στὰ δυὸ ἑκκλησάκια τῶν Καρυῶν, ποὺ μᾶς δείχνουν μὲ ἀμωμη προσοχὴ καὶ μυστηριακὴ τελετικότητα καὶ μὲ ἀγνὲς καὶ καθαρογραμμένες ἀγγελικὲς μορφὲς τὴ σκηνὴ τῆς Θείας Λειτουργίας. Στὸ Ὁρος ἔχει διασωθῆ τὸ ὠραιότερο γλυπτικὸ ἔργο μὲ τὴν παράστασι αὐτὴ καὶ ἀσφαλῶς καὶ τελειότερο δημιούργημα τῆς βυζαντινῆς μικρογλυφίας, ὁ λεγόμενος δίσκος τῆς Πουλχερίας ποὺ διατηρεῖται στὸ Ἱερὸ τῆς μονῆς Ξηροποτάμου—ἔργο τοῦ 12ου ἢ ἀσφαλῶς τοῦ 13ου αἰῶνος.

Τὸ ἀνάγλυφο ποὺ διακοσμεῖ ὁλόκληρο τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ «Παναγιαρίου»* αὐτοῦ παριστάνει τὴ Θεία Λειτουργία διαμορφωμένη μὲ λαμπρὴ διακοσμητικὴ πρόνοια, σύμφωνα μὲ τὸ σχῆμα τοῦ ἀντικειμένου, σὲ ὅμοκεντρους κύκλους, οἱ ὅποιοι τριγυρίζουν τὴν κυκλικὴν εἰκόνα τοῦ κέντρου—τὴ Θεοτόκο μὲ τὸ Βρέφος. Ἀποτελεῖται καθένας κύκλος ἀπὸ μικρὲς σκηνές, ὅλες σχετικὲς μὲ τὸ θέμα. Ἔτσι μέσα στὸ μικρὸ δίσκο ἀναπτύσσεται μιὰ ἔξαιρετικὴ ποικιλία σκηνῶν τῆς Θείας Λειτουργίας, ἐναρμόνια διαμοιρασμένων, καὶ στὶς σκηνὲς αὐτὲς δὲν ἔχομε νὰ ἐκτιμήσωμε μόνο τὴν πλαστικότητα ποὺ εἶναι ἀξιοσημείωτη, μὰ καὶ τὴ θελκτικὴ χάρι.

Οἱ ἀρχάγγελοι Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ ποὺ θυμιατίζουν τὴν Παναγία ἔχουν θαυμαστὸ λίγυσμα, καὶ ἡ γαλήνια, ἡ ἐλαφρή, ἡ ἀέρινη κίνησι ποὺ ἀνταποκρίνεται στὸ μυστήριο τῆς Λειτουργίας

διατρέχει ὅλο τὸ ἀνάγλυφο μὲ τὶς πολυάριθμες παραστάσεις του. Χάρις σ' αὐτὸ τὸ ἀπόκτημα τοῦ Ὁρους ἔρομε πώς τὸ θέμα τῆς Λειτουργίας ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ δεῖξῃ τὸ Βυζάντιο τὴν καλλιτεχνικὴ δύναμί του σὲ δυὸ τέχνες, στὴ ζωγραφικὴ καὶ στὴ γλυπτική, νεώτερα μὲ τὴ γνωστὴ «Λιτανεία τῶν ἀγγέλων» στὸ Μυστρᾶ καὶ παλαιότερα μὲ τὸ ἀνάγλυφο τοῦτο.

Δὲν ἔρομε ἀπὸ ποιό ἐργαστήριο ἥρθε. Μὰ ἔρομε πώς ὁ λεγόμενος δίσκος τῆς Πουλχερίας εἶναι ἔργο βυζαντινό, ἀπὸ τὰ πιὸ πλούσια, τὰ πιὸ ὕριμα, τὰ πιὸ τελειόμορφα τῆς γλυπτικῆς τοῦ Βυζαντίου, ποὺ ἔχει διατηρήσει τὴν ἐνθύμησι τῆς Ἑλληνικῆς ὁμορφιᾶς μέσα στὴ μικρογλυφία. Μὲ τὸ δισκάριο τῆς μονῆς Ξηροποτάμου καὶ μὲ τὴ Φιάλη* τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου, ποὺ σώζεται στὸ Βατοπέδι*, τὸ Ὁρος κατέχει δυὸ ἀριστουργήματα, ποὺ εἶναι ἀρκετὰ μόνα τους αὐτὰ νὰ μᾶς δώσουν μιὰν ἰδέα τῆς ἐφηρμοσμένης τέχνης στὸ Βυζάντιο.

«Ἄγιον Ὁρος»

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

H ΔΟΞΑ

(Ζωγραφικὸς πίναξ N. Γύζη)

... Θέλω τὸ ἀθάνατον ἐπίγραμμα τοῦ μεγάλου ποιητοῦ νὰ πλανηθῇ πρῶτον εἰς ψιθυρισμὸν ἐνθουσιώδη ἐπάνω εἰς τὰ χείλη ὅλων μας :

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὄλόμαυρη ράχι,
περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη,
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνη φορεῖ,
γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
πούχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ

* Έχει κάτι τὸ ἔξόχως ἀρρενωπὸν ἡ Δόξα αὐτή, ἡ πινδαρικὸν* ἔχουσα τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ κάλλος ὑψηλὸν καὶ μονῆρες πνεῦμα περιπλανώμενον εἰς τὴν αἱματοβαφῆ γῆν δαιμόνιον, ὑπέργειον, ἐγγράφον εἰς τὰς ἀθανάτους δέλτους τῆς αἰωνίας μνήμης τὰ δνό-

ματα τῶν ἔλευθερωτῶν, δύναμις ὑπερκόσμιος συλλαβίζουσα εἰς στροφὴν ὕμνου τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος τῶν ἐρειπίων, τῶν αἴματων, τῶν θυσιῶν, τῆς αὐταπαρνήσεως.

Οἱ δύο ποιηταί, ὁ ποιητὴς τοῦ χρωστῆρος καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ λόγου, συνηντήθησαν εἰς τὸ ὑψος τῆς ἐμπνέυσεώς των καὶ ἐπεκοινώσησαν διὰ τῆς μυστηριώδους συναφείας τῶν ψυχῶν. Καὶ οἱ δύο ἐσταμάτησαν εἰς τὴν αὐτὴν εἰκόνα· ἡ Δόξα στεφανωμένη μὲ τὸ στεφάνι τῶν δλίγων χορταριῶν, ποὺ ἀφῆκε τοῦ βαρβάρου ἡ ὀλεθρία πνοὴ νὰ φύωνται ἀκόμη εἰς τὰ ἐρημωμένα Ψαρά.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Σολωμὸς μ' ἐνέπνευσεν, ἔλεγεν ὁ Γύζης ἀπαντῶν εἰς τὰς ἐπικρίσεις καὶ ἐπιφυλάξεις περὶ τῆς Δόξης του. Δὲν ἡθέλησα ν' ἀντιγράψω τὸν Σολωμόν. Ἐγὼ ἡθέλησα ν' ἀντιγράψω τὴν Δόξαν ὅπως τὴν ἡσθάνθην. Ἐπεριμένα τὸ σχέδιον αὐτὸν νὰ τὸ ἔξετεινα μίαν ἡμέραν εἰς καμμίαν μεγάλην εἰκόνα, πίνακα ἐλληνικόν, ὁ ὅποιος νὰ γίνῃ ὁ πυρὴν ἐλληνικῆς Βαλχάλας*. Τώρα δύμως, ποὺ δὲν ἔνοήθη, θὰ τὸ κάψω, θὰ παραγγείλω εἰς τὰ παιδιά μου νὰ τὸ κάψουν!

Εὔτυχῶς ἡ παραγγελία δὲν ἔδόθη. Ἡ Δόξα τοῦ Γύζη ἐσώθη διὰ τὴν τέχνην· ἐσώθη διὰ τὴν φήμην τοῦ καλλιτέχνου.

«Νικόλαος Γύζης»

Δημ. Γ. Καζλαμάνος

ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΚΑΥΓΑΣ

('Ἐπὶ τῆς δύμωνύμου εἰκόνος τοῦ Γ. Ιακωβίδη)

Ο μικρός μας σήμερον ἔχει ὀλίγον νευριάσει. Καὶ φιλονικεῖ ἰδίως μὲ τὰς μεγαλυτέρας του ἀδελφάς. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἔχει ἀρπάσει ἀπὸ τὰ μαλλιά τὴν ἀδελφήν του καὶ μὲ ὀξείας κραυγάς θέλει νὰ τῆς δώσῃ νὰ ἔννοήσῃ ὅτι δὲν ἀστειεύεται καὶ ὅτι εἶναι πολὺ δυνατός, σταν εἶναι θυμωμένος. Τὸ δίκαιον εἶναι προφανῶς μὲ τὸ μέρος του. Κρατοῦσε ἔνα ὠραῖον εὔχυμον ἀχλάδι καὶ ἡ μεγαλυτέρα ἀδελφή του, διὰ νὰ ἀστειευθῇ τὸ ἐπῆρε καὶ τὸ κρατεῖ μακριά.

— Αὐτὸ τὸ ἀστείο δὲν ὑποφέρεται, θὰ εἴπε μέσα του ὁ μικρός.

Καὶ ἐπειδὴ φαίνεται δὲν θὰ ἔγινε τώρα διὰ πρώτην φοράν, ἔχασε πλέον τὴν ὑπομονήν του καὶ ἐπετέθη κατὰ τῆς ἀδελφῆς του. Τὴν

ἔπιασεν ἀπὸ τὰ μαλλιά, διὰ νὰ τὴν ἔξαναγκάσῃ νὰ τοῦ ἐπιστρέψῃ τὸ λαχταριστὸν ὄχλαδι.

‘Η γιαγιά, ἡ δόποια κρατεῖ εἰς τὰ γόνατά της τὸν μικρὸν μαχητήν, παρακολουθεῖ μὲ χαμόγελον τὸν παιδικὸν αὐτὸν «καυγᾶν». Καὶ τὰ ἄλλα παιδιά καθήμενα εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς τραπέζης βλέπουν τὰς διαφόρους φάσεις τῆς πάλης καὶ προσπαθοῦν νὰ μαντεύσουν τὴν πιθανὴν ἔκβασίν της.

— Ποιός ἀπὸ τοὺς δύο θὰ ὑποχωρήσῃ;

‘Ο μπέμπης εἶναι μικρός, ἀλλὰ ἔχει ἴσχυρὰς χεῖρας. Αὔτὴν τὴν φορὰν δὲ δὲν ἔννοεῖ ν' ἀφήσῃ τὰ μαλλιά τῆς ἀδελφῆς του, ἐὰν δὲν τοῦ ἐπιστραφῇ τὸ ἀρπαγὴν ὄχλαδι. ‘Η μεγαλυτέρα ἀδελφή, μολονότι πονεῖ, ὑπομένει ἀκόμη διὰ νὰ κουράσῃ τὸν ἐπιτιθέμενον καὶ προσπαθεῖ μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα, (διότι μὲ τὴν ἄλλην κρατεῖ τὸν καρπὸν τῆς ἕριδος) ν' ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ μικροῦ τὰ δεινοπαθοῦντα μαλλιά της.

‘Η σκηνὴ εἶναι ἐκτάκτως ἐνδιαφέρουσα. Τὴν παρακολουθοῦμεν καὶ ἡμεῖς μὲ ζωηρὰν προσοχὴν καὶ θὰ εἴχομεν δμολογουμένως τὴν περιέργειαν νὰ μάθωμεν τὸ τέλος τοῦ σκληροῦ αὐτοῦ ἀγῶνος.

Τὸν πίνακα μὲ τὸ διασκεδαστικὸν αὐτὸ θέμα ἔχει ζωγραφίσει ὁ “Ἐλλην ζωγράφος Γεώργιος Ιακωβίδης. ‘Ο Ιακωβίδης, ὅστις ἦτο καὶ λαμπρὸς ζωγράφος καὶ γλύπτης ἀξιόλογος, ἐγεννήθη εἰς τὴν Μυτιλήνην τὸ 1858 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις ἐσχάτως. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητής καὶ διευθυντής τῆς ἐν Ἀθήναις Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Τὰ θέματα τῶν καλυτέρων καὶ γνωστοτέρων ζωγραφικῶν συνθέσεών του εἶναι σκηναὶ τῆς παιδικῆς ζωῆς ἐκ τοῦ οἰκιακοῦ περιβάλλοντος. Δεινὸς παρατηρητής καὶ λάτρης ἔνθερμος τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, ἐζωγράφισεν πολλὰς σκηνάς της μὲ μεγάλην τέχνην. Σήμερον δὲ οἱ πίνακές του κοσμοῦν πολλὰς πινακοθήκας καὶ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Αμερικῆς.

‘Ο «Παιδικὸς καυγᾶς» εἶναι ἀσφαλῶς ἀπὸ τὰς καλυτέρας συνθέσεις του. Ἐχει πλούσια χρώματα, ζωηρὸν φωτισμὸν καὶ σχέδιον καθαρὸν καὶ ἀρμονικόν. ‘Η σπουδαιοτέρα ἀρετή του εἶναι ἡ ζωντανὴ καὶ φυσικὴ ἀναπαράστασις αὐτῆς τῆς διασκεδαστικῆς καὶ συχνὰ παρατηρουμένης σκηνῆς.

‘Ο ἔξωργισμένος μπέμπης ἔχει φιλοτεχνηθῆ μὲ μεγάλην δεξιότητα. Όλόκληρον τὸ μικρὸν σῶμα δονεῖται ἀπὸ τὴν ὀργήν. Ἐχει

συνοφρυσθῆ. Τὰ χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου του παρουσιάζουν τὴν ἔντονον σύσπασιν τοῦ θυμοῦ, τὸ στόμα εἶναι ἀνοικτὸν — δικρός μας κραυγάζει—καὶ τὰ νευρώδη μικρὰ χέρια του τεντωμένα κρέμονται ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τῆς ἀρπαγος ἀδελφῆς του.

'Εκείνη μᾶς ἔχει στρέψει τὰ νῶτα καὶ ἔτσι δὲν βλέπομεν τὸ πρόσωπόν της. 'Απὸ τὴν στάσιν ὅμως τοῦ κορμοῦ τῆς καὶ τὴν θέσιν τῶν χειρῶν μαντεύομεν τὴν ἔντονον προσπάθειαν τὴν ὅποιαν καταβάλλει, διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν ἐπίθεσιν χωρὶς πολλὰς ζημίας.

Τὸ πρόσωπον τῆς γιαγιᾶς ἔχει θαυμάσια ἀποδοθῆ. Καθὼς ἔχει κλίνει πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ὀλίγον λοξῶς τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν πάλην, τὸ ρυτιδωμένον πρόσωπόν της ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ στιλπνὸν καὶ ζωηρὸν τοῦ μικροῦ ἑγγονοῦ. 'Απὸ τὴν ἀντίθεσιν αὐτὴν ἀποδεικνύεται περισσότερον καὶ τὸ γῆρας μὲ τὴν σεβασμίαν ἡρεμίαν καὶ τὴν ἀγαθότητά του καὶ ἡ βρεφικὴ ἡλικία μὲ τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν ἀκμήν της. 'Ο Ιακωβίδης ἀγαπᾷ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰς ἀντίθεσεις. Εἰς τοὺς πίνακάς του, ποὺ εἰκονίζονται σκηναὶ ἀπὸ τὴν παιδικὴν ζωήν, γηραιά, σβησμένα πρόσωπα παρουσιάζονται παραπλεύρως πρὸς τὰ παιδικὰ πρόσωπα, λάμποντα ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀκτινοβολοῦσαν νεότητα. 'Η ἀντίθεσις ἀναδεικνύει ἔντονώτερα καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δέ.

'Η ἀντίθεσις ὑπάρχει ἐδῶ καὶ εἰς τὴν ἔκφρασιν, ἡ ὅποια ἀποτυπώνεται ἀπάνω εἰς τὰ πρόσωπα τῆς γιαγιᾶς καὶ τοῦ ἑγγονοῦ. 'Η φυσιογνωμία τῆς γιαγιᾶς φωτίζεται ἀπὸ τὸ ἀγαθὸν χαμόγελον τῆς βαθείας στοργῆς καὶ τῆς ἀπεράντου ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας. 'Αντιθέτως τὸ πρόσωπον τοῦ μικροῦ ἑγγονοῦ ἔχει τὸ ἔντονον καὶ νευρώδες ὄφος τῆς ὀργῆς. 'Η νεότης εἶναι πάντοτε ὀρμητική, τὸ γῆρας ἡρεμον καὶ γεμάτον ἔγκαρπέτησιν.

Καὶ τὰ ἄλλα δύο παιδιά, εἰς τὸ δεξιὸν τοῦ πίνακος, εἰκονίζονται μὲ διάφορον τὸ καθένα ἔκφρασιν εἰς τὸ πρόσωπον, ἀνάλογον πρὸς ὅ, τι ἔκείνην τὴν στιγμὴν αἰσθάνεται τοῦ καθενὸς ἡ ψυχή. Τὸ ἀγόρι βλέπει τὴν πάλην μὲ τὴν περιέργειαν καὶ μὲ κάποιαν μαχητικὴν συμπάθειαν. Φαίνεται ὅτι ἐπιδοκιμάζει τὴν ἐπίθεσιν καὶ νομίζει κανείς, ἔτσι καθὼς τὸ βλέπει προστηλωμένον καὶ ἀνυπόμονον, ὅτι συμμετέχει νοερῶς καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πάλην. 'Αντιθέτως ἡ μικροτέρα ἀδελφή του γελᾷ μὲ ἀφέλειαν καὶ διασκεδάζει ἀπλῶς μὲ τὸ θέμα." Εχει καὶ τὰς δυὸς χεῖρας ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ στηρίζει ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲ ἡσυχίαν τὴν

κεφαλήν της. Είναι άπλως θεατής. Τίποτε περισσότερον.

”Αξιον προσοχῆς είναι πόσον ἐπέτυχεν ὁ ζωγράφος νὰ κάμη συμμετρικὸν τὸν πίνακά του. Εἰς τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ ἔχει βέβαια συγκεντρώσει τρία πρόσωπα, ἀλλὰ δὲν ἡτο δυνατὸν νὰ γίνη ἄλλως. Οἱ συμπλεκόμενοι ἔπρεπε νὰ είναι ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, ὁ δὲ μικρὸς ἐγγονός της ἔχει πάντοτε τὴν θέσιν του ἐπάνω εἰς τὰ γόνατα τῆς ἡλικιωμένης γιαγιᾶς. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ τοῦ πίνακος ἔγινε βαρύτερον. Θὰ κατεστρέφετο λοιπὸν ἡ ἴσορροπία τοῦ πίνακος, ἐὰν δὲν ἐφρόντιζεν ὁ καλλιτέχνης νὰ συμπληρώσῃ μὲ τὴν ἐπίπλωσιν τὸ βάρος τοῦ δεξιοῦ τμήματος τῆς εἰκόνος, ὅπου θὰ εύρισκοντο μόνον δύο πρόσωπα — τὰ ἄλλα δύο παιδιά. Ἡ τράπεζα μὲ τὰ δύο καθίσματα εύρισκονται πράγματι ἐξ δλοκλήρου εἰς τὸ δεξιὸν ἥμισυ τῆς εἰκόνος καὶ τοιουτορόπως ὁ πίναξ γίνεται συμμετρικός.

”Εντύπωσιν τέλος μᾶς κάμνει εἰς αὐτὸν τὸν πίνακα ὁ ἀπλοῦς ἑσωτερικὸς διάκοσμος τοῦ δωματίου, ἐντὸς τοῦ δποίου ἐκτυλίσσεται ἡ σκηνή. Μὲ πολὺ δλίγα, ἀλλὰ χαρακτηριστικὰ ἀντικείμενα, κατορθώνει ὁ καλλιτέχνης νὰ μᾶς εἰσαγάγῃ εἰς τὸ περιβάλλον, ποὺ ζῇ καὶ κινεῖται δι μικρὸς αὐτὸς παιδικὸς ὅμιλος. Καὶ μᾶς τὸ παρουσιάζει μὲ δλην τὴν συμπαθητικὴν οἰκειότητα καὶ τὴν γλυκεῖαν θαλπωρήν, τὴν δποίαν πράγματι ἔχει ἡ οἰκογενειακὴ ἑστία.

Δοκιμάζομεν αὐθορμήτως συγκίνησιν, ὅταν βλέπωμεν μέσα εἰς τόσον ζεστὸν ἀπὸ ἀγάπην οἰκογενειακὸν περιβάλλον αὐτὸν τὸν ἐπικίνδυνον καὶ διασκεδαστικὸν παιδικὸν «καυγᾶν». Είναι μία σκηνή, τὴν δποίαν δλίγον ώς πολὺ ἔχομεν ὅλοι ζήσει.

Καὶ μᾶς φαίνεται ὅτι εἰς τὸν πίνακα αὐτὸν ἔχει ἀποτυπωθῆ καὶ διατηρεῖται μία προσωπικὴ μᾶς ἀνάμνησις.

Εἴμεθα εύγνώμονες εἰς τὸν ζωγράφον Ἰακωβίδην, διότι μὲ τὴν τέχνην του ἔζωντάνευσε τὴν χαριτωμένην αὐτὴν σκηνὴν εἰς ἔνα ὡραῖον πίνακα. Τὸν βλέπομεν καὶ γινόμεθα πάλιν μὲ τὴν φαντασίαν μᾶς μικρὰ παιδιὰ καθισμένα εἰς τὰ πόδια τῆς ἀλησμονήτου γιαγιᾶς μᾶς, μὲ τὴν μανδήλαν εἰς τὴν κεφαλήν της καὶ τὸ χαμόγελον εἰς τὰ χείλη της, παίζομεν μὲ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφάς καὶ μαλλώνομεν ὀκόμη, ἀλλὰ χωρὶς κακίαν — ὅπως ἀκριβῶς τὰ μικρὰ παιδιὰ τῆς εἰκόνος μᾶς.

Θ. Παπακωνσταντίνου

ΤΟ «ΞΕΡΡΙΖΩΜΕΝΟ ΔΕΝΤΡΟ» ΤΟΥ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗ

Κάθε φορά πού ξεφυλλίζω τους τόμους τοῦ Βαλαωρίτη, σταματῶ μὲ ξεχωριστὴ προσοχὴ στὸ ποίημα ποὺ ἐπιγράφεται: «Τὸ ξερριζωμένο δέντρο». Είναι συνθετικὸ ποίημα: μέσα του δείχνονται σχεδὸν ὅλοι οἱ τρόποι ποὺ μεταχειρίζεται ὁ ποιητής στὰ τραγούδια του. Δὲν ξέρουμε τὸ ποίημα μόνο, ξέρουμε καὶ τὴν ἴστορία του. Καθὼς τὰ συνταιριάζει μέσα στὴν πατριδολάτρισσα ψυχή του, ποιητικὴ καὶ πολιτικὴ, ἔτσι ὁ ἴστοριοδίφης καὶ λεξιθήρας ποιητὴς ἔξηγει σὲ σημειώματα καὶ σὲ λεξιλόγια, συμπληρώνει καὶ ὑπομνηματίζει τὸ στίχο μὲ τὸν πεζὸ λόγο. Κι ἔτσι μᾶς ἐμπιστεύεται μαζὶ μὲ τὸ ἔργο καὶ τὸ ὄργανο ποὺ τὸ μαστόρεψε καὶ τὴν ἀφορμὴ τοῦ ἔργου, μᾶς παραδίνει καὶ τὸ μηχανισμὸ τῆς ἔργασίας. Τὸ σύστημα τοῦτο μπορεῖ νὰ σβήνῃ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν ὀνειρεμένη μυστικὴ γοητεία ἐνὸς τραγουδιοῦ. Ἄλλὰ δὲ Βαλαωρίτης δὲν φροντίζει πῶς νὰ μᾶς ταξιδέψῃ στὴ χώρα τοῦ ὀνείρου, πῶς νὰ μᾶς ἀνυψώσῃ στὸν οὐρανὸ τοῦ ἐκστατικοῦ, κοιτάζει περισσότερο πῶς νὰ ξυπνήσῃ τὴν ἐνέργεια, πῶς νὰ μᾶς σπρώξῃ μπροστὰ μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸ τοῦ πατριδολάτρη. Καὶ σὰ νὰ πιστεύῃ πώς αἰσθάνεται ζωηρότερα ὅ,τι καὶ καλύτερα καταλαβαίνεις. Τὸ «ξερριζωμένο δέντρο» σφιχτανταμώνει τὸ ὑποκείμενο τοῦ ποιητῆ καὶ τ' ἀντικείμενα ποὺ τὸν συγκινοῦν ἀράδ' ἀράδα. Είναι μαζὶ ζωγραφιά, παράδοσι, ρεμβασμός, αὐτοβιογραφία, θρῦλος καὶ θρῆνος.

Ἄπὸ τὸ ἔξοχικό του ἐρημητήριο τῆς Μαδουρῆς ξαγναντεύει τὸ κατέβασμα ἐνὸς χειμάρρου ποὺ ἔσερνε στὰ τρικυμισμένα του νερὰ ἐνα θεόρατο δέντρο. Κατὰ τὸν τρόπο του, τὸ θέαμα τοῦ γίνετ' ἔμπνευσι, ποίημα ἡ ἔμπνευσι, τὸ ποίημα διήγησι, καὶ ἡ διήγησι ξετυλίσσεται δραματικά. Ο διάλογος κι ἐδῶ. Πάντα ἐπικός.

Δέντρο, πῶς κοίτεσαι νεκρὸ στὸν ἄμμο τοῦ γιαλοῦ μου ;
 Ποιό χέρι σὲ ξερρίζωσε, ποιά δύναμι σὲ πῆρε
 ἀπὸ τὴ ράχη τοῦ βουνοῦ καὶ σ' ἔριξε στὸ κῦμα ;
 Ἐσένα τὰ γεράματα δὲ σ' εἶχαν σαρακώσει,
 στ' ἀτάραγα κλωνάρια σου ἐκατοστάδες χρόνοι,
 χωρὶς νὰ τὰ λυγίσουνε, ἐστέκαν σωριασμένοι,
 στὴ σιδερένια φλούδα σου, χωρὶς νὰ τήνε γδάρῃ,
 τοῦ λόγγου τ' ἀγριοδάμαλο τὰ κέρατα ἐτροχοῦσε.
 Πές μου, πῶς κοίτεσαι νεκρό, ρουπάκι, στὸ γιαλό μου ;

— Κατέβαινε ὀλοφούσκωτο, ἀποκρίνεται τὸ δέντρο, καὶ τῆς ρεμματίᾶς τὸ πλημμύρισμα ζωγραφίζεται μὲ τὴν πλούσια παραστατικότητα τῆς γλώσσας τοῦ ποιητῆ.

Κατέβαινε ὀλοφούσκωτο προχτὲς τὸ Δημοσάρι,
 μουνγκρίζοντας στὸ διάβα του σὰ νὰ ζητοῦσε ἀμάχη.
 Δὲν τὸ βαστοῦσαν ριζιμιά, δὲν τὸ κρατοῦσαν φράχτες.
 Στὸ πέρασμά του ἐγέρνανε σὰ νὰ τὸ προσκυνοῦσαν
 οἱ σχῖνοι, τ' ἀγριοπρίναρα. Τὸ κῦμα στὸ θυμό του
 ἐρριθοῦσε πάντα ἐμπρός...
 καὶ πέφτει κατακέφαλα μ' ὅλη τὴν ἀντρειά του,
 γιὰ νὰ ρουφήξῃ ἔνα κοντρὶ ποὺ τῷφραζε τὸ δρόμο.

Μὰ ἡ πέτρα, τὸ κοντρὶ — καθὼς τὴ λέει — σχετίζεται μὲ τοπικὴ παράδοσι ἀρκετὴ γιὰ νὰ βάλῃ σὲ κίνησι τὴν ἀρματωλική, τὴν Ἑλληνική — θὰ ἔλεγε ξεχωριστὰ στὴν περίστασι τούτη — φαντασία τοῦ ποιητῆ. Ἀπάνω στὴν πέτρα ἐκείνη μὲ προδοσιὰ σκοτώθηκε ὁ Ἀργύρης. Ποιός εἴν " αὐτὸς ὁ Ἀργύρης; Ἀπλούστατα, καθὼς θὰ λέγαμε σήμερα μὲ τὴν πεζὴ γλῶσσα καὶ μὲ τὴν πεζότερη σκέψι μας, ἔνας φυγόδικος, ἔνας ληστής, πληγὴ καὶ τρομάρα τοῦ τόπου του, ἔνας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ζοῦνε μὲ τὸ βόλι καὶ μὲ τὸ μαχαίρι, κι ἀπὸ βόλι πεθαίνουν, ὅταν δὲν προφτάσῃ ἡ δικαιοσύνη νὰ κάμη τὴν κρίσι της μὲ τὴ λαιμητόμο. "Ομως ὁ Ἀργύρης θάμπωνε καὶ βάσκαινε τὴ λαϊκὴ φαντασία καὶ μὲ τὸν τρόμο ποὺ ἔσπερνε καὶ μὲ ὅλη τὴ λάμψι τῆς παλληκαριᾶς καὶ τῆς ἀντρειοσύνης μέσῳ ἀπὸ τὸ σκότος τῆς ψυχῆς του. Κακούργος, αἵμοβόρος, ἀδιάφορος. Ήταν

άντρειωμένος, αύτὸ δέ εφτανε. Εἰδωλο! ἡ λατρεία τῆς δύναμης. Στὴν περίπτωσι τούτη ἡ ποιητικὴ ἰδέα τῆς ζωῆς ἀντίμαχη μὲ τὴν ἥθικολογικὴν ἀντίληψη τῆς ζωῆς. «Ἐνας ὀληθινὸς ζωγράφος», λέγει κάπου ὁ μεγάλος κριτικός, ὁ Ταίν, «θὰ ἴδῃ μ' εὐχαρίστησι ἔνα καλά συναρμοσμένο, ἔνα στιβαρὸ χέρι ἀπλωμένο, κι ἂς ἀπλώνεται τὸ χέρι ἐκεῖνο γιὰ νὰ σκοτώσῃ κάποιον». Κι ἔνας ποιητὴς σὰν τὸν Βαλασωρίτη, δηλαδὴ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς μέσα σὲ ὅ, τι κρύβει καθαρώτερο καὶ βαθύτερο, ὀλλὰ καὶ γενικώτερα, ἔνας ζωγραφικὸς καλλιτέχνης, ποὺ βλέπει καὶ ποὺ τιμᾶ τὴ ζωὴν πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἀπὸ τὴν ὄψι τῆς τὴν πλαστικὴν καὶ τὴν αἰσθητικήν, παράξενο δὲν εἶναι πώς παρασταίνει τὸν Ἀργύρη μὲ δραματικὰ χρώματα ποὺ φαντάζουν, πώς δὲν μπορεῖ καλὰ νὰ κρύψῃ τὸ θαυμασμό του πρὸς τὴ δύναμι, ὅσο κι ἂν εἴναι ἀντικοινωνικὴ καὶ ἀποτρόπαια ἡ ἐκδήλωσί της, κι ἂς τὴν ἔξαγνίζη τὸ μαρτύριο τῶν τουρκομάχων ἡρώων κλεφτῶν, τῶν Κατσαντωναίων καὶ τῶν Βλαχάβηδων. Φταῖνε οἱ καιροὶ γιὰ τοῦτο. Μήτε μπορεῖ νὰ κρύψῃ τὴν καταφρόνεσί του πρὸς τοὺς ἄθλιους ποὺ μὲ προδοσιὰ τὸν χτυπήσανε, ὅσο κι ἂν ἡταν οἱ ἀνθρώποι ἐκεῖνοι εὔεργέτες τοῦ τόπου μὲ τὸ θάνατο τοῦ ληστῆ.

— "Εστεκα ἐγὼ καὶ κοίταζα, (μιλεῖ τὸ δέντρο) κι ἀπ' τὴ βουβή τὴν πέτρα

ἄκουσα τότε μιὰ φωνὴ σὰ νᾶβγαινε ἀπ' τὸν "Ἄδη:

— Πέρνα, ποτάμι, μέριασε, σῦρε νὰ σκιάζῃς ἄλλους.

'Εμὲ μὲ πάτησε βαρὺ ποδάρι ἀντρειωμένου,
μὲ στοίχειωσε τὸ αἷμά του κι είμαι θεμελιωμένο,
γιὰ νὰ φωνάζω ἀνάθεμα σὲ κείνους ποὺ προδίδουν.

Είμαι τ' Ἀργύρη τὸ κοντρί, είμαι τ' Ἀργύρη ὁ τάφος.

Τὸ κῦμα ἀναστηλώθηκε, ἀφρομανάει, θεριεύει.

Τότε μὲ μιᾶς ἐψήλωσε κι ἡ πέτρα τὸ κεφάλι
καὶ στὸν πλατὺ τὸν ὄμο της τ' ἀγιόκλημα ἀνθισμένο
ξαπλώθηκε σὰ νᾶτανε τοῦ σκοτωμένου ἡ χήτη.

"Ολόγυρά της οἱ μυρτιὲς γοργὰ συμπυκνωθῆκαν,
σφιχτὰ τὴν ἐπερίπλεξαν καὶ φάνηκε ὁ Ἀργύρης
ὅλόρθος...

Φεύγουν μὲ τρόμο τὰ νερά. Τοῦ πεθαμένου ὁ ἵσκιος
τὰ κυνηγάει καὶ τὰ πατεῖ. Τὸ χνότο του τὰ σκιάζει.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αρμένιζε τὸ φάντασμα. Τὰ νεκρολίθανά του
τάχει φτερούγια στὰ πλευρὰ κι ἀνεμοδέρνει ὁ Χάρος.

Ο σεισμὸς αὐτὸς κι ὁ χαλασμὸς ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ βρυκό-
λακα ἔκείνου, ὅμως πάντα στοιχείου δύναμης καὶ καταστροφῆς,
πῆρε σθάρνα καὶ τὸ χιλιόχρονο δέντρο, τὸ σύντριψε, τὸ ξερρίζωσεν

Ἐδῶ ἀλλάζει ὁ τόνος. Τὸ δέντρο θυμᾶται πώς εἶχε γνωριμιὰν
ἀπὸ καιρὸ μὲ τὸν ποιητή. Μιὰ φορὰ ὁ κυνηγὸς ποιητὴς ἥρθε μὲ τὰ
λαγωνικά του καὶ πλάγιασε στὸν ἵσκιο του. Χάραξε στὴ φλούδα
τ' ὄνομά του. Ἔτσι ἀδερφώθηκε μὲ τὸ δέντρο. «Σ' ἀγάπησα, μὲ θέ-
λεις;» Νά! κάποια θέρμη ὑποκειμενισμοῦ μᾶς ἐρεθίζει. Πίσω ἀπὸ κά-
ποιο παραπέτασμα κάτι σαλεύει, κάποια ψυχὴ συγκινημένη δειλά
ζητᾶ νὰ προσφερθῇ στὰ μάτια μας. Ὁ λυρισμός. Ὁ ποιητὴς ἐτοιμά-
ζεται νὰ μᾶς μιλήσῃ γιὰ τὰ ἴδιαίτερα τῆς ζωῆς του. Ἡ ήρωϊκὴ φαν-
τασία παραμερίζει. Σωπαίνει ἡ ἐπική παράδοσι. Κάτι ἀκοῦμε σὰ
χτυπόκαρδο. Καὶ τῆς ἐνέργειας ὁ ἀνθρωπός καὶ τῆς ἀντρειᾶς ὁ δια-
λαλητὴς στὴν ἐσώψυχη ἔκείνη κατανυχτικὴ στιγμὴ τί πρωτοθυ-
μᾶται; Τὸ θάνατο πρωτοθυμᾶται τὴν ὥρα ἔκείνη, γιατὶ εἰναι ὁ θάνα-
τος μὲ τὴν ἀγάπη καὶ στὴ ζωὴ καὶ στὴν τέχνη δυσκολοχώριστα
ἴδιανικά. Θέλει νὰ τοῦ γίνη τὸ νεκροκρέβατο ἀπὸ τὰ σανίδια τοῦ
δέντρου.

Καὶ χίλιοι μύριοι στοχασμοὶ σκληρὰ μὲ μαρτυρεῦαν,
θυμήθηκα τὴν νιότη μου, ὅταν μὲ στὴν καρδιά μου
ἐφύτρωνε ἄδολ’ ἡ χαρά...

Ο Βαλαωρίτης, λυρικός! Γυρνᾷ πρὸς τὸν κόσμο τὸν καθ’ ἔαυτὸ-
δικό του, τὸν ξεχωριστό. Ἀκούει τοὺς χτύπους τῆς καρδιᾶς του.
Λέει ἐγώ. Τὸ «σόλο» τῆς ἐνθύμησης ἐτοιμο, ποιός ξέρει γιὰ ποιάν
ἔξομολόγησι μέσα σὲ ποιό κελάτηδισμα! Ἡ ὑποκειμενικὴ διάθεσι
φαίνεται κι ἀπὸ τὴ φροντίδα τοῦ γυρισμοῦ πρὸς τὸν ὁμοιοκατά-
ληκτο στίχο, πρὸς τὴ ρίμα, τὸ κατ’ ἔξοχὴν γνώρισμα τῆς νεώτερης
ὑποκειμενικῆς τέχνης, ἡ ρίμα μὲ τὸ γύρισμα τοῦ ἵδιου ἥχου συμβο-
λίζει τὴν ψυχὴ πρὸς τὸν ἔαυτό της ὅλο σὰ ν’ ἀγωνίζεται νὰ ξανα-
γυρίζῃ.

Ξένοιαστη τότε δύναμις σὰ νάτανε ξεφτέρι
ἀκαταδάμαστη ἡ ψυχὴ κι ἐπαιρνε γιὰ λημέρι
πότε τὰ πεῦκα τοῦ βουνοῦ, πότε τὰ κυπαρίσσια
καὶ πότε φύλιαζε κρυφὰ μέσα στὰ ρημακκλήσια
καὶ γύρευε φαντάσματα. Μονάχη, ἀποσταμένη
εὔρισκε ἐκεῖ παρηγοριά. Τὴν υύχτα οἱ πεθαμένοι
τὴν ἐπαιρναν πνευματικό, κι ἐκείνη γιὰ λουλούδια
τοὺς ἔρριχνε μνημόσυνα, τοὺς ἔδινε τραγούδια.

'Αλλὰ καὶ στοὺς στίχους τούτους καὶ σ' ὅλο τὸ ποίημα τίποτε
δὲ μᾶς φωτίζει τὴν ζωὴν τοῦ ποιητῆ μὲ κάποιο κρυφό, ἰδιαίτερο,
πρωτόφαντο φῶς. 'Ο ὕδιος πάντα, ἀπόγονος τῶν ἀρματωλῶν,
μόνο στενοχωρημένος κάπως, σὰ μιὰ γυναικα μὲ ἀδρὸ κορμί, ἀπὸ τὸν
κορσὲ τῆς ὁμοιοκαταληξίας. Μὲ τὴν κυρία ποὺ λέγεται «ρίμα» δὲν τὰ
πηγαίνει πολὺ καλὰ ὁ Βαλαωρίτης, κι ὅσες φορές, ἀν καὶ ὅχι πολὺ¹
συχνά, τὴν μεταχειρίζεται, εἴναι σὰν ἀνθρωπος ποὺ πονοκεφαλᾶ. 'Η
τέχνη τοῦ «Ἀστραπόγιαννου» μὲ τοὺς γοργούς καὶ σφιχτοδε-
μένους στίχους ποὺ ριμάρουν εἴναι γέννημα ἔξαιρετικῆς στιγμῆς
ἐπτικῆς μέθης. Καὶ στὸ «Φωτεινό» ὁ ποιητὴς πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς
του, ὥριμος πιὰ καὶ πλουτισμένος ἀπὸ τὰ «μεγαλόπρεπα γερά-
ματα», συμφιλιώνεται καὶ μὲ τὴν ὁμοιοκαταληξία, καθὼς συμφιλιώ-
νεται μὲ πολλὰ τῆς ζωῆς γῦρό του. 'Ο ποιητὴς τοῦ «Ξερριζωμένου
δέντρου» εἴναι ὁ ἀκούραστος πεζοδρόμος, ὁ νυχτοπαρωρίτης τρι-
γυριστής μέσα στὰ δάση κι ἀπάνου στὰ βουνά, διπλὸς κυνηγητής:
τῶν φαντασμάτων, ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ — «μέγα μέρος τῆς ζωῆς μου
τὸ ἔζησα μὲ τὴ συναναστροφὴ τῶν φαντασμάτων» εἶπε σὲ κάποια
του δημηγορία, «πνευματικὸς τῶν πεθαμένων» ὀνομάζεται ἀλλοῦ
ὅ ψάλτης τῶν «Μνημοσύνων»—κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἀπλούστατα,
κυνηγός, χωρὶς κανένα προσδιορισμό. :

Τὰ δέντρα ἐτρίζαν καταγῆς γυρτά, ξερριζωμένα,
τὰ νυχτοπούλια ἐσκούζανε τριγῦρό μου ἀγριεμένα
κι ἔγώ μ' ἔνα τουφέκι
ἐνόμιζα πώς ἥμουνα βροντὴ κι ἀστροπελέκι.

Στὸ τελευταῖο τοῦτο δίστιχο ἡ παράστασι τῆς ἀρρενωπῆς

χαρᾶς τοῦ κυνηγοῦ εἶναι σὰ νὰ συμβολίζῃ μαζὶ - χωρὶς νὰ τὸ ὑπόπτεύεται ὁ ποιητὴς - καὶ τῇ δύναμι τῆς ἴδεας, ποὺ ὑψώνετ' ἐδῶ κάτου σὲ νόμο τῆς ζωῆς καὶ ποὺ κάνει τὸν ἀνθρωπὸν νὰ πίστεύῃ παρασυρμένος ἀπὸ μόνης τῆς φαντασίας του τὸ ὅπλο σὰν τὸν κυνηγὸ μὲ τὸ τουφέκι του πώς εἶναι κύριος τῶν ὅλων ἐκεῖ ποὺ εἶναι μέσα στὰ σύμπαντα μιὰ περαστικὴ στιγμή. Μιὰ ἴδεαλιστικὴ φιλοσοφία τὸ βαθαίνει ἀπροσδόκητα τὸ ἄβαθο τοῦτο δίστιχο.

«Πικρὲς ποῦν' οἱ ἐνθύμησες!» Ὁ ποιητὴς ἀφήνει πάλι τὸ παιγνίδι τῆς δμοιοκαταληξίας, καί, σὰ νὰ σκεπτάζῃ τὸ πρόσωπο μὲ τὰ δυό του χέρια καὶ σὰ ν' ἀφήνεται μὲ τὰ μάτια του κλεισμένα ὁ ἀκάματος πεζολάτης, ἀκινητεῖ δεμένος ἀπὸ τὴν ἀνάμνησι καὶ μελαγχολεῖ:

Πικρὲς ποῦν' οἱ ἐνθύμησες! Τότε τὸ μέτωπό μου,
πλατύς καθάριος οὐρανὸς, δὲν τὸ εἶχαν αὐλακώσει
τοῦ χρόνου τὰ ξεσκίσματα, οἱ πόθοι, τὰ φρεμάκια.
Σὰν πύργος ἔστεκε ψηλὸς κι ἀπάνω του ἐφωλιάζαν
χιλιάδες ὄνειρα χρυσᾶ, λέσ κι ἡταν χελιδόνια
κι ἐφύγαν μὲ τὴν ἀνοιξι, τὰ σκόρπισε ὁ χειμῶνας.
Τώρα τὸ σκέπασαν μὲ μιᾶς οἱ καταχνιές τοῦ κόσμου,
συγνέφιασε, σκοτείνιασε, καὶ ραγισμένη πλάκα
ἀνάμεσα στοῦ κεφαλιοῦ τ' ἄψυχο μοναστήρι
στεῖρο ξαπλώνεται, βουβό, τοῦ λογισμοῦ μου τάφος.
Τί κρῆμα τόσο γλήγορα νὰ φεύγουμε τὰ νιᾶτα!

Μὲ τὸν τελευταῖο τοῦτο στίχο τόσο ἀπλᾶ καὶ τόσο κοινά, μὰ τόσο σπαραχτικὰ ὁ ποιητὴς πονεῖ ἀπὸ τὸ παράπονο τὸ πιὸ ἀνθρώπινο, ποὺ θὰ σαλεύῃ πάντα σπασμωδικὰ τὰ χείλη καὶ τοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅσο θὰ ὑπάρχῃ ποίησι καὶ ἀνθρωπότης. Ἄλλὰ ὅσο ν' ἀράξῃ στὸν τελειωτικὸ τοῦτον στίχο, τί ψαξίματα, σχεδὸν ἀνώφελα, μὲ τυφλοῦ χέρια στὰ κελλιὰ μέσα τοῦ ἄψυχου μοναστηριοῦ του, ποὺ εἶναι τὸ κεφάλι, καθὼς εἰκονικὰ τὸ λέει! Ὁ ποιητὴς τὰ κλεῖ τὰ μάτια του στὸν ἔξωτερικὸ τὸν κόσμο, ποὺ εἴγαι ὁ κόσμος του καὶ ἡ χαρά του. Πῶς ἀγωνίζεται στὸ μακροβούτι ποὺ κάνει στὴ μαύρη θάλασσα τῆς ἐνθύμησης νὰ πιάσῃ κάτι στὰ χέρια του! Τοῦ κάκου! τοῦ φεύγουν ὅλα, καθὼς τὸ φάντασμα τῆς Κυρὰ Φροσύνης ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Τεπελενλῆ. Γιατὶ ὁ ποιητὴς μᾶς θυμί-

ζει μὲ τούς στίχους τούτους τὴ νεανικὴ τεχνοτροπία τῆς Κυρά Φροσύνης μὲ τὴν ἀσιατικὴ σπατάλη τῶν μεταφορῶν ποὺ ἀσύμμετρα καὶ φανταχτερὰ συνεργάζονται κι ἀνακατώνονται, χωρὶς νὰ προφταίνουμε κἀν νὰ δοκιμάσουμε καὶ μεῖς ἀπὸ τὸ γοργοπέρασμά τους. Τὸ μέτωπο εἶναι οὐρανὸς κι εὐθὺς ἔπειτα πύργος κι ἔπειτα πλάκα ραγισμένη τοῦ μοναστηριοῦ κι ἔπειτα τάφος. Ἀλλὰ Βαλαωρίτης καὶ κλεισμένα μάτια δὲν ταιριάζουνε. Βαλαωρίτης καὶ μάτια γυρισμένα ἀποκλειστικὰ πρὸς τὸν κόσμο τὸν ἐσωτερικὸ εἶναι κάτι ἀφύσικο. Σὰ νὰ μὴ στέκεται στὸ χαρακτῆρα καὶ στὸν προορισμὸ τῆς τέχνης του νὰ παραστρατίζῃ σὲ ρεμβασμούς καὶ ν' ἀργοπορῇ στὰ παράπονα τῆς ἀτομικῆς ζωῆς. "Οσο κι ἀν ἔπαθε στὴ ζωή του, σὰν νὰ μὴν ἔχῃ, σὰν νὰ μὴ θέλῃ τίποτε σημαντικὸ γιὰ τὴ ζωή του νὰ μᾶς ξεμυστηρευτῇ. Γιὰ τοῦτο πόσο διαφέρουν οἱ ἀμέσως παρακάτω στίχοι, ὅπου ἀνοίγει τὰ μάτια του ὁ ποιητής. Τὸ ξαναβλέπει μπροστά του τὸ ξερριζωμένο δέντρο καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ τὶς ὥραεις λεπτομέρειες τῆς πραγματικῆς ζωῆς, ποὺ εἶναι ὁ ἄξιος μὲ μαστοριὰν ἀραδιαστής καὶ εἰκονογράφος τῆς.

"Οταν κι ἔσù τὸ δύστυχο, χλωρὸ καὶ στολισμένο,
ἐστήκωνες μισουρανὶς τ' ἀλύγιστα κλωνάρια,
στὸν ἵσκιο σου βελάζοντας ἔτρεχε τὸ κοπάδι,
ὅ πιστικὸς χαρούμενος σ' ἀγάπταις σὰν πατέρας,
χῆρες γριές πανόρφανες καὶ ξετραχηλισμένες
σοῦ παῖδρναν τ' ἀντιρρίματα ώσὰν ἐλεημοσύνη,
κι ὅταν τὰ ρίχναν στὴ φωτιὰ κι ὀλόγυρα στὰ θράκια
μὲ τὸ φτωχὸ προσάναμμα τὴ νήστεια ἀποκοιμοῦσαν,
τότε σ' εύχολογούσανε κι ἐλέγαν στὴν Παρθένο
νὰ σοῦ στοιχειώσῃ τὰ κλαριὰ νὰ σοῦ χαρίζῃ χρόνια.

‘Ο ποιητής δὲν σταματᾷ ἐδῶ τὸ συνθετικὸ τοῦτο ποίημα. Ξαναγυρίζει στὴ μελαγχολία του. “Ομως τώρα ἡ μελαγχολία του ἀπὸ τὸ ὄραμα τῆς ὀλόστερης, τῆς ὑπέρτατης στιγμῆς ποὺ μᾶς κλεῖ τὰ μάτια γιὰ πάντα γιὰ τὸ ἀγύριστο ταξίδι, ἡ μελαγχολία του ἀρρενωπὴ ἀρμονίζεται ἀπροσδόκητα μὲ τὴν πατριδολάτρισσα λεβεντιὰ τῆς βαλαωρίτικης τέχνης.

Πλάστη μεγαλοδύναμε! Σπλαχνίσου με τὴν ὄρα
ποὺ θᾶρθη ὁ Χάρος νὰ μὲ βρῆ καί, πρὶν σβηστῇ τὸ φῶς μου,
στεῖλέ μου πάλι νὰ τὰ ἴδω μ' ὅλη τὴν ὁμορφιά τους
τῆς νιότης μου τὰ ὀνείρατα! "Αφες νὰ τὰ φορέσουν
τὰ ροδοκάλια τῆς αὐγῆς, καὶ στὸ προσκέφαλό μου
νἀρθοῦν νὰ μὲ ραντίσουνε χτυπῶντας τὰ φτερούγια
μὲ πάχνη ἀπὸ τὸν Κίσσαβο..."

"Ο ποιητής ἀνήλικο παιδάκι, πόσες φορὲς—ὅ ἴδιος μᾶς τὸ εἴπε—
ξανοίγοντας ἀπὸ μακριὰ τὴν καταχνιὰ τοῦ Πίνδου, τὴν ἔπαιρνε
γιὰ καπνὸ τουφεκιοῦ «καὶ πρόσμενε ν' ἀκούσῃ τὴ βοή του». Αὐτὸς
ὅ βουνόθρεφτος καὶ μὲ τοῦ βουνοῦ τὸν ὄγκο ξεχωρίζοντας ἀπὸ
τὶς ζωές τοῦ μαραζάρη κάμπου γῦρό του πολεμόχαρος ραψωδός,
προσμένει τὰ ὀνείρατα τῆς νιότης του—φανερὸ πώς εἶναι τὰ μεγάλα
ὸνείρατα τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ἴδεας, ποὺ εἶναι τὰ κατ' ἔξοχὴν δικά
του ὀνείρατα—αὐτὰ προσμένει νὰ τοῦ ραντίσουν τὰ μαλλιά, μπορεῖ
ἔως τότε τ' ἀσπρα του μαλλιά, μὲ τὸ ἀγίασμα ποὺ εἶναι πάχνη
ἀπὸ τὸν Κίσσαβο.

"Ο γέρος θὰ πεθάνῃ καθὼς ὠνειρευόταν τὸ ἀνήλικο παιδί. Καὶ
μήπως τὸ γιγαντόκορμο δέντρο ποὺ τὸ ξερρίζωσε ἡ φοβερὴ τρι-
κυμία καὶ τὸ πάτησε ὁ στοιχειωμένος ἵσκιος ἐνὸς ἀντρειωμένου,
μήπως δὲν εἶναι τὸ σύμβολο τῆς ζωῆς τῆς ἴδιας τοῦ ποιητῆ, ποὺ
ἔζησε μὲ τὰ φαντάσματα τῶν ἀρματωλῶν καὶ τῶν τουρκομάχων,
ὅσο ποὺ τὸ 'φέραν μιὰ ὥρα ἀρχύτερα τὸ τέλος του οἱ ἵσκιοι τῶν ἀν-
τρειωμένων, τὸ πάθος του καὶ ἡ μανία του; 'Ο ἴδιος μᾶς τὸ προεῖπε
σ' ἔνα στίχο του:

"Ἐχω γιὰ σέ, πατρίδα μου, στὰ σπλάχνα χαλασμό!

«Ἄριστοτέλης Βαλαωρίτης»

K. Παλαμᾶς

ΚΥΝΗΓΟΙ

— Μαύρη μπογιά, ἔνα πινέλλο, ἔνα κομμάτι λινό !... Και γρήγορα, γιατί χαθήκαμε !

“Οταν πάντα ταῦτα προσεκομίσθησαν, κατεσκευάσθη κι ἐποθετήθη πρὸ τῆς σκηνῆς μὲν μεγάλα γράμματα ἡ ἐπομένη ἐπιγραφή:

ΚΥΡΙΟΙ ΚΥΝΗΓΟΙ !
ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΔΕΝ ΕΝΑΙ ΤΡΥΓΟΝΙ
ΕΝΑΙ ΤΣΑΝΤΗΡΙ

Δὲ βαριέσθε ! Ἡ κατάστασις ἀμετάβλητος. Πρὶν ἀκόμη ὁ θαμβὸς περουζὲς* τῆς πρώτης αὐγῆς φέξῃ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἀετοῦ,* ὅρμοῦν ἀκάθεκτα τάγματα καὶ μᾶς στέλλουν ἔνα φοβερὸν καταιονισμόν*. Ὁλόκληρο πρωτοβρόχι ἀπὸ σκάγια δέρνει τὰ πανιά μας μὲν μπουμπούνισμα καὶ ἀστραπές... Διαρκῶς περισφιγγόμεθα στενώτερον. Δὲν μᾶς μένει σὲ λίγο παρὰ ἡ ἄνευ ὅρων παράδοσις.

Εύτυχῶς τὸ κῦμα τῶν ἐπιτιθεμένων ἀλλάζει αἴφνης κατεύθυνσιν. Μὲ κρότους, φωνές, σφυριξιές, γαυγίσματα ὅρμῃ ἐναντίον ἄλλων θέσεων, ἄλλων σκηνῶν, ἄλλων τομέων, καὶ τὰ δασωμένα διάσελα καὶ τὰ σκιερά φαράγγια βροντολαλοῦν ὡς τὸ μεσημέρι, τὸ ἀπόγευμα, τὸ βράδυ, διὰ νὰ ξαναρχίσουν πάλιν ἀπὸ τ' ἄγρια μεσάνυχτα.

‘Ο τόπος καίεται. Ἀπὸ τὸ Σούνιον ἔως τὸν “Ἄγιον Κοσμᾶν τὸ ντουφεκίδι ἀσίγητον. Χιλιάδες φυσέκια, τόννοι πυρίτιδος. Κάρρα, σοῦστες, μοτοσυκλέττες, καμιόνια μεταφέρουν ἀενάως ὅπλα, τσάντες, φυσεκλίκια, σκυλλιά, τσαντήρια, κουβέρτες. Εύρισκεστε εἰς τὰ μετόπισθεν μεγάλης στρατιᾶς, ἡ ὅποια ἔχει αὐτοσχεδιασθῆ βιαστικὰ καὶ βαδίζει ν' ἀποκρούσῃ αἴφνιδίαν εἰσβολὴν ἔχθροῦ. “Οταν τὰ φῶτα τῶν αὐτοκινήτων φύγουν πρὸς νότον καὶ ἡ βοή τῶν κινητήρων κοπάσῃ κάπως, ἀκοῦτε βήματα εἰς τὸ σκοτάδι καὶ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ σκονισμένου δρόμου διακρίνετε σιλουέττες ζαλωμένων* βραδυπόρων ποὺ γλιστροῦν μὲ τὴν λάμψιν μιᾶς κάνης εἰς τὸν δμον. Αὔτοὶ ὅλοι νοσηλεύονται σὲ λιγάκι εἰς τὸν σταθμὸν τῶν πρώτων βοηθειῶν—στρατοπεδεύουν εἰς τὸ Κοντοπήγαδο, κάτω ἀπὸ τὴν

μεγάλην λεύκαν, διὰ νὰ πάρουν ἀναπνοήν, υπομάτα ρέγκα, στου-
μπισμένο κρεμμύδι, ρετσίνα, καὶ νὰ βυθισθοῦν ἔπειτα μὲ δόλονύκτιον
σύντονον πορείαν εἰς τὰς ἀπείρους πτυχὰς τῆς δασωμένης Ἀττικῆς.

Θεέ, τί πινακοθήκη ἀνεξάντλητος!... Εἶναι οἱ ἀστακοί, χακο-
φορεμένοι, κασκοφορεμένοι, μποταρισμένοι, μὲ διπλᾶ μπαλκονάκια
φυσεκιῶν, διπλᾶ σκυλλιά, πελώρια, γιὰ θηρία, διπλὲς τσάντες, δι-
πλᾶ παγούρια, ποὺ δὲν τοὺς λείπει οὕτε ἡ κυνηγετικὴ μάχαιρα,
καὶ νομίζετε ὅτι δὲν πᾶνε νὰ κυνηγήσουν κεφαλᾶδες*—ἔστω καὶ
διπλοῦς, ἀλλὰ κάπρους εἰς τὰ Ἀκροκεραύνια. Οὗτοι κτυποῦν συνή-
θως μὲ σκάγια τῶν ὀκτὼ κι ἑβδομήντα πέντε—δραχμῶν—ἔκαστον
τρυγόνι.

Καὶ εἶναι οἱ ἀντίποδές των, οἱ «ἀετονύχηδες», ἡ ἐλαφρὰ φά-
λαγξ, τὰ εὐζωνάκια τοῦ κυνηγιοῦ, σάκκος μηδέν, λουρὶ κανέν, φυ-
σέκι ἀόρατον—τὰ ἔχουν στὶς τσέπεις—μπότα ποσῶς, ἔνα σκυλλὶ ποὺ
φαίνεται ὡς ψωριάρικο ἀλλὰ εἶναι «γκέκικο», δηλαδὴ ξέρει νὰ βουτᾷ
τὸ λαγὸν ἀπὸ τ' αὐτή, κι ἔνα ντουφέκι κούκλα, ὅπερ, ἀν ἔλειπε, θὰ ἐνο-
μίζετε ὅτι τώρα βγῆκαν ἀπὸ τὴ δουλειά τους καὶ πᾶνε περίπατο.

Εἶναι κατόπιν οἱ τύποι τῶν ἐπαγγελματιῶν κυνηγῶν, τοὺς
ὅποίους ξεχωρίζει ἔνα ὑφος κουρασμένου ἀπὸ τὸν κόρον ἀνθρώπου,
καὶ οἱ ἐρασιτέχναι, ποὺ ὀλίγον εὐῶδες ρετσινᾶτο τοὺς καρφώνει
ὅριστικῶς εἰς τὸ Κοντοπήγαδο, ὅπου κυνηγοῦν μπουτάκι στὸ χαρτὶ¹
μέχρι πρωῖας. Εἶναι οἱ βετεράνοι*, τὰ παλαιὰ στοιχεὶα τῶν ἀττικῶν
πιευκώνων, ἀληθινὰ μαντεῖα Δελφῶν τῆς κυνηγεσίας ποὺ χρησμο-
δοτοῦν, ἀν τὴν νύκτα θὰ πάρῃ τρυγονόκαιρος ἢ ὄρτυκόκαιρος, ἀν
θὰ ἔχῃ πέρασμα μεγάλο ἢ μικρὸ—κι ἐννοεῖται συμβαίνει κατὰ κανό-
να τὸ ἀντίθετον. Καὶ εἶναι οἱ ἀρχάριοι, τὰ μαθητούδια, ποὺ δὲν
μποροῦν νὰ ξεχωρίσουν ἔνα νυκτοβάτη ἀπὸ ἔνα τσιμπογιαννάκη,
ζητοῦν τρυγόνι στὰ σχῖνα καὶ τὰ ὄρτύκια στὰ σύγνεφα, τοὺς ὑπο-
δέχονται μὲ εἰρωνικὰ κλεισίματα ματιῶν οἱ ἄλλοι. Τὰ μέλη τῆς συν-
τεχνίας τῶν κυνηγῶν γνωρίζονται μεταξύ των καὶ ὁ καινούργιος
φαίνεται—ὅ δὲ Κώστας, ὁ καταστηματάρχης στὸ Κοντοπήγαδο,
τοὺς σταματᾷ καὶ τοὺς προτρέπει :

—“Ακου δῶ! Πάρε κι ἔκατὸ δράμια τυρί!...” Αμα τὸ τρίψης
εἰν’ ἔνα κι ἔνα γιὰ τοὺς ὄρτυκοσοῦρτες!... Τοὺς κατεβάζει γραμμή!...

“Ολος αὐτὸς ὁ κόσμος, ἀετονύχηδες καὶ ἀστακοί, μαστοροκυ-
νηγοὶ κι ἐρασιτέχναι, παλαιοὶ καὶ μαθητευόμενοι, πλημμυρίζουν

δάση, πλαγιές, χαράδρες, λόφους, λαιμούς. Κάθε ρίζα πεύκου και καρτέρι. Μόλις τὸ πρῶτο φτερὸ τρυγονιοῦ σχίσῃ τὸν ἀέρα μὲ τὸν ἀπαλὸν θροῦν μεταξωτοῦ φορέματος, λόχος δλόκληρος βάλλει ἀμοιβαδόν*. "Επεσε; Καυγᾶς τρικούβερτος, τὸ διεκδικοῦν δέκα. Κατ' ἄρχας εὐγενῶς :

- Περικαλῶ, ἂν εἴδατε καλῶς, κτύπησα πρῶτος !
- Μὲ τὸ μπαρδόν, λανθάνεσθε, εἴχα προλάβει ἔγω !

Σ' ἔνα λεπτὸ τὰ πράγματα γίνονται Ἑλληνικώτερα... καὶ ἀπειλεῖται μάχη. 'Ενιότε τὰς περιπλοκὰς αὐτὰς λύουν τὰ ἴδια τὰ τρυγόνια. Παρέστην εἰς κάτι τέτοιο. 'Εκτυπήθη ἔνα τρυγόνι ἀπὸ κάποιον, ἐπέρασε ἀπὸ τὸ καρτέρι ἐνὸς δευτέρου κι ἔπεσε στὰ κλαριά τοῦ δέντρου ἐνὸς τρίτου.

—"Αν τολμήσετε καὶ τὸ θίξετε—ἔφωναξεν ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος εἰς τὸν τρίτον—θάχετε νὰ κάμετε μὲ μᾶς !

"Ο τρίτος τὸ ἐσεβάσθη πράγματι. 'Ο πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος ἥρχισαν τότε τὸν καυγᾶν ἐν ἀνέσει :

- Δικό μου !
- "Οχι, δικό μου !
- Τὸ παίρνεις, ἀλλά...
- 'Εμένα ;
- 'Εσένα !
- Λοιπὸν θὰ τὸ πάρω !
- "Απλωσε ἂν σοῦ βαστάη... κλπ. κλπ.

"Ησαν ἔτοιμοι ν' ἀλληλοφαγωθοῦν, ὅταν τὸ τρυγόνι φρρρρρτ ! ἐπέταξεν ἡσυχα ἡσυχα εἰς ἄλλον τομέα. Εἶχε μόνον πληγωθῆ κι ἔξεκουράζετο τόσην ὥραν ἐπωφελούμενον τοῦ καυγᾶ...

(*Xρονογράφημα*)

Σπῦρος Μελᾶς

ΜΕΡΙΚΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Εύρισκόμεθα εἰς ἔναν σταθμὸν τοῦ Ἡλεκτρικοῦ καὶ πρὸ τῆς θυρίδος τῶν εἰσιτηρίων. Ἐμπρός μου μία κυρία, κατόπιν ἐγώ καὶ κατόπιν ἄλλοι χριστιανοί, ἐπειγόμενοι ὅλοι νὰ προμηθευτοῦν τὰ εἰσιτήριά των. Ἐξαφνα ὅμως εὐρέθημεν ὅλοι μποτιλλιαρισμένοι. Ἡ κυρία ἀνέλαβε νὰ παίξῃ τὸ ρόλο τοῦ ἔταμπτόν, ποὺ εἶναι τόσον τῆς μόδας τελευταίως εἰς τὴν διεθνῆ πολιτικήν φρασεολογίαν.

Καὶ ἵδού πῶς ! Ἡ θελκτικὴ ἄγνωστος πρόκειται νὰ προμηθευθῇ καὶ αὐτὴ τὸ εἰσιτήριόν της. Τὸ θεωρεῖτε ἀπλοῦν πρᾶγμα καὶ σύντομον αὐτό ; Ἐχετε λάθος ! Ἀπλᾶ καὶ σύντομα πράγματα δὲν ὑπάρχουν διὰ τὰς γυναικας. Λάβετε λοιπὸν ὅλιγην ὑπομονὴν καὶ σεῖς καὶ παρακολουθήσετε τὰ μικρὰ κεφάλαια τοῦ σχετικοῦ μυθιστορήματος.

Ἡ κυρία ἔναποθέτει, ἐν πρώτοις, διάφορα πακέττα ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τῆς θυρίδος διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ τὰς χεῖράς της, καὶ συγχρόνως ἐκφράζει τὴν θέλησίν της πρὸς τὸν ὑπάλληλον μὲ μίαν ἀοριστίαν ἀξιοζήλευτον.

- Ἐνα εἰσιτήριον, παρακαλῶ.
- Γιὰ τὸν Πειραιᾶ, κυρία μου ;
- ”Οχι γιὰ τὸ Φάληρο.

Νὰ πᾶτε ;

- ”Οχι νὰ ἐπιστρέψω....

—Πηγαιμὸν κι ἐπιστροφὴ δηλαδή ;

—”Οχι κύριε. Σᾶς εἴπα μόνον ἐπιστροφήν. Κατοικῶ στὸ Φάληρο καὶ θέλω νὰ ἐπιστρέψω.

- Δηλαδὴ νὰ πᾶτε μόνον.

—Νὰ πάω.

- Μὰ αὐτὸ σᾶς λέω κι ἐγώ.

'Ο ύπάλληλος, ἐπὶ τέλους, σύρει τὸ σχετικὸν εἰσιτήριον, τὸ σφραγίζει, τὸ προσφέρει, ἀναμένει νὰ πληρωθῇ. 'Αναμένομεν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι. 'Η κυρία ἀφαιρεῖ τὸ δεξί της γάντι καὶ τὸ ἀποθέτει καὶ αὐτὸς εἰς τὸ μάρμαρον. Τὸ γάντι γλιστρᾶ καὶ πέφτει κάτω. Τὸ σηκώνω εὔγενῶς καὶ τὸ ξαναβάζω στὸ μάρμαρον. 'Η κυρία δὲν μ' εὔχαριστεῖ, εἶναι ἀπησχολημένη.' Ανοίγει τώρα ἔνα τσαντάκι. Βγάζει ἀπὸ τὸ τσαντάκι ἔνα μαντήλι, ἔνα πακεττάκι, ἔνα δρμαθόν κλειδιά καὶ ἀνιχνεύει εἰς τὸ βάθος.' Επὶ τέλους ἀνασύρει τὸ ἀναμενόμενον μικροσκοπικὸν πορτμονεδάκι. Τὸ ἀνοίγει καὶ αὐτό. Βγάζει ἔνα δέμα μὲ χαρτονομίσματα καὶ ψάχνει νὰ εὕρῃ τὸ μικρότερον νόμισμα. Τὰ ὥραιά της δάκτυλα κινοῦνται νευρικά, ἀνήσυχα εἰς τὸν σωρὸν καὶ ψάχνει:

"Ολοι περιμένομεν εὐλαβῶς, καὶ μόνον ὁ σιδηρόδρομος δὲν περιμένει, ὁ δποῖος σφυρίζει καὶ μᾶς ἀποχαιρετᾶ. Τώρα πλέον ἔχομεν καιρὸν ἔνα τέταρτον. Καμιὶδ βία! "Ενας ἀνοίγει τὴν ἐφημερίδα του καὶ διαβάζει, ἄλλος στρίβει τσιγάρο, ἄλλος ξύνει τὰ νύχια του, ἄλλοι ἀρχίζουν ἀκαδημαϊκὴν συζήτησιν. Καὶ περιμένομεν μποτιλλιαρισμένοι.

'Η κυρία, ἐπὶ τέλους, ξεκολλᾶ ἔνα δεκάδραχμον, ξανατοποθετεῖ τὰ ἄλλα χαρτονομίσματα εἰς τὸ πορτμονεδάκι της, τὸ ξανακλείνει καὶ προσφέρει τὸ νόμισμα.

'Ο ύπάλληλος κρατεῖ τὴν ἀξίαν τοῦ εἰσιτηρίου καὶ τῆς ἐπιστρέψει ὀλίγα μονόδραχμα καὶ ὀλίγα νίκελ. 'Η κυρία παραλαμβάνει τὰ χαρτονομίσματα καὶ τὰ τοποθετεῖ ἐν τάξει, τὸ ἔνα ἐπάνω εἰς τὸ ἄλλο, ξανανοίγει τὸ πορτμονεδάκι τὰ βάζει μέσα καὶ τὰ ξανακλείνει. "Επειτα ἀρχίζει νὰ μαζεύῃ τὰ ψιλά. Τῆς γλιστροῦν, τὰ ξαναπιάνει, τῆς ξαναγλιστροῦν καί, ἐπὶ τέλους, τὰ μαζεύει ὅλα.

'Ανοίγει πάλιν τὸ τσαντάκι, τὰ ρίχνει μέσα, τοποθετεῖ ἐπειτα τὸ πορτμονεδάκι εἰς τὸ τσαντάκι, τοποθετεῖ κατόπιν, κατὰ σειρὰν τὸ μαντήλι καὶ τὸ πακεττάκι καὶ κλείνει τὸ θησαυροφυλάκιον.' Άλλα ἔχει λησμονήσει ἔξω τὸν δρμαθόν τῶν κλειδιῶν. Κάμνει ἔνα μορφασμὸν στενοχωρίας, ξανανοίγει τὸ τσαντάκι, βάζει μέσα καὶ τὰ κλειδιά καὶ τὸ ξανακλείνει.

Οἱ ἄλλοι περιμένομεν καρτερικῶς τὴν σειράν μας. Μήν βιάζεσθε, παρακαλῶ! Θὰ περιμένωμεν ἀκόμη. 'Η κυρία ἀρχίζει, τώρα, νὰ μαζεύῃ τὲ πακέττα της, τὰ δποῖα εἰχεν ἀφήσει ἐπάνω εἰς τὸ μάρμαρον. Τὰ παραλαμβάνει τούτεστι ἔνα ἔνα, τὰ τοποθετεῖ κατὰ εἰδος

καὶ κατὰ μέγεθος, περνᾶ τὸ τσαντάκι εἰς τὸ χέρι της καὶ ἐτοιμάζεται ν' ἀποσυρθῆ. Τὴν τελευταίαν ὅμως στιγμὴν μετανοεῖ. Ἀντελήφθη ὅτι δὲν ἔφορεσε τὸ γάντι της.³ Αφήνει πάλιν τὰ πακέττα, φορεῖ τὸ γάντι της, τὸ κουμπώνει καὶ ξαναπαίρνει τὰ πακέττα της.⁴ Επὶ τέλους μᾶς ἀναθεματίζει. "Ενα ούφ ! ἀντιπροσωπεῦον τὸν ἦχον ἐκπωματιζομένης σαμπάνιας, ἀντηχεῖ ἔξαφνα ἀπὸ τὰ χείλη τῆς ἀνθρωπίνης μάζης.

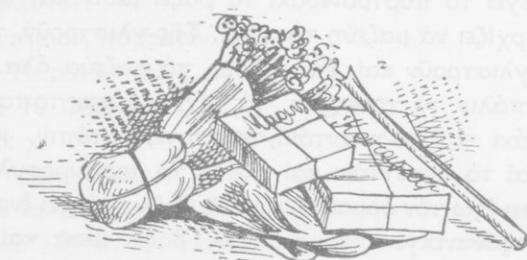
Η κυρία, ἀπομακρυνομένη, ρίπτει ἔνα βλέμμα βαθυτάτης περιφρονήσεως πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν ἦχον.

— Τί πρόστυχοι ἄνθρωποι !

Παραδέχομαι κι ἔγώ ὅτι οἱ ἄνθρωποι, ποὺ ἐμιμήθησαν τὸν ἦχον τῆς ἐκπωματιζομένης φιάλης, ἥταν πράγματι προστυχότατοι. Ἄλλ' ὑπάρχουν μερικὰ πράγματα, ἐπὶ τέλους εἰς τὰς ἔξεις τῶν γυναικῶν, μὲ τὰ ὅποια δὲν ἡμπορεῖ νὰ προσδεύσῃ κανένας φεμινισμός. Φαντασθῆτε, λόγου χάριν, τὸ μυθιστόρημα, τὸ ὅποιον περιέγραψα πρὸ δλίγου μὲ ὅλην τὴν δυνατήν συντομίαν ἐπαναλαμβανόμενον αὔριον εἰς τὴν κάλπην. Αἱ ἐκλογαὶ ποὺ θ' ἀρχίζουν τὴν 1ην Ἱανουαρίου θὰ τελειώνουν τὴν 31ην Δεκεμβρίου καὶ βάλε ἀκόμα !

(Χρονογράφημα)

Παῦλος Νιοβάνας

ΣΚΙΤΣΟ ΚΡΙΤΙΚΟΥ

Σὲ χαιρετῶ ἐσένα, ἀνθρωπέ εύτυχή, ποὺ κατάφερες νὰ διατηρήσῃς μέσα στὸ σάλαγο τοῦ πολέμου ἀμείωτο κι ἀναλλοίωτο καὶ ἀνεπιγρέαστο δόλοκληρο τὸ μεγαλεῖο τῆς προσωπικότητάς σου. Δόξα εἰς ἐσένα, θεατρικὲ κριτικέ! Γεγονότα ἔρχονται, γεγονότα φεύγουν, συγκλονίζεται ὁ κόσμος ἀπὸ τὸν ἀντίλαλό τους—ὅλοι συζητοῦν γιὰ ἔνα πρᾶγμα: Τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα. Ἐσύ ὅμως, ἀνθρώπε ἀνώτερε, δυνατέ, μυστήριε, παμμέγιστε, ὑπεράνθρωπε, ἀνειχνίαστε, κρατᾶς τὸν ἑαυτό σου στὴν περιωπήν τοῦ μεγαλείου σου κι ἔχεις τὸ βιολί σου. Πῶς νὰ σὲ πειγράψω; Μὲ φρίκην ἀτενίζω τὴν μορφήν σου. Μὲ δέος ἀναμετρῶ τὶς διαστάσεις σου. Μὲ τρόμον ἀναλογίζομαι τὴν ἕκτασι τοῦ θράσους σου κι ἡ πέννα μου παραλύει! Ἡς εἶναι βοηθὸς καὶ συμπαραστάτης μου ὁ Ζεύς: Βλέμμα ρεμβῶδες. Ὅφος ρεμβῶδες. Τὸ βῆμά του βαρύ. Ὁ δεξιός του ὰμος γέρνει πρὸς τὰ κάτω, ὁ ἀριστερὸς τινάζεται πρὸς τὰ πάνω—στὸν δεξιὸ βαρύνει ὁ Σαίξπηρ, στὸν ἀριστερὸν ὁ Μολιέρος. Ἀνοίγει τὶς ποδάρες καὶ πλάφ—πλούφ καταπίνει τὸν δρόμο σύννους—τὸ πνεῦμά του στοὺς οὐρανούς, τὰ πόδια του στὴ γῆ.

— Ποῦ πάει;

Ποῦ ἀλλοῦ; στὴν «πρεμιέρα»: Ἄλλὰ πῶς πάει! Μπαίνει ὁ ἄλλος κόσμος στὸ θέατρο, μπαίνει κι αὐτός. Ἄλλὰ πῶς μπαίνει! Τὸ ἔνα φρύδι σηκωμένο καὶ κοιτᾷ τοὺς ἄλλους θεατὰς ἀπὸ τὰ ὑψη τῆς προσωπικότητάς τους, σὰν μύρμηγκες ποὺ περιφέρονται στὰ πόδια του.

Οὔτε νὰ γελάσῃ ἔρχεται αὐτὸς οὔτε νὰ συγκινηθῇ, οὔτε δὰ γιὰ νὰ σκοτώσῃ τὸν πολύτιμο καιρό του. Νὰ κρίνῃ ἔρχεται.

Τρέμετε συγγραφεῖς!

Τρέμετε ἥθοποιοι!

Τρέμετε σκηνογράφοι!

Πρὸ δλίγου ἔφαγε μὲ τὸν Αἰσχύλον, πῆρε τὸν καφέ του μὲ τὸν Εύριπίδη, ἀντήλλαξε τοιγαράκι μὲ τὸν Σαίξπηρ, ἔπαιξε πρέφα μὲ τὸν Γκαϊτε, εἴπε ἀστεῖα μὲ τὸν Ἱψεν, ἔπαιξε καρπαζιές μὲ τὸν Μολιέρο κι ἀφοῦ τοὺς ζήτησε μιὰ στιγμὴ «παρντόν» γιὰ νὰ παρευρεθῇ στὴν καινούργια πρεμιέρα, ἥλθε.

Ὦ θεία αὐτοπεποίθησις ποὺ πηγάζει ἀπ’ τὰ τρίσβαθα τῆς

ψυχῆς του. Γι' αὐτὸν ἔχει κτισθῆ τὸ θέατρο. Γι' αὐτὸν ἐγράφηκε τὸ ἔργο. Γι' αὐτὸν παίζουν οἱ ἡθοποιοί. Γι' αὐτὸν σημαίνει τὸ κουδούνι. Γι' αὐτὸν αἴρεται ἡ αὐλαία.

Εἶναι δὲ ἐκλεκτός !

‘Ο «εἰδικός» εἶναι. ‘Ο «μεμυημένος». Δὲν ἐπεφοίτησε μονάχα ἐπάνω στὴν πάνσοφη κεφαλή του τὸ πνεῦμα τὸ ὄγιον τῆς Τέχνης, ἀλλὰ ἀνέβηκε σὰν ἄλλος Μωϋσῆς ἐπάνω στὸ Σινᾶ τῆς ὑψηλῆς διανοήσεως, ὅπου ἡ ἴδια ἡ Τέχνη τὸν ἀγκάλιασε κι ἀφοῦ τὸν φίλησε ἀνάμεσα σὲ βροντές καὶ σ' ἀστραπές, τοῦ εἶπε :

— Κουμπάρε, ἐσὺ εἶσαι διαλεχτός μου. Εἶσαι δὲ λεβέντης μου, δὲ ἀσίκης καὶ κανακάρης μου. Ὁ, τι κι ἀν γίνη στὸν κόσμο, δέ, τι κι ἀν συμβῇ, πόλεμος, λοιμοί, λιμοί, σεισμοί καὶ καταποντισμοί, ἐσὺ θὰ παρακολουθήσεις τὶς πρεμιέρες. Καὶ πρὸ πάντων θὰ ἐπιβλέπῃς τοὺς συγγραφεῖς μήπως καὶ δὲν τηροῦν τοὺς κανόνες μου καὶ μὲ προδώσουν.

Ζήτα τὸ δράμα. Χτύπα τὴν φάρσα. Ζήτα τὴν τραγῳδία. Χτύπα τὴν κωμῳδία. Ψάξε τὸ βάθος, μέτρα τὸ πλάτος, ζήτα τους πάθος. Ἀδέκαστος νὰ εἶσαι καὶ μὴ χαρίζῃς κάστανα. Ἐξέτασε τὴν πλαστικότητα, ζήτα τους αἰσθαντικότητα. Ψάξε τὴν παθητικότητα. Κι ἀν ἔχουν τὴν αἰσθαντικότητα, ζήτα τους τὴν πλαστικότητα. Κι ἀν τύχῃ νᾶχουν τὴν πλαστικότητα καὶ τοὺς λείπῃ ἡ αἰσθαντικότητα, ζήτα τους παθητικότητα. Ἐκτὸς ἀν ἔχουν τὴν παθητικότητα καὶ τοὺς λείπῃ ἡ πλαστικότητα, ὅπότε τοὺς ζητᾶς κι αἰσθαντικότητα καὶ μὴ φοβοῦ. Ἐξυπνος εἶσαι, λογαριασμὸ δὲν ἔχεις νὰ δώσῃς σὲ κανένα.

Ζήτα τους ἀξιώσεις. Κι ἀν δὲν ἔχουν ἀξιώσεις, χτύπα τους, γιατὶ δὲν ἔχουν. Ἀν ὅμως ἔχουν, χτύπα τους, γιατὶ τολμοῦν νὰ ἔχουν. Σοῦ δίνουν δράμα; Πές τους πῶς εἶναι φάρσα. Σοῦ δίνουν φάρσα; Πές τους πῶς εἶναι δράμα. Σοῦ δίνουν κωμῳδία; Πές τους πῶς εἶναι κωμῳδία.

Οὐ γελάσεις

Οὐ μειδιάσεις

Οὐ δακρύσεις

Οὐκ ἐπταινέσεις

Οὐκ ἔσονταί σοι θεόι ἔτεροι πλὴν τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σαίξ-

πηρ καὶ τοῦ Γκαῖτε. Αὐτοὺς ἐπαίνα τους καὶ μὴ φοβᾶσαι. Ἐπαίνα καὶ μερικοὺς ἄλλους, ὃν σοῦ κάνῃ γοῦστο, πάντοτε ὅμως μακαρῖτες. Ζωντανοὺς μὴν ἐπαινέσῃς, γιατὶ θὰ σοῦ πάρουν τὸν ἀέρα. "Αν γράφουν ἔργα ποὺ δακρύζει ὁ κόσμος, σφίξου νὰ μὴν δακρύσῃς." Αν γράφουν ἔργα ποὺ γελᾶ ὁ κόσμος, σφίξου νὰ μὴν γελάσῃς.

Κι ἄκου δῶ :

Σ' ἔγκαθιστῷ γενικὸ κληρονόμῳ δλων τῶν συγγραφέων δλων τῶν αἰώνων. Κι ὅταν παίζουνται τὰ ἔργα τους θὰ πηγαίνης στὸ θέατρο καὶ θὰ ἐπιστατῆς εἰς τὴν παράστασι. Εἶσαι ὁ ἐκλεκτός μου καὶ θέλω νᾶσαι ζόρικος. Σκληρὸς ἄντρας θέλω νᾶσαι. "Ολοι νὰ λένε ὅτι εὔχαριστήθηκαν, ἐσὺ θὰ στραβομουτσουνιάζῃς καὶ θὰ διαφωνῇς μ' ὅλο τὸν κόσμο. "Ετσι μόνον θὰ γίνης μέγας. Ταλέντο δὲν σοῦ δίνω, γιατὶ δὲν σοῦ χρειάζεται. Σοῦ ἀρκεῖ τὸ θράσος ποὺ σοῦ ἔδωσε μὲ τὴν τόση ἀφθονία ὁ πανάγαθος Θεός. "Αντε, λοιπόν, ἀπὸ τὸ πεζοδρόμιο καὶ ἵσα τὸ κορμί σου !

Καὶ ἔκτοτε ὁ κριτικὸς ἔκτελεῖ τὸ χρέος του μὲ εύσυνειδησίᾳ συγκινητηκή. Ἐντεταλμένος τῆς τέχνης ἔρχεται νὰ ἐπιστατήσῃ : Γι' αὐτὸ τὸ ὑφος τὸ ἐπίσημο. Γι' αὐτὸ τὸ κοστούμι τὸ σκοῦρο. Γι' αὐτὸ τὸ κολλάρο τὸ πλυμένο. Στρώνεται μὲ λειτουργικήν ἐπισημότητα στὴ θέσι του καὶ παρακολουθεῖ μ' δλύμπια γαλήνη. Ἔσύ, ππωχὲ ἄνθρωπε, ποὺ ἔχεις τὴν ἀπροσδόκητη τιμὴ νὰ κάθεσαι πλάϊ του, ἀφηνε μιὰ στιγμὴ τὸ ἔργο καὶ γύριζε νὰ τὸν κοιτάξῃς : 'Ακοίμητο τὸ μάτι του. 'Ακίνητο τὸ βλέμμα του. Τὰ χέρια σταυρωμένα. Τὰ φρύδια σουφρωμένα. Τὰ χείλη αἰνιγματικά. Τὸ ὑφος ὅμιχλωδες. Τὸ θράσος τερατῶδες.

— Σούτ ! . . .

Εἶναι ἡ ὥρα ποὺ ἀσκεῖ τὰ ὑψιστα καθήκοντά του. 'Η στιγμὴ εἶναι Ἱερή. 'Ο Θεὸς γι' αὐτὸν ἔπλασε τὸν κόσμο γιὰ νὰ λειτουργοῦν τὰ θέατρα κι ἔφτειασε τίς μέρες γιὰ νὰ περνοῦν καὶ νὰ φέρουν «πρεμιέρες». Πάρτου τὸ φαῖ, δὲν τοῦ παίρνεις τίποτε. Πάρτου τὴν πρεμιέρα, τοῦ πῆρες τὸ πᾶν. Τὸν εἰδες στὸ διαλειμμα ; Μὴ σώσῃ καὶ ὑπάρχῃ κρέας, φασόλια καὶ ζάχαρη εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. "Οσο ὑπάρχουν πρεμιέρες καὶ διαλείμματα πρεμιερῶν, ὑπάρχει στὸν κόσμο εύτυχία. Βαρύγδουπος τραβᾶ στὸ καπνιστήριο καὶ περιμένει νὰ τὸν ρωτήσουν.

— Λοιπόν ;

‘Ανασηκώνει τὸ φρύδι ;
 — Τί πρᾶγμα ;
 ‘Αγωνιοῦν ;
 — Πῶς σᾶς φάνηκε τὸ ἔργο ;

‘Η σφίγξ δὲν ἦταν τόσο αἰνιγματική, ὅταν στάθηκε μπροστά της ὁ Οἰδίπους. Σφίγγει τὰ χείλη, σηκώνει τοὺς ὄμους. “Υστεραὶ κοιτᾷ μὲ βλέμμα βαθὺ καὶ ἀχανές, ἐνῷ κάποια ἵχνη θλιβεροῦ μειδιάματος στηρίζουν τὴν ἄκρη τῶν χειλέων του : Τετέλεσται ! Εἶναι ἡ καταδίκη.

— Θεέ μου, στεῖλε ὅ,τι θέλεις ἐπὶ τῆς γῆς. Πολέμους, συμφορές, λοιμούς, καύσωνες, παγετῶνες καὶ τὶς δέκα πληγές τοῦ Φαραὼ. ‘Αλλὰ μὴν στερῆσ τὸν κόσμο σου ἀπὸ τὶς πρεμιέρες. Θὰ καταστρέψῃς ἔναν ἀνθρώπο πού, ἃν τὸ καλοεξετάσῃς, δὲν εἶναι ίκανὸς νὰ βλάψῃ οὔτε μύρμηγκα. “Ασε τὸν νὰ φαντάζεται ὅτι σκοτώνει ἀνθρώπους. Τὸ μέγα δικαστήριο τοῦ κοινοῦ τὸν ἀθωῶνει κάθε τόσο, λόγῳ συγχύσεως φρενῶν.

‘Ελληνικὸν ‘Ημερολόγιον «‘Ορίζοντες»

M. Ψαθᾶς

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Είς τὸ διάστημα, ὃς λέγεται, ἐνὸς μηρὸς (Μάϊος 1823) ἔγραψε ὁ ποιητὴς τὸν "Υμνὸν εἰς τὴν Ἐλευθερίαν." Αν εἴναι ἀληθινόν, ὅτι ὁ καθαρὸς Ἑλληνισμὸς στέκεται στὴν ζωτανὴ φωνῇ, στὸ σεμνὸν κάλλος τῆς μορφῆς καὶ στὸ ξάστερο βάθος τοῦ λόγου, βέβαια τοῦτο τὸ ποίημα ἔβγαινε ὡς πρῶτος γνήσιος καρπὸς τῆς Ἑλληνικῆς φαντασίας, ὃντες ἀπὸ εἶκονι αἰῶνες τοῦ μαρασμοῦ της. Αὐτὸς ὁ Αὐγεωνὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ οὐδανοῦ ἔλαμψε ἥδη εἰς δύο γενεῖς ἀνθρώπων μὲ φῶς ἀθάμπωτο καὶ παρηγορητικό, ἀπὸ τὸ δποῖον κατεβαίνει εἰς κάθε γενναίᾳ ψυχῇ τὸ θάρρος εἰς τὰ μέλλοντα καλὰ καὶ ὄμορφα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Εἰς τὸν "Υμνὸν δ Σολωμὸς ἔδειχνεν ὅτι ἥδη ἦταν ἴκανὸς νὰ φυτιμίζῃ τὸ ὑψος του κατὰ τὰ διαφορετικὰ ποιητικὰ ἀντικείμενα." Επιρροτεῖ, μὲ ἀμίμητον ἀπλότητα, ὁ ἐλεγειακὸς χαρακτῆρας εἰς τὸ προοίμιον (στρ. 3—14), ὃπου ὁ ποιητὴς ἐνθυμιμίζει τὰ περασμένα καὶ κανονικῶς τὸ ἔκαμε, διότι δίχως τὴν ἀρχαίαν λαμπρότητα, δίχως τὴν ἵπομονὴν μὲς στὰ πολυχρόνια παθήματα, δὲρ ἐννοεῖται ἡ ἀκαταμάχητη δῷμη τοῦ αὐτονόμου Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ὃπου παρονταίται εἰς τὴν φαντασία τοῦ ποιητῆ, βγαλμένο ἀπὸ τὰ ἱερὰ κόκκαλα τῶν προγόνων μὲ τὴν ἀκονισμένη φομφαία, καὶ μὲ τὸ μάτι ποὺ μὲ βία μετράει τὴν γῆ, ὡς νὰ ἐθαρροῦσεν ὅτι γλήγορα θὰ τὴν κάμη δικῇ τον.

Μὲ τὸν λνοικὸν ἐνθουσιασμόν, ὃπου ἐμψήνωντει δὲ τὸ ποίημα, ἐνώνεται ἡ ἐπική σεμνοπρέπεια εἰς τὰ διάφορα μεγάλα ζωγραφήματα τεχνικὰ δεμένα· εἰς τὴν μάχη καὶ εἰς τὸ πάρσιμο τῆς Τριπολιτεᾶς (στροφ. 35—73), ὃπου οἱ εἰκόνες πλουσιοπάροχα χυμένες ἐνθυμιμίζουν τὴν δμητρικὴν ἀφθονία· εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Κορίνθου (στροφ. 75—87), ὃπου λάμπον τὰ τερπνότερα χρώματα, μάλιστα εἰς ἔκεινες τὶς στροφὲς 83—86, οἱ δποίες μὲ θαυμαστὴν χάριν καὶ μαλακότητα εἰκονίζουν τὰ καλὰ τῆς ἐλευθερίας· εἰς τὴν μάχην καὶ εἰς τὸ φούσκωμα τοῦ Ἀχελοφου (στροφ. 94—121), ὃπου ὁ ἄκρος λνοισμὸς κορυφώνεται εἰς τὸ ὑψηλότατο κίνημα τῆς κατάρας (στροφ. 111—116), τὸ δποῖον μὲ τὴν σοβαρωτάτην ἔκφρασι τολμηρὰ ἐνόντει τὴν πικρὴν εἰρωνεία (στροφ. 114).

Ο γενικὸς ἐνθουσιασμὸς τοῦ ἔθνους ἐδέχθηκε τὸ σοφὸν καὶ ἀδμονικώτατον ἄσμα· κι ἐμειναν ἀτελεσφόρητα καὶ ἔως τὰ σῆμερα περιωρισμένα εἰς τὸν σχολαστικὸν κύκλον, ὃπου ἐγεννήθησαν, τὰ παράπονα, ὅτι ἡ γλῶσσα ἦταν χυδαία καὶ ἡ στιχουργία σφαλμένη (Ἰάκωβος Πολνλᾶς, Προλεγόμενα εἰς Ὀπαντα Σολωμοῦ, ἔκδ. Ἐλευθερονδάκη).

1

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὅψι
ποὺ μὲ βιὰ μετράει τὴ γῆ.

2

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ Ἱερά
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὡ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

3

Ἐκεῖ μέσα ἐκατοικοῦσες
πικραμένη, ντροπαλή
κι ἔνα στόμα ἀκαρτεροῦσες
«ἔλα πάλι» νὰ σοῦ πῆ.

4

Ἄργειε νᾶλθη ἔκείνη ἡ μέρα
καὶ ἥταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τάσκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

5

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε, νὰ λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγῶντάς τα νὰ κλαῖς.

6

Καὶ ἀκαρτέρει καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἔνα ἔκτύπτε τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

7

Κι ἔλεες: «πότε, ἄ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἔρμιές;»
καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψεις, ὄλυσες, φωνές!

8

Τότ' ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μὲς στὰ κλάγματα θολὸ
καὶ εἰς τὸ ροῦχό σου ἔσταζ' αἷμα,
πλῆθος αἷμα ἑλληνικό.

9

Μὲ τὰ ροῦχα αἷματωμένα
ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά
νὰ γυρεύῃς εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

10

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ξέανάλθεις μοναχή.
δὲν εἶν' εὔκολες οἱ θύρες
ἔὰν ἡ χρεία τές κουρταλῆ.

11

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
ἄλλ' ἀνάσσασιν καμμιά·
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φρικτά!

12

Ἄλλοι, διμέ! στὴ συφορά σου,
δόποὺ ἔχαίροντο πολύ,
«σύρε ναύρης τὰ παιδιά σου,
σύρε», ἐλέγαν οἱ σκληροί.

13

Φεύγει ὅπίσω τὸ ποδάρι
καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα ἢ τὸ χορτάρι
ποὺ τὴν δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

14

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
ἢ τρισάθλια κεφαλή,
σὰν πτωχοῦ ποὺ θυροδέρνει
κι εἶναι βάρος του ἢ ζωή.

15

Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὄρμή,
ποὺ ἀκατάπαυστα γυρεύει
ἢ τὴ νίκη ἢ τὴ θανή.

16

'Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν 'Ελλήνων τὰ ιερά
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
χαῖρε, ὡ, χαῖρε, 'Ελευθεριά!

17

Μόλις εἶδε τὴν ὄρμή σου
δ οὐρανός, ποὺ γιὰ τς ἔχθρους
εἰς τὴ γῆ τὴ μητρική σου
ἔτρεφ' ἄνθια καὶ καρπούς,

18

ἐγαλήνευσε καὶ ἔχθη
καταχθόνια μία βοή,
καὶ τοῦ Ρήγα σου ἀπεκρίθη
πολεμόκραχτη ἢ φωνή*.

ὅλοι οἱ τόποι σου σ' ἐκράξαν
χαιρετῶντάς σε θερμά
καὶ τὰ στόματα ἐφωνάξαν
ὅσα αἰσθάνετο ἢ καρδιά.

19

'Εφωνάξανε ὡς τ' ἀστέρια
τοῦ 'Ιονίου τὰ νησιὰ
καὶ ἐσηκώσανε τὰ χέρια,
γιὰ νὰ δείξουνε χαρά,

20

μ' ὅλον ποῦναι ἀλυσωμένο
τὸ καθένα τεχνικὰ
καὶ εἰς τὸ μέτωπο γραμμένο
ἔχει: Ψεύτρα 'Ελευθεριά.

21

Γκαρδιακὰ χαροποιήθη
καὶ τοῦ Βάσιγκτων ἢ γῆ
καὶ τὰ σίδερα ἐνθυμήθη
ποὺ τὴν ἔδεναν κι αὐτή.

22

'Απ' τὸν πύργο του φωνάζει
σὰ νὰ λέη σὲ χαιρετῶ
καὶ τὴ χήτη του τινάζει
τὸ Λιοντάρι τὸ 'Ισπανό.

23

'Ελαφιάσθη τῆς 'Αγγλίας
τὸ θηρίο καὶ σέρνει εὐθύς
κατὰ τ' ἄκρα τῆς Ρουσίας
τὰ μουγκρίσματα τῆς ὁργῆς.

25

Εἰς τὸ κίνημά του δείχνει πώς τὰ μέλη εἰν' δυνατὰ καὶ τοῦ Αἴγαίου τὸ κῦμα ρίχνει μιὰ σπιθόβιολη ματιά*.

26

Σὲ ξανοίγει ἀπὸ τὰ νέφη καὶ τὸ μάτι τοῦ Ἀετοῦ*, ποὺ φτερὰ καὶ νύχια θρέφει μὲ τὰ σπλάχνα τοῦ Ἰταλοῦ.

27

Καὶ σ' ἐσὲ καταγυρμένος, γιατὶ πάντα σὲ μισεῖ, ἔκρωζ', ἔκρωζ' ὁ σκασμένος νὰ σὲ βλάψῃ, ἀν ἡμπορῆ.

28

*Ἀλλο ἐσὺ δὲν συλλογιέσαι πάρεξ ποῦ θὰ πρωτοπᾶς. δὲν μιλεῖς καὶ δὲν κουνιέσαι στές βρισιές ὅπου ἀγροικᾶς.

29

Σὰν τὸ βράχον, ὅπού ἀφήνει κάθε ἀκάθαρτο νερὸ εἰς τὰ πόδια του νὰ χύνῃ εὔκολόσβηστον ἀφρό,

30

ὅπού ἀφήνει ἀνεμοζάλη καὶ χαλάζι καὶ βροχὴ νὰ τοῦ δέρνουν τὴ μεγάλη, τὴν αἰώνιαν κορυφή.

31

Δυστυχιά του, ὡ, δυστυχιά του ὅποιανοῦ θέλει βρεθῆ στὸ μαχαίρι του ἀποκάτου καὶ σ' ἐκεῖνο ἀντισταθῆ.

32

Τὸ θηρίο π' ἀνανογιέται πώς τοῦ λείπουν τὰ μικρά, περιορίζεται, πετιέται, αἷμα ἀνθρώπινο διψᾶ.

33

Τρέχει, τρέχει ὅλα τὰ δάση, τὰ λαγκάδια, τὰ βουνά καὶ ὅπου φθάσῃ, ὅπου περάσῃ φρίκη, θάνατος, ἐρμιά.

34

*Ερμιά, θάνατος καὶ φρίκη ὅπου πέρασες κι ἐσύ· ξίφος ἔξω ἀπὸ τὴ θήκη πλέον ἀνδρείαν σοῦ προξενεῖ.

35

*Ιδού ἐμπρός σου ὁ τοῖχος στέκει τῆς ἀθλίας Τριπολιτσᾶς· τώρα τρόμου ἀστροτελέκι νὰ τῆς ρίξῃς πιθυμᾶς.

36

Μεγαλόψυχο τὸ μάτι δείχνει πάντα ὅπως νικεῖ καὶ ἀς εἰν' ἄρματα γεμάτη καὶ πολέμιαν χλαλοή.

37

Σοῦ προβαίνουμε καὶ τρίζουν, Ἀποκρίνονται, καὶ ἡ μάχη γιὰ νὰ ἴδῃς πώς εἰν' πολλά· ἔτσι ἀρχίζει, διπού μακριά δὲν ἀκοῦς ποὺ φοβερίζουν ἄνδρες μύριοι καὶ παιδιά ;*

38

Λίγα μάτια, λίγα στόματα θὰ σᾶς μείνουνε ἀνοιχτά, γιὰ νὰ κλαύσετε τὰ σώματα ποὺ θὲ ναύρη ἡ συμφορά.

39

Κατεβαίνουνε, καὶ ἀνάφτει τοῦ πολέμου ἀναλαμπή· τὸ ντουφέκι ἀνάβει, ἀστράφτει, λάμπει, κόφτει τὸ σπαθί.

40

Γιατὶ ἡ μάχη ἐστάθη ὀλίγη; λίγα τὰ αἷματα γιατί; Τὸν ἔχθρὸν θωρῶ νὰ φύγῃ καὶ στὸ κάστρο ν' ἀνεβῆ.

41

Μέτρα... εἰν' ἄπειροι οἱ φευγάτοι διπού φεύγοντας δειλιοῦν· τὰ λαβώματα στὴν πλάτη δέχοντ', ώστε ν' ἀνεβοῦν.

42

Ἐκεῖ μέσα ἀκαρτερεῖτε τὴν ἀφεύγατη φθορά· νά, σᾶς φθάνει ἀποκριθῆτε στῆς νυκτὸς τὴ σκοτεινιά.

43

Ἄκούω κούφια τὰ τουφέκια, ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν, ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια, ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν.

44

"Α ! τί νύκτα ἥταν ἐκείνη ποὺ τὴν τρέμει ὁ λογισμός; ἄλλος Ὅπνος δὲν ἐγίνη πάρεξ θάνατου πικρός.

46

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος, οἱ κραυγές, ἡ ταραχή, ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος τοῦ πολέμου καὶ οἱ καπνοί,

47

καὶ οἱ βροντὲς καὶ τὸ σκοτάδι, διπού ἀντίσκοφτε* ἡ φωτιά, ἐπαράσταιναν τὸν "Ἄδη ποὺ ἀκαρτέρει τὰ σκυλλιά.

48

Τ' ἀκαρτέρει—Ἐφαίνοντ' ἵσκιοι ἀναρίθμητοι γυμνοί, κόρες, γέροντες, νεανίσκοι, βρέφη ἀκόμη εἰς τὸ βυζί.

49

"Ολη μαύρη μυρμηγκιάζει,
μαύρη ἡ ἐντάφια συντροφιά,
σὰν τὸ ροῦχο δόπού σκεπτάζει
τὰ κρεβάτια τὰ στερνά.

50

Τόσοι, τόσοι ἀνταμωμένοι
ἐπετιοῦντο ἀπὸ τὴ γῆ,
ὅσοι εἰν' ἄδικα σφαγμένοι
ἀπὸ τούρκικην ὀργή.

51

Τόσα πέφτουντε τὰ θερι-
σμένα ἀστάχυα εἰς τοὺς ἀγρούς.
σχεδὸν ὅλα ἔκειται τὰ μέρη
ἐσκεπτάζοντο ἀπ' αὐτούς.

52

Θαμποφέγγει κανέν' ἀστρο,
καὶ ἀναδεύοντο μαζὶ¹
ἀναβαίνονταις τὸ κάστρο
μὲν νεκρώσιμη σιωπή.

53

"Ετσι χάμου εἰς τὴν πεδιάδα,
μὲς στὸ δάσος τὸ πυκνό,
ὅταν στέλνῃ μίαν ἀχνάδα
μισοφέγγαρο χλωμό,

54

ἔχαν οἱ ἀνεμοί μὲς στ' ἄδεια
τὰ κλαδιά μουγκοφυσοῦν,
σειοῦνται, σειοῦνται τὰ μαυράδια
δόπού οἱ κλῶνοι ἀντικτυποῦν.

55

Μὲ τὰ μάτια τους γυρεύουν
ὅπου εἰν' αἴματα πηχτὰ
καὶ μὲς στὰ αἴματα χορεύουν
μὲ βρυχίσματα βραχνά.

56

Καὶ χορεύοντας μανίζουν
εἰς τοὺς "Ελληνας κοντὰ
καὶ τὰ στήθια τους ἐγγίζουν
μὲ τὰ χέρια τὰ ψυχρά.

57

'Εκειὸ τὸ ἔγγισμα πηγαίνει
βαθιὰ μὲς στὰ σωθικά,
ὅθεν ὅλη ἡ λύπη βγαίνει
καὶ ἄκρα αἰσθάνονται ἀσπλαχνιά.

58

Τότε αὔξάνει τοῦ πολέμου
ὅ χορὸς τρομακτικά,
σὰν τὸ σκόρπισμα τοῦ ἀνέμου
στοῦ πελάου τὴ μοναξιά.

59

Κτυποῦν ὅλοι ἀπάνου κάτου,
κάθε κτύπημα ποὺ ἐβγῆ
εἶναι κτύπημα θανάτου,
χωρὶς νὰ δευτερωθῇ.

60

Κάθε σῶμα ἰδρώνει, ρέει·
λέσ κι ἔκειθεν ἡ ψυχὴ²
πολεμάει νὰ πεταχθῇ.

61

Τής καρδιᾶς κτυπίες βροντᾶνε
μὲς στὰ στήθια τους ἀργὰ
καὶ τὰ χέρια δπού χουμᾶνε
περισσότερο εἰν' γοργά.

67

Ποῖος ἀφήνει ἐκεῖ τὸν τόπο
πάρεξ ὅταν ξαπλωθῇ;
δὲν αἰσθάνονται τὸν κόπο
καὶ λέσι κι εἶναι εἰς τὴν ἀρχή.

62

Οὐρανὸς γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι
οὐδὲ πέλαγος οὐδὲ γῆ·
γι' αὐτοὺς δῆλους τὸ πᾶν εἶναι
μαζωμένο ἀντάμα ἐκεῖ.

68

'Ολιγόστευαν οἱ σκύλλοι
καὶ Ἀλλὰ ἐφώναζαν, Ἀλλά
καὶ τῶν Χριστιανῶν τὰ χείλη
φωτιὰ ἐφώναζαν, φωτιά.

63

Τόση ἡ μάνητα καὶ ἡ ζάλη
πιού στοχάζεσαι, μὴ πώς
ἀπὸ μιὰ μεριὰ κι ἀπ' ἄλλη
δὲν μείνῃ ἔνας ζιντανός.

69

Λεονταρόψυχα ἐκτυπιοῦντο,
πάντα ἐφώναζαν φωτιὰ
καὶ οἱ μιαροὶ κατασκορπιοῦντο
πάντα σκούζοντας Ἀλλά.

64

Κοίτα χέρια ἀπελπισμένα
πῶς θερίζουνε ζωές!
Χάμου πέφτουνε κομμένα
χέρια, πόδια, κεφαλές,

70

Παντοῦ φόβος καὶ τρομάρα
καὶ φωνὲς καὶ στεναγμοί·
παντοῦ κλάψα, παντοῦ ἀντάρα
καὶ παντοῦ ξεψυχισμοί.

65

Καὶ παλάσκες καὶ σπαθία
μὲ δλοσκόρπιστα μυαλά
καὶ μὲ δλόσχιστα κρανία
σωθικὰ λαχταριστά.

71

Ηταν τόσοι! πλέον τὸ βόλι
εἰς τ' αὐτιὰ δὲν τοὺς λαλεῖ.
Ολοι χάμου ἐκοίτοντ', δλοι,
εἰς τὴν τέταρτην αὔγη.

66

Προσοχὴ καμμιὰ δὲν κάνει
κανείς, ὅχι, εἰς τὴν σφαγή,
πᾶν πάντα ἐμπρός. Ὁ! φθάνει
φθάνει ἔως πότε οἱ σκοτωμοί;

72

Σὰν ποτάμι τὸ αἷμα ἐγίνη
καὶ κυλάει στὴ λαγκαδιά
καὶ τὸ ἀθῷο χόρτο πίνει
αἷμα ἀντὶς γιὰ τὴ δροσιά.

73

79

Τῆς αὔγῆς τὸ δροσᾶτο ἀέρι, "Ολοι ἐκεῖνοι τὰ φιβοῦνται
δὲν φυσᾶς τώρα ἐσύ πλιό καὶ μὲ πάτημα τυφλὸ^{ταχατά}
στῶν ψευδόπιστων τὸ ἀστέρι.* εἰς τὴν Κόρινθο ἀποκλειοῦνται
φύσα, φύσα εἰς τὸ ΣΤΑΥΡΟ. κι ὅλοι χάνονται ἀπ' ἔδω.

74

80

*Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ Ἱερὰ^{ταχατά}
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
χαῖρε, ω, χαῖρε, Ἐλευθεριά !

Στέλνει ὁ ἄγγελος τοῦ ὀλέθρου
πεῖνα καὶ θανατικό,
ποὺ μὲ σχῆμα ἐνὸς σκελέθρου
περπατοῦν ἀντάμα οἱ δυό.

75

81

Τῆς Κορίνθου ίδού καὶ οἱ κάμποι·
δὲν λάμπ' ἥλιος μοναχὰ
εἰς τοὺς πλατάνους, δὲν λάμπει τὰ θλιμένα ἀπομεινάρια
εἰς τ' ἀμπέλια, εἰς τὰ νερά·

Καὶ πεσμένα εἰς τὰ χορτάρια
ἀπεθαίνανε παντοῦ^{ταχατά}
τὰ θλιμένα ἀπομεινάρια
τῆς φυγῆς καὶ τοῦ χαμοῦ.

76

82

Εἰς τὸν ἥσυχον αἰθέρα
τώρα ἀθῷα δὲν ἀντηχεῖ
τὰ λαλήματα ἡ φλογέρα,
τὰ βελάσματα τὸ ἀρνί.

Καὶ ἐσύ ἀθάνατη, ἐσύ θεία,
ποὺ ὅ, τι θέλεις ἡμπορεῖς,
εἰς τὸν κάμπο, Ἐλευθερία,
ματωμένη περπατεῖς.

77

83

Τρέχουν ἄρματα χιλιάδες
σὰν τὸ κῦμα εἰς τὸ γιαλό·
ἄλλ' οἱ ἀνδρεῖοι παλληκαρᾶδες
δὲν ψηφοῦν τὸν ἀριθμό.

Στὴ σκιὰ χειροπιασμένες,
στὴ σκιὰ βλέπω κι ἐγώ
κρινοδάχτυλες παρθένες
ὅπού κάνουνε χορό*.

78

84

*Ω τρακόσιοι! σηκωθῆτε
καὶ ξανάλθετε σ' ἔμᾶς·
τὰ παιδιά σας θέλ' ίδητε
πόσσο μοιάζουνε μὲ σᾶς.

Στὸ χορὸς γλυκογυρίζουν
ώραῖα μάτια ἐρωτικά
καὶ εἰς τὴν αὔρα κυματίζουν
μαῦρα ὀλόχρυσα μαλλιά.

85

*Η ψυχή μου ἀναγαλλιάζει,
πώς ὁ κόρφος καθεμιᾶς
γλυκοβύζαστο ἐτοιμάζει
γάλα ἀνδρείας καὶ ἐλευθεριᾶς.

91

Εἰς τὴν Τράπεζα σιμώνει
καὶ τὸ σύγνεφο τὸ ἄχνὸ^ν
γῦρο γῦρό της πυκνώνει
ποὺ σκορπάει τὸ θυμιατό.

86

Μὲς στὰ χόρτα, στὰ λουλούδια
τὸ ποτήρι δέν βαστῶ·
φιλελεύθερα τραγούδια
σὰν τὸν Πίνδαρο ἔκφωνῶ.

92

Ἄγροικάει τὴν ψαλμῳδία
ὅποὺ ἐδίδαξεν αὐτή·
βλέπει τὴ φωταγωγία
στοὺς Ἅγίους ἐμπρὸς χυτή.

87

*Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ Ἱερά
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
χαιρε, ὡ, χαιρε, Ἐλευθεριά !

93

Ποιοί εἴν' αὐτοὶ ποὺ πλησιάζουν
μὲ πολλὴ πιδοβολὴ
κι ἄρματ', ἄρματα ταράζουν;
Ἐπετάχτηκες Ἐσύ.

88

Πῆγες εἰς τὸ Μεσολόγγι
τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ,
μέρα ποὺ δινθισαν οἱ λόγγοι*
γιὰ τὸ τέκνο τοῦ Θεοῦ.

94

*Α ! τὸ φῶς ποὺ σὲ στολίζει
σὰν ἡλίου φεγγοβολὴ
καὶ μακρόθεν σπινθηρίζει
δὲν είναι, ὅχι, ἀπὸ τὴ γῆ.

89

Σοῦλθε ἐμπρὸς λαμπτοκοπῶντας
ἡ Θρησκεία μ' ἔνα σταυρὸ
καὶ τὸ δάχτυλο κινῶντας
ὅποὺ ἀνεῖ τὸν οὐρανό,

95

Λάμψιν ἔχει ὅλη φλογώδη
χεῖλος, μέτωπο, ὀφθαλμός·
φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι
κι ὅλα γῦρό σου είναι φῶς.

90

*σ' αὐτό, ἐφώναξε, τὸ χῶμα
στάσου δλόρθη, Ἐλευθεριά·
καὶ φιλῶντάς σου τὸ στόμα
μπαίνει μές στὴν Ἐκκλησιά.*

96

Τὸ σπαθί σου ἀντισηκώνεις,
τρία πατήματα πατᾶς,
σὰν τὸν πύργο μεγαλώνεις
καὶ εἰς τὸ τέταρτο κτυπᾶς.

97

Μὲ φωνὴ ποὺ καταπείθει
προχωρῶντας ὅμιλεῖς:
«Σήμερα, ἄπιστοι, ἐγεννήθη,
» ναί, τοῦ κόσμου ὁ Λυτρωτής.

103

Ἡ γῆ αἰσθάνεται τὴν τόση
τοῦ χεριοῦ σου ἀνδραγαθίᾳ,
ποὺ ὅλην θέλει θανατώσει
τὴν μισόχριστη σπορά.

98

» Αὔτὸς λέγει... Ἀφοκρασθῆτε.
» Ἔγὼ εἴμ' Ἀλφα, Ὁμέγα ἐγώ.
» Πέστε ποῦ θ' ἀποκρυφθῆτε
» ἐσεῖς ὄλοι, ἂν ὀργισθῶ;*

104

Τὴν αἰσθάνονται καὶ ἀφρίζουν
τὰ νερὰ καὶ τ' ἀγροικῶ
δυνατὰ νὰ μουρμουρίζουν
σὰν νὰ ρυάζετο θεριό.

99

» Φλόγα ἀκοίμητην σᾶς βρέχω,
» ποὺ μ' αὐτὴν ἀν συγκριθῇ
» κείνη ἡ κάτω ὅπου σᾶς ἔχω
» σὰν δροσιὰ θέλει βρεθῆ.

105

Κακορίζικοι, ποὺ πᾶτε
τοῦ Ἀχελώου μὲς στὴ ροὴ*
κι πιδέξια πολεμᾶτε
ἀπὸ τὴν καταδρομή

100

» Κατατρώγει ὡσὰν τὴ σχίζα
» τόπους ἄμετρα ὑψηλούς,
» χῶρες, ὅρη ἀπὸ τὴν ρίζα,
» ζῆρα καὶ δέντρα καὶ θνητούς.

106

Νὰ ἀποφύγετε! τὸ κῦμα:
ἔγινε ὅλο φουσκωτό·
ἐκεῖ εύρήκατε τὸ μνῆμα,
πρὶν νὰ εύρῃτε ἀφανισμό.

101

» Καὶ τὸ πᾶν τὸ κατακαίει
» καὶ δὲ σφόζεται πνοή,
» πάρεξ τοῦ ἀνεμού ποὺ πνέει
» μὲς στὴ στάχτη τὴ λεπτή.».

107

Βλασφημάει, σκούζει, μουγκρίζει
κάθε λάρυγγας ἔχθροῦ
καὶ τὸ ρεῦμα γαργαρίζει
τές βλασφήμιες τοῦ θυμοῦ.

102

Κάποιος ἥθελε ἐρωτήσει:
τοῦ θυμοῦ του εἶναι ἀδελφή;
Ποῖος εἴν' ἄξιος νὰ νικήσῃ
ἢ μὲ σὲ νὰ μετρηθῇ;

108

Σφαλερὰ τετραποδίζουν
πλῆθος ἄλογα καὶ ὄρθα
τρομασμένα χλιμιντρίζουν
καὶ πατοῦν εἰς τὰ κορμιά.

109

Ποῖος στὸ σύντροφον ἀπλώνει
χέρι, ὡσὰν βοηθηθῆ,
ποῖος τὴ σάρκα σου δαγκώνει,
ὅσο δποὺ νὰ νεκρωθῇ.

115

Κάθε πέτρα μνῆμα ἃς γένη
καὶ ἡ Θρησκεία κι ἡ Ἐλευθεριὰ
μ' ἀργοπάτημα ἃς πηγαίνη
μεταξύ τους καὶ ἃς μετρᾶ.

110

Κεφαλὲς ἀπελπισμένες
μὲ τὰ μάτια πεταχτά,
κατὰ τ' ἄστρα στικωμένες
γιὰ τὴν ὕστερη φορά.

116

"Ἐνα λείψανο ἀνεβαίνει
τεντωτό, πιστομητό
κι ἄλλο ξάφνου κατεβαίνει
καὶ δὲν φαίνεται καὶ πλιό.

111

Σβηέται—αὐξαίνοντας ἡ πρώτη
τοῦ Ἀχελῷου νεροσυρμή—
τὸ χλιμίντρισμα καὶ οἱ κρότοι
καὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ γογγυσμοί.

117

Καὶ χειρότερα ἀγριεύει
καὶ φουσκώνει δ ποταμός.
πάντα, πάντα περισσεύει
πολυφλοίσβισμα καὶ ἀφρός.

112

"Ἐτσι ν' ἄκουα νὰ βουῆξῃ
τὸν βαθὺν ὠκεανὸν
καὶ στὸ κῦμά του νὰ πνίξῃ
ικάθε σπέρμα Ἀγαρηνό.

118

"Α ! γιατί δὲν ἔχω τώρα
τὴ φωνὴ τοῦ Μωϋσῆ;
Μεγαλόφωνα τὴν ὥρα
ὅποὺ ἐσβηοῦντο οἱ μισητοί,

113

Καὶ ἔκει ποῦναι ἡ Ἁγία Σοφία
μὲς στοὺς λόφους τοὺς ἐπτά,
ὅλα τ' ἄψυχα κορμία
βραχοσύντριφτα, γυμνά,

119

τὸν Θέον εὐχαριστοῦσε
στοῦ πελάου τὴ λύσσα ἐμπρὸς
καὶ τὰ λόγια ἡχολογοῦσε
ἀναριθμητος λαός.

114

σωριασμένα νὰ τὰ σπρώξῃ
ἡ κατάρα τοῦ Θεοῦ
κι ὅπ' ἔκει νὰ τὰ μαζώξῃ
ὁ ἀδελφὸς τοῦ Φεγγαριοῦ*.

120

'Ακλουθάει τὴν ὁρμονία
ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀαρών,
ἡ προφήτισσα Μαρία,
μ' ἔνα τύμπανο τερπνόν*,

121

καὶ πηδοῦν ὅλες οἱ κόρες
μὲς τς ἀγκάλες ἀνοικτὲς
τραγουδῶντας, ἀνθοφόρες,
μὲ τὰ τύμπανα κι ἔκειές.

122

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὅψι
ποὺ μὲ βία μετράει τῇ γῆ.

123

Εἰς αὔτήν, εἰν' ξακουσμένο,
δὲν νικιέσαι ἐσύ ποτέ·
ὅμως, ὅχι, δὲν εἰν' ξένο
καὶ τὸ πέλαγο γιὰ σέ.

124

Τὸ στοιχεῖον αὐτὸ ξαπλώνει
κύματ' ἄπειρα εἰς τὴ γῆ,
μὲ τὰ δποῖα τὴν περιζώνει
κι εἶναι εἰκόνα σου λαμπρή.

125

Μὲ βρυχίσματα σαλεύει
ποὺ τρομάζει ἡ ἀκοή·
κάθε ξύλο κινδυνεύει
καὶ λιμιῶνα ἀναζητεῖ.

126

Φαίνετ' ἔπειτα ἡ γαλήνη
καὶ τὸ λάμψιμο τοῦ ἥλιοῦ
καὶ τὰ χρώματα ἀναδίνει
τοῦ γλυκότατου ούρανοῦ.

127

Δὲν νικιέσαι, εἰν' ξακουσμένο,
στὴν ξηρὰν ἐσύ ποτέ·
ὅμως, ὅχι, δὲν εἰν' ξένο
καὶ τὸ πέλαγο γιὰ σέ.

128

Περνοῦν ἄπειρα τὰ ξάρτια
καὶ σὰν λόγγος στριμωχτὰ·
τὰ τρεχούμενα κατάρτια,
τὰ δλοφούσκωτα πανιά.

129

Σὺ τὲς δύναμές σου σπρώχνεις
καὶ ἀγκαλὰ δὲν εἰν' πολλές,
πολεμῶντας ἄλλα διώχνεις,
ἄλλα παίρνεις, ἄλλα καῖς.

130

Μὲ ἐπιθύμια νὰ τηράζῃς,
δυὸ μεγάλα* σὲ θωρᾶ
καὶ θανάσιμον τινάζεις
ἐναντίον τους κεραυνό.

131

Πιάνει, αὔξαίνει, κοκκινίζει·
καὶ σηκώνει μιὰ βροντὴ
καὶ τὸ πέλασ χρωματίζει
μὲ αίματόχροη βαφή.

132

Πνίγοντ' ὅλοι οἱ πολεμάρχοι·
καὶ δὲν μνέσκει ἔνα κορμί·
χάρου, σκιὰ τοῦ Πατριάρχη
ποὺ σ' ἐπέταξαν ἔκει.

133

Ἐκρυφόσμιγαν οἱ φίλοι
μὲ τς ἔχθρούς τους τὴ Λαμπρή
καὶ τοὺς ἔτρεμαν τὰ χείλη
δίνοντάς τα εἰς τὸ φιλί.

139

Ἡ καρδιὰ συχνοσπαράζει...
πλὴν τί βλέπω; σοβαρὰ
νὰ σωπάσω μὲ προστάζει
μὲ τὸ δάχτυλο ἡ θεά.

134

Κειὲς τὲς δάφνες* ποὺ ἐσκορπίστε
τώρα πλέον δὲν τὲς πατεῖ
καὶ τὸ χέρι ὅποι ἐφιλῆστε
πλέον, ἄ! πλέον δὲν εὐλογεῖ.

140

Κοιτάει γῦρο εἰς τὴν Εύρωπη
τρεῖς φορὲς μ' ἀνησυχιά·
προσηγάνεται κατόπι
στὴν 'Ελλάδα καὶ ἀρχινᾶ:

135

Ολοι κλαῦστε ἀποθαμμένοις
ό ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησιᾶς·
κλαῦστε, κλαῦστε· κρεμασμένος
ώσαν νά τανε φονιᾶς.

411

«Παλληκάρια μου! οἱ πολέμοι
»γιὰ σᾶς ὅλοι εἶναι χαρὰ
»καὶ τὸ γόνα σας δὲν τρέμει
»στοὺς κινδύνους ἐμπροστά.

136

*Ἐχει ὅλανοικτο τὸ στόμα,
π' ὥρες πρῶτα εἶχε γευθῆ
τ' "Αγιον Αἴμα, τ' "Αγιον Σῶμα
λέει πώς θὲ νὰ ξαναβγῇ.

142

»'Απ' ἐσᾶς ἀπομακραίνει
»κάθε δύναμι ἔχθρικὴ
»ἀλλ' ἀνίκητη μιὰ μένει
»ποὺ τὲς δάφνες σας μαδεῖ·

137

Ἡ κατάρα ποὺ εἶχε ἀφήσει
λίγο πρὶν νὰ ἀδικηθῆ
εἰς ὅποιον δὲν πολεμήσῃ
καὶ ἡμπορεῖ νὰ πολεμῇ.

143

»Μία, ποὺ ὅταν ώσαν λύκοι
»ξαναρχόστενε ζεστοὶ
»κουρασμένοι ἀπὸ τὴ νίκη,
»ἄχ! τὸν νοῦν σᾶς τυραννεῖ.

138

Τὴν ἀκούω, βροντάει, δὲν παύει
εἰς τὸ πέλαγο, εἰς τὴ γῆ,
καὶ μουγκρίζοντας ἀνάβει
τὴν αἰώνιαν ἀστραπή.

144

»Ἡ Διχόνοια ποὺ βαστάει
»ἔνα σκῆπτρο ἡ δολερή·
»καθενὸς χαμογελάει
»πάρτ' το, λέγοντας, καὶ σύ.

145

»Κειὸ τὸ σκῆπτρο ποὺ σᾶς δείχνει
 »ἔχει, ἀλήθεια, ὥραία θωριά.
 »Μὴν τὸ πιάστε, γιατὶ ρίχνει
 »εἰς σὲ δάκρυα θλιβερά.

146

»Ἄπὸ στόμα ὅποὺ φθονάει,
 »παλληκάρια, ἃς μὴν ἑπωθῆ
 »πώς τὸ χέρι σας κτυπάει
 »τοῦ ἀδελφοῦ τὴν κεφαλή.

147

»Μὴν εἰποῦν στὸ στοχασμό τους
 »τὰ ξένα ἔθνη ἀληθινά :
 »ἐὰν μισοῦνται ἀνάμεσό τους,
 »δὲν τοὺς πρέπει ἐλευθεριά.

148

»Τέτοια ἀφήστενε φροντίδα·
 »ὅλο τὸ αἷμα, δποὺ χυθῆ
 »γιὰ θρησκεία καὶ γιὰ πατρίδα,
 »δόμοιαν ἔχει τὴν τιμή.

149

»Στὸ αἷμα αὔτὸ ποὺ δὲν πονεῖτε
 »γιὰ πατρίδα, γιὰ θρησκεία,
 »σᾶς ὄρκίζω, ἀγκαλιασθῆτε
 »σὰν ἀδέλφια γκαρδιακά.

150

»Πόσον λείπει, στοχασθῆτε,
 »πόσο ἀκόμη νὰ παρθῇ·
 »πάντα ἡ νίκη, ἂν ἐνωθῆτε,
 »πάντα ἐσᾶς θ' ἀκολουθῇ.

151

»Ὥ άκουσμένοι εἰς τὴν ἀνδρεία !
 »καταστῆστε ἐνα σταυρὸ
 »καὶ φωνάζετε μὲ μία :
 »βασιλεῖς, κοιτᾶξτ' ἐδῶ.

152

»Τὸ σημεῖον ποὺ προσκυνᾶτε
 »εἶναι τοῦτο, καὶ γι' αὐτὸ
 »ματωμένους μᾶς κοιτᾶτε
 »στὸν ἀγῶνα τὸ σκληρό.

153

»Ἀκατάπαυστα τὸ βρίζουν
 »τὰ σκυλλιὰ καὶ τὸ πατοῦν
 »καὶ τὰ τέκνα του ἀφανίζουν
 »καὶ τὴν πίστι ἀναγελοῦν.

154

»Ἐξ αἵτιας του ἐσπάρθη, ἔχάθη
 »αἷμα ἀθρῷ χριστιανικό,
 »ποὺ φωνάζει ἀπὸ τὰ βάθη
 »τῆς νυκτός : «Νὰ 'κδικηθῶ».

155

»Δὲν ἀκοῦτε σεῖς, εἰκόνες
 »τοῦ Θεοῦ, τέτοια φωνή ;
 »τώρα ἐπέρασαν αἰῶνες
 »καὶ δὲν ἔπαισε στιγμή.

156

»Δὲν ἀκοῦτε ; εἰς κάθε μέρος
 »σὰν τοῦ Ἀβέλ καταβοῦ·
 »δὲν εἴν' φύσημα τοῦ ἀέρος
 »ποὺ σφυρίζει εἰς τὰ μαλλιά.

»Τί θὰ κάμετε ; θ' ἀφῆστε
»νὰ ἀποκτήσωμεν ἐμεῖς
»λευθερίαν ἢ θὰ τὴν λύστε
»ἔξ αἰτίας πολιτικῆς ;

«"Α π α ν τ α »

»Τοῦτο ἀνίσως μελετᾶτε,
»ἴδού ἐμπρός σας τὸν Σταυρό·
»Βασιλεῖς ! ἐλᾶτε, ἐλᾶτε
»καὶ κτυπήστε κι ἔδῶ». *Διονύσιος Σολωμός*

ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ

[Γιὰ εἰσαγωγὴ παραθέτομε τὰ ἀκόλουθα ἀποστάσματα, ποὺ φωτίζουν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο τὸ μεγάλο πόημα.]

«Τὰ ἀποστάσματα τοῦ ποιήματος «Τὸ Μεσολόγγι», ἥτοι «Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι», ἀνήκουν εἰς τοία Σχεδιάσματα. Τὸ ἀρχαιότερο ἥταν, ὡς φαίνεται, συνθεέμενο εἰς εἰδος προφρυτικοῦ θῷόν τον εἰς τὸ πέσμα τοῦ Μεσολογγιοῦ, καὶ λυρικὸν εἰς τὸ σχῆμα, τὸ δεύτερο περιεχτικότερο σύνθεμα καὶ ἐπικό, εἰς τὸ δρποῖον εἰκονίζοντο τὰ παθήματα τῶν γενναίων ἀγωνιστῶν εἰς τές ύστερές ήμέρες τῆς πολιορκίας ἔως ποὺ ἔκαμαν τὸ γιουρούσι· τὸ τρίτο ξανάπλασμα τοῦ δευτέρου καὶ εἰς τὸ μέτρο καὶ εἰς τὴν μορφήν». (*I. Πολυλᾶς*).

Εἰς τὸ ποίημα τοῦ Χρέοντος — ἄλλη ἐπιγραφή, τὴν ὅποιαν ἥθελε κατ' ἀρχὰς νὰ βάλῃ εἰς τὸ ποίημα δὲ Σολωμός — μακρινὴ πρέπει νὰ είναι ἡ φριχτὴ ἀγωνία μέσα εἰς τὴν δυστυχία καὶ εἰς τὸν πόνον, διὰς ἐκείθε φανερωθῆ ἀπειραχτῇ καὶ ἀγα καὶ διανοητικὴ καὶ ἥβικὴ Ημάδεισος.

Πραγματοποίησε τούτη τὴν Ἱδέα: δόλοι οἱ ἀνθρώποι δεσμοὶ — πατρός, ἀδελφοῦ, γυναικὸς — φιλομένοι εἰς τὴν γῆ, καὶ μὲ αὐτοὺς δὲ ἐνθουσιασμὸς τῆς δόξας· τοὺς ἀργαζεῖται ἡ γῆ, καὶ τοιουτούρθιος ἀναγκάζονται νὰ ξεσκεπάσουν εἰς τὰ βάθη τους τὴν ἀγωνίαν τῆς ψυχῆς τους. Εἰς τὸ βάθος τῆς εἰκόνας πάντα ἡ Ἑλλάδα μὲ τὸ μέλλον της. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν δὲς τὸ τέλος περνᾶν ἀπὸ πόνο εἰς πόνον ἔως τὸν ἀκρον πόνο.

Κοίταξε νὰ σχηματίσῃς βαθμηδὸν ώσαν μία ἀναβάθματα ἀπὸ δυσκολίες, τὶς

δποῖες θὰ ὑπερβοῦν ἐκεῖνοι οἱ Μεγάλοι, μὲ δσα οἱ αἰσθησες ἀπορροφοῦν ἀπὸ τὰ ἔξωτερικά, τὰ δποῖα ἡ τοὺς τραβοῦν μὲ τὰ κάλλη τους, ἡ τοὺς βάζουν μὲ τὴν ἀνάγκη καὶ μὲ τὸν πόνο ἔως εἰς τὴν βεβαιότητα τοῦ θανάτου, ἀλλὰ ἔξαιρέτως μὲ τὴν ἐνθύμησι τῆς περασμένης δόξας. "Ολα αὐτά, δσο μεγαλύτερα εἶναι καὶ πλέον διάφορα εἰς τόσο ὑψηλότερο στυλοπόδι σταίνοντα τὴν Ἐλευθερία μεστὴν ἀπὸ τὸ Χρέος, δηλαδὴ ἀπ' δσα περιέχει ἡ Ἡθική, ἡ Θρησκεία, ἡ Πατρόδα, ἡ Πολιτική κ.ἄ.» Δ. Σολωμός J.

Σ χ ε δ ί α σ μ α Β'

1

"Ακρα τοῦ τάφου σιωπή στὸν κάμπο βασιλεύει·
λαλεῖ πουλί, παίρνει σπειρί, κι ἡ μάννα τὸ ζηλεύει.
Τὰ μάτια ἡ πείνα ἐμαύρισε· στὰ μάτια ἡ μάννα μνέει*.
Στέκει δ Σουλιώτης δ καλὸς παράμερα καὶ κλαίει:
—"Ερμο τουφέκι σκοτεινό, τί σ' ἔχω γὼ στὸ χέρι;
δποὺ σὺ μοῦ γίνες βαρὺ κι δ 'Αγαρηνὸς τὸ ξέρει».

2

Εἰσαγωγικὴ παρατήρησις τοῦ ποιητοῦ:

"Η ζωὴ ποὺ ἀνασταίνεται μὲ δλες τῆς τέσ χαρὲς ἀναβρύζοντας ὀδοῦθε νέα, λαχταριστή, περιχνύνδμενη εἰς δλα τὰ ὄντα ἡ ζωὴ ἀκέραιη ἀπ' δλα τῆς φύσης τὰ μέρη θέλει νὰ καταβάλῃ τὴν ἀνθρώπινη ψυχήθ θάλασσα, γῆ, οὐρανὸς συγχωνευμένα, τὰ δποῖα πάλι πολιορκοῦν τὴν ἀνθρώπινη φύσι στὴν ἐπιφάνεια καὶ εἰς τὸ βάθος τῆς.

"Η ωραιότης τῆς φύσης ποὺ τοὺς περιτριγνοῦζει ανδαίνει εἰς τοὺς ἔχθροὺς τὴν ἀνυπομονήσια νὰ πάρουν τὴν χαριτωμένη γῆ, καὶ εἰς τοὺς πολιορκημένους τὸν πόνο ὅτι θὰ τὴν χάσουν.

"Ο Ἀπρίλης μὲ τὸν Ἐρωτα χορεύουν καὶ γελοῦνε,
κι δσ' ἄνθια βγαίνουν καὶ καρποὶ τόσ' ὄρματα σὲ κλειοῦνε.
Λευκὸ βουνάκι πρόβατα κινούμενο βελάζει,
καὶ μὲς στὴ θάλασσα βαθιὰ ξαναπετείέται πάλι,
κι δλόκευλο ἐσύσμιξε μὲ τ' ούρανοῦ τὰ κάλλη.
Καὶ μὲς στῆς λίμνης τὰ νερά, ὅπ' ἔφθασε μ' ἀσπούδα,*
ἔπαιξε μὲ τὸν ἵσκιο τῆς γαλάζια πεταλούδα,

ποὺ εύώδιασε τὸν ὑπνό της μέσα στὸν ἄγριο κρίνο·
 τὸ σκουληκάκι βρίσκεται σ' ὥρα γλυκεὶα κι ἔκεινο.
 Μάγεμα ἡ φύσις κι ὅνειρο στὴν ὁμορφιὰ καὶ χάρι,
 ἡ μαύρη πέτρα δλόχρυση καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι·
 μὲ χίλιες βρύσεις χύνεται, μὲ χίλιες γλῶσσες κραίνει,
 ὅποιος πεθάνῃ σήμερα χίλιες φορὲς πεθαίνει.

Τρέμ' ἡ ψυχὴ καὶ ξαστοχᾶ γλυκὰ τὸν ἑαυτό της.

Σ χ ε δ ί α σ μ α Γ'

1

Μητέρα, μεγαλόψυχη στὸν πόνο καὶ στὴ δόξα,
 κι ἀν στὸ κρυφὸ μυστήριο ζοῦν πάντα τὰ παιδιά σου
 μὲ λογισμὸ καὶ μ' ὅνειρο, τί χάρ' ἔχουν τὰ μάτια,
 τὰ μάτια τοῦτα νὰ σ' ἴδουν μὲς στὸ πανέρμο δάσος,
 ποὺ ξάφνου σοῦ τριγύρισε τ' ἀθάνατα ποδάρια
 (κοίτα) μὲ φύλλα τῆς Λαμπτρῆς, μὲ φύλλα τῶν Βαϊῶν!
 Τὸ θεϊκό σου πάτημα δὲν ἀκουσα, δὲν εἶδα,
 ἀτάραχη σὰν οὐρανὸς μ' ὅλα τὰ κάλλη πρόχει,
 ποὺ μέρη τόσα φαίνονται καὶ μέρη ναι κρυμμένα·
 ἀλλά, Θεά, δὲν ἡμπορῶ ν' ἀκούσω τὴ φωνή σου,
 κι εὐθὺς ἔγω τ' Ἑλληνικοῦ κόσμου νὰ τὴ χαρίσω;
 Δόξα χ' ἡ μαύρη πέτρα του καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.

(*H Θεὰ ἀπαντάει εἰς τὸν ποιητὴν καὶ τὸν προστάτει νὰ φάλη τὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου*).

2

Ἐργα καὶ λόγια, στοχασμοί,— στέκομαι καὶ κοιτάζω—
 λούλουδα μύρια, πούλουδα ποὺ κρύβουν τὸ χορτάρι,
 κι ἀσπρα, γαλάζια, κόκκινα καλοῦν χρυσὸ μελίσσι.
 Ἐκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἐδῶθε μὲ τὸ Χάρο.
 Μὲς στὰ χαράματα συχνὰ καὶ μὲς στὰ μεσημέρια
 καὶ σὰ θολώσουν τὰ νερὰ καὶ τ' ἀστρα σὰν πληθύνουν

ξάφνου σκιρτοῦν οἱ ἀκρογιαλίες, τὰ πέλαγα κι οἱ βράχοι.
 «Ἀραππᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιᾶς, τόπ' * Ἀγγλου!
 Πέλαγο μέγα πόλεμῷ, βαρεῖ τὸ καλυβάκι.
 Κι ἀλιά! σὲ λίγο ξέσκεπτα τὰ λίγα στήθια μένουν·
 ἀθάνατή ὥσαι ποὺ ποτέ, βροντή, δὲν ἡσυχάζεις;»
 Στὴν πλώρη ποὺ σκιρτᾷ γυρτὸς τοῦ τὰ π' ὁ ξένος ναύτης.
 Δειλιάζουν γύρου τὰ νησιά, παρακαλοῦν καὶ κλαῖνε,
 καὶ μὲ λιθάνια δέχεται καὶ φῶτα τὸν καημό τους
 ὅ σταυροθόλωτος ναός καὶ τὸ φτωχὸ ξωκλήσι.
 Τὸ μῆσος ὅμως ἔβγαλε καὶ κεῖνο τὴ φωνή του.
 «Ψαροῦ, τ' ἀγκίστρι π' ἄφησες, ἀλλοῦ νὰ ρίξης ὃμε».

Μὲς στὰ χαράματα συχνὰ καὶ μὲς στὰ μεσημέρια
 κι ὅταν θολώσουν τὰ νερά κι ὅταν πληθύνουν τ' ἄστρα
 ξάφνου σκιρτοῦν οἱ ἀκρογιαλίες, τὰ πέλαγα κι οἱ βράχοι.
 Γέρος μακριά, π' ἀπίθωσε στ' ἀγκίστρι τῇ ζωή του,
 τὸ πέταξε, τ' ἀστόχησε, καὶ περιτριγυρνῶντας:
 «Ἀραππᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιᾶς, τόπ' Ἀγγλου!
 Πέλαγο μέγ', ἀλλοίμονον! βαρεῖ τὸ καλυβάκι·
 σὲ λίγην ὥρα ξέσκεπτα τὰ λίγα στήθη μένουν:
 ἀθάνατή ὥσαι, πού, βροντή, ποτὲ δὲν ἡσυχάζεις;
 Πανερημιὰ τῆς γνώρας μου, θέλω μ' ἐμὲ νὰ κλάψης.

3

Δὲν τοὺς βαραίν' ὁ πόλεμος, ἀλλ' ἔγινε πνοή τους
 ...κι ἐμπόδισμα δὲν εἶναι
 στὲς κορασιὲς νὰ τραγουδοῦν καὶ στὰ παιδιὰ νὰ παίζουν.

Ο ΠΕΙΡΑΣΜΟΣ

6

*Ἐστησ' ὁ Ἔρωτας χορὸ μὲ τὸν ξανθὸν Ἀπρίλη,
 κι ἡ φύσις ηὗρε τὴν καλὴ καὶ τὴ γλυκειά της ὥρα,
 καὶ μὲς στὴ σκιὰ ποὺ φούντωσε καὶ κλεῖ δροσιὲς καὶ μόσχους
 ἀνάκουστος κελατηδισμὸς καὶ λιποθυμισμένος.

Νερά καθάρια και γλυκά, νερά χαριτωμένα
χύνονται μὲς στὴν ἄβυσσο τὴν μοσχοβοιλισμένη,
και παίρνουνε τὸ μόσχο τῆς κι ἀφήνουν τὴ δροσιά τους
κι οὕλα στὸν ἥλιο δείχνοντας τὰ πλούτια τῆς πηγῆς τους
τρέχουν ἔδῶ, τρέχουν ἐκεῖ και κάνουν σὰν ἀηδόνια.

"Εξ' ἀναβρύζει κι ἡ ζωή, σ' γῆ, σ' οὐρανό, σὲ κῦμα.

"Αλλὰ στῆς λίμνης τὸ νερὸ π' ἀκίνητο 'ναι κι ἀσπρο,
ἀκίνητο ὅπου κι ἄν ίδῃς και κάτασπρο ὡς τὸν πάτο,
μὲ μικρὸν ἵσκιον ἄγνωρον ἔπαιξ' ἡ πεταλούδα,
πού 'χ' εὐωδίασει τς ὑπνους της μέσα στὸν ἄγριο κρίνο.

"Αλαφροίσκιωτε καλέ, γιὰ πὲς ἀπόψε τί' δες·

νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα σπαρμένη μάγια!

χωρὶς ποσῶς γῆς, οὐρανός, και θάλασσα νὰ πνέει,
οὐδ' ὅσσο κάν' ἡ μέλισσα κοντὰ στὸ λουλουδάκι,
γύρου σὲ κάτι ἀτάραχο π' ἀσπρίζει μὲς στὴ λίμνη
μονάχο ἀνακατώθηκε τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι,
κι ὅμορφη βγαίνει κορασιὰ ντυμένη μὲ τὸ φῶς του.

7

"Ερμα 'ν' τὰ μάτια ποὺ καλεῖς, χρυσὲς ζωῆς ἀέρα.

"Α π α ν τ α »

Διονύσιος Σολωμός

Διατάκτοι ποιητικοὶ πολιτικοὶ μητροὶ τὸ νεφελοπόδι
απότοπος ἡ τεχνή της ποίησης μητροῦ νομοθετούν μήτ
τολεσονούσι δητὸς στεγειτοῦ γῆς φύτεμα τὸν ιαλ
νοσφέρειν φήγοισε νητὸν νοσονομάτων νομίσειν τὸν
νοτεῖσθαι τὸν ιαλό

ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΕΡΟΝ ΛΟΧΟΝ

1

"Ας μὴ βρέξῃ ποτὲ
Τὸ σύνυνεφον, καὶ ὁ ἄνεμος
Σκληρὸς ἃς μὴ σκορπίσῃ
Τὸ χῶμα τὸ μακάριον
Ποὺ σᾶς σκεπτάζει.

2

"Ας τὸ δροσίζῃ πάντοτε
Μὲ τ' ἀργυρᾶ της δάκρυα
Ἡ ροδόπεππλος κόρη·
Καὶ αὐτοῦ ἃς ξεφυτρώνουν
Αἰώνια τὰ ἄνθη.

3

"Ω γνήσια τῆς Ἐλλάδος
Τέκνα· ψυχαὶ ποὺ ἐπέσατε
Εἰς τὸν ὄγῶνα ἀνδρείως,
Τάγμα ἐκλεκτῶν ἡρώων,
Καύχημα νέον.

4

Σᾶς ὅρπαξεν ἡ τύχη
Τὴν νικητήριον δάφνην,
Καὶ ἀπὸ μυρτιάν σᾶς ἔπλεξε
Καὶ πένθιμον κυπάρισσον
Στέφανον ἄλλον.

'Αλλ' ἂν τις ἀπεθάνῃ
Διὰ τὴν πατρίδα, ἡ μύρτος
Εἴναι φύλλον ἀτίμητον
Καὶ καλὰ τὰ κλαδία
Τῆς κυπαρίσσου.

5

'Αφ' οὐ εἰς τοῦ πρώτου ἀνθρώπου
Τοὺς ὄφθαλμοὺς ἡ πρόνοος
Φύσις τὸν φόβον ἔχυσε
Καὶ τὰς χρυσᾶς ἐλπίδας
Καὶ τὴν ἡμέραν.

6

'Ἐπὶ τὸ μέγα πρόσωπον
Τῆς γῆς πολυβοτάνου
Εὐθὺς τὸ οὐράνιον βλέμμα
Βαθυσκαφῇ ἐφανέρωσε
Μνήματα μύρια.

7

Πολλὰ μὲν σκοτεινά.
Φέγγει ἐπ' ὀλίγα τ' ἄστρον
Τὸ τῆς ἀθανασίας.
Τὴν ἐκλογὴν ἐλεύθερον
Δίδει τὸ θεῖον.

9

"Ελληνες τῆς πατρίδος
Καὶ τῶν προγόνων ἄξιοι·
"Ελληνες σεῖς, πῶς ἥθελεν
'Απὸ σᾶς προκριθῆν
"Αδοξος τάφος;

10

'Ο Γέρων φθονερὸς
Καὶ τῶν ἔργων ἔχθρὸς
Καὶ πάστης μνήμης ἔρχεται·
Περιτρέχει τὴν θάλασσαν
Καὶ τὴν γῆν δλην.

11

'Απὸ τὴν στάμναν χύνει
Τὰ ρεύματα τῆς λήθης
Καὶ πάντα τὰ ἀφανίζει.
Χάνονται οἱ πόλεις, χάνονται
Βασίλεια κι ἔθνη.
«Λύρα»

12

'Αλλ' ὅτε πλησιάσῃ
Τὴν γῆν ὃπου σᾶς ἔχει,
Θέλει ἀλλάξειν τὸν δρόμον του
'Ο χρόνος, τὸ θαυμάσιον
Χῶμα σεβάζων.

13

Αὐτοῦ, ἀφ' οὗ τὴν ἀρχαίαν
Πορφυρίδα καὶ σκῆπτρον
Δώσωμεν τῆς Ἑλλάδος,
Θέλει φέρειν τὰ τέκνα της
Πᾶσα μητέρα.

14

Καὶ δακρυχέουσα θέλει
Τὴν ιεράν φιλήσειν
Κόνιν καὶ εἰπεῖν: Τὸν ἔνδοξον
Λόχον, τέκνα, μιμήσατε,
Λόχον Ἡρώων.

'Ανδρέας Κάλβος

Ο ΒΩΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

1

Τρέξετε, ἀδέλφια, τρέξετε,
Ψυχαῑ θερμαί, γενναῖαι·
Εἰς τὸν βωμὸν τριγῦρο
Τῆς πατρίδος ἀστράπτοντα
Τρέξετε πάντες.

2

Ἄς παύσωσ' αἱ διχόνιαι
Ποὺ ρίχνουσι τὰ ἔθνη
Τυφλὰ ὑπὸ τὰ σκληρότατα
Όνυχια τῶν ἀγρύπνων
Δολίων τυράννων.

3

Τρέξετ' ἐδῶ· συμφώνως
Τοὺς χοροὺς ἃς συμπλέξωμεν,
Προσφέρων ὁ καθένας
Λαμπράν θυσίαν, πολύτιμον,
Εἰς τὴν πατρίδα.

4

Ἐδῶ ἃς καθιερώσωμεν
Τὰ πάθη μας προθύμως·
Τ' ἄρματα ἡμεῖς ἀδράξαμεν
Μόνον διὰ νὰ πληγώσωμεν
Τοῦ Ὀσμὰν τὰ στήθη

5

Ἐδῶ πάντα τὰ πλούτη μας
Ἄς χύσωμεν· ἐν ὅσῳ
Γυμνὸν σπαθὶ βαστοῦμε,
Μᾶς φθάνουσι τὰ φύλλα
Τίμια τῆς δάφνης

Κι ὕστερ' ἀφ' οὐ συντρίψωμεν
Τὸν ἔχιθιστον ζυγόν,
Ἄλλὰ ὅχι ἀβέβαια πλούτη
Θέλει μᾶς δώσει πάλιν
Ἡ Ἐλευθερία.

7

Ἐδῶ ἥδονάς καὶ ἀνάπταισιν,
Ω φίλοι, ἃς παραιτήσωμεν·
Ξηρὴ πέτρα τὸ στρῶμα,
Φαρμάκι τὸ ψωμὶ^ν
Τῆς δουλείας εἶναι.

8

Ἐδῶ σὸν ἀναθήματα
Εἰς τὸν βωμὸν πλησίον
Τοὺς συγγενεῖς, τὰ τέκνα μας
Ἀγαπητά, τοὺς γέροντας
Τώρα ἃς ἀφήσωμεν.

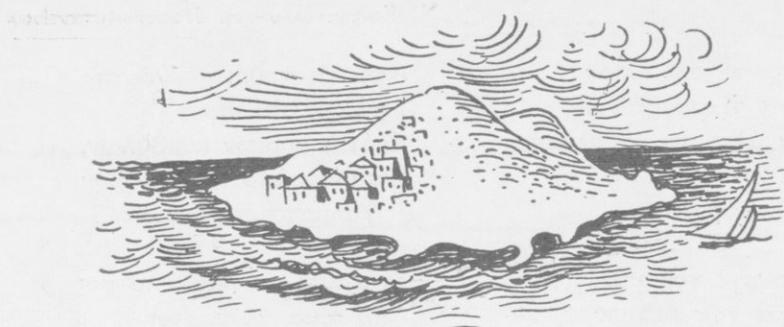
9

Πάντα ὅσα εἰς τὴν καρδίαν μας
Είναι ἀκριβῆ, δὲν πρέπουσιν
Εἰς ἄνδρας ποὺ τρομάζουν
Ἐμπροσθεν εἰς ἀνόητον
Βάρβαρον σκῆπτρον.

10

Οὔτε ἡ ζωὴ δὲν πρέπει.
Τρέξετε, ἀδέλφια, τρέξετε,
Συμμέτρως ἔχορεύσαμεν,
Σύμμετρα ἃς ἀποθάνωμεν
Διὰ τὴν πατρίδα.

Ἀνδρέας Κάλβος

ΤΑ ΗΦΑΙΣΤΕΙΑ

Χλωρά, μοσχοβιλοῦντα
Νησία τοῦ Αἰγαίου πελάγους,
Εύτυχισμένα χώματα
“Οπου ν̄ χαρά κι ν̄ είρήνη
Πάντα ἑκατοίκουν.

Τί τὰ θαυμάσια ἐγίνηκαν
Κοράσιά σας ὅπ' εἶχαν
Ψυχὴν σὰν φλόγα, χείλη
Σὰν δροσισμένα ρόδα,
Λαιμὸν σὰν γάλα;

Στὰ πλούσια περιβόλια σας
Βασιλικὸς καὶ κρίνοι
Ματαίως ἀνθίζουν, ἔρημα,
Οὕτ' ἔνα χέρι εύρισκεται
Νὰ τὰ ποτίζῃ.

Τὰ δάση, τὰ λαγκάδια σας
“Οπου αἱ φωναὶ ἀντιβόουν
Τῶν κυνηγῶν σιωπῶσι·
[Σκύλλοι ἔκει τώρα ἀδέσποτοι
Μόνον βαυίζουν.

Ἐλεύθερα, ἀχαλίνωτα
Μέσα εἰς τὰ ἀμπέλια τρέχουν
Τ' ἄλογα καὶ εἰς τὴν ράχιν τους
Τὸ πνεῦμα τῶν ἀνέμων
Κάθεται μόνον.

Εἰς τὸν αἰγιαλὸν
Ἄπὸ τὰ οὐράνια σύγνεφα
Ἀφόβως κατεβαίνουν
Κραυγάζοντες οἱ γλάροι
Καὶ τὰ γεράκια.

Βαθιὰ εἰς τὴν ἄμμον βλέπτω
Χαραγμένα πατήματα
Ζώντων παιδιῶν καὶ ἀνθρώπων·
“Ομως ποῦ εἰναι οἱ ἀνθρωποι;
Ποῦ τὰ παιδία;

Φρικτόν, θλιβερὸν θέαμα
Τριγύρο μου ἔξανοίγω,
Ποίων εἰναι τὰ σώματα
Ποὺ πλέουσ’ εἰς τὸ κῦμα;
Ποίων τὰ κεφάλια;

Αύγεριναι τοῦ ἥλιου
 Ἀκτίνες τί προβαίνετε;
 Τάχα ἀγαπάει νὰ βλέπη
 Ἔργα ληστῶν τὸ μάτι
 Τῶν οὐρανίων;

Δημιουργὲ τοῦ κόσμου,
 Πατέρα τῶν ἀθλίων
 Θνητῶν, ἃν σὺ τοῦ γένους μας
 Ὁλους ζητῆς τὸν θάνατον,
 "Αν σὺ τὸν θέλης,

Τὰ γόνατά μου ἐμπρός σου,
 Νά, πέφτονυ, τὸ ὑπερήφανον
 Κεφάλι μου ποὺ ἀντίκρυ
 Τῶν βασιλέων ὑψώνετο
 Τὴν γῆν ἐγγίζει.

Ίδού εὐλαβεῖς οἱ "Ελληνες
 Σκύπτουσιν ὅλοι· πρόσταξε,
 Κι ἐπάνω μας ἃς πέσωσιν
 Οἱ φλόγες τῆς ὁργῆς σου,
 "Αν σὺ τὸ θέλης.

Πλὴν πολυέλεος εἶσαι,
 Καὶ βοηθὸν σὲ κράζω...
 Βλέπω, βλέπω εἰς τὴν θάλασσαν
 Πετώμενον τὸν στόλον
 'Αγρίων βαρβάρων.

Κοίταξε πῶς ὁ ἥλιος
 Χρυσώνει τὰ πανιά των,
 Κοίταξε πῶς τὸ πέλαγος
 Ἀπὸ σπαθιῶν ἀκτίνας
 Τρέμον ἀστράπτει.

Ἄπὸ τὰς πρύμνας χύνεται
 Γεμίζων τὸν ἄέρα
 Κρότος μυρίων κυμβάλων,
 Καὶ μέσα ἀπὸ τὸν θόρυβον
 Ψάλματα ἐκβαίνουν :

« Στάζουσι τὰ μαχαίρια μας
 » Ἀπὸ αἷμα ἀκάθαρτον
 » Τῶν χριστιανῶν πρὶν πήξῃ
 » Ἐλᾶτε, ἐλᾶτε εἰς νέον
 » Αἷμα ἃς τὰ πλύνωμεν.
 » Ἐλᾶτε νὰ ζεστάσωμεν
 » Τὰ χέρια μας στὰ σπιλάγχνα
 » Οσων θυσίας προσφέρουσιν
 » Εἰς τὸν Σταυρὸν καὶ σέβονται
 « Αγίων εἰκόνας.

» Ἐλᾶτε, ἐλᾶτε, ὁ κόπος
 » Αν μᾶς καταδαμάσῃ,
 » Ἐπὶ σωροὺς σφαγμένων
 » Καθίζοντας ἀνάπταυσιν
 » Θέλομεν εὔρει.

» Τὰ ρόδα τῆς Ἑλλάδος
 » Εἰς τ' αἷμά της βαμμένα
 » θέλει φανοῦν τερπνότατον
 » Δῶρον τῶν γυναικῶν μᾶς
 » Κι ἔργον ἡρώων.»

—Σκληρά, δειλὰ ἀναθρέμματα
 τῆς ποταπῆς Ἀσίας,
 Ἐργον ἡρώων, ναί, βέβαια,
 Ποιος τὸ ἀμφιβόλλει, ὑπάρχει
 Τὸ τρόπαιόν σας.

'Εργον ἡρώων, ἃν σφάξῃτε
 'Αδύνατα παιδία,
 "Εργον ἡρώων, ἃν πνίξῃτε
 Τὰς τρυφεράς γυναικάς
 Καὶ γερόντια.

'Ιδού κι ἄλλα νησία
 Τὴν λύσσαν σας προσμένουσι,
 Πόλεις ίδού καὶ ἀλίκτυπος
 Ξηρὰ κατοικημένη
 'Απ' ἔθνη ἀθῶα.

Διὰ σᾶς ἡρώων κοπάδια,
 Δὲν φθάνει ἡ Χίος, ἡ Κύπρος,
 Τῶν Κυδωνιῶν δὲν φθάνουσι,
 Τῆς Κάσου καὶ τῆς Κρήτης
 Αἱ κατοικίαι.

"Αμμετε, μὴν ἀφήσετε
 Ζῶντα κανένα, ἀπ' αἷμα
 Τὰ αἰγαῖα νερὰ βαμμένα
 Κύματ' ἄς ἔχουν γέμοντα
 'Απὸ σφαγάδια.

"Ω "Ελληνες, ώς θεῖαι
 Ψυχαί, ποὺ εἰς τοὺς μεγάλους
 Κινδύνους φανερώνετε
 'Ακάματον ἐνέργειαν
 Καὶ ύψηλὴν φύσιν!

Πῶς ἀπὸ σᾶς καμμία
 Δὲν τρέχει τώρα; πῶς
 Κεῖ μέσα στὰ πλεόμενα
 Δὲν ρίχνεσθε καράβια
 Τῶν πολεμίων;

Πῶς, πῶς τῆς ταλαιπώρου
 Πατρίδος δὲν πασχίζετε
 Νὰ σώσητε τὸν στέφανον
 'Απὸ τὰ χέρια ἀνόσια
 Ληστῶν τοσούτων;

Εἶναι πολλὰ τὰ πλήθη των
 Καὶ φοβερὰ εἰς τὴν ὅψιν,
 'Αλλ' ἔνας "Ελλην δύναται,
 "Ενας ἄντρας γενναῖος
 Νὰ τὰ σκορπίσῃ.

"Οποιος τὴν δάφνην θέλει
 'Αθάνατον τῆς δόξης,
 "Οποιος δάκρυα διὰ τὸ ἔθνος του
 "Εχει, διὰ τὴν μάχην
 Νοῦν καὶ καρδίαν.

"Ας ἔκβη αὐτός.— Νά, βλέπω,
 Ταχεῖαι ώς τ' ἀπλωμένα
 Πτερὰ τῶν γερανῶν
 'Ερχονται δύο κατάμαυροι
 Τρομεραὶ πρῷραι.

Παύει ώς τόσον ὁ κρότος
 Τῶν μουσικῶν ὀργάνων,
 Τ' ἀγαρηνὰ τραγούδια
 Παύουν καὶ τὰ ὑπερήφανα
 Βλάσφημα μέτρα.

Μόνον ἀκούω τὸ φύσημα
 Τοῦ ἀνέμου, ὃπού περνῶντας
 Εἰς τὰ κατάρτια ἀνάμεσα
 Καὶ εἰς τὰ σχοινία σχισμένος
 Βιαίως σφυρίζει.

Μόνον ἀκούω τὴν θάλασσαν
Ποὺ ὡσὰν μέγα πιοτάμι
Ἄναμεσα εἰς βράχους
Κτυπῶντας μυρμυρίζει
Γῦρο εἰς τὰ σκάφη.

Νὰ αἱ κραυγαὶ καὶ ὁ φόβος,
Νὰ ἡ ταραχὴ καὶ ἡ σύγχυσις
Ἄπὸ παντοῦ σηκώνονται
Καὶ ἀπλώνουν πολυάριθμα.
Πανία νὰ φύγουν.

Στενόν, στενὸν τὸ πέλαγος
Ο τρόμος κάμνει, πέφτει
Ἐνα καράβι ἐπάνω
Εἰς τ' ἄλλο καὶ συντρίβονται,
Πνίγονται οἱ ναῦται.

"Ω, πῶς ἀπὸ τὰ μάτια μου
Ταχέως ἔχαθη ὁ στόλος,
Πλέον δὲν ξανοίγω τώρα
παρὰ καπνούς καὶ φλόγες
Οὐρανομήκεις.

"Εξω ἀπὸ τὴν θαλάσσιον
Πυρκαϊὸν νικήτριαι
Ίδού πάλιν ἐκβαίνουν
Σωσμέναι αἱ δύο κατάμαυροι
Θαυμάσιαι πρᾶραι.

Πετάουν, ἀπομακρύνονται,
Στὸ διάστημα τοῦ ἀέρος
Χωσμέναι γίνονται ἄφαντοι,—
Διαβαίνουσαι ἐπαιάνιζον,
Κι ἥκουεν δ κόσμος :

Κανάρη!— καὶ τὰ σπῆλαια
τῆς γῆς ἐβόουν, Κανάρη!—
Καὶ τῶν αἰώνων τὰ ὅργανα
Ἴσως θέλει ἀντηχῆσουν
Πάντα, Κανάρη!

«Λύρα»

Ανδρέας Κάλβος

Η ΑΘΗΝΑ

«Η Αθήνα είναι άποσπασμα ἀπό τὸ μεγάλο ἐπικολυμικὸ ποίημα «Ἡ φλογέα τοῦ Βασιλιᾶ». Ἀπὸ τὶς σημειώσεις τοῦ ποιητῆ παίρομε τὰ ἀκόλουθα ποδείχνουν τὴν ὑπόθεσι τοῦ ποιήματος :

Σύμφωνα μὲ τὰ παραδομένα ἀπὸ τὸν βυζαντινὸν χρονογράφον, τὸν καιρὸν τοῦ αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Παλαιολόγου, δταν πολιορκοῦσε τὴν φραγκοκρατούμενη Πόλιν, ἀξιωματικὸν τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ διασκεδάζον σ' ἔνα ἐφευπομένο μοναστήριο ἔξω ἀπὸ τὴν Πόλιν. Βλέπονταν ἔκει ἔνα μνῆμα ὀδάνοικτο καὶ στὸ πλάι τον ἀκούμπισμένο ἔνα σκέλετο ἀνθρώπου μὲ μιὰ φλογέα στὸ στόμα. Ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴ τοῦ τάφου κινημένοι μαντεύονταν, πὼς τὸ σκέλεθρο μὲ τὴ φλογέα εἶναι ὁ νεκρὸς τοῦ κραταοῦ αὐτοκράτορα Βασιλέον τοῦ Βονλγαροκτόνου, ποὺ ἐκατὸ χρόνια πρὸν εἶναι πεθαμένος. Οἱ ἀξιωματικοὶ προσκυνοῦνταν τὸ λείφατο καὶ στέλνονταν ἀγγελιαφόρο, γιὰ νὰ φέρῃ στὸν Παλαιολόγο τὸ μήνυμα. Θέλονταν νὰ βγάλουν τὴ φλογέα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λειψάνου, γιὰ περιπτώματα βαλμένη ἔκει.

Ἡ φλογέα ἡ περιπαίχτρα γίνεται φλογέα συμβολική, μυστηριακή, ἐπική. Μιλᾶ, τραγούδα, γάλλει. Κρατᾶ δεμένους μὲ τὴν ἔκστασι τὸν ἔεφαντωτές. Στὸ ἔξης τὸ ποίημα ἀκολουθεῖ καὶ τελειώνει ἀχώριστο ἀπὸ τὸ τραγούδι τῆς φλογέρας μαζὶ ἐπικό, λυρικό, ἴστορικό, φιλοσοφικό, μυστικό, προφητικό. Ἡ πνοὴ τοῦ ποιητῆ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ βασιλιᾶ δεμένες ἀκατάλητα σὲ μιὰν ἀτμοσφαῖρα ὀνείρουν ὅραματικοῦ, ποὺ τὴν ἀποτελοῦν μαζὶ θετικὰ καὶ μεταφυσικὰ στοιχεῖα. Στὸ σύνολο τοῦ τὸ ποίημα εἶναι ἐπικολυμικὸ ἡ καθαρότερα ἔνας ἐπικός «Υμνος σὰν τὸν δημητριανὸν ὕμνον».

Στὸν τρίτο λόγο γίνεται ἀπαρθίμητος τοῦ τροπαιοφόρου δρόμου τοῦ Βονλγαροκτόνου ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ κάστρα κι ἀπὸ τὸν κάμπον καὶ τὶς λίμνες τῆς Μακεδονίας. Συντρίβει τὸ Βονλγαρο, ὅπον σταθῇ κι ὅπον περάσῃ. Ἀποφασίζει τέλος νὰ προσκυνήσῃ τὴν Παναγία, «Ἀθηνιώτισσα», ποὺ ἦταν στὴ χάρι Τῆς ταμένος καὶ νὰ φάλη νικητήρια στὴν ὑπέρμαχο Στρατήγισσα. Δὲ στέκεται στὶς μεγάλες Μακεδονικὲς πολιτεῖες μήτε στὴν «Εφτάλοφη». Ἰσα τραβᾷ στὴν «Αθήνα».

Γιὰ τὴν Φλογέα τοῦ Βασιλιᾶ πολλοὶ εἴπαν πὼς μὲ τὴν πνοὴ της θυμίζει βιβλικὸν προφῆτες, καὶ δὲν εἶναι μόνο ἔνας ὕμνος τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου καὶ τοῦ βυζαντινοῦ ἐλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἔνας ὕμνος τοῦ ἐλληνικοῦ φυσικοῦ κόσμου.

Πρωί, καὶ λιοπερίχυτη καὶ λιόκαλ[?] εἴναι! ἡ μέρα,
κι ἡ Ἀθήνα ζαφειρόπετρα στῆς γῆς τὸ δαχτυλίδι!
Τὸ φῶς παντοῦ, κι ὅλο τὸ φῶς, κι ὅλα τὸ φῶς τὰ δείχνει
καὶ στρογγυλὰ καὶ σταλωμένα*, κοίτα, δὲν ἀφήνει
τίποτε θαμποχάραγο, νὰ μὴν τὸ ξεδιαλύνης
ὅνειρο ἀν εἴναι ἡ κι ἀν ἀχνὸς ἡ ἀν εἴναι κρουστὸ κάτι.

Περήφανα καὶ ταπεινά, κι ὅλα φαντάζουν ἔδια.
 Καὶ τῆς Πεντέλης ἡ κορφὴ καὶ τ' ἀχαμνὸς σφερδούκλι *
 κι ὁ λαμπρομέτωπος ναὸς* καὶ μιὰ χλωμὴ ἀνεμώνη,
 τὰ πάντα, ὅμοια βαραίνουνε στὴ ζυγαριὰ τῆς πλάστης.

* * *

Κι ὅλα σιμὰ τὰ φέρνεις, φῶς, κι ὅλα τὸ φῶς τὰ δείχνει
 μὲ μοῖρα σὰν ξεχωριστή. Τῆς Αἴγινας ὁ κόρφος
 ἀσπρογαλιάζει* ὀλόχυτος, λαμποκοπᾶ· τὸν πάει
 σιμὰ πρὸς τοὺς κυματιστοὺς καὶ σὰ γραμμένους λόφους·
 καὶ τὸ βαθὺ ἀκροούρανο σημαδεμένο μόνο
 ἀπὸ τὸ μαῦρο ἐνὸς πουλιοῦ καὶ τ' ἀσπρὸ ἐνὸς συγγέφου
 τὰ πάει πρὸς τὸ βουνόπλαγο, καὶ τοῦ βουνοῦ τῇ ράχῃ
 τὴν πάει σιμὰ στὸ λιόφυτο τοῦ κάμπου, καὶ τὸν κάμπο
 τόνε σιμώνει στὸ γιαλό, καὶ τοῦ γιαλοῦ καὶ οἱ βάρκες
 στὰ σπιτικὰ κατώφλια ὁμπρὸς τραβᾶν κατὰ τὴ χώρα
 ἥσυχα γιὰ ν' ἄράξουνε. Κι ὅλα τὸ φῶς τὰ δείχνει
 ἀεροφερμένα πιὸ κοντά, σάμπως καημὸ νὰ τὸ χτῆ
 νὰ τὰ ὄρμηνέψῃ νὰ πιαστοῦν κι ἔνα χορὸ νὰ στήσουν,
 ὅσο ποὺ τὸ νὰ στ' ἀλλουνοῦ τὴν ἀγκαλιὰ νὰ πέσῃ.

* * *

"Ετσι ὁλογύρα τὰ βουνὰ κι ὁ λογγωμένος Πάρνης
 κι ὁ ἐλεφαντένιος ὁ "Υμηττὸς κι ἡ ἀγέρινη Πεντέλη
 βλέπονται κι ὅλο βρίσκονται σὲ συντυχιὰ μὲ τ' ἄλλα
 τὰ πιὸ φτενόγραφτα καὶ πιὸ μακριὰ ξαγναντεμμένα
 βουνά· τῆς "Υδρας, τ' Αναπλιοῦ, τοῦ Δαμαλᾶ, τῆς Κόρθος·
 κι ἄκρες καὶ λόφοι καὶ στενά καὶ βράχοι κι ἀκρογιάλια,
 Τριπύργι, Φάληρο, Περαίας καὶ οἱ σκάλες καὶ οἱ λιμιῶνες
 κι ἡ Σαλαμίνα ἀθάναστη κι ἡ ἐρημικὴ Ψυττάλη
 ὡς πέρα ποὺ τὸν ἀσπρὸ * ναὸ βασιλικὴ κορώνα
 φορεῖ δειγμένο ἀπὸ παντοῦ τὸ Σούνιο τ' ἀκροτόπι.

"Η ἀττικὶα ἡ ἀκροθάλασσα καὶ ξεχωρίζει μέσα
 στὴν "Ασπρη* θάλασσα καὶ ζῆ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάννας
 εὐγενικώτερη ἀπ' αὐτὴ καὶ σάμπως πιὸ γαλάζια.

«Η φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ» (Λόγος "Εβδομος")

Κωστῆς Παλαμᾶς

— Λαζαρίδητον ὅπει νερίνινος εποιει τη ρέψισθαι καλάστη
Ταῦς εἴη γνόδιαζυγός θόμης [Λύνει πάροι μητέλατος νέος
η μητέλατος χωρίσιος — μητέλατος οικογένειας θέραπον
Πιεστός οικογένειας η μητέλατος οικογένειας θέραπον
Οικογένειας η μητέλατος οικογένειας θέραπον
η μητέλατος οικογένειας η μητέλατος οικογένειας θέραπον
μητέλατος οικογένειας η μητέλατος οικογένειας θέραπον

ΤΟΥ ΓΙΟΦΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

[Παρὰ πλείστοις λαοῖς ἐπιχρατεῖ ή δοξασία, ὅτι πρὸς στερέωσιν καὶ προφύλαξιν ἀπὸ οἰονδήποτε κινδύνου παντὸς κτίσματος ἀπαιτεῖται νὰ προσηλαθῇ εἰς αὐτὸν ζῷον, κατορυττόμενον εἰς τὰ θεμέλια ἢ ἐντειχίζόμενον· δον δ' εὐγενέστερον εἶναι τὸ ζῷον, τόσον μεγαλυτέραν θεωρεῖται ὅτι ἔχει δύναμιν πρὸς προστασίαν τοῦ κτίσματος. Εἰς τὴν δοξασίαν ταῦτην ἀναφέρονται καὶ ἀρχαῖοι Ἑλληνικοὶ μῦθοι καὶ βυζαντινοὶ παραδόσεις περὶ θυσίας ἀνθρώπων κατὰ τὴν θεμελίωσιν μεγάλων οἰκοδομημάτων. Ἡ ψυχὴ τοῦ θύματος ὑπετίθετο ὅτι διὰ τῶν ὑπερφυσικῶν δυνάμεων, τάς δποίας ἔχονταί εἰπεν γῆς ἀπολελυμέναι τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος ψυχαί, ἡδόνατο νὰ προσλαμβάνῃ κατὰ βούλησιν παντοίας μορφᾶς καὶ εἰχει φύμην ὑπεράνθρωπον, προωρισμένη δὲ νὰ φυλάττῃ καὶ περιέπῃ τὸ οἰκοδόμημα εἰς τὸ δποίον προσηλώθη· ἵτο φοβερά εἰς τοὺς ἐπιχειροῦντας νὰ τὸ παραβλάψωσι καὶ ἴκανην' ἀπατρέπη τοὺς ἀπειλοῦντας αὐτὸν κινδύνους. Τὸ θύμα ἐγίνετο τὸ στοιχεῖο τοῦ οἰκοδομήματος, διὸ στοιχείωσις ἐλέγετο ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν ἡ διὰ θυσίας οἰκοδόμησις.

Εἰς τοιαύτην παράδοσιν στηρίζεται καὶ τὸ πανελλήνιον τραγούδι τοῦ γιοφυοῦ τῆς Ἀρτας, τοῦ δποίου παραλλαγαὶ ἀναφέρονται καὶ εἰς ἄλλας γεφύρας ἡ ἄλλα οἰκοδομήματα (οἰον τῆς γεφύρας τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Πηνειοῦ, τῶν Αδάνων, τῆς βρόντης τῆς Ἀράχοβας, τοῦ ὑδραγωγείου τῶν Δέρκων κλπ.). Παρέλαβον δὲ τὴν ἐλληνικὴν ταῦτην παράδοσιν προσαρμόσαντες εἰς ἐπιχώρια οἰκοδομήματα καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς ἐλληνικῆς χερσονήσου (Ρωμοῦνοι, Ἀλβανοί, Σέρβοι, Βούλγαροι). N. Πολίτης.]

Σαράντα πέντε μάστοροι καὶ ἔχηντα μαθητάδες
γιοφύρι νέθεμέλιωναν στῆς Ἀρτας τὸ ποτάμι.

‘Ολημερὶς τὸ χτίζανε, τὸ βράδυ ἐγκρεμιζόταν.

Μοιρολογοῦν οἱ μάστοροι καὶ κλαῖν οἱ μαθητάδες.

— Ἀλλοίμονο στοὺς κόπτους μας, κρίμα στὶς δούλεψές μας, 5
ὅλημερὶς νὰ χτίζουμε, τὸ βράδυ νὰ γκρεμιέται.

- Πουλάκι ἔδιάβη κι ἔκατσε ὀντίκρυ στὸ ποτάμι,
δὲν ἐκελάηδε σὰν πουλί, μηδὲ σὰ χελιδόνι,
παρὰ ἐκελάηδε κι ἔλεγε, ἀνθρωπινὴ λαλίτσα:
- 10 — “Ἄν δὲ στοιχειώσετε ἄνθρωπο, γιοφύρι δὲ στεριώνει·
καὶ μὴ στοιχειώσετε ὄρφανό, μὴ ξένο, μὴ διαβάτη,
παρὰ τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὅμορφη γυναικα,
πᾶρχεται ἀργὰ τ’ ἀποταχύ καὶ πάρωρα τὸ γιόμα.

***

- Τ’ ἄκουσ’ δ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει.
Πιάνει, μηνάει τῆς λυγερῆς μὲ τὸ πουλὶ τ’ ἀηδόνι:
‘Ἀργὰ ντυθῆ, ἀργὰ ἀλλαχτῆ, ἀργὰ νὰ πάῃ τὸ γιόμα,
ἀργὰ νὰ πάῃ καὶ νὰ διαβῆ τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι.
Καὶ τὸ πουλὶ παράκουσε, κι ἀλλιῶς ἐπῆγε κι εἶπε:
— Γοργά ντυσου, γοργά ἀλλαξε, γοργά νὰ πᾶς τὸ γιόμα,
γοργά νὰ πᾶς καὶ νὰ διαβῆς τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι.

***

- Νά τηνε κι ἔξανάφανεν ἀπὸ τὴν ἄσπρη στράτα.
Τὴν εἰδ’ δ πρωτομάστορας, ραγίζεται ἥ καρδιά του.
‘Ἀπὸ μακριὰ τοὺς χαιρετᾶ κι ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέει:
— Γειά σας, χαρά σας μάστοροι καὶ σεῖς οἱ μαθητάδες,
μὰ τί ἔχει δ πρωτομάστορας κι εἶναι βαργωμισμένος;
— Τὸ δαχτυλίδι τὸπεσε στὴν πρώτη τὴν καμάρα,
καὶ ποιός νὰ μπῇ καὶ ποιός νὰ βγῇ τὸ δαχτυλίδι ναῦρη;
— Μάστορα, μὴν πικραίνεσαι κι ἔγώ νὰ πά’ σ’ τὸ φέρω,
ἔγώ νὰ μπῶ κι ἔγώ νὰ βγῶ τὸ δακτυλίδι ναῦρω.

***

- 30 Μηδὲ καλὰ κατέβηκε, μηδὲ στὴ μέσ’ ἐπῆγε.
— Τράβα, καλέ μ’, τὸν ἀλυσο, τράβα τὴν ἀλυσίδα,
τί ὅλον τὸν κόσμο ἀνάγειρα καὶ τίποτες δὲν ηὔρα.
“Ἐνας πιχάει* μὲ τὸ μυστρὶ κι ἀλλος μὲ τὸν ἀσβέστη,
παίρνει κι δ πρωτομάστορας καὶ ρίχνει μέγα λίθο.

—'Αλλοίμονο στή μοῖρά μας, κρίμα στὸ ριζικό μας!

Τρεῖς ἀδερφάδες ἡμαστε κι οἱ τρεῖς κακογραμμένες,

ἡ μιά χτισε τὸ Δούναβη, κι ἡ ἄλλη τὸν Ἀφράτη
κι ἐγὼ ἡ πλιὸ στερνότερη τῆς "Αρτας τὸ γιοφύρι.

Ως τρέμει τὸ καρυόφυλλο, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφύρι,

κι ώς πέφτουν τὰ δεντρόφυλλα, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες

40

**

—Κόρη, τὸν λόγον ἄλλαξε κι ἄλλη κατάρα δῶσε,

πόχεις μονάκριβο ἀδερφό, μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ.

Κι αὐτὴ τὸν λόγον ἄλλαξε κι ὅλη κατάρα δίνει.

—"Αν τρέμουν τ' ἄγρια βουνά, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφύρι,

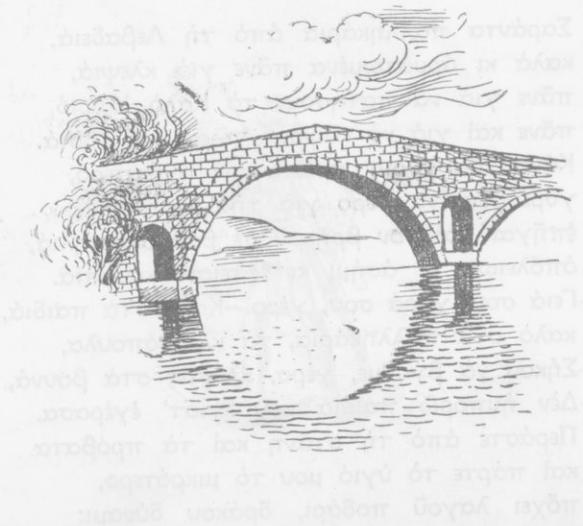
κι ἀν πέφτουν τ' ἄγρια πουλιά, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες,

τί ἔχω ἀδερφὸ στὴν ξενητειά, μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ.

Ν. Πολίτης «Ελλογαὶ ἀπὸ τὰ πραγούδια τοῦ Ἐλλ. Λαοῦ»

(Δημοτικόν)

Άλλοτε τὸν ΙΩαννινὸν πλαναράνιον τοῦ παραποταμοῦ τοῦ Καραϊσκάκηνος
θεοὶ οἵτινες ποντίσαις περιέργαιοι ποιούσκοις θεοῖς γειτονίστησαν μὲν ποντίσαις
ποντίσαις τοῦ ποταμοῦ πορεύονται αὐτὸν τοῦ ποταμοῦ ποταμοῦ ποντίσαις τοῦ ποταμοῦ

ΣΑΡΑΝΤΑ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΑ

[Ἄλι πολεμικαὶ γνώσεις, τὰς δύοις πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ κλέφτης καὶ οἱ κανόνες τοῦ βίου, τὸν δύοις ἀπαραιτήτως δρεῖται νὰ τηρῇ, ἐκτίθενται εὐσωόπτως εἰς τὸ προκείμενον ἄσμα, ὑπὸ τὸν τύπον διηγιῶν γέροντος κλέφτη πρὸς πρωτοπερόνους πολεμιστάς. Ὁ κλέφτης πρέπει νὰ ἔχῃ ἀσφαλεῖς τόπους καταυλισμοῦ, νὰ ἡσενῷῃ τὰς ὁδοὺς καὶ ἀτραποὺς τῶν δρέων, νὰ γινώσκῃ πόθεν δύναται νὰ πορέζεται τὰ ἐφόδια αὐτοῦ, πρωτίστως δὲ νὰ διάγῃ βίου σώφρονα καὶ νηφάλιον, ἀποφεύγων τὸν πότον καὶ τὴν πρὸς τὰς γυναικας κοινωνίαν, διότι ἡ παρέκκλισις ἀπὸ τῶν ὅρων τούτων τοῦ βίου φέρει εἰς ὀλεθρον. Οἱ νέοι παρήκουνσαν τὰς νουθεσίας τοῦ γέροντος καὶ διέτρεξαν κίνδυνον μέγαν ἀπὸ τοῦ δύοιον τὸν διέσωσεν αὐτός, ἀποδεῖξας ὅτι ἡτο ὑπέρτερος αὐτῶν, ὅχι μόνον κατὰ τὴν γνώμην, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀνδρείαν. N. Π ο λ ι τ η σ J.]

Σαράντα παλληκάρια ἀπὸ τὴν Λεβαδειά,
καλὰ κι ἀρματωμένα πᾶνε γιὰ κλεψιά,
πᾶνε γιὰ νὰ πατήσουν τὸ Καλὸ Χωριό,
πᾶνε καὶ γιὰ νὰ κάψουν χῶρες καὶ νησιά.
Κάνα* δὲν ἔχουν πρῶτο καὶ τραυνύτερο,
γυρεύουν ἔνα γέρο γιὰ τὴν ὅρμηνειά,
ἐπῆγαν καὶ τὸν βρῆκαν σὲ βαθειά σπηλιά,
ὅπολειωνε τ' ἀσήμι κι ἔφτειανε κουμπιά.

—Γειά σου, χαρά σου, γέρο.—Καλὸ στὰ παιδιά,
καλὸ στὰ παλληκάρια, τὰ κλεφτόπουλα,
—Σήκου νὰ βγοῦμε, γέρο, κλέφτες στὰ βουνά,
—Δέν ἡμπορῶ παιδιά μου, γιατ' ἔγέρασα.

Περάστε ἀπὸ τὴν στάνη καὶ τὰ πρόβατα,
καὶ πάρτε τὸ ὑγιό μου τὸ μικρότερο,
ποῦχει λαγοῦ ποδάρι, δράκου δύναμι:

ξέρει τὰ μονοπάτια καὶ τὰ σύρματα*,
 ξέρει καὶ τὰ λημέρια ποὺ λημέριαζα,
 ξέρει τὶς κρύες βρύσες πόσπινα νερό,
 ξέρει τὰ μονοπάτια πόσπαιρνα ψωμί,
 καὶ ξέρει καὶ τὶς τρύπες ὅπου κρύβομουν.
 Αὐτοῦ μπροστά ποὺ πᾶτε, στὸ Καλὸ χωριό*,
 ἔχει ὅμορφα κορίτσια καὶ γλυκὰ κρασιά,
 τήρα μὴ σᾶς μεθύσουν καὶ σᾶς πιάσουνε,
 καὶ στὸν κατῆ* σᾶς πᾶνε, σᾶς κρεμάσουνε.

Τοῦ γέρου τὴν ὄρμήνεια τὴν ξεχάσανε,
 ἐπῆγαν καὶ μεθύσαν καὶ τοὺς πιάσανε.
 Σὰν τ' ἄκουσε κι δὲ γέρος χαμογέλασε,
 κουμπούρια ξεκρεμάει κι ἀρματώνεται.
 Στὸ δρόμο ποὺ πηγαίνει βρίσκει τὸν πασᾶ.
 —Ωρα καλή, πασᾶ μου καὶ Τοῦρκο κριτή,
 νὰ βγάλης τὰ παιδιά μου ἀπ' τὴ φυλακή.

N. Πολίτη «Εκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ 'Ελλ. Λαοῦ» (Δημοτικὸν)

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΤΟΥ ΣΤΑΘΑ

αῦρο καράβ' ἀρμένιζε στὰ μέρη τῆς Κασσάντρας.
Μαῦρα πανιὰ τὸ σκέπταζαν καὶ τούρανοῦ σημαία.
Κι ὅμπρός κορβέττα μ' ὄλικη σημαία τοῦ προβγαίνει.
—Μάϊνα, φωνάζει, τὰ πανιά, ρίξε τὶς γάμπιες κάτω.
—Δὲν τὰ μαϊνάρω τὰ πανιά κι οὐδὲ τὰ ρίχνω κάτω.
Μὴ μὲ θαρρεῖτε νιόνυφη, νύφη νὰ προσκυνήσω ;
Ἐγώ εἴμαι ὁ Γιάννης τοῦ Σταθᾶ, γαμπρός τοῦ Μπουκουβάλα.
Τράκο, λεβέντες, δώσετε, ἀπίστους μὴ φοβᾶστε.

Κι οἱ Τοῦρκοι βόλτα ἔρριζαν κι ἐγύρισαν τὴν πλώρη.
Πρῶτος ὁ Γιάννης πέταξε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.
Στὰ μπούνια τρέχουν αἴματα, τὸ πέλασο κοκκινίζει.
Κι ἀλλά ! ἀλλάχ ! οἱ ἀπιστοί κράζοντας προσκυνοῦνε.

N. Πολίτη «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἐλλ. Λαοῦ» (Δημοτικὸν)

Α·Ι·Τ Ο Σ

“Ἐνας ἀϊτὸς περήφανος, ἔνας ἀϊτὸς λεβέντης,
ἀπὸ τὴν περηφάνεια του κι ὅπὸ τὴ λεβεντιά του,
δὲν πάει τὰ κατώμερα νὰ καλοξεχειμάσῃ,
μόν' μένει ὀπάνω στὰ βουνά, ψηλὰ στὰ κορφοβούνια.

Κι ἔρριξε χιόνια στὰ βουνά καὶ κρούσταλλα στοὺς κάμπους,
Κι ἀγνάντια βγῆκε κι ἔκατσε, σ' ἓνα ψηλὸ λιθάρι,
καὶ μὲ τὸν ἥλιο μάλωνε καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέει :

—“Ηλιε, γιὰ δὲ βαρεῖς κι ἔδω σ' τούτη τὴν ἀπόσκιούρα,*
νὰ λειώσουνε τὰ κρούσταλλα, νὰ λειώσουνε τὰ χιόνια,
νὰ γίνη μιὰ ἄνοιξι καλή, νὰ γίνη καλοκαίρι,
νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, νὰ γιάνουν τὰ φτερά μου,
νὰρθοῦνε τᾶλλα τὰ πουλιά καὶ τᾶλλα μου τ' ἀδέρφια ;

N. Πολίτη «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλλ. Λαοῦ»

(Δημοτικὸν)

ΘΡΗΝΟΙ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

[1. Καὶ ἐσυνέβηκε αὐτὲς τὶς ἡμέρες ὅπου οἱ Τοῦρκοι ἐποιορκοῦσαν τὸ Μεσολόγγιον καὶ συχνὰ ὀλημερίς καὶ κάποτε ὀλονυχτὶς ἔτρεμε ἡ Ζάκυνθος ἀπὸ τὸ κανόνισμα τὸ πολύ. . . Καὶ ἡ γῆ ἔτρεμε ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὰ πόδα μας . . .

2. Καὶ κάποιες Μεσολογγίτισσες (πρόσφυγες στὴ Ζάκυνθο) ἐπερπατοῦσαν τριγύρο. . . καὶ ὅταν ἐκονραζόντανε ἐκαθόντανε στ' ἀκρογιάλι καὶ συχνὰ ἀνασηκώνανε τὸ κεφάλι κι ἀκούνανε, γιατὶ ἐφοβόντανε μὴν πέσῃ τὸ Μεσολόγγιον.

Δ. Σολωμός J.

A'

Μπραΐμ πασᾶς συντάζεται σαράντ' ὄχτω χιλιάδες,
στὴν Πάτρα μπαρκαρίζεται, στὸ Βασιλάδι ἀράζει.

— Πολλὰ τὰ ἔτη Κιουταχῆ.—Καλὸ στὸν Ἰμπραΐμη.

— Μπραΐμ μου τ' ἥθελες ἐδῶ, ἐδῶ στὸ Βασιλάδι ;

Ἐδῶ δὲν εἶναι Νιόκαστρο, Κορώνη καὶ Μοθώνη,
ἐδῶ τὸ λένε Κάρελι, τὸ λένε Μεσολλόγγι,
ποὺ πολεμᾶ ὁ Κιουταχῆς μ' ἔξήντα δυὸ χιλιάδες.

Σήκω, Μπραΐμ μου, φεῦγ' ἀπ' ἐδῶ, φεῦγ' ἀπ' τὸ Βασιλάδι,
νὰ μὴ χαθῆ τ' ἀσκέρι σου κι ἐσένα τὸ κεφάλι.

— Τί λές ἐδῶ, μπρὲ Κιουταχῆ ; Τί λές εύτοῦ βεζύρη ;

“Ολο τ' ἀσκέρι νὰ χαθῆ κι ἐμένα τὸ κεφάλι,

στὸ Μισολόγγι θὲ νὰ μπῶ νὰ στήσω τὸ τσαντήρι,

νὰ πάρω τοὺς γκιασούρηδες νὰ στείλω στὸ Μεσίρι*.

Συλλογὴ Πάσσωβ

(Δημοτικὸν)

B'

‘Ο Νότης* ἐτραγούδαγε στοῦ Μάρκου τὸ κιβούρι,
καὶ λέει τραγούδια θλιβερὰ καὶ παραπονεμένα·

— Γιὰ σήκω ἀπάνου, Μᾶρκό μου, καὶ μὴ βαρυκοιμᾶσαι,
τί ὁ Βάλτος ἐπροσκύνησε κι ὅλο τὸ Ξηρομέρι.

Τὸ Μεσολόγγι ἀπόμεινε, δὲ θὲ νὰ προσκυνήσῃ·

στεριᾶς τὸ δέν’ ὁ Κιουταχῆς κι Ἀράπτης τοῦ πελάγου,

πέφτουν τὰ τόπια* σὰ βροχὴ κι οἱ μπόμπες σὰ χαλάζι

κι αύτὰ τὰ λιανοτούφεκα σὰν ἄμμο τῆς θαλάσσης

Συλλογὴ Ἀραβαντινοῦ

(Δημοτικὸν)

Γ'

Ποιός θὲ ν' ἀκούσῃ κλάηματα, γυναίκεια μοιρολόγια ;
 "Ἄσ πάγη νάπὸ τὸ Κάρελι κι ἀπὸ τὸ Μισολόγγι,
 κι ἔκει ν' ἀκούσῃ κλάηματα, γυναίκεια μοιρολόγια,
 πῶς κλαῖν οἵ μάννες γιὰ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ γιὰ μάννες.
 Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ σκοτωμὸ ποὺ θὲ νὰ σκοτωθοῦνε,
 μὸν' κλαῖνε γιὰ τὸ σκλαβωμὸ ποὺ θὲ νὰ σκλαβωθοῦνε.
 "Ἡταν Σαββάτ' ἀποβραδίς, ἀνήμερα Λαζάρου,
 τρανὸ τελάλη βάρεσαν μέσα στὸ Μισολόγγι·
 στὶς ἐκκλησιές μαζώχτηκαν ὅλοι, μικροὶ μεγάλοι,
 κι ἔνας τὸν ὄλλον ἔλεγε κι ἔνας τὸν ὄλλον λέει :
 —'Αδέρφια, τί θὰ κάμωμε στὸ χάλι ποὺ μᾶς ηῦρε ;
 Εἴκοσι μέρες πέρασαν ποὺ ὁ ζαΐρες ἐσώθη,
 φάγαμ' ἀκάθαρτα σκυλλιὰ καὶ γάτους καὶ ποντίκια·
 τὸ Βασιλάδι νέπεσε, τ' Ἀντελικὸν* ἐχάθη,
 ἥρθαν καὶ τὰ καράβια μας καὶ πάλι πίσω πᾶνε.
 Θανάστης Κότσκας* φώναξε, Θανάστης Κότσκας λέει :
 —'Αδέρφια, ἂς πολεμήσωμε τοὺς Τούρκους σὰ λιοντάρια
 καὶ τὸ γιουρούσ' ἂς κάμωμε, ἂς καὶ διαβοῦμε πέρα.
 Μπροστά θὲ νᾶθγουν οἱ γεροί, στὴν μέσην οἱ γυναῖκες.»
 —'Εγίνηκε τὸ τσάκισμα μὲς στοῦ Μακρῆ τὴν τάπια,
 καὶ τὸ γεφύρι χάλασσαν καὶ τὰ παιδιὰ τὰ πνίξαν·
 ἄρρωστοι μέσα μείνανε μαζὶ μὲ τὸ Δεσπότη·
 φωτιὰ στὸ κάστρο βάλανε, κανένας δὲ σκλαβώθη.

Συλλογὴ Πάσσωβ

(Δημοτικὸν)

μετανάστης που στέλνεται στην Ελλάδα από την Αίγανη με την πρόσφατη πολιτική της για την αποδομή της οικονομίας και την αποτίναξη της αγοράς. Η πολιτική της Ελλάδας για την αποδομή της οικονομίας είναι ένας από τους πιο δύσκολους πόνους για την Ελλάδα. Το πρόβλημα της αποδομής της οικονομίας είναι ένας από τα πιο δύσκολα προβλήματα για την Ελλάδα. Το πρόβλημα της αποδομής της οικονομίας είναι ένας από τα πιο δύσκολα προβλήματα για την Ελλάδα.

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Μηρού πασίν ταῦτα
στήριξεν Κόβω γιὰ σὲ τὰ βάγια
— Πολλὰ τὰ τραγουδιοῦ ἵερά,
— Μηρούσιες στὸ μέτωπο στὰ πλέκω
Ἐδῶ δὲν εἰ στεφάνια γιορτερά.
Ἐδῶ τὸ Λέσβος πατρὸς τοῦ θεοῦ
Βωμὸς τὸ μέτωπό σου !
Θυμᾶσαι ; Μιὰ φορὰ
στὸ γγίξαν καὶ στ' ἀγιάσαν
τῆς Δόξας τὰ φτερά !

«Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου»

Κωστής Παλαμᾶς

(χειροτοπία)

Ο Νότης* εργάζεται
και άλλα τραγούδια
— Για τηρία θάνατο
τι ο Βίτσος
Τὸ Μαστόνγυρο
ποιεῖται η θάνατος
θέτοντας την
την αύτη την
διάσταση

ΣΤ' ΑΡΜΑΤΑ

τ' ἄρματα ! 'Εμπρός, δλόρθοι, φτερωμένοι !
Παρατήστε τῆς δάφνης τὰ κρεβάτια,
ποὺ νὰ σημαδευτοῦνε δὲν προφτάσαν
ἀπ' τὰ κορμιά σας.

'Απὸ τῆς Κρήτης τὰ νερὰ ως τὸν κόρφο
τὸ Θεσσαλονικιώτη πρὸς τὸν Αἶμο
τὸ σάλπισμα τὸ μέγα τὸ σαλπίζει
ΣΑΛΠΙΧΤΗΣ, βράχος. . .

Δροσονήσια, τῆς "Ηπειρος κλεισοῦρες,
Ρουμελιῶτες δρυμοί, γιαλοὶ Μωραΐτες,
Μακεδονίτες ποταμοί, ἔνα βούησμα,
'Εμπρός, δλόρθοι !

Καὶ ὡς τῶν πατρίδων ἡ Πατρίδα, ὡς Μάννα,
στοῦ Σαλπιχτῆ τὸ σάλπισμα τὸ μέγα¹
πετιέται ἀπὸ τῆς δάφνης τὸ κρεβάτι
ποὺ δὲν κοιμώσουν.

Καὶ λέσ : Κι ἐγώ εἰμ' ἐδῶ ! 'Η μεγαλωσύνη
στὰ "Εθνη δὲ μετριέται μὲ τὸ στρέμμα,
μὲ τῆς καρδιᾶς τὸ πύρωμα μετριέται
καὶ μὲ τὸ αἷμα !

« *Bωμοί* »

Κωστής Παλαμᾶς

ΕΛΙΑ

Γ' Η «'Ελιά» είναι ἔνα κλασσικό ποίημα ἀπὸ τὰ ἀρτιώτερα, τὰ ὠραιότερα καὶ λνρικώτερα τοῦ Μαβίλη, στὸ δρόπο ἡ ρίμα του πλούσια καὶ ἡχερὴ ἐνωμένη καὶ μὲ παρηγήσεις κάνει τὴ μουσικὴ ἐντύπωσι δινατώτερη καὶ δμορφότερη. Μὰ τοῦτο δὲν είναι ἐδῶ τὸ θέμα μας. Είναι ἄλλο. Ποιός τάχα είναι ὁ στοχασμὸς τοῦ ποιητοῦ ποὺ ἔγραψε τὸ ποίημα; Ποιά ὀηλαδὴ ἡ κεντρικὴ του ἴδεα;

'Ασφαλῶς είναι ἡ ὠραία ἐλληνικὴ ἴδεα τῆς εὐθανασίας, θέμα ποὺ τὸ πραγματεύθηκαν ἀργότερα ὁ Γρυπάρης «Θάνατος», ὁ Πορφύρας «Βράδυν σ' ἔνα χωρίο», ὁ Παπαντωνίου «Ἐνθανασία» καὶ ἄλλοι. Μὰ ἐδῶ ἡ εὐθανασία τοῦ Μαβίλη δὲν είναι τὸ ἴδιο μὲ τὴν εὐθανασία τῶν ἀρχαίων «ὁ καλὸς καὶ ἔρδος θάνατος είναι θεῖο δῶρο» οὕτε καν ἀντιπροσωπεύει τὴν πανελλήνια ἴδεα γιὰ τὸ θάνατο, ποὺ τὸν θεωρεῖ κάτι σκληρὸ καὶ ἀποτρόπαιο, ποὺ ἔρχεται νὰ μᾶς χωρίσῃ ἀπὸ τὴν ὠραία φύσι καὶ τὴ γλυκειὰ ζωὴ:

«Καὶ μὲ τὰ τόσα βάσανα πάλε ἡ ζωὴ γλυκειά 'ναι».

* Ας θυμηθοῦμε τὸ πικρὸ παράπονο τοῦ Θανάση Διάκου, ποὺ κλείνει τὸ δίστιχο :

Γιὰ δές καιρὸ ποὺ διάλεξε ὁ χάρος νὰ μὲ πάρη,
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά καὶ βγάζει ἡ γῆς χορτάρι.

Καὶ δὸς Παλαμᾶς στὸ διήγημά του «Ο Θάνατος τοῦ παλληκαριοῦ» μᾶς παρουσίαζει τὸν ἥρωά του Μῆτρο, τὸ Μῆτρο τὸ λεβέντη, πολυβασιμόν, σαρακοφαγωμένο ἀπὸ τὴν ἀνίατη πληγὴ τοῦ ποδιοῦ του, νὰ μοιρολογῇ καὶ νὰ τὸν μοιρολογοῦν, ποὺ ἀφεντικά πεθαίνει μέσα σὲ μιὰ χαρούμενη φύσι ἀνοιξιάτικη. Καὶ δὸς Πορφύρας στὴ «Γαλήνη» τὸ ἴδιο λέει μὰ συμβολικά, δπου τὰ μαῦρα ξένα δὲν είναι ἄλλο παρὰ δ θάνατος καὶ τὰ καράβια ἡ ζωὴ :

Είναι μιὰ τόση ἀπανεμιὰ καὶ μιὰ γαλήνη τόση,
ποὺ τὰ καράβια στ' ἀνοιχτὰ μὲ τὰ πανιὰ ἀνοιγμένα
σταμάτησαν, γιὰ κοίταξε, σὰ νάχον μετανοιώσει
π' ἀφήνουν τέτοιαν ὁμορφιὰ καὶ πᾶν στὰ μαῦρα ξένα...

Μὰ πιὸ πολὺ ἀπ' δλους ἔξαιρει τούτη τὴν ἴδεα ὁ μεγάλος Σολωμὸς· θέλοντας στοὺς «'Ελεύθερους Πολιορκημένους» νὰ ἐπιτείνῃ τὸ τραγικὸ στοιχεῖο τοῦ θανάτου, ἀπ' δπου ἀναπτηδῷ τὸ ψυχικὸ μεγαλεῖο τῶν Μεσολογγιτῶν, βάζει τὴ φύσι στὴν πιὸ λαμπρή της ὥρα :

...Ο 'Απολίης μὲ τὸν ἔρωτα χορεύοντα καὶ γελοῦντε...
μὲ χίλιες βρόσες χύνεται, μὲ χίλιες γλῶσσες κρένει :
"Οποιος πεθάνη σήμερα χίλιες φορές πεθαίνει... .

'Η Πανελλήνια αὐτὴ ίδεα δὲν εἶναι νέα· εἶναι καὶ παλαιά. 'Απαράλλακτη μᾶς τὴν ἐμφανίζει καὶ ἡ ἀρχαία τραγῳδία. 'Η 'Αρτιγόνη τοῦ Σοφοκλῆ, ἡ Πολυζένη, οἱ δυὸς 'Ιφιγένειες -«ἐν Αὐλίδιν» καὶ «ἐν Ταύροις»- τοῦ Εὐριπίδη, ἂν καὶ ὑπομένον τῇ μοῖρᾳ, θρηνοῦν ὅμως γιὰ τὸ θάνατο ποὺ ἔρχεται νὰ σβήσῃ τὶς χαρές καὶ τὶς ἐλπίδες τους. Καὶ δ Ἀλας τοῦ Σοφοκλῆ πεθαίνοντας χαιρετᾷ μὲ περιπάθεια τῇ φύσι.

Ω φέγγος, ω γῆς ἱερὸν οἰκείας πέδον...
κοῆγναί τε ποταμοὶ θ' οἵδε καὶ τὰ Τρωικά
πεδία προσανδῶ, χαίρετ' ω τροφῆς ἐμοὶ... (Σοφ. Αἰ. 859)

'Ο θάνατος λοιπὸν εἶναι κάτι σκληρὸ γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ψυχή, τὸν ὑπομένει, ἀλλὰ τὴν τρομάζει καὶ δὲν τὸν θέλει.

'Αλλὰ δ καλὸς καὶ ἔνδοξος θάνατος εἶναι θεῖο δῶρο λέγοντον οἱ ἀρχαῖοι : «Καὶ ἐν αὐτῷ τὸ ἀμύνεσθαι καὶ παθεῖν κάλλιστον ἡγησάμενοι ἡ τὸ ἐνδότες σφέσθαι... δὲ ἐλαχίστον καιροῦ τύχης ἀμά ἀκμῆ τῆς δόξης μᾶλλον ἡ τοῦ δέοντος ἀπηλλάγησαν » (Περικλέους 'Επιτάφιος, Θουκυδ. κεφ. 42). "Ας θυμηθοῦμε καὶ τὸ περίφρυμο «κάτθανε Διαγόρα, οὐν ἐς 'Ολυμπιονάνθης», ποὺ εἴπε κάποιος Λάκων στὸ γέρο 'Ολυμπιονίκη Διαγόρα, δταν οἱ 'Ολυμπιονίκες γνιοι τον ἔβγαλαν τὰ στεφάνια τους, ἐστεφάνωσαν μ' αὐτὰ τὸν πατέρα καὶ τὸν σήκωσαν στὰ κέρια καὶ τὸν περιέφεραν γῆρο γῆρο νὰ τὸν ίδοιν οἱ θεατές. 'Η εὐθανασία λοιπὸν εἶναι καθαρὰ ἐλληνικὴ ίδεα καὶ τὴν ίδεα αὐτὴ πραγματεύεται δ Μαβίλης στὴν «'Ελιά».

'Η «'Ελιά» δὲ μάχεται γιὰ κάποια ὑψηλὴ ίδεα, γιὰ νὰ βρῇ τὸν ώρατο θάνατο. Μὰ εἶναι γέροικη, κονφαλιασμένη, καὶ ὁ θάνατος τὴν παραμονεύει, εἶναι μοιραῖος. Νὰ πεθάνῃ ἔρημη καὶ λησμονημένη μέσα σὲ μιὰ θύελλα ἡ σὲ μιὰ καταγίδα ἔσροιζωμένη μὲ σπασμένα κλαδιά ἡ κεραυνοπληκτη, θλιβερὸς ἀνάπτηρος;

"Οχι. 'Ο θάνατος πρέπει νῦρθῃ, ἐνῷ γῆρο τῆς σφύζει ἡ ζωὴ ποὺ τῆς θυμίζει τὶς δικές της δμοφρες στιγμές, καὶ ἔτσι ἔσχασμένη ἀπὸ τὴν χαρὰ καὶ τὴν δμοφρά, χωρὶς νὰ τὸ νοιώσῃ, μέσα σὲ εὐδάμονιά νὰ δεχθῇ τὸ θάνατο, ποὺ θὰ τὴν νεκροστολίσῃ μὲ τὸ στέφανο τῆς δικῆς της πρασινάδας. Καὶ δ θάνατος αὐτὸς μέσα σ' ἔνα τέτοιο περιβάλλον εἶναι «δῶρο θεῖο», γιατὶ δ 'Ελληνικὴ ψυχή, δπως εἶναι γνωστό, συγκινεῖται ἀπὸ τὴν δμοφρὰ καὶ λατρεύει τὴν δμοφριά. Καὶ τὴν εὐθανασία αὐτὴ μέσα στὴν δμοφρὰ πλαταίνει δ ποιητὴς ζητῶντας :

... "Ετσι νὰ πεθαίνουν
καὶ ἄλλες ψυχὲς τῆς ψυχῆς σου ἀδερφάδες].

τήν κουφάλα σου ἐφώλιασε μελίσσοι,
γέρικη ἐλιά, ποὺ γέρνεις μὲ τὴ λίγη
πρασινάδα, ποὺ ἀκόμα σὲ τυλίγει
σὰ νάθελε νὰ σὲ νεκροστολίσῃ.

Καὶ τὸ κάθε πουλάκι στὸ μεθύσι
τῆς ἀγάπης πιπίζοντας ἀνοίγει
στὸ κλαρί σου ἐρωτιάρικο κυνήγι,
στὸ κλαρί σου, ποὺ δὲ θὰ ξανανθίσῃ.

„Ω, πόσο στὴ θανὴ θὰ σὲ γλυκάνουν
μὲ τὴ μαγευτικὰ βοὴ ποὺ κάνουν
ὅλοζώντανης νιότης ὁμορφάδες,
ποὺ σὰ θύμησες μέσα σου πληθαίνουν.“

„Ω, νὰ μποροῦσαν ἔτσι νὰ πεθαίνουν
καὶ ἄλλες ψυχὲς τῆς ψυχῆς σου ἀδερφάδες.“

«Ἐργα»

Λορέντζος Μαβίλης

ΝΙΚΗ

[Στά 1896 ἔγιναν στὴν Ἀθήνα οἱ πρῶτοι παγκόσμιοι Ὄλυμπιακοὶ ἀγῶνες σὰ συνέχεια τῶν παλαιῶν, ποὺ ἔλαβαν σ' αὐτοὺς μέρος πολλοὶ ἀθλητές, δικοὶ μας καὶ ξένοι πρῶτοι Ὄλυμπιονίκης στὸ Μαραθώνιο δρόμῳ ἀνακτηρύχθησε ὁ Ἑλλην Σπ. Λούης, χωρικὸς ἀπὸ τὸ Μαρούσι τῆς Ἀττικῆς. Οἱ πρῶτοι αὐτοὶ ἀγῶνες θεωρήθηκαν γεγονός πολὺ σημαντικὸν δι παγκόσμιος τύπος τοὺς καιρούς τισε μὲν ἐνθουσιασμό, τονίζοντας τὸ βαθὺ νόημά τους, ποὺ κληροδότησαν στὴν ἀνθρωπότητα οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες, καὶ οἱ ποιητὲς τοὺς ἀφέρωσαν τῆς λύρας των δοξαστικὰ τραγονύδια. Ἐκτὸτε μέχρι σήμερα ἐπαναλαμβάνονται οἱ Ὄλυμπιαδες σὲ μιὰ ἀπὸ τις πρωτεύουσες στὴν Ἑρχώπη η στὴν Ἀμερική, ποὺ τὴν ὁρίζει η διεθνῆς Ὄλυμπιακῆς Ἐπιτροπῆς.

Ο Μαβίλης γεμάτος ὑπερηφάνεια καὶ χαρὰ καὶ γὰ τοὺς ἀγῶνες καὶ γὰ τὴν πρώτη ἑλληνικὴ νίκη τοῦ Λούη, ποὺ ἤσαν καὶ τὰ δυὸ δόξα τῆς Ἑλλάδος, ἔγραψε τὸ λαμπρὸ σονέτο του «Νίκη» J. N.A.K.

Εὔρεθηκ' ἔνα ἀτίμητο βληστίδι*

Τώρα ποὺ οἱ ἀρχαῖοι ξανάζησαν ἀγῶνες,

ποὺ τῆς πατρίδας δίνουν ζωογόνες φλόγες,

ἀντρεῖς πολεμικῆς μισίδι*

τοῦ Γένους μας παμπάλαιο στολίδι,

πόλαμψε στοῦ Ἡρακλῆ τοὺς ἑλαιῶνες

ἔπειτ' ἀπὸ εἰκοσιτρεῖς καὶ πάλι^τ αἰῶνες

ξαναστράφουν οἱ Ωδὲς τοῦ Βακχυλίδη*.

Σ' ἔμᾶς τὸν στέλνει τώρα η Ἑλλάδα Μάννα

θρίαμβου ἀρραβώνα στὴ μεγάλη πάλη,

καὶ τὸ Γένος μ' ἐλπίδες θρέφει μάννα*,

ποὺ σ' ἄγιο ἀγῶνα θὰ νικήσῃ πάλι.

Μάννα ! Τοὺς νέους Σου ἥρωες νὰ ἔγκωμιάσῃ

γεννηθήτω ποιητής, ποὺ νὰ τοῦ μοιάσῃ.

«Ἐργα»

Λορέντζος Μαβίλης

ΔΙΚΟ ΜΟΥ ΦΩΣ

Μεσουρανὶς η ὄλόφεγγη η Σελήνη

λαμποκοπῆ κι ἀστράφτει πέρα ὡς πέρα.

τὸ φῶς της μὲς στὸν ἔρημον αἰθέρα

τῆς νύχτας ὅλα τ' ἄλλα φῶτα σβήνει.

Μὰ ἔκει βαθιά ποὺ ροδοφέγγει ἡ μέρα,
ὅταν μικρὴ ζωὴ στὴ νύχτα μείνῃ,
ἔν' ἀστρο λίγο μὰ δικό του χύνει
φῶς τρέμιο ἀπὸ τὴν ἄγνωστή του σφαῖρα.

Κι εἶπα: τέτοιο καλὸ μακριὰ 'πὸ μένα,
ἀφοῦ κοντὰ σὲ μεγαλεῖα ξένα
ὅ, τι σιμώνει τὸ δικό του χάνει.

Καλύτερα μακριὰ καὶ μοναχός μου !
Σὲ μιὰ ἄγνωστη κρυφὴ γωνιὰ τοῦ κόσμου
λίγο μὰ καὶ δικό μου φῶς μὲ φτάνει.

«Σκαραβαῖοι καὶ Τερρανόττες»

'Ιωάννης Γρυπάρης

ΡΟΔΟΠΗ

Τῆς πούλιας γέρν' ἀπὸ ψηλὰ τὸ ἑφτάδιπλο τ' ἀστέρι·
ξύπνα, Ροδόπη—τ' αὐγινὸ δροσόπταιο τινάζει.
τοῦ ὑπνου τ' ἀποκάρωμα· ξύπνα, κι ἀσπρογαλιάζει!*
θαμπτὸς ἀκόμη περουζὲς* τὸ γλυκοχαραμέρι.

***

Ρόδα καὶ ρόδα ὁ ξανθὸς ὁ "Ηλιος θὰ σοῦ φέρη
σὰν τὴν ἀγάπη του παλιά, πιὸ νέα ἀπ' τὸ χαλάζι-
ἐπρόβαλε καὶ μὲ φιλὶ στὸ μέτωπό σου βάζει
στεφάνια δροσοστάλαγα τὸ ξανθικό του χέρι.

***

Νύχτα στὰ πυροφάραγγα ἀκόμα βασιλεύει,
τὰ σγουρὰ δάση, οἱ λαγκαδιές δὲ βλέπουν ἥλιου ἀχτίδα
καὶ ὁ Στρυμὼν χαμόσυρτος στὰ πόδια της ζαλεύει*.

1. 'Ο ποιητὴς δέχεται τὸ μῦθο πῶς σύζυγος τῆς Ροδόπης ἦταν ὁ "Ηλιος, καὶ
δχι ὁ Αἴμος, ὅπως ἀναφέρει ὁ Οβρίδιος στὶς μεταμορφώσεις του.'

Μὰ ἡ Ροδόπη ξέφωτη στηλῶνει τὴν κορφή της
μεσουρανίς· κι ἀπάνω της, ωσάν δροσοσταλίδα
σὲ φύλλα ρόδου, ὁ στερνὸς γυαλίζει 'Αποσπερίτης.

«Σκαραβαῖοι καὶ Τερρακότες»

'Ιωάννης Γρωπάρης

ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ

Σὲ θωρῶ· στὸ γαλάζιο αἰθέρα ἀπλώνεις τολμὴν
ἀτάραχα τὰ πράσινα κλαδιά,
ἀπ' τὴν κορφὴν ὡς τὸ χῶμα ποὺ ριζώνεις
βαθιά τοῦ ἥλιου βυζαίνεις τὴν χαρά.

Τετράψηλο, πλατύ, βαθυσκιωμένο
στοῦ ποταμοῦ τὴν ἄκρη, σοβαρό,
ἀπὸ τὴν πιὸ ἔλαφρὴ πνοὴ ἀγγισμένο
ψιθυρίζεις γλυκὰ σὰν τὸ νερό.

"Αν μ' ἄνθη ὁ 'Απρίλης πιὰ δὲ σὲ στολίζῃ,
φουντώνει ἡ φυλλωσιά σου δροσερὴ
καὶ τὰ βάθη σου ὀλοήμερα γεμίζει
πουλιῶν τραγούδι, μελισσιοῦ βοή.

Τὸ ποτάμι μπροστά σου τρέχει λάλο,
τ' ἀκρόκλωνα ποὺ γέρνεις σοῦ φιλᾶ, στόχος
καταμόναχο χαίρεσαι, μεγάλο,
τριγύρο σου τῆς μέρας τὴν χαρά.

«Ἀπλοῖ τρόποι»

Κώστας Χατζόπουλος

ΤΟ ΔΑΣΟΣ

Τὸ δάσος ποὺ λαχτάριζες
Ως ποὺ νὰ τὸ περάσῃς,
Τώρα νὰ τὸ ξεχάσῃς,
Διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιὰν αύγινὴ τὸ κούρσεψαν
Ἀνίδρωτοι λοτόμοι,
Κι ἐκεῖ εἶναι τώρα δρόμοι,
Διαβάτη ἀποσπερνέ.

Τὸ τρίσβαθο ἀναστέναγμα,
Ποὺ ἄγγιζε τὴν καρδιά σου
Κι ἔσπαε τὰ γόνατά σου,
Δὲν θὰ τ' ἀκούσῃς πλιά.

Τὸ πήρανε στὰ διάπλατα
Περίτρομα φτερά τους
Καὶ τό καμαν λαλιά τους
Τὰ νύχτια πουλιά.

Καὶ κάτι ποὺ βραχνόκραζε
Μὲ μιὰ φωνὴν ἀνθρώπου
Στὸ ἡμέρωμα τοῦ τόπου
Βουβάθηκε κι αὐτό.

Κι ἔπεσε τὸ αίματόβρεχτο
Τ' ὀλόγυμνο μαχαίρι
Πόδβλεπες σ' ἔνα χέρι
Νὰ σειέται ἀστραφτερό.

('Ανθολογία 'Ηρ. 'Αποστολίδην)

Τὸ σιγαλὸ τραγούδισμα
Ποὺ σ' ἔσερνε, διαβάτη,
Σὲ μαγικὸ παλάτι
Δίχως ἐλπίδα αὐγῆς

Τὸ πήρανε, γιὰ κοίταξε,
Στερνὴν ἀνατριχίλα,
Τὰ πεθαμένα φύλλα
Ποὺ ἀπόμειναν στὴ γῆς.

Κι ἡ ἄρπα μὲ τὸν ἥχό της,
Ποὺ σὲ γλυκομεθοῦσε
Μὰ κρύφια σοῦ χτυποῦσε
Θανάτου μουσική,

Χάθηκε μὲ τὴν ἄγγιχτη
Ποὺ τὴν κρατοῦσε κόρη
Στὰ πέλαγα, στὰ ὅρη
Νὰ μὴν ξανακουσθῇ.

Τὸ δάσος ποὺ λαχτάριζες
Ως ποὺ νὰ τὸ περάσῃς
Γιὰ πάντα νὰ ξεχάσῃς,
Διαβάτη ἀποσπερνέ.

Γενῆκαν νεκροκρέβατα
Τ' ἄγρια δενδρά του τώρα
Καὶ θὰ τὰ βρῆς στὴ χώρα,
Διαβάτη ἀποσπερνέ.

M. Μαλακάσης

ΣΕ ΝΕΟ ΦΙΛΟ

Αμάραντο τῆς δάφνης τὸ κλωνὶ¹
Καὶ τίποτ' ἵερώτερο στὸν κόσμον ἄλλο,
Παρὰ νὰ βρῇ κανένας τὴ θανὴ²
Γράφοντας τ' ὄνομά του στὸ μεγάλο

Βιβλίο τῆς πατρίδας, φωτεινὴ
Σὰν βγαίνει ἀπὸ τὴν τρικυμία κι ἀπ' τὸ σάλο
Μέρα, στεφανωμένος τὸ κλωνὶ.
Θὰ παραδίνετ' ἀπ' τὸν ἔναντι στὸν ἄλλο.

Νέε μου φίλε ! στοὺς αἰῶνες δοξασμένος.
— Νά την, ἡ ἀθανασία σὲ περιμένει !
Κράζ' ἡ 'Ελλάδα ἀνάστασι στὸ γένος.

Ἀπ' τῶν ἡρώων τὰ κόκκαλα βγαμένη.
Πρόσφερε τὴ ζωὴ σου, τίποτ' ἄλλο
Μικρότερο ἀπ' αὐτὴ καὶ πιὸ μεγάλο ! . . .

«Ασφόδελοι»

M. Μαλακάσης

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Δέν ξέρω πῶς νὰ σοῦ τὸ εἰπῶ. Μὰ ὁ δρόμος χθὲς τὸ βράδυ
Μὲς στὴ σταχτιὰ τὴ συννεφιὰ σὰ θέατρο εἶχε γίνει.
Μόλις φαινόταν ἡ σκηνὴ στ' ἄνάριο τὸ σκοτάδι
Καὶ σὰ σκιές φαινόντατε μακριά μου οἱ θεατρῖνοι.

Τὰ σπίτια πέρα κι οἱ αὐλές καὶ τὰ κλωνάρια ἀντάμα
Ἐλεγες κι ἥταν σκηνικὰ παλιὰ καὶ ξεβαμμένα
Κι ἔκεινοι ἐβγαίναν κι ἐπαίζαν τ' ἀλλόκοτό τους δρᾶμα
Κι ἄκουγες βόγγους κι ἄκουγες καὶ γέλια εύτυχισμένα.

Ἐγώ δὲν ξέρω. Ἐβγαίνανε κι ἐσμίγαν κι ἐπηγαῖναν
Κι ἥτανε μιὰ παράστασι καὶ θλιβερή κι ὠραία.
Κι ἔβγαινε, Θέ μου! κι ἡ νυχτιὰ καθὼς ἐπαρασταῖναν,
Ἐβγαίνε, Θέ μου, κι ἔρριχνε τῇ μαύρῃ τῆς αὐλαία.

«Σκιές»

Λάμπρος Ποσφύρας

ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ

Σκόρπιοι ναοί ! Κατάλευκοι ρυθμοὶ καὶ χαλασμένοι,
Μιᾶς ἀπολλώνιας μουσικῆς ἦχοι μαρμαρωμένοι,
Πού τὸ βουβὸ τραγούδι σας κρυφὰ ἡ ψυχὴ τ' ἀκούει
· Η Σιωπὴ στὴν ἄρπα της τὴν ἄϋλη νὰ τὸ κρούῃ,

Ναυάγια στὸν Ἀττικὸ τὸ βράχο συντριμμένα,
Σᾶς χαιρετῶ, μ' ἀπάνω σας δὲν γέρνω λυπημένα·
· Ο ἵσκιος σας περήφανος κι ἀθρήνητος ἃς πέφτῃ
Μές στὸν τερπνὸ τοῦ ἴδαινικοῦ κι ἀθόλωτο καθρέφτῃ.

· Απὸ μακριὰ σᾶς χαιρετοῦν τῆς φοινικιᾶς τὰ τόξα,
Κλαδιὰ σεμνὰ ἀργοκίνητα ποὺ τὰ σαλεύει ἡ δόξα,
Τὴ Νίκη σὰ νὰ νοσταλγοῦν π' ἄνοιξε τὰ φτερά της
· Ερμη τὴν γκρεμισμένη της ἀφήνοντας φωλιά της.

· Ο χρόνος στὴ σκληράδα σας τὸ διάβα του σκαλίζει,
Μὰ ἡ τεχνίτρα ἡ Ἀνοιξι τάχα πῶς ξαναχτίζει
Τὸ ραγισμένο τρίγλυφο καὶ τὴ νεκρὴ ύδρορρόη,
Γεμίζει μὲ μι' ἀνώφελη τὶς χαραμάδες χλόη.

Τυλίγει μάταια γῦρό σας τὴ νύχτα καὶ τὴ μέρα
· Ο ἄγιος κύκλος τοῦ φωτὸς στὸ σιωπηλὸν ἀγέρα,
· Εσεῖς μὲ τὰ μαρμάρινα, μὲ τ' ἄλειωτά σας χιόνια
Σκεπάζετε τὴν κορυφὴ τῆς Ὁμορφιᾶς αἰώνια.

· Ω ! μιὰν αὔγὴ—μιὰν ὄνείρου αὔγὴ—στὰ βάθη σας χαράζει,
Πού ὅλη τὴ λάμψι της στερνὴ σπονδὴν ἀργοσταλάζει
Νὰ φέγγη μὲς στὴ σκοτεινὶά τῆς Λήθης τὸ θεό σας,
Λές καὶ δὲν ἔσβησε γι' αὐτὸν δ λύχνος στὸ σηκό* σας.

«Σκιές»

Λάμπρος Πορφύρας

ΤΟ ΘΥΜΩΜΕΝΟ ΚΑΡΑΒΙ

Σάν τὸ σύννεφο τρέχει, σάν ἵσκιος διαβαίνει·
τὰ πανιά του φουσκώνουν στὸ πρίμο ἀγεράκι.
Κάπου πάει νὰ χυμήξῃ καθὼς τὸ γεράκι !
Τί εἶναι κεῖνο στὴ θάλασσα τὴν ἀφρισμένη ;

Νᾶναι τάχα πλεούμενο, νᾶναι τάχα καράβι ;
Τρομαγμένα τὰ κύματα φεύγουν πάντα μπροστά του.
Μιὰ στηκώνεται ὄρθο, μιὰ βυθίζεται κάτου,
μιὰ πηδάει στὸν ἀφρὸ κι ἀπ' τὸν ἥλιον ἀνάβει.

Πέ μου, ἀλήθεια, τῆς θάλασσας εἶσαι στοιχεῖο ;
Ποιάν ἔκδίκησι τρέχεις ἀπόψε νὰ πάρης ;
Στὸ τιμόνι ποιόν ἔχεις; Καὶ μοῦπε : 'Ο Κανάρης μὲ πηγαίνει
στὴ Χιό !

« Χελιδόνια »

Zacharías Papantoniou

ΡΟΥΜΕΛΗ

Τὴ μάννα μου τὴ Ρούμελη ν' ἀγνάντευα τὸ λαχταρῶ...
Ψηλὰ ποὺ μὲ νανούριζες καημένο Καρπενήσι !
Τρανὰ πλατάνια ξεδιψοῦν στὶς βρύσες μὲ τὸ κρύο νερό,
Σαρακατσάνα* ροβολάει καὶ πάει γιὰ νὰ γεμίση.

Μὲ κρουσταλλένια σφυριχτὰ σὲ λόγγους φεύγουν σκοτεινούς:
κοτσύφια καὶ βοσκόπουλα μὲ τὰ λαμπρὰ τὰ μάτια.
Νερὰ βροντοῦνε στὸν γκρεμὸ καὶ πᾶνε πρὸς τοὺς οὐρανούς,
ἴσια κι ὄρθὰ σὰν τὴν ψυχὴ τῆς Ρούμελης τὰ ἐλάτια.

« Τὰ Θεῖα Δῶρα »

Zacharías Papantoniou

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ

Μὲ τὶς φωνὲς τῶν ἀηδονιῶν καὶ τὶς ἀνάσες τῶν ἀνθιῶν
τὸ πλέκει ὁ Μάης μῆνας
τὸ πολυκέλαδο ἄγγελμα, τὸ εὐώδιασμένο μήνυμα
στοὺς κήπους τῆς Ἀθήνας.

Τ' ἀκοῦς, Κυρούλα τῶν Κυρῶν ; Τ' ἀκοῦς, μετέρα ‘Ελλάδα μας;
ἴλα καὶ πάλι ὁρθώσου
καὶ βάλε τὸ λαμπτριάτικο τὸ φόρεμα, γιὰ νὰ δεχτῆς
τὴ Δωδεκάνησό σου.

Εἶναι κι αὐτὴ ἀπ’ τὶς κόρες σου τὶς πιὸ ἀκριβές. . . Στὰ σίδερα
δεμένη, σκλάβα, αἰῶνες
ἀπὸ τὸ πικροπότηρο τῶν θυσιῶν ἐρρούφηξε
καὶ τὶς στερνὲς σταγόνες.

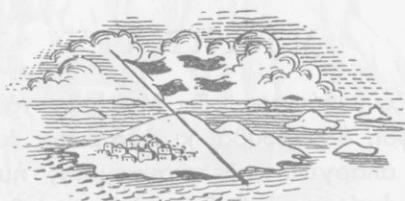
Μὰ οἱ τύραννοι δὲν μπόρεσαν τὸ αἷμά της νὰ μολέψουνε
κι ‘Ελληνοπούλα ἐστάθη
ἀμόλευτη, ἄσπιλη, λευκὴ μέσα στῆς πολυκύμαντης
τῆς ιστορίας τὰ βάθη.

Κι ἔρχεται τώρα! Κι ἔρχονται μαζὶ της ὅλες οἱ χαρές,
μαζὶ της ὅλοι οἱ πόθοι ! . . .

“Αχ, τέτοια, ἀλήθεια, Πασχαλιά, ἄχ, τέτοια, ἀλήθεια, Ἀνάστασι
κάθε καρδιὰ τὴ νοιώθει.

(Δωδεκάνησος, Μάϊος 1945)

Σωτήρης Σκίτης

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΑΣ

Στεφανώσετε μὲ δάφνης δακρυπότιστα κλωνάρια
καὶ τὰ ξένα παλληκάρια,
ποὺ πολέμησαν μὲ πόθο σάβανό των νὰ γενῆ
τῆς ἰδέας τῆς γαλάζιας τὸ γαλάζιο τὸ πανί.

Κλάψετε μὲ λίγο πόνο καὶ γιὰ τοῦτα τὰ καημένα,
πόσα στήθη στὴ θανή των δὲν θὰ βόγγησαν βαριά...
μὲς στῆς γῆς αὐτῆς τὸ χῶμα δὲν ἐπάτησαν σὰν ξένα
καὶ τ' ἀδέλφωσε μαζί μας τῶν λαῶν ἡ λευθεριά.

Τῆς πατρίδος των τὸ χῶμα θὰ τὸ βροῦνε κι ἐδῶ πέρα,
τόπου γίνηκε μονάχα κι ὅχι μάννας ἀλλαγή,
κι τὸ μεγάλος Ἀθηναῖος* ἔτσι φώναξε μιὰ μέρα:
«Τῶν ἀνδρῶν τῶν ὑπερόχων είναι τάφος κάθε γῆ».

«Ἀπαντά» τ. Β'

Γ. Σουρῆς

Ο ΛΥΜΠΙΑ

Ω φῶς καὶ χλόη καὶ νερά καὶ κρουσταλλένιε ὁέρα,
Ζωὴ καὶ χάρο ἀσύγκριτα τὰ σμίξατ' ἐδῶ πέρα.
Κι ἐδῶ ἡ ὀλύμπια ἡ ζωὴ τὰ μάτια ἄν ἔχῃ κλείσει,
Τόσο γλυκὰ κοιμήθηκε, ποὺ λὲς κι ὅς μὴν ξυπνήσῃ.

ΜΥΚΗΝΑΙ

Νεκρὰ σκεπάζουν σύννεφα τῶν Μυκηνῶν τὰ τείχη...
Παλάτια, τάφοι, ὄλα βουβά, κι ἀσάλευτος ὁ ἀγέρας,
Σὰν ὄνειρον ἀλαργινὸ μιᾶς παναρχαίας ἥμέρας.
Καὶ μὲς στοῦ ὄνείρου τὰ βαθιὰ φιλιῶν καὶ θρήνων ἔχοι.

ΔΕΛΦΟΙ

«Δένεν ἔχει δάφνη* μάντισσα καὶ σπίτι πιὰ ὁ Θεός...»

Μές στὴ βραχώδη τὴν ἔρμια παραμιλάει ἡ Πυθία.

Στὶς Φαιδριάδες ἄγριες πέφτει χλωμὸς τὸ φῶς

Καὶ δάκρυα στάζει, δάκρυα βουβά, ἡ Κασταλία.

ΑΤΤΙΚΗ

Δὲ σὲ σκεπάζει, ὡς Ἀττική, βαρειὰ χλαμύδα ἐσένα

Τὸ δάσος τὸ βαθύσκιωτο. Γυμνὰ τὰ θεῖα σου μέλη,

Μαστοί, λαγόνες γλαφυρές, σφυρά, κάλλη γραμμένα.

Καὶ στάζει ἀπὸ τὰ χείλη σου τοῦ ‘Υμηττοῦ τὸ μέλι.

ΓΑΛΗΝΗ

‘Ωσάν γαλάζιος θάνατος ἀπλώθηκε ἡ γαλήνη,

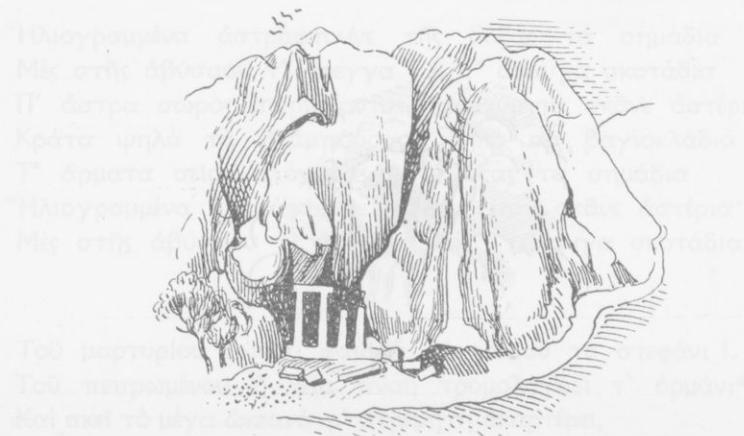
Τὸ μέγα φῶς θεῖο σάβανο στὸν ὑπνο τῶν κυμάτων,

Καὶ ἀπ’ τὸν ἀκίνητο οὐρανὸς σιωπηλὴ ἡ Σελήνη

Σταλάζει φίλτρα μυστικὰ στὴ γῆ τῶν Ἀθανάτων.

«Παγὰ λαλέονσα»

Παῦλος Νικβάνας

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

Μπρὸς στὸ χωριό μου ἀράξαμε, πρὶν φέξῃ Κυριακή·
δυὸς φῶτα, τρεῖς ψαρόβαρκες, κάστρο καὶ στοῖβες ἄμμου.
«Μικροπολίτης» ἔλεγα γελῶντας. Μόν' ἐκεῖ
μιὰ καμπανούλα ἀκούστηκε καὶ λάκτισε* ἡ καρδιά μου.

Τὸ φέγγος τὸ χρυσόκυκλο κι ὁ μέγας θόλος λάμπει·
σὰν λεῦκες δλ' ἀσπροβιολοῦν τὰ δέντρα μὲς τὰ δάση·
σπαρμένοι χρυσολούλουδα τῆς θάλασσας οἱ κάμποι.
Λαμπρὴν ἀπόψε τοῦ φωτὸς σὰν νὰ γιορτάζῃ ἡ πλάσι !

Κύπρο μου, ἀπὸ τὰ δένδρα σου τὴν χαρουπιὰ πονῶ.
Πάντα σγουρὴ καὶ πράσινη, μηδὲ βροχὴ δὲν θέλει·
γεννᾶ ἀπὸ τῆς ρίζας τὸν χυμὸν καρπὸν παντοτινό·
ραβδίζουν τὴν ἀλύπτητα κι αὐτὴ τοὺς δίνει μέλι.

Πόσες, πατέρα μου, φορὲς ἄδικα μοῦπες «Φάνου
στὸν τύπο· ξύπνα τὸν λαό· κάμ' ἔργο ὅχι λειψό·
ἐλένησε τὸν ἀνήμπορο». Μ' ἀπ' δλ' αὐτὸν διψῶ:
νὰ μπόρουν νά 'ρριχνα γροθιὰ στὰ μοῦτρα τοῦ τυράννου !

«Ἐπιγράμματα»

Σίμος Μενάρδος

Σ Α Λ Π Ι Σ Μ Α

Στήν ἄγρια θύελλα τὸν πυρσὸν ἀτρεμη̄ κράτα, ‘Ἐλλάδα !
 Στὰ ἐρέβῃ* Ἐστιάδα ἀκοίμητη, στοῦ ὀλέθρου τὴν σβιλάδα*
 Πολύβουη ἀνέμισε ξανά, χρυσῆ ρομφαία, τὴ δᾶδα !
 Ἀπ’ τὰ βουνά σου ὡς τὸ γλαυκὸ τὸ πέλαο, ὀλόρθα, νά τα !
 Γιὰ τοῦ θανάτου τὸ χορὸ γύρα σου ‘Ἐλλάδα, ‘Ἐλλάδα,
 Λαμπαδιστὰ τὰ ἔφηβικά, λαμπρὰ κι ἄθερα νιάτα...
 Στήν ἄγρια θύελλα τὸν πυρσὸν ἀτρεμη̄, ‘Ἐλλάδα, κράτα !...
 Τοῦ νοῦ κοσμοκρατόρισσα, μπροστὰ στοὺς αἰῶνες στάσου
 Μ’ ὅλη τῶν περασμένων σου τὴν πανοπλία ντυμένη
 Τὴν ὥρ’ αὐτή, ποὺ φοβερὴ λαμπτοκοπάει μπροστά σου
 Τοῦ παντοδύναμου ἡ βουλὴ σὰ σπάθα γυμνωμένη !
 Στὸ χῶμα ἐτούτο αἰώνιο φῶς ἀπὸ τοὺς τάφους βγαίνει !
 Τὸ εἶδαν κι ἀνάσανε ἡ σκλαβιὰ τοῦ κόσμου ὀλόγυρά σου.
 Τὸ εἶδαν κι ὁ κόσμος ἔλαμψεν ἔλαμψ’ ἡ οἰκουμένη,
 Σὰ νὰ εἴδανε τὴ Λευτεριὰ τὴν ἴδια ἀναστημένη !...
 Μ’ ὅλη τῶν περασμένων σου τὴν πανοπλία ντυμένη,
 Τοῦ νοῦ κοσμοκρατόρισσα, μπροστὰ στοὺς αἰῶνες στάσου !...
 Ἡλιογραμμένα ἀστράφτουνε τῆς δόξας τὰ σημάδια
 Μὲς στῆς ἀβύσσου τ’ ἄφεγγα καὶ τ’ ἄναυγα σκοτάδια
 Π’ ἄστρα σωρὸς σωριάζονται, καινούργια σκᾶνε ἀστέρια...
 Κράτα ψηλὰ τὰ φλάμπουρα,* ψηλὰ σὰ βαγιοκλάδια
 Τ’ ἄρματα σεῖσε ὀλόχαρα· τῆς δόξας τὰ σημάδια
 Ἡλιογραμμένα ἀστράφτουνε σὰ νέα ποὺ σκᾶνε ἀστέρια
 Μὲς στῆς ἀβύσσου τ’ ἄφεγγα καὶ τ’ ἄναυγα σκοτάδια.

Τοῦ μαρτυρίου ζώσου φαιδρὰ σὰ γάμου τὸ στεφάνι !...
 Τοῦ πεπρωμένου ἡ θεία πνοὴ τρομολογάει τ’ ὄρμάνι*
 Καὶ σκεῖ τὸ μέγα ὠκεανό· μ’ ἀτρέμητη ἀκαρτέρει,
 Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τί ό λογισμός μου—μαντικό κι ἀστρόφυλο πλατάνι
 'Οπού τὸ σαίνει*, ἄδρὴ ριπή, τ' ὀλύμπιο θεῖον ἀγέρι—
 Βαθιὰ γροικάει στοῦ συγκλυσμοῦ τὸ χάσι, γιὰ σὲ νὰ φτάνη
 Μιᾶς νέας αὐγῆς, λαμπρῆς αὐγῆς, τὸ ροδοχαραμέρι !...
 Τοῦ μαρτυρίου ζώσου φαιδρά σὰ γάμου τὸ στεφάνι !...
 Μιὰ νέα στὸν κόσμο 'Ανάστασι, γιορτὴ γιορτῶν, θὰ φέρῃ !...

Βαριὰ ἡ ὄργη, βαθιὰ ἡ ὄργη στὰ ὀλόϊσα στέρνα βρέμει*.
 Λάμπουν τὰ στήθια στὴ χαρὰ σὰν τ' αὔγινὰ φεγγάρια...
 Φέγγος τὸ πέλασ τὸ γλαυκὸ στὴ δόξα, 'Ελλάδα, ἃς γέμη
 "Η ἃς γέμουνε οἱ κοιλάδες σου κι οἱ λόγγοι ἀπ' τὰ κουφάρια,
 Ροδοβραγιές *στὸ ἀνέλπιδο τοῦ 'Απρίλη βοριανέμι.
 Λάμπουν τὰ στήθια στὴ χαρὰ σὰν τ' αὔγινὰ φεγγάρια...
 Βαριὰ ἡ ὄργη, βαθιὰ ἡ ὄργη στὰ ὀλόϊσια στέρνα βρέμει...
 Χάροντα ώραει, τὰ νιᾶτά μας σοῦ φέρνουμε κανίσκι·
 Γαμπροῦ γιὰ σένα ἔζωστηκαν τὴν γιορτινὴ τὴ χάρι...
 Σὰν τὰ ἔλατα τ' ἀθάνατα σὲ δρέγγο* καταχνιάρη
 Τοῦ κεραυνοῦ ἡ βροχοβολή κατάστηθα ὅς μᾶς βρίσκη
 Καὶ σὰν τὸ δρῦ τὸ ἀλύγιστο κατάκαμπτα ἄγια θάρρη
 Οἱ τάφοι ἐμπνέουν κι ἀπὸ ψηλὰ τῶν ἀθανάτων οἱ ἵσκιοι...
 'Ορθώσου, λέαινα, ἀκρονυχὶς κι ἀνάερα, λέαινα, ρυάσου!
 Τί κι ἀν στὴ θύελλαν ἔντρομα μουλῶξαν* τὰ ζαρκάδια;
 Καθάρια, 'Ελλάδα, τὸ χρησμὸ τὸ μυστικὸ ἀφουγκράσου !*
 'Απ' τὰ ρημάδια τοῦ ὀλεθρου λαμπρὰ γιὰ σὲ πετράδια
 Σταχολογάει μου ὁ λογισμός, στολίδια στὴ χαρὰ σου...
 "Ορθροὶ ἀκλούσθανε ὀλόλαμπροι τῆς τρικυμίας τὰ βράδυα.
 'Ορθώσου, λέαινα, ἀκρονυχὶς κι ἀνάερα, λέαινα, ρυάσου!..

Περιοδικὸν «Νέα Ἑστία»

Τάκης Μπαρλᾶς

ΓΛΥΚΕΙΑ ΜΟΥ ΕΛΛΑΔΑ

”Αρματ’ ἂν σοῦ λείπουν καὶ κανόνια,
σοῦ περσεύει ἡ πίστι κι ἡ καρδιά.
Τρεῖς χιλιάδες ἔνδοξα ὅλα χρόνια
τὴν χρυσῆν σου ἀγιάζουν Λευτεριά.

Κι είναι κάθε χρόνος, κάθε αἰώνας
ἔνα στέφος* ἄϋλο*, ἔνας στρατός.

”Ανισος στὰ σίδερα ὁ ἀγῶνας,
ἄνισος στὰ ὅπλα τοῦ φωτός.

Μὲ τ’ ἀστραφτερό σου ὄπλισου δίκιο,
χτύπησε τὴν βία θαρρετή!
Κάλλιο νάχης θάνατον ἀντρίκιο
παρὰ νάζης δίχως ἀρετή.

Μά, γλυκειά μου ‘Ελλάδα, δὲν πεθαίνεις,
ὅπως δὲν ἐπέθανες ποτέ!
Ζῆσις αἰώνια κι ὄλους ἀνασταίνεις,
ὅταν ξαναλέεις : «μολὼν λαβέ!»

(Παιδική Ανθολογία)

Γ. Αθέαρας

ΤΙ Ε

Όποι

Βαθία

Μιση

Τοῦ γ

Μιση

ώς ε

εκεῖ ποὺ

μᾶς πρόσμενε

ή Νίκη.

Βαριά

Άδυτο

Θέργο

Η δε

Ραβού

Άδυτο

Βαριά

Χαρού

Γαργαλ

Σὴν τ

Τοῦ κ

τούς λα

τὸν τρανὸ

ποὺ ξεστόμισες

«Ṅχι».

¶ Παιδική Ανθολογία)

Στ. Σπεράντσας

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έλλαδα, άνάθρεψες παιδιά στης δόξας σου τὰ μέτρα,
 σὲ είρηντς ἔργα δούλευαν, σὲ τσάπτα καὶ κουπί,
 δταν ἀκούσθη ἀντίλαλος πού 'σκισε καὶ τὴν πέτρα
 ἀπὸ τὸ «ἀνάστα» ! πού 'χανε τὰ δυό σου χείλει πεῖ.

Τὶ ώς πῆρε ἀγέρας τὴ φωνὴ κι ἀγέρας τὴ σκορπίζει
 ἀπάνω ἀπὸ τὰ πέλαγα κι ἀπάνω ἀπ' τὶς στεριές,
 παιάν τὰ ούρανια φλόγισε, σάλπιγγα τὰ ραγίζει
 ποὺ προσκαλεῖ τὰ τέκνα σου σὲ νέες παλληκαριές.

Κι ώς ἥλιος, ποὺ τοῦ θεριστῆ τὸ μέτωπο χρυσώνει
κι εἶναι κι ἡ γῆ τριγύρα του σὰ θάλασσα χρυσῆ,
ἡ δόξα νά ! μὲ πράσινες μυρτίες τὰ στεφανώνει
στὸ Ἱβάν* ποὺ τ' ἀστραπόφεγγα τὸ ζώνουν σὰ νησί.

‘Αιγιωργίτικα φαριά* χτυποῦν τὰ πέταλά τους,
ἡ Κορυτσά ἀπ’ τὰ σίδερα τὴν κεφαλή ξανθή
ἀνάγειρε ν’ ἀφουγκραστῆ τὸ ὄγιο τὸ μήνυμά τους
καὶ στὴ σκλαβιά της ἔλαμψε λυτρωτικὸ σπαθί.

Τῆς λευτεριᾶς της τὴ φωνὴ γεράκι τὴ σηκώνει,
— γλῶσσα φωτιᾶς, ξεφτέρουγο, κραυγὴ δοξαστικὴ
καὶ νά τη ! στοῦ Ἀργυρόκαστρου τὰ τείχη ὁρθὴ φουντώνει
σὰ θημωνιά ποὺ καίγεται σημαία ‘Ελληνική !

‘Αλκυονίδα μέρα μου — γαλανομάτες ὕρες !
ποὺ βρῆκες τὸ λιοστάλαμα νά γιορτοφορεθῆς,
νὰ στολισθῆς τὰ ὀλόχρυσα μὲς στοῦ βοριᾶ τὶς μπόρες
στοὺς “Αγιους Σαράντα τὸ στρατὸ νὰ τὸν ὑποδεχτῆς ;

Θέ μου, τὸ θάμμα θαυμαστὸ λόγια δὲν τὸ χωροῦνε!
μὰ τὸ τραγούδι ὁ ἥλιος σου στὰ χείλια μου ὡς ψωμὶ¹
τὸ ψησεν, ὃ ‘Ελλάδα μου, νὰ τὸ διαμοιραστοῦνε —
τὰ τέκνα σου ποὺ πολεμοῦν γιὰ δόξα καὶ τιμή !

(Παιδικὴ 'Ανθολογία)

Π. Πρεβελάκης

ΝΑ Τ' ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ !

Νά τ' Ἀργυρόκαστρο ! Καὶ νά ἡ ‘Ελλάδα ποὺ τὸ ζώνει.
στὴ μητρικὴ ἀγκαλιά,
μὲ τὴ στοργὴ τῆς Παναγιᾶς στὸ εἰκόνισμα ποὺ λούζει
τὸ βρέφος στὰ φιλιά.

Ο Λόγγος* κι ό Μακρύκαμπος* τοῦ φέρνουν τὰ βουνήσια
 τὰ μύρα σὰ χαρὰ τῆς Νίκης, ποὺ ἀνυψώνεται παρθένα κι ἀνεμίζει
 τὰ ἐλεύθερα φτερά.

Κι ό Δρῖνος τὸ τραγούδι του δὲν παύει νύχτα—μέρα
 στὴν ἵδια αὔτη τὴ γῆ,
 σὰν τὴν μυριόστομη φωνὴ τῶν ἀηδονιῶν τοῦ δάσους
 στὴ γελαστὴν αὐγή.

Θρῦλος στὰ χρόνια τὰ παλιὰ ἡ ἀρχόντισσα Ἀργυρίνη,
 κυρὰ βυζαντινή,
 μὲ τὴν ψηλὴ κορμοστασιά περήφανη πλανιέται
 καὶ τὶς ψυχὲς δονεῖ.

Ἐδῶ δὲν ἔσβησε ποτὲ ἡ ἑλληνικὴ λαμπάδα
 κι ό ἀγῶνας ὁ καλός,
 πλούσιο τὸ σπόρον ἔσπειρε στὸ φωτεινό του διάβα
 ὁ ἄγιος Αἴτωλός.

Τὸ καθετὶ τὸ διαπερνᾶ τοῦ τραγουδιοῦ τὸ ρῖγος,
 τὸ ἀγνὸ δημοτικό,
 κι ὅλα — καὶ δάκρυα κι ἀσπασμοὶ κι ἀλαλαγμοὶ — φορᾶνε
 τὸ ντύμα τὸ ἔθνικό.

Κι ἔκει πρὸς τοὺς λιθόστρωτους, τοὺς γραφικοὺς τοὺς δρόμους
 τοὺς ἀνηφορικούς,
 κόρες νεράϊδες περπατοῦν μὲ τὸ στρωτό τους βῆμα
 ποὺ σὰ ρυθμὸ τ' ἀκοῦσ.

Νά τ' Ἀργυρόκαστρο ! "Ονειρο ποὺ γίνεται εὔλογία
 καὶ τὸ κρατεῖ ὁ στρατός,
 πάνοπλος Ἀρης, στὴν ὁρμή του ἀλύγιστος, στὸν ὅθλο
 γενναῖος καὶ δυνατός.

Η ΒΑΡΚΟΥΛΑ¹

Πριγμένη στ' ἀκρογιάλι ή πλανεμμένη,
βαρκούλα σὰν ἐρείπιο τοῦ χρόνου
ἐκοίτετο ως τὰ χθὲς σκελεθρωμένη,
κομμάτι τῆς ζωῆς, ξεσκλίδι πόνου.

“Ανέμοι στοὺς ἄρμοὺς τοὺς ἀνοιγμένους,
φυσῶντας ἀπ’ τὴν πλώρη ὡς τὴν πρύμη,
περνοῦν καὶ παίρνουν πόθους πεθαμένους,
περνοῦν σὰν ὅρνια τρώγοντας ἀγρίμι.

Τὰ κύματα ἀπαλὰ εἴτε μανιασμένα
φιλοῦντε τὴ βαρκούλα ή τὴ χτυπᾶνε,
τὰ μυστικά της παίρνουν νεκρωμένα
καὶ στὸ βυθὸ τὸν ἄφαντο τὰ πᾶνε...

Μὰ τώρα οἱ ξυλοκόποι τὴ χαλνοῦνε
ὅ γέρο ναύτης εἴπε στὰ παιδιά του :
«τὰ κόκκαλά του θέλει νὰ κλειστοῦνε
στὰ ξύλα ποὺ εἶχαν κλείσει τὴν καρδιά του».

Καὶ τώρα νεκροκρέβατο στὸ μνῆμα
μέσα ή βαρκούλα ἀγνώριστη ἔτσι έθάφτη,
νὰ ταξιδεύῃ αἰώνια δίχως κῦμα
στὸ ἀτέλειωτο ταξίδι μὲ τὸ ναύτη.

«Τραγούδια τῆς ἀκρογιαλιᾶς».

Γ. Περγιαλίτης

¹ Βλ. Μυριβήλη «Τὸ μεγάλο σαλπάρισμα».

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΕΛΗΝΗΝ

Σελήνη, εἰπέ με, διατί βαδίζεις τεθλιμμένη
καὶ διατί ἡ ὅψις σου, ἡ τόσον τρυφερά,
μὲ πόνου ἔκφρασίν τινα ὑπάρχει μεμιγμένη ;
Καὶ διατί εἰσαι ὡχρά ;

Εῖσαι τῷ ὄντι ἡ Ἀρτεμις ; Ἀκόμη σὲ μαραίνει
ἡ πρὸς τὸν Ἐνδυμίωνα* ἀγάπη ἡ πολλή,
κι ἡξεύρουσα ὅτι μικρὸν ὁ ἔρως διαμένει
μετεωρίζεσαι δειλή ;

Σελήνη, εἰπέ με, ἂν πονῆς, κι ἐγώ πονῶ, Σελήνη..
Ἄ ! διατί ἡ ὅψι σου αἰώνια θρηνεῖ ;
Ο δυστυχής καλύτερον τούς πόνους διακρίνει,
ἔλθε, ὅς κλαύσωμεν κοινῆ.

Ὑψοῦσαι εἰς τὸν οὐρανόν, ὑψοῦσαι, ἀλλὰ πίπτεις,
ώς μαργαρίτης χάνεσαι εἰς τὸν ὥκεανόν,
πλὴν διατί τὴν αὔριον ἐπίσης ἀνακύπτεις ;
Τί ἐρευνᾶς εἰς τὸ κενόν ;

Μὴ ἀγαπᾶς ἐν ὄνειρον ; Μὴ βλέπουσα τὸ κῦμα,
νομίζεις τὴν εἰκόνα σου ως λάτρην προσφιλῆ ;
Εἰν' ἡ εἰκὼν ἡ σκέψις σου, θὰ ἀπαντήσῃς μνῆμα.
βαθύ, βαθύ νὰ σὲ καλῇ.

Τὰ ὄνειρα ως ὄνειρα ἀνὰ τὸν κόσμον ζῶσι,
ὅστις ζητεῖ νὰ τ' ἀσπασθῇ τὸν θάνατον ζητεῖ,
ἐν ὄνειρον καθὼς ἐσύ καὶ ἄλλοι ἀγαπῶσι,
Πλὴν δὲν τ' ἀσπάζονται αὐτοί.

Οταν ἐκλείπης, ἄρα γε τί γίνεσαι ; ποῦ τρέχεις ;
Εἰσ' εύτυχής καὶ κρύπτεσαι ἐν μυστικῇ χαρᾷ ;
Αλλοιίμονον ! ώς σύντροφον τὸ πένθος πάλιν ἔχεις.
ἢ ἄχρους εἰσαι ἢ ὡχρά.

"Α ! ἡδη, ἡδη ἐννοῶ. Τῆς γῆς σὺ δορυφόρος
καὶ βλέπουσα τούς πόνους μας ἀπὸ τὸν οὐρανὸν
μᾶς ἐλεῖς καὶ δι' αὐτὸ προβαίνεις ἀπ' τὸ ὅρος
μὲ χρῶμα τόσον πελιδνόν.

«*Νεοελληνική Μοῦσα* »

Δ. Παπαρωγόπουλος

ΟΙ ΕΥΖΩΝΟΙ

Τῆς πιὸ Ρωμαϊκιας λεβεντιᾶς χαροκαμμένη γέννα μητέ μη
σᾶς χαιρετῶ. Τὸ διάβα σας μοῦ ξεγελάει τὸ νοῦ τοῦ μη
κι ἀπ' τὰ κορμιά σας μοῦ ρχεται τὰ μαρμαροχυμένα
κυματιστὸ κι ὀλόδροσο τ' ἀγέρι τοῦ βουνοῦ.

Μέσα σας ἔσμιξε ἥ φωτιὰ τοῦ Ἐλληνικοῦ οὐρανοῦ
σὰν κάτι ἀπ' τὴν παράτολμη τοῦ Σπαρτιάτη φρένα,
σὰν κάτι ἀπ' τὴ θρησκόληπτη ψυχὴ Βυζαντινοῦ
καὶ κάτι ἀπ' τὴν ἀστείρευτη πνοὴ τοῦ εἰκοσιένα.

Θέτε φλογέρας λάλημα ; Θέτε γοργὸ παιᾶνα ;
Θέτε, γιὰ σᾶς, μοναστηριοῦ γλυκόηχη καμπάνα ;
ὅ, τι κι ἀν πάρη ὁ στίχος μου θᾶναι φτωχό, νεκρό,

γιατ' ἔχει τὸ τσαρούχι σας τῆς φήμης τὸ φτερό,
γιατὶ σὲ κάθε μιὰ χυτὴ τῆς φουστανέλλας λόξα
λέσ κι ἔνα φῶς ἀνέσπερο σᾶς ἔχει βάλει ἥ δόξα.

«*Νικητήρια* »

Ομηρος Μπεκές

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

1. ΕΙΣ ΣΟΥΡΗΝ

Γιὰ τὶς ὀσχήμιες τῆς ζωῆς
ό ποιητὴς πνοοῦσε,
μὰ ό πόνος του ό εὐγενικὸς
σὲ γέλιο ἔξεσποῦσε...

Κι ἡ θεία Τέχνη σμίγοντας
γέλια μὲ δάκρυα — ἔνα —
διαμάντια μᾶς χρυσόδενες
άρμονικὰ βαλμένα.

2. ΕΙΣ ΤΡΟΜΕΡΟΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΝ

Τοῦ Ὀρφέα μποροῦσε τ' ἄσμα
στους νεκροὺς ζωὴν νὰ δῶσῃ·
τὸ δικό σου θὰ μποροῦσε
νὰ τοὺς ξαναθατώσῃ.

3. ΕΙΣ ΤΑΡΤΟΥΦΟΝ

“Ολα τὰ λεπτολογεῖς
καὶ τὸν κώνωπα διϋλίζεις,
μὰ βουθάλι ξένο ἀν βρῆς,
ὅλο τὸ ξεκοκκαλίζεις!

4. ΕΙΣ ΟΧΛΗΡΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΝ

“Οταν μ' ἐπισκέπτεσαι,
μὲ τιμᾶς, τό χω καμάρι.
Μὰ καὶ ὅταν μὲ ξεχνᾶς
— πίστεψε — μοῦ κάνεις χάρι.

5. ΚΡΕΙΣΣΟΝ ΣΙΓΑΝ....

Συχνὰ ἡ σοφία εἶναι βουβή,
λέσ καὶ δὲν ἔχει χείλια...
Μὰ ἡ μωρία ἀκούεται
ἐδῶ καὶ δέκα μίλια.

6. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Ἐλευθερία γιὰ τὸ Ρωμιό
θὰ πῇ, ἐὰν δὲν σφάλλω,
νὰ μήν ἀνέχεται πιοτέ
κανένα πλιό μεγάλο.

«Ἐπιγράμματα»

Kων. Σκόκος

ΕΜΑΙΔΗΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ Η ΙΘΑΚΗ ο πάσιν^τ Η
Ι Θ Α Κ Η

Σὰ βγῆς στὸν πηγαιμὸ γιὰ τὴν Ἰθάκη, καὶ μὲν νῦν
νὰ εὔχεσαι νᾶναι μακρὺς ὁ δρόμος,
γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος γνώσεις.
Τοὺς Λαιστρυγόνας καὶ τοὺς Κύκλωπας,
τὸν θυμωμένο Ποσειδῶνα μὴ φοβᾶσαι,
τέτοια στὸν δρόμο σου ποτέ σου δὲν θὰ βρῆς,
ἄν μὲν ἡ σκέψις σου ύψηλή, ἀν ἐκλεκτὴ
συγκίνησις τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμά σου ἀγγίζει.
Τοὺς Λαιστρυγόνας καὶ τοὺς Κύκλωπας,
τὸν ἄγριο Ποσειδῶνα δὲν θὰ συναντήσῃς,
ἄν δὲν τοὺς κουβανῆς μὲς στὴν ψυχὴ σου,
ἄν ἡ ψυχὴ σου δὲν τοὺς στήνει ἐμπρός σου.

Νὰ εὔχεσαι νᾶναι μακρὺς ὁ δρόμος.
Πολλὰ τὰ καλοκαιρινὰ πρωιὰ νὰ είναι,
ποὺ μὲ τί εὐχαρίστησι, μὲ τί χαρὰ
θὰ μπαίνης σὲ λιμένας πρωτοϊδωμένους,
νὰ σταματήσῃς σ' ἐμπορεῖα Φοινικικὰ
καὶ τές καλὲς πραγμάτειες ν' ἀποκτήσῃς,
σεντέφια καὶ κοράλλια, κεχριμπάρια κι ἔβενους,
καὶ ἡδονικὰ μυρωδικὰ κάθε λογῆς,
ὅσο μπορεῖς πιὸ ἀφθονα ἡδονικὰ μυρωδικὰ
σὲ πόλεις Αἰγαίου πολλὲς νὰ πάς
νὰ μάθης καὶ νὰ μάθης ἀπ' τοὺς σπουδασμένους.

Πάντα στὸν νοῦ σου νά 'χης τὴν Ἰθάκη.
Τὸ φθάσιμον ἐκεῖ εἶν' ὁ προορισμός σου.
Ἄλλὰ μὴ βιάζῃς τὸ ταξίδι διόλου.
Καλύτερα χρόνια πολλὰ νὰ διαρκέσῃ
καὶ γέρος πιὰ ν' ἀράξῃς στὸ νησί,
πλούσιος μὲ ὅσα κέρδισες στὸν δρόμο,
μὴ προσδοκῶντας πλούτη νὰ σὲ δώσῃ ἡ Ἰθάκη.

‘Η Ἰθάκη σ’ ἔδωσε τ’ ὡραῖο ταξίδι.
 Χωρὶς αὐτὴν δὲν θά ’βγαινες στὸν δρόμο.
 ’Αλλα δὲν ἔχει νὰ σὲ δώσῃ πιά.
 Κι ἂν πτωχικὴ τὴν βρῆσ, ἥ Ἰθάκη δὲν σὲ γέλασε.
 ’Ετσι σοφὸς ποὺ ἔγινες, μὲ τόση πειρα,
 ἥδη θὰ τὸ κατάλαβες οἱ Ἰθάκες τί σημαίνουν...’

K. Καβάφης

ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ

Τιμὴ σ’ ἐκείνους ὅπου στὴ ζωὴ τῶν
 ὕρισαν καὶ φυλάγουν Θερμοπύλες.
 Ποτὲ ἀπὸ τὸ χρέος μὴ κινοῦντες,
 δίκαιοι κι ἵσιοι σ’ ὅλες τῶν τέσ πράξεις,
 ἀλλὰ μὲ λύπη κιόλας κι εὔσπλαχνία,
 γενναῖοι ὁσάκις εἶναι πλούσιοι, κι ὅταν
 εἶναι πτωχοί, πάλ’ εἰς μικρὸν γενναῖοι,
 πάλι συντρέχοντες ὅσο μποροῦνε,
 πάντοτε τὴν ἀλήθεια ὅμιλοῦντες,
 πλὴν χωρὶς μῆσος γιὰ τοὺς ψευδομένους.

Καὶ περισσότερη τιμὴ τοὺς πρέπει,
 ὅταν προβλέπουν (καὶ πολλοὶ προβλέπουν)
 πὼς δ’ Ἐφιάλτης θὰ φανῇ στὸ τέλος
 κι οἱ Μῆδοι ἐπὶ τέλους θὰ διαβοῦνε.

K. Καβάφης

ΕΜΜΕΤΡΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

ΜΕΡΟΠΗ

(Τραγωδία εις πράξεις πέντε)

Ο Κρεσφόντης, εἰς τῶν Ἡρακλειδῶν, ἔλαβεν ὡς μερίδιον τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἔγινε βασιλεὺς τῆς χώρας. Νῦμφενθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας Κυρέλου Μερόπην ἀπέκτησε τοίᾳ τέκνα. Οἱ προόχοντες Δωρεῖς τῆς χώρας ἐξεγερθέντες ἐφόρευσαν αὐτὸν καὶ τὸν δόνον νίονς τον. Ο τρίτος, ὁ Αἴπυτος, ὁ μικρότερος δὲν, σύζεται ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ τον Λικόρτα εἰς τὴν Αἰτωλίαν. Μετὰ τὸν φόνον βασιλεὺς τῆς Μεσσηνίας ἐγένετο ὁ Ἡρακλείδης Πολυφόντης, ὁ ἀρχηγὸς τῶν συνωμοτῶν, δστις ἐνυμφεύθη καὶ τὴν κήραν Μερόπην. Ο Αἴπυτος ἐνηλκιωθεὶς ἔρχεται εἰς τὴν Μεσσηνίαν νὰ τιμωρήσῃ τὸν φονεῖς. Υποκρίνεται δὲ ὅτι δῆθεν εἶναι φονεὺς τοῦ Αἴπυτου καὶ λέγει ὅτι ὀνομάζεται Τηλεφόντης. Η Εὔρυμέδη εἶναι τροφός τῆς Μερόπης.

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

Σκηνὴ Τρίτη

Πρόσωπα : ΑΙΠΥΤΟΣ, ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ, ΜΕΡΟΠΗ, ΕΥΡΥΜΕΔΗ

Πολυφόντης. Χαῖρε, ἄνασσα.

Μερόπη. Χαῖρε καὶ σύ, ὦ βασιλεῦ, καθὼς ἔγώ.

Αἴπυτος (ἄνευ τῆς ἱκετηρίας δραμάων πρὸς τὴν Μερόπην)

Ω τῆς Μεσσήνης ἡ κλεινὴ βασίλισσα καὶ ἄνασσα
Μερόπη !

Πολυφόντης (πρὸς ἑαυτόν). Ποῖον τόλμημα !

Αἴπυτος. Ω μῆτερ παμφιλτάτη τοῦ Αἴπυτου σύ !

Μερόπη. Θεοί, τί βλέπω !

(Πρὸς τὴν Εύρυμέδην, ἀλλὰ χωρὶς νὰ στραφῇ πρὸς αὐτὴν ὡς προστὴλωμένη πρὸς τὸν Αἴπυτον, ἀποτεινομένη δὲ πρὸς αὐτὴν μόνον διὰ τῆς ἐτέρας χειρός).

Εύρυμέδη !

Αἴπυτος. Πότνια*,

ὦ μῆτερ τοῦ Αἴπυτου, εἰς τοὺς πόδας σου
γονυκλινὴς προσπίπτων, ἄφες νὰ ἀσπασθῶ

καὶ μὲ θερμὰ νὰ καταβρέξω δάκρυα
τὴν σεβασμίαν ταύτην δεξιάν.

(Πράττει ὅ,τι λέγει).

Πολυφόντης

(καθ' ἑαυτόν). Ἰδέ
ὅ μιαρὸς τί δόλον ἐπενόησε!

Μερόπη

(ἔχουσα ἥδη καὶ μέχρι τέλους τῆς σκηνῆς ταύτης
ἀναποσπάστως προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμούς τῆς
εἰς τὸν Αἴπυτον).

Αἴπυτος.

Τίς εἶσαι, νέε σύ, ὁ τὴν καρδίαν μου
ταράττων μέχρι τῶν ἐσχάτων της μυχῶν
καὶ διὰ τῆς μορφῆς σου τῆς ἀπατηλῆς
τὸς φρένας καὶ τὴν ὄρασιν τῆς δυστυχοῦς
μητρὸς ἀποπλανῶν; Δὲν ἀποκρίνεσαι;
Τίς εἶσαι, σ' ἔρωτῶ, πῶς ὀνομάζεσαι;
Ἐξ Αἰτωλίας εἶμαι ξένος νέηλυς *καὶ Τηλεφόντης λέγομαι.

Μερόπη.

Ποία φωνή!
τί πόνος, ποία συμπαθητικὴ μορφή!
(πρὸς τὴν Εύρυμέδην)

Τὸν ἥκουσας, τὸν βλέπεις, Εύρυμέδη μου;

Ἴδε οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του
εἰς σὲ δὲν ἐνθυμίζουν τὸν Κρεσφόντην;
Τὸ βλέμμα του πρὸ πάντων;

Ποία πλάνη φεῦ!

Ναί, ποία πλάνη! ποῖον ὄνειρον ψευδές,
ἀπατηλόν, ὡς Εύρυμέδη, πλὴν τερπνόν!

(πρὸς τὸν Αἴπυτον)

—Ἐχεις μητέρα, ξένε;

Ἐχω, ἄνασσα.

Καὶ ζῆ ἀκόμη ἡ μήτηρ σου;

Ζῆ, ἄνασσα.

Εἶπέ μοι, ξένε, σ' ἀγαπᾶ, τὴν ἀγαπᾶς;

Ναί, μ' ἀγαπᾶ, τὸ βλέπω, τὸ αἰσθάνομαι.

Κι ἔγώ — “Ω! ἀν ἐγώ, θεά, τὴν ἀγαπῶ.

Διὰ τοὺς ὀφθαλμούς μου προσφιλέστερον
ὄν τῆς μητρός μου ταύτης καὶ γλυκύτερον

ό ήλιος ἀκόμη δὲν ἐφώτισεν
ἐπὶ τοῦ κόσμου, ἄνασσα. Ἡ θέα της
τόσο γλυκεῖα μ' εἶναι, τόσο προσφιλής,
ὅστε πρὸς πάντα, ἐὰν ἔμελλον τυφλὸς
νὰ γίνω, ἵνα βλέπω τὴν μητέρα μου,
τυφλὸς νὰ εἴμαι ἐδεχόμην πάντοτε
καὶ πρὸς τὸν κόσμον ὅλον τὸν ἐπίλοιπον
καὶ ὀφθαλμοὺς νὰ ἔχω μόνον διὰ τὴν
μητέρα μου!

Μερόπη.

Εύρυμέδη.

Μερόπη.

Εύρυμέδη.

Μερόπη.

Πολυφόντης.

Εύρυμέδη.

Μερόπη.

Εὔδαιμον μῆτερ!
Ω Θεοί!
Κι ἔγώ — μὲ βλέπεις, ξένε; — εἶχα καὶ ἔγώ
νίόν, ὅπως σύ, τῆς ἡλικίας σου,
ἀλλ' ὀρφανὸν καὶ μόνον — ξένε, μ' ἐννοεῖς;
ναί, ὀρφανὸν καὶ μόνον, ξένον, ἔρημον.

Ω ἄνασσα Μερόπη!

Εἰχον, ναί, κι ἔγώ
νίόν. 'Αλλ' εἰσ' ἀκόμη νέος, ξένε, σύ,
οὐδ' ἔμαθες ἀκόμη τί σημαίνουσιν
αἱ λέξεις αὗται. "Οχι, σὺ οὐδέποτε,
οὐδέποτε οἱ ἄνδρες σεῖς θὰ μάθετε
οὐδὲ θὰ αἰσθανθῆτε ποίαν ἔννοιαν
καὶ σημασίαν διὰ τὴν καρδίαν τῆς
μητρὸς ἡ λέξις αὕτη ἔχει ἡ ἀπλῆ:
νίός.— Πλὴν σὺ δακρύεις, σὺ μὲ ἐννοεῖς.
Καὶ ὅμως σὺ δὲν εἰσαὶ μήτηρ, ὡς ἔγώ.

Ταλαίπωρη Μερόπη!

Σύνελθε, ἄνασσα.

Διὰ νὰ μ' ἐννοήσῃς, ξένε, κάλλιον,
διότι μ' ἐννοεῖς, διότι ἡ θέα σου,
διότι ἡ ὥραία σου καὶ ἀδιολος
αὐτὴ μορφὴ ἐλκύει τὴν καρδίαν μου,
καθὼς τοῦ κοιμωμένου 'Ἐνδυμίωνος*
ἡ ὄψις τῆς Σελήνης τ' ὅμμα τ' ἄγρυπνον.
Ναί, ἵνα μ' ἐννοήσῃς, ξένε, ἀκουσον.
Δὲν εἰχον ἔνα μόνον υἱόν, εἰχον τρεῖς υἱούς,

ἀλλὰ τοὺς δύο, παῖδας ἔτι νεαρούς,
μοὶ τοὺς ἐφόνευσαν. Κι ἥλθον ἐδῶ ἐγὼ
καὶ εἶδον κείμενα ἐδῶ χαμαί,
εἰς ταῦτα τῆς Μεσσήνης τὰ ἀνάκτορα,
τὰ νεαρά των σώματα ἀγνώριστα,
κρεουργημένα, αίματόφυρτα, ἐγώ,
ὦ ξένε, μ' ἐννοεῖς; Ἐγὼ ἡ μήτηρ των!
Τὸν τρίτον μου υἱόν, παιδίον νήπιον,
ψελλίζον μόλις, χεῖρες εὔσπλαγχνοι μακρὰν
κι ἑκτὸς τῆς Μεσσηνίας τὸν διέσωσαν.
‘Ο ὄρφανὸς υἱός μου οὗτος καὶ φυγὰς
τὸ μόνον ἥτο τέκνον μου, μὲ ἐννοεῖς;
ἥτο τὸ πᾶν, ὁ κόσμος ὅλος δι’ ἐμέ.
Ἐγώ, μὲ βλέπεις; εἴμαι ἡ βασίλισσα
ἐδῶ τῆς Μεσσηνίας. Τὴν βασιλικὴν
πλὴν ἀλουργίδα* ταύτης, τὸ διάδημα,
τὸν θρόνον τῆς Μεσσηνίης, σύμπαντας ὅμοι
τοὺς θρόνους καὶ τὰς χώρας τῶν ‘Ηρακλειδῶν
ἥθελον δώσει, ξένε, εἰς ἀντάλλαγμα
μιᾶς ἡμέρας τοῦ υἱοῦ μου. Μ' ἐννοεῖς;
Πλὴν τὸν υἱόν μου τοῦτον, πλὴν τὸ τέκνον μου
τὸ μόνον τοῦτο, ξένε, τὸν ἐφόνευσαν.
Τί; τρέμεις ἐκ τῆς φρίκης;

Αἴπυτος.

Παῦσον πρὸς θεῶν,

βασίλισσα.

Μερόπη.

Ναί, τρέμει ἐκ τῆς φρίκης σύ,

παιδίον. Σύ δὲν είσαι μήτηρ. ‘Αλλ’ ἐγὼ.—

Αἴπυτος.

Ἐγώ δὲν τρέμω. Μ' ἔλειψεν ἡ δύναμις

Μερόπη.

τοῦ τρόμου καὶ τῆς φρίκης.

Παῦσον, ἀνασσα.

‘Αλλ’ ὅχι, καὶ εἰς σὲ θά λείψ’ ἡ δύναμις
τοῦ τρόμου καὶ τῆς φρίκης καὶ τῆς νέας σου
ζωῆς θά σταματήσῃ ἡ ἐνέργεια,
ὅταν ἀκούστης ὅτι τὸν ἀνόσιον
καὶ μιαρὸν κακούργον, τὸν ἀπάνθρωπον
φονέα τοῦ υἱοῦ μου,

(ό Αἴπυτος ύποχωρεῖ ἔντρομος πρὸς τὸν βωμόν)
 εἰς τὸν οἶκόν του
 φιλοξενεῖ, γνωρίζεις τίς; ^{”Ω,} μάντευσον!
 'Ο σύζυγός μου.

Πολυφόντης. ^{”Ανασσα!}

Μερόπη.

'Ο βασιλεὺς

'Ο Πολυφόντης.

Πολυφόντης.

^{”Οχι,} δὲν φιλοξενεῖ

ό οἶκος τοῦ συζύγου σου καὶ ἄνακτος
 τὸν δολοφόνον τοῦ νίοῦ σου, ἄνασσα,
 ἀλλὰ τοῦ ἱκεσίου τῶν Ἡρακλειδῶν
 Διὸς ὁ χῶρος οὗτος καὶ ὁ Ἱερὸς
 ἐδῶ βωμός, εἰς ὃν ἵκέτης ὁ φονεὺς
 κατέφυγε, παρέχει σκέπην, ἀσυλον
 καὶ προστασίαν.

Μερόπη.

Ποῦ; ^{”Εδῶ;} Τίς εἰναι; Τίς;

Πολυφόντης. ^{”Ο} ξένος οὗτος...

Μερόπη.

Εὔρυμέδη;

Εὔρυμέδη.

Ναί, αὐτὸς

ὁ Αίτωλός.

Μερόπη.

^{”Ω!} ποία, θεοί, τύφλωσις!

'Ο ξένος οὗτος, ή ἀσπίς,* ή ἔχιδνα;
 ('Ορμῷ καὶ θέλει ν' ἀρπάσῃ τὸ ξίφος
 τοῦ Πολυφ. ὅστις ἐμποδίζει αὐτήν. 'Ορμῷ ἔπειτα πρὸς
 τὸν βωμόν, ὃν ἐν τῷ μεταξύ εἶχεν ἐναγκαλισθῆ ὁ
 Αἴπυτος. ^{”Αλλ'} ὁ Πολυφόντης ἔρχεται καὶ ἔκει καὶ τὴν
 ἐμποδίζει).

Πολυφόντης.

Τί μελετᾶς, παράφρον; Ποῦ, ὡς πάντολμε,

ποῦ προχωρεῖς ἐνταῦθα; Εἶναι ὁ βωμὸς

Διὸς τοῦ ἱκεσίου καὶ ξενίου* τῶν

Ἡρακλειδῶν, διὰ τοὺς ξένους ὀσυλον

καὶ τοὺς ἵκέτας. Εἶναι, γύναι, Ἱερὰ

ἡ κεφαλὴ τοῦ ξένου καὶ ἵκέτου μου.

^{”Οπίσ'}, ὀπίσω, βέβηλε. Φρουροί, ἐδῶ
 ταχθῆτε πέριξ.

(Οἱ δορυφόροι περικυκλοῦσι τὸ βωμόν).

Μερόπη.

"Ω Θεοί αἰώνιοι!

τί βλέπω; τί; δὲν εἶναι τῶν αἰσθήσεων
ἀπάτη τοῦτο; "Ω, ποῖος ἀνόσιος,
αἴσχρὸς τῶν θείων νόμων ἐμπαιγμός!

'Ιδού

λοιπὸν τὸ προσωπεῖον πλέον ἔπεσε,
καὶ τοῦ υἱοῦ μου τὸν φονέα ἀναφανδὸν
ὅ τῆς Μεσσήνης προστατεύει βασιλεὺς
καὶ τρυφερὸς καὶ φίλτατός μου σύζυγος.
'Αλλ' ὅχι, Πολυφόντα, ὅχι, πρόμαχε
τῆς εὔσεβείας καὶ ὑπουργὲ* τῆς Θέμιδος!

'Εὰν δι' Ἡρακλείδην εἶναι Ἱερὰ¹
ἡ κεφαλὴ τοῦ ξένου καὶ ἱκέτου του,
πιολὺ Ἱερωτέρα εἶναι δι' ἐμὲ
ἡ κεφαλὴ ἔκείνου, ὅστις ἔβαψε
τὰς χειράς του εἰς αἷμα Ἡρακλείδου, εἰς
τὸ αἷμα τοῦ υἱοῦ μου. Ναί, τὴν κεφαλὴν
τοῦ μιαροῦ κακούργου ἀφίερωσα
εἰς τὰς θεάς τοῦ σκότους, αἵτινες γοργαὶ²
καὶ παρὰ πόδας τοὺς φονεῖς διώκουσι
καὶ αἷμα ἐκδικοῦνται. Κι ἐκ τοῦ "Ἄδου ἃν
αἱ Ἐρινύες καὶ γῆς ἔξελιπον,
διὰ τὸν δολοφόνον τοῦ Αἴπυτου μου
θὰ εὐρεθῇ, ὡς Πολυφόντα, Ἐρινύς.
ὅ οὐκέτει καὶ μετ' αὐτῆς ἡ Εύρυμέδη".

Σκηνὴ Ἐβδόμη

Πρόσωπα: ΑΙΠΥΤΟΣ, ΜΕΡΟΠΗ, ΕΥΡΥΜΕΔΗ, ΛΥΚΟΡΤΑΣ

(‘Ο Αἴπυτος κοιμᾶται εἰς τὸ κρηπίδωμα* τοῦ βωμοῦ).

(Μερόπη καὶ κατόπιν κρυφίως Εύρυμέδη καὶ Λυκόρτας)

(Ἐλθοῦσσαν καὶ κατασκοπεύσασα τὸν Αἴπυτον).

*Εδῶ κοιμᾶται — μόνος

(Περιβλέπουσα).

Εἰς τὴν αἴθουσαν

Οὐδεὶς φυλάττει πλέον. Σπεύσωμεν, καιρός.
(Έλθοῦσα πρὸ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διός).

—Ω ἵκετήσιε καὶ ξένιε σὺ Ζεῦ,
τὴν θείαν ἐπικαλοῦμαι ἀρωγήν,
ἢ τοὺς θεσμούς σου ἐὰν παραβαίνω νῦν,
τὸ αἷμα ἐκδικοῦσα τοῦ υἱοῦ μου, ὡ!
ὅ κεραυνός σου ἀς μὲ κατακαύσῃ, Ζεῦ,
πλὴν τὴν γλυκεῖαν ἄφει με ἐκδίκησιν
νὰ ἀπολαύσω ταύτην.

(Καταβᾶσσα εἰς τὸ προσκήνιον).

—Σεῖς δέ, ὡ σεμνὰ

ծνόματα τοῦ σκότους, καταχθόνιαι*
θεαί, ὡ Ἐρινύες, σεῖς τὴν χειρά μου,
σᾶς ἵκετεύω, σεῖς καθοδηγήσατε.
(Έλθοῦσα ὑπεράνω τοῦ Αἰπύτου καὶ ὑψώσασα ἐπ'
αὐτὸν τὸ ἔγχειρίδιον).

Σκιὰ παρωργισμένη τοῦ Αἰπύτου μου,
τὸ θῦμα δέξαι τὸ ἐκδικητήριον

Λυκόρτας (δραμών καὶ παρεμβάς μεταξύ τοῦ Αἰπύτου καὶ τῆς
Μερόπης).

Μερόπη, στάσου.

Μερόπη. Γέρον, τί ἀποτολμᾶς;
'Οπίσω!

(Ο Αἰπύτος ἔγείρεται ἔντρομος).

Λυκόρτας. Μῆτερ τάλαινα, τί ἔμελλες
ἔδω νὰ πράξῃς;

Μερόπη. Τὸν υἱόν μου ἔμελλον
νὰ ἐκδικήσω.

Λυκόρτας. Νὰ φονεύσῃς ἔμελλες!
(παρατηρήσας τὸν Λυκόρταν). Πάτερ μου!

Αἴπυτος (παρατηρήσας τὴν Μερόπην). Θεοί!
'Η μήτηρ σου Μερόπη εἶναι, Αἴπυτε.

Λυκόρτας. (Έκ της χειρὸς τῆς Μερόπης ἐκπίπτει τὸ ἔγχειρίδιον).
Μερόπη. Σκληροῦ ὀνείρου ὀπτασία δὲν πλανᾷ
τὴν ὄρασίν μου, ὡ Θεοὶ αἰώνιοι!

- Λυκόρτας. Τούς ὄφθαλμούς σου ὅνειρον, μὰ τοὺς Θεούς
τοὺς ἀθανάτους, ἄνασσα, δὲν ἀπατᾶ,
εἶναι ὁ υἱὸς σου οὗτος ὁ Αἴπυτος.
- Μερόπη. *Η μάντις μου καρδία δὲν ἔψεύδετο
λοιπόν! *Ω τρισολβία τῆς μητρὸς στιγμή!
*Ω τέκνον, ὡ νιέ μου!
- Αἴπυτος. Μῆτερ, μῆτέρ μου!
(Ρίπτονται εἰς τὰς ὀγκάλας ἀλλήλων).

Δι: Βερναρδάκης

ΙΟΥΓΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΑΣ

(‘Ιστορική τραγωδία σε πέντε πράξεις)

Γ' Υπόθεσις τοῦ ἔργου είναι ἡ δολοφονία τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἀπὸ τὸ Βρούτο καὶ τὸν ἄλλους συνωμότες, ποὺ πίστευαν πώς ἔτσι σφέζουν τὴ δημοκρατία τῆς Ρώμης, καὶ δὲ ἐμφύλιος πόλεμος ποὺ τὴν ἀκολούθησε, γιατὶ δὲ Ὁκτάβιος, δὲ Ἀυτώνιος καὶ δὲ Λέπιδος, ποὺ ἀπετέλεσαν τριανδρία ὑστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Καίσαρα, κυρήγησαν τὸν συνωμότες, ὡς δὲν τοὺς νίκησαν σὲ μάχῃ στοὺς Φιλίππους τῆς Μακεδονίας, ὅπου ἡττημένοι αὐτοκτόνησαν δὲ Βρούτος, δὲ Κάσσιος κ.ἄ.

‘Απὸ τὸν «Ιούλιο Καίσαρα» παραβάτομε δύο ἀποσπάσματα, ἕνα ἀπὸ τὴ Β’ Πρᾶξι καὶ ἔνα ἀπὸ τὴν Ε’ Πρᾶξι. Στὸ πρῶτο καταφαίνεται δὲ εὐγενῆς καὶ ἀνδρικός χαρακτῆρας τοῦ Βρούτου, καθὼς καὶ ἡ πραγματικὴ γενναιοφροσύνη τοῦ ἀνδρός, γιατὶ δὲ, τι κάνει τὸ θεωρεῖ ἀναγκαῖο καὶ ἀναπότρεπτο γιὰ τὴ σωτηρία τῆς πατρίδας· κάθε ἄλλο τὸ ἀποκρούει χωρὶς δισταγμὸς καὶ τὸ καταδικάζει ὡς ἀνάξιο εὐγενοῦς ψυχῆς καὶ ὡς ἀνήθικο. Στὸ δεύτερο ἀπόσπασμα ἡττημένος δὲ Βρούτος δὲν φεύγει γιὰ νὰ σωθῇ, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἔξιλεώσῃ τὸ ἐγκλημά του, ποὺ σκότωσε τὸν Καίσαρα, προστάτη καὶ φίλο του, αὐτοκτονεῖ, καὶ οἱ νικητές του διμολογοῦν τώρα διὰ τοῦτος δὲ Βρούτος «ἥταν πραγματικὸς ἄνδρας». Γίνεται δηλαδὴ ἡ τέλεια κάθαρσι τοῦ δράματος. “Ἐτσι δίνομε κάτι διλοκληρωμένο ἀπὸ τὴν τραγωδία καὶ τὸν πραγματικὸν ἥρωα, ποὺ θέλει νὰ δείξῃ δ συγγραφεύς].

ΠΡΑΕΙ Β'

Σκηνή Α'

Ρώμη· περιβόλι τοῦ Βρούτου. 'Ο Βροῦτος.

("Επειτα ἀπὸ λίγο μπαίνουν οἱ συνωμότες. Γίνονται οἱ ἀναγκαῖες συστάσεις κλπ.).

Βροῦτος. "Ἄσ μοῦ δώσῃ τὸ χέρι του καθένας.

Κάσσιος. Καὶ ἂς δώσουμε ὄρκο γιὰ ὅ,τι ἀποφασίσουμε.

Βροῦτος. "Οχι ὄρκο, ὅχι ὄρκο.

"Αν τὰ ἀντρίκια μας πρόσωπα, ἀν τὰ βάσανα
τῆς ψυχῆς μας, ἀν τὰ ἄδικα καὶ τὰ ἄτοπα
τούτης τῆς ἐποχῆς μας,
ἀν δὲν εἶναι ὅλα αὐτὰ λόγοι ἀρκετοί,
ἄς φύγουμε ἀπὸ δῶ

κι ὅς πάγι καθένας στὸ ὄκνηρό του στρῶμα·

κι ὅς ἔξακολουθήσῃ ἡ τυραννία

τὸν ἀγέρωχο δρόμο τῆς ἔλευθερη,

ώσπου νὰ πέσουμε, ἔνας-ἔνας, ὅλοι

μὲ τὴ σειρά μας. "Ομως

ἀν ὅσα εἴπα, ὅπως εἰμαι βέβαιος,

ἔχουν φωτιὰ ἀρκετή, γιὰ νὰ φλογίσουν

καὶ τοὺς δειλούς ἀκόμα

καὶ γιὰ νὰ χαλυβδώσουνε μὲ θάρρος

τὶς μαλακές ψυχὲς τῶν γυναικῶν,

τότε, πατριῶτες, ποιό κεντρὶ χρειαζόμαστε;

παρὰ τὸ δίκιο ποὺ ζητοῦμε,

γιὰ νὰ μᾶς σπρώξῃ στὴν ἀπόφασί μας;

Ποιά καλύτερη ἐγγύησι παρ' ὅτι εἴμαστε

πιστοὶ Ρωμαίοι, ποὺ ἔχουνε δώσει λόγο

καὶ δὲν τὸν παίρνουν πίσω; Καὶ ποιόν ὄρκο

χρειαζόμαστε ἄλλο ἀπὸ τὴ συμφωνία

- πού δένει τήν τιμή μὲ τὴν τιμή, πώς
 ἢ θὰ γίνῃ ὁ σκοπός μας ἢ θὰ πέσουμε
 ὅλοι γι' αὐτόν;...
- 'Εμεῖς ἀς μὴ λερώσουμε τὴν ἄσπιλη
 εὐγένεια τοῦ σκοποῦ μας καὶ τὸ ἀδάμαστο
 μέταλλο τῆς ψυχῆς μας μὲ τὴ σκέψι,
 πώς τὸ ἔργο μας καὶ ἡ ἀπόφασι ποὺ παίρνουμε
 ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ὄρκο. Γιατὶ ἡ κάθε
 σταλαγματιὰ αἷμα εὔγενικό, ποὺ τρέχει
 στὶς φλέβες Ρωμαίου,
 δίνει ὑποψία πώς εἶναι νοθευμένη,
 ἄμα αὐτὸς δὲν κρατήσῃ
 ἀκόμα καὶ στὸ ἐλάχιστο σημεῖο
 τὸ λόγο ποὺ ἔχει δώσει....
- Δέκιμος.
 "Ομως δὲ θὰ πειράξουμε ἄλλον ἀνθρωπό
 ἔξω ἀπὸ τὸν Καίσαρα ;
 "Έχει δίκιο ὁ Δέκιμος.
 Δὲ μοῦ φαίνεται φρόνιμο νὰ ζήσῃ
 ύστερ ἀπὸ τὸν Καίσαρα ἔνας τόσο
 ἀγαπητός του φίλος
 σὰν τὸν Ἀντώνιο. Θὰ ἔχουμε νὰ κάνουμε
 μὲ ἔναν πανούργο καὶ ραδιούργον ἀνθρωπό.
 πού, ἀν μεταχειριστῇ τὰ μέσα ποὺ ἔχει,
 μπορεῖ σ' ὅλους νὰ φέρῃ δυσκολίες.
 Γιὰ νὰ μὴ γίνῃ αὐτό, πρέπει νὰ πέσουν
 ὁ Καίσαρας κι ὁ Ἀντώνιος
 μαζὶ κι οἱ δυό.
- Βροῦτος.
 Πάρα πολὺ αἵμοβόρα
 θὰ χαρακτήριζε ὁ κόσμος, Γάϊε Κάσσιε,
 τὴν πρᾶξί μας, ἀν ἴσως, ἀφοῦ κόψουμε
 τὸ κεφάλι, ὀρχινήσουμε κατόπι
 νὰ κόβουμε τὰ μέλη — δηλαδή:
 μὲ μανία ὡς τὸ θάνατο, ὅπως λένε,
 καὶ μῆσος πάρα πέρα. Γιατὶ ὁ Ἀντώνιος
 εἶναι ἔνα μέλος μόνο στὸ κορμὶ¹
 τοῦ Καίσαρα. "Ἄσ γινοῦμε, Γάϊε Κάσσιε,

θύτες κι ὅχι φονιάδες.

Πολεμοῦμε τοῦ Καίσαρα τὸ πνεῦμα,
καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει αἷμα.

Ἄχ, εἴθε νὰ ἥταν τρόπος
νὰ φτάσουμε ὡς τοῦ Καίσαρα τὸ πνεῦμα
δίχως νὰ πάθῃ τὸ κορμί! Μὰ ἀλλοίμονο,
χρειάζεται αἷμα! Καὶ γιὰ τοῦτο, φίλοι μου,
ὅς τοῦ ἀφαιρέσουμε μὲ θάρρος τὴ ζωή,
μὰ δίχως μῖσος. Ἄς τὸν θανατώσουμε
σὰ θῦμα ἄξιο νὰ γίνη προσφορά
γιὰ τοὺς θεοὺς καὶ ὅχι νὰ τὸν ξεσχίσουμε
σὰν κουφάρι ποὺ ρίχνεται στοὺς σκύλλους...

Ἐτσι, θὰ παρουσιάσουμε τὴν πρᾶξί μας
πῶς ἥταν ἔργο μόνο τῆς ἀνάγκης
κι ὅχι τοῦ μίσους· καὶ ὅταν φανῇ τέτοια
στὰ μάτια τοῦ λαοῦ, θὰ ὀνομαστοῦμε
τοῦ τόπου ἐξαγνιστὲς καὶ ὅχι φονιάδες.

Οσο γιὰ τὸν Ἀντώνιο
ὅς μὴ ἀνησυχοῦμε· γιατὶ αὐτὸς
δὲν μπορεῖ πιὸ πολὺ νὰ κάνῃ ἀπ' ὅ, τι
τοῦ Καίσαρα τὸ χέρι, ἅμα κοπῆ
τὸ κεφάλι τοῦ Καίσαρα...

ΠΡΑΞΙ Ε'

ΣΚΗΝΗ Ε'

Μέρος τοῦ πεδίου τῆς μάχης τῶν Φιλίππων

(Μπαίνουν ὁ Βροῦτος, ὁ Δάρδανος, ὁ Κλείτος, ὁ
Στράτωνας — ὑπηρέτης του — καὶ ὁ Βαλούμνιος — φί-
λος του).

Δύστυχα ἀπομεινάρια ἀπὸ τοὺς φίλους μου,
ὅς καθίσουμε ἐδῶ σ' αὐτὴ τὴν πέτρα!

Ο Στατύλιος ἀναψε ἀπὸ πέρα
τὸ δαυλό του, κύριέ μου· μὰ δὲ βλέπω
νὰ ῥχεται πίσω. Ἡ πιασμένον τὸν ἔχουν

Βροῦτος.

Κλείτος.

- ἢ τὸν ἔχουν σκοτώσει.
- Βροῦτος. Κάθισε, Κλεῖτο.
- Σκοτωμὸς εἶναι λέξι τῆς ἡμέρας.
- Εἴναι πρᾶξι τῆς μόδας. "Ακου, Κλεῖτο.
- (Τοῦ ψιθυρίζει).
- Κλεῖτος. Τί; ἔγώ, κύριέ μου; "Οχι, γιὰ ὅλο τὸν κόσμο.
- Βροῦτος. Σώπα τότε! Νὰ λείψουνε τὰ λόγια!
- Κλεῖτος. Νὰ σκοτωθῶ καλύτερα!
- Βροῦτος. "Ακου, Δάρδανε. (Τοῦ ψιθυρίζει).
- Δάρδανος. 'Εγώ νὰ κάνω τέτοιο πρᾶγμα;
- Κλεῖτος. "Ω Δάρδανε!
- Δάρδανος. "Ω Κλεῖτο!
- Κλεῖτος. Ποιάν ἀπαίσια πρᾶξι ὁ Βροῦτος
σοῦ ζήτησε νὰ κάνης;
- Δάρδανος. Νὰ τὸν σκοτώσω, Κλεῖτο! Κοίταξέ τον
πῶς συλλογιέται!
- Κλεῖτος. Τώρα ἔχει γιομίσει
τὸ ἔξοχο αὐτὸ δοχεῖο μὲ τόσῃ λύπη,
ποὺ ἀρχίζει γιὰ νὰ ξεχειλᾷ ἀπ' τὰ μάτια.
Βολούμνιε, φίλε μου, ἔλα νὰ σοῦ πῶ!
- Βροῦτος. Τί προστάζει ὁ κύριός μου;
- Βροῦτος. "Ακου, Βολούμνιε.
- Τὸ φάντασμα τοῦ Καίσαρα ἥρθε ὡς τώρα
σὲ μένα δυὸ φορὲς τὴ νύχτα: Μιὰ φορὰ
στὶς Σάρδεις* κι ἄλλη μιὰ τούτη τὴ νύχτα,
ἐδῶ στὸν κάμπο τῶν Φιλίππων. Ξέρω
πῶς ἡ ὥρα μου ἔχει φτάσει.
- Βολούμνιος. "Οχι, κύριέ μου.
- Βροῦτος. "Ω, ναί, Βολούμνιε! Ναί· γι' αὐτὸ εἶμαι βέβαιος.
Βλέπεις πῶς εἰν' τὰ πράγματα. Οἱ ἔχτροι
μᾶς ἔχουν πιὰ στριμώξει στὸν γκρεμό.
(Πολεμικὸς θόρυβος).
- Πιὸ ἀντρίκιο εἶναι νὰ πέσουμε ὅλοι κάτω
μοναχοί μας, ταρά τὰ περιμένουμε
νὰ μᾶς σπρώξουν ἔκεινοι.
- 'Αγαπητὲ Βολούμνιε, τὸ θυμᾶσαι

ποὺ πηγαίναμε οἱ δυό μας στὸ σχολεῖο
μαζί; Γι' αὐτή μας τὴν παλιὰ φιλία
θὰ σὲ παρακαλέσω τώρα νὰ κρατήσῃς
τὴ λαβὴ τοῦ σπαθιοῦ μου,
ῶστε νὰ πέσω ἀπάνω του.

Βολούμνιος. Κύριε μου,
αὐτὸ δὲν εἶναι φίλου ύπηρεσία.

(Ἐξακολουθεῖ ὁ θόρυβος).

Κλεῖτος. Φύγε, κύριε μου, φύγε!

"Ἄσ μὴ χάνουμε ἔδω οὔτε στιγμή!"

Βροῦτος. Τότε ἔχε γειά! Κι ἐσύ! Κι ἐσύ, Βολούμνιε!

Στράτωνα, ἐσύ κοιμόσουν ὅλην ὥρα·
σοῦ ἀφήνω γειά καὶ σένα. Συμπατριῶτες!

ἡ καρδιά μου γιομίζει ἀπὸ χαρά,
σὰ συλλογίζωμαι ὅτι στὴ ζωή μου
δὲ βρέθηκε κανείς, ποὺ νὰ μὴ δείχτηκε
πιστὸς φίλος σ' ἐμένα. Τούτη ἡ μέρα
τοῦ χαμοῦ θὰ μοῦ φέρῃ

περισσότερη δόξα ἀπ' ὅση θὰ κερδίσουν
ὁ Ὁκτάβιος καὶ ὁ Ἀντώνιος

μὲ τὴν ἀτιμή νίκη τους. Καὶ τώρα,

ἔχετε ὅλοι σας γειά! Γιατὶ ὅπου νᾶναι
τοῦ Βρούτου ἡ γλῶσσα θὰ ἔχει πιὰ τελειώσει
τὴν ἱστορία τῆς ζωῆς του! Ἡ νύχτα
μοῦ βαραίνει τὰ μάτια,
τὰ κόκκαλά μου θέλουν τὴν ἀνάπταψι,
ποὺ παιδεύτηκαν τόσο ὡς νὰ τὴν εὔρουνε
τούτη τὴν ὥρα.

(Θόρυβος, ἀλαλαγμός, φωνὲς ἀπὸ τὸ βάθος:
Φεύγετε, φεύγετε, φεύγετε!).

Φύγε, κύριε! Φύγε!

Πηγαίνετε! καὶ θὰ ῥθω ἀμέσως.

(Φεύγουν ὁ Κλεῖτος, ὁ Δάρδανος καὶ ὁ Βολούμνιος).

Στράτωνα,

μεῖνε, παρακαλῶ, μὲ τὸν κύριο σου!

Εἰσαι ἄνθρωπος πιστός. "Ολη ἡ ζωή σου

εἶχε ἔναν κάποιο τόνο ἀπὸ ἐντιμότητα.

Κράτα λοιπὸν τὸ σπαθί μου καὶ στρέψε

τὸ πρόσωπό σου πέρα,

ῶσπου νὰ πέσω ἀπάνω! Θέλεις, Στράτωνα;

Στράτωνας. Δῶσ' μου πρῶτα τὸ χέρι σου! "Εχε γειά,
κύριε μου!

Βροῦτος. "Εχε γειά, πιστέ μου Στράτωνα!

(Πέφτει μὲ φόρα ἀπάνω στὸ σπαθί).

Μέρωσε τώρα, Καίσαρα! Μὲ τόσο

πόθο οὔτ' ἐσὲ δὲν ἥρθα νὰ σκοτώσω. (Πεθαίνει).

(Θόρυβος, φωνές, ἀλαλαγμοί. "Υποχώρησι. Μπαίνουν
ὅ 'Οκταβίος, δ 'Αντώνιος καὶ δ Μεσσάλας, δ Λουκίλ-
λιος καὶ στρατός).

Όκταβίος. Ποιός εἶναι αὐτός;

Μεσσάλας. "Ανθρωπος τοῦ ἀρχηγοῦ μας.

Στράτωνα, ποὺ εἶναι δ κύριος σου;

Στράτωνας. Στὴ λευτεριά! Μακριὰ ἀπὸ τὴ σκλαβιά,

ὅπου βρίσκεσαι ἐσὺ τώρα, Μεσσάλα!

Ο νικητὴς δὲν μπορεῖ τίποτα ἄλλο
τώρα πιὰ νὰ τοῦ κάνῃ

παρὰ ν' ἀνάψῃ μιὰ φωτιὰ γι' αὐτόνε,

γιατὶ δ Βροῦτος νικήθηκε

ἄπ' τὸν ἴδιο τὸ Βροῦτο. Κανεὶς ἄλλος
δὲ θέλει νὰ δοξαστῇ ἀπ' τὸ θάνατό του.

Λουκίλλιος. "Ετσι ἔπρεπε στὸ Βροῦτο νὰ φερθῆ...

Όκταβίος. Θὰ ἥθελα τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ὑπηρέτησαν
τὸ Βροῦτο νὰ τοὺς πάρω ὅλους κοντά μου.

(Στὸ Στράτωνα). "Ε, παλληκάρι, θέλεις νὰ περάσῃς
τὴ ζωὴ σου μαζί μου;

Στράτωνας. "Αν μ' ἀφήσῃ δ Μεσσάλας, θὰ τὸ κάνω.

Όκταβίος. Μεσσάλα, κάνε μου τὴ χάρι!

Μεσσάλας. Πῶς πέθανε δ κύριος σου, Στράτωνα;

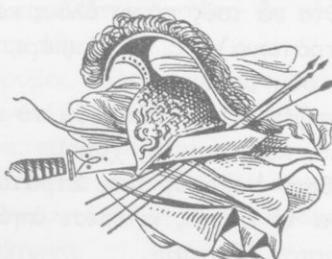
Στράτωνας. Κράτησα τὸ σπαθί, κι ἔπεσε ἀπάνω.

Μεσσάλας. Πάρε λοιπόν, 'Οκτάβιε,
κοντά σου αὐτὸν τὸν ἀνθρωπο, ποὺ πρόσφερε
τὴ στερνὴ ὑπηρεσία στὸν κύριό του!

- Αντώνιος. "Ηταν δέ εύγενικώτερος Ρωμαῖος
ἀπ' αὐτοὺς ὅλους. "Ολοι οἱ συνωμότες,
ἔξω ἀπ' αὐτόν, ἐκάνανε δέ τι ἐκάνανε
ἀπὸ μίσος καὶ φθόνο
γιὰ τὸ μεγάλο Καίσαρα! ἐνῷ τοῦτος
ἀπὸ μιὰ ἀνώτερη τίμια Ἰδέα, μονάχα
γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου
πῆγε μαζί τους. 'Η ζωὴ του ἐστάθη
γιομάτῃ εὐγένεια, κι ὅλα τὰ στοιχεῖα
ῆταν ἔτσι σ' αὐτὸν ἀρμονισμένα,
ῶστε καὶ ἡ Ἱδία ἡ φύσι θὰ μποροῦσε
νὰ πῇ σ' ὅλον τὸν κόσμο :
« Νά! Τοῦτος ἦταν ἄντρας! »
- Οκτάβιος. "Οπως πρέπει
στὴν ἀρετὴν του, λοιπόν, ἃς τοῦ φερθοῦμε.
κι ἃς τοῦ προσφέρουμε ὅλες
τὶς νεκρικὲς τιμές. Μὲς στὴ σκηνή μου
θὰ μείνῃ τὸ κορμί του αὐτὴ τὴ νύχτα
βαλμένο, ὅπως ταιριάζει
σ' ἔναν τίμιο στρατιώτη. "Ας προσκαλέσουν
τὸ στρατὸ νὰ συχάσῃ· καὶ ὅλοι τώρα
ἅς χαροῦμε τῆς νίκης μας τὰ δῶρα. (Φεύγουν).

Σαίκης πηρού «Ιούλιος Καίσαρας»

(Μετάφρασις Κλεάνδρου Καρθαίου)

Ε Λ Λ Α Σ

(Λυρικό δράμα)

Γ' Ο 'Αλέξανδρος Μανδοκορδάτος περνῶντας τὴν ἄνοιξι τοῦ 1821 ἀπὸ τὴν Ἰταλία ζήτησε νὰ δῇ τὸν "Αγγλο ποιητὴ Σέλλευ ποδ βρισκόταν στὴν Πίζα. "Ηθελε νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομῆ του στὴν Ἐλληνικὴ ἐπανάστασιν γιατὶ τὴν ἐποχὴ ἔκεινη οἱ ποιητὲς ἡσαν «οἱ σάλπιγγες ποὺ ἐσήμαιναν τοὺς ἀγῶνες» ἄγνωστοι νομοθέτες τοῦ κόσμου». Παροντιάστηκε λοιπὸν δ Ἐλληνας πολιτικὸς στὸ ποιητή, χωρὶς καὶ νὰ ξέρῃ καλὰ τὴν ἀξία καὶ τὴν γιγάντια δημιουργικὴ φαντασία του καὶ χωρὶς νὰ ὑποπτεύεται πὼς δ Σέλλευ ἦταν ἥδη θερμὸς φίλος τῆς Ἐλλάδος καὶ τῆς Ἐλληνικῆς ἰδέας. 'Αφοῦ τοῦ μίλησε σχετικά, τοῦ ἔδωσε καὶ μὰ προκήνυξε τοῦ 'Υψηλάντη.

'Ο Σέλλευ τὴν πῆρε τρέμοντας τὴν διάβασε συγκινημένος. Τὰ μάτια του ἀστραγαφαν ἀπὸ ἐνθουσιασμό. Τὸ δράμα του τόσον καιδοῦ γινόταν πραγματικότης : "Η Ἐλλάδα, «ἡ ἀγα γῇ τῆς καρδιᾶς του καὶ τῆς διάνοιάς του», δπως τὴν ἔλεγε, ξύπνιαγε ἀπὸ τὸ λήθαργο, ἔσπαζε τὶς ἀλυσίδες τῆς σκλαβίας της ! Τρέχει στὴ γυναικά του καὶ τῆς φωνάζει ἐλληνικά μὲ κοιμένη ἀπὸ τὴ συγκίνησι φωνή :

— Μαρία ! Μαρία ! . . . Μάντις εἰμὶ ἐσθλόν ἀγώνων. (Οιδίπονς ἐπὶ Κολωνῷ).

Φλογισμένος δ ποιητὴς ἀπὸ ἀκράτητο ἐνθουσιασμὸ σχεδιάζει — ἄνοιξι τοῦ 1821 — τὸ δράμα του «Ἐλλάς», τὸ γράφει τὸ φυιόπωρο καὶ τὸ δημοσιεύει ἀφιερωμένο στὸ Μανδοκορδάτο τὴν ἀλλή ἄνοιξι (1822). Λίγους μῆνες ἀργότερα — Ιούλιος 1822 — δ μεγαλοφάνταστος ποιητὴς σὲ ήλικια 30 χρόνων πνιγόταν στὴν ἵταλικὴ θάλασσα, ἀλλὰ ἡ «Ἐλλάς» του ἔζησε καὶ θαυμάζεται ὡς ποιητικὸ ἀριστονόγγυμα.

«Ἡ «Ἐλλάς» εἶναι ἔνα λυρικὸ δρᾶμα. 'Ο λυρισμός του εἶναι μεγαλόστομος, πολύγχος, ὁρμητικός, αἴθεροφτέρωτος· οἱ εἰκόνες του πυκνές, σὰν πολύχρωμες θαμπωτικές ἀστραπές ποὺ ἡ μὰ διαδέχεται τὴν ἀλλή σὲ μὰ θυελλόπνυχτη νύχτα. Σὰν ταιριαστὸ ἀδέλφι μπορεῖ νὰ σταθῇ πλάτι στοὺς Πέρσες τοῦ Αισχύλου· κανένα ἄλλο ἔσγο δρουμοῦ δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μαζί του.

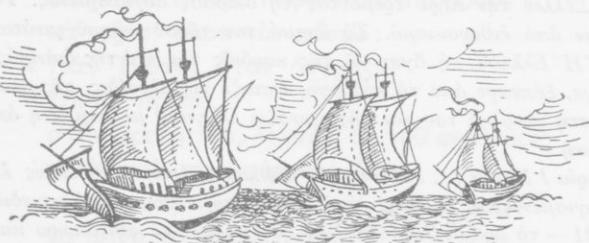
'Ιδού τί γράφει δ ἴδιος δ ποιητὴς στὸν πρόλογό του γιὰ τὴν «Ἐλλάδα», ποὺ φωτίζει καὶ τὴν ὑπόθεσί της :

«Τὸ ποίημα «Ἐλλὰς» γραμμένο κάτω ἀπὸ τὴν ὑποβολὴ τῶν γεγονότων τοῦ καιδοῦ μας, στηρίζητηκε στὴν προσωπικὴ ἀπέραντη συμπάθεια, ποὺ αἰσθάνεται δ ποιητής του γιὰ τὴν ὑπόθεσι τοὺς ἀνάλαβε νὰ τραγονδήσῃ.. . Πῆρα γὰν ὑπόδειγμα τοὺς Πέρσες τοῦ Αισχύλου, ἀν κι δ μεγάλος ἀγῶνας ποὺ ἀρκεῖται τώρα στὴν Ἐλλάδα δὲν μπορεῖ νὰ τελειώσῃ μὲ καταστροφὴ δμοια μὲ τοῦ Ξέρξη καὶ τῶν Περσῶν του. Περιωρίστηκα νὰ ξετυλίξω τὸ θέμα μου μὲ λυρικές εἰκόνες καὶ νὰ χαράξω ἀπάνω στὸ παραπέτασμα τοῦ μέλλοντος ἀδριστες καὶ φαντασικὲς μορφές, ποὺ ὑποβάλλοντ τὸν τελικὸ θίλαμβο τῆς Ἐλλάδος — ἔνα κοιμάτι πολιτισμοῦ καὶ κοινωνικῆς ἀναμόρφωσης τοῦ κόσμου.. .

Γιὰ τὶς λεπτομέρειες τοῦ Ἐλληνιτονικοῦ ἀγόντα, ποὺ εἶναι ἡ βάσι τοῦ ποιήματος, στηρίζητηκα σὲ δημοσιογραφικὲς πληροφορίες. Οἱ ἀναγνῶστες μου

ᾶς μὲ συγχωρήσουν γι' αὐτό. Πρὸν νὰ τελειώσῃ δὲ πόλεμος, δὲν εἰν' εὔκολο βέβαια νὰ μαζέψῃ κανεὶς τὸν αὐθεντικὰ ἐκεῖνα στοιχεῖα, ποὺ ἀπάνω τους στηρίζεται ἡ ἴστορία. Μὰ οἱ ποιητὲς ἔχουν τὰ προνόμια τους· ἐκτὸς δῆμως ἀπὸ αὐτό, οἱ ἡρωῖσμοὶ τῶν Ἑλλήνων—ποὺ πῆραν ὡς τὴν στιγμὴν πολλές ναυτικὲς νίκες—εἶναι πραγματικοὶ, κι ἂν νικήθηκαν στὴ Βλαχία, ἡ ἥπτα τους αὐτή, ὅστερ ἀπὸ ἀπεργίαστην ἡρωϊκὴ ἀντίστασι, ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ νίκη...».

‘Απὸ τὴν «Ἐλλάδα» τοῦ Σέλλεϋ παραβέτομε δύο ἀποσπάσματα. Στὸ πρῶτο δὲ Χασάν, ἔμπιστος τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ, τοῦ ἀφηγεῖται γιὰ τὴν ναυμαχία τῆς ἀρμάδας μὲ τὸν ἑλληνικὸν στόλο καὶ τὴν πανωλεθρία τῆς. Στὸ δεύτερο δὲ χορδός, ποὺ τὸν ἀποτελοῦν ‘Ἐλληνοπούλες σκλάβες τοῦ σουλτάνου, μαθαίνοντας τὰ νέα δραματίζεται τὴν ἀνάστασι τῆς Ἐλλάδος].

Α' Άπόσπασμα

ΧΑΣΑΝ (όμιλεῖ στὸ σουλτάνο Μαχμούτ...)

“Ημουνα μπρὸς στὴ σκηνὴ τῆς ντροπιασμένης μέρας. Ἡ ἀρμάδα τῶν γκιασούρηδων κατέβαινε χαράματα ἀπὸ τὸ βοριὰ καὶ φάνηκε μακριὰ καθὼς κοπάδι λελεκιῶν στῆς Θράκης τὸν ἀνέφελο κι ἀνεμοκύμαντο οὔρανό. Δέκα χιλιάδες ἀσκέρι συντρόφευαν τὰ καράβια μας πηγαίνοντας στ’ Ανάπλι, ὅντας ἡ μάχη ἄναψε. Χύμηξαν πρῶτα τὰ πανιά μαϊνάροντας οἱ εύκολοκίνητες ὑδριώτικες βαρκοῦλες κάτου ἀπὸ τῶν κανονιῶν μας τὸ χαλάζι καὶ ἀπὸ καράβι σὲ καράβι, ἀπὸ κανόνι σὲ κανόνι, σὲ ναύτη ἀπὸ ναύτη ἄναψε διπόλεμος κι ὅλα τὰ τύλιξε μὲ τὴν ἀπόφασι τῆς νίκης ἡ τοῦ ὀλέθρου.

Τῆς μανιασμένης μάχης ἡ φουρτούνα συντάραξε ὡς τὸν κρυσταλλοιθυθό της ἐκείνη τὴν ἀμόλευτη θάλασσα καὶ τάραξε τὴ σκέπη τὸ οὔρανοῦ, γεμάτη ἀπὸ χρυσόνεφα αύγινὰ ποὺ ζυγιάζονταν πάνω σὲ πλῆθος γῦρο νησοβούνια ζαφειρένια. Στ’ ἀριὰ λαγο-

κοιμίσματα τοῦ κανονιοῦ κραυγὴς ὀλέθρου ἀκούγονταν καὶ μιὰ ἄχνα λύπτης τύλιξεν ἐκεῖνο τὸ ἀναπάντεχο θέαμα, ὡσπου ἀεράκι φύσης σκορπίζοντας τὸ βαρὺ πέπλο τοῦ καπνοῦ.

— Νίκη, νίκη! φωνάξαμε τότε. Τρεῖς ἀλγερίνικες φρεγάτες φάνηκαν ἀπὸ τὴ Νάξο νά ρχωνται βοήθειά μας· μὰ γλήγορα δ Σταυρὸς γλίστρησε πίσω, μπρός, ἀνάμεσα καὶ γύρα μας, καὶ τὸ μοιραῖο αὐτὸ σημάδι ἔρανε μὲ τὶς ἀχτίδες του τὴ δύναμι στὶς καρδιὲς τῶν Μουσουλμάνων, ὅπως ἔραίνει δ ἥλιος τὴ δροσιά. Τί περισσότερο; Φευγιό! 'Ο νύρδος δ δρόμος πάνω στὸν αίματόχρωμον ἀφρὸ ποὺ πήραμε τὸ μεσημέρι φωτιζόταν — καὶ θάμπωνε τὸν ἥλιο ἡ λάμψι αὐτὴ — ἀπὸ τὰ μεταγωγικὰ ποὺ καίγονταν καράβια μας. Οἱ ἵσκιοι τῶν πανιῶν μας αίματόχρωμοι ἀπ' τ' ἄγριο φῶς αὐτὸ γίνονταν καὶ κάθε ἄλλη θέα σβηνόταν. "Άλλα καράβια μας στέκονταν φλογισμένα, ἄλλα τινάζονταν στὸν ἄνεμο, ἄλλα ἄνοιγαν καὶ βούλιαζαν· καὶ τῶν συντρόφων μας ποὺ χάνονταν τὰ οὔρλιάσματα πλανιόνταν καὶ στερνὰ ἀπὸ τὴ θανή τους στὸν ἄνεμο ποὺ ὀλάργια μᾶς συνέπαιρνε μὲ γληγοράδα ἀφάνταστη. 'Εννιὰ χιλιάδες χάθηκαν!

"Ορνια ἀνταμώσαμε στὸ δρόμο μας, ποὺ ἐνάντια στὸ χείμαρρο τοῦ μολεμένου ἀνέμου ἀγωνίζονταν. Στριγγλίζοντας ψηλὰ ἀπ' τὰ νεφοβιούνια τους, διάμεσ' ἀπ' τὸ θειαφόχρωμο καπνὸ τῆς μάχης ἔπεφταν καὶ χύμαγαν καθένα τους καὶ σ' ἓνα κουφάρι, σὰ νά ταν οἱ κακοὶ τους οἱ ἄγγελοι ἡ οἱ κολασμένες τους ψυχὲς στὸν κόρφο ἀπὸ τῆς θάλασσας καβάλλα. Νὰ τρέχουνε εἰδαμε σκυλόψαφα πρὸς τὸ δεῖπνο ποὺ τ' ἀπάντεχαν. 'Ολόχαρος κινιόταν δ ἄφωνος αὐτὸς λαὸς τῆς θάλασσας κι ἡ Πείνα ἡ ἀχόρταγη τὸ σπήλιο της τὸ ὡκεάνιο παράταγε, γιὰ νά ρθῃ ν' ἀνταμώσῃ μας στὸν πόλεμο, νὰ ζυμωθῇ μὲ τὴν ἀπελπισία μας. Στὴν Πάτμο δυτικὰ μᾶς βρῆκε ἡ νύχτα καὶ μὲ τὴ νύχτα ἡ τρικυμία.

ΜΑΧΜΟΥΤ (σουλτάνος). Σώπα!...

B' 'Α πόσ πασ μα

ΗΜΙΧΟΡΟΣ

Στῆς ἐλπίδας τὸ μούχρωμα

ὅπως οἱ ἵσκιοι τοῦ ὄνείρου,

Δοξασμένοι παράδεισοι τοῦ ὑγροῦ λάμπουν ἀπείρου.

Τί νησιά καθαρόσχημα

Κάτω ἀπ' τὸν βραδινὸν αὔρανὸν ξεχωρίζουν

Κι εύωδιες καὶ φλοισθήματα τῶν γιαλῶν τους χαρίζουν!

Σὰν αὐγὴ μέσα στ' ὄνειρο,

Μὲς στὸ θάνατο ἐλπίδα,

Μέσα στῆς φυλακῆς μας τοὺς τοίχους ἀχτῖδα

‘Η Ἑλλάδα, ποὺ κάποτες ἦταν σὰν πεθαμμένη,

Νά την πάλι σηκώνεται, νά την πάλι προβαίνει!

ΧΟΡΟΣ

Τὸν κόσμο ή δόξα ξαναζώνει,

τὰ χρυσᾶ χρόνια ξαναζοῦν,

ή γῆ σὰ φίδι ξανανοιώνει,

τὰ χιόνια σβήνουν καὶ περνοῦν,

γελοῦν τὰ ούρανια καὶ γιορτάζουν

Καὶ σὰ συντρίμμια στ' ὄνειρό σου θρησκείες καὶ κράτη ὀχνοφαντάζουν.

Νέα Ἑλλάδα ὁρθώνει τὰ βουνά της
μέσα ἀπὸ δλόλαμπρα νερά·

πρὸς τὴν αὐγὴν ὁ Πηνειός, περάτης,
κυλάει τὰ ρεῖθρά του λαμπρά,
τὰ ὅμορφα Τέμπη ἔκει ποὺ ἀνθοῦνε.

Οἱ νιὲς Κυκλάδες ἀπλωμένες σὲ βάθη ἡλιόχαρα ύπνοζοῦνε.

Μιὰ Ἀργώ ἀψηλὴ τὸ κῦμα σκίζει
μὲ ἀθλους καινούργιους φορτωμένη·

Ὀρφέας καινούργιος κιθαρίζει
καί, ὅλος ἀγάπη, κλαίει, πεθαίνει·
νέος Ὁδυσσέας ξαναφήνει

Τὴν Καλυψώ στὸ ἐρημόνησό της γιὰ τῆς πατρίδας τὴν εἰρήνη...

Καινούργια Ἀθήνα θὰ προβάλῃ

καὶ τοὺς μακρύτερα καιρούς

θὲ νὰ φωτίσουν της τὰ κάλλη

σὰ λιόγερμα τοὺς ούρανούς·

παρηγοριὰ θὰ τοὺς ἀφήσῃ

“Ο, τι μπορεῖ ἡ γῆ νὰ δεχτῇ κι ὅ, τι ὁ ούρανὸς νὰ τῆς χαρίσῃ...

Σέλλες «Ἐλλὰς»

(Μετάφρασις Α. Μ. Στρατηγοπούλου)

Ο ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΣ

Γειά σου χαρούμενη ψυχή,—πουλί δὲν είσαι—γειά σου,
Σὲ ποιόν ούρανιο τόπο

Γεννήθηκες καὶ μᾶς σκορπᾶς ἀπ' τὴ χρυσῆ καρδιά σου
Ἐνα τραγούδι ἀτέλειωτο μὲ τέχνη χωρὶς κόπο !

Κάθε στιγμὴ καὶ πιὸ ψηλὰ σὰν φλόγα ἀπὸ ὅῶ πέρα
Ἐλεύθερη ἀνεβαίνεις.

Ἄπλωνεις τὰ φτερούγια σου στὰ βάθη τοῦ αἰθέρα
Κι ὅσο πηγαίνεις μᾶς λαλεῖς, ὅσο λαλεῖς πηγαίνεις.

Ἐκεῖ ποὺ ἡ δύσι ούρανὸ καὶ σύννεφα χρυσώνει
Μὲ τὴν ἀναλαμπή της,

Ἐκεῖ πετᾶς σὰν μιὰ ψυχὴ ποὺ ἀγγέλους ἀνταμώνει,
Σὰν μιὰ ἀσώματη χαρὰ ποὺ ἀρχινᾶ ἡ ζωὴ της.

Ἡ χλωμοκόκκινη θωριά ποὺ καίει τὸν αἰθέρα
Ξεχνιέται ὀλόγυρά σου.

Κι ἀν είσαι καὶ ἀθώρητο σὰν ἄστρο τὴν ἡμέρα,
Τὸ λιγερὸ τραγούδι σου διηγᾶται τὴ χαρά σου.

Χαρὰ ψηλὴ καὶ φωτεινὴ σὰν τ' ἄστρο ὕναι κι ἐκείνη,
Ποὺ σὰν γλυκοχαράζῃ

Μαζώνει τὶς ἀχτίδες του, ποὺ ἀκόμη κι ὅταν σβήνῃ
Θαρροῦμε πώς κοιτάζουμε τὴ γλύκα του νὰ στάζῃ.

Ἡ μαγεμένη σου φωνὴ γῆ κι ούρανὸ χορταίνει,
Σὰν τὸ λαμπτρὸ φεγγάρι

Ποὺ ἔξαφν' ἀπὸ σύννεφο μοναχικὸ σὰν βγαίνη
Λούζει τὴ γῆ καὶ πλημμυρᾶ τὸν ούρανὸ μὲ χάρι.

Τί είσαι, δὲν τὸ ξέρουμε. Ταίρι στὴ γῆ δὲν ἔχεις.

Τὰ σύννεφα δὲν ραίνουν

Σταλαματιές, σὰν τὸ λαμπτρὸ κελάηδημα ποὺ βρέχεις,

Σὰν ψιχαλίζουν ἀντικρὺ στὸν ἥλιο καὶ διαβαίνουν.

Σὰν ποιητὴς ποὺ κρύβεται στὸ φῶς τῶν λογισμῶν του

Καὶ μοναχός του ψάλλει,

Ως ποὺ νὰ μάθη νὰ πονῇ ὁ κόσμος τ' ὄνειρόν του

Καὶ νὰ γροικάτῃ ἀγνώριστα αἰσθήματα καὶ κάλλη,

Σὰν κόρη ὀλομόναχη σὲ πύργο σφαλισμένη

Ποὺ θέλει νὰ ξεσπάσῃ

Κι ἔνα τραγούδι φλογερὸ ἀπ' τὴν καρδιά της βγαίνει

Κι ἀντιλαλεῖ ὁ πύργος της κι ἀντιλαλοῦν τὰ δάση,

Ωσὰν δροσάτου λιβανιοῦ χρυσῇ πυγολαμπίδα,

Ποὺ ἔδω κι ἔκει σκορπάει

Τὴ νύχτα μιὰ γλυκόφωτη καὶ μαλακήν ἀχτῖδα

Ανάμεσα στὰ λούλουδα καθὼς κρυφοπετάει,

Σὰν ρόδο μὲς τὰ φύλλα του τὰ πράσινα κρυμμένο,

Ποὺ μὲ τὸ φύσημά του

Ζεστὸ ἀγεράκι τ' ἄνοιξε, τὸ ρίχνει μαδημένο,

Ως ποὺ κι αὔτὴ τὴ μέλισσα μεθάει ἡ μυρωδιά του,

Σὰν μπόρα καλοκαιρινὴ στὰ χόρτα, σὰν λουλούδι

Ἄπ' τὴ βροχὴ λουσμένο,

— Καὶ πάλι, πάλι, ξεπερνᾶς τὸ θειό σου τραγούδι

"Ο, τι γνωρίζω δροσερό, λαμπτρὸ χαριτωμένο.

Η τ' οὐρανοῦ εἶσαι οὐρὶ* ἡ γῆς πουλί, ὁ νοῦς σου

Τί συλλογιέται, πές μου,

Μηδὲ σ' ἀγάπης βάσανα τὴ χάρι τοῦ σκοποῦ σου

Μηδὲ σὲ ξεφαντώματα δὲν ἄκουσα ποτές μου.

Κανένας ὕμνος λευθεριᾶς, πανηγυριοῦ ἡ γάμου

Μπρὸς στὸ κελάηδημά σου

Δέν παραβγαίνει. Γλύκαναν κι ἐκεῖνοι τὴν καρδιά μου,
Μὰ δὲν τὴν πλημμυρίσανε καθὼς τὸ λάλημά σου.

Πές μου, ποῦ βρῆκες κι ἔμαθες τὴν χάρι σου τὴν τόση.

Ποιό δάσος ἢ λαγκάδι

"Η ούρανὸς ἢ θάλασσα τὴν τέχνη σοῦ χει δώσει ;
Ποιά ἀγάπη χωρὶς στεναγμό, ποιό φῶς χωρὶς σκοτάδι ;

Μὲς στὴν καθάρια σου χαρὰ δὲ βρίσκει τόπο ἡ πλῆξι.

Κοντά σου ἵσκιος πόνου

Δέν ἥλθε. Τὴν ἀγάπη σου δὲν μπόρεσε νὰ πνίξῃ
Μὲς στὴ μικρὴ καρδούλα σου ἡ δύναμι τοῦ χρόνου.

Στὸν ὑπνο καὶ στὸν ξύπνο σου γνωρίζεις τί εἰν' ὁ Χάρος.

Καὶ δὲν τὸν ἔχεις ἔννοια,

'Ο κρύος φόβος ἀπὸ μᾶς ἀν ἕκλεψε τὸ θάρρος,
'Εσὺ μὲ κελαηδήματα τὸ δίνεις κρυσταλλένια.

Πίσω κι ἔμπρὸς θωροῦμ' ἔμεῖς καὶ λαχταροῦμε μόνο
'Ονείρατα χαμένα.

Τὸ γέλιο μας τὸ πιὸ γλυκό ἔχει ἔνα κρύφιο πόνο,
Τὰ πιὸ γλυκὰ τραγούδια μας εἶναι τὰ πιὸ θλιμμένα.

Μὰ κι ἀν δὲν μᾶς ἐτρώγανε τὰ πάθη καὶ τὰ μίση,

Δὲν θάμαστε κοντά σου.

Καὶ δάκρυ ἀν δὲν ἥξερε τὸ μάτι μας νὰ χύσῃ,

Δὲν θὰ γνωρίζαμε ποτὲ τὴν ἄδολη χαρά σου.

Κι ἀπὸ τὴν τέχνη τὴν κρυφὴ ποὺ χάρι κι ἀρμονία

Σὲ λόγια καὶ ἥχους δίνει

Κι ἀπ' ὅλα τὰ μυστήρια ποὺ κλείνουν τὰ βιβλία

Τὸ χάρισμά τους ὁ ποιητὴς ἀνώτερο τὸ κρίνει.

Δός μου, πουλάκι, τὴ μισὴ χαρὰ ποὺ σὲ τρελλαίνει

Καὶ τὰ μισά σου δῶρα,

Καὶ τέτοια τρέλλ' ἀρμονικὴ τὸ στόμα μου θὰ ραίνῃ,

Ποὺ ὁ κόσμος θὰ μ' ἀκούῃ καθὼς ἐγώ σ' ἀκούω τώρα.

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδας ! ὡς νησιά βλογημένα,
ποὺ μὲ ἀγάπη καὶ φλόγα μιὰ Σαπφώ τραγουδοῦσε,
ποὺ ποιέμων κι εἰρήνης δῶρα ἀνθίζαν σπαρμένα,
ποὺ τὸ φέγγος του ὁ Φοῖβος ἀπ' τὴ Δῆλο σκορποῦσε !
Ἄχ, ἀτέλειωτος ἥλιος σᾶς χρυσώνει ὡς τὰ τώρα,
μὰ βασίλεψαν ὅλα, ὅλα τἄλλα σας δῶρα.

Καὶ τῆς Χίος τὴ Μοῦσα καὶ τῆς Τέως τὴ Λύρα*,
ἀντρειοσύνης κι ἀγάπης δοξαρίσματα πρῶτα,
σὲ ἄλλους τόπους γιὰ φήμη τὰ μετάφερε ἡ Μοῖρα,
γιατὶ ἡ μαύρη τους μάννα μήτε ἀν ζοῦνε δὲ ρώτα !
Κι ἀντιλάλησαν ξάφνω παραπέρα στὴ δύσι,
ἀπ' ἐκεῖ ποὺ ἀνθίζαν τῶν «Μακάρων αἱ νῆσοι».

Τὰ βουνὰ τὸ μεγάλο Μαραθῶνα θωρᾶνε
κι ἡ ἀθάνατη βλέπει τὰ πελάγη κοιλάδα.
Ἐδῶ πέρα μονάχος συλλογιόμουν πῶς νᾶναι
θὰ μποροῦσε καὶ πάλι μιὰ ἐλεύθερη Ἑλλάδα !
Γιατὶ πῶς νὰ κοιτάζω τὸ Περσάνικο μνῆμα
καὶ νὰ λέγω πῶς εἴμαι τῆς σκλαβιᾶς κι ἔγω θῦμα !

Στὸν γκρεμὸν ποὺ ἀντικρύζει τὴ μικρὴ Σαλαμῖνα
μιὰ φορὰ βασιλέας θρονιαζότανε. Κάτου
δίχως τέλος καράβια μὲ τ' ἀμέτρητα ἔκεινα
μαζευόντανε πλήθη. Ἡταν ὅλα δικά του.
Τὴν αὔγὴ μὲ καμάρι τὰ μετροῦσε ἔκει πέρα,
μὰ τί γίνηκαν ὅλα σὰν ἐβράδιασε ἡ μέρα !

Ποῦ εἰν' ἔκεινα ! Ποῦ εἰναι, ὡς Πατρίδα καημένη !
Κάθε λόγγος σου τώρα κι ἀκρογιάλι ἐβωβάθη !
Τῶν παλιῶν τῶν ἡρώων ἔνας μῆθος δὲ μένει,
τῆς μεγάλης καρδιᾶς τους κάθε χτύπος ἔχαθη
καὶ τῇ λύρᾳ σου ἀκόμα τὴν ἀφῆκες, ὥιμένα !
ἀπ' τοὺς θείους σου ψάλτες νὰ ξεπέσῃ σὲ μένα !

Μὲς στὸν ἄδοξο δρόμο ποὺ μιὰ τύχη σὲ σέρνει,
μιὰ φυλὴ ποὺ στηκώνει τῆς σκλαβιᾶς ἀλυσίδα,
κάποιο βάλσαμο κρύφιο στὸ τραγούδι μου φέρνει
ἡ ντροπὴ ποὺ μὲ πιάνει γιὰ μιὰ τέτοια πατρίδα !
Καὶ τί νά 'χῃ ἐδῶ ἄλλος ποιητής, παρὰ μόνο
γιὰ τοὺς Ἑλληνες πίκρα, γιὰ τῇ χώρᾳ τους πόνο !

Πρέπει τάχα νὰ κλαῖμε μεγαλεῖα χαμένα
καὶ ντροπὴ νὰ μᾶς βάφῃ, ἀντὶς αἷμα σὰν πρῶτα ;
Βγάλε, ὡς γῆς δοξασμένη, ἀπ' τὰ σπλάχνα σου ἔνα
ἴερδ ἀπομεινάρι τῶν παιδιῶν τοῦ Εύρώτα !
Ἄπ' ἔκειούς τοὺς Τρακόσους τρεῖς ἃς ἔρθουνε, φτάνουν
ἄλλη μιὰ Θερμοπύλα στὰ βουνά σου νὰ κάνουν.

Πᾶς ! Ἀκόμα σωπαίνουν ; Πᾶς ! Ἀκόμα συχάζουν ;
"Οχι, "Οχι ! Ἀκούγω τὶς ψυχὲς ἀπ' τὸν "Ἄδη
σὰν ποτάμι ποὺ τρέχει μακρινὰ νὰ φωνάζουν :
«Ἐνας μόνο ἃς σαλέψη ζωντανὸς καὶ κοπάδι
ἀπ' τὴ γῆς ἀποκάτου λεβεντιὰ ἔκεινοῦμε,
εἶναι αὐτοὶ ποὺ κοιμοῦνται· ἐμεῖς ἀκόμα σ' ἀκοῦμε ! »

”Αχ, τοῦ κάκου, τοῦ κάκου ! ”Αλλες λύρες στὰ χέρια !
 Μὲ σαμιώτικο τώρα τὸ ποτήρι ἀς γεμίστη.
 ”Αφηνε αἷμα καὶ μάχες γιὰ τὰ τούρκικα ἀσκέρια
 καὶ καθένας τὸ αἷμα τοῦ ἀμπελιοῦ του ἀς μᾶς χύσῃ !
 Δέξ τους ! ”Ολοι ξυπνᾶνε καὶ πετοῦν ως ἀπάνω,
 τοῦ μικρόψυχου Βάκχου τὸ ἐγκώμιο σὰν κάνω !

Τὸν πυρρίχιο χορό σας ως τὰ τώρα βαστᾶτε,
 ἡ πυρρίχια ἡ «φάλαγξ» ποῦ νὰ πῆγε, καημένοι !
 ”Απὸ δυὸ τέτοια δῶρα πῶς ἔκεινο ξεχνᾶτε,
 ποὺ ψυχὲς ἀντρειώνει καὶ καρδιὲς ἀνασταίνει !
 Καὶ τὰ γράμματα ἀκόμα ἐνὸς Κάδμου κρατεῖτε·
 τάχα νάταν γιὰ σκλάβους τὰ ψηφία του θαρρεῖτε ;

Β ύρων «Ἐκλεκτὲς σελίδες»   (Μετάφρασης Ἀργύρης Ἐφταλιώτη)

Ἄν νὰ κρατᾶς καλὰ μπορῆς
 τὸ λογικό σου, ὅταν τριγῦρό σου ὄλοι
 τά χουν χαμένα καὶ σ' ἔσε
 τῆς ταραχῆς των ρίχνουν τὴν αἰτία,
 ἀν νὰ ἐμπιστεύεσαι μπορῆς
 τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό σου, ὅταν ὁ κόσμος
 δὲ σὲ πιστεύῃ κι ἀν μπορῆς
 νὰ τοῦ σχωρνῆς αὐτὴ τὴ δυσπιστία,
 νὰ περιμένῃς ἀν μπορῆς,
 δίχως νὰ χάνῃς τὴν ὑπομονή σου,

κι ጽν ጽλλοι σὲ συκοφαντοῦν,
νὰ μὴ καταδεχτῆς ποτὲ τὸ ψέμμα,
κι ጽν σὲ μισοῦν, ἐσὺ ποτὲ
σὲ μῖσος ταπεινὸν νὰ μὴν ξεπέσῃς,
μὰ νὰ μὴν κάνης τὸν καλὸν
ἢ τὸν πολὺ σοφὸν στὰ λόγια,
·ἄν νὰ ὀνειρεύεσαι μπορῆς
καὶ νὰ μὴν εἴσαι δοῦλος τῶν ὀνείρων,
·ἄν νὰ στοχάζεσαι μπορῆς,
δίχως νὰ γίνῃ ὁ στοχασμὸς σκοπός σου,
·ἄν ν' ἀντικρύζῃς σοῦ βαστᾶς
τὸ θρίαμβο καὶ τὴ συμφορὰ παρόμοια
·ικὶ ὅμοια νὰ φέρνεσαι σ' αὐτοὺς
τοὺς δυὸ τυραννικοὺς ἀπατεῶντες,
·ἄν σοῦ βαστᾶς ἢ ψυχὴ ν' ἀκοῦσῃ
ὅποιαν ἀλήθεια ἐσὺ εἶχες εἰπωμένη,
παραλλαγμένη ἀπ' τοὺς κακούς,
γιὰ νᾶναι γιὰ τοὺς ἄμυναλους παγίδα,
·ἢ συντριμένα νὰ θωρῆς,
δόσα σοῦ ἔχουν ρουφήξει τὴ ζωὴ σου,
·ικαὶ πάλι νὰ ξαναρχινᾶς
νὰ χτίζῃς μ' ἔργαλεῖα ποῦναι φθαρμένα,
·ἄν δόσα ἀπόχτησες μπορῆς
σ' ἑνα σωρὸ μαζὶ νὰ τὰ μαζέψῃς
·ικαί, δίχως φόβο, μονομιᾶς
κορώνα ἢ γράμματα ὅλα νὰ τὰ παίξῃς
·ικαὶ νὰ τὰ χάστης καὶ ἀπ' ἀρχῆς
ἀτράνταχτος νὰ ξεκινήσῃς πάλι
·ικαὶ νὰ μὴ βγάλῃς καὶ μιλιά
ποτὲ γι' αὐτὸ τὸν ξαφνικὸ χαμό σου,
·ἄν νεῦρα καὶ καρδιὰ μπορῆς
καὶ σπλάχνα καὶ μυαλὸ καὶ ὅλα νὰ τὰ σφίξῃς
·νὰ σὲ δουλέψουν ξαναρχῆς,
κι ἀς εἶναι ἀπὸ πολὺ καιρὸ σωσμένα,
·ικαὶ νὰ κρατιέσαι πάντα ὀρθός,
ὅταν δὲ σοῦ χῇ τίποτε ἀπομείνει

παρὰ μονάχα ἡ θέλησι,
 κράζοντας σ' ὅλα αὐτὰ «βαστάτε»,
 ἃν μὲ τὰ πλήθη νὰ μιλᾶς
 μπορῆς καὶ νὰ κρατᾶς τὴν ἀρετή σου,
 μὲ βασιλιᾶδες νὰ γυρνᾶς,
 δίχως ἀπ' τοὺς μικροὺς νὰ ξεμακρύνῃς,
 ἃν μήτε φίλοι μήτ' ἔχθροι
 μποροῦνε πιὰ ποτὲ νὰ σὲ πειράξουν,
 ὅλο τὸν κόσμο ἃν ἀγαπᾶς,
 μὰ καὶ ποτὲ παρὰ πολὺ κανένα,
 ἃν τοῦ θυμοῦ σου τὶς στιγμές,
 ποὺ φαίνεται ἀδυσώπητη ἡ ψυχή σου,
 μπορῆς ν' ἀφήσης νὰ διαβοῦν
 τὴν πρώτη ξαναβρίσκοντας γαλήνη,
 δική σου θᾶναι τότε ἡ γῆ
 μ' ὅσα καὶ μ' ὁ, τι ἀπάνω της κι ἃν ἔχῃ
 καὶ κάτι ὀκόμα πιὸ πολύ :
 ἄντρας ἀληθινὸς θᾶσσαι, παιδί μου.

(Μετάφρασις N. Καρβούνη)

P. Κίπλινγκ

Φ Α Ο Υ Σ Τ

Γ' Ο Φάονστ είναι πρόσωπο πιθανώτατα ίστορικό καὶ ἔζησε τὸ 160 αἰῶνα στὴ νότιο Γερμανία μελέτησε τὶς ἐπιστῆμες τῆς ἐποχῆς του, ἵστρική, ἀστρολογία, ἀλχημεία, καὶ τέλος, γιὰ νὰ βρῷ διέξοδο στὶς ἀπορίες του, ἀσχολήθηκε μὲ τὴ μαγεία καὶ γι' αὐτὸ θεωρήθηκε ἀγνότης καὶ συνεργάτης τοῦ διαβόλου.

Σιγὰ σιγά, δύο περγοῦσαν τὰ χρόνια, ἀρχισαν νὰ πλάθουνται στὴ Γερμανία διάφοροι θρῦλοι γῆρα ἀπὸ τὸ Φάονστ παίρνοντας τούτους ὡς ἀφετηρίᾳ ἡ γερμανικὴ καὶ ἡ ἔνη λογοτεχνία δημιουργοῦν ἔνα νέο Φάονστ μὲ ὀλισμένη προσωπικότητα. Οἱ θρῦλοι δηλαδὴ συγκεντρώθηκαν σὲ καθωρισμένο πλέον μῆσθο, ποὺ τὴν τελειωτική του μορφὴ τὴν ἔδωσε δ Γκαΐτε.

‘Ο Φάονστ τοῦ Γκαΐτε διαιρεῖται σὲ δύο μέρη, στὸ πρῶτο καὶ στὸ δεύτερο.
‘Απ' αὐτὰ τὸ πιὸ πολὺ γνωστὸ είναι τὸ πρῶτο μέρος.

Τὴν κεντρικὴ ίδέα τοῦ πρώτου «Φάονστ» τὴν βλέπομε σὲ μιὰ προλογικὴ σκηνὴ. ‘Ο Μεφιστοφελῆς —τὸ πνεῦμα τοῦ πειρασμοῦ, τῆς ἀρνήσεως καὶ τῆς καταστροφῆς—παρουσιάζεται στοὺς οὐρανοὺς στὸ Θεό, ἐμπρὸς στὸ θρόνο του, καὶ λεχνούζεται πὼς δῖοι οἱ ἄνθρωποι είναι κακοί, τιποτένιοι καὶ ἀξιοθρήνητοι. Μὰ δὲ Κύριος δὲν τὸ παραδέχεται καὶ προβάλλει τὸ Φάονστ ἀνώτερο ἄνθρωπο στὸ νοῦ καὶ στὴ συνείδηση, ποὺ σκοπὸς τῆς ζωῆς του είναι νὰ φθάσῃ ὡς τὸ φῶς, ὡς τὴν ἀλήθεια, ὡς τὸ θεῖο. ‘Ο Μεφ. δημος ἐπιμένει, καὶ δὲ Θεός, γιὰ νὰ τοῦ δείξῃ πὼς λέγει ἀναληθῆ, τοῦ ἐπιτρέπει νὰ πειραματισθῇ σὲ τοῦτο τὸν Φάονστ. Είναι λοιπὸν δὲ «Φάονστ» ἡ τραγῳδία τοῦ ἄνθρωπου ποὺ παλαίσσει μέσα του δύο δυνάμεις: οἱ χνδαίες δρμές καὶ δυνάμεις ποὺ προσπαθοῦν νὰ τὸν σύρουν στὰ γήινα καὶ ταπεινά, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δ νοῦς, ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς, ἡ συνείδησης ποὺ τὸν σπρώχουν στὸ ἀγάθο, στὸ φῶς, στὴν ἀλήθεια, στὸ θεῖο. Οἱ δεύτερες τοῦτες δυνάμεις νικοῦν.

‘Ο Φάονστ, στὸ μῆσθο τοῦ Γκαΐτε, είναι ἔνας γέρος σοφὸς τοῦ μεσαίωνος ποὺ μελέτησε τὶς ἐπιστῆμες, τὴν φιλοσοφία, τὴν νομική, τὴν ἱστορική, τὴν θεολογία, χωρὶς καμιμὰ ἀπ' αὐτές νὰ μπορέσῃ νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ τὸ μεγάλο μυστικό,

ποὺ μὲ καημὸ καὶ πόθο ζητᾶ ἡ ἀνήσυχη ψυχὴ τοῦ, τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς.³ Απελπισμένος ἀπὸ τὸς ἐπιστῆμες δὲ Φ. καταφεύγει στὴ μαγεία μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ βρῇ ἔτσι τὴ λύτρωσι, μὰ οὕτε τώρα τὸ πετυχαίνει.⁴ Επειδὴ λοιπὸν κι ἐδῶ ἀπατήθηκε στὶς προβλέψεις τοῦ, ἐτομάζεται νὰ πῃ δηλητήριο, ἐλπίζοντας ὅτι δὲ θάνατος ἵσως τὸν δοδηγήσῃ σὲ μιὰν ἄλλην ζωήν, δύον θὰ πιτύχῃ δὲ τι ζητᾶ. Μὰ τὴ στιγμὴ ποὺ σηκώνει τὸ ποτήρι, ἀκούει νὰ ἔρχονται ἀπὸ μακρὰ τὰ φύσματα τῆς Λαμπρῆς, ποὺ τοῦ θυμίζονται τὰ ἀθύα παιδιά του χρόνια μὲ τὶς ἄδολες· καρδεῖς ὁ πόνος του μαλακώνει ἀπὸ τούτους τοὺς ὕμνους καὶ λέει:

... Ἡχάτε, οὐράγιοι ὕμνοι γλυκοί! Αναβρόζει
τὸ δάκρυν, ή γῆ καὶ πάλι μὲ κερδίζει!

‘Η ψυχὴ του λοιπὸν κάπως γαληνεύει καὶ ἀποθέτει τὸ ποτήρι μὲ τὸ θαντερὸ φραμάκι.

Σὲ λίγες ήμέρες βαρύθυμος πάλι βγαίνει δὲ Φάονστ στὴν ἐξοχή· θέλει νὰ διώξῃ τὴν θλιψὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴ του τὴν ὥρα τούτη, ποὺ ἡ φύσι τοῦ χαρίζει «γλυκές στιγμές»· μὰ πάντα ἡ ψυχὴ του μένει στὴν ἀγωνία ζητῶντας νὰ βρῇ τὴ λύτρωσι, γιατὶ ἔτσι εἶναι γεννημένος δὲ ἄνθρωπος: «ψηλὰ ἡ ψυχὴ του νὰ χυμά· καὶ μπρός...»

‘Επιστρέφοντας βλέπει νὰ τὸν συνοδεύῃ ἔνας σκύλλος, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο· παρὰ δὲ Μεριστοφελῆς μεταμορφωμένος.⁵ Ο Φ. φθάνει σπίτι του, νοιώθει τὴ κρύβεται στὸ σκύλλο, ἐξορκίζει τὸ πονηρὸ πνεῦμα καὶ δὲ Μ. παίρνει ἀνθρώπωνη μορφή.⁶ Απὸ τούτη τὴ στιγμὴ ἀρχίζει ἡ μεγάλη πάλη μεταξὺ πειρασμοῦ καὶ ἀνθρώπου.⁷ Ο Μερ. κατορθώνει νὰ παρασύρῃ τὸν Φάονστ πολὺ χαμηλά· ἀπὸ παραστράτημα σὲ παραστράτημα, ἀπὸ ἔγκλημα σὲ ἔγκλημα. Μὰ ἔρχεται ὥρα· ποὺ δὲ Φ. μετανοούντει, ἡ συνείδησή του δρθώνεται ἐπὶ τέλους· ὡς ἐδῶ, φθάνει!⁸ Ο Φάονστ νικᾷ, ἀλλὰ ἡ νίκη του εἶναι ἀμυνα, δὲν εἶναι ἐνέργεια.⁹ Ο Φ. δριστικὰ σταματᾷ τὰ παραστρατήματα, ἀλλὰ τίποτε δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ διορθώσῃ.

‘Εδῶ τελειώνει τὸ πρῶτο μέρος, ἀπὸ τὸ ὅποιο εἶναι καὶ τὰ δύο ἀποσμάτα ποὺ παραβέτομε.

Στὸ δεύτερο μέρος τῆς τραγωδίας ἐκτυλίσσεται ἡ πραγματικὴ νίκη τοῦ Φάονστ.¹⁰ Ο Μεριστοφελῆς ὅλο καὶ ξεπέφτει· ἀπὸ κυριάρχος τοῦ ἀνθρώπου γλυνεται ἀπλὸς ὑπηρέτης του, ἀλλὰ καὶ δὲν ἔγκαταλείπει τὴ μάχη.¹¹ Ο Φάονστ ἀνεβαίνει σκαλὴ σκαλὴ μὲ σῆλη τὴν ἀντίδρασι τοῦ πειρασμοῦ ἐπειτα ἀπὸ ἀδιάκοπο καὶ σκληρὸ ἐσωτερικὸ ἀγῶνα. «Διότι ἡ ἀνοδος τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ δργανικοῦ κόσμου εἰς τὰς ὑψηλοτέρας βαθμίδας συντελεῖται εἰς τὸ ἴλαρδον φωστῆς ηθικῆς σφραίρας διὰ τῆς ἀγωνιζομένης ὑπερονικήσεως. Τέτοιον κόπουν ἔδωκεν δὲ Θεός εἰς τὸν ἄνθρωπον. Εἶναι ἡ δόδος τῆς ἐργασίας, τῆς μορφώσεως, τῆς ἀποκαθάρσεως» (*Spranger*).¹² Ο ἀνθρώπος ἔτσι ἐξασφαλίζει τὴν ἐπίγνωσην τοῦ ὥραιον, τὴν αὐτοκυριαρχία, τὴν δημιουργικότητα μὲ ενεργετικὰ καὶ μόνιμα ἀποτελέσματα.

Στὸ δεύτερο μέρος τῆς τραγωδίας—στὸ δεύτερο «Φάονστ»—ἀναπτύσσεται μὲ λίγα λόγια ἡ κοσμοθεωρία τοῦ Γκαΐτε, ποὺ θεωρεῖται ὡς ἔνα ἀπὸ τὰ φιλο-

σοφικώτερα δημιουργήματα τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ, μά, ἐπειδὴ εἶναι φιλοσοφία, εἶναι ἄγνωστος στὸ πολὺ κοινό.

Τὸ πρῶτο ἀπόσπασμα ποὺ παραθέτουμε μᾶς δείχνει τὴν ταραγμένη ψυχὴ τοῦ Φάονστ, ποὺ ἂν καὶ συντρέχον λόγοι νὰ εἶναι γαληνεμένη ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐπαφὴν μὲ τὴν ὥραία φύσι, ἐν τούτοις τὴν κατατρώγει τὸ σαράκι τῆς γνώσεως, ποὺ οὕτε στιγμὴ δὲν τὴν ἀφίνει νὰ ἡσυχάσῃ.

Τὸ δεύτερο μέρος μᾶς δείχνει τὴν πρώτη νίκη τοῦ Φάονστ στὸν κοτήφορο ποὺ είζει πάρει, νίκη ὅμως ἀμύνης, γιατὶ δὲν ἥρθε δικαιοδότης τῆς ἐνεργειας, ποὺ φαίνεται στὸ δεύτερο «Φάονστ» ὅπως εἴπαμε.

"Ἡ ὥραία παιδούλα Μαργαρίτα, τὸ θῦμα τοῦ Φάονστ, εἶναι στὴ φυλακῇ, ὅπου τρελλὴ ἀπὸ τὸν καημό της σκοτώνει τὸ παιδί τους." Η μάννα της πεθαμμένη ἀπὸ τὸ παραστράγμα τῆς κόρης. Τὰ χέρια του μολυσμένα ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Μαργαρίτας. Τὸ ποτήρι τῶν ἐγκλημάτων του γεμάτο. Μὰ ξυπνᾷ ἐπὶ τέλους ἡ συνείδησίς του εἶναι ὅρα. Τὸν ἐλέγχει, καὶ δικαιοδότης της πεθαμμένης τρέχει νὰ σώσῃ τὴν Μαργαρίτα ἀδιαφορῶντας γιὰ τὰ ἐπακόλουθα, ἀλλὰ εἶναι ἀργά πλέον... Στὸ ἀπόσπασμά μας δείχνεται ἡ ὁδοθαμένη συνείδησίς τοῦ Φάονστ, ποὺ ζητεῖ μὲ κάθε τρόπο νὰ σώσῃ τὴν Μαργαρίτα.

"Ἐτσι δύνομε μὲ τὰ δύο αὐτὰ ἀποσμάσματα μιὰ πραγματικὴ εἰκόνα τοῦ ἥρωος τοῦ πρώτου μέρους τοῦ «Φάονστ»].

'Α πόσπασμα Α'

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΗΝ ΠΥΛΗ (ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ)

(‘Ο Λαός βγαίνει στήν ̄ξοχή γιὰ ψυχαγωγία. Βγαίνει καὶ ὁ Φάουστ μὲ τὸν ὑπηρέτη του Βάγνερ. Οἱ χωρικοὶ καλοδέχονται τὸ σοφὸ καὶ τοῦ δείχνουν θαυμασμὸ καὶ τοῦ κάνουν πολλὲς περιποιήσεις. ‘Ο Φάουστ ἔπειτα ξεμακραίνει μὲ τὸ Βάγνερ καὶ συζητεῖ μαζὶ του...).

Φάουστ   "Ω, χαρά στον ἔκεινον, ποὺ τὸ ἐλπίζει
                   ἀπὸ τῆς πλάνης τὴ θάλασσα νὰ βγῆ!
                   Κανεὶς χρειάζεται ὅ, τι δὲν γνωρίζει
                   κι ὅ, τι γνωρίζει δὲν τὸν ὀφελεῖ.
                   Μὰ ἄς μήν ἀφήσουμε τὶς ὕρες τὶς γλυκὲς
                   μιὰ θλῖψι σὰν αὐτὴ νὰ τὶς συγχύζῃ!
                   Στὴν πρασινάδα μέσα κοίτα τὶς σκεπὲς
                   πῶς πέφτοντας ὅ ἥλιος τὶς φλογίζει!
                   Γέρνει καὶ φεύγει — ἡ μέρα ξεψυχᾶ —
                   τρέχει ἐκεῖ κάτω νέα ζωὴ νὰ δώσῃ.
                   "Ω, ποὺ φτερὸ ἀπὸ δῶ νὰ μὲ σηκώσῃ,
                   κατόπι του νὰ ὀρμῶ παντοτινά!
                   Σ' αἰώνια βραδινὴ λαμπτράδα σὰ θωρῶ
                   τὴ γῆ στὰ πόδια μου ἀφωνῇ, ἀναμμένα
                   τὰ βουνά, τὰ λαγκάδια ἡσυχασμένα,
                   — χρυσόρειθρο τὸ ρυάκι τὸ ἀργυρὸ —
                   τότε τὸ δρόμο τὸ θεϊκὸ δὲν τὸν βαστᾶ
                   τὸ ἀγριο βουνὸ μὲ τὰ φαράγγια του ὅλα·
                   νά ἐμπρὸς στὰ θαμπωμένα μάτια, κιόλα
                   λιμάνια ἀνοίγει ἡ θάλασσα ζεστά.
                   Μὰ τέλος παίρνει καὶ βυθᾶ ὁ Θεός·
                   καινούργια ὄρμὴ ὅμως τοῦ ξυπνᾶ, καὶ τρέχω
                   κοντά του νὰ πιῶ τ' ἀσβηστο τὸ φῶς,
                   τὴ μέρα ἐμπρός, τὴ νύχτα πίσω μου ἔχω,
                   τὰ οὔραί αἱ ἀπάνω, τὰ βουνὰ ἀποκάτου.
                   "Ονειρο ὡραῖο, ὠστόσο ἔκεινος σβεῖ!

"Αχ ! εύκολο δὲν είναι στὸ κορμὶ^{τὸν}
μὲ τὰ φτερὰ τοῦ νοῦ νὰ σμίξῃ τὰ φτερά του.^{τὸν}
Μὰ δὲ καθένας εἰν^τ εἶται γεννημένος,
ψηλὰ ἡ ψυχὴ του νὰ χυμᾶ^{ται} καὶ μπρός,
ὅταν ἀπάνω στὸ γλαυκὸ χαμένος
τὸν ἥχερὸ λαλεῖ σκοπό του δὲ κορδαλλός.^{τὸν}
ὅταν δὲ ἀϊτὸς τετράπλατος σαλεύῃ^{τὸν}
ἀπάνωθε ἀπὸ πεῦκα καὶ γκρεμὰ^{τὸν}
κι ἀπὸ κάμπους καὶ θάλασσες ψηλὰ^{τὸν}
δὲ γερανὸς τὸν τόπο του γυρεύῃ.^{τὸν}

Βάγνερ "Ωρες παράξενες εἶχα καὶ γῶ συχνά,
μὰ τέτοια ὅρμὴ δὲν ἔχει μέσα μου σαλέψει.
Δάση κι ἄγροι κουράζουν εὔκολα· φτερὰ
πουλιοῦ ποτὲ ἡ ψυχὴ μου ἐμὲ δὲ θὰ ζηλέψῃ.
Πῶς μᾶς σέρνουν ἀλλιῶς τοῦ νοῦ οἱ χαρὲς
μέσα στὰ φύλλα, μέσα στὰ βιβλία !
Γλυκὰ περνοῦν οἱ χειμωνιάτικες νυχτιές,
τὸ κορμὶ μας θερμαίνει ἡ εὐδαιμονία,
κι ἀν ξετυλίγης καὶ καμμιὰ σπουδαία περγαμηνή,
διάπλατοι ἀνοίγουν μπρός σου οἱ οὐρανοί.

Φάουστ "Ενοιωσες μόνο μιὰ ἀπ' τὶς δυὸ δόρμες·
ω, ποτὲ ἡ ἄλλη ἀς μὴ σ' ἔγγισῃ !
Μέσα μου ἐμένα ζοῦνε δυὸ ψυχές,
ποὺ ἡ μιὰ θέλει ἀπ' τὴν ἄλλη νὰ χωρίσῃ.
Η μιὰ μὲ ἀγάπη δυνατὴ σφιχτά,
σφιχτὰ στὸν κόσμο αὐτὸν καρφώνεται,
ἡ ἄλλη μὲ ὅρμὴ ἀπ' τὴ σκόνη ὑψώνεται
στὶς σφαῖρες τρανῶν προγόνων ἀψηλά.
"Ω, ἀν πνεύματα δὲέρας τρέφει,
ποὺ ἀνάμεσα δεσπόζουν σὲ οὐρανὸ καὶ γῆ,
ἀπ' τὰ χρυσᾶ κατεβῆτε τὰ νέφη
ρεῶν ὃ τι καὶ φέρτε με σὲ μιὰ ἄλλη λαμπερὴ ζωή !
"Ω, ἔνα μαυτύα μαγικὸ μονάχα δῶσ^{ται} μου
σὲ ξένες χῶρες νὰ μὲ πάη μακριά,
καὶ χάριζα τὰ πιὸ ἀκριβὰ ροῦχα τοῦ κόσμου,
ἀκόμα καὶ χλαμύδα βασιλιά...

Α πόσπασμα Β'

μετάριχτη ότι μάλιστα το θέμα μετάριχτη είναι

ΘΟΛΗ ΜΕΡΑ. ΚΑΜΠΟΣ

ζόρημα τον διάφορον τον πολιτισμόν της

Φάουστ καὶ Μεφιστοφελῆς

(Ό Φ. θέλει νὰ σώσῃ τὸ θῦμά του, τὴν ὥραία Μαργαρίτα).

- Φάουστ** Στή συμφορά! 'Απελπισμένη! "Αθλια πλανημένη καιρὸ στή γῆ καὶ τώρα πιασμένη. Κλειστὸ σὰν κακούργα στή φυλακή, σὲ τρομαχτικὰ μαρτύρια, τὸ χαριτωμένο ἄμοιρο πλάσμα! 'Ως ἔκει! 'Ως ἔκει! Προδοτικό, τιποτένιο πνεῦμα, καὶ μοῦ τὸ φύλαξες κρυφό! Στέκε τώρα, στέκε! Κύλα ὀγριεμένα μὲς στὶς κόγχες τὰ διαβολικὰ μάτια! Στέκε καὶ πεισμάτωνέ με τὴν ἀβάσταχτη παρουσία σου! Στὴν ἀνάλλαχτη συμφορά! Παραδομένη σὲ πνεύματα κακὰ καὶ στοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἀναίσθητους κριτές. Κι ἐμένα μὲ ἔγειλάς στὸ μεταξὺ μὲ ἀνούσιες διασκεδάσεις, μοῦ κρύβεις τὸ κακό της ποὺ μεγαλώνει πάντα καὶ τὴν ἀφήνεις νὰ χαθῇ ἀβοήθητη! Δὲν εἶναι ἡ πρώτη.
- Μεφιστοφελῆς** Σκύλλε, σιχαμερὸ τέρας! Γύρισέ τον, ὃ πνεῦμα ἀπέραντο, γύρισε πάλι τὸ ἔρπετὸ στή σκύλλινη μορφή του, ὅπως τοῦ ἄρεσε συχνὰ τὴ νύχτα νὰ τριποδίζῃ ἐμπρός μου, νὰ κυλιέται μπρὸς στὰ πόδια τοῦ ἀπονήρευτου διαβάτη καὶ νὰ τοῦ κρεμιέται στὶς πλάτες, ἀφοῦ τὸν γκρέμιζε κάτω. Ξαναγύρισέ τον στὴν ἀγαπημένη του μορφή, νὰ συρθῇ μὲ τὴν κοιλιὰ στὸ χῶμα ἐμπρός μου, καὶ νὰ τὸν ποδοπατήσω τὸν αἰσχρό.— Δὲν εἶναι ἡ πρώτη!— Φρίκη! Φρίκη! Νὰ μὴν τὸ νοιώθη ἀνθρώπινη ψυχὴ πώς δὲ βούλιαζε ἔνα μόνο πλάσμα στὸ βυθὸ τῆς ἀθλιότητας αὐτῆς, πώς ἡ πρώτη δὲν ἔφτασε νὰ πληρώσῃ τὸ κρῖμα ὅλων τῶν ἄλλων μὲ τοὺς σπαραγμοὺς τοῦ ψυχομα-
- Φάουστ**

- χητοῦ της μπροστά στὰ μάτια ἐκείνου ποὺ συγχωρεῖ αἰώνια! Ἐμένα μοῦ τρυπᾶ καὶ σπλάχνα καὶ ζωὴ ὁ πόνος τῆς μιᾶς αὐτῆς — ἐσύ σαρκάζεις ἀτάραχος τὴ μοῖρα τῶν χιλιάδων!
- Μεφιστοφελῆς**
- Νά μας πάλι στὰ σύνορα τοῦ λογικοῦ μας, ἐκεῖ ὅπου ὁ νοῦς ἐσᾶς τῶν ἀνθρώπων συγχύζεται. Τί συντροφεύεις μαζί μας, ὅταν δὲ φτάνης νὰ τὰ βγάλῃς πέρα; Θέλεις νὰ πετάξῃς καὶ δὲν εἰσαι βέβαιος πώς δὲ θὰ ζαλιστής; Ἐμεῖς σοῦ φορτωθήκαμε ἥ ἐσύ ἔμας;
- Φάουστ**
- Μὴν τρίζῃς ἔτσι ἀντίκρυ μου τὰ λαίμαργα τὰ δόντια σου! Μὲ ἀηδιάζει!— Μεγάλο, λαμπρὸ πνεῦμα, ἐσύ ποὺ μὲ ἀξίωσες νὰ μοῦ φανῆς, ἐσύ ποὺ γνωρίζεις τὴν καρδιὰ καὶ τὴν ψυχὴν μου, γιατὶ νὰ μὲ δέσης μὲ τὸν ἄνομον αὐτόν, ποὺ εὔφραίνεται στὸ κακὸ καὶ δροσίζεται στὸν ὅλεθρο;
- Τέλειωσες;
- Λύτρωσέ τη! Ἄλλιῶς ἀλλοίμονό σου! Ἡ πιὸ φριχτὴ κατάρα ἀπάνω σου σὲ χιλιάδες χρόνια. Δὲν μπορῶ νὰ λύσω τὰ δεσμὰ τοῦ ἐκδικητῆ, ν' ἀνοίξω τοὺς σύρτες του. — Λύτρωσέ τη!— Ποιός τὴν γκρέμισε στὸν ὅλεθρο; Ἐγὼ ἥ ἐσύ; (κοιτάζει ἄγρια γῦρο).
- Μεφιστοφελῆς**
- Ζητᾶς ν' ἀδράξῃς τὸν κεραυνό; Τί καλὰ ποὺ δὲ δόθηκε ἐσᾶς τῶν ἄθλιων θνητῶν; Νὰ συντρίβης ἔναν ποὺ ἀντιλέγει ἀθῷα εἴναι τυράννου τρόπος νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὶς δύσκολες στιγμές.
- Φάουστ**
- Φέρε με ἐκεῖ! Πρέπει νὰ λυτρωθῇ!
- Μεφιστοφελῆς**
- Κι ὁ κίνδυνος ποὺ μπαίνεις; Ξέρε στὴν πόλι κάθεται ἀκόμα φόνος ἀπὸ τὸ χέρι σου. Ἀπάνω ἀπὸ τὸν τόπο ποὺ ὁ σκυτωμένος ἔπεσε πετοῦν ἐκδικητικὰ δαιμόνια καὶ παραμονεύουν τὸ φονικὰ νὰ γυρίσῃ.
- Φάουστ**
- Κι αὐτὸ ἀκόμα ἀπὸ σένα; Χαλασμὸς καὶ φόνος

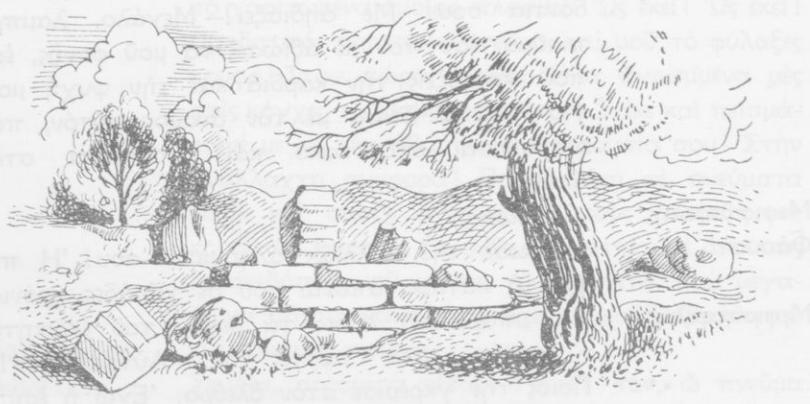
κόσμου δλάκερου ἀπάνω σου, τέρας! Φέρε με κεῖ,
σοῦ λέω, καὶ λύτρωσέ τη!

Μεφιστοφελῆς Σὲ φέρνω, κι ἄκου τί μπορῶ νὰ κάνω! Μήπως
ἔχω ὅλη τὴν ἔξουσία σὲ ούρανὸ καὶ γῆ; Θὰ
σκοτίσω τὰ φρένα τοῦ φρουροῦ, ἀρπαξε σὺ τὰ
κλειδιά καὶ φέρ' την ἔξω μὲ ἀνθρώπινο χέρι!
Ἐγὼ ἀγρυπνῶ, τὰ μαγικὰ ἄλογά μου εἰν' ἔτοι-
μα, σᾶς παίρνω ἐκεῖθε. Αὐτὸ δύναμαι.

Φάονστ "Ελα, πάμε!

(Μετάφρασις Κ. Χατζοπούλου)

Γκαΐτε « Φάονστ »

Η ΟΛΥΜΠΙΑ

Εἶμεθα εἰς τὴν Ὀλυμπίαν.

Εἰς τὸν μονήρη τοῦτον τόπον τῶν πανηγύρεων καὶ ἀγώνων
σχεδὸν τίποτε ἄλλο δὲν ἀκούεται σήμερον παρὰ τὸ ἡσυχον καὶ μα-
λακὸν ψιθύρισμα τῶν πεύκων, τὰ ὅποια σκεπάζουν τὸ χαμηλὸν Κρό-
νιον* καὶ ἔδῶ κι ἔκει ἐντὸς τῶν ἐρειπίων τῆς "Αλτεως" ἔξαπλώνουν
τὰς χαμηλὰς κορυφάς των.

* Η πρόσχαρος αὐτή κοιλάς τοῦ Ἀλφειοῦ ἔχει τόσον ὄλιγην
ἐπιβλητικότητα, ὥστε, μὲ τὴν καταπληκτικὴν ἀπήχησιν τῆς δόξης
της εἰς τὴν καρδίαν, ὅταν τὴν ἴδῃ τις μὲ τοὺς ὁφθαλμούς του, κατα-
λαμβάνεται ἀπὸ παράδοξον αἰσθημα. Είναι ὅμως καὶ γοητευτικὴ

ή χάρις της. Είναι μία κρυφή γωνία ἀπόχωριζομένη ἀπό τὸν κόσμον πέραν τοῦ ποταμοῦ διὰ χαμηλῆς σειρᾶς ύψωμάτων, ἐντεῦθεν δὲ αὐτοῦ διὰ χαμηλῶν βουνῶν. Καὶ ἂν τις ἤθελε ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον χωρὶς μῖσος εἰς τὴν ψυχήν, δὲν ἥδυνατο νὰ μείνῃ ἀλλοῦ καλύτερα κρυμμένος.

Μικρά, εἰδυλλιακή κοιλάς διὰ ποιμένας, ἀπλῆ δηλαδὴ καὶ περιωρισμένη πραγματικότης, μὲ μίαν ἀμμόχωστον κοίτην ποταμοῦ, μὲ πεῦκα καὶ ὀλίγον βοσκήσιμον τόπον καὶ ὅμως ὀληθινὰ ἔδω ἡμπορεῖ νὰ συνέβῃ—ὅ ταξιδιώτης τούλαχιστον δὲν εύρισκει κανὲν ἡμπόδιον νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὄντως ἔδω συνέβη—νὰ πολεμήσῃ ὁ Κρονίδης, ὁ αἰγίοχος Ζεύς, περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ κόσμου. Τοῦτο τὸ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον.

Τὰ πέραν τοῦ Ἀλφειοῦ πλάγια τοῦ βουνῶν λαμβάνουν σκοτεινὸν χρῶμα. 'Ο ἥλιος ζεστῆς καὶ καθαρᾶς ἡμέρας ἀνοίξεως δὲν εἰσχωρεῖ πλέον μὲ τὰς ἀκτίνάς του πρὸς ἐμέ, μέχρι τῶν ἐρειπίων. Δύο κορῶναι* πετοῦν ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον, ἀπὸ ἔνα σπόνδυλον εἰς τὸν ὄλλον. Φέρονται ὅπως εἰς τὸν τόπον τῆς ἀδιαφιλονικήτου κυριότητός των. 'Ο κοῦκκος λαλεῖ ἀδιακόπως ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Κρονίου.—Τὸν διλύμπιον τοῦτον κοῦκκον τῆς δωδεκάτης Ἀπριλίου τοῦ χίλια ἐννεακόσια ἑπτὰ δὲν θὰ τὸν λησμονήσω.

"Ερχεται τὸ σκότος καὶ ἡ νυκτερική δρόσος. 'Ακόμη ἔξακολουθεῖ ὁ ψίθυρος τοῦ ἡσύχου ἀνέμου εἰς τὰς κορυφὰς τῶν δένδρων νὰ εἴναι ἐλαφρὰ καὶ βαθεῖα μουσικὴ τῆς ἡρεμίας. Είναι αἰώνια, ψιθυρίζουσα ἀναπνοή, ὄνειρῶδες πλατάγισμα, τρόπον τινὰ ἔξυπνημα ἐνὸς ὄντος, τὸ δποῖον συγχρόνως δεσμεύει βαρύς, ἀξύπνητος ὑπνος. "Οστις δὲν ἐπάτησε ποτὲ τὸ ἔδαφος τοῦτο, αὐτός δύσκολον είναι νὰ καταλάβῃ πόσον δύναται νὰ διαφέρῃ ψίθυρος ἀπὸ ψίθυρον.

Είναι πλέον ἐντελῶς σκότος. "Οσον πηγαίνω, περιπίπτω περισσότερον εἰς ἐσωτερικὰς ἐντυπώσεις φαντασμάτων ἀγώνων. Μοῦ φαίνεται ὡς νὰ πίπτουν ἀπ' ἔδω καὶ ἀπ' ἔκει κραυγαὶ δρομέων καὶ παλαιστῶν ἀπὸ τὸν νυκτερινὸν ἀέρα. Αἰσθάνομαι θορύβους καὶ ἀγρίας κινήσεις καὶ τὰ μετὰ σπουδῆς φεύγοντα ταῦτα πράγματα μὲ συνοδεύουν ὡς ρυθμός τις, ὡς μελωδία, ὅποια πολλάκις ἔγκαθιδρύεται εἰς τὴν αἰσθησίν μας καὶ παραμένει ἀνεξάλειπτος. Αἴφνης

άκοντεται δ ἄτεχνος ἥχος φλογέρας βοσκοῦ· μὲ συνοδεύει κατὰ τὴν ἐπιστροφήν.

Ἡ πρωϊα φέρει τὰ ἀρώματα τῶν δροσερῶν σπαρτῶν καὶ παντοειδῶν ἀνθέων τῶν ὀγρῶν. Στρουθία θορυβοῦν πέριξ τοῦ ξενῶνός μας. Στέκουμαι στὸ προαύλιον τῆς ὡραίας, εὐαέρου οἰκίας καὶ κατοπτεύω ἔντεῦθεν τὴν στενήν, χαριτωμένην κοιλάδα, τὴν διαφόρων μικρῶν ὑποστατικῶν, ἐκ τῶν ὅποιών ὅμως ἐν μόνον εἶναι ὁρατὸν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ Κρονίου.

Τοιαύτην μικρὰν κοιλάδα, δύμοις χάριτος καὶ δύμοις φιλόφρονος ἀπλοϊκότητος δύναται τις ἵσως ν' ἀναζητήσῃ μόνον εἰς τὴν Θουριγγίαν*. Ἀλλὰ καὶ ἀν τὴν εὔρη τις τόσον κομψὴν καὶ πλήρη εἰδύλλιακής χάριτος, δὲν θὰ ἀνέπνεεν ὅμως ἕκει, ὅπως ἔδω τόσους βαθεῖς καὶ θείους ἀναστασμούς.

Τὸ σῶμά μου διαπερᾶ φθαυμαστὴ φαιδρότης. Ἡ ρητινώδης ὁσμὴ τῶν πεύκων, ἡ πρωϊνὴ ἐπιχωρία μουσικὴ τῆς ἔξοχῆς μὲ ζωογονοῦν. Πόσον ἐκ τοῦ πλησίον καὶ πόσον φυσικῶς μᾶς ἔγγιζει διὰ μιᾶς ὁ ἔλληνισμός, καὶ αὐτὸς ὅχι δ ὅμηρικὸς ἢ δ τῶν τραγικῶν. Τὴν στιγμὴν ταύτην πολὺ πλησιεστέρα μοῦ εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀριστοφάνους, τοῦ ὅποιού τοὺς «Βατράχους» ἀκούων νὰ κοάζωσιν ἐκ τῶν ὄχθων τοῦ Ἀλφειοῦ. Τόσον δυνατὰ καὶ ἐνεργητικῶς κοάζει δ ἔλληνικὸς βάτραχος (κατὰ τὸ χθεσινόν μου ταξίδιον ἐπανειλημμένως ἡμπόρεσα νὰ παρατηρήσω τοῦτο), ὥστε ἀληθινὰ δὲν δύναται τις νὰ κλείσῃ πρὸς αὐτὸν οὔτε τοὺς ὁφθαλμούς του οὔτε τὰ ὄτα του.

Παντοῦ στρεφογυρίζουν στενὰ μονοπάτια ἀνὰ μέσον τῶν λόφων καὶ ὑπεράνω αὐτῶν. Ὁμοιάζουν μὲ ταινίας εἰς κοίτην ποταμοῦ, ὅστις συμβάλλει εἰς τὸν ποταμὸν Ἀλφειόν. Μικραὶ συνοδεῖαι ὅνων καὶ ἡμιόνων ἐμφανίζονται καὶ πάλιν ἔξαφανίζονται. Τοὺς κώδωνάς των ἀκούει τις, πρὶν ἴδῃ τὰ ζῶα καὶ ἀφοῦ ἔξαφανισθοῦν ταῦτα ἐκ τῶν ὁφθαλμῶν. Εἰς τὸν οὐρανὸν σχηματίζονται νεφύδρια τοῦ ἀνέμου. Εἰς τὰ παρὰ τὸν Ἀλφειὸν ἔδάφη βόσκουν ποίμνια προβάτων.

Πρέπει νὰ ἀναλογισθῇ τις ὅτι μεγαλοπρεπὲς εἰδύλλιον ἔζησε πραγματικὴν ζωὴν εἰς τὴν μικρὰν ταύτην κοιλάδα. Ἐδῶ ἔζησε μία Ἱερατικὴ κοινωνία ἐγγὺς τῶν Θεῶν· ἀλλ' οἱ θεοὶ οὗτοι καὶ οἱ ἡμίθεοι ἥσαν οἱ καθαυτὸ κάτοικοι τοῦ τόπου. Ἀληθινά, πόσον εύνόησαν τὸ μικρὸν τοῦτο καὶ χωρὶς ἐπίδειξιν μέρος τῆς φύσεως, ὥστε ὅμοιον

πρὸς μακρινὸν ἀπλανῆ ἀστέρα—ὅμοιον πρὸς ἥλιον σβεσθέντα πρὸς χιλίων ἐτῶν—ἀκόμη καὶ τώρα φέγγει μὲ τὸ πλῆρες δόξης ἀκτινοβολοῦν φῶς του !

Τὰ ἀπλοϊκὰ ταῦτα λιβάδια καὶ τὰ πλάγια τῶν βιουνῶν πρόσειλκυσαν πλήθος θεῶν καὶ σμήνη ἀνθρώπων ὀρεγομένων τῆς λάμψεως τῆς δόξης, οἵ ὅποιοι ἀπὸ ἐδῶ ἐπεζήτησαν θέσιν μεταξύ τῶν ἄστρων. "Ολοὶ δὲν εύρηκαν αὐτήν, ἀλλ' ὁ Ὄλυμπιακὸς κλάδος, ὅστις ἀπεκόπτετο ἀπὸ ἔνα ἀπλοῦν κότινον* τοῦ τόπου τούτου, εἶχε τὴν δύναμιν νὰ παρέχῃ ἀθανασίαν εἰς τοὺς ἐκλεκτούς.

'Αναβαίνω τὸν λόφον Κρόνιον. 'Οσμὴ ρητίνης τῶν πεύκων εἴναι διακεχυμένη. Πιτηνὰ κελαδοῦν εἰς τοὺς κλάδους ὡραῖα καὶ συνεχῶς. Οἱ ἑλικοειδεῖς κορμοὶ τῶν πεύκων μὲ τὸν διάσχιστον φλοιόν των ἔχουν τι ἀγρίως δυνατόν. Δρέπω ἐν ἄνθος αἵματόχρουν, ώς εἰδος ἀνεμώνης, ὑπερπηδῶ τὰ δεκαπέντε ἔως εἴκοσι πόδας μακρὰ νήματα ἀράχνης. Βλέπω τοὺς ἐλιγμοὺς τοῦ Ἀλφειοῦ, τοῦ θεοῦ, ὅστις τρέχει πρὸς τὴν Ὁρτυγίαν* του, πέραν τῆς θαλάσσης, ὅπου ἡ νύμφη Ἀρέθουσα*, ἡ ἀγαπημένη του, κατοικεῖ.

Τὰ θεμέλια καὶ τὰ ἐρείπια τῆς περιοχῆς τοῦ ναοῦ κεῖνται ὑπὲρ-έμε. 'Εκεῖ, ὅπου ἴστατο ὁ χρυσελεφάντινος Ζεύς, ἐπάνω εἰς τὸ πλακόστρωτον τοῦ σηκοῦ* τοῦ ναοῦ τοῦ Διός, παίζει ἐν παιδίον. Εἴναι ὁ νίσις μου. 'Εντελῶς χωρὶς νὰ βάλῃ εἰς τὸν νοῦν του ποῦ εύρισκεται, μὲ ἐλαφρούς, εύτυχισμένους πόδας πηδῶν εἰς τὴν θέσιν, ἥτις ἔφερε τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ, ἐκεῖνο τὸ παγκόσμιον θαῦμα τῆς τέχνης, περὶ τοῦ ὅποίου οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον ὅτι δὲν εἴναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἐντελῶς δυστυχής, ὅστις τὸ εἶχεν ἵδει ἀπαξ.

Τὰ πεῦκα ψιθυρίζουν ἐλαφρῶς καὶ ὀνειρωδῶς ὑπεράνω μου. Κωδωνισμοὶ ποι νίων ὅπως εἰς τὰς "Ἀλπεις ἡ εἰς τὰ ὑψίπεδα τοῦ ὅρους τῶν Γιγάντων", ἀντηχοῦν πανταχόθεν. Εἰς τὸν ἥχον τοῦτον προστίθεται ὁ θό, υβρις τοῦ κιτρίνου ποταμοῦ, ὅστις ἐντὸς τῆς πλατείας ἀμμώδους κοίτης σχηματίζει τὸ ρεύμόν του, καθὼς καὶ τὰ κιγάσματα τῶν βατράχων ἀπὸ τὰ παρόχθια τενάγην*.

*Ακόμη ἔξακολουθεῖ τὸ παιδίον νὰ σκιρτᾶ περὶ τὴν θέσιν τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ, ὅπερ, ἔξελθὸν τῶν χειρῶν τοῦ Φειδίου, παρίστανε τὸν νεφεληγερέτην, «τὸν πατέρα ἀνδρῶν τε θεῶν τε», ἐνῷ ἔγως σκέπτομαι πῶς κατὰ τὸν θρῦλον ὁ θεὸς τὸν κεραυνόν του εἰς τὸν

σηκὸν ἐτίναξε, ἐκφράζων οὕτω τὴν εὐαρέστειάν του πρὸς τὸν τεχνίτην. Τί τεχνίτης καὶ τί ἄνθρωποι ἡσαν ἔκεινοι, οἱ δόποιοι τὸν κεραυνὸν ἔθεώρουν ὡς συναίνεσιν τοῦ θεοῦ! Καὶ τί τέχνη ἦτο ἔκεινη, ἡ δόποια τεχνοκρίτας εἶχε τοὺς θεούς!

Οἱ πέραν τοῦ Ἀλφειοῦ λόφοι σχηματίζουν εἶδος ἡμικυκλίου καὶ ἔγω, ἀκουσίως ἔξετάζων μὲ τὸ πρὸς τὰ πέραν βυθιζόμενον βλέμμα, αἰσθάνομαι αὐτοὺς ὡς ἀμφιθεατρικὸν περιφερὲς οἰκοδόμημα διὰ τοὺς θεούς θεατάς. Μήπως θεοὶ καὶ ἄνθρωποι δὲν διηγωνίζοντο ὑπὲρ μὲν εἰς τὴν ἀφελῆ παλαίστραν διὰ τὸν ἄθλον τῆς νίκης;

Τὸν νοῦν μου ἐστραμμένον ἔχων πρὸς τοὺς Οὐρανίωνας*, καταβαίνω βραδέως πάλιν εἰς τὴν λήθην καὶ ἔγκαταλειψιν ἀναπνέουσαν κοιλάδα τοῦ Διός, τοῦ Διονύσου καὶ τῶν Χαρίτων, τοῦ Ἰδαίου Ἡρακλέους, τῶν δεκαέξι γυναικῶν τῆς Ἡρας, ὅπου νυχθημερὸν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Πανὸς Ἱερεῖα ἐκαίοντο, τὴν κοιλάδα τῆς φιλοτιμίας, τῆς δόξης, τῆς λατρείας καὶ τῆς ἔξυμνήσεως, τὴν κοιλάδα τῶν ὄγώνων, ὅπου ὁ Ἡρακλῆς δὲν διέφυγε τὸν πρὸς τὰς μυίας ὄγῶνα, νικήσας αὐτὰς μόνον μὲ τοῦ Διὸς τὴν βοήθειαν καὶ ἐκδιώξας ἔκει πέραν, πέραν τῆς ἀντικρινῆς ὄχθης τοῦ Ἀλφειοῦ.

Καὶ πάλιν βαδίζω μεταξὺ τεφρόχρων ἐρειπίων, τὰ δόποια σκεπάζουν ἔνα ώραῖον λειμῶνα. Πανταχοῦ θυμοῦ πλῆρες πράσινον χρῶμα καὶ κίτρινα ἄνθη Μαΐου. Τὸ χθεσινὸν ζεῦγος τῶν κορωνῶν πτερῷ ἐμπρός μου. Οἱ κίονες τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς κείνται, ὅπως ἔπεσαν μὲ τοὺς πωρίνους σπονδύλους πρὸς τὰ πλάγια ἀπὸ ἀλλήλων ἀπεσπασμένους. Παντοῦ ἡ εὐωδία ἀνθέων καὶ θύμου* περὶ τοὺς σωροὺς τῶν λιθίνων ὅγκων, θερμαινομένων ἀπὸ τὸν εὔεργετικὸν πρωινὸν ἥλιον. Ἀπὸ ἔνα νεαρὸν κότινον* παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Διὸς ἀποκόπτω μὲ ἀκατανίκητον λαιμαργίαν, ἀλλὰ παραδόξως καὶ μὲ φόβον σχεδὸν κλέπτου, ἵερὸν κλάδον.

(Μετάφρασις Γ. Σωτηριάδου)

Γεράρδος Χάσουππαν

Ο ΑΡΧΟΝΤΟΧΩΡΙΑΤΗΣ

(ΚΩΜΩΔΙΑ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ)

ΓΟ 'Αρχοντοχωριάτης είναι από τις πιο έξιν πνευματικές κωμωδίες του έπιφανεύσατέρου κωμωδιογράφου της Γαλλίας Μολιέρου. Μὲ μεγάλη τέχνη σατινούζει τὴν μανία τοῦ κοινοῦ τῆς ἐποχῆς του, ποὺ είναι καὶ αἰώνια μανία κάθε κοινοῦ, ποὺ θέλει σύνει καὶ καλὰ νὰ ἀνεβῇ φηλά, νὰ γίνῃ ἀριστοκράτης, χωρὶς κανένα ἔφδιο πνευματικό, μὰ μόνο χάρις σὲ λίγο ἢ πολὺ πλοῦτο ποὺ διαθέτει. "Ετσι καὶ γελοιοποιεῖται καὶ καταστέφεται.

'Υπόθεσι τοῦ «'Αρχοντοχωριάτη» τοῦ Μολιέρου : "Ο Ζουρνταίν, ἡλικωμένος ἄνθρωπος, καλὸς μὰ ἄμυναλος νοικοκύρης, ἀστὸς μὲ ἀρκετὴ περιουσία, βάλθηκε νὰ ἀνεβῇ στὴν ὑψηλὴ κοινωνία, νὰ γίνῃ ἀριστοκράτης. Προσκάλεσε λοιπὸν δασκάλους καὶ καθὲ μέρα μὲ περιστέρη ἢ λιγάτερη ἀσυνειδήσια, ἀλλὰ μὲ ἀπληστία γιὰ τὸ χρῆμα, τὸν διδάσκονταν αὐτὸι χρόο, μονυσική, ξιφομαχία, φιλοσοφία, γιὰ νὰ τοῦ δώσουν ἀνάλογη μόρφωσι, νὰ μπῇ κι αὐτὸς «στὸν καλὸ κόσμο». Μὰ στὴν ἡλικία ποὺ είναι, στὴν ἄγνοια ποὺ τὸν δέρνει καὶ στὴν ἀλαφόρτητα καὶ ἀμναλὰ ποὺ τὸν διακρίνει, τίποτε σκεδὸν δὲν κατορθώνει νὰ μάθῃ, παρὰ νὰ κάνῃ τέτοιες ἀνοησίες, ποὺ νὰ γίνεται καταγέλαστος καὶ σ' αὐτὸν τὸν ὑπηρέτες τον. Ράφτες τοῦ κάνονταν τὰ πιὸ ἀκριβά, μὰ καὶ πιὸ φανταχτερὰ καὶ κωμικὰ ροῦχα, γιὰ νὰ ἴκανοποιήσουν τὴν μωροφιλοδοξία του, κόσμος μπανορβγάνει σπίτι του, καλοτρέψει καὶ καλοδιασκεδάζει, πειναλέοι καὶ ὅχι καὶ πολὺ ἔντιμοι ἀριστοκράτες τὸν ἐκμεταλλεύονται κάνοντάς του τὸ φίλο, τοῦ ἀπομυζοῦν τὸ ταμεῖο μὲ δανεικὰ κι ἀγύριστα κι αὐτὸς ἔσοδεύει σὰν Κροῖσος.

Μάταια ἡ κυρία Ζουρνταίν προσπαθεῖ νὰ τὸν συγκρατήσῃ ἀπὸ τὸν κατήφορο. "Ο Ζουρνταίν, ἐνῷ γῆρας τοῦ βουνοῦζει ἡ κοροϊδία καὶ ἡ κατακραυγή, πιστεύει στὶς κολακεῖς καὶ πιστεύει ἀκόμη πὼς ἀνεβαίνει σ' ἀλήθεια τὰ σκαλοπάτια τῆς ἀριστοκρατίας. Διώχνει πολὺ ἀπότομα ἔνα φρόνιμο νέο μὲ ἀρκετὴ περιουσία ποὺ ζήτησε σὲ γάμο τὴν κόρη του. Μὰ ἔρχεται ἐπὶ τέλονς ἡ τιμωρία του. "Ο Ἰδιος νέος, κατόπιν συμβούλης τοῦ ὑπηρέτη του, παρουσιάζεται ὡς γυιός Τούρκου μεγιστάνος ὑποβάλλει στὸν μεγαλύτερονς ἔξεντελισμοὺς τὸν Ζουρνταίν, γιὰ νὰ τὸν χρίσῃ Τούρκο μεγιστάνα, καὶ τότε δ ἀνόητος Ζουρνταίν, ἐνῷ δῆλοι γῆραν καὶ τὸν ἐλεεινολογοῦν, ἐπιτρέπει τὸν γάμους τῆς ἀριστοκράτιδος πιὰ κόρης του μὲ τὸν ἀριστοκράτη Τούρκο! "Η θυμηδία ποὺ σκορπίζεται είναι τέτοια, ποὺ ἔνας ὑπηρέτης λέει : "Οποιος μπορεῖ νὰ βρῇ ἀλλον πιὸ τρελλὸν ἀπὸ τοῦτο, θὰ πέσω νὰ τὸν προσκυνήσω !].

ΠΡΑΞΙΣ Β'-ΣΚΗΝΗ Γ'

(Ο Ζουρνταίν βρίσκει εὐκαίρια νὰ ἀναπτύξῃ στὴ γυναῖκά του καὶ στὴν ὑπηρέτριά του Νικολέτα τὰ σπουδαῖα μαθήματα ποὺ διδάχτηκε, καθὼς καὶ τὴ μεγάλη πρόοδο ποὺ ἔκαμε σ' αὐτά. "Η σκηνὴ στὸ σπίτι τοῦ Ζουρνταίν).

Κα Ζουρνταίν. Καινούργιες ιστορίες ἔχουμε πάλι; Τί είναι αύτά τὰ ροῦχα ἀντρα μου; Δὲ λογαριάζεις τὸν κόσμο; "Εχεις ὅρεξι δηλαδὴ νὰ σὲ παίρνουν ἀπὸ πίσω, ὅπου πᾶς;

Ζουρνταίν. Μόνο οἱ ἡλίθιοι καὶ οἱ ἡλίθιες θὰ μὲ παίρνουν ἀπὸ πίσω, γυναῖκά μου.

Κα Ζουρνταίν. "Ἐννοια σου καὶ δὲν περίμεναν ὡς τώρα: νὰ σ' ἀρχίσουν τὴν κοροϊδία. Είναι πολὺς καιρός, ποὺ ὄλος ὁ κόσμος γελάει μὲ τὰ καμώματά σου.

Ζουρνταίν. Καὶ τί είναι λοιπόν, σὲ παρακαλῶ, ὄλος αὐτὸς ὁ κόσμος;

Κα Ζουρνταίν. "Ολος αὐτὸς ὁ κόσμος είναι ἔνας κόσμος, ποὺ ἔχει δίκιο καὶ ποὺ είναι πιὸ γνωστικὸς ἀπὸ σένα. Ἐγώ τὰ χωραμένα μὲ τὴ ζωὴ ποὺ κάνεις. Δὲν ξέρω πιὰ τί ἔχει καταντήσει τὸ σπίτι μας. Μοῦ φαίνεται ἐδῶ μέσα σὰν ἔνα καθημερινὸ καρναβάλι.. 'Απὸ τὰ ξημερώματα ἀρχίζουν τὰ βιολιά, τὰ τραγούδια ποὺ ξεκουφαίνουν τὴ γειτονιά!

Νικολέτα. Ἡ κυρία μιλεῖ πολὺ σωστά. Δὲν μπορῶ πιὰ νὰ κρατήσω πάστρα στὸ νοικοκυριό σας μ' αὐτὸ τὸ σωρὸ ποὺ κουβαλᾶτε στὸ σπίτι σας. Τὰ ποδάρια τους μαζεύουν ὅλη τὴ λάσπη ἀπ' ὄλους τοὺς δρόμους καὶ τὴ φέρνουν ἐδῶ. Ἡ δυστυχισμένη ἡ Φραγκίσκα ἀφανίστηκε στὸ νὰ τρίβῃ τὰ πατώματα, ποὺ τὰ καταλασπώνουν κάθε μέρα οἱ βρωμοδάσκαλοι σας.

Ζουρνταίν. "Ε, Νικολέτα, Νικολέτα, σὰν πολὺ ἀκονισμένη, είναι ἡ γλῶσσά σου!

Κα Ζουρνταίν. "Εχεις δίκιο ἡ Νικολέτα τὸ μυαλό της είναι καλύτερο ἀπὸ τὸ δικό σου. "Ηθελα νὰ ξέρεια τί σοῦ χρειάζεται ὁ χοροδιδάσκαλος στὴν ἡλικία ποὺ βρίσκεσαι.

Νικολέτα. Κι αὐτὸς ὁ κρεμανταλᾶς ὁ δάσκαλος τοῦ σπαθιοῦ, ποὺ βροντάει τὰ πόδια του σὰ νὰ θέλῃ νὰ γκρεμίσῃ τὸ σπίτι καὶ νὰ μᾶς ξεχαρβαλώσῃ ὅλα τὰ τζάμια τῆς σάλας.

Ζουρνταίν. Σιωπή! Δούλα μου καὶ γυναῖκά μου!

Κα Ζουρνταίν. Μήπως θέλεις νὰ μάθης χορό, γιὰ νὰ χορεύης στὰ γεράματά σου, ὅταν θάναι πιασμένα τὰ πόδια σου;

Νικολέτα. Μήπως θέλετε νὰ σκοτώσετε κανένα;

Ζουρνταίν. Σιωπή! σᾶς εἶπα. Είσθε ἀμόρφωτες καὶ τί

μία καὶ ἡ ἄλλη καὶ δὲν μπορεῖτε νὰ καταλάβετε πόσο κερδίζει ἔνας ἄνθρωπος μ' αὐτά.

Κα Ζουρνταίν. Θά 'κανες καλύτερα, ἂν φρόντιζες νὰ παντρέψης τὴν κόρη σου, ποὺ περνάει δλοένα ἡ ἡλικία της.

Ζουρνταίν. Θὰ φροντίσω νὰ παντρέψω τὴν κόρη μου, όταν θὰ βρεθῇ ὁ κατάλληλος γαμπρὸς γι' αὐτὴν. Τώρα φροντίζω νὰ μάθω τὰ ὥραα πράγματα.

Νικολέτα. Μοῦ εἴπε ἀκόμα, κυρία, πώς πῆρε σήμερα κι ἔνα δάσκαλο τῆς φιλοσοφίας.

Ζουρνταίν. Μάλιστα. Θέλω ν' ἀποκτήσω πνεῦμα καὶ νὰ ξέρω νὰ μιλῶ καὶ νὰ συζητῶ μὲ σοφοὺς ἀνθρώπους.

Κα Ζουρνταίν. Μήπως λογαριάζῃς στὴν ἡλικία σου νὰ πᾶς σχολεῖο καὶ νὰ σοῦ τὶς βρέχῃ μὲ τὴ ρήγα ὁ δάσκαλος ;

Ζουρνταίν. Γιατὶ δχι...

Νικολέτα. "Ω, ναί· ἡ ρήγα θὰ σᾶς ἰσιώσῃ τὰ στραβά πόδια σας.

Ζουρνταίν. Καὶ βέβαια.

Κα Ζουρνταίν. "Ολα αὐτὰ είναι πολὺ χρήσιμα, γιὰ νὰ διοικήσῃς τὸ σπίτι σου !

Ζουρνταίν. 'Ωρισμένως. Μιλεῖτε κι οἱ δυό σας σὰν ἀγράμματες καὶ ντρέπομαι γιὰ λογαριασμό σας. (Στὴν κυρία Ζουρνταίν). 'Εσύ, παραδείγματος χάριν, ξέρεις τί είναι αὐτὰ ποὺ λές ;

Κα Ζουρνταίν. Ναί, ξέρω πώς αὐτὰ ποὺ λέω είναι πολὺ σωστὰ καὶ πώς θὰ ἔκανες πολὺ καλὰ ν' ἀλλάξῃς ζωή.

Ζουρνταίν. Δὲ σοῦ λέω γι' αὐτό. Σ' ἐρωτῶ τί είναι τὰ λόγια ποὺ λές αὐτὴ τὴ στιγμή.

Κα Ζουρνταίν. Είναι λόγια γνωστικά, ἐνῷ ἡ ζωὴ ποὺ κάνεις δὲν είναι καθόλου γνωστική.

Ζουρνταίν. Δὲ σοῦ μιλῶ γι' αὐτό, σοῦ λέω. Σ' ἐρωτῶ, αὐτὰ ποὺ μιλῶ μαζί σου, αὐτὰ ποὺ λέω τώρα τί είναι ;

Κα Ζουρνταίν. Κολοκύθια !

Ζουρνταίν. "Οχι, δὲν είναι κολοκύθια αὐτὰ ποὺ λέμε οἱ δυό μας, ἡ δημιλία ποὺ κάνομε αὐτὴ τὴ στιγμή.

Κα Ζουρνταίν. "Ε !

Ζουρνταίν. Πῶς τὴ λένε τὴν δημιλία αὐτὴ ποὺ κάνομε ;

Κα Ζουρνταίν. "Ας τὴ λένε ὅπως θέλουν.

Ζουρνταίν. Τή λένε πεζὸν λόγον, ἀμαθεστάτη.
Κα Ζουρνταίν. Πεζὸν λόγον;

Ζουρνταίν. Ναι, πεζὸν λόγον! "Ο, τι εἶναι πεζὸν δὲν εἶναι στίχοι καὶ ὅ, τι εἶναι στίχοι δὲν εἶναι πεζὸν." Ε! Νά τι εἶναι νὰ σπουδάζῃ κανείς (Στή Νικολέτα). Καὶ σὺ ξέρεις τί πρέπει νὰ κάνης γιὰ νὰ πῆς ο;

Νικολέτα. Πῶς;

Ζουρνταίν. Ναι, τί κάνεις, ὅταν λέσ ο;

Νικολέτα. Τί λέτε, καλὲ κύριε;

Ζουρνταίν. Γιὰ πὲς ο νὰ δῆς.

Νικολέτα. ο.

Ζουρνταίν. Τί κάνεις;

Νικολέτα. Λέω ο.

Ζουρνταίν. Ναι, μὰ ὅταν λέσ ο, τί κάνεις;

Νικολέτα. Κάνω αὐτὸ ποὺ μοῦ εἴπατε.

Ζουρνταίν. "Ω, τί φρίκη, ὅταν ἔχῃ κανεὶς νὰ κάνη μὲ ἀγραμμάτους! Ανοίγεις τὸς σιαγόνας (έκτελει...) καὶ πλησιάζεις τὰς δύο γωνίας τῶν χειλέων, ο, βλέπεις; Διαφορετικὰ θὰ κάνης, ἀν ἔλεγες ι, καὶ ἔνα δά, δά καὶ ἔνα φά, φά.

Κα Ζουρνταίν. Τί κουταμάρες εἰν' αὐτές;

Νικολέτα. Τί βγαίνει ἀπ' ὅλα αὐτά;

Ζουρνταίν. Μοῦ ἔρχεται νὰ σκάσω, ὅταν βλέπω ἀμόρφωτες γυναῖκες. Τί καταλαβαίνουν ἀπὸ φιλοσοφία!

Κα Ζουρνταίν. Θὰ ἔκανες καλύτερα νὰ τοὺς ξεκούμπιζες ἀπὸ ἐδῶ μέσα ὅλους αὐτοὺς τοὺς κυρίους μὲ τὶς μωρολογίες των.

Νικολέτα. Καὶ πρὸ πάντων ἔκεινον τὸν κρεμανταλᾶ, τὸ δάσκαλο τοῦ σπαθιοῦ, ποὺ μοῦ γεμίζει σκόνη ὅλο τὸ σπίτι.

Ζουρνταίν. "Ε, αὐτὸς ὁ καθηγητὴς τῆς ξιφομαχίας σοῦ στέκεται, βλέπω, στὸ στομάχῳ! Θὰ σὲ κάνω νὰ καταλάβης ἀμέσως πόσο ἀνόητη εἶσαι. (Παίρνει δύο ξίφη καὶ δίνει τὸ ἔνα στή Νικολέτα). Κράτησέ το. Κίνησις ἀπατηλή! Ή γραμμὴ τοῦ σώματος ἴση. "Οταν σπαθίζης τὴν τετάρτη, δὲν ἔχεις παρὰ νὰ κάνης ἔτσι, καὶ ὅταν σπαθίζης τὴν τρίτη, δὲν ἔχεις παρὰ νὰ κάνης ἔτσι. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ποτὲ δὲν θὰ σκοτωθῆς. Δὲν εἶναι ὡραῖο πρᾶγμα νὰ εἶναι κανεὶς ἀσφαλής, ὅταν μονομαχῇ μὲ κάποιον;

Νικολέτα. Γιὰ νὰ δοῦμε. (Τοῦ δίνει μερικὲς σπαθιές).

Ζουρνταίν. Στάσου, στάσου ! "Ωχ ! Πιὸ σιγά. 'Ανόητη, τί βαρᾶς ἔτοι ;

Νικολέτα. Δὲ μοῦπτατε νὰ σᾶς σπαθίσω ;

Ζουρνταίν. Νοί, μὰ μὲ σπαθίζεις μὲ τὴν τρίτη, πρὶν μὲ σπαθίσῃς μὲ τὴν τετάρτη, καὶ δὲν περιμένεις νὰ προφυλαχθῶ.

Κα Ζουρνταίν. Εἰσαι τρελλός, ἄντρα μου, μ' ὅλες αὐτὲς τὶς φαντασιοπληξίες σου. Καὶ ἡ τρέλλα αὐτὴ σοῦ ἥρθε, ἀφότου σοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸν νὰ συναναστραφῆς μὲ τὴν ἀριστοκρατία.

(Μετάφρασις Ι. Πολέμη)

ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟ

Τούρκοι διαβῆκαν. Χαλασμός, θάνατος πέρα ὡς πέρα.

'Η Χίο, τ' ὅμορφο νησί, μαύρη ἀπομένει ξέρα,

μὲ τὰ κρασιά, μὲ τὰ δεντρά,

τ' ἀρχοντονήσι, ποὺν βουνά καὶ σπίτια καὶ λαγκάδια

καὶ στὸ χορὸν τὶς λυγερές καμιά φορὰ τὰ βράδια

καθρέφτιζε μὲς στὰ νερά.

'Ερμιά παντοῦ. Μὰ κοίταξε κι ἀπάνω ἐκεῖ στὸ βράχο,

στοῦ κάστρου τὰ χαλάσματα κάποιο παιδί μονάχο

κάθεται, σκύβει θλιβερά

τὸ κεφαλάκι, στήριγμα καὶ σκέπη τοῦ ἀπομένει

μόνο μιὰν ἀσπρη ἀγράμπελη σὰν τοῦτο ξεχασμένη

μὲς στὴν ἀφάνταστη φθορά.

—Φτωχὸ παιδί, ποὺ κάθεσαι ξυπόλυτο στὶς ράχες,
γιὰ νὰ μὴν κλαῖς λυπητερά, τί ἥθελες τάχα νᾶχες,
γιὰ νὰ τὰ ἴδω τὰ θαλασσιά
ματάκια σου ν' ἀστράψουνε, νὰ ξαστερώσουν πάλι
καὶ νὰ σηκωσῆς χαρωπά σὰν πρῶτα τὸ κεφάλι
μὲ τὰ μαλλάκια τὰ χρυσᾶ;

Τί θέλεις, ἄτυχο παιδί, τί θέλεις νὰ σοῦ δώσω,
γιὰ νὰ τὰ πλέξης ξένοιαστα, γιὰ νὰ τὰ καμαρώσω
ριχτὰ στοὺς ώμους σου πλαστιὰ
μαλλάκια, ποὺ τοῦ ψαλιδιοῦ δὲν τά 'χει ἀγγίξει ἢ κόψι
καὶ σκόρπια στὴ δροσάτη σου τριγύρο γέρνουν ὅψι
καὶ σὰν τὴν κλαίουσαν ἵτιά ;

Σὰν τί μποροῦσε νὰ σοῦ διώξῃ τάχα τὸ μαράζι ;
Μήπως τὸ κρίνο ἀπ' τὸ Ἰράν* ποὺ τοῦ ματιοῦ σου μοιάζει,
μὴν ὁ καρπός ἀπ' τὸ δεντρί,
ποὺ μὲς στὴ μουσουλμανικὴ παράδεισο φυτρώνει
κι ἐν ἄλογο, χρόνια ἔκατὸ κι ἀν πηλαλάζη, δὲ σώνει
μὲς ἀπ' τὸν ἶσκιο του νὰ βγῆ ;

Μήν τὸ πουλί, ποὺ κελατηδάει στὸ δάσος νύχτα μέρα
καὶ μὲ τὴ γλύκα του περνάει καὶ ντέφι καὶ φλογέρα ;
Τί θὲς κι ἀπ' ὅλα τ' ἀγαθὰ

τοῦτα, πές ! Τ' ἄνθος, τὸν καρπό ; θὲς τὸ πουλί ;

—Διαβάτη,

μοῦ κράζει τὸ Ἑλληνόπουλο μὲ τὸ γαλάζιο μάτι :

Βόλια, μπαρούτι, θέλω, νά !

(*Μετάφρασις Κ. Παλαμᾶ*)   *Bίκτωρ Ούγκω «Ξανατοισμένη μουσική»*

ΣΤΡΟΦΕΣ

“Ω ἀέρινε λαμπρὲ οὐρανέ, φωτοπλημμυρισμένε,
κύκλε καθάριε πέρα ἐκεὶ τῶν κόλπων τῶν ἀστραφτερῶν,
ἀκίνητε καπνὲ ἀπὸ πάνου ἀπ’ τὴν πλεγμένη στέγη,
ὅ μαῦρα κυπαρίσσια, μὲς στὸ γαλανὸ τῶν οὐρανῶν.

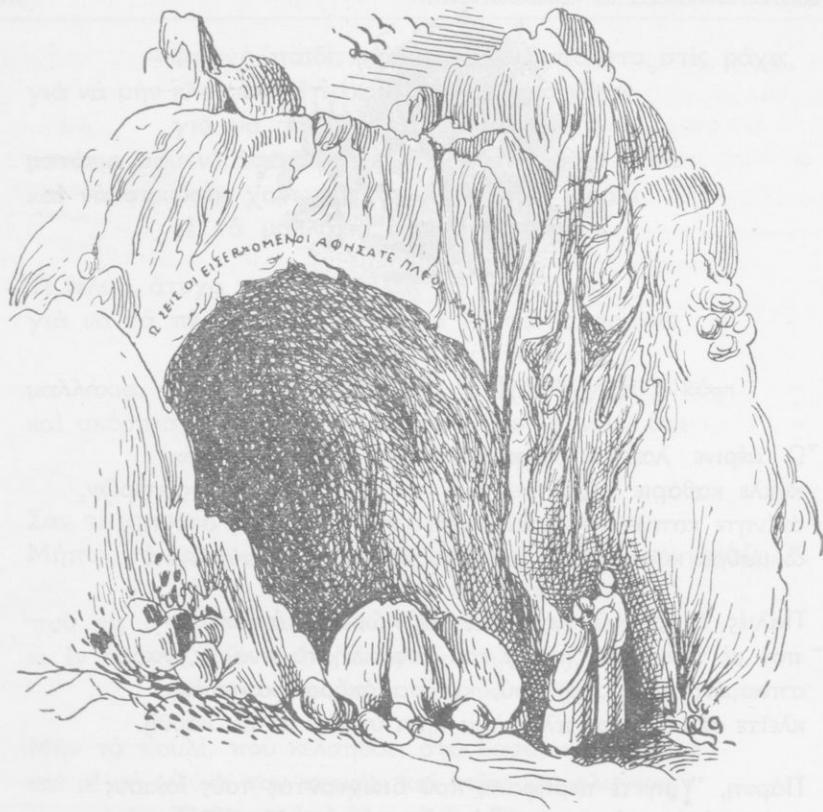
Παλιές ἔλιές τοῦ Κηφισοῦ, φυλλώματα ἄρμονίας,
ποὺ μὲ τὸν ἄνεμο περνᾶ τοῦ Σοφοκλῆ τὸ πνεῦμα, ναοί,
σπασμένα μάρμαρα πού, κι ὅσο ἀκόμα φαγωμένα,
κλεῖτε σὲ κάθε σας πληγή κι ὁ, τι ύψηλὸ μέλλει νάρθη.

Πάρνη, “Υμηττὲ περήφανε, ποὺ διώχνοντας τοὺς ἵσκιους
ἡμέρα ἀκόμα ἀντιφεγγῷ ἢ πλαγιά σας ὅλη φλογερή,
βουνὰ καὶ δέντρα, ξέφωτα, ἀκρογιάλια ὡραῖα, συντρίμμια,
ξαναβλέποντάς σας πῶς, πῶς σᾶς ἀγάπησα πολύ !

(Μετάφρασις Μ. Μαλακάση)

Zāv Mωρεάς «Στροφές»

ΚΟΛΑΣΙ

ΑΣΜΑ ΛΔ' (340)

ΓΗ «Θεία Κωμῳδία» είναι ἔρα μακρὸ ποίημα γραμμένο στή δημοτική γλώσσα τῆς ἐποχῆς τοῦ ποιητοῦ καὶ διαρρέεται σὲ τοία μέρη : ΚΟΛΑΣΙ, ΚΑΘΑΡΤΗΡΙΟ, ΠΑΡΑΛΕΙΣΟΣ. Ἀναφέρεται σ' ἔνα φανταστικό ταξίδι τοῦ Δάντη στὰ τοία τούτα μέρη.

Ἐνα τέτοιο φανταστικό ταξίδι στὸν Ἀδη καὶ στὸν Παράδεισο πραγματεύθηκαν καὶ ἄλλοι ποὺν ἀπὸ τὸ Δάντη. Ὁ Ὀμηρος κατέβασε τὸν Ὀδυσσέα του στὰ βασίλεια τῶν σκιῶν—ψυχῶν—καὶ ὁ Βιργίλιος δμοια τὸν Αἰνεία του μὰ καὶ τὸν Μεσαίωνα ἄγιοι, ἀσκητές, ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες, ἱεροκήρυκες ὠραματιστηκαν παρόμοια ταξίδια, ποὺν τὰ διηγοῦνται γιὰ νὰ τρομάξουν τοὺς χριστιανοὺς μὲ τὰ μαρτύρια τῆς Κολάσεως, ὡστε νὰ ἐπιθυμήσουν τὸν Παράδεισο. Ὁ Δάντης δμως στὴ «Θεία Κωμῳδία» τον σὲ ἑψηλὴ ποιητικὴ μορφὴ

μᾶς ἔξωπλάνεψε τοὺς δραματισμοὺς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἔδωσε πανανθρώπινο
ἡθικό νόημα.

‘Η « Θεία Κωμῳδία » εἶναι, δῆπος ἵσχυροίζεται διποιητής, ἔνα ἀληθιώτατον
ξίδιο, ποὺ ἔκαμε διδύμος « μὲ τὸ σῶμά του ὀλόκληρο » στὸν ἄλλο κόσμο : στὴν
Κόλασι, τὸ Καθαρτήριο (τὸν Καθολικῶν) καὶ τὸν Παράδεισο. Εἶναι τέτοιες
οἱ λεπτομέρειες τοῦ ταξιδιοῦ αὐτοῦ σὲ τόπους, ώφες, δρομολόγια κλπ. ποὺ
ἄναγνώστης ξεχνᾷ πώς τοῦτο εἶναι δράμα φανταστικό καὶ παρασύρεται νὰ πι-
στέψῃ πώς βλέπει κάτι τι πραγματικό.

1. Διάγραμμα ἐξωτερικό.

Στὴν ἀκμὴ τῆς ήλικίας, 35 χρόνων, διάντης ἔχει παραπλανηθῆ σ’ ἔνα
δάσος. Μάταια προσπαθεῖ νὰ βρῇ τὸ δρόμο τῆς ἔξοδου ἀπὸ κεῖ μὰ ὅταν γιὰ
μιὰ στιγμὴ νομίζει πώς τὸν βρήκε, νά μπροστά του τρία θηρία — λεοπάρ-
δαλι, λεοντάρι, λύκαινα — τοῦ κόβον τὸ δρόμο καὶ τὸν γνωρίζον πρὸς τὰ πί-
σω. Καὶ ἐνῷ τοιμαγμένος καὶ ἀπέλπισμένος στριφογυρίζει ἐδῶ κι ἐκεῖ διποιη-
τής, παρονούσας τι μιὰ σκιά, διφημισμένος Λατίνος ποιητής Βιογλύνος, ποὺ τὸν
ἐνθαρρύνει ὑποσχόμενος σ’ αὐτὸν νὰ τὸν δηγήσῃ, ἀν τὸν ἀκολουθήσῃ, στὸ σω-
στὸ δρόμο γιὰ νὰ σωθῇ. Μὲ δηγὴδι τώρα πολύτιμο, τὸ δοξασμένο ἀρχαῖο ποιητή,
κατεβαίνει στὸν "Άδη" (« Κόλασι »).

Τὸ ταξίδιο γιὰ τὴν Κόλασι ἀρχίζει τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν τοῦ 1300, 8 τοῦ
Ἀπριλίη. Οἱ δύο ποιητὲς βινθίζονται στὴ γῆ καὶ φθάνονται στὸν "Άδη", ποὺ βρί-
σκεται κάτω ἀπὸ τὴν Ιερουσαλήμ καὶ ἔχει σχῆμα ἀναποδογυρισμένου κώνου
— μὲ τὴν κορυφὴν κάτω. "Οσο κατεβαίνονται μέσα στὸν κώνο οἱ κύκλοι του,
ποὺ εἶναι 9, φυσικὰ στενεύονται, καταλήγοντας στὴν κορυφὴ του ποὺ στέκεται
στὸ κέντρο τῆς γῆς, δύον ἔχει τὴν ἔδρα του δὲ Εωσφόρος. Σὲ κάθε κύκλο κολά-
ζονται καὶ ὁρισμένες κατηγορίες ἀμαρτίας· οἱ πιὸ βαρειες δὲν καὶ πιὸ βα-
θύτερα.

Απὸ τὸν "Άδη" ἔξακολονθοῦν πρὸς τὰ μέσα τὸ δρόμο καὶ βγαίνονται στὸ
ἀντίθετο (νότιο) ἡμισφαίριο στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, σὲ φῶς πιά. Τοῦτο τὸ
ἡμισφαίριο εἶναι δὲν θάλασσα μὲ ἔνα μόνο νησί, ποὺ στὴ μέση του ὑφόντεται
τὸ ὑψηλότερο βουνό τῆς γῆς, δύον εἶναι τὸ Καθαρτήριο. Τὸ σχῆμα τοῦ βουνοῦ
εἶναι καὶ ἐδῶ κώνος, διαιρεμένος σὲ 7 κύκλους, καὶ στὸν καθένα μετανοίουν
ὁρισμένες κατηγορίες ἀνθρώπων, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀμαρτία των, ποὺ πάντα¹
αἰτία ἔχει κάποια παραστρατημένη ἀγάπη. Στὸν ἔβδομο κύκλο, στὴν κορυφὴ
τοῦ βουνοῦ βρίσκεται ἡ 'Εδέμ, δὲν οὔνομας, δύον εἶναι δὲν Άδημ
καὶ ἡ Εὕνη.

Τώρα ὁ Βιογλύνος παραχωρεῖ τὴν θέσι του στὴ Βεατρίκη, Φλωρεντινὴ κόρη
ποὺ πέθανε νεώτατη, πρὸς τὴν δύοια διάντης ἔτρεφε φλογερὸ δέρωτα μυστικὸ
ἀπὸ παιδί. 'Η Βεατρίκη, ἀφοῦ τὸν ἔξαγνυζει, μετανοιωμένη ἀπὸ κάθε γήινο,
τὸν ἀνεβάζει στὸν πραγματικὸ Παράδεισο ποὺ τὸν ἀποτελοῦν 9 οὐρανοί. Σὲ
καθένα ἀπὸ τοὺς ἔπτα πρώτους βρίσκονται ψυχές ἀνθρώπων ἐναρέτων κατὰ²
κατηγορίας, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀρετὴ των. Στὸν ὅγδοο ἡ κινητὸ βρίσκονται τὰ

Χερονβείμ και Σεραφείμ κι ἀπάνω ἀπ' ὅλους είναι δ "Εμπυρος Οδρανὸς ἀκίνητος σὲ σχῆμα ϕόδον, ὃπον κατοικῶν οἱ τελεῖως λυτρωμένες ψυχές. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλους δ Θεός. "Οταν φθάνον, Βεατόκη και Δάντης, στὸν "Εμπυρο-Οδρανό, ἡ Βεατόκη παίρνει θέσι στὸ αἰώνιο ϕόδο και παραδίδει τὸν ποιητὴ στὸν "Αγιο Βεργάρδο. "Ο "Αγιος προσενέχεται στὴν Παναγία νὰ πάρῃ στὴν προστασία της τὸ Δάντη. "Ο ποιητὴς βιθύζεται σὲ ἔκστασις ἐνατενίζοντας τὸ μνηστήριο τῆς Ἁγίας Τριάδος, μὰ μιὰ ἀστραπὴ φωτίζει τὸ νοῦ του και καταλαβαίνει πὼς ἔσμιξε ἡ θεία μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύσι. Τούτη τὴν στιγμὴ τελειώνει τὸ δράμα.

2. Διάγραμμα ἐσωτερικὸ (ἢ θικό).

Στὴ «Θεία Κωμῳδία» είναι συμπλωνωμένη ὅλη ἡ φιλοσοφία τοῦ Μεσαίωνα, πολιτικὴ και ἡθικὴ. "Η ἡθικὴ ἀλληγορία τῆς είναι φανερή. "Ο ἀνθρωπος, ὅταν χάνῃ τὸν ἴσιο δρόμο τοῦ Θεοῦ, χάνεται στὸ δάσος τῆς ἀμαρτίας ποὺ τὸ κυρεοῦν τὰ θηρία: λεοπάρδαλι — φιληδονία, λεοτάραι — ἀλαζονεία, λύκανα — φιλαργυρία, ὅλες οἱ ἀνθρώπινες ὅρμες και ἀδύναμεις. "Ο Θεός ὅμως σὰν πολυεύσπλαχνος τὸν λυπεῖται και δὲν τὸν ἀφήνει νὰ χαθῇ στέλνοντάς του πολύτιμο-σύντροφο και ὁδηγὸ τὸ λογικό (Βιργίλιος), γιὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ λυτρωθῇ. Τούτο — τὸ λογικό — φωτίζει τὸν ἀνθρωπο νὰ ἰδῃ πόσο φοβερός είναι ὁ δρόμος τῆς ἀμαρτίας και τί βασανιστήρια περιμένονν τὸν ἀμαρτωλὸ (περιήγησι Βιργίλιον και Δάντη στὴν Κόλασι). Τὸ Ἣδο — τὸ λογικό — ὁδηγεῖ ἔπειτα τὸν ἀνθρωπο στὸ δρόμο τῆς μετανοίας και τοῦ ἔξαγνησιμοῦ ("Ανάβασι και περιήγησι στὸ Καθαρτήριο).

"Επειδὴ ὅμως τὸ ἀνθρώπινο λογικό, δὲν ἔχει τὴ δύναμι νὰ προχωρήσῃ πέρα ἀπὸ τὰ αἰσθητά, δ Βιργίλιος — τὸ λογικὸ — παραχωρεῖ τὴ θέσι του σὲ ἀνώτερη δύναμι, τὴ θεία Χάρι (Βεατόκη), ποὺ μόνον αὐτὴ μπορεῖ ν' ἀνεβάσῃ τὸν ἀνθρωπο ὡς τὸν οὐρανό, γιὰ νὰ αἰσθανθῇ τὴ μακαριότητα τῶν ἐναρέτων. Μὰ και ἡ Βεατόκη — ἡ θεία Χάρι — παραχωρεῖ τώρα τὴ θέσι της στὸν ὁρματισμὸ ("Αγιος Βεργάρδος), στὴν τέλεια ἀφοσίωσι και ἔνωσι τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ Θεό.

"Ο Δάντης στὴ «Θεία Κωμῳδία» τον ἀναπτύσσει τὴ φιλοσοφία τῆς κοσμοθεωρίας του ἀπὸ τὴν ἄγνοια και τὸ σκοτάδι τῆς ἀμαρτίας δ ἀνθρωπος, ἀκολούθωντας τὸ λογικὸ και θυσιάζοντας κάθε ὄλικο και ἀνθρώπινο, αὐτοκαθαίρεται, αὐτολυτρώνεται, ἔως ὅτου, βοηθημένος και φωτισμένος ἀπὸ τὴ θεία δύναμι και Χάρι πρὸς τὴν δύοια είναι ἀφωσιωμένος και πρὸς τὴν δύοια πλησιάζει καθαριμένος, ἀνέλθῃ ἔως τὸ τέλειο φῶς, τὸ Θεό.

3. Τὸ ἀπόσπασμα μας.

Τὸ ἀπόσπασμα μας ἀναφέρεται στὸν ἔνατο κύκλῳ τῆς Κολλάσεως, ποὺ είναι μιὰ παγωμένη λίμνη ὃπον καλάζονται οἱ προδότες, γιατὶ αὐτοὺς δ ποιητὴς θεωρεῖ ὡς μεγαλύτερους ἐνόχους. "Η τιμωρία τους γίνεται σὲ 4 διάφορους λάκκους, ποὺ στὸν καθένα δίνει και ἀπὸ ἔτη ἔχωντιστ δόνομα. Στὸν πρῶτο βρίσκονται

ὅσοι πρόδωσαν συγγενεῖς καὶ τὸν ὄνομάζει «Καΐνα» ἀπὸ τὸν ἀδελφοκτόνον Κάΐνῳ στὸ δεύτερο παιδεύονται ὅσοι πρόδωσαν τὴν πατρίδα καὶ τὸν ὄνομάζει «Ἀντηγόρα» ἀπὸ τὸν Ἀντήροντα, Τρωαδότη ἥρωα, ποὺ πρόδωσε στοὺς Ἑλληνες τὸ Παλλάδιο, κάνοντάς τους σῆμεῖο μὲ φανάρι καὶ ἀνοίγοντας τὸ δούρειο ἵππο γιὰ νὰ βγοῦν στὸν τρίτο, ποὺ τὸν ὄνομάζει «Πτολεμαία» ἀπὸ τὸ βασιλιᾶ τῆς Αιγύπτου Πτολεμαῖο ποὺ σκότωσε τὸ φίλο του, τὸν ὄνομαστὸ Πομπήιο, κολάζονται ὅσοι πρόδωσαν φίλους· καὶ στὸν τέταρτο ποὺ ὄνομάζει «Ιουδαία» ἀπὸ τὸν Ιούδα ποὺ πρόδωσε τὸν Χριστό, βασανίζονται ὅσοι πρόδωσαν τὸν εὐεργέτη τους.

'Απὸ τὸν ἔνατο αὐτὸ κύκλῳ παραθέτομε τὸ ἀναφερόμενο στὸν δ' λάκκο, ποὺ κολάζονται οἱ προδότες τοῦ εὐεργέτη τους. 'Ο Ἐωσφόρος στὸ βυθὸ τοῦ "Ἄδη, βθυισμένος καὶ δ' ἴδιος γιὰ τιμωρία του ὁ μισδός — ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω — στοὺς πάγους τῆς λίμνης, βασανίζει τὸν Ιούδα, προδότη τοῦ εὐεργέτη καὶ διδασκάλον του Χριστοῦ, καὶ τὸ Βροῦτο καὶ Κάσσιο ποὺ δολοφόνησαν τὸν εὐεργέτη τους Ιούλιο Καίσαρα.

1. «Τὰ φλάμπουρα* σ' ἔμας τοῦ βασιλιᾶ προβαίνουν τῆς Κόλασης, καὶ στρέψε καταμπρὸς τὰ μάτια νὰ δῆσ», δ' δάσκαλος μοῦ εἶπε, «ἄν τὸν ξανοίγης».
2. Καταπῶς, ὅταν πνέῃ μιὰ πυκνὴ κατάχνια
3. 5. ἢ ὅταν νύχτα τὸ ἡμίσφαιρίο μας πλακώνῃ, βλέπεις μύλο μακριὰ π' ὁ ἄνεμος γυρίζει, τέτοια κι ἐμὲ νὰ βλέπω μηχανὴ μοῦ ἐφάνη· γιὰ τὴν πνοὴ* κατόπι ἐμούλωσ' ἀποπίσω τοῦ ἀρχηγοῦ μου, τὶ ἀλλοῦ νὰ φυλαχτῶ δὲν εἶχα.
4. 10. "Ημουν πλιά, καὶ μὲ φόβο βάνω τὸ μέτρο, ἐκεῖ ποὺ οἱ σκιὲς ἡταν σκεπασμένες ὄλες καὶ σὰν ἄχυρο μέσα σὲ γυαλὶ φαινόνταν.
5. "Άλλες στέκονται δίπλα, ὅλλες ὀλόρθες στέκουν, ποιὰ μὲ τὴν κεφαλὴ καὶ ποιὰ μὲ τὶς πατοῦσες,
6. 15. ποιὰ σὰν τόξο γυρνᾶ μὲ πρόσωπο στὰ πόδια.
7. "Οταν ἔμαστε τόσο παρεμπρὸς φθασμένοι, ὥστε στὸ δάσκαλό μου νὰ μοῦ δείξῃ ἐφάνη* τὸ πλάσμα, ποὺ μιὰ μεριὰ τόσο ἐστάθη ὡραῖο, ἐτραβήχθη ἀπ' ἐμπρός μου, μ' ἔκαμε νὰ μείνω,
8. 20. καὶ «'Ιδού», μοῦπτε, «τοῦ "Ἄδη ὁ ἄρχος, κι ἴδού ὁ τόπος ὅπου πρέπεται σὺ ν' ἀρματωθῆς μὲ θάρρος».
9. Πῶς ἐπάγωσα τότε καὶ ἡ φωνὴ μου ἐπιάσθη

- μή μ' ἔρωτήσης, ἀναγνώστη δὲν τὸ γράφω,
γιατὶ κάθε μου λόγος ἥθελ' εἶναι λίγος.
25. Δὲν ἀπέθαν' ἄλλὰ καὶ ζωντανὸς δὲν ἥμουν·
μόνος σου τώρα σκέψου, ἂν ἔχης λίγο πνεῦμα,
τί ἔγινα ἐγώ δίχως ἀπ' τὰ δυὸ κανένα.
Ο βασιλέας τοῦ θλιμμένου βασιλείου
ἀπ' τὴ μέση τοῦ στήθους ἔβγαινε ἀπ' τὸν πάγο·
30. μ' ἔνα γίγαντα ἐγώ πιὸ σύμμετρος θὲ νά μουν
παρὰ ποὺ οἱ γίγαντες μὲ τοὺς βραχίονές *τους,
καὶ νόησε ἀπὸ τοῦτο πόσο θᾶναι τ' ὅλο,
ποὺ μὲ τόσο μεγάλα μέρη συμμετριέται.
"Αν δόπ' ἄσημος τώρα, τόσο ἐστάθη ὡραῖος,
35. καὶ στὸν Πλάστη του ἐνάντια ἐσήκωσε τὰ μάτια,
σωστό ναι νά ρχεται ἀπ' αὐτὸν καὶ κάθε πένθος.
"Ω, καὶ πόσο σ' ἐμένα μέγα θαῦμα ἐφάνη,
στὴν κεφαλή του τρία προσώπατα* σὰν εῖδα !
Κι ἥταν τὸ ἔνα ἐμπρὸς καὶ κόκκινο στὸ χρῶμα
40. καὶ τ' ἄλλα ἥταν δύο, πόσμιγαν μὲ τοῦτο
καθαυτὸ μὲς στὴ μέση καθεμιᾶς του πλάτης,
κι ἐσμίγονταν ἀντάμα στοῦ λειριοῦ τὸν τόπο·
καὶ τὸ δεξὶ σὰν ἀσπρὸ ἡ κίτρινο ἐφαινόταν
καὶ τὸ ζερβί ταν τέτοιο νὰ τὸ βλέπηται, ὅπως
45. αὐτοὶ ποὺ ρχονται ἀπ' ὅπου κατεβαίνει ὁ Νεῖλος.
Φτεροῦγες* δυὸ ἀποκάτου ἀπ' τὸ καθένα ἔβγαιναν
τρανὲς ὅσο πουλιοῦ τόσο μεγάλου ἐπρέπαν·
πανιὰ δὲν εἶδα ἐγώ ποτὲ τόσο μεγάλα.
Φτερὰ δὲν εῖχαν, ἄλλὰ σ' ὅλα νυχτερίδας
50. φτεροῦγες ἔμοιαζαν, καὶ τότε τὲς ἐσειοῦσε
δυνατά, ποὺ ἀπ' αὐτὸν τρεῖς ἀνεμοι ἐκινοῦσαν.
Γι' αὐτὸ κι ὁ Κωκυτὸς* ἐκαταπάγων δλος·
ἔκλαιγε μ' ἔξι μάτια κι ἀπὸ τρία πηγούνια
τοῦ στάλαζε μ' ἀφρὸν αίματηρὸ τὸ κλάμμα.
55. "Εσπαζε μὲ τὰ δόντια σὲ καθένα στόμα
ἔναν ἀμαρτωλὸ σὰ μὲ κοπανιστήρι,
ώστ' ἔκανε τρεῖς νᾶναι πονεμένοι τόσο.
Στὸν πρῶτο τίποτε τὸ δάγκαμα δὲν ἥταν

- στὸ γρατούνισμα ἐμπρός, τὶ κάθε τόσο ἡ ράχι
 60. ὅλη ἡ κατάγυμνη τοῦ ἀπόμενε ἀπ' τὸ δέρμα.
 «Αὐτὸς ποὺ πιὸ σκληρὰ παιδεύετ' ἔκει πάνου»,
 εἴπε ὁ δάσκαλος, «εἴναι ὁ Ἰούδας ὁ Ἰσαριώτης»
 ποὺ ἡ κεφαλή του εἰν' μέσα κι ἔξω σεῖ τὰ πόδια.
 'Απ' τοὺς δυὸς ἄλλους πόσχουν τὸ κεφάλι* κάτου
 65. κρεμαστὸς ἀπ' τὸ μαῦρο πρόσωπο εἰν' ὁ Βροῦτος·
 κοίτα πῶς στρίφεται καὶ μίλημα δὲ βγάζει·
 κι ὁ ἄλλος εἴναι ὁ Κάσσιος* μὲ χοντρὰ τὰ μέλη.
 'Αλλὰ ξαναπροβάλλῃ ἡ νύχτα, κι εἰν' ὥρα*
 69. νὰ πᾶμε· τίποτε νὰ ιδοῦμε δὲ μᾶς μένει.» . . .

(Μετάφρασις Γ. Καλοσγούρου) Λάρτης Αλιγκέρος «Θεία Κωμῳδία - Κόλασι »

ΕΚ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Η ΑΦΙΞΙΣ

. . . Τὸ ἀτμόπλοιον ἔμενε πάντοτε ἀκίνητον μεταξὺ τῆς Χρυσούπόλεως καὶ τοῦ Σεραγίου. Ἡ ὁμίχλῃ ἀπέκρυπτε τῷ ὄντι ἀκόμη τὸν ἐπέκεινα τοῦ Σκουτάρεως Βόσπορον καὶ ὅλον τὸν Γαλατᾶν καὶ τὸ Πέραν, ἀτινα ἔκειντο ἐνώπιον ἡμῶν. Ἐγγύθεν ἡμῶν παρέπλεον λέμβοι, μικρὰ ἀτμόπλοια καὶ ἴστιοφόρα, ἀλλ' οὐδεὶς τὰ ἔβλεπεν. "Ολῶν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡσαν προστηλωμένοι ἐπὶ τοῦ φαιοῦ πέπλου, δοτις κατεκάλυπτε τὴν εὐρωπαϊκὴν πόλιν. Ἐσκίρτων ἔξι ἡδονῆς ἄμα καὶ ἔξι ἀνυπομονησίας. Ὁλίγαι στιγμαὶ ἀκόμη καὶ θὰ εἴχομεν θέαμα, ὅπερ ἀποσπῆ ἐκ τῆς καρδίας τοῦ θεατοῦ κραυγὴν θαυμασμοῦ! Μόλις ἡδυνάμην νὰ κρατήσω στερεὰ εἰς τὰς χειράς μου τὸ δίοπτρον. 'Ο πλοιάρχος μὲ ἔβλεπε καὶ αὔτὸς ὁ πτωχός καὶ ἀπέλαυε τὸ θέαμα τῆς συγκινήσεώς μου, τρίβων δὲ τὰς χειράς του ἀνεφώνει :

—'Εφθάσαμεν ! ἐφθάσαμεν !

Τέλος τίρχισαν νὰ διαφαίνωνται διὰ τοῦ πέπλου κατ' ἀρχὰς κηλīδες ὑπόλευκοι, κατόπιν δὲ τὸ ἀόριστον διάγραμμα μεγάλου ὑψώματος καὶ μετέπειτα ἡ διεσκορπισμένη καὶ ζωηροτάτη ἀντιλαμπτὴ ὑελωμάτων φωτιζομένων ὑπὸ τοῦ ἡλίου, καὶ τέλος ὁ Γαλατᾶς καὶ τὸ Πέραν ἡ Σταυροδρόμιον ἐν πλήρει φωτί, ὅρος ὅλον, μυ-

ριὰς ὅλη οἰκίσκων ποικιλοχρώμων κειμένων ἀλλεπαλλήλως, πόλις ὑψηλοτάτη, κατεστεμένη ὑπὸ μιναρέδων, θόλων καὶ κυπαρίσσων, ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς τὰ μεγαλοπρεπῆ παλάτια τῶν πρεσβειῶν καὶ μέγας πύργος τοῦ Γαλατᾶ, εἰς τοὺς πρόποδας δὲ τὸ μέγα ὄπλοστάσιον τοῦ Τοπχανὲ καὶ δάσος ὀλόκληρον πλοίων. Διαλυομένης δὲ πάντοτε τῆς ὁμίχλης ἡ πόλις ἔξετείνετο πρὸς τὸ μέρος τοῦ Βοσπόρου καὶ ἀνεπήδων προάστια ὅπισθεν προαστίων, κατατεινόμενα ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῶν λόφων μέχρι τῆς θαλάσσης, εὔρεα, πυκνὰ καὶ λευκόστικτα ἔνεκα τῶν τζαμίων, σειραὶ πλοίων, λιμενίσκοι, παλάτια ἐπὶ τῶν ὑδάτων, σκιάδες, κῆποι, κιόσκια, ἄλση, συγκεχυμένα δ' ἐντὸς τῆς ὁμίχλης ἄλλα προάστια, ὥστε αἱ κορυφαὶ μόνον ἐφαίνοντο χρυσούμεναι ὑπὸ τοῦ ἡλίου, κυκεών χρωμάτων, ὑλομάνια βλαστήσεως, ἀπόψεις ἐπεκτεινόμεναι μέχρις ὀθεάτου, μεγαλεῖον, ἡδονὴ, χάρις ἵκανὰ νὰ ἔξωθήσωσι τὸν θεατὴν εἰς ἐπιφωνήσεις παράφρονας. Ἐπὶ τοῦ πλοίου ὅλοι ἔστεκαν μὲ τὸ στόμα ἀνοικτόν, ἐπιβάται, ναῦται, τοῦρκοι, εὐρωπαῖοι, νήπια. Οὐδὲ ἄχναν ἦκουες. Δὲν ἔγνωρίζαμεν πλέον πρὸς ποῖον μέρος νὰ στραφῶμεν. Ἐξ ἐνὸς εἶχομεν τὸ Σκούταρι καὶ τὸ Καδῆ κιοῦ, ἐξ ἄλλου τὸν λόφον τοῦ Σεραγίου, ἔμπροσθεν δὲ τὸν Γαλατᾶν, τὸ Πέραν καὶ τὸν Βόσπορον. Διὰ νὰ ἴδῃ τις ὅλα ἔπρεπε νὰ περιστρέφηται κύκλῳ, καὶ περιστρέφομεθα κύκλῳ ἐκτοξεύοντες πρὸς τὰ μέρη βλέμματα διάπυρα καὶ μειδιῶντες καὶ χειρονομοῦντες ἄφωνοι μεθ' ἡδονῆς ἀμυθήτου. Τί ὡραῖαι στιγμαί, ὕψιστε Θεέ !

Καὶ ὅμως τὸ μέγιστον, τὸ κάλλιστον πάντων, δὲν εἴχαμεν ἴδει ἀκόμη. Ἰστάμεθα ἀκόμη ἀκίνητοι ἐντεῦθεν τῆς ἄκρας τοῦ Σεραγίου, ἦν πρὸν παρακάμψη τις εἶναι ἀδύνατον νὰ ἴδῃ τὸ Χρυσοῦν Κέρας, καὶ ἡ θαυμασιωτέρα ὅψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἡ πρὸς τὸ Χρυσοῦν Κέρας.

— Κύριοι, προσέχετε, ἀνεφώνησεν ὁ πλοίαρχος, πρὶν δώσῃ τὸ κέλευσμα τῆς προχωρήσεως. Τώρα ἔρχεται ἡ κρίσιμος στιγμή. Ἐντὸς τριῶν λεπτῶν θὰ ἔχωμεν ἐνώπιόν μας τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Μὲ κατέλαβε φρικίασις.

Ἐπροσμείναμεν ἀκόμη μερικὰ λεπτά.

“Α ! πῶς μοῦ ἔσκιρτα ἡ καρδία ! Μὲ ποῖον τῆς ψυχῆς πυρετὸν ἐπρόσμενα τὴν εὐλογητὴν λέξιν : Ἐμπρός !

—'Εμπρός! ἀνέκραξεν ὁ πλοίαρχος.

Τὸ πλοῖον ἐκινήθη.

Προχωροῦμεν! Βασιλεῖς, ἡγεμόνες, Κροῖσοι, Ἰσχυροὶ καὶ εὐ-
δαιμονες τῆς γῆς, τὴν στιγμὴν ἐκείνην σᾶς φέκτειρα ἡ ἐν τῷ ἀτμο-
πλοιῷ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην θέσις μου ἥτο τῶν θησαυρῶν σας.
ὅλων ἀνταξία καὶ δὲν θὰ ἐπώλουν ἐν βλέμμα μου μὲν ἐν βασίλειον.

"Ἐν λεπτόν—ἐν ἄλλῳ λεπτὸν ἀκόμη—τὴν ἄκραν τοῦ Σεραγίου·
τὴν παρακάμπτομεν — διαβλέπω ἔκτασιν ἀπέραντον, πλήρη φωτός,
καὶ ἀπειρίαν πραγμάτων καὶ χρωμάτων. 'Η ἄκρα τοῦ Σεραγίου·
παρεκάμφη... 'Ιδού ἡ Κωνσταντινούπολις! Κωνσταντινούπολις.
ἄπειρος, μεγαλοπρεπής, ἔξαισιά! Δόξα εἰ; τὴν κτίσιν καὶ εἰς τὸν
ἄνθρωπον! Τὸ κάλλος τοῦτο δὲν τὸ εἶχα δύνειρευθῆ !

Καὶ τώρα περίγραψε, ἀθλεῖ! βεβήλωσε μὲ τὸς λέξεις σου τὸ
ἔξαισιον θέαμα ἐκεῖνο! Τίς τολμᾷ νὰ περιγράψῃ τὴν Κωνσταντινού-
πολιν; Σατωθριάνδε, Λαμαρτίνε, Γωτιέρε, τί ἐψελλίσατε; Καὶ
ὅμως αἱ εἰκόνες καὶ οἱ λόγοι πλημμυροῦσι τὴν διάνοιαν καὶ διαφεύ-
γουσιν ἐκ τοῦ καλάμου. Βλέπω, λέγω, γράφω, δμοῦ πάντα ταῦτα,
ἄνευ ἐπιτίδος μέν, ἀλλὰ μεθ' ἥδονῆς μεθυσκούσης με. "Ἄσ ιδωμεν λοι-
πόν. "Έχομεν ἐνώπιον ἡμῶν τὸ Χρυσοῦν Κέρας κατατεινόμενον·
εὐθέως ὡς πλατύς ποταμός, ἐπὶ τῶν δύο δ' αὐτοῦ ὁχθῶν ἀνυψοῦν-
ται καὶ ἐπεκτείνονται δύο σειραὶ ὑψωμάτων καὶ ἐπὶ τούτων ἀνυ-
ψοῦνται καὶ ἐπεκτείνονται παραλλήλως δύο σειραὶ πόλεων, αἵτινες
καταλαμβάνουσιν ὁκτὼ μίλια λόφων, κοιλάδων, κόλπων καὶ ἀκρω-
τηρίων, ἐκατὸν ἀμφιθέατρα μνημείων καὶ κήπων, διπλῇ ἀπέραντος
κλῖμαξ οἰκιῶν, τζαμίων, παζαρίων, σεραγίων, λουτρῶν, κιοσκίων·
ἀπειροποικίλου χρώματος, ὃν ἐκ μέσου ἀνυψοῦνται πρὸς οὔρανὸν·
χιλιάδες μιναρέδων μὲ φαεινὴν καὶ στίλβουσαν τὴν αἰχμηράν των
ἄκραν ὡς ὑπερύψηλοι κίονες ἐξ ἐλέφαντος, προέχουσι δὲ καὶ ἄλση,
κυπαρίσσων κατατεινόμενα ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων εἰς τὴν θάλασσαν·
δίκην ταινιῶν βαθυχρώμων, αἵτινες περιβάλλουσιν ὡς στεφάναι·
καὶ προάστια καὶ λιμένας· ὑλομανοῦσα δὲ βλάστησις ἀνορθοῦται καὶ
ὑπερεκχειλίζει ἀπανταχόθεν περιστέφουσα τὰς κορυφάς, ἔρπουσα
ὄφιοιεδῶς μεταξὺ τῶν στεγῶν καὶ κατακαμπτομένη εἰς τὰς ἄκρας.

Δεξιὰ ὁ Γαλατᾶς μὲ δάσος κερατῶν καὶ σημαιῶν πρὸ αὐτοῦ·
ὑπεράνω τοῦ Γαλατᾶ τὸ Σταυροδρόμιον (ἢ Πέραν) διαγράφον ἐπὶ
τοῦ οὔρανοῦ τὰ μεγάλα διαγράμματα τῶν εύρωπαϊκῶν του πα-

λατίων καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ γέφυρα συζευγνύουσα τὰ δύο παράλια, ἣν διατρέχουσι κατ' ἀντίθετον πορείαν δύο πλήθη ποικιλόχροα διαβατῶν. Ἀριστερὰ ἡ Σταμπούλ, ἐκτεινομένη ἐπὶ τῶν μεγάλων αὐτῆς λόφων, ὃν ἑκάστου ὑψοῦται καὶ ἐν γιγάντιον τζαμίον μὲ θόλον μολυβοσκεπῆ καὶ ὀβελίσκους χρυσοῦς, ἡ Ἀγία Σοφία, λευκὴ καὶ ροδόχρους, ὁ σουλτάν 'Αχμέτ μὲ ἔξι μιναρέδες εἰς τὰ πλευρά του, ὁ μέγας ἐπεστεμένος μὲ δέκα θόλους, ἡ σουλτάνα Βαλιδὲ κατοπτριζομένη εἰς τὰ ὄδατα, ἐπὶ δὲ τοῦ τετάρτου λόφου τὸ τζαμίον τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β', ἐπὶ τοῦ πέμπτου τὸ τζαμίον τοῦ Σελίμ, ἐπὶ τοῦ ἕκτου τὸ σεράγιον τοῦ Τεκήρ, ὑπεράνω δὲν πάντων τούτων τῶν ὑψωμάτων ὁ πύργος τοῦ Σερασκεράτου, ὅστις ὑπέρκειται τῶν παραλίων ἀμφοτέρων τῶν ἡπείρων ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τοῦ Εὔξεινου. Πέραν τοῦ ἕκτου λόφου τῆς Σταμπούλ καὶ πέραν τοῦ Γαλατᾶ δὲν φαίνονται πλέον παρὰ κατατομαὶ ἀόριστοι, ἄκραι πόλεων καὶ προαστίων, τεμάχια λιμένων, στόλων καὶ ἀλσῶν, σχεδὸν ἔξαφανιζόμενα ἀπὸ τῆς ὁράσεως καὶ συναφομοιούμενα πρὸς τὸ κυανοῦν περιέχον οὔτως, ὥστε φαίνονται πλέον ὅχι ὄντα πραγματικά, ἀλλ' ἀπατηλὰ φαίνομενα τοῦ φωτὸς καὶ ἀέρος.

Πᾶς νὰ συγκρατήσῃ τις τὰς λεπτομερείας τῆς θαυμασίας ταύτης είκόνος; Τὸ βλέμμα προστηλοῦται στιγμάς τινας ἐπὶ τῶν ἔγγὺς παραλίων, ἐπὶ τουρκικοῦ τινος οἰκίσκου ἢ ἐπὶ χρυσίζοντος μιναρέ, ἀλλ' αἴφνης ἐκσφενδονεῖται εἰς τὸ φωτεινὸν ἐκεῖνο βάθος καὶ περιφέρεται τυχαίως εἰς τὰς δύο ἀπέατον προεκτεινομένας καὶ οίονει φαντασιώδεις ἐκείνας πόλεις, μόλις παρακολουθούμενον ὑπὸ τῆς ἐκπεπληγμένης διανοίας. Είναι δὲ διακεχυμένον ἐπὶ πάσης ταύτης τῆς καλλονῆς μεγαλείόν τι ἀπειρως γαλήνιον, ἀνέκφραστός τις νεανικότης, διεγείρουσα μυρίας ἀναμνήσεις διηγημάτων μαγικῶν καὶ ἔαρινῶν ὀνείρων, ἐναέριος τις καὶ μυστηριώδης μεγαλειότης, ἀναρπάζουσα τὴν φαντασίαν καὶ ἀποπλανῶσα ἐκτὸς τῆς χώρας τοῦ ἀληθοῦς. 'Ο δ' οὔρανός, ἔξατμιζόμενος εἰς λεπτοτάτας κυανογαλακτώδεις καὶ ἀργυροειδεῖς βαφάς, περιβάλλει τὰ πάντα δι' εύκρινείας θαυμαστῆς. 'Η θάλασσα σαπφειρίνη, κατάστικτος δ' ἐκ πορφυρῶν σημαντήρων, ἀντανακλᾶ διακυμαίνουσα τρομωδῶς τὰ λευκὰ σχήματα τῶν μιναρέδων, οἱ θόλοι μαρμαίρουσιν, ὅλη δ' ἐκείνη ἡ ἀπέραντος βλάστησις συνταράττεται βρέμουσα πρὸς τὴν αὔραν τῆς πρωΐας, σύννεφα περιστερῶν πτερυγίζουσιν ἢ περιίπτανται

κύκλω τῶν τζαμίων· χιλιάδες δὲ καϊκίων πεποικιλμένων καὶ ἐπιχρύσων πλέουσιν ἐπὶ τῶν ύδάτων, ἡ δ' αὔρα τοῦ Εύξείνου μεταφέρει τὰ ἀρώματα δεκακισχιλίων κήπων, καὶ ὅταν, μεθυσμένος ἐκ τοῦ παραδείσου τούτου καὶ ἐπιλήσμων παντὸς ἄλλου πράγματος, στραφῆς πρὸς τὰ δόπισω, βλέπεις μὲ νέον αἰσθημα θαυμασμοῦ τὸ παράλιον τῆς Ἀσίας, ὅπερ εἶναι ἡ κατακλεῖς τοῦ πανοράματος, μὲ τὴν προμπώδη καλλονὴν τοῦ Σκουτάρεως καὶ μὲ τὰς χιονοσκεπεῖς κορυφὰς τοῦ Ὄλυμπου τῆς Βιθυνίας, τὴν Προποντίδα κατάσπαρτον μὲ νήσους καὶ κατάλευκον ἀπὸ τὰ ίστια, καὶ τὸν Βόσπορον σκεπασμένον ἀπὸ πλοιᾶ καὶ ἔρποντα ἑλικοειδῶς μεταξὺ δύο σειρῶν ἀτελευτήτων κιοσκίων, παλατίων καὶ ἔξοχικῶν οἰκιῶν καὶ ἀφανιζόμενον ἐκ τῆς θέας σου, ὅπως ἀπολήξῃ μυστηριωδῶς εἰς τὸ μέσον τῶν χαριεστάτων λόφων τῆς Ἀνατολῆς. "Α, ναί ! Τοῦτο εἶναι τὸ ὡραιότερον θέαμα τῆς γῆς. "Οστις ἀρνεῖται τοῦτο, εἶναι ἀχάριστος πρὸς τὸν Θεόν καὶ ὑβρίζει τὴν κτίσιν· ἀνώτερον τούτου κάλλος ἥθελεν ὑπερβαίνει τὰς αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου !

(Μετάφρασις Δ. Βερναρδάκη)

'Εδμόρδος Δὲ Ἀμέτσι

ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗΣ

ΑΓΩΝ ΚΑΤΑ ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

ΓΟ Δὸν Κιχώτης, θλιβερὸν κατίλοιπον τῆς φθινούσης ἵπποτικῆς ἐποχῆς, ἔξορμῷ ἵππεύων τὸν ἴσχυν τὸν Ἀχαμόντα διὰ περιπετείας καὶ ἡρωϊκὰ κατορθώματα. Εἰς τὴν ἔξδομησὶν του ταύτην συνοδεύεται ἀπὸ τὸν ἵπποκόμον του Σάντσον Πάθαν καθήμενον ἐπὶ τοῦ ὄντος του. Ο φαντασίπληκτος καὶ ὀνειροπόλος ἵππότης καὶ ὁ πρακτικὸς ἵπποκόμος του ἀποτελοῦν θαυμασίαν σύνθεσιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθ' ἣν δ ἄνθρωπος ἀγωνίζεται νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν πραγματικότητα μὲ τὴν δύναμιν τῆς προσωπικότητός του. Εἶναι ή μετὰ τὰς ἐφενδύσεις καὶ ἀνακαλύψεις καὶ γενικὰ μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἐποχῇ].

. . . 'Ο Δὸν Κιχώτης ἐφάνη ἥσυχος κατὰ τὰς ἀκολούθους δύο ἔβδομάδας, οὕτε ἔδωσεν ὑποψίαν τινά, ὅτι εἶχε κατὰ νοῦν νὰ ἐπιχειρήσῃ δευτέραν ἔκστρατείαν. 'Αλλὰ μόνον, συνομιλῶν μὲ τὸν ἔφημέριον καὶ μὲ τὸν κουρέα, ἔλεγε πάντοτε ὅτι ή πλανόδιος ἵπποσύνη ἦτο πρᾶγμα ὠφέλιμον καὶ ὅτι ἐμελέτα νὰ τὴν ἀναστήσῃ μίαν ἡμέραν. 'Ο ἱερεὺς ἐφιλονίκει περὶ τούτου ἐνίστε, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐνέδιδε διὰ νὰ μὴ τὸν ἐρεθίζῃ. 'Ηγνόει ὅτι ὁ Δὸν Κιχώτης παρεκίνει ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ κρυφίως γείτονά τινα γεωργόν, ὅχι μόνον τὴν περιουσίαν πτωχὸν ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα, νὰ τὸν ἀκολου-

θήση ώς ίπποκόμος του. Μία εκ τῶν πολλῶν τοῦ ἥρωας μᾶς ὑποσχέσεων πρὸς τὸν ἀγαθὸν τοῦτον ἄνθρωπον ἦτο, ὅτι εἰς τὸ ὥραιον στάδιον τοῦ πλανοδίου ίπποκόμου ὑπῆρχεν εὔκολώτατον καὶ συνηθέστατον τὸ νὰ λάβῃ τὴν διοίκησιν ἐνὸς ὀλοκλήρου νησίου, ἥρκει νὰ παρουσιασθῇ μία καὶ μόνη δεξιὰ περίστασις. 'Ο εὐκολόπιτος γεωργός, Σάντσος Πάνθας ὀνομαζόμενος, πρὸ πάντων ὑπὸ τῆς ἐλπίδος ταύτης σαγηνευθείς, ἀπεφάσισε ν' ἀφήσῃ καὶ τέκνα τοῖς γυναικαῖς, διὰ νὰ τρέξῃ εἰς τὴν θήρευσιν τοιούτου ἀποκτήματος.

'Αφοῦ ὁ Δὸν Κιχώτης ἡσύχασε περὶ ίπποκόμου, ἐφρόντισε νὰ συνάξῃ καὶ δλίγα χρήματα. "Οθεν ἐπώλησεν πάλιν ἐν μέρος τοῦ ἀτήματός του, ἐν ἄλλῳ ὑποθήκευσεν, ἔχασε καὶ εἰς τὰ δύο, καὶ οὔτως ἡδυνήθη νὰ σχηματίσῃ ἵκανόν τι ποσόν. 'Ἐδανείσθη παρ' ἐνὸς τῶν φίλων του μίαν ἀσπίδα καλυτέραν τῆς ἴδικῆς του, ἐπεσκεύασεν πάλιν τὴν περικεφαλαίαν του, ἐφωδιάσθη ἀπὸ χιτῶνας, κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ ἔνοδόχου ἐκείνου, καὶ συνεννοήθη μὲ τὸν Σάντσον περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας, καθ' ἣν ὁφειλαν ν' ἀναχωρήσωσι, συστήσας πρὸ πάντων εἰς αὐτὸν νὰ προμηθευθῇ κανὲν δισάκκιον. 'Ο Σάντσος ὑπεσχέθη νὰ μὴν τὸ λησμονήσῃ ἀλλ' ἐπρόσθεσεν ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἦτο συνηθισμένος νὰ περιπατῇ πολλὰς ὥρας πεζός, ἐπεθύμει νὰ συμπαραλάβῃ καὶ τὸ ὀνάριόν του, τὸ γαϊδούρι του, ἐνα πολὺν καλὸ ζῷο, καθὼς ἔλεγεν. 'Αληθῶς, ἡ λέξις «γαϊδούρι» ἕκανε δυσάρεστον ὄπεωσοῦν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Δὸν Κιχώτην, μὴ ἐνθυμούμενον ἔὰν κανεὶς ἀπὸ τοὺς πεφημισμένους ίπποκόμους ἤκολούθει τὸν κύριόν του μὲ τοιαύτην ἀποσκευήν, ἀλλὰ σκεφθεὶς ὅτι ἡμπορεῖ νὰ δώσῃ εἰς τὸν Σάντσον τὸν ίππον τοῦ πρώτου τῶν ιπποτῶν, τοὺς ὅποιους ἔμελλε νὰ νικήσῃ, ἐστοχάσθη ὅτι δὲν ἐπείραζεν ἢν τὸν ἀφῆνε νὰ ἔλθῃ καὶ ἐπὶ τοῦ ὀναρίου του.

'Αφοῦ τοιουτοτρόπως ἡτοιμάσθησαν ὅλα ἐν τάξει, μίαν εὔμορφον νύκτα καὶ καλὴν ὁ Δὸν Κιχώτης καὶ ὁ ίπποκόμος του, χωρὶς ν' ἀφήσωσιν ὑγείαν εἰς κανέναν, ἀνεχώρησαν καὶ τόσον ἔκοψαν δρόμον, ὡστε τὴν αὐγὴν δὲν ἐφοβοῦντο μὴ τοὺς συλλάβωσιν. 'Ο καλὸς Σάντσος ἐπὶ τοῦ ὀναρίου του καθήμενος, μεταξὺ τοῦ δισακκίου καὶ μιᾶς πλατυγάστορος πλόσκας του, ἐπήγαινεν ὡσὰν πατριάρχης, ἀνυπόμονος πότε νὰ ἴδῃ ἐρχομένην τὴν νῆσον, ἡς ἔμελλε νὰ γίνῃ διοικητής. 'Ο Δὸν Κιχώτης, ἔμπλεως ἐλπίδος, προεπορεύετο

ἔπι τοῦ ἰσχνοῦ Ἀχαμνόοντος ὑπερηφάνως καὶ μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψωμένην εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνην πεδιάδα τοῦ Μοντιέλου, ὅπου αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἥλιου, πλαγίως προσβάλλουσαι αὐτὸν αὐτὴν τὴν φοράν, δὲν τὸν παρηγώχλουν ὅσον κατὰ τὴν πρώτην του ἔξιδον. Ὁ Σάντος σφιγγόμενος νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους ἤρχισε πρῶτος τὴν συνομιλίαν.

— Ξεύρεις, αὐθέντη, τί ἦθελα νὰ παρακαλοῦσα τὴν πλανόδιον ἵπποσύνην σου; Γιὰ τὸ νησὶ ποὺ μ' ἔταξες ἔχε τὸ πάντοτε εἰς τὴν ἐνθύμησί σου καὶ ἡγουν δηλαδὴ ἡμπορεῖς νὰ εἶσαι βέβαιος ὅτι, ὅσο· μεγάλο καὶ ἀν είναι τὸ νησί, δὲν θὰ διοικήσω ἄσχημα.

— Σάντος φίλε μου, ἀπεκρίθη ὁ Δὸν Κιχώτης, εἰς πᾶσαν ἐποχὴν ὑπῆρξε τῶν ἵπποτῶν συνήθεια νὰ δίδουν εἰς τοὺς ἵπποκόμους των τὰς νήσους ἢ τὰ βασίλεια, ὅσα ἐκυρίευαν, ὅθεν καὶ μὴν ἀμφιβάλλητος ὅτι ποτὲ δὲν θὰ γίνω παραβάτης τοῦ εὐγενοῦς τούτου ἔθιμου. Μάλιστα ἄκουσε νὰ σὲ εἰπῶ, οἱ πλεῖστοι τῶν ἵπποτῶν ἐπερίμεναν νὰ γηράσουν οἱ ἵπποκόμοι των καὶ τότε ν' ἀνταμείψουν τὰς ὑπηρεσίας των. Τοὺς ἔδιναν κανὲν κομιτᾶτον ἢ κανὲν μαρκεζᾶτον, τὸ ὄποιον πολλάκις, ἢ το μηδαμινή τις ἐπαρχία. Ἔγὼ δῶμας, ἐὰν μᾶς δώσῃ ὁ Θεὸς ζωήν, είναι πιολὺ πιθανὸν καὶ ἐντὸς τῆς ἑβδομάδος νὰ κατακτήσω καμμίαν αὐτοκρατορίαν, ἐκατάλαβες, τόσον ἐκτεταμένην, ώστε ἐν ἀπότα τὰ ἔχαρτώμενα ἀπ' αὐτὴν βασίλεια νὰ είναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ὄποιον σοῦ χρειάζεται. Ὅμοιαν αὐτὸν μὴ τὸ βλέπης ὡς δύσκολον ἢ ὡς παράδοξον ὅλως διόλου εἰς τὸ ἐπάγγελμά μας τίποτε δὲν είναι ἀπλούστερον ἢ κοινότερον.

— Πώ! πώ! αὐθέντη, ξέρεις τί συλλογίζομαι, ὑπέλαβεν ὁ Σάντος, ἀν αὐτὸν είναι καθὼς λές καὶ γίνω μιὰ φορὰ βασιλέας, ἢ Γιαννούλα τάχατες (Γιαννούλα λὲν τὴ γυναικά μου) θὰ είναι καὶ αὐτὴ βασίλισσα, ἔχει νὰ εἰπῇ.

— Καὶ ἀμφιβάλλεις;

— Ἀμφιβάλλω μὰ τὸ ναί! ἀμφιβάλλω, ἐπειδὴ γνωρίζω τὴν γυναικά μου, ἐπειδὴ ἡμπορῶ νὰ σὲ βεβαιώσω πώς, ὁ ούρανὸς καὶ ἀν ἔβρεχε κορῶνες, καμμία εἰς τὴν κεφαλὴν της, κατὰ τὴν κεφαλὴν ποὺ ἔχει ἐκείνη, δὲν θὰ ἔστεκε. Ὅμοιουν ἀπὸ τώρα ἥξευρέ το, δὲν ἀξίζει μήτε διὰ δύο λεπτῶν βασίλισσα, κοντέσσα ἀν μοῦ εἰπῆς, δὲν ἐναντιώμοι, καὶ πάλιν κάμποσος θὰ ἥταν ὁ κόπος μας.

— Μὴ σὲ μέλη, φίλε, μὴ σὲ μέλη, ξεύρει ὁ Θεὸς τί πρέπει νὰ τῆς

δώση. Πρόσεξε μόνον μήν είσαι πάλιν τόσον μετριόφρων, ώστε νὰ εύχαριστηθῆς, ἐὰν δὲν ἐπιτύχῃς μίαν χώραν σημαντικήν.

— Ποιος; ἔγω; ὡ, μείνε ἥσυχος, καὶ ὡς πρὸς αὐτὸν ὅλην τὴν κρίσιν τὴν ἀφήνω εἰς τὴν γενναιότητά σου. "Ἐνας αὐθέντης τόσο μεγαλοδύναμος καὶ τόσο καλός ξεύρει ἐκεῖνο ποὺ θὰ εἶναι δι' ἐμὲ τὸ σωστό, μόνο ἔγνοια σου.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ Δὸν Κιχώτης διέκρινε μακρόθεν πριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα ἀνεμομύλους· ὅθεν στραφεὶς ἀμέσως πρὸς τὸν ἵπποκόμον του:

— Φίλε, τοῦ λέγει, ἀγαθέ, ἢ τύχη ἔρχεται πρὸ τῶν εὔχῶν μας. Παρατηρεῖς ἐκεῖ κάτω τοὺς φοβεροὺς ἐκείνους γίγαντας; Εἶναι ὑπὲρ τοὺς τριάκοντα πλὴν δὲν σημαίνει· ὑπάγω νὰ κτυπήσω αὐτοὺς τοὺς ἀλαζόνας Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἔχθρούς. "Ἄς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὰ λάφυρα αὐτῶν.

— Ποίους γίγαντας; ἀπεκρίθη ὁ Σάντσος.

— Δὲν τοὺς βλέπεις μὲ τὰς χεῖράς των τὰς ἀπλωμένας; ἢ κάθε φύια εἶναι μακρὰ ὡς δύο μίλια.

— Ἀλλ' αὐθέντη, πρόσεξε καλά, εἶναι ἀνεμόμυλοι αὐτοὶ ποὺ βλέπεις καὶ αὐτὰ ποὺ σοῦ φαίνονται χέρια εἶναι τὰ πανιά τους.

— "Α! ταλαίπωρε ἄνθρωπε, ἀπ' αὐτὸν καταλαμβάνει τις ὅτι ἀικόμη εἰσαὶ ἀπειρος εἰς τοιαῦτα συναπαντήματα. Εἶναι γίγαντες, ἄκουε με, ὅταν σοῦ δοιλῶ. "Αν φοβήσαι, ἀπομακρύνσου, ὑπαγε εἰς κανὲν μέρος νὰ προσεύχεσαι, ἐνῷ ἔγω θὰ εὑρίσκωμαι εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν κινδυνώδη καὶ ἄνισον αὐτὸν.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν κεντῷ τὸν Ἀχαμνόντα, χωρὶς νὰ δώσῃ καμμίαν προσοχὴν εἰς τὸν πτωχὸν Σάντσον, ὅστις διερρήγνυτο φωνάζων πρὸς αὐτὸν ὅτι δὲν ἥσαν γίγαντες ἐκεῖνοι ἐκεῖ ἀλλ' ἀνεμόμυλοι, οὕτε διέκρινεν τὴν ἀπάτην του καθόσον ἐπλησίαζεν, ἀλλὰ

— Σταθῆτε, ἔλεγε, σταθῆτε, κακοῦργοι καὶ ἄνανδροι, εἰς μόνον ἵπποτης σᾶς προσβάλλει ὅλους δόμοι !

Κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν εἶχε πνεύσει ὀλίγος ἄνεμος καὶ ἤρχισαν νὰ στρέφωνται αἱ πτέρυγες τῶν μύλων.

— "Ω, εἰς μάτην ὅ, τι καὶ ἂν κάμετε, ἐπρόσθεσεν ὁ Δὸν Κιχώτης, καὶ πλειοτέρας τοῦ Βριάρεω* χεῖρας ἀν ἐκινούσατε, οὐχ ἥττον ἥθελατε τιμωρηθῆ.

Σφίγγει λοιπὸν τὴν ἀσπίδα του, ὁρμᾷ μὲ τὴν λόγχην ἐμπρὸς

κατὰ τῶν πτερύγων τοῦ πρώτου τῶν ἀνεμομύλων, ὅστις τὸν ἄρ-
πάζει, καὶ αὐτὸν καὶ τὸν ἵππον του, καὶ τοὺς σφενδονίζει εἴκοσι βή-
ματα τὸν ἔνα ἀπὸ τοῦ ἄλλου μακράν.

‘Ο Σάντσος ἔβαλεν εὐθὺς τὸν ὄνον του νὰ τρέχῃ, καλπάζων
ὅσον δύναται νὰ καλπάσῃ ὄνος ταχύτερον, καὶ ἀφοῦ ἤλθεν, ἔπει-
σε ν’ ἀνεγέρῃ τὸν αὐθέντην του ἀπὸ χαμαί. Δὲν τὸ κατώρθωσε
δὲ χωρὶς κόπον, διότι ἡ πτῶσις ὑπῆρξε βαρεῖα.

— Άλλ’ εὐλογημένε! τοῦ ἔλεγε, μίαν ὥρα τώρα σοῦ φωνάζω ὅτι
εἶναι ἀνεμόμυλοι. Μὰ τὴ ζωὴ μου, ἐπρεπε νὰ ἔχῃ καὶ εἰς τὰ μυαλά:
του μέσα ἔνας ἄνθρωπος ἄλλους τόσους μύλους νὰ γυρίζουν, διὰ νὰ
μήν τους στοχασθῇ εὐθύς.

— Σιγά! σιγά! ἀπεκρίθη ὁ ἥρως, αὐτὰ τὰ ἔχει ὁ πόλεμος,
ἔξαρτάται πολλάκις ἀπὸ τὴν τύχην τὸ πᾶν καὶ ὅταν μάλιστα
ἔχει ἔχθρόν του τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον μάγον, τὸν Φεστρῶνα,
αὐτὸν ὅστις ἔκλεψε καὶ τὴν βιβλιοθήκην μου. Βλέπω βέβαια τώρα
τὸ κατόρθωμα αὐτοῦ τοῦ Σατανᾶ, εἶναι φῶς φανερόν, μετέβαλεν
τοὺς γίγαντας εἰς ἀνεμομύλους, διὰ νὰ μὲ στερήσῃ τῆς δόξης τοῦ νὰ
τοὺς νικήσω. Άλλ’ ὑπομονή! ἐπὶ τέλους θὰ θριαμβεύσῃ τὸ ξίφος:
μου κατὰ τῆς πονηρίας του.

— Νὰ δώσῃ ὁ Θεός, εἶπεν ὁ Σάντσος, στήσας αὐτὸν τέλος εἰς
τοὺς πόδας του.

Μετέβη δὲ τότε ν’ ἀνορθώσῃ καὶ τὸν Ἀχαμνόοντα, τοῦ ὅποιού
ἡ ὡμοπλάτη σχεδόν εἶχεν ἔξαρθρωθῆ.

(Μετάφρασις I. Σκυλίτση)

Μιχαήλ Θεοβάντες

— Ποτέ νανινά με σύμμαχο φανερώνειν· ὅτι δημιανάπτειν μεταξύ μεταξύ
μεταξύ στην οργάνην μεταξύ μεταξύ νόχειν νέον την εγκυόσαν μεταξύ
μεταξύ τοῦτο “Άλλ’ οὐδὲ ιονίαν γένεται” ναοφειλεῖται τοῦτο μέσην
ελλούς ναζαρετίνης ποσόδημα υποτελεῖ πέμπτην κανιφάδην πόσο μολ-
πὸν νονύμιον ταυτομονίαν παθήσει, εξαλλιστήθει —

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΑΘΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Φιλολογ. ψευδώνυμον τοῦ Γ. Ἀθανασιάδου ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1893. Ἐσπούδασε νομικά, ἔχρημάτισε βουλευτής καὶ ὑπουργός, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν ποίησιν μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας. Ἔργα του: Ποιητικαὶ συλλογαί: «Πρωϊὸν ἔκεινημα», «Ἀγάπη στὸν Ἐπαχτό», «Καιρὸς πολέμου» τυχοῦσα τοῦ πρώτου φιλαδελφείου βραβείου, τὸ ἥθιογραφικὸν μυθιστόρημα «Τὸ καπέλλο» κ.ἄ.

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1879 εἰς τὴν νησῖδα Μαδουρήν. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὴν Γενεύην καὶ Παρισίους καί, χωρὶς νὰ ἔξασκήσῃ τὸ ἐπάγγελμα ἀφωσιάθη εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος ἐπὶ τουρκοκρατίας, τῆς ὁποίας ὑμησε τοὺς ἀγῶνας μὲ τὴν ποίησίν του ὡς δημιουργὸς ἡρωϊκοῦ ἄσματος ἀντλῶν ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς τὴν ἐνθουσιώδη ἔμπνευσίν του. Μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἰονίων ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα ὡς βουλευτής. Ἔργα του: Ποιήματα: «Στιχουργήματα», «Μνημόσυνα», «Κυρὰ Φροσύνη», «Ἀθανάσιος Διᾶκος», «Ἀστραπόγιαννος», «Φωτεινός» τὸ καὶ ἀρτιώτατον ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως, ὃν καὶ ἔμεινεν ἡμιτελὲς λόγω τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ ἐν αὐτοῖς ἐναλάσσονται εἰκόνες ἡρωϊκαί, σκληραί, φρικιαστικαί, ρωμαντικαί, ἀλλὰ καὶ φίλτρου, συμπαθείας καὶ ἔρωτος. Τὸ ἔργα του ἔξεδωκεν ἡ βιβλιοθήκη Μαρασλῆ κ.ἄ.

BENEZHΣ ΗΛΙΑΣ. Ἐγεννήθη εἰς Αἴβαλο τῆς Μ. Ἀσίας τὸ 1904. Διῆλθε τὴν παιδικήν του καὶ νεανικήν του ἡλικίαν διὰ περιπτειῶν καὶ ταλαιπωριῶν λόγῳ τοῦ πρώτου Εύρωπαϊκοῦ πολέμου. Εἰς ἡλικίαν 18 ἔτῶν ἀπήχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν Μικρασιατικήν καταστροφὴν ὡς ὅμηρος καὶ εἰργάσθη σκληρὰ παλαίων διαρκῶς πρὸς τὸν θάνατον εἰς τὰ τάγματα ἐργασίας. Τὸ ἔργον του «Τὸ νούμερο 21328» (χρονικὸ τῆς ὅμηρίας του) πιστή—αὐτοβιογραφία του—εἶναι ὅματος ρεαλιστικό, τραχύ, λιτὸς εἰς ὄφος, βίαιο εἰς

αῖσθημα. Ἀκολουθεῖ ἔπειτα ἡ «Γαλήνη», τὸ δρᾶμα τῆς «Προσφυγιᾶς», τὴν ὅποιαν ἔζησε, ἔργο περισσότερο αἰσθηματικὸν ἢ μᾶλλον ἥρεμο μὲ ἀρκετὰ λυρικὰ στοιχεῖα. Τὸ σπουδαιότερο ἔργο του «Αἰολικὴ γῆ» διακρίνεται διὰ τὸ λεπτὸν καὶ εὐγενὲς ύφος του, τὴν λυρικότητά του καὶ τὸν ἄγνο του ρωμαντισμό. Ἄλλα ἔργα του εἶναι συλλογές διηγημάτων : «Αἴγαϊ», «Ωρα πολέμου» καὶ τὸ θεατρικὸν ἔργο «Μπλόκ Σ» ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν Κατοχήν.

ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς Ἀγ. Μαρίναν τῆς Λέσβου τὸ 1834. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν Γερμανίᾳ. Ἐπανελθών διωρίσθη καθηγητής εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ εἶναι ὁ σπουδαιότερος "Ελλην θεατρικὸς συγγραφεὺς τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ. Ἀπέθανεν ἐν Μυτιλήνῃ τὸ 1907. Ἔργα του θεατρικά: «Κυψελίδαι», «Μαρία Δοξαπατρῆ», «Μερόπη», «Φαῦστα», «Εὐφροσύνη», «Ἀντιόπη», «Νικηφόρος Φωκᾶς», ἀπαντα εἰς τὴν καθαρεύουσαν. Ἐξέδωκε τὰς «Φοινίσσας» τοῦ Εύριπίδου μετὰ πολλῶν σχολίων καὶ προλόγου, διστις θεωρεῖται ἔξαιρετικὸν φιλολογικὸν ἔργον. Μολονότι τὰ θέματα τῶν ἔργων του εἶναι εἰλημμένα ἐκ τῆς ἱστορίας, ἐν τούτοις εἶναι ἀμεμπτα τεχνικῶς καὶ τὰ διακρίνει ἔντονος ἔθνικὸς παλμὸς καὶ πληρότης τῶν ὑπερόχων χαρακτήρων τῶν ἡρώων του.

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1945. Λογοτέχνης καὶ ἱστοριοδίφης, διευθυντὴς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, χωρὶς νὰ πάρῃ δίπλωμα, ἐπιδοθεὶς εἰς ἱστορικὸς μελέτας. Ἔργα του : Ἰστορίες, Προπύλαια, περιοδικόν, Ἀθηναϊκὸν ἀρχεῖον, τ. Α', Ἀρχεῖον τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη τ. Α' καὶ Β', Χιακὸν ἀρχεῖον τ. Α', «Μεγάλα χρόνια», τὰ ἐκλεκτότερά του διηγήματα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸ Σούλι καὶ τὴν ἐπανάστασιν, «Πετεινός», «Πεταλούδα», «Τοῦ χάρου», «Ο χαλασμός», «Γύρος τῆς ἀνέμης», «Λόγοι κι ἀντίλογοι», «Ἐρμος κόσμος». Ο Βλ. εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων χειριστῶν τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ἡ ὅποια εἰς τὰ χέρια του γίνεται πεζοτράγυσδο, καὶ δυνατὸς ζωγράφος τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς τοῦ εἰκοσιένα ὡς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως.

ΒΛΑΧΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. "Ελλην δημοσιογράφος, ιδρυτής τής άθηναϊκής ἐφημερίδος «Καθημερινή», τήν όποιαν διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του (1952). Κατέστη περίφημος διὰ τὰ πολιτικά ἄρθρα του, τὰ όποια διακρίνει νευρῶδες ύφος καὶ πατριωτικὸς παλμός. Εἰς βιβλίον ἔχουν ἐκδοθῆ τὰ καλύτερα ἐξ ὅσων ἔγραψε ἄρθρων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 'Ελληνοϊταλικοῦ πολέμου. "Έγραψε καὶ θεατρικὰ ἔργα, ἐξ ὧν σπουδαιότερα εἶναι : «Ἡ δῖς Κυκλών», «Ἡ ἀπογραφή», «Τὰ κόκκινα γάντια» κ.ἄ.

ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ ΚΩΝ. 'Εγεννήθη ἐν Καλάμαις τὸ 1895· εἶναι εἴς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων συγχρόνων 'Ελλήνων φιλολόγων. 'Υπηρετεῖ ὡς ἀνώτατος ἐκπαιδευτικὸς λειτουργὸς τῆς Μέσης 'Εκπαιδεύσεως. 'Εδημοσίευσε πλεῖστα ἐπιστημονικά, φιλολογικά καὶ φιλοσοφικά ἄρθρα εἰς διάφορα περιοδικά, ἐξέδωκε δὲ καὶ τὰ ἀκόλουθα ἐπιστημονικά ἔργα : «Πλάτωνος Πολιτεία», «Ἡ μελέτη τῶν 'Ελλ. ἀνθρωπιστικῶν γραμμάτων», «Ἀριστοτέλους ἡ πρώτη φιλοσοφία». Τὰ ἔργα του διακρίνει βαθὺς στοχασμός.

ΓΡΥΠΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. 'Εγεννήθη ἐν Σίφνῳ τὸ 1872, ἐσπούδασε εἰς τὴν μεγάλην τοῦ Γένους σχολὴν ἐν Κων/πόλει καὶ ἐπειτα ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Αθηνῶν γενόμενος ἀριστούχος διδάκτωρ τῆς φιλολογίας καὶ ἀπέθανε τὸ 1942 εἰς Αθήνας. Διετέλεσε διευθυντής τοῦ 'Εθνικοῦ θεάτρου. "Έργα του : ἡ ποιητικὴ συλλογὴ «Σκαραβαῖοι καὶ Τερρακόττες», εἰς ἣν περιελήφθησαν τὰ ποιήματά του καὶ δι' ἣν ἡξιώθη τοῦ ἀριστείου τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν. Μεταφράσεις : τὰ ἀπαντα τοῦ Αἰσχύλου, 'Ηλέκτρα Σοφοκλέους. 'Η μοῦσά του εἶναι ὑπονοητική, καθαρά, ὑψηλή, πλέουσσα εἰς ποιητικὸν ἥμιφως.

ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ ΑΡΓΥΡΗΣ. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Κλεάνθους Μιχαηλίδου. 'Εγεννήθη εἰς Μόλυβον τῆς Μυτιλήνης τὸ 1849 καὶ ἀπέθανε τὸ 1924. "Αν καὶ νέος ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐν τούτοις ἡσχολήθη ἐπιτυχῶς καὶ μὲ τὴν λογοτεχνίαν. Τὰ ἔργα του διακρίνει πρὸ παντὸς ἐξαίρετος ὀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ μας. Κυριώτερα τούτων εἶναι : «Νησιώτικες ιστορίες», «Φυλλάδες τοῦ γερο-Δήμου», «Ιστορία τῆς Ρωμιοσύνης» κ.ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης ἐμμέτρως καὶ τὴν «Οδύσσειαν» τοῦ Ομήρου ὡς καὶ μερικὰ ποιήματα "Αγγλων ποιητῶν.

ΘΕΟΤΟΚΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Ἔγεννήθη εἰς Κέρκυραν τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1923. Ἐσπούδασεν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἰατρικήν, μαθηματικά καὶ φιλολογίαν καὶ διετέλεσε διευθυντής τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Ἐργα του: «Ἀπελλῆς», «Ο κατάδικος», «Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος τοῦ Καραβέλα», «Σκλάβοι στὰ δεσμά τους» κ.ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης πολλὰ ἔργα ἐκ τῆς ξένης λογοτεχνίας ὡς καὶ τὰ «Γεωργιάκα» τοῦ Βιργιλίου. Ὁ Θεοτόκης εἶναι ἀπὸ τοὺς καλυτέρους διηγηματογράφους μας, ζωγράφος ἐκλεκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ φύσεως καὶ μάλιστα τῆς Κερκυραϊκῆς. Ἡ φράσις του ἐνέχει μεγάλην λιτότητα καὶ ἀπλότητα καὶ ὅμως εἶναι δυνατή, πολύτηχος καὶ ἔλκυστική καὶ οἱ ἥρωές του, ὡς ἐν ἀναγλύφῳ, εἶναι μετ' ἐπιμελείας ἔξειργασμένοι.

ΚΑΒΑΦΗΣ ΚΩΝ. Ἔγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὸ 1876, ἔγραψε ποιήματα ἐκδοθέντα εἰς βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ποιήματα». Διακρίνονται διὰ τὴν ἴδιορρυθμίαν των, τὸ τολμηρὸν περιεχόμενον καὶ τὴν ἀδιαφορίαν του διὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ μέτρον των. Λόγω τῆς τοιαύτης τεχνοτροπίας του πολλοὶ ἀρνοῦνται εἰς αὐτὸν τὴν ἰδιότητα τοῦ ποιητοῦ. Ἀπέθανε τὸ 1932.

ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. Ἔγεννήθη εἰς Ναύπλιον τὸ 1872, καταγόμενος ἐκ Βυτίνης τῆς Ἀρκαδίας. Ὅπηρξε δημοσιογράφος, διευθυντής τῆς ἐφημερίδος «Νέον Ἀστυ» καὶ διπλωμάτης, διατελέσας πρεσβευτής τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Λονδίνον. Ἡσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἔγραψε πλείστας φιλολογικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς μελέτας, προσέτι δὲ βιογραφίαν περὶ τοῦ ζωγράφου Νικολάου Γύζη.

ΚΑΛΒΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ. Ἔγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1792 ἐκ μητρὸς ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον καὶ πατρὸς ἀπὸ τὴν Κέρκυραν καὶ ἀπέθανεν εἰς Λονδίνον τὸ 1867. Μετὰ τὰς πρώτας σπουδάς του ἐν Ζακύνθῳ ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν. Ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ἐλβετίαν καὶ Ἀγγλίαν μετὰ τοῦ μεγάλου προστάτου του καὶ ποιητοῦ Φωσκόλου. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν κατῆλθεν εἰς Ἑλάδα, μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ εὔρῃ πλησίον τῆς κυβερνήσεως θέσιν τῆς ἀρμοδιότητός του ἀπῆλθεν εἰς Ἐλβετίαν, ἔνθα ἔξεδωκε τὰς δέκα πρώτας ἡδὰς τὸ 1824 καὶ κατόπιν εἰς Παρισίους, ἔνθα ἔξεδωκε καὶ τὰς ἄλλας δέκα τὸ 1825. Τὸ ἵδιον

ἔτος ἐπέστρεψεν εἰς Κέρκυραν, ἔνθα ἔγινε γυμνασιάρχης καὶ ἐπειτα
καθηγητής τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου. Τὸ 1859
ἀπῆλθε πάλιν εἰς Λονδίνον, παραπιθείς, ἔνθα διέμεινε μέχρι τοῦ θα-
νάτου του : "Ἐργα του : Πλείσται φιλοσοφικά, φιλολογικά καὶ θρη-
σκευτικά πραγματεῖαι καὶ « ἡ Λύρα », ἡ συλλογὴ τῶν εἰκοσι
ῷδῶν του, αἱ ὅποιαι μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ γαλλικὴν.
Ἡ μοῦσα τοῦ ποιητοῦ ἀφιερωμένη εἰς τὴν πατρίδα εἶναι πρωτό-
τυπος εἰς ἔμπινευσιν καὶ δύναμιν μὲ σπανίαν ὑποβλητικότητα, εἶναι
ἀληθινὰ ὥραία καὶ μεγαλοπρεπής, ἀρχαιοπρεπής εἰς εἰκόνας, ἀρ-
μονική παρὰ τὸ προσωπικὸν ὑφος (style) τῆς γλώσσης καὶ τοῦ
μέτρου.

ΚΑΛΟΣΓΟΥΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν
τὸ 1849 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἰταλίαν τὸ 1902. Λόγιος τοῦ ὅποιου τὸ
ἔργον κυρίως εἶναι μεταφραστικὸν καὶ μάλιστα ἐκ τῆς Ἰταλικῆς
κλασσικῆς λογοτεχνίας. Ἐκ τῶν μεταφράσεών του διακρίνονται :
ἡ «Κόλασις» τοῦ Δάντου, οἱ «Τάφοι» τοῦ Φωσκόλου, ὁ «Σαούλ»
τοῦ Ἀλιφιέρη κ.ἄ. Μετέφρασεν ὅμοιως ἐπιτυχῶς τὰ Ἰταλικὰ ποίή-
ματα τοῦ Σολωμοῦ ἐκδοθέντα εἰς ἴδιον τόμον ὡς καὶ τὸν «Προμη-
θέα» τοῦ Αἰσχύλου.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ. Ἐγεννήθη εἰς Λεχαινὰ τῆς
Ήλείας τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἀμαρούσιον τὸ 1922. Ἰατρὸς τὸ
ἐπάγγελμα κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἐπειτα
δὲ ὡς στρατιωτικὸς Ἰατρὸς μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀλλ' ἦτο λογο-
τέχνης καὶ κατ' ἔξοχὴν διηγηματογράφος ἐπικός. Ἐργα του : Διά-
φορα μικρὰ καὶ μεγάλα διηγήματα : « Ἡ λυγερή », « Διηγήματα »,
« Ο ζητιάνος », « Λόγια τῆς πλώρης », « Παλιές ἀγάπεται », « Ο ἀρ-
χαιολόγος » καὶ ὁ « Ἀρματωλός » μυθιστόρημα, τοῦ ὅποιου μόνον τῇ
ἀρχῇ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ο. Κ. εἶναι ἀπό τοὺς δοκι-
μωτέρους διηγηματογράφους καὶ ὁ μάγος, ποὺ μᾶς ἀπεκάλυψεν
ὅλοκληρον τὸν νεοελληνικὸν κόσμον κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασ-
σαν. « Ἡ θυσία », « Ο Σπαθόγιαννος », « Οἱ νέοι θεοί » κ.ἄ. εἶναι πί-
νακες πιολεμικοί, ὅπου οἱ ἥρωες μεγαλύνονται μέχρι τοῦ ἴδαισμοῦ.
Τὰ « Λόγια τῆς πλώρης » μαρτυροῦν τὴν ψυχὴν τοῦ "Ελληνος θαλασ-
σινοῦ. Εἰς τὰ διηγήματα ταῦτα, τρομακτικὰ ποιήματα κινδύνου,
ἡ ψυχὴ τοῦ θαλασσινοῦ μας ποὺ ἀροτριᾷ τὴν Μεσόγειον, μάχεται

μὲ τὰς τρικυμίας καὶ μὲ τὰ ἐνάλια πνεύματα, μεθᾶ μὲ τὰ στοιχεῖα, τρελλαίνεται μὲ τὸν κίνδυνον καί, παρ' ὅλας τὰς ἀντιξότητας, τρυγῷ τὰ πλούτη τῆς θαλάσσης.

ΚΟΛΙΑΤΣΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Ἐλλην δημοσιογράφος Ἡπειρώτης τὴν καταγωγήν, πολιτικὸς συντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Καθημερινή», τῆς ὅποιας διετέλεσε πολεμικὸς ἀνταποκριτής κατὰ τὸν Ἑλληνο-ταλικὸν πόλεμον εἰς τὸ Ἀλβανικὸν μέτωπον. Τὰς ἐντυπώσεις του ἔξεδωκεν εἰς βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Σελίδες δόξης».

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ. Ἐγενήθη τὸ 1858 εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἐπολέμησεν ως ἔθελοντής τὸ 1896 εἰς Κρήτην, τὸ 1897 εἰς τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τραυματισθεὶς καὶ ἔπεσε τὸ 1912 εἰς τὸν Δρίσκον τῆς Ἡπείρου, ἔθελοντής καὶ πάλιν, ὑπὲρ πατρίδος. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ ἦτο ποιητής. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὰ ποιήματα του ως καὶ αἱ μεταφράσεις του ἐκ τῆς ξένης λογοτεχνίας ἔξεδόθησαν εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἐργα». Ο Μαβίλης διεκρίθη κυρίως ως ποιητής σονέτων, εἰς τὰ ὅποια ἀναγνωρίζεται ως ἀριστοτέχνης.

ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἀγωνιστής τοῦ 21. Ἐγενήθη ἐν Λιδωρικώ τὸ 1797 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1864. Ἐγραψε ἀπομνημονεύματα ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Γιάννη Βλαχογιάννη εἰς δύο τόμους, διακρίνονται δὲ διὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ ὑφους, τὴν φυσικότητα τοῦ διαλόγου καὶ τὴν ἐπιγραμματικότητα τῶν χαρακτηρισμῶν.

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ. Ἐγενήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1870 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1943. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἡσχολήθη εἰς τὴν ποίησιν. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα ποιήματα εἰς πε-

ριοδικά και ἐφημερίδας. Ἐξέδωκε διαφόρους συλλογὰς ποιημάτων ύπό τοὺς τίτλους: «Συντρίμματα», «Ωρες», «Ἀσφόδελοι», «Πεπρωμένα», ἐπίσης δὲ τὸ δραματικὸν ποίημα: «Ἡ κυρὰ τοῦ πύργου» Ἡ μοῦσα τοῦ Μ. εἶναι διαυγής, γαλήνια καὶ πλουσία εἰς εἰκόνας καὶ ἐμπνεύσεις.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1883 εἰς Ναύπακτον καὶ ἀπὸ τοῦ 1935 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὸ θέατρον. Ἐργα του θεατρικά: «Ο γυιὸς τοῦ ἵσκιου», «Τὸ κόκκινο πουκάμισο», «Τὸ χαλασμένο σπίτι», «Τὸ ἀσπρό καὶ τὸ μαῦρο», «Μιὰ νύχτα μιὰ ζωή», «Ο μπαμπᾶς ἐκπαιδεύεται», παιχθὲν καὶ ἀπὸ ξένα θέατρα, «Ιούδας», δὲ «Παπαφλέσσας». Πεζά: «Πολεμικαὶ σελίδες 1912», «Τὰ ταξίδια μου», «Σφυρίγματα», «Κουβέντες», «Φλογισμένα πέλαγα» κ.ἄ. καὶ αἱ βιογραφίαι: «Ματωμένα ράσα», «Ο Μιαούλης», «Ο Γέρος τοῦ Μωριᾶ» βραβευθὲν ύπὸ τῆς Ἀκαδημίας. Αἱ βιογραφίαι αὐταὶ δὲν εἶναι μόνον ἀπλῆ ἔξιστόρησις τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἔργων τῶν βιογραφουμένων, ἀλλὰ εἶναι κυρίως ἔργα κριτικοῦ ἄμα δὲ καὶ λογοτεχνικοῦ χαρακτῆρος, παριστάνουσαι ζωντανώτατα τὰς ἀρετὰς καὶ κακίας, τὰ προτερήματα καὶ ἐλαττώματα τῶν μεγάλων μας ἀγωνιστῶν τοῦ 21 καὶ κατὰ βάθος μᾶς γνωρίζουν αὐτοὺς καὶ ὡς ἴδιωτας καὶ ὡς δημοσίους ἄνδρας. Ὁ Μελᾶς θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς καλυτέρους λογοτέχνας καὶ δέκατος του ἐνέχει ἀκρίβειαν καὶ ἐνάργειαν θαυμαστήν.

ΜΕΝΑΡΔΟΣ ΣΙΜΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς Κύπρον τὸ 1872 καὶ ἀπέθανε τὸ 1933. Ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας καὶ Ὀξφόρδην. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, τὸ δὲ 1926 ἐγένετο ἀκαδημαϊκός. Ἐκτὸς ἀλλων ἔργων ἐδημοσίευσε συλλογὴν ποιημάτων ύπὸ τὸν τίτλον: «Ἐπιγράμματα», μετάφρασιν τῆς «Ιστορίας τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας» τοῦ Ἀγγλου Μώρρυ καὶ τὸν «Στέφανον», συλλογὴν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ποιημάτων μεταφρασμένων εἰς δημοτικοὺς στίχους.

ΜΙΠΑΡΛΑΣ ΤΑΚΗΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1895 εἰς τὴν Λευκάδα. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ διετέλεσεν ἀνώτερος υπάλληλος τοῦ 'Υπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ἀποχω-

ρήσας αύτοῦ τὸ 1922. Συνεργάτης πολλῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν ἐδημοσίευσε πλεῖστα ποιήματα, κριτικὰ ἀρθρα καὶ μελέτας. Μετέφρασεν ἐπίσης σειρὰν ἔργων ἐκ τῆς ξένης λογοτεχνίας.

ΜΠΕΚΕΣ ΟΜΗΡΟΣ. Ποιητὴς καὶ λογοτέχνης. Ἐγεννήθη τὸ 1886. Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν κατέφυγε εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ διωρίσθη καθηγητής εἰς γυμνάσιον καὶ ἔξακολουθεῖ νὰ διδάσκῃ μέχρι σήμερον. Ἐδημοσίευσε τὰ ἀκόλουθα ἔργα: «Ρίμες καὶ ρυθμοί». «Τὰ νικητήρια», «Ἀνατολίτικα», «Οἱ θρίαμβοι τοῦ λόγου», «Ἡ λιτανεία τοῦ ἀνθρώπου», «Τὸ παραμύθι τῆς Σταχτοπαίπελης», «Οἱ ὕρες», «Ο πανηγυρικὸς τῆς ἀγάπης», «Στὴ χαρὰ τοῦ βουνοῦ», «Ο Δὸν Κιχώτης» καὶ ἡ ἀριστουργηματικὴ μετάφρασις τοῦ «Πέρερ Γκύντ» τοῦ Ἰψεν.

ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Συκαμνιὰν τῆς Λέσβου τὸ 1892. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας κατέγινεν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Συνειργάσθη εἰς πολλὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, ὅπου ἐδημοσίευσε διηγήματα, χρονογραφήματα καὶ διαφόρους μελέτας. Εἰς ἴδιαιτέρους τόμους ἔξεδόθησαν τὰ ἔξης: «Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ», «Τὸ πράσινο βιβλίο», «Τὸ τραγούδι τῆς γῆς» «Ἡ δασκάλα μὲ τὰ χρυσᾶ μάτια», «Τὸ γαλάζιο βιβλίο», «Ο Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης» κ. ἄ. Ο Μυριβήλης είναι ἔχειονσα προσωπικότης μεταξὺ τῶν συγχρόνων λογοτεχνῶν.

ΝΙΡΒΑΝΑΣ ΠΑΥΛΟΣ. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ τέως ἀρχιάτρου τοῦ πολεμ. ναυτικοῦ Πέτρου Ἀποστολίδου. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Μαριανούπολιν τῆς Ρωσίας τὸ 1862 καὶ ἀπέθανε τὸ 1938 εἰς Ἀθήνας. Ἀπὸ τοῦ 1928 ἔξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἐργα του: Ποιήματα: «Παγὰ λαλέουσα». Δραματικά: Θέατρον τόμ. 2. Διηγήματα: «Τὸ συναξάρι τοῦ παπα-Παρθένη», «Ἡ βοσκοπούλα μὲ τὰ μαργαριτάρια» κ.ἄ. Κριτικαὶ μελέται: «Ἀρ. Βαλαωρίτης», «Θέμος Ἀννινοῦ», «Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία» κ.ἄ. Στοχασμοί: «Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀσόφου». Μυθιστορήματα: «Τὸ ἀγριολούλουδο», «Τὸ ἔγκλημα τοῦ Ψυχικοῦ» κ.ἄ. Ο Ν. ὡς συνεργάτης ἐφημερίδων ἐδημοσίευε καθημερινῶς χρονογραφήματα θεωρούμενος ὡς εἰς τῶν ἀριστῶν χρονογράφων. Μὲ τὸ πραγματικὸν του ὄνομα ἐδημοσίευσε προσέτι ἐπιστημονικὰς μελέτας.

ΣΥΔΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ. 'Εγεννήθη ἐν Πύργῳ τῆς Ἡλείας τὸ 1910. Εἶναι ἐκ τῶν νεωτέρων λυρικῶν ποιητῶν. 'Εξέδωκε δύο ποιητικὰ συλλογὰς μὲ τοὺς τίτλους: «Ὥρες γαλήνης» καὶ «Ἀνάγλυφα». 'Εδημοσίευσε εἰς περιοδικά σπουδαίας μελέτας ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς ὑμνογραφίας. Διακρίνεται διὰ τὴν λυρικότητα καὶ τὸ ἔντονον θρησκευτικὸν του συναίσθημα.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ. 'Εγεννήθη εἰς τὰς Πάτρας τὸ 1859 ἀπὸ οἰκογένειαν καταγομένην ἐκ Μεσολογγίου καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1943. 'Εγγραφεὶς εἰς τὴν Νομικὴν σχολὴν δὲν ἐπεράτωσε τὰς σπουδάς του ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐν γένει εἰς τὰ γράμματα. 'Υπηρέτησεν ἐπὶ τριακονταετίαν, 1897-1929, ὡς γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἀπὸ τὸ 1926 ἔξελέγη ἀκαδημαϊκός. "Εγραψε ποιήματα, διηγήματα, δράματα, ἄρθρα φιλολογικὰ καὶ κοινωνικά, κριτικὰς μελέτας κ.ἄ. Τὰ ἔργα του ἀποτελοῦν 35 περίπου τόμους. Τὰ σπουδαιότερα ποιητικά του ἔργα εἰναι: «Ο ὑμνος τῆς Ἀθηνᾶς», «Ιαμβοὶ καὶ ἀνάπταιστοι», «Ο τάφος», «Ο δωδεκάλογος τοῦ γύρπτου», «Η φλογέρα τοῦ Βασιλιά», «Η ἀσάλευτη ζωή», «Οι βωμοί», «Η πολιτεία καὶ μοναξιά» κ.ἄ. 'Απὸ τὰ διηγήματά του: «Ο θάνατος τοῦ παλληκαριοῦ», θεωρεῖται ἀπὸ τὰ καλύτερα καὶ ἵσως τὸ ἄριστον τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. 'Ο Παλαμᾶς θεωρεῖται ως ὁ μεγαλύτερος μετὰ τὸν Σολωμὸν ποιητής τῆς νεωτέρας 'Ελλάδος. 'Ιδού τί γράφει περὶ αὐτοῦ ὁ κριτικὸς I. M. Παναγιωτόπουλος: «Ο Παλαμᾶς εἶναι ὑψηλὴ καὶ πολύπλευρος προσωπικότης. 'Ακάματος μελετητής καὶ ἀκάματος δημιουργός, ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐλαχίστων ἐκείνων ἐκλεκτῶν, ὅσοι τὴν τέχνην τοῦ λόγου ἐκαλλιέργησαν μετὰ βαθείας πίστεως... καὶ ὑπέλαβον ως τὸν μόνον καὶ ὑψηλότατον τοῦ βίου των σκοπόν... Τὰ κυριαρχοῦντα ἐν τῇ ποιήσει του στοιχεῖα εἶναι ἡ ἀγάπη τῆς ἰδέας, ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος καὶ ἡ ἀγάπη τῆς φύσεως. Εἰδωλολάτρης κατὰ τὸ αἰσθῆμα, προέβη μέχρι συζεύξεως τῶν κλασσικῶν στοιχείων καὶ τῶν χριστιανικῶν παραδόσεων, ὅσαι κληρονομικῷ δικαιώματι συνετάρασσον τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχήν του — καὶ ὅσαι συνεκλόνισαν τὸ 'Εθνος κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν. Μεγαλόστομος, ἐπιρρεπής μᾶλλον εἰς τὴν λογοτεχνικὴν μορφὴν τοῦ ὑμουνίου εἰς τὴν ἀπηλλαγμένην ἰσχυρῶν πτήσεων λυρικὴν ποίησιν, κα-

ταρρακτώδης πολλαχοῦ, πρωτεϊκὸς καὶ πλήρης ἐνθουσιασμοῦ, ἔδωκε ποίησιν ὑψηλοῦ τόνου, τῆς ὅποιας ἡ μεγαληγορία δὲν ἀποκλείει τὴν δημιουργίαν ἴσχυρῶν συγκινήσεων, ἡ φιλοσοφικότης δὲν ἀναστέλλει τὸ πάθος. . . .

‘Ο Παλαμᾶς ἀνήκει εἰς τὰ πνεύματα τὰ ὅποια πληροῦσι τὴν ἐποχήν των· ἡ ποικίλη δραστηριότης του ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ παιζῃ σημαντικώτατον ρόλον εἰς τὰς πλείστας τῶν νεοελληνικῶν ἐκδηλώσεων. . . .»

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΜΙΧ. ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Αἴτωλικὸν τὸ 1901. Φιλόλογος, συγγραφεύς, συνεργάτης πολλῶν περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων ἔξεδωκεν 20 τόμους περίπου ποικίλου περιεχομένου ὡς καὶ ἴστορίαν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἐκ τῶν ἔργων του ἰδιάζουσαν θέσιν ἔχουν τὰ κριτικά του, διακρινόμενα δι’ ἀκρίβειαν, σαφήνειαν καὶ ἀμεροληψίαν. Ἀπὸ τὰ πεζά του οἱ «Ἐλληνικοὶ ὅριζοντες», ποὺ ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον τὸ 1937 εἰς τὴν ἐφημερίδα «Πρωΐα» ὡς ταξιδιωτικοὶ ἐντυπώσεις, εἶναι βιβλίον διὰς τὰς πολλὰς ἀρετάς του ἄριστον εἰς τὸ εἰδός του.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σκίαθον τὸ 1851 καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Νέος ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ὀλλὰ δὲν ἐπῆρε τὸ δίπλωμά του,

διότι ἡναγκάσθη διὰ νὰ ζῇ νὰ γίνη μεταφραστής καὶ λογοτεχνικὸς συνεργάτης εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, ὅπου ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον τὰ ἔργα του. Ἡτο ὅμως φιλομαθέστατος καὶ πολυμαθέστατος, αὐτοδίδακτος, κάτοχος τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς καὶ ἐν μέρει τῆς Ἰταλικῆς καὶ γερμανικῆς γλώσσης. Ἄλλα προσφιλεστάτη δι’ αὐτὸν ἀσχολία ἦτο ἡ περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐνασχόλησις· ἡ μυστικοπαθής αὐτοῦ ψυχὴ εύρισκεν ἄρρητον ἥδονήν εἰς τὸν λίθινον καὶ τὰ ἔξωκλήσια καὶ ἐκκλησίδια, εἰς τὰ ὅποια πολλάκις ἔψαλλε μὲ τὸν φίλον καὶ συμπολίτην του Μωραϊτίδην, πρὸ παντὸς δὲ εἰς τὸν παρὰ τὸν παλαιὸν στρατῶνα Ἀγιον Ἐλισσαῖον. Μετὰ τοῦ Μωραϊτίδη μᾶς.

ξέδειξαν εἰς θαυμασίους πίνακας, καὶ μάλιστα νησιωτικούς, τὰς καλλονὰς καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως, τὴν λαϊκὴν ψυχὴν καὶ ἥθη καὶ ἔθιμα, ἀρετὰς καὶ κακίας, ἐλπίδα καὶ ἀποκαρδίωσιν μὲ σπανίαν λιτότηταν ὑφους ἀριστοκρατικοῦ, μὲ ζηλευτὸν θέλγητρον ἀφηγήσεως καὶ παραστατικωτάτην περιγραφήν. Τὸ ἔργον τῶν διδύμων τεικνων τῆς Σκιάθου τὸ διακρίνει βαθυτάτη οἰκογενειακή καὶ χριστιανική εὐλάβεια. 'Η γλῶσσα τοῦ Π. ἔχει προσωπικὸν ὑφος ἀπέχουσα καὶ τῆς καθαρευούσης καὶ τῆς λαϊκῆς καὶ φανερώνει γενικὰ μορφὴν βιζαντινοῦ λόγου. 'Ο Π. θεωρεῖται μαζὶ μὲ τὸν Βιζυηνὸν καὶ τὸν Καρκαβίτσαν ὁ δημιουργὸς τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος καὶ ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους καὶ ἴσως ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς διηγηματογράφους μας. "Εζησε πτωχὸς ἀποζῶν ἐκ τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἔργασίας του, διῆς συνετήρει καὶ τὰς πτωχὰς ἀδελφάς του.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ. 'Εγεννήθη εἰς τὸ Καρπενήσι τὸ 1877 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1940. 'Ενωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ λογοτεχνίαν. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης καὶ ἀκαδημαϊκός. "Εργα του πεζά : «Πεζοί ρυθμοί», πεζοτράγουδα. Διηγήματα: «Ἀγιον Ὄρος». 'Εκλεκταὶ μελέται: ἀκριτικαὶ, αἰσθητικαὶ κλπ. Ποιήματα: «Πολεμικὰ τραγούδια», «Χελιδόνια», «Θεῖα δῶρα». Δράματα: «Ο ὄρκος τοῦ πεθαμένου». 'Ως τεχνοκριτικὸς ὁ Π. διεκρίθη διὰ τὴν ἀκρίβειαν, καθαρότητα, ἐπιγραμματικότητα καὶ ἀπλότητα τοῦ ὑφους του.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. 'Εγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1843 καὶ ἀπέθανε νεώτατος τὸ 1873. 'Εσπούδασε νομικὰ καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Εἰς ἐκ τῶν κυριωτέρων ποιητῶν τῆς παλαιᾶς Ἀθηναϊκῆς σχολῆς. Τὰ ποιήματά του διακρίνει φιλοσοφικὸν πνεῦμα, ἔντονος συναισθηματικότης καὶ ἀπαισιοδοξία. "Εργα του: Ποιητικά: «Ποίησις», «Ὀρφεὺς καὶ Πυγμαλίων», «Στόνοι» κ.ἄ. Θεατρικά: «Συζύγου ἐκλογή», «Ἀγορά» κ.ἄ. Πεζά: «Περὶ καθηκόντων», «Σύνοψις τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλ. ἐπαναστάσεως» κ.ἄ.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ 'Εγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1815, καταγόμενος ἐκ Βυτίνης τῆς Ἀρκαδίας, καὶ ἀπέθανε τὸ 1891 εἰς Ἀθήνας. 'Εσπούδασεν εἰς Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν καὶ τὸ 1851 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας εἰς τὸ Πανε-

πιστήμιον. Είναι ό όπιφανέστατος ιστορικός της Νέας 'Ελλάδος καὶ ἡ «Ιστορία τοῦ 'Ελληνικοῦ »Εθνους» ἀποτελεῖ ιστορικὸν ἔθνικὸν μνημεῖον μετὰ καταδήλων λογοτεχνικῶν χαρισμάτων.

ΠΕΡΓΙΑΛΙΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ.

Ψευδώνυμον τοῦ δημοδιδασκάλου: Ιωάννου Γιανύνου ἐκ Σπετσῶν. Ἐδημοσίευσε πολλὰ ποιήματα: ἴδιως παιδικὰ εἰς ἑφημερίδας καὶ περιοδικά. Πλεῖστα ἐξ αὐτῶν περιέχονται εἰς τὰς συλλογάς: «Τὰ τραγούδια τῆς ἀκρογιαλιᾶς» καὶ «Τρελλὰ τραγούδια».

ΠΕΤΣΑΛΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ.

Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1904: Ἐσπούδασε εἰς Παρισίους. Είσ ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων συγχρόνων μυθιστοριογράφων. Τὰ μυθιστορήματά του χαρακτηρίζει Ἰσχυρὰ: ψυχογραφικὴ δύναμις καὶ τεχνικωτάτη περιγραφή. Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἴναι «Ο ἀπόγονος», «Ἡ ἀνθρώπινη περιπέτεια», «Ο μάγος μὲ τὰ δῶρα». Τὸ τελευταίως ἐκδοθὲν δίτομον ιστορικὸν μυθιστόρημα «Οἱ μαυρόλυκοι» ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν.

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.

Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1862 καὶ ἀπέθανε τὸ 1924. Ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, χωρὶς νὰ πάρῃ δίπλωμα, καὶ ἦκουσε μαθήματα αἰσθητικῆς εἰς τὸ Παρίσιο ἔχρημάτισε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του γραμματεὺς τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν ποίησιν ἐμφανισθεὶς συγχρόνως σχεδὸν ὡς ποιητὴς μετὰ τοῦ Παλαμᾶ καὶ Δροσίνη. Οἱ τρεῖς οὗτοι ποιηταὶ εἴναι οἱ ἐπαναστάται, ποὺ ἐπανέφερον εἰς τὴν ποίησιν τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ μεγάλου Σολωμοῦ, ἀπὸ τὴν ὅποιαν τὴν εἶχεν ἔξορίσει ἡ καθαρεύουσα Φαναριωτικὴ σχολή. Ἡ ποίησίς του εἴναι ὀπλῆ, καθαρά, ἐγγίζουσα κατ' εὐθεῖαν τὴν ψυχὴν ὅπως τὸ δημοτικὸν τραγούδι. Ἔργα του: Ποικίλαι ποιητικαὶ συλλογαί: «Ποιήματα», «Χειμώνανθοι», «Ἀλάβαστρα», «Κειμήλια», «Ἐξωτικά», «Παλιόβιολί», «Τὰ πρῶτα βήματα» (παιδικόν), «Σπασμένα μάρμαρα», «Εἰρηνικά», «Ἐσπερινός». Θεατρικά: «Ο τραγουδιστής», «Τὸ ὄνειρο», «Τὸ εἰκόνισμα», «Στὴν ἄκρη τοῦ κρημνοῦ», «Βασιλιᾶς ἀνήλιαγος», «Γυναικαί», «Μιὰ φορὰ κι ἔναν καιρό» κ.ἄ. Μεταφράσεις:

Θεοκρίτου «Ειδύλλια», «Ηλέκτρα» Εύριπίδου, «Ο κατά φαντασίαν ἀσθενής» και «Ο ἀρχοντοχωριάτης» τοῦ Μολιέρου.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. 'Εγεννήθη εἰς τὰς Καλάμας τὸ 1852 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1921. 'Εσπούδασε φιλολογίαν καὶ νομικά εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν. 'Υπηρέτησεν ως τυμηατάρχης τοῦ "Υπουργείου τῆς Παιδείας καὶ κατόπιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητής τῆς ἀρχαιολογίας καὶ μυθολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον μέχρι τοῦ θανάτου του. "Εργα του: «Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ» (3 τόμοι), «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ», «Παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ» κ.ἄ. "Εγραψεν ἐπίσης διαφόρους μελέτας κριτικάς καὶ τεχνοκριτικάς. Εἰσήγαγε πρῶτος εἰς τὴν 'Ελλάδα τὴν λαογραφίαν ως ἐπιστήμην, δηλ. τὴν μελέτην τοῦ βίου τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὰ γλωσσικὰ μνημεῖα του καὶ ἀπὸ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμά του. 'Απέκτησε φήμην μεγάλου ἐπιστήμονος καὶ εἰς τὴν Εύρωπην ἀκόμη.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΦΩΤΟΣ. 'Εγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1890 καὶ ἀπέθανε τὸ 1935. 'Εσπούδασε νομικά. 'Εδίδαξεν ως καθηγητής τῆς ἐπαγγελματικῆς σχολῆς θεάτρου. Διετέλεσε φιλολογικός καὶ θεατρικός κριτικός πολλῶν ἐφημερίδων, διακρινόμενος διὰ τὴν βαθύτητα καὶ ἀντικειμενικότητα τῶν παρατηρήσεων καὶ σκέψεών του. "Εγραψε τὴν σάτυραν «Καραγκιόζης ὁ μέγας» κ.ἄ. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν εἰς δύο τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκλογαί» αἱ χαρακτηριστικώτεραι ἐκ τῶν κριτικῶν μελετῶν του.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ. Ψευδώνυμον τοῦ Συψώμου Δημητρίου. 'Εγεννήθη ἐν Χίῳ τὸ 1879 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸν Πειραιᾶ τὸ 1932. Ποιητής γράψας ὀλίγα μέν, ἀλλ' ἐκλεκτά λυρικά ποιήματα περιλαμβανόμενα εἰς τὰς συλλογάς: «Σκιές» καὶ «Μουσικὲς φωνές». 'Η μούσα του εἶναι ἀρμονική, περιπαθής, ἡρεμος καὶ σιγηλὴ πλέουσα εἰς ποιητικὸν ἡμίφωνα.

ΣΚΟΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. 'Εγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1854 καὶ ἀπέθανε τὸ 1928. 'Εσπούδασε νομικά, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. "Εργα του: Ποιητικαὶ συλλογαί: «Ἐαρ», «Ἀκτίνες καὶ μύρα», «Σατυρικὰ ἐπιγράμματα». Πεζά: «Ἐταιραὶ παρ' ἀρχαίοις»,

«Διατί δὲν είμεθα εύτυχεῖς», «Τὰ παράξενα τῆς ζωῆς» κ.ἄ. Ἐπίσης ἔδημοσιεύθησαν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά διάφορα ποιήματα, διηγήματα, ἐπιγράμματα κ. ἄ. Διηγήθυνε δὲ ἐπὶ 30 καὶ πλέον ἔτη τὸ «Ἐθνικὸν ἡμερολόγιον».

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1798 ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας καὶ ἀπέθανε τὸ 1857 εἰς τὴν Κέρκυραν. Τὸ 1808 μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ σπουδάσῃ. Ἐσπούδασε νομικά

καὶ ἔγινε διδάκτωρ τοῦ δικαίου, ἀλλὰ ἡ προτίμησί του ἐστρέφετο εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν ποίησιν. Ἀφοῦ ἐπέστρεψε τὸ 1818 εἰς τὴν Ζάκυνθον διέμεινε ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1828, ὅπότε ἐκ κληρονομικῶν διαφορῶν μὲ τὸν ἀδελφόν του ἔφυγε εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς τῆς Νέας Ἑλλάδος, καίτοι ὁψιμαθής εἰς τὴν πάτριον γλῶσσαν,—ό ἴστορικὸς Τρικούπης τὸν παρεκίνησε νὰ γράφῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τὰ ποιήματά του, διότι τὰ πρῶτά του ποιήματα τὰ ἔγραψεν Ἰταλικὰ—ύπῆρξε διαπρύσιος αὐτῆς κήρυξ καὶ ἐμψυχωτής κατορθώσας νὰ θέσῃ τὰ θεμέλια τῆς ζωντανῆς δημοτικῆς εἰς τὴν ποίησιν, ὅπου καὶ ἐκυριάρχησεν. Ἡ ποίησίς του εἶναι δεῖγμα συμμετρικῆς καὶ λεπτοτάτης καλλιτεχνικῆς μορφῆς, ὅπου γοητεύει ἡ ἀρμονία τῶν ἥχων, ποιὸν δὲ ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν κατευθύνσεων τῶν νεωτέρων ποιητῶν μας. «Πολλὰ ποιήματά του εἶναι ὡς συντρίμματα σκορπισμένης προσπαθείας, τὰ ὅποια θὰ ἔχρειάζετο μία ζωὴ τοῦ ποιητοῦ διὰ νὰ τελειωθοῦν». "Αλλα ὅμως κατώρθωσε νὰ κάμη τελειότητας, εἰς τὴν συμμετρικὴν μορφὴν τῶν ὅποιων κλείονται αἱ αἰώνιαι συγκινήσεις τοῦ ἀνθρώπου. Χάρις εἰς αὐτὰ δ Σολωμὸς θὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ πάσης τέχνης εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν». (Ζ. Παπαντωνίου).

Ἐτραγούδησε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πατρίδα καὶ ἐνέπνευσεν ἡ ποίησίς του ὑψηλὰ αἰσθήματα πειθαναγκάσασα δλόκληρον τὴν Εύρωπην νὰ προσέξῃ τὴν «ἀπ’ τὰ κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά» ἐλευθερίαν. Ὁ ὕμνος του εἰς τὴν ἐλευθερίαν μελοποιηθεὶς ύπὸ τοῦ συνθέτου Μαντζάρου, ὅστις καὶ τὸν καθωδήγησεν εἰς τὰ μυστήρια τῆς μουσικῆς, εἶναι ὁ Ἐθνικός μας ὕμνος. Τὰ

ἀπαντά του ἔξεδόθησαν εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1859 ύπὸ τοῦ φίλου του Ἰ. Πολυλᾶ μὲ κριτικὰ καὶ βιογραφικὰ σημειώματα, καθὼς καὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην Μαρασλῆ μὲ θαυμασίαν κριτικὴν μελέτην τοῦ Παλαμᾶ περὶ Σολωμοῦ ὡς καὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην Ἐλευθερουδάκη κ.ἄ.

ΣΟΥΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σῦρον τὸ 1853 Χίος, τὴν καταγωγὴν καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1919· ἡκολούθησε φιλολογικὰ μαθήματα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἀλλ’ ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ποίησιν, πρὸ παντὸς τὴν σατυρικήν. Ἀπὸ τοῦ 1883 ἴδρυσε καὶ διηγύθυνε τὸν «Ρωμιόν», ἔμμετρον καθ’ ἑβδομάδα φύλλον, εἰς τὸ ὅποιον ἐγκατέσπειρε τὸ σατυρικὸν αὐτοῦ πνεῦμα. Ἡ ποίησίς του είναι πλουσιωτάτη στιχουργία μὲ παραδειγματικὴν καὶ ἀπαράμιλλον ἐκφραστικὴν δύναμιν, δι’ ἣς ἀπέδιδε, ὡς ἐν πιστοτάτῳ κατόπτρῳ, σπαρταριστικὴν τὴν ἐποχήν του εἰς συνασθήματα, ἰδανικά, ἥθη καὶ ἀσχημίας. Ἡ σάτυρά του, ὃσον καυστικὴ καὶ ἄν ἦτο, εἶχε τὸ προτέρημα νὰ μὴ προκαλῇ μῆσος καὶ ἐκδίκησιν. Τῶν ποιημάτων του ἔξεδόθησαν 6 τόμοι, ὃν οἱ δύο είναι ὁ Φασούλης φιλόσοφος. Πλὴν τούτων μετέφρασεν ἔμμετρως τὰς «Νεφέλας» τοῦ Ἀριστοφάνους ἐπιτυχέστατα. Ἐγραψεν ἐπίσης καὶ θεατρικὰ ἔργα: «Ἡ περιφέρεια», «Δὲν ἔχει τὰ προσόντα», «Ἡ χειραφέτησις» κ.ἄ.

ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ ΣΤΕΛΙΟΣ. Ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ τὸ 1885. Ἐσπούδασεν Ἱατρικήν καὶ ὀδοντιατρικήν καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ὀρθοδοντικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ἐγραψε ἐπιστημονικὰς ἔργασίας καὶ ἔξεδωκε ποιητικὰς συλλογάς, ὃν σπουδαιότεραι είναι: «Ψηφιδωτά», «Οταν φεύγουν οἱ ὕρες» βραβευθέν, «Παιδικὲς ψυχές», «Τραγουδιστής τῶν παιδιῶν» (βραβευθέν), κ.ἄ. Διεκρίθη ἰδιαιτέρως εἰς τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν, εἰς ἣν ἔδωκε ζωηροτάτην ὁμησιν.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΜΙΛΑΝΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ. Ἐγεννήθη τὸ 1887 εἰς Ἀθήνας. Ποιητής, λόγιος, συνεργάτης πλείστων περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων. Ἐδημοσίευσε πολλὰ πεζά, ποιητικὰς συλλο-

γάς καὶ μετέφρασεν ἔργα ἐκ τῆς ξένης λογοτεχνίας, ἐκ τῶν ὅποιών διακρίνεται ἡ «Ἐλλάς» τοῦ Σέλλεϋ.

ΣΥΚΟΥΤΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ τὸ 1901. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς Λειψίαν. Διετέλεσε ὑφηγητὴς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Συνειργάσθη εἰς πολλὰ ἐπιστημονικὰ καὶ φιλολογικὰ περιοδικά καὶ ἔγραψε πλείστας πραγματείας μὲθαμβατικά φιλολογικά, ιστορικά, παλαιογραφικά κ.ἄ. Ἀπέθανε τὸ 1937.

ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1868. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, ὑπηρέτησε δὲ ὡς καθηγητής, ἐπιθεωρητής, γυμνασιάρχης καὶ ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος. Ἐργα του: Διηγήματα: «Ἐξαδέλφη», τὸ πρῶτόν του διήγημα, «Διηγήματα». τ. Α', «Κρουσταλλένια» τ. Β', «Ἡ ἡλιοστάλαχτη», «Ἀπολογία μισανθρώπου» βραβευθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας, «Λεηλασία μιᾶς ζωῆς» κ.ἄ. Ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις: «Διετής θητεία», «Ἐπιθεωρητής» κ.ἄ. Λόγοι: «Τρεῖς λόγοι». Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ ὑφους, τὸ εὐθυμον πνεῦμα, τὴν ζωηρότητα τῶν εἰκόνων, τὴν βαθεῖαν ψυχογραφίαν, τὸ λεπτὸν καὶ θερμὸν πάθος ὡς καὶ τὸ ἡθικὸν ὑψος αὐτῶν. Ἀπέθανε τὸ 1943.

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1788 καὶ ἀπέθανε εἰς Ἀθήνας τὸ 1873. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἴτα ἐσπούδασεν εἰς Ἑσπερίαν. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἔχρημάτισε βουλευτής, ὑπουργός, πρωθυπουργός, πρεσβευτής. Αὔτος παρεκίνησε τὸν Σολωμὸν νὰ γράψῃ εἰς τὴν μητρικὴν γλῶσσαν. Ἐργα του: «Λόγοι», «Ποιήματα» καὶ ἡ «Ιστορία τῆς Ἑλλην. ἐπαναστάσεως». Ο Τρικούπης είναι ἔχειουσα φυσιογνωμία εἰς τὴν νεοελληνικὴν πνευματικὴν ζωήν.

ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀγρίνιον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἰταλίαν τὸ 1920. Ἐργα του ποιητικά: «Τραγούδια τῆς ἑρημίας», «Ἐλεγεῖα καὶ εἰδύλλια», ἐκδοθέντα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Πέτρος Βασιλικός, «Ἄπλοι τρόποι», «Βραδινοὶ θρῦλοι». Πεζά: «Ο πύργος τοῦ Ἀκροπόταμου», «Τάσω στὸ σκοτάδι» κ.ἄ. Διηγήματα, «Φθινόπωρο», μυθιστόρημα κ.ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης

τὸ πρῶτον μέρος τοῦ «Φάουστ» καὶ τὴν «Ἴφιγένειαν» τοῦ Γκαίτε καὶ ἄλλα ἔργα τῆς βορείου λογοτεχνίας. 'Ο Χατζόπουλος ἴδρυσεν ἀκόμη τὸ περιοδικὸν «Τέχνη» (1898–1899) εἰς τὴν κριτικήν των περίοδον τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, εἰς τὸ ὅποιον συνειργάσθησαν οἱ καλύτεροι λογοτέχναι τῆς ἐποχῆς καὶ συνέβαλεν εἰς τὸν συντονισμὸν τῶν γλωσσικῶν καὶ φιλολογικῶν προσπαθειῶν τῆς ἐποχῆς ἑκείνης.

ΨΑΘΑΣ ΔΗΜ. 'Εγεννήθη ἐν Τραπεζοῦντι τὸ 1907. 'Ηλθεν εἰς Ἀθήνας μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν τὸ 1922. 'Απὸ τὸ 1925 ἡσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ διεκρίθη ὡς εὐθυμογράφος. 'Εδημιούργησε διαφόρους τύπους παραμένους ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ζωήν. Μολονότι τὰ ἔργα του στεροῦνται βάθους, ἀποτελοῦν εὐχάριστον ἀνάγνωσμα καὶ ἔχουν μεγάλην κυκλοφορίαν. Εἰς ιδιαιτέρους τόμους ἔξεδόθησαν : 1) Συλλογαὶ μικρῶν εὐθυμογραφημάτων μὲ τοὺς τίτλους : «Ἡ Θέμις ἔχει κέφια», «Ἡ Θέμις ἔχει νεῦρα». 2) Τὸ ἔκτενέστερον εὐθυμογράφημα «Μαντάμ Σουσοῦ». 3) Τὸ θεατρικὸν ἔργον «Τὸ στραβόξυλο» κ.ἄ.

2. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

ΓΥΖΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. 'Εγεννήθη ἐν Τήνῳ τὸ 1842 καὶ ἐσπούδασε, συνεχῶς διακρινόμενος καὶ βραβευόμενος, εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον Ἀθηνῶν καὶ εἰς Μόναχον, ὅπου ἀνεδείχθη, διατελέσας καὶ καθηγητὴς τῆς ἑκεī περιφήμου Ακαδημίας. 'Ο Γύζης ἐλάττευε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐνεπνέετο ἀπὸ τὰς ἑθνικὰς καὶ θρησκευτικὰς παραδόσεις της. 'Ελθὼν εἰς Ἑλλάδα (1871) ἐμελέτησε τὴν Ἑλληνικὴν ζωήν, ἐκ τῆς ὅποιας καὶ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ιστορίας ἐνεπνεύσθη πλεῖστα ἔργα του : «Καταστροφὴ τῆς Χίου», «Τὸ κρυφὸ σχολειό», «Τὸ τάμα», τὸ «Παραμύθι τῆς γιαγιᾶς», «Ἀρραβώνες παίδων», «Ο μικρὸς σοφός» κ.ἄ. Εἶναι ζωγράφος ἴδεολόγος, διακρίνει δὲ τὴν τέχνην του κλασσικὴ ἀπλότης καὶ λιτότης καὶ ἐπιμέλεια εἰς τὸ σχέδιον τῶν ἔργων του. 'Εν τῇ ἔξελίξει του ἐζωγράφισε θέματα συμβολικά καὶ ὄλληγορικά : «Ἡ

ιστορία», «Ἡ ἀρμονία», «Θεωρία καὶ πρᾶξις», «Ἡ φήμη», «Ὀλυμπιονίκης», «Ἡ δόξα» κ.ἄ. Πλεῖστα ἔργα του εύρισκονται εἰς τὰς πινακοθήκας τῆς Εύρώπης, ἀλλὰ καὶ ἡ Πινακοθήκη Ἀθηνῶν κατέχει τινὰ ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων του. Ἀπέθανε τὸ 1901.

ΠΡΑΞΙΤΕΛΗΣ. Εἰς τῶν μεγίστων γλυπτῶν ὅλων τῶν αἰώνων. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος. Ἡ παραγωγικότης του Ᾰτο μεγίστη καὶ οὐδεὶς ἄλλος καλλιτέχνης ἐνεσάρκωσεν εἰς τὸ μάρμαρον μὲ τόσην τελειότητα τὴν ἀβρότητα καὶ τὴν χάριν τῆς ἀθηναϊκῆς νεότητος. Ἔργα του πλεῖσται Ἀφροδίται, Ἀπόλλωνες, Διόνυσοι, Ἐρωτες, Σάτυροι, Σειληνοὶ κ.ἄ. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀνευρέθη ἐν Ὀλυμπίᾳ τὸ 1877 ὁ Ἐρμῆς, ὁ ὄποιος, ἀν καὶ δὲν κατελέγετο μεταξὺ τῶν ἀρίστων τοῦ γλύπτου, ὅπως Ᾰτο ἡ Ἀφροδίτη τῆς Κνίδου, ὁ Σαυροκτόνος Ἀπόλλων, ὁ ἐν Θεσπιαῖς Ἐρως κ.ἄ., εἴναι ἄγαλμα σπάνιον καὶ ἄριστον διὰ τὴν τέχνην του.

3. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΞΕΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

ΒΥΡΩΝ. Τὸ ἀγγλικό του ὄνομα Μπάϋρον (Γεώργιος Γόρδων). Διάσημος Ἀγγλος ποιητὴς καὶ ἔνθερμος φιλέλλην. Ἐγεννήθη εἰς Λονδίνον τὸ 1788. Εἶχε ψυχὴν φλεγομένην ἀπὸ τὰ ἰδεώδη τῆς ἑλευθερίας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ἐνθουσιασθεὶς ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀφιέρωσεν ὅλας τὰς δυνάμεις του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της. Ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας εἰς Μεσολόγγιον τὸ 1825. Ἡ ποίησίς του περιέχει εὐγενεῖς καὶ ὑψηλὰς ἴδεας. Ἔργα του: «Τσάϊλ Χάρολδ», «Δὸν Ζουάν», «Ο κουρσάρος», «Γκιασούρ» κ.ἄ.

ΓΚΑΙΤΕ ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΟΛΦΓΚΑΓΚ. Ἐγεννήθη εἰς Φραγκφούρτην τὸ 1749 καὶ ἀπέθανε τὸ 1832. Ποιητὴς Ἑλληνολάτρης, φιλόσοφος, ἐπιστήμων, ἡ μεγαλύτερα διάνοια τῆς Γερμανίας κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ μίατῶν μεγάλων πνευματικῶν κορυφῶν

τοῦ κόσμου, καθώς ὁ Δάντης καὶ ὁ Σαίκοπτηρος. Πολλῶν ἔργων τοῦ Γκαΐτε ἔχομεν μεταφράσεις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν παρὰ δοκίμων Ἑλλήνων λογοτεχνῶν, ιδίᾳ δὲ τοῦ «Φάουστ».

ΔΑΝΤΗΣ ΑΛΙΓΚΕΡΙ. Ἐγεννήθη εἰς Φλωρεντίαν τὸ 1265 καὶ ἀπέθανεν τὸ 1321. Θεωρεῖται ὁ μεγαλύτερος ποιητής τῆς νέας Ἰταλίας παραβαλλόμενος μὲν τὸν Βιργίλιον ἔγραψε πρῶτος αὐτὸς ἀντὶ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν δημοτικὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς του, γενόμενος θεμελιωτής τῆς νέας Ἰταλικῆς γλώσσης. Ἐκ τῶν ἔργων του ἡ «Θεία Κωμῳδία», ἀποτελουμένη ἐκ τριῶν μερῶν : τῆς Κολάσεως, τοῦ Καθαρτηρίου καὶ τοῦ Παραδείσου, καταδεικνύει τὴν ἔξεχουσαν ποιητικὴν αὐτοῦ διάνοιαν.

ΔΕ ΑΜΙΤΣΙΣ ΕΔΜΟΝΔΟΣ. Ἰταλὸς συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Ὀνελίᾳ τὸ 1846. Διετέλεσε ἀξιωματικὸς τοῦ Ἰταλικοῦ στρατοῦ, ἀποστρατευθεὶς δὲ ἐνωρὶς ἐπεδόθη ἀπὸ τὸ 1871 εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἐγραψε στρατιωτικὰ διηγήματα καὶ ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις. Διακρίνεται διὰ τὴν ζωηρότητα τοῦ ὑφους καὶ τὴν περιγραφικὴν δύναμιν. Τὰ ἔργα του κατέστησαν δημοτικώτατα καὶ μετεφράσθησαν εἰς πολλὰς γλώσσας.

ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ ΜΙΧΑΗΛ. Διάσημος Ἰσπανὸς ποιητής δραματικὸς καὶ μυθιστοριογράφος. Ἐγεννήθη τὸ 1547. Μετὰ πολλὰς περιπετείας ἐπανελθών εἰς τὴν πατρίδα του ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἐγραψε 30 περίπου δράματα, ἔξι ὧν ἐσώθησαν μόνον 2 καὶ 8 κωμῳδίαι. Τὸ 1605 ἐδημοσίευσε ἐν Μαδρίτῃ τὸ ἀθάνατον μυθιστόρημά του «Ο Δὸν Κιχώτης». Ἀπέθανε τὸ 1619.

ΚΙΤΛΙΓΚ ΡΟΥΝΤΓΙΑΡΤ. Διατρεπής "Αγγλος λογοτέχνης γεννηθεὶς τὸ 1865. Ἔγραψε διηγήματα καὶ ποιήματα πατριωτικά. Ἐτιμήθη διὰ τοῦ βραβείου Νόμπελ.

ΜΟΛΙΕΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ — Βαπτιστής — Ποκελέν ἐπιλεγόμενος. Ὁ ἐπιφανέστερος τῶν Γάλλων κωμῳδιογράφων. Ἔγεννήθη εἰς Παρισίους τὸ 1622 καὶ ἀπέθανε τὸ 1683. Αἱ κωμῳδίαι τοῦ Μολιέρου σχεδὸν πᾶσαι μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἔλληνικήν. Ἐκ τούτων ὁ «Ταρτούφος» θεωρεῖται ἀριστούργημα.

ΜΩΡΕΑΣ ΖΑΝ. Τὸ γαλλικὸν φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ "Ελληνος ποιητοῦ Παπαδιαμαντοπούλου" Ιωάννου, ἔγγονοῦ τοῦ πεσόντος κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου Ιωάννου Παπαδιαμαντοπούλου. Ἔγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς Παρισίους τὸ 1910. Ἐμφανισθεὶς ὡς ποιητής τὸ πρώτον ἐν Ἀθήναις, μετέβη ἔπειτα εἰς Γαλλίαν καταλαβών περιφανῆ θέσιν εἰς τὴν γαλλικὴν λογοτεχνίαν ὡς ποιητής.

ΟΥΓΚΩ ΒΙΚΤΩΡ. Εἰς τῶν μεγίστων ποιητῶν τῆς Γαλλίας (1802–1885), καὶ γενικῶς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος φιλόσοφος, μυθιστοριογράφος, δραματογράφος, πολιτευόμενος. Ὅπηρξε μέγας φιλέλλην καὶ πολλὰ ἔργα του μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἔλληνικήν, μεταξὺ τῶν δόποιών καὶ οἱ «Οἱ ἄθλιοι», μέγα μυθιστόρημα, ἀποκτήσαν παγκόσμιον δημοτικότητα.

ΣΕΛΛΕ·Υ· ΠΕΡΣΥ ΜΠΥΣΣ. Ἐγενήθη τὸ 1792 εἰς Χόρσαμ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐπινίγη τὸ 1822—8 Ἰουλίου—εῖς τινα διαδρομὴν εἰς τὴν Ἰταλικὴν θάλασσαν. Ὁ Σέλλεϋ εἶναι εἰς τῶν μεγίστων λυρικῶν ποιητῶν τῆς Ἀγγλίας, ὃν καὶ ἀπέθανε νεώτατος. Ἐγραψε πλεῖστα ἔργα, μεταξύ τῶν ὄποιων καὶ τὴν λυρικὴν τραγῳδίαν «Ἐλλάς», ἐν ἀπὸ τὰ τόσα ἀριστουργήματά του.

ΧΑΟΥΠΤΜΑΝ ΓΕΡΑΡΔΟΣ. Είς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων δραματικῶν ποιητῶν τῆς Γερμανίας γεννηθεὶς τὸ 1862 ἐν Σιλεσίᾳ. Ἐκ τῶν δραμάτων του παγκοσμίως γνωστὰ εἶναι «Οἱ ὑφανταί» · «Οἱ ἀμαξῖς Χέντζελ» καὶ ἡ «Βουλιαγμένη καμπάνα». Ταξιδεύσας εἰς τὴν ‘Ελλάδα ἔδημοςί ευσε τὶς ἐντυπώσεις του εἰς βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον : «Ἐλληνικαὶ ἀνοίξεις»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

Α

- Αβέρωφ ἡμέρα — Ο συγγραφεὺς ἐννοεῖ τὴν ἡμέραν τῆς ναυμαχίας τῆς "Ελλης, καθ' ἥν ὁ Ἀβέρωφ καὶ τὰ ἄλλα πλοιά μας κατεναυμάχησαν τὸν τουρκικὸν στόλον (3 Δεκ. 1912) εἰς τὰ Δαρδανέλλια.
- Αγγελόκαστρο — οὐδ. χωρίον παρὰ τὰς ὅχθας τῆς Λυστιμαχίας, λίμνης τοῦ Μεσολογγίου, συνοικισθὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ τοὺς Ἀγγέλους Κομνηνούς ὡς φρούριον.
- Αγιος Κοσμᾶς — κ. ὄν. 1714–1779. Μέγας ἑθνοκήρυξ καὶ ἑθνομάρτυς, δολοφονηθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὸ Κουσάντασι τοῦ Βερατίου. Περιῆλθε σχεδὸν ὅλην τὴν Ἑλλάδα κατηχῶν διὰ τὴν ἔκκλησίαν καὶ τὴν πατρίδα.
- ἀγροικιῶμαι — συνεννοοῦμαι, ἀλληλογραφῶ.
- Αετός — κύρ. κορυφὴ τοῦ Ὑμηττοῦ.
- Αετοῦ — ἐννοεῖ τὴν Αὔστροουγγαρίαν.
- Αθηναῖος αίμασιά — ὁ συγγραφεὺς ἐννοεῖ ἐδῶ τὸν Περικλέα.
- Αίτωλὸς ἀκήρατος — θηλ. φράκτης ἐξ ἀκανθῶν καὶ κλάδων, φράκτης.
- ἀκρέμων ἀκροφίγουρο — βλέπε "Αγιος Κοσμᾶς.
- ἀλιτζέρι ἀλλότριος — ἄθικτος, ἀμόλυντος.
- ἀλουργίς — ἄρσ. κλάδος, κλῶνος.
- Ἀλτις ἀλύμαντος — τὸ ἄκρον τῆς φιγούρας (βλ. φιγούρα).
- Ἀλγέριον. — ἐπίθ. ὁ ἀνήκων εἰς ἄλλους, ξένος.
- πορφυροῦ φόρεμα. — τὸ ἄλσος τῆς Ὁλυμπίας.
- ἐπίθ. ἄκακοποίητος, ἄβλαβής.

- ^εΆμαδρυάς — κατά τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν νύμφη τῶν δένδρων.
- άμοιβαδὸν — ἐπίρ. ἀμοιβαίως, ἐναλλάξ.
- άμολγός — ἄρσ. ἄρμεγμα.
- ἀμφιλαφής — ἐπίθ. εὐρύχωρος, ἄφθονος, δασύς, πυκνός.
- άμφιλύκη — θηλ. γλυκοχάραγμα, τὰ χαράγματα.
- ἀνεμική — ἴσχυρὸς ἀνεμος προκαλούμενος ἀπὸ κακοποιοὶ δαιμόνιον (ξωτικό).
- ἀνθοσμίας — ἄρσ. ὁ ὡς ἀνθὸς εύωδιάζων οἶνος, κοινῶς μοσχᾶτος.
- ἀνιμιστική — ἀνιμισμός, πίστις εἰς τὴν ἐμψύχωσιν τῶν πραγμάτων, καθ' ἣν τὰ ἀντικείμενα καὶ τὰ φαινόμενα ἔχουν ψυχήν.
- ἄντζα — θηλ. γαστροκνήμιον, καὶ καθόλου ἥ κνήμη.
- ^εΆντελικὸν — κύρ. ὄν. οὐδ. ἥ κώμη Αίτωλικὸν τῆς Αίτωλίας.
- ἀντισκόφτω — ρῆμ. ἀντιφωτίζω, φωτίζω.
- ^εΆπελλης — κ. ὄν. ἄρσ. ὁ διασημότερος ζωγράφος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (Δ. αἱ.) γεννηθεὶς εἰς Κολοφῶνα τῆς Μ. Ἀσίας.
- ἀπόκοτος — τολμηρός.
- ἀποποιοῦμαι — ρῆμ. ἀρνοῦμαι, δὲν δέχομαι.
- ἀποσκιόρα — τόπος ἀνήλιος.
- ἀργάτης - ἐργάτης — ἄρσ. βαροῦλκον πλοίου.
- ^εΆρέθουσα — νύμφη τῶν ἀρκαδικῶν λειμώνων, προστάτις τῆς βουκολικῆς ποιήσεως.
- ἀσπὶς — ἰοβόλος σφις.
- ἀσπούδα — θηλ. σπουδή.
- ^εΆσπρη θάλασσα — κοινὴ ὄνομασία τοῦ Αίγαίου πελάγους.
- ἀσπρογαλιάζω — ρῆμ. γίνομαι ἀσπρος καὶ γαλανός, ἀσπρογαλανίζω.
- ἀστέρι — εἴναι γνωστὸν ὅτι τὸ φεγγάρι εύρισκεται τυπωμένον εἰς τὶς τούρκικες σημαῖες. Σημ. Σολωμοῦ.
- ἀσπρος ναὸς — ὁ μαρμάρινος (ἀσπρος) ναὸς ἐν Σουνίῳ τοῦ Ποσειδῶνος.
- ἀφουγκράζομαι — ρῆμ.

νάντι ρημάτιν νοήσασθαινεις καίρος **Β** μήτε έποικοι — γένουςδιαιτα

- Βαλχάλα** — θηλ. κατὰ τὴν Σκανδιναυϊκὴν μυθολογίαν
Βαλχάλα ἐκαλεῖτο ἡ λαμπρὰ καὶ παμμε-
γίστη αὐλὴ ἢ αἴθουσα, ὅπου διέμενον μετά
θάνατον οἱ γενναίως πεσόντες ὑπὲρ πατρί-
δος, κάτι παρόμοιον πρὸς τὸ Ἡλύσιον
πεδίον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.
- Βατοπέδι** — κ. ὄ. οὔδ. Μονὴ τοῦ Ἀγίου Ὁρους.
- Βετεράνος** — ἐπίθ. ὁ παλαιός, ὁ παλαιὸς πολεμιστής (λεξ.
λατινική) μ.φ. ἔμπειρος.
- βίγλα** — θηλ. σκοπιά, θέσις ὑψηλὴ ἀπὸ τὴν ὅποιαν
δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν μακρὰν (λατ.).
- βληστίδι** — οὔδ. τὰ κατὰ τὸν γάμον καὶ εἰς τὴν νύμφην
προσφερόμενα κοσμήματα ὡς δῶρον, δῶρον
ἀτίμητον.
- βότρυς** — ἀρσ.
- βραχίονες** — Κόλ. Δάντη, στίχ. 31 : Σύμφωνα μὲ τοὺς ὑπο-
λογισμοὺς ὁ Ἐωσφόρος ἔχει ὑψος 810 πήχ.
- βρέμω** — ρῆμ. βοῖζω, βροντῶ.
- Βριάρεως** — εἰς ἀπὸ τοὺς Ἐκατόγχειρας τῆς Ἑλλ. μυθολ.,
προσωποποίησις τῆς τρικυμίας.
- Γαίτα** — θηλ. ἰδιότυπον ἀλιευτικὸν πλοιάριον, ἔλαφρόν.
- γιούσουρι** — οὔδ. μαῦρο κοράλλι, ποὺ ζῇ εἰς τὴν θάλασσαν
ὡς κομψὸν δενδρύλλιον. Ἀπὸ τὸν σκελετὸν
του, ποὺ ἔχει μαῦρον στιλπνὸν χρῶμα,
φτειάνουν πίπτες, κομβολόγια, σταυρούς καὶ
ἄλλα κομψοτεχνήματα.
- Γοργόνα** — θηλ. Κατὰ τὴν νεοελληνικὴν μυθολογίαν ἡ
Γοργόνα, ἀδελφὴ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου,
ἔχουσε τὸ ἀθάνατο νερὸ κατὰ λάθος, ποὺ
ἔμελλε νὰ πίῃ ὁ Ἀλ. διὰ νὰ γίνῃ ἀθάνατος.
Ἀπὸ τὴν λύπην της μετεμορφώθη εἰς θα-

όποιο ζειτουνάς ήσει και λάσσοιν δαίμονα μὲ σῶμα ὥραίας γυναικὸς νεαρής νεαρής καὶ οὐ^{τό}. ζέως τὴν μέσην καὶ τὸ ὑπόλοιπον μὲ οὐράνιον μέσην, μηδένας δὲ μηδένας. Παραμονεύει καὶ ἔρωτῷ τοὺς διεργάτας, σύνταξις δὲ καὶ χομένους ναυτικούς ἢν ζῆ δὲ βασιλιᾶς

'Αλέξανδρος. Εἰς καταφατικὴν ἀπάντησιν τραχύοις μηδένας γουδεῖ καὶ τοὺς ἀφήνει νὰ περάσουν εἰς μεσόνοιδας οὐτούς ναυτοπλάρνητικὴν ὄργιζεται καὶ βυθίζει τὸ πλοῖον.

μήχανας Η περίφημος ἀπάντησις: «Ζῆ καὶ βασιλεύει» κλείει τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ μας εἰς τὴν ἀθανατικὴν δύναμιν δὲ μόνον νασίαν τῆς Ἑλληνικῆς ιδέας.

γράνα — θηλ. βαθὺ αὐλάκι, χάνδαξ.

Γωτιέρος — δόνομαστὸς Γάλλος συγγραφεὺς καὶ ποιητὴς (Θεοφ. Γκωτιέ) ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα καὶ πολλὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς (1811–1872).

δάφνης — ποντικός ιοκράτειο πόλης Διαδόχοι τοῦ πατέρος της εἶναι οικειώδης δὲ νοτιοανατολικούς οὐτούς.

δάφνες οιοληματάδα — οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολ. Ἐκκλησίας συντότεροι κάθοισι μόνοντες τηθίζουν νὰ σπέρνουν δάφνες εἰς τὶς ἐκκλησίες τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Σημ. Σολωμοῦ.

δάφνη μάντισσα — δὲ περιώνυμος καταστὰς χρησμὸς ποὺ ἔδωσεν πήροντας νήπιο μάντισσαν ή Πυθία εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανόν,

δακτυλίδια — δόταν ἔρωτησεν ἢν δύναται νὰ ἐπιταναφέρῃ τὴν οἰκουμενικὴν τὴν λατρείαν τῶν ἀρχαίων θεῶν. «Δὲν ἔχει μέθη ἀρνητές ηγετού πιὰ δὲ Φοῖβος καλύβην, ἔπεισε ή στέγη του, μαλών νὰ υποβάσῃ τὸ μαντείο του σιώπησε...» Μὲ τοὺς στίχους οιούστος νότος νοιχούς αὐτούς ή Πυθία ὑπεδήλων τὸν δριστικόν τηνέτην καὶ κὸν θάνατον τοῦ ἀρχαίου κόσμου τῶν θεῶν.

Δευκαλίων — κύρ. ὄν. ἀρσ. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν, ὁ δηγοῦσας ήσει μοχθηματιός τοῦ Προμηθέως, βασιλεὺς τῆς Θεσσαλίας οὐαὶ μηδένωφ λίσιας, ἐπιζήσας μετὰ τῆς συζύγου του Πύρρης ήσπει αγοργῆς τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπὶ ἀκατίου. Μετὰ τὴν πάροδον τοῦ κατακλυσμοῦ κατὰ συμβούλην δέδοι πινάκα βουλὴν τοῦ μαντείου ἔρριπτον καὶ οἱ δύο σύζυγοι ὅπισθέν των λίθους, ἐξ ὃν ἐγεννώντο ἀνθρωποί, (ἀρρενεῖς ἀπὸ τοὺς λίθους

ζάνειαν γε τοιούδε των ποὺ ἔρριπτεν ὁ Δευκαλίων καὶ γυναικες ἀπὸ τοὺς λίθους τῆς Πύρρας). Ἐκ τοῦ γάμου τῶν ἐγεννήθησαν ὁ Ἑλλην, ὁ γενάρχης τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὁ Ἀμφικτίων, ὁ ἴδρυτης τῶν ἀμφικτιονιῶν.

- Διονυσιασμὸς — ἄρσ. ὀργιώδης χαρά, πανηγυρικὴ χαρά, δόμοια μὲ τὴν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Διονύσου κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν.
- Δοιάκι — οὐδ. οἰαξ.
- Δοκησίσοφος — ἐπίθ. ὁ νομίζων ἑαυτὸν σοφόν, ὁ κατὰ φαντασίαν σοφός.
- Δρόγγος — ἄρσ. πυκνὸν δάσος, δρυμός, βοὴ τοῦ δρυμοῦ.

Ε

- Ἐκκλησία — εἶναι ἀληθινὸν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὥρμησαν ἐναντίον τοῦ Μεσολογγίου τὰ ξημερώματα τῆς ἀγίας ἡμέρας (24—25 Δεκεμβρίου 1822 N.A.K.). Δὲν εἶναι ὅμως ἀληθινόν, καθὼς τότε ἔκοινοι οὐγήθηκεν, ὅτι ἦταν ἀνοικτές, κι οἱ ἐκκλησίες μάλιστα ἐκλείστηκαν ἐπιταυτοῦ διὰ νὰ ἔχουν οἱ Ἑλληνες ὅλη τὴν προσοχή τους εἰς τὸν πόλεμον. Σημ. Σολωμοῦ.
- Ἐνδελεχής — ἐπίθ. συνεχής, ἀδιάκοπος, ἀκατάπαυστος.
- Ἐνδυμίων — θεὸς ἢ ἥρως ἀγαπημένος τῆς Σελήνης. Θεωρεῖται ὁ ἴδρυτης τοῦ ἀγῶνος δρόμου ἐν Ὁλυμπίᾳ. Οἱ Ἡλεῖοι ἐδείκνυν τὸν τάφον αὐτοῦ.
- Ἐπίμεστος — ἐπίθ. ὑπερπλήρης, ἐντελῶς γεμάτος.
- Ἐρεβος — οὐδ. σκότος.
- Ἐρμηνεία — θηλ. τὸ βιβλίον τοῦ ἱερομονάχου καὶ ζωγράφου Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων, εἰς τὸ ὅποιον οὗτος ἔγραψε περὶ ζωγραφικῆς κλπ. τοῦ Ἀγίου Όρους (15ος αἰών).
- Ἐφάνη — Κολ. Δάντη, στίχ. 17. ἐφάνη καλὸ νὰ μοῦ δείξῃ τὸν Ἐωσφόρο.

Ζ

- ζαε(1)ρές — ἀρσ. τὰ τρόφιμα, (λεξ. τουρκική).
 ζαλεύω — ρῆμ. ἔχω ζάλην, είμαι ζαλισμένος.
 ζαλωμένος — μετοχ. ρήμ. ζαλώνομαι, φορτώνομαι.

Η

- ‘Ηραῖον — ούδ. ὁ ἐν Ὄλυμπίᾳ ἀρχαῖος ναὸς τῆς "Ηρας".
 ἥψη — θηλ. ἡ αὐγή.

Θ

- Θανάσης Κότσικας — ὁ Θανάσης Κότσικας, ὅπλαρχηγὸς καὶ προεστὸς Μεσολογγίου.
 Θουριγγία — χώρα τῆς κεντρικῆς Γερμανίας.
 θύμος — θάμνος, θυμάρι.
 θυρσοφόρος — ἐπίθ. ὁ κρατῶν θύρσον, τὴν ράβδον τῶν βακχευόντων.

Ι

- ’Ιβάν — ὕψωμα παρὰ τὴν Κορυτσάν, διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ ὅποίου διεξήχθησαν σκληραὶ μάχαι κατὰ τὸν Ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον 1940—41.
 ’Ιμερος — σφιδρὸς πόθος.
 ’Ιράν — ούδ. Περσία.

Κ

- καβατζάρω — παρακάμπτω ἀκρωτήριον.
 καβίλια — (Λέξ. ίταλ. caviglia) γόμφος ἐκ ξύλου ἢ μετάλλου προσηρμοσμένος ἐπὶ ἄλλου ξύλου ἢ μετάλλου, σφήν.
 καλές — νεράϊδες, ξωτικά.
 Καλό Χωριό — ὄνομα πλαστὸν χωρίου.
 καλουμάρω — ρίπτω, ἀφήνω κάτι νὰ πέσῃ, χαλαρώνω.
 καμπτούνι — διαμέρισμα εἰς τὴν πρῶραν τοῦ πλοίου.
 κάνας — ἀντων. κανεὶς—κανέν, τίς, τί.

- Κάσσιος — Κόλ. Δάντη, στίχ. 67: 'Ο ποιητής συγχέει τὸ συνωμότη Κάσσιο ποὺ ἥταν λιγνὸς μὲ τὸν χοντρὸ Κάσσιο, ποὺ ἀναφέρει ὁ Κικέρων στοὺς λόγους του κατὰ Καταλίγα.
- καταιονισμὸς — ἄρσ. κατάβρεγμα καὶ δὴ ἄνωθεν.
- καταχθόνιος — τοῦ κάτω κόσμου, τοῦ "Ἄδου.
- κατῆς — ἀρχιδικαστής.
- καφτάνι — πολυτελές ποδῆρες ἔνδυμα τῶν μεγιστάνων.
- κεφαλᾶς — ἄρσ. μικρὰ πουλάκια ποὺ ἔχουν μεγάλην σχετικῶς μὲ τὸ σῶμά των κεφαλῆν.
- κεφάλι — Κόλ. Δάντη, στίχ. 64: Τὰ πόδια μέσα στὸ στόμα τοῦ Ἑωσφόρου καὶ τὸ κεφάλι κρεμαστὸ ἀπ' ἔξω.
- κιαλάρω — κοιτάζω μὲ τηλεσκόπιον (κιάλι).
- κορώνη — πτηνὸν (κ. κουρούνα).
- κότινος — ἀγριελαία μὲ τοὺς κλάδους τῆς ὅποιας ἐστέφοντο οἱ Ὀλυμπιονίκαι.
- κουρταλῶ — ρῆμ. κρούω, κτυπῶ.
- κρητιπίδωμα — βάσις, θεμέλιον, στήριγμα, προκυμαία.
- κροκόπεπτη Αὔγη — 'Η Αὔγη ποὺ φορεῖ πέπλον κροκοβαμμένον (κίτρινον).
- Κρόνιον — λόφος πευκόφυτος εἰς τὴν ἀρχ. Ὀλυμπίαν.
- Κωκυτὸς — Κόλ. Δάντη στίχ. 52: Κωκ. τὸ ποτάμι στὸ ὅποιον χύνονται ὅλα τὰ νερὰ τοῦ "Ἄδου.

Λ

- λαγγεύω — ρῆμ. καταστρέφω.
- λαλαδίζανε — ἐκινοῦντο ἀπὸ τὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου ἐλεύθερα.
- λάκτισε — ρῆμ. λαχτίζω καὶ λακτίζω, ἀμεταβ. κτυπῶ δυνατά, κλωτσάω.
- λῆρος — φλυαρία, μωρολογία.
- λόγγοι... — ἀναγαγλιάσθω ἔρημος, καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον ('Ησαΐας κεφ. λέ'). Σημ. Σολωμοῦ.
- Λόγγος — βουνὸν ὑπερκείμενον τοῦ Ἀργυροκάστρου.
- Λύρα τῆς Τέως — ὁ συγγραφεὺς ἔννοει τὸν ποιητὴν Ἀνακρέοντα ὡς καταγόμενον ἀπὸ τὴν Τέων.

Λύσιππος

— ὁ ἄριστος χαλκοπλάστης τῆς ἀρχαιότητος
καὶ ὁ τελευταῖος τῶν πέντε ἢ ἔξι μεγάλων
γλυπτῶν τῆς ἀρχ. Ἐλλάδος (Δ' π.Χ. αἰών).

M

μαγνάδι

— οὐδ. πέπλος.

μαίστρα

— τὸ μέγιστον ίστιον ίστιοφόρου πλοίου.

μακαρᾶς

— τροχαλία.

Μακρύκαμπος

— βουνὸν ὑπερκείμενον τοῦ Ἀργυροκάστρου.

μάννα

— οὐδ. (βιβλικὸν) θαυμασία τροφὴ ἀντικαθι-
στῶσα τὸν ἄρτον· μὲ αὐτὴν ἐτρέφοντο ὑπὸ^{τοῦ} Θεοῦ οἱ Ἰσραηλῖται ἐν τῇ Ἑρήμῳ.

μαργάνω

— κρυώνω.

μάσκα

— πλευραὶ τῆς πρώρας τοῦ πλοίου.

ματιά...

— στροφ. 24—25. Ἡ Μεγ. Βρετ. ἀλαφιάζεται
μήπως τὰ κινήματά μας ἐπροέρχονταν ἀπὸ^{τὴ}
τὴ Ρωσία καὶ τῆς λέει : Θέλεις νὰ πάρης ἐσὺ
τὴ στεριά, δύναμαι νὰ πάρω κι ἔγω τὸ πέ-
λαγο... Σημ. Σολωμοῦ.

Μεγάβυζος

— κύρ. ὅν. ἄρσ. Ἱερεὺς τῆς Ἀρτέμιδος εἰς τὴν
Ἐφεσον, τὸν ὅποιον ἔζωγράφισεν ὁ Ἀπελ-
λῆς ἀπεικονίσας αὐτὸν ἐν τινι θρησκευτικῇ
πομπῇ τῆς Θεᾶς.

Μεγάλα...

— τὸ κάψιμο τῆς καραβέλας τοῦ Καπετάν
πασᾶ καὶ ἐνὸς καραβιοῦ κοντὰ εἰς τὴν Τέ-
νεδον, τις 29 Ὁκτωβρίου 1822. Σημ. Σο-
λωμοῦ. (πυρποληταὶ ἥσαν ὁ Κανάρης καὶ
ὁ Βρατσᾶνος, ἀλλὰ τὸ ἐν πλοιοῖν ἐπυρπολή-
θη ἐν τέλει. N.A.K.).

μεγαλοπραγμονῶ

— ρῆμ. ἐπιχειρῶ μεγάλα πράγματα.

Μέγας Βόρνικος

— ὁ ἀμέσως μετὰ τὸν ἡγεμόνα (ὅσποδάρον).
τῶν παραδουναβείων ἡγεμονιῶν.

μεταρσίωσις

— θηλ. ἀνύψωσις, σήκωμα εἰς τὸν ἀέρα.

μετεωρίζω

— ρῆμ.

μισίδι

— οὐδ. δεῖγμα.

- Μισίρι καὶ Μεσίρι — κύρ. ὄν. ούδ. Αἴγυπτος (λεξ. ἀραβική).
 μνέω — ρῆμ. παρὰ Σολωμῶν ψυχομαχῶν, κάνω στὰ μάτια, λιποθυμῶν ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐπιθυμίαν.
- Μορμώ — θηλ. μυθολογικὴ γυναικεία μορφή, φόβητρον τῶν μικρῶν παιδίων.
- Μορφεὺς — πρόσωπον τῆς ἀρχαίας μυθολογίας, θεὸς τῶν ὄντερων, ὕπνος.
 Μορφὼ — προσωνυμία τῆς Ἀφροδίτης.
 μουλῶξαν — ρῆμ. μουλώνω, μαζεύομαι, τρυπώνω μαζωμένος.
- μπαϊράκι — ούδ. σῆμα ἀρχηγοῦ, σημαία (λέξ. περσική).
 μπαϊρακτάρης — σημαίοφόρος.
 μπαϊράμι — Πάσχα τῶν μουσουλμάνων.
 μπάρκο — μέγα ἰστιοφόρον, τοῦ δποίου ὁ ἰστὸς φέρει σταυρωτὰς κεραίας.
 μπάρεμ — τούλαχιστον (λέξ. τουρκ.).
 μπαστούνι — τὸ ἀπὸ τῆς πρώρας ἰστιοφόρου προβαλλόμενον ξύλον, ἰστός.
 μπιλὲμ — κι αὐτὸ ἀκόμα (λέξ. τουρκ.).
 μπομπρέσα — μπαστούνι (βλ. λέξιν).
 μπρίκι — ούδ. ἰστιοφόρον μὲ δύο ἰστούς, σταυρωτὰς κεραίας καὶ τετράγωνα πανιὰ (λεξ. ἀγγλική).

N

- νάματα — ούδ.
 ναὸς — ἀρ. ὁ Παρθενών.
 νέηλυς — ὁ ἔλθων πρὸ δλίγου, ὁ ξένος.
 Νιόβη — ὄν. κ. θηλ. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Φρυγίας Ταντάλου, σύζυγος τοῦ Ἀμφίονος, τῆς δποίας τὰ τέκνα, ἐπτὰ νίοντας καὶ ἐπτὰ θυγατέρας, ἐφόνευσαν ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἀρτεμις. Κατὰ τὸν φόνον τοῦ τελευταίου τέκνου τῆς ἀπελιθώθη.
 νιτιρέσια — δισοληψίαι.

νιτσεράδα — ναυτικὸν ἀδιάβροχον ἔνδυμα διαποτισμένον διὰ κηροῦ.

Νότης — κύρ. ὄν. ἀρσ. N. Μπότσαρης, πατήρ του Μάρκου Μπότσαρη..

Ξ

ξένιος — προστάτης τῶν ξένων.

ξώφαρσα — ξώπετσα, ἐξ ἐπιπολῆς, ἀπ' ἔξω—ἀπ' ἔξω.

Ο

ὅκια — αἱ ὅπαι τῆς πρῷρας, διὰ τῶν ὅποίων περνοῦν αἱ ἀλύσεις τῶν ἀγκυρῶν.

δμοχειρία — σύνολον τῶν ἀνδρῶν τῶν χειριζομένων τὸ πυροβόλον.

δργισθῶ — Καὶ εἰπέ μοι· γέγονε· ἐγὼ εἰμὶ τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος ('Αποκάλ. Ἰωάννου, πρώτη μέτρα κεφ. κα'). Σημ. Σολωμοῦ.

δρμάνι — οὐδ. βλέπε λέξ. ρουμάνι.

δρδὶ — φρουρά, σκοπός.

δρντινο — διαταγή, ὁδηγία (λεξ. ἵταλ.).

Όρτυγία — χώρα μυθική, ἀκαθόριστος, ἐν ἦν ἡ "Ἄρτεμις ἐφόνευσε τὸν Ὄριωνα.

δσποδάρος — ἡγεμών.

Ούρανίων — νίδις τοῦ Οὐρανοῦ—Ούρανίωνες ἐπωνυμάζοντο οἱ Τιτᾶνες.

ούρὶ — ἄγγελος τοῦ μουσουλμανικοῦ παραδείσου.

Π

παιδιά... — ἀρματώθηκαν τότε ἀπὸ 14 χρόνους καὶ ἀπάνου. Σημ. Σολωμοῦ.

Παναγιάριον — οὐδ. δίσκος, εἰς τὸν ὅποιον ἀποτίθεται ὁ πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου ὑψούμενος ἄρτος.

παντιέρα — θηλ. σημαία, (λέξις ἵταλική).

παπάζι — βῶλος στυππείου δεμένος εἰς ξύλον, διὰ τοῦ ὅποίου καθαρίζεται τὸ κατάστρωμα.

- περουζές — ἀρσ. πιο λύτιμος λίθος, κοινή όνομασία του δρυκτοῦ κάλλαις.
- πεφύκαμεν — παρακ. ρήμ. (φύομαι) γεννῶμαι, εἶμαι φύσει καμωμένος.
- πινδαρικὸν μεγαλεῖον — μεγαλεῖον (ὅμοιον μὲ τὸ) προκαλούμενον ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Πινδάρου.
- πνοή... — Κόλ. Δάντη, στίχ. 8: πνοὴ εἶναι ὁ ἀέρας ποὺ ἔκαναν οἱ φτεροῦγες.
- πόντίλια — μικταὶ δοκοί, δι' ὧν σχηματίζεται ὁ σκελετὸς τοῦ πλοίου.
- πιχάω — ρῆμ. ἐπιχέω, χύνω ἐπάνω, ἐπιχύνω.
- πορφυρογέννητος — ἐπίθ. γεννημένος βασιλεύοντος τοῦ πατρός.
- πότνια — σεβαστή, δέσποινα.
- πρυμάτσα — τὸ χονδρὸν σχοινίον τῆς πρύμνης, τὸ ὅποιον προσδένεται εἰς τὴν παραλίαν.
- προσώπατα — Κόλ. Δάντη, στίχ. 38: Στὴ μέσῃ ἀπὸ τοὺς δυὸς ὄμοις ἔβγαιναν τὰ τρία πρόσωπα τοῦ Ἔωσφόρου ποὺ ἐνώνονταν στὴν κορυφὴ τῆς κεφαλῆς, ἐκεῖ ποὺ τὰ ὀρνίθια ἔχουν τὸ λειρί. Μὲ τὰ 3 κεφάλια καὶ τὰ 6 μάτια ὁ Σατανᾶς μὲ ἔνα μόνο βλέμμα ἤμποροῦσε νὰ βλέπῃ τί γινόταν σ' ὅλο του τὸ βασίλειο. Τὰ τρία πρόσωπα μὲ τὸ διαφορετικὸ χρῶμα συμβολίζουν τὰ τρία γνωστὰ τότε μέρη τοῦ κόσμου. Κόκκινοι εἶναι οἱ Εύρωπαῖοι, ἀσπροκίτρινοι οἱ Μογγόλοι τῆς Ἀσίας καὶ οἱ ἔχοντες τὸ χρῶμα τοῦ Νείλου, (μαῦροι) οἱ Αἰθίοπες τῆς Ἀφρικῆς.
- πτυχὴ — θηλ. δίπλα, κοίλωμα, φαράγγι.

P

- ραμαζάν — μεγάλη νηστεία τῶν μουσουλμάνων προ-
γούμενη τοῦ Πάσχα.
- ράμνος — ἀκανθώδης θάμνος.
- ρεαλισμὸς — τὸ αἰσθητικὸν δόγμα τοῦ νὰ γίνεται ἡ ἀν-

- παράστασις ώς ἔχουν τὰ πράγματα ἄνευ τά-
σεως πρὸς βελτίωσιν, ἔξιδανίκευσιν.
- ρεαλιστικός — ἐπίθ.
- ρεγάλο — φιλοδωρημα.
- ρισάλτο — ἔφοδος.
- ρηξικέλευθος — ἐπίθ. ὁ ἀνοίγων δρόμον, προοδευτικός.
- ροδοβραγίες — θηλ. χωρίσματα τοῦ κήπου μὲρος.
- ροή... — τὰ περιστατικὰ τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσ., τοῦ περάσματος τοῦ ποταμοῦ κ.λ.π. εἰναι καταχωρημένα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Σπ. Τρικούπη. Σημ. Σολωμοῦ.
- ρότα — γραμμή πλεύσεως.
- ρουμάνι — οὐδ. παρθένον δάσος, δάσος (όρμανι—δάσος—λέξ. τουρκική).
- ρουπάκι(α) — οὐδ. δρῦς θαμνώδης.
- ρυτόν — οὐδ. εἶδος ποτηρίου κερατοειδοῦς.
- Σ**
- σαίνω — ρῆμ. σείω, σείω δυνατά.
- σαντάρδο — ὁ μικρὸς ἴστὸς τῆς πρύμνης, ὃπου αἱρεται ἡ ἔθνικὴ σημαία, ἔπειτα ἡ σημαία.
- Σαρακατσᾶνος-α — οἱ ἔκ Συράκου καὶ ὅλων μερῶν ποιμένες, οἱ δοποῖοι κατεβάζουν τὰ ποιμνια εἰς τὰ πεδινὰ διὰ παραχείμασμα, μ.φ. ποιμενίς.
- Σάρδεις — θηλ. πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, ὃπου τὸ πρῶτον ἐστρατοπέδευσαν οἱ περὶ τὸν Βροῦτον καὶ Κάστιον δολοφόνοι τοῦ Καίσαρος.
- σβαρνίζω — ρ. βλέπε τὸ ἀκόλουθον : σβαρνῶντας.
- σβαρνῶντας — ἐπίρ. σύροντας, τὸ ρῆμα σβαρνῶ σημαίνει : τρίβω τοὺς βώλους τοῦ ὥργωμένου χωραφίοῦ μὲ τὴν σβάρναν, σανίδα συρομένην ὑπὸ τοῦ βούς, ἵππου κ.λ.
- σβιλάδα — θηλ. λέγεται καὶ σπηλιάδα, τὰ ἐγειρόμενα κύματα ὑπὸ τοῦ κατὰ πρῶτον ἐγειρομένου ἀνέμου ποὺ δὲν ξεσποῦν μ.φ. θαλασσοταραχή, ταραχή.

- σερμαγιά
σεσοβημένον
- σέλας
σηκός
- σκοτεινιά...
- σκουτικά
σοφελιόζω
σταλωμένα
- στέφος
στραβολέκα
Συβαρίτης
- σύρματα
σφάντσικα
σφερδούκλι
- Τερπνόν...
τηλαυγής
τουνεζλίδικη
τόπ' Ἀγγλου
τοπτζῆδες
τραττάτο
τρόπος
τσιμπούκι
τσιτωμένα
τσούρμο
- κεφάλαιον, περιουσία.
  - μετ. ρημ. σοβᾶ, διασκορπίζω, σεισοκουνῶ, ἔδω· κουνιστόν.
  - ούδ.
  - τὸ κεντρικὸν μέρος ἀρχ. ναοῦ, ὅπου τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ.
  - ἀγκαλὰ καὶ ἥτον ἡμέρα, ὅταν ἐπάρθηκεν ἡ Τριπολιτσά, ὁ ποιητὴς ἀκολούθησε τὴν κοινὴν φήμην, ὅτι τὸ πάρσιμό της ἐσυνέβηκε τρεῖς ὕρες ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα. Σημ. Σολωμοῦ.
  - ρουχισμός.
  - διορθώνω, ἐπισκευάζω.
  - μετ. ρημ. (σταλώνω) ἴσιασμένα, εὐθυγραμμίσμένα, ὥρατα.
  - στεφάνι.
  - ποιμενικὴ ράβδος, (γκλίτσα).
  - ὁ κάτοικος τῆς πόλεως Συβάρεως τῆς κάτω Ἰταλίας, τῆς ὧποίας οἱ κάτοικοι διεκρίνοντο ὡς τρυφηλοί καὶ φιλήδονοι.
  - ούδ. περάσματα..
  - ἀργυρᾶ δραχμὴ ἐπὶ Ὀθωνος.
  - ούδ. ἀρχ. ἀσφόδελος, φυτὸν ἀνθηρόν.
- Τ**
- "Εξοδος (κεφ. ιε').
  - ἐπίθ. ὁ μακρὰν ἦ μακρόθεν λάμπων..
  - κατασκευασμένη εἰς τὴν Τύνιδα.
  - κανόνια ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν.
  - πυροβολητάι.
  - συμφωνία.
  - οἰκονομικὴ ἐπάρκεια..
  - ούδ. τσιμ. πλώρης, τὸ ἐπιστήλιον τῶν ὄρθιών ἴστῶν (λέξ. τουρκική).
  - τεντωμένα.
  - τὸ πλήρωμα τοῦ πλοίου..

Υ

ύπουργός — βιοηθός, ύποστηρικτής.

Φ

- Φαέθων — ἀρσ. υἱὸς τοῦ Ἡλίου κατὰ τὴν ἀρχ. μυθ. (φά-
ος—φωτεινός).
- φαρὶ — ἵππος δι' ἵππασίαν.
- φεγγαριοῦ... — εἶναι ἔνας ἀπὸ τοὺς τίτλους τοῦ σουλτάνου.
Σημ. Σολωμοῦ.
- φιάλη — θηλ. Κρήνη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους
μετὰ λεκάνης ἐμπροσθεν τῶν ναῶν, στεγαζό-
μένη ἀπὸ θολωτὴν ὁροφὴν ποὺ τὴν ἐβάσταζαν
κιονίσκοι εἰς σχῆμα ἑξέδρας· ἡ φ. ἔχρησίμευε
δι' ἄγιασμὸν καὶ διὰ νὰ νίπτουν οἱ χριστιανοὶ
χεῖρας—καὶ πόδας—ἴνα καθαροὶ εἰσέλθουν εἰς
τὴν ἐκκλησίαν.
- φιγούρα — ἀκρόπτρωρον. Ξόανα τοποθετούμενα εἰς τὴν
πρῷραν τῶν ἴστιοφόρων ώς διακοσμητικόν.
- φλάμπουρα... — στιχ. 1 Κόλ. Δάντη: Εἶναι οἱ φτεροῦγες τοῦ
'Εωσφόρου καὶ τὰ πρῶτα τοῦτα λόγια εἶναι
ἀρχὴ μεγαλοπρεποῦς ὕμνου τῶν Καθολικῶν
τὴν Μ. 'Εβδομάδα.
- φλάμπουρο — οὐδ. (λέξ. Ἰταλική) σῆμα, σημαία.
- φτεροῦγες... — Κόλ. Δάντη, στιχ. 46: Δυὸς φτεροῦγες τὸ κάθε
πρόσωπο, σύνολο ἔξι.
- φωνή... — Δεῦτε παῖδες 'Ελλήνων. Σημ. Σολωμοῦ.

Χ

- χάλαρα — οὐδ. βράχοι διάβρωτοι ἀπὸ τὰ κύματα.
- χλιμίντρησαν — χλ. τὰ ἄλογα. Λέγεται ὅτι, ὅταν ἐτελείωσεν
ὁ Ἀπελλῆς ἐν Ἐφέσῳ τὴν εἰκόνα τοῦ Μ. 'Αλε-
ξάνδρου ἐφίππου, ὁ Μακεδὼν Βασιλεὺς δὲν
ἔμεινεν εὔχαριστημένος, ὅταν εἶδε τὴν εἰκόνα,
διότι ἐνόμισεν ὅτι δὲν τοῦ ὠμοίαζε κλ. 'Αλλὰ

τὸ ἄλογό του μόλις τὴν ἀντίκρυσε, παρασυρόμενον ἀπὸ τὴν φυσικότητα τῶν εἰκονιζομένων, ἔχρεμέτισεν. Τότε δὲ Ἀπελλῆς εἶπεν ὅτι τὰ ζῷα καταλαβαίνουν περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους...

χορό...

— ὁ λόρδ. Μπάϋρον εἰς τὴν τρίτην ᾔδην τοῦ Don Juan παρασταίνει ἕνα ποιητὴν "Ἐλληνα, ὃπου, ἀπελπισμένος διὰ τὴν σκλαβιὰ τῆς πατρίδος του, ἔχει ἐμπρός του ἕνα κρασοπότηρον καὶ κοντά εἰς τὰ ἄλλα λέγει καὶ τὰ ἀκόλουθα λόγια... Οἱ γυναικές μας χορεύουν ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὸν Ἰσκιο... ἀλλ' ὅταν συλλογίζουμας ὅτι θὰ γεννήσουν σκλάβους, γεμίζουν τὰ μάτια μου δάκρυα. Σημ. Σολ. (οἱ στρ. 83, 84, 85 εἰναι δηλαδὴ ἀπάντησι σὲ κεῖνα τὰ λόγια. N.A.K.).

Ω

ῶρα

— Κόλ. Δάντη, στίχ. 68 : Κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς
ἡ ὥρα είναι 6 μ.μ.

ΑΙΓΑΙΟ — ΑΙΓΑΙΝΟΣ

Επίσημη μέθοδος Δ. Πλακούτη για την ανάπτυξη της ελληνικής λογοτεχνίας

Επίσημη μέθοδος παραδόσεων της ελληνικής λογοτεχνίας Β. Καρκαβίτσας Ο. Φ.

Περιεχομένα, Έπος Β. Μερος Α' — Πεζος λόγος

Επίσημη μέθοδος παραδόσεων της ελληνικής λογοτεχνίας Β. Καρκαβίτσας Ο. Φ.

Επίσημη μέθοδος παραδόσεων της ελληνικής λογοτεχνίας Β. Καρκαβίτσας Ο. Φ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α' — ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

	Σελίς
1. Ἡ θάλασσα, Ἐνδρ. Καρκαβίτσα	9
2. Τὸ μεγάλο σαλπάρισμα, Ἡστρ. Μυριβήλη	20
3. Ὁ σκλάβος κι δ ἡ ρωγάφος, Κ. Θεοτόκη	32

ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ — ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ — ΠΕΖΟΤΡΑΓΟΥΔΑ

1. Πάσχα ραγιάδων, Θ. Πετσάλη	38
2. Μάχαι τῆς Πίνδου, Χρ. Κολιάτσου	43
3. Ἰστορικά κείμενα, ...	47
4. Ἑλληνίδες, Γ. Α. Βλάχου	51
5. Ἡ τελετή, Γ. Α. Βλάχου	53
6. Χρονικό, Ἡλ. Βενέζη	55
7. Ὑπὸ τὴν βασιλικὴν δρῦν, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	59
8. Στὰ Τέμπη, Ἐνδρ. Καρκαβίτσα	54
9. Ρόδινα ἀκρογιάλια, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	68
10. Ἐλιές στὸ Πήλιο, Ὄμ. Μπεκὲ	70
11. Τὰ κατὰ Νέστον καὶ Ροδόπην, Ἰ. Μ. Παναγιωτοπούλου	73
12. Τ' ἀηδόνι τὸ πρωτόβγαλτο, Γιάννη Βλαχογιάννη	78

ΜΕΛΕΤΑΙ — ΛΟΓΟΙ

1. Χαρακτηρισμὸς Ζαΐμη — Κολοκοτρώνη, Σπ. Τρικούπη	80
2. Χαρακτηρισμὸς Κουντουριώτου, Κ. Παπαρρηγοπούλου	82
3. Ἱερὰ πόλις, Ἰ. Μ. Παναγιωτοπούλου	83
4. Φανταράκια, Σπ. Μελᾶ	88
5. Τὸ πνεῦμα τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, Στρ. Μυριβήλη	90
6. Τὸ νόγμα τῆς ἐλευθερίας, Κ. Γεωργούλη	97
7. Πνευματικὴ ζωή, Ἰ. Συκουστρῆ	103
8. Ἑλληνικὰ ταξίδια, Φ. Πολίτη	108
9. Λόγος ἐπικήδειος εἰς Βύρωνα, Σπ.. Τρικούπη	110
10. Λόγος εἰς ἔγκαίνια σχολῆς, Ἐνδρ. Τραυλαντώνη	116

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ — ΧΡΟΝΙΚΑ

1. Ἀπομνημονεύματα, Ἰ. Μακρυγιάννη	122
2. Ἀπομνημονεύματα, Θ. Κολοκοτρώνη	128
3. Χρονικά πολεμικῶν πλοίων, ...	133

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ — KRITIKA

	Σελις
1. Ὁ Πραξιτέλειος Ἐρμῆς, N. Πολίτη	137
2. Ἡ θεία λειτουργία, Zach. Παπαντωνίου	139
3. Ἡ δόξα, Δημ. Κακλαμάνου	142
4. Παιδικός καυγᾶς, Θ. Παπακωνσταντίνου	143
5. Τὸ ξερριζωμένο δέντρο (Βαλαωρίτη), Κ. Παλαμᾶ	147

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

1. Κυνηγοί, Σπ. Μελᾶ	155
2. Μερικὰ πράγματα, Π. Νιρβάνα	158
3. Σκίτσα κριτικοῦ, Δ. Ψαθᾶ	161

ΜΕΡΟΣ Β' — ΠΟΙΗΣΙΣ

1. "Υμνος εἰς τὴν ἐλεύθερίαν, Διον. Σολωμοῦ	165
--	-----

ΕΠΙΚΑ — ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ — ΕΠΥΛΙΑ

1. Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι, Διον. Σολωμοῦ	179
2. Εἰς τὸν Ἱερὸν λόχον, 'Ανδρ. Κάλβου	184
3. Ὁ βωμὸς τῆς πατρίδος 'Ανδρ. Κάλβου	186
4. Ἡφαίστεια, 'Ανδρ. Κάλβου	187
5. Ἡ Ἀθήνα, Κ. Παλαμᾶ	191
6. Τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἀρτας, Δημοτικὸν	193
7. Σαράντα παλληκάρια, Δημοτικὸν	196
8. Τοῦ Γιάννη Σταθᾶ, Δημοτικὸν	198
9. Ἄιτός, Δημοτικὸν	198
10. Θρῆνοι Μεσολογγίου (Α., Β', Γ'), Δημοτικὸν	200

ΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1. Μεσολόγγι, Κ. Παλαμᾶ	202
2. Στ' ἄρματα, Κ. Παλαμᾶ	203
3. Ἐλιά, Λ. Μαβίλη	204
4. Νίκη, Λ. Μαβίλη	207
5. Δικό μου φῶς, 'Ι. Γρυπάρη	207
6. Ροδόπη, 'Ι. Γρυπάρη	208
7. Τὸ δέντρο, Κ. Χατζοπούλου	209
8. Τὸ δάσος, Μ. Μαλακάση	210
9. Σὲ νέο φίλο, Μ. Μαλακάση	211
10. Τὸ θέατρο, Λ. Πορφύρα	212

	Σελίς
11. Τὰ μάρμαρα, Λ. Πορφύρα	213
12. Τὸ θυμωμένο καράβι, Ζαχ. Παπαντωνίου	214
13. Ρούμελη, Ζαχ. Παπαντωνίου	214
14. Δωδεκάνησος, Σωτ. Σκίπη	215
15. Εἰς τοὺς φιλέλληνας, Γ. Σουρῆ	216
16. Παγά λαλέουσα, Π. Νιρβάνα	216
17. Ἐπιγράμματα, Σιμ. Μενάρδου	218
18. Σάλπισμα, Τάκη Μπάρλα	219
19. Γλυκεία μου 'Ελλάδα, Γ. Αθάνα	221
20. Πίνδος, Στέλ. Σπεράντσα	222
21. Στὰ παιδιά τῆς 'Ελλάδος, Π. Πρεβελάκη	222
22. Νά τ' Ἀργυρόκαστρο, Θ. Ξύδη	223
23. Ἡ βαρκούλα, Γιάν. Περγιαλίτη	225
24. Πρὸς τὴν σελήνην, Δ. Παπαρρηγοπούλου	226
25. Οἱ εὔζωνοι, Ομ. Μπεκέ	227

ΣΑΤΥΡΙΚΗ – ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

1. Ἐπιγράμματα, Κ. Σκόκου	228
2. Ἰθάκη, Κ. Καβάφη	229
3. Θερμοπύλες, Κ. Καβάφη	230

ΕΜΜΕΤΡΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

1. Μερόπη, Δ. Βερναρδάκη	231
---------------------------------------	-----

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Α'. ΑΓΓΛΙΚΗ

1. Ἰούλιος Καίσαρας (μετάφρ. Κ. Καρθαίου), Σαίκισπηρ	239
2. Ἑλλὰς (μετάφρ. 'Αν. Μιλ. Στρατηγοπούλου), Σέλλεϋ	247
3. Ὁ κορυδαλλὸς (μετάφρ. 'Αργ. Ἐφταλιώτη), Σέλλεϋ	250
4. Τὰ νησιά τῆς 'Ελλάδος (μετάφρ. 'Αργ. Ἐφταλιώτη), Βύρωνος	254
5. "Αν... (μετάφρ. Ν. Καρβούνη), Κίπλιγκ	256

Β'. ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ

1. Φάουστ (μετάφρ. Κ. Χατζοπούλου), Γκαΐτε	259
2. Όλυμπία (μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου), Χάσουπτμαν	266

Γ'. ΓΑΛΛΙΚΗ

1. Ὁ ἀρχοντοχωριάτης (μετάφρ. 'Ι. Πολέμη), Μολιέρου	271
2. Τὸ ἐλληνόπουλο (μετάφρ. Κ. Παλαμᾶ), Ούγκω	275
3. Στροφὲς (μετάφρ. Μ. Μαλακάση), Μωρεάς	277

Δ'. ΙΤΑΛΙΚΗ

	Σελίς
1. Κόλασις (μετάφρ. Γ. Καλοσγούρου), Δάντη	278
2. 'Εκ της Κων' πόλεως (μετάφρ. Δ. Βερναρδάκη), Δὲ 'Αμίτσις	283

Ε: ΙΣΠΑΝΙΚΗ

1. Ὁ ἀγών κατὰ τῶν ἀνεμομύλων (μετ. Ἱ. Σκυλίτση), Θεοβάντες 288

Βιογραφίες 293

ΔΕΞΙΑΓΥΙΟΥ..... 313

Περιεχόμενα	329
Πίναξ περιεχομένων κατά συλλογώς	333

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ

I. Ἐκ τῆς συλλογῆς Νικ. Ἀθαν. Κοντοπούλου

	Σελίς:
1. Ὁ σκλάβος καὶ ὁ ζωγράφος, Κ. Θεοτόκη	32
2. Ρόδινα ἀκρογιάλια, Ἀλεξ. Παπαδιαμάντη	68
3. Στὰ τέμπτη, Ἀνδρ. Καρκαβίτσα	64
4. Τὰ κατὰ Νέστον καὶ Ροδόπην, Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου	73
5. Τ' ἀηδόνι τὸ πρωτόφαντο, Γιάν. Βλαχογιάννη	78
6. Χαρακτηρισμὸς Ζαΐμη — Κολοκοτρώνη, Σπ. Τρικούπη	80
7. Χαρακτηρισμὸς Λ. Κουντουριώτου, Κ. Παπαρρηγοπούλου	82
8. Ἱερά πόλις, Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου	83
9. Φανταράκια, Σπ. Μελᾶ	88
10. Τὸ πνεῦμα τῆς 28ης Ὁκτωβρίου, Στρ. Μυριβήλη	90
11. Ἑλληνικὰ ταξίδια, Φ. Πολίτη	108
12. Λόγος ἐπικήδειος εἰς Βύρωνα, Σπ. Τρικούπη	110
13. Λόγος εἰς ἑγκαίνια σχολῆς, Ἀντ. Τραυλαντώνη	116
14. Ὁ Πραξιτέλεος Ἐρμῆς, Νικ. Πολίτη	137
15. Ἡ θεία λειτουργία, Ζαχ. Παπαντωνίου	139
16. Ἡ δόξα, Δ. Κακλαμάνου	142
17. Κυνηγοί, Σπ. Μελᾶ	155
18. Ὅμνος εἰς τὴν ἔλευθερίαν, Δ. Σολωμοῦ	165
19. Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι, Δ. Σολωμοῦ	179
20. Εἴς τὸν Ἱερὸν λόχον, Ἀνδρ. Κάλβου	184
21. Ὁ βωμὸς τῆς πατρίδος, Ἀνδρ. Κάλβου	186
22. Ἡ Ἀθήνα, Κ. Παλαμᾶ	191
23. Τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἀρτας, Δημοτικὸν	193
24. Σαράντα παλληκάρια, Δημοτικὸν	196
25. Θρῆνοι Μεσολογγίου, Δημοτικὸν	200
26. Μεσολόγγι, Κ. Παλαμᾶ	202
27. Στ' ἄρματα, Κ. Παλαμᾶ	204
28. Ἐλά, Λορ. Μαβίλη	207
29. Νίκη, Λορ. Μαβίλη	207
30. Δικό μου φῶς, Ιω. Γρυπάρη	207
31. Ροδόπη, Ιω. Γρυπάρη	208
32. Τὸ δέντρο, Κ. Χατζοπούλου	209
33. Σὲ νέο φίλο, Μ. Μαλακάση	211
34. Τὰ μάρμαρα, Λ. Πορφύρα	213
35. Τὸ θυμωμένο καράβι, Ζαχ. Παπαντωνίου	214

	Σελίς
36. Ρούμελη, Ζαχ. Παπαντωνίου	214
37. Δωδεκάνησος, Σωτ. Σκίπη	215
38. Εἰς τοὺς φιλέλληνας, Γ. Σουρῆ	216
39. Παγὸ λαλέουσσα, Π. Νιρβάνα	216
40. Ἐπιγράμματα, Σ. Μενάρδου	218
41. Σάλπισμα, Τ. Μπαρλᾶ	219
42. Ἐπιγράμματα, Κ. Σκόκου	228
43. Ἰούλιος Καίσαρας, Σαΐκσπηρ	239
44. Ἑλλάς, Σέλλεϋ	247
45. Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδος, Βύρωνος	254
46. Φάσουστ, Γκαῖτε	259
47. Ὁ ἀρχοντοχωριάτης, Μολιέρου	271
48. Τὸ ἔλληνόπουλο, Ούγκω	275
49. Στροφές, Μωρεάδες	277
50. Κόλαστις, Δάντη	278

II. Ἐκ τῆς συλλογῆς Θεοδ. Παπακωνσταντίνου

1. Ἡ θάλασσα, Ἀνδρ. Καρκαβίτσα	9
2. Τὸ μεγάλο σαλπάρισμα, Στρ. Μυριβήλη	20
3. Πάσχα ραγιάδων, Θαν. Πετσάλη	38
4. Μάχαι τῆς Πίνδου, Χρ. Κολιάτσου	43
5. Ἰστορικά κείμενα	47
6. Ἐλληνίδες, Γ. Α. Βλάχου	51
7. Ἡ τελετή, Γ. Α. Βλάχου	53
8. Χρονικό, Ηλ. Βενέζη	55
9. Ὑπὸ τὴν βασιλικὴν δρῦν, Αλ. Παπαδιαμάντη	59
10. Ἐλιές στὸ Πήλιο, Ομ. Μπεκέ	70
11. Τὸ νόημα τῆς ἐλευθερίας, Κ. Γεωργούλη	97
12. Πνευματική ζωή, Ι. Συκουτρῆ	103
13. Ἀπομνημονεύματα, Ι. Μακρυγιάννη	122
14. Ἀπομνημονεύματα, Θ. Κολοκοτρώνη	128
15. Χρονικὰ πολεμικῶν πλοίων	133
16. Παιδικὸς καυγᾶς, Θ. Παπακωνσταντίνου	143
17. Τὸ ξερριζωμένο δέντρο, Κ. Παλαμᾶ	147
18. Μερικὰ πράγματα, Π. Νιρβάνα	158
19. Σκίτσο κριτικοῦ, Δ. Ψαθᾶ	161
20. Ἡφαίστεια, Ἀνδρ. Κάλβου	187
21. Τοῦ Γιάννη Σταθᾶ, Δημοτικὸν	198
22. Ἄιτός, Δημοτικὸν	198
23. Τὸ δάσος, Μ. Μαλακάση	210
24. Τὸ θέατρο, Λ. Πορφύρα	212
25. Γλυκεία μου Ἑλλάδα, Γ. Ἀθάνα	221

	Σελίς
26. Πίνδος, Στέλ. <i>Σπεράντσα</i>	222
27. Στά παιδιά τής Ἐλλάδος, Π. Πρεβελάκη	222
28. Νά τ' Ἀργυρόκαστρο, Θ. Ξύδη	223
29. Ἡ βαρκούλα, Γιάν. <i>Περγιαλίτη</i>	225
30. Πρὸς τὴν σελήνην, Δ. Παπαρρηγοπούλου	226
31. Οἱ εὔζωνοι, Ομ. Μπεκέ	227
32. Ἰθάκη, Κ. Καβάφη	229
33. Θερμοπύλεις, Κ. Καβάφη	230
34. Μερόπη, Δ. Βερναρδάκη	231
35. Ὁ κορυδαλλός, Σέλλεϋ	250
36. Ἄν ..., Κίπλιγκ	256
38. Ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Δὲ Ἀμίτσις	283
39. Ὁ δγών κατὰ τῶν ἀνεμομύλων, Θερβάντες	288

EIKONOGRAFHEIS ANASTASIYOU ALEBIZOU (TASSOU)

"Επιμελητής ἐκδόσεως ΣΠ. ΚΑΡΑΜΠΑΓΙΑΣ (ἀπ. Δ.Σ. ΟΕΣΒ 4500/13.1.55)"

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξην τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

‘Αντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται αλεψίτυπον. Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸν διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ δρόθρου η τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφημ. Κυβ. 1946, Α 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ Β', 1955 (IV) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 10.000

‘Εκτύπωσις καὶ βιβλιοδεσία : N. Ἀλικιώτης καὶ Υἱοί - Ψαρῶν 2 - Αθῆναι

Διήμερη
Εργασία
14.1.56

385°

$$\begin{array}{r} 474 \\ \hline 16^{\circ} \end{array}$$